Απόφοιτο Χενοπικό Β. Βιβλιοθήκη Ρέθυμνο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΔΙΟΙΚ. ΑΝΑΣΤ. & ΕΘΝΙΚ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΕΝΤΡ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΤΗι ΓΛΥΚΥΤΑΤΗι ΜΝΗΜΗι

ΤΟΥ ΠΟΛΥΘΡΗΝΗΤΟΥ

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ Ν. ΑΜΒΡΑΖΗ

κοιμηθέντος ἐν Κυρίῳ τῇ 23 Ἰουνίου 1901 ἐν Σμύρνῃ.

✣

«Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε». (Ἰωάν. ΙΔ' 4.)

Ἐπὶ πέντε ὅλα ἔτη, Μάρτυς, ἐν τῇ ἀσθενείᾳ
ὑποφέρων, οὐδεμίαν οἰμωγὴν ποτε ἀφῆκας.
Τὸν δὲ λόγον τοῦ Κυρίου μελετῶν ἐν εὐλαβείᾳ,
Τὴν ὑπομονὴν ἐκείνην τοῦ Σωτῆρος σὺ συνῆκας.
Ἤδη δ' ἐν τῇ τοῦ Κυρίου, Περικλῆ μου, εὐφροσύνῃ
Ἀγαλλόμενος, μὴ παύῃς ἐσαεὶ καθικετεύων
Ὑπὲρ σῆς οἰκογενείας ἐν πικρᾷ ζώσης ὀδύνῃ.
Φίλον τέκνον ! ὦ ! μὴ παύῃς οὐρανόθεν ἐποπτεῦον !

Ὁ συγγράψας πατὴρ

Ἀφιεροῖ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΚΕΝΤΡ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

GRVER-01260

ΔΩΡΕΑ
Α. Πυρίτσι

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Αριθμός Είσ... 15462
Ημερ/νία ... 30-12-82
Ταξινόμηση ... 230.19
Σ.Β.

Θρησκεία ΤΠΛ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΘΝΙΚΗ ΔΗ
ΚΕΝΤΡ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Χ. ΑΜΒΡΑΖΗΣ

ΕΞ ΑΡΤΗΣ

πρώην Βουλευτής, τέως Ἱεροκῆρυξ Σμύρνης, νῦν δὲ Καθηγητὴς τοῦ Βαρβακείου Λυκείου Ἀθηνῶν, καὶ Πρόεδρος καὶ Ἱεροκῆρυξ τοῦ ἐν Ἀθήναις θρησκευτικοῦ Συλλόγου «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΩΝΣΤ. Γ. ΤΣΙΜΟΥΡΙΔΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
CONST. G. TSIMOURIDES
LIBRAIRE
SALONIQUE

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ἢ ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

«Ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὅτι ἐν Θεῷ ἐστιν εἰργασμένα».
(Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλ. Γ'.21).

Συνήθεια ἐκ παλαιτάτων ἐπεκράτησε χρόνων, ἵνα ἑκάστου πνευματικοῦ ἔργου ἢ βιβλίου προηγῆται **Πρόλογος** ἢ **Προοίμιον.** Καὶ ὁ μὲν Πρόλογος ἐλήφθη ἐκ τοῦ Δράματος, καὶ εἶναι τὸ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ χοροῦ μέρος τοῦ Δράματος, Ἔχει ὅμως καὶ ἄλλας σημασίας ἡ λέξις· σημαίνει: **προεισαγωγικὸν λόγον, προέκθεσιν, προεισαγωγήν,** καί, ἐν τῇ ἀριθμητικῇ, δηλοῖ τὴν ἀναλογίαν ἀριθμοῦ μείζονος πρὸς ἐλάσσονα (ὡς 5 : 3). Τὸ δὲ Προοίμιον ἢ Φροίμιον (ἀττικῶς) σημαίνει σχεδὸν ὅ,τι καὶ ὁ Πρόλογος, ὑπεννοουμένων λεπτῶν τινων διαφορῶν, διότι αἱ φράσεις «**φροίμιον χορεύσομαι**» σημαίνει **προανάκρουσιν** μουσικοῦ τεμαχίου, ὡς λέγει καὶ ὁ ἀρχαιότατος ὁρισμός. «Τὸ μὲν **Προοίμιόν** ἐστιν ἀρχὴ λόγου, ὅπερ ἐν ποιήσει **Πρόλογος,** καὶ ἐν αὐλήσει **προαύλιον».** Ἀμφότεραι λοιπὸν αἱ λέξεις σημαίνουσι τὸ αὐτό, ἤγουν θύραν, τρόπον τινά, αὐλαίαν, ἣν τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ τις εἰς ὃν εἰσέρχεται οἶκον, καὶ δι' ἧς καὶ μόνης εἰσέρχεται εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ὁ Πρόλογος οὗτος, ἢ τὸ Προοίμιον τοῦτο, δὲν ἔχει μόνον τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς θὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν κυρίαν τοῦ ἔργου τούτου ὑπόθεσιν, ἀφ' ἑτέρου θὰ περιστραφῇ εἰς πράγματα, λίαν ἄλλως τε ἀναγκαιότατα, ὧν ἡ γνῶσις

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θὰ ἦναι ἐνδιαφέρουσα διὰ τοὺς φιλομούσους καὶ ἀγαπητοὺς τῶν ἔργων μου ἀναγνώστας.

Ἀποβλέπων πρωτίστως εἰς τὴν δόξαν Ἐκείνου, Ὅστις «ἐλθὼν εὐηγγελίσατο εἰρήνην ὑμῖν, τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς... δι' οὗ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν οἱ ἀμφότεροι ἐν ἑνὶ Πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα» [1], καὶ Ἐκείνου, Ὅστις «κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς, διὰ λουτροῦ Παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος Ἁγίου, οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν» [1], καὶ συνεπῶς ἀποβλέπων εἰς τὴν πνευματικὴν ἁπάντων μέν, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ ἀδελφῶν καὶ ὁμοεθνῶν μου ὠφέλειαν, πολλὰ μέχρι τοῦδε συνέγραψα ἔργα, ὧν τινα μὲν ἀνάγονται εἰς τοὺς φοιτητικούς μου χρόνους, ὡς «**Ὁ Προτεσταντισμός**, 1876», «**Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης**, 1878», ἄλλα δὲ εἰς ἄλλας ἐποχάς, ὡς τὸ «**Δοκίμιον περὶ ἑνώσεως τῶν Ἀγγλικανῶν Ἐπισκοπιανῶν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας**, 1891», «**Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων**, 1898», καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τὴν μετὰ τὸ 1900 ἐποχήν, ὡς «**ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ Μ. Τόμ. Α'.** 1901» καὶ «**ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ Μ.** Τόμ. Β'.» ἐκδιδόμενος τμηματικῶς ἐν τῇ «Ἀναπλάσει», καὶ ὅστις, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, προσεχῶς ἐκδοθήσεται εἰς βιβλίον, καὶ τέλος τὸ τέως ἐκδοθὲν «**Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν σχέσει πρὸς ὅλας τὰς ἄλλας Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας ἐξεταζομένη κτλ. 1902**». Καὶ περὶ μὲν τῶν ἔργων τῶν φοιτητικῶν μου χρόνων περιττὸν νομίζω ν' ἀναφέρω τι, καίτοι ὁ «**Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης**» ἔτυχεν εὐφήμου μνείας καὶ εὐμενεστάτων κρίσεων ἐν τῷ γαλλιστὶ καὶ γερμανιστὶ ἐκδιδομένῳ «*Re-*

---

1) *Ἐφεσίους Β'. 17, 18.*
1) *Τίτον Γ'. 5, 6.*

vue des études classiques» ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας K. *Bursian*, τὸ δὲ «**Δοκίμιον περὶ ἑνώσεως τῶν Ἀγγλικανῶν Ἐπισκοπιανῶν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας** κλπ. ἠξιώθη οὐ μόνον εὐφήμου μνείας καὶ ἀναλύσεως ὑπὸ τοῦ Πρυτάνεως τοῦ ἐν Βέρνῃ τῆς Ἑλβετίας Πανεπιστημίου, καὶ ἐγκρίτου ἀρχηγοῦ τῶν Παλαιοκαθολικῶν, κ. *E. Michaud*, ἐκδότου τῆς «*Revue Internationale de Théologie*», ἀλλὰ καὶ θερμῆς εὐχῆς πρὸς μετάφρασιν εἰς τὴν γαλλικήν, τὴν γερμανικήν, ἢ τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν [1]. Καὶ ἡ εὐχὴ αὕτη τοῦ σοφωτάτου Πρυτάνεως ἐξεπληρώθη, διότι τὸ «Δοκίμιον» μετεφράσθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν ἐν Σικάγῳ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐν *Manchester* τῆς Ἀγγλίας. Κυρίως ὅμως θέλω ἀσχοληθῆ εἰς δύο ἐκ τῶν ἔργων μου, δι' ἃ πολὺς ἐγένετο λόγος ἔν

---

1) «*Étude sur l'union des Anglicans épiscopaux avec l'Église Orthodoxe orientale, par Monsieur Nicolas Ambrazès, professeur à Artê; Athènes*, 1891, *in*—18, 123 *pages (texte grec).*—*L'auteur désire vivement l'union des Églises Chrétiennes. Il s'occupe spécialement de l'Église Anglicane. Il commence par raconter très brièvement l'introduction du Christianisme en Angleterre, la séparation de l'Église romaine de l'Église Catholque Orthodoxe d'Orient, la première Réforme opérée par Wicleff en Angleterre, la Réforme du seizième siècle; puis il examine les Trente-neuf Articles: 27 lui paraissent orthodoxes, 5 semi-orthodoxes, et 7 hérétiques. Il parle ensuite de l'union dogmatique, qui est nécessaire; il examine le baptême des Anglicans, leurs ordres écclésiastiques, leurs fêtes, etc.—Bref, on serait à souhaiter que ce petit volume fût traduit en allemand, ou en français ou en Anglais*». *E. M. (Eugène Michaud.)*» Ὅρα «*Internationale Theologische Zeitschrift, Revue Internationale de Théologie, Ière Année, Avril-juin, N*ο 2).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῷ ἐξωτερικῷ, καὶ ἅτινα, φέροντα τὴν χάριν καὶ εὐλογίαν τοῦ Κυρίου, πολλὴν παρέσχον τὴν πνευματικὴν ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἐν Χριστῷ ἀγαπητοὺς ἡμῶν ἀδελφοὺς καὶ ἀναγνώστας, ὡς τοῦτο καταφαίνεται οὐ μόνον ἐξ ὅσων ἐδημοσιεύθησαν ἐν ταῖς ἐφημερίσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν εὐμενεστάτων ἐπιστολῶν, ἃς ἔσχον τὴν καλωσύνην νὰ πέμψωσιν ἡμῖν οἱ πολυπληθεῖς αὐτῶν ἀναγνῶσται, **καὶ κυρίως ἐκ τῆς ἐξαντλήσεως ὅλων τῶν ἀντιτύπων μέχρις ἑνός, καὶ τῆς ἀνατυπώσεως αὐτῶν.** Τὰ δύο ταῦτα ἔργα, ὧν ἡ χρησιμότης ἀνεγνωρίσθη πανταχοῦ, εἶναι α΄.) **«Ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ Μ. Πιστεύσας εἰς τὸν Χριστόν, καὶ χειροτονηθεὶς Πρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας. Ἱστορία, πλήρης ἐνδιαφέροντος καὶ ποικίλων περιπετειῶν, καὶ ἔκθεσις πασῶν τῶν προφητειῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κλπ. ἐν Ἀθήναις, 1900»** καὶ δ΄.) **« Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν σχέσει πρὸς ὅλας τὰς ἄλλας Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας ἐξεταζομένη, ἤτοι τὴν Δυτικὴν ἢ Παπικοκαθολικήν, Λουθηρανικήν, Καλβινικήν, Ἀγγλικανικήν, Ἀρμενικήν, Κοπτικήν, Ἀβυσσινιακήν, Ἰακωβιτικήν, Νεστοριανικήν, Μαρωνιτικήν, Παλαιοκαθολικήν, Ἰανσενιστικήν, Ἀναβαπτιστικήν, Μεθοδιστικήν, Κουακερικήν, Σβεγκφελδιανικήν, Χερρνχουτιακήν, Ἑλληνικὴν Εὐαγγελικήν, Ἱρβιγγιανήν, τὴν τῶν Ἀδβεντιστῶν ἢ Χιλιαστῶν, τὴν τῶν Πλημουθιστῶν, τὴν τοῦ Στρατοῦ τῆς Σωτηρίας, τὴν τῶν Στουνδιστῶν, καὶ τὴν Ἀρμινιανήν, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τὰς Παραδυναγωγὰς τῶν Σωκινιανῶν καὶ Μορμόνων, τουτέστι Κοινὰ σημεῖα καὶ Διαφέροντα τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν κλπ. ἐν Ἀθήναις, 1902».**

Καὶ ἤδη περὶ τοῦ πρώτου.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Α΄.

«**Ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ Μ**. κλπ.»—Ὁ Α΄. τόμος τοῦ «Ραββίνου Ἰσαὰκ» ἐξεδόθη ἐν Ἀθήναις καθ' ἣν ἐποχὴν ἤμην ἐν Ἰωνίᾳ, κηρύττων ἐν Σμύρνῃ ἰδίως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὡς λ. χ. ἐν Μενεμένῃ, Βουτζᾷ, Σωκίοις, Βαϊνδηρίῳ, Θείροις κλπ. τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὡς Ἱεροκῆρυξ τῆς ἐν Σμύρνῃ Θρησκευτικῆς Ἀδελφότητος «**Εὐσεβείας**». Καίτοι ἀρκετὸς ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως εἶχε παρέλθει χρόνος, ἐκυκλοφόρουν δὲ τὰ ἀντίτυπα τοῦ «Ραββίνου» ἔν τε τῇ Ἑλλάδι, καὶ τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ· καίτοι ἐπαινετικώτατα μὲν ἐγράφοντο ὑπὲρ τοῦ Ραββίνου» ἄρθρα ἐν ταῖς ἐφημερίσι τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Ἄργους, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφωρίζετο δὲ τὸ ἀθῶον βιβλίον ὑπὸ τῶν Συναγωγῶν τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Χάσκιοϊ καὶ τοῦ Μπαλατᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διεπληκτίζοντο δὲ καὶ ἐκτυπῶντο, εἰς δύο διαιρεθέντες στρατόπεδα, οἱ Ἰουδαῖοι τῶν Ἰωαννίνων, ἐντὸς τῆς Συναγωγῆς αὐτῶν, καὶ τοῦτο, διότι οἱ ἀρχιρραβῖνοι ἐφοβήθησαν τὴν ἀκαταμάχητον αὐτοῦ δύναμιν, καὶ τὴν ἐπιρροήν, ἣν σωτηρίως ἐξήσκησεν ἐπὶ τῆς ἀνεπτυγμένης, τῆς ἐξεταζούσης τὰ πράγματα, καὶ ζητούσης νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν, διὰ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν Γραφικῶν χωρίων, Ἰουδαϊκῆς νεολαίας, ὁμοιαζούσης κατὰ τοῦτο πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἀποστολικῇ ἐποχῇ Ἰουδαίους τῆς Μακεδονικῆς πόλεως Βερροίας[1], καί-

---

*1) «Οἱ δὲ ἀδελφοὶ εὐθέως διὰ τῆς νυκτὸς ἐξέπεμψαν τόν τε Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν εἰς Βέρροιαν· οἵτινες παραγενόμενοι, εἰς τὴν Συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων ἀπῆεσαν· **Οὗτοι δὲ ἦσαν εὐγενέστεροι** τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ, οἵτινες ἐδέξαντο τὸν λόγον μετὰ πάσης προθυμίας, **τὸ καθ' ἡμέραν ἀνακρίνοντες τὰς Γραφάς**, εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτως. Πολλοὶ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν, καὶ τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν τῶν εὐσχημόνων καὶ ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι» (Πράξ. ΙΖ΄. 10—18).*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοι ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει λόγιος Ἡρακλῆς Ε. Πλατωνίδης, μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς ἐν Βλάγκα Θρησκευτικῆς Ἀδελφότητος «Ἡ Ἁγία Τριάς», ἐπιχειρήσας, χάριν τῶν Μικρασιανῶν Τουρκοφώνων ἀδελφῶν, τὴν εἰς τὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν μετάφρασιν τοῦ «Ραββίνου», ἐζήτει παρ' ἐμοῦ τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν, καθηγητὴς δέ τις πρότερον Ἰουδαῖος, ἐπιστραφεὶς δὲ μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας του εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν, καὶ ὢν μέλος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐπισκοπιανῆς Ἐκκλησίας, διενοεῖτο νὰ μεταφράσῃ τὸν «Ραββῖνον» εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἰουδαίων λαλουμένην Ἱσπανικὴν διάλεκτον, — ἐν τούτοις ἐγὼ αὐδόλως ἐγνώριζον ὅτι ἐξεδόθη τὸ πνευματικόν μου τέκνον, ὁ «Ραββῖνος Ἰσαάκ».

Οὔτε τὸ σχῆμα τοῦ ἐκδοθέντος βιβλίου, ἀλλ' οὔτε τὸ χρῶμα ἐγνώριζον τοῦ ἔργου μου, ὅπερ, κατ' ἀδελφικὴν ἀπαίτησιν τοῦ ἀειμνήστου καὶ αἰδεσιμωτάτου φίλου μου Ἰσαάκ, συγγράψας, εἶχον παραδώσει πρὸς ἐκτύπωσιν, τὴν κοινὴν πάντοτε διανοούμενος ὠφέλειαν, πρὸς τὸν δόκιμον ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου συνεργάτην καὶ ἀγαπητὸν φίλον κ. Μιχαὴλ Γαλανόν, συντάκτην καὶ Διευθυντὴν τῆς «Ἀναπλάσεως».

Πλήν, θὰ ἤθελέ τις ἐρωτήσει, διατί εἰς παντελῆ εὑρισκόμην ἄγνοιαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Ραββίνου Ἰσαάκ;».

Ἡ ἀπάντησις εἶναι λίαν εὔκολος. Διότι, ἐνῷ εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἐλευθέρως εἰσήγετο καὶ ἐκυκλοφόρει, ἐνῷ χιλιάδες ἀντιτύπων ἐπωλήθησαν ἐν Ἑλλάδι, τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, Αἰγύπτῳ, Ῥωσσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, μόνον εἰς Σμύρνην, ὅπου ἐγὼ ἐκήρυττον τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, δὲν εἶχεν ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον καὶ τὴν κυκλοφορίαν ὁ «Ραββῖνος». Ἀπηγορεύετο αὐστηρότατα ἡ εἰσαγωγή.

Τὰ πρῶτα ἀντίτυπα, ἅτινα οἱ ἐκδόται ἀπέστειλάν μοι εἰς Σμύρνην, ἐπεστράφησαν αὐθημερὸν εἰς Ἀθήνας, χωρὶς ἐγὼ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νὰ λάβω παντάπασι γνῶσιν περὶ τούτου. Τὰ δεύτερον σταλέντα ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν! Διατί; Διότι δύο ἐν Σμύρνῃ ὑπάρχουσι λογοκριταί, ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως καὶ ἀδείας τῶν ὁποίων οὐδὲν βιβλίον οὔτε ἐν Σμύρνῃ ἐκδίδεται, οὔτε ἔξωθεν εἰσάγεται, ἀλλ' οὔτε ἐν ταῖς ἐφημερίσι δημοσιεύεταί τι. Ὁ εἷς τούτων εἶναι Μωαμεθανὸς Κρής, ὁμιλῶν καὶ γράφων καλῶς πρὸς τῇ Τουρκικῇ καὶ τὴν Ἑλληνικήν, ὁ τελειόφοιτος τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου τῶν Χανίων τῆς Κρήτης Μιδχὰτ-Ἐφφένδης. Ὁ ἕτερος εἶναι Ἰουδαῖος ἐκ Σμύρνης, ὡσαύτως ὁμιλῶν καὶ γράφων, πρὸς τῇ Τουρκικῇ, Ἱσπανικῇ καὶ Γαλλικῇ, καὶ τὴν Ἑλληνικήν, ὁ Γιακὼβ ἢ Ἰάκωβος Ἐφφένδης.

Ὁ «Ῥαββῖνός» μου εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας καὶ ἐπιθεωρηθῇ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Μωαμεθανοῦ Μιδχὰτ Ἐφφένδη, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Ἰουδαίου Γιακὼβ-Ἐφφένδη. Ἦτο ἐπόμενον. Μόλις ἀνέγνω τὸν «Ῥαββῖνον» κατέστη μανιώδης, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν εἰσαγωγὴν καὶ κυκλοφορίαν αὐτοῦ ἔν τε τῇ Σμύρνῃ, καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, οὐχὶ διότι τὸ ἀθῷον βιβλίον εἶχέ τι τὸ ἐπιλήψιμον ὡς πρὸς τὰ καθεστῶτα, ἀλλὰ διότι εἶχε δύναμιν προσελκύσεως καὶ προσηλυτισμοῦ τῶν Ἰουδαίων εἰς τὸν Χριστόν, καὶ τοῦτο ἴσα-ἴσα ἐφοβεῖτο ὁ λογοκριτὴς Ἑβραῖος Γιακὼβ Ἐφφένδης. Ἂν ὁ «Ῥαββῖνος» ἦτο ἔργον στερούμενον ἀποδείξεων ἰσχυρῶν ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας, ὁ Ἑβραῖος λογοκριτὴς θὰ ἐπέτρεπε τὴν εἰσαγωγὴν καὶ κυκλοφορίαν αὐτοῦ, καὶ δὲν θὰ ἐφοβεῖτο. Τὸ ἐξετίμησεν ὅμως, δὶς διεξελθών αὐτό, ἐκλονίσθη αὐτὸς οὗτος, ἐφοβήθη τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ὁμοθρήσκων καὶ ὁμοφύλων αὐτοῦ, καὶ τὸ ἀπηγόρευσε.

Καὶ ὅμως, μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας, ἐν ἀγνοίᾳ καὶ παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Ἰουδαίου, ὁ «Ῥαββῖνος» εἰσήγετο καθ' ἑκατοντάδας ἀντιτύπων, ἀνεγινώσκετο ἁπλήστως, εὑρίσκετο εἰς τὰς χεῖρας ὅλων, καὶ ἐν Σμύρνῃ καὶ εἰς ὅλας

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Πέρσας

τὰς Ἑλληνικὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Κοινότητας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ λόγιοι Ἰουδαῖοι τὸν ἠγόρασαν, καὶ ἁπλῆστως ἀνέγνωσαν, ὡς ὁ λογιώτατος Ἰουδαῖος δικηγόρος κ. Βεντούρας, καὶ ἄλλοι. Ἐμάνθανον δὲ μετ' εὐχαριστήσεως, ὅτι πολλοὶ τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν, οἵτινες οὐδέποτε ἐθεώρησαν εὐχάριστον τὴν τῶν Ἁγίων Γραφῶν ἀνάγνωσιν, καὶ οὐδέποτε ἔσχον τὸ εὐτύχημα νὰ μελετήσωσιν αὐτάς, ὠθούμενοι ὑπὸ τῆς περιεργίας, ἣν ἡ ἱστορία τοῦ Ἰσαὰκ διεγείρει, διῆλθον λεληθότως ἐν τῷ «Ῥαββίνῳ» ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, καὶ διῆλθον αὐτὴν μετ' ἐπιγνώσεως καὶ μεγάλης πνευματικῆς ὠφελείας.

Καὶ αὐτὸς βεβαίως εἶναι ὁ σκοπός, δι' ὃν συνεγράφη ὁ «Ῥαββῖνος Ἰσαάκ». Ἡ μετὰ τέρψεως μελέτη καὶ γνῶσις τοῦ Πατρὸς ἡμῶν Θεοῦ, καὶ τοῦ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ταύτης δὲ τῆς γνώσεως, ὡς γνωστόν, ἀποτέλεσμα βεβαιότατον εἶναι ἡ αἰώνιος ζωή, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν τὸ «Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ» διευθύνει τοὺς λόγους, τὰς σκέψεις καὶ τὰς πράξεις ἡμῶν. Τοῦτο δὲ φαίνεται ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ:

— «Αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσι Σέ, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ Ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν». [1]

Ἐνῷ ὁ Α'. Τόμος τοῦ «Ραββίνου Ἰσαὰκ» ἁπλῆστως ἀνεγινώσκετο ὑπό τε τῶν πεπαιδευμένων καὶ τοῦ λαοῦ, ὑπὸ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ὑπὸ ὀρθοδόξων καὶ ἀλλοδόξων, ἀλλὰ δὴ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων, καίπερ ἀφορισθείς ὑπὸ τῶν Συναγωγῶν, ἔλαβον ἐκ Ρουμανίας ἐπιστολὴν τοῦ ἀειμνήστου φίλου μου Ἰσαάκ, ἐπιστολὴν παρακλητικήν, ἵνα ἐπιχειρήσω τὴν συγγραφὴν τοῦ Β'. Τόμου:

— «Διὰ μὲν τοῦ Α'. Τόμου, ἔγραφέ μοι κατὰ λέξιν ὁ

---

1) Ἰωάν. ΙΖ'. 3.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αἰδεσιμώτατος φίλος μου, εἰσάγεται ὁ ἄπιστος εἰς τὸν Χριστιανισμόν, μανθάνων διὰ τῶν ἁγίων Γραφῶν τὴν Χριστιανικὴν ἀλήθειαν. Διὰ δὲ τοῦ Β'. Τόμου, οὗ θερμῶς παρακαλῶ σε, ἀδελφέ, νὰ ἐπιχειρήσῃς τὴν συγγραφήν, ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ εἰλικρινοῦς συζητήσεως, καὶ δὴ ἐκ τῆς ὁμολογίας τῶν Καθολικῶν Μονσινιόρων μανθάνει ὁ Χριστιανός, ἐν ποίᾳ Ἐκκλησίᾳ Χριστιανικῇ τηροῦνται ἀνόθευτα καὶ ἀκέραια τὰ ὀρθὰ δόγματα καὶ ἡ ὑγιὴς διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ οὕτως εἰσάγεται εἰς τὴν ἀληθῆ Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν»[1]. Ἐνῷ εἰς τὴν παράκλησιν τοῦ φίλου μου Ἰσαὰκ ὑπείκων, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν τῶν ἀδελφῶν μου πνευματικὴν ὠφέλειαν καὶ οἰκοδομὴν ἀποβλέπων, ἠρξάμην τῆς συγγραφῆς τοῦ Β'. Τόμου, συνέδη μοι ἐν Σμύρνῃ διωγμὸς «διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ»[2], οὐδόλως ἀπίθανον ὑπὸ τῶν ἀλλοθρήσκων καὶ ἀλλοδόξων, ὧν τὰς προσηλυτιστικὰς πλεκτάνας διὰ τῆς «ὑγιαινούσης διδασκαλίας»[3] πολεμῶν, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, διέλυον καὶ ἐμα-

---

1) Τὴν θερμὴν παράκλησιν τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει φίλου μου Ἰσαὰκ ἐξετέλεσα, συγγράψας τὸν Β'. Τόμ. τοῦ «Ραββίνου Ἰσαάκ», ὅστις ἤδη μὲν ἐκδίδεται τμηματικῶς ἐν τῇ «Ἀναπλάσει», ὁλόκληρος δ' εἰς βιβλίον ἐκδοθήσεται, Θεοῦ εὐλογοῦντος, μετὰ δίμηνον ἴσως

2) Ἀποκαλύψ. Α'. 9.

3) «Σὺ δὲ λάλει ἃ πρέπει τῇ **ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ**. *(Τίτον Β'. 1). «Ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ* **διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ**, *καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν» (Τίτον Α'. 9)· «καὶ εἴτι ἕτερον τῇ* **ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ** *ἀντίκειται κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ μακαρίου Θεοῦ, ὃ ἐπιστεύθην ἐγὼ (Α'. Τιμόθ. Α'. 10, 11)»· «ἔσται γὰρ καιρός, ὅτε τῆς* **ὑγιαινούσης διδασκαλίας** *οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκάλους κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται» (Β'. Τιμόθ. Δ'. 3, 4).* **Ὑγιαίνουσα διδασκαλία ἡ πίστις ὑγιαίνουσα** *λέγε-*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταίουν, ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ὑπὸ ὁμοδόξων καὶ ὁμοεθνῶν, καὶ δὴ ὑπὸ «ψευδαδέλφων καὶ ψευδαποστόλων» [1].

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξηγηθῶ περὶ τούτου ἐνταῦθα, ἐπιφυλασσόμενος προσεχῶς δι' ὁλοκλήρου βιβλίου, πλήρους ἀκαταγωνίστων ἐπιχειρημάτων καὶ μαρτυριῶν ἐντιμοτάτων ἀνθρώπων καὶ εἰλικρινῶν χριστιανῶν, νὰ καταδείξω εἰς τὸ Ὀρθόδοξον Πανελλήνιον πράγματα ἥκιστα μὲν ἐπαινετικά, λίαν δ' ἐξευτελιστικὰ καὶ ταπεινωτικὰ διά τινας ἐν Σμύρνῃ Φαρισαίους καὶ Γραμματεῖς «ψευδαποστόλους καὶ ψευδοκήρυκας», ἀξίους ὅλων τῶν ταλανισμῶν τοῦ ΚΓ'. Κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου, πράγματα πολὺ λυπηρὰ διά τινας λαϊκοὺς καὶ κληρικούς, ἀναξίους νὰ φέρωσι τὸ ἔνδοξον ὄνομα τοῦ Ὀρθοδόξου Χριστιανοῦ καὶ τοῦ Ἕλληνος. Ναί! θὰ ἀνασύρω τὸν πέπλον τὸν καλύπτοντα ὅλην τὴν δυσώδη καὶ ἀπόζουσαν σηπεδόνα, καὶ διὰ τοῦ τηλαυγοῦς φωτὸς τῆς Εὐαγγελικῆς ἀληθείας θὰ φανῶσι τὰ θανάσιμα ἕλκη καὶ αἱ γαγγραινώδεις πληγαί τι-

---

ται ἐκείνη ἡ διδασκαλία ἣ πίστις, ἥτις διδάσκει ὀρθὰ καὶ εὐσεβῆ δόγματα καὶ ἠθικὴν εὐαγγελικήν, καὶ ἡ τοιαύτη ὑγιὴς διδασκαλία περιέχεται εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ καθιστᾷ πάντας τοὺς ἀνθρώπους **ὑγιεῖς** *κατὰ τὴν πίστιν, τὰ φρονήματα καὶ τὰς πράξεις.*

1) Πάντοτε δυστυχῶς ὑπῆρξαν τὰ «ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ καθαροῦ σίτου», καὶ «οἱ ψευδάδελφοι καὶ ψευδαπόστολοι» μεταξὺ τῶν γνησίων καὶ εἰλικρινῶν κηρύκων τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ὁ Παῦλος πολλοὺς εἶχε τοιούτους ψευδαδέλφους, περὶ ὧν λέγει· «Οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους Χριστοῦ· καὶ οὐ θαυμαστόν· αὐτὸς γὰρ ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός. Οὐ μέγα οὖν, εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης, ὧν τὸ τέλος ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν». (Β'. Κορινθ. ΙΑ'. 13—36). Οἱ ἐν Σμύρνῃ ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ τῆς Θρησκευτικῆς Ἀδελφότητος «Εὐσεβείας», ὡς καὶ πάντες οἱ ἐκεῖ ἀναγεγεννημένοι Χριστιανοὶ γνωρίζουσι καλῶς τοὺς τοιούτους «ψευδαδέλφους καὶ ψευδαποστόλους» οὓς ἀφορᾷ ὁ λόγος ἐνταῦθα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέρ

νων, περὶ ὧν προσεχῶς θέλει ἐπιληφθῆ ἡ δικαιοσύνη τῆς Πατρίδος ἡμῶν, καὶ ἡ δημοσιογραφία.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη τὸ παρὸν ἔργον, τὸ φέρον τὸ ἄχραντον τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας ὄνομα, νὰ χρανθῆ διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν «ψευδαδέλφων καὶ ψευδαποστόλων», κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Ἀποτέλεσμα τοῦ διωγμοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀναχώρησίς μου ἐκ Σμύρνης, καὶ ὁ διορισμός μου ὡς καθηγητοῦ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Βαρβάκειον ἢ Πρακτικὸν Λύκειον.

Ἀναχωροῦντα ἐκ Σμύρνης **εἶχε τὴν καλωσύνην** ὁ κ. Περικλῆς Λουκᾶς, Διευθυντὴς τῆς Τραπέζης Μιτυλήνης, καὶ Πρόεδρος **μάλιστα** τῆς Θρησκευτικῆς Ἀδελφότητος «Εὐσεβείας», νὰ μὲ ἐφοδιάσῃ διὰ τοῦ ἑξῆς ἐγγράφου :

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ
«Η ΕΥΣΕΒΕΙΑ»

Ἐν Σμύρνῃ, τῇ 21 Σεπτεμβρίου, 1901.

Ὁ Κύριος Νικόλαος Ἀμβράζης, ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας ἐργασθεὶς ὡς ἱεροκῆρυξ τῆς Ἀδελφότητος «Εὐσεβείας» ἔδειξεν ἀρίστην διαγωγὴν καὶ ἱκανότητα. Διὸ ἡ Ἀδελφότης ἐκφράζει αὐτῷ, ἀποχωροῦντι σήμερον οἰκειοθελῶς, τὴν εὐαρέσκειαν αὐτῆς διὰ τὴν εὐδόκιμον αὐτοῦ ὑπηρεσίαν.

Ὁ Πρόεδρος
Περ. Λουκᾶς

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Γ. Λεονταρίτης

Καὶ ὁ κ. Πρόξενος Σμύρνης εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μὲ ἐφοδιάσῃ διὰ τοῦ ἑξῆς γράμματος.

Τὸ συστατικὸν γράμμα τοῦ κ. Προξένου περιέχει τὰ ἑξῆς:

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀριθ. 2403.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐν Σμύρνῃ, τῇ 21 Σεπτεμβρίου, 1902.

Κύριε Ὑπουργέ,

Ὁ κ. Νικόλαος Ἀμβράζης, πρώην Καθηγητὴς Γυμνασίου καὶ Βουλευτής, κληθεὶς ὑπὸ τῆς ἐνταῦθα Θρησκευτικῆς Ἀδελφότητος «Εὐσεβείας», ἐδέχθη ἀπὸ ἐξαμηνίας σχεδόν, δυνάμει Συμβολαίου, τὴν θέσιν Ἱεροκήρυκος, ἀντὶ χρυσῶν φράγκων 220 μηνιαίως, ἀντιμισθίαν, ἣν τὸ περισπούδαστον Σωματεῖον, κατιδὸν ἐν τῷ ἔργῳ τὰ πολλὰ τοῦ κ. Ἀμβράζη προσόντα, ηὔξησε μετ' οὐ πολὺ εἰς φράγκα χρυσᾶ 280. Κατὰ τὰς τελευταίας ὅμως ταύτας ἡμέρας ἡ Ἐγχωρία Ἀρχὴ ἐδήλωσεν, ὅτι ἔχει διαταγὴν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ὅπως κλείσῃ τὸ ρηθὲν Σωματεῖον, ἐὰν μὴ ἀπομακρυνθῇ αὐτοῦ ὁ κ. Ἀμβράζης, ὡς ἀποδιδομένου αὐτῷ, ὅτι διὰ τῶν ὁμιλιῶν αὐτοῦ προσπαθεῖ νὰ διεγείρῃ παρὰ τῷ λαῷ ἐθνικὰ ἑλληνικὰ αἰσθήματα. Ἀπέναντι τοῦ κινδύνου τούτου ὁ Πρόεδρος τοῦ Σωματείου κ. Περικλῆς Λουκᾶς ἐζήτησε παρ' ἐμοῦ, ἵνα πείσω τὸν κ. Ἀμβράζην, καθ' ὃ πολίτην Ἕλληνα, ὅπως χάριν τῆς ὑπάρξεως τῆς «Εὐσεβείας» ὑποβληθῇ εἰς τὴν θυσίαν ν' ἀποσυρθῇ τοῦ ρηθέντος Σωματείου ἀντὶ μικρᾶς ἀποζημιώσεως. Πράγματι δὲ ὁ κ. Ἀμβράζης ἐκ φιλοπάτριδος αἰσθήματος, πεισθεὶς προθύμως εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ τε κ. Λουκᾶ καὶ ἐμοῦ, παρητήθη τῆς θέσεως, καὶ ἀπέρχεται εἰς Ἑλλάδα.

Δίκαιον ἐνόμισα, Κύριε Ὑπουργέ, νὰ γνωρίσω Ὑμῖν πάντα τὰ ἀνωτέρω, φρονῶν, ὅτι ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησις,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκτιμῶσα τὴν θυσίαν εἰς ἣν ἕνεκα φιλοπατρίας καὶ αὐταπαρνήσεως ὑπεβλήθη ὁ κ. Ν. Ἀμβράζης, θέλει εὐαρεστηθῆ νὰ λάβῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν δέουσαν πρόνοιαν.

Εὐπειθέστατος
Στ. Α. Ἀντωνόπουλος

Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα, τὸν Κύριον Σπυρίδωνα Στάϊν, Ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Εἰς Ἀθήνας»

Ἡ πλήρης ἀξία τοῦ Προξενικοῦ τούτου ἐγγράφου θὰ καταφανῇ προσεχῶς.

Ἐν τούτοις, μόλις ἀφικόμην εἰς Ἀθήνας, ἀνέγνων εἰς ὅλας τὰς ἐφημερίδας τὴν ἐκ Σμύρνης **ἐξορίαν μου ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν**.

Ἡ Ἐφημερὶς «Ἀστραπὴ» τῆς 24 Σεπτεμβρίου ἔγραφε τὰ ἑξῆς:

— «**Ἐξορία Ἕλληνος Ἱεροκήρυκος. Διότι διήγειρε τὸν ἐθνισμόν.** Ὁ ἐν Σμύρνῃ Γενικὸς Πρόξενος κ. Ἀντωνόπουλος ἀνήγγειλε σήμερον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ κατ' ἐντολὴν τῆς Πύλης διέταξαν τὸν ἐκεῖ διατρίβοντα Ἕλληνα Ἱεροκήρυκα κ. Ἀμβράζην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν ἐντὸς 24 ὡρῶν. Συνεπείᾳ τούτου ὁ Ἱερόκηρυξ ἐπεβιβάσθη τοῦ ἀτμοπλοίου ἐν συνοδείᾳ Τούρκων χωροφυλάκων. Ὁ κ. Ἀμβράζης, πρώην βουλευτὴς καὶ Καθηγητής, εἶχε κληθῆ εἰς Σμύρνην ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ Θρησκευτικοῦ Συλλόγου ὡς Ἱερόκηρυξ, κατώρθωσε δὲ διὰ τῆς γλαφυρᾶς καὶ πατριωτικωτάτας διδασκαλίας του νὰ προσελκύῃ ἄπειρον κόσμον εἰς τὰ κηρύγματά του, οὐ μόνον ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ Καθολικῶν καὶ ἑβραίων. Τοῦτο ἀπῆρεσεν εἰς τὰς Ξένας Προπαγάνδας, αἱ ὁποῖαι κατήγγειλαν αὐτὸν ὡς ὑποκινοῦντα δῆθεν τοὺς Ἕλληνας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐναντίον τοῦ καθεστῶτος, καὶ δι' αὐτὸ ἐξηνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Σμύρνην. Ὁ κ. Ἀμβράζης εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ **πολυκρότου Θρησκευτικοῦ συγγράμματος «Ὁ Ῥαββῖνος Ἰσαάκ,» ὅπερ ἀφωρίσθη ἀπὸ ὅλας τὰς Ἰουδαϊκὰς Συναγωγάς, καὶ μετεφράσθη εἰς τρεῖς ξένας γλώσσας».**

Ἀλλὰ καὶ τὸ «Σκρὶπ» τῆς 26 Σεπτεμβρίου ἔγραφε τὰ ἑξῆς :

«Ἐξορία Ἕλληνος Ἱεροκήρυκος ἐκ Σμύρνης. Εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἀνήγγειλε χθὲς ὁ ἐν Σμύρνῃ ἡμέτερος Γενικὸς Πρόξενος κ. Ἀντωνόπουλος, ὅτι αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ κατ' ἐντολὴν τῆς Πύλης διέταξαν τὸν ἐκεῖ διατρίβοντα Ἱεροκήρυκα κ. Ἀμβράζην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν ἐντὸς 24 ὡρῶν. Τούτου ἕνεκα ὁ Ἱεροκῆρυξ ἐπεδιβάσθη ἀτμοπλοίου ἐν συνοδείᾳ Τούρκων χωροφυλάκων. Ὁ κ. Ἀμβράζης καθηγητής, πρὸ ὀλίγου δὲ Βουλευτής, εἶχε κληθῇ εἰς Σμύρνην παρὰ τοῦ ἐκεῖ Θρησκευτικοῦ Συλλόγου ὡς Ἱεροκῆρυξ, διὰ τῶν λόγων του δὲ εἶχεν ἐνθουσιάσει ὄχι μόνον τοὺς Ὀρθοδόξους Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς Καθολικοὺς καὶ Ἑβραίους.

Αἱ ξέναι Προπαγάνδαι τότε ἐνήργησαν παρὰ τῇ Πύλῃ, ὅπως διαταχθῇ ἡ ἀναχώρησις τοῦ κ. Ἀμβράζη, κατηγορήσασαι αὐτὸν ὡς ὑποκινοῦντα δῆθεν τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τοῦ καθεστῶτος Καὶ μία λεπτομέρεια. **Ὁ κ Ἀμβράζης εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ Θρησκευτικοῦ συγγράμ-ὸ «Ῥαββῖνος Ἰσαάκ», τὸ ὁποῖον ἀφωρίσθη ἀπὸ ὅλας τὰς Ἰουδαϊκὰς συναγωγάς. Ἔχει δὲ μεταφρασθῆ τοῦτο εἰς τρεῖς ξένας γλώσσας.**

Καὶ ταῦτα μὲν τὸ «Σκρίπ», κατὰ τὸ τηλεγράφημα τοῦ κ. Γενικοῦ Προξένου.

Ἀλλὰ καὶ οἱ «Καιροὶ» τῆς 26 Σεπτεμβίου ἔγραφον τὰ ἑξῆς :

«Ἐξορία Ἕλληνος Ἱεροκήρυκος. Ὁ ἐν Σμύρνῃ Θρη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σκευτικὸς Σύλλογος «Εὐσέβεια» εἶχε προσκαλέσει ὡς Ἱεροκήρυκα τὸν πρῴην Βουλευτὴν καὶ Καθηγητὴν κ. Ἀμβράζην. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν διδασκαλίαν του ὁ κ. Ἀμβράζης ἐπετίθετο κατὰ τῶν ξένων Προπαγανδῶν, κατηγόρησαν αὐτὸν εἰς τὰς ἀρχὰς ὡς ζητοῦντα νὰ διεγείρῃ τοὺς χριστιανοὺς κατὰ τῶν καθεστώτων. Τούτου ἕνεκεν ἡ Πύλη διέταξε τὰς αὐτόθι ἀρχάς, ἵνα ἀνακοινώσωσιν εἰς τὸν κ. Ἀμβράζην, ὅτι ὀφείλει ἐντὸς 24 ὡρῶν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἔδαφος τῆς Σμύρνης. Πράγματι δὲ χθὲς τὸ ἑσπέρας ἀφίκετο ὁ κ. Ἀμβράζης, καὶ μεταβὰς παρὰ τῷ Ὑπουργῷ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐξέθηκεν αὐτῷ τὰ γενόμενα καὶ ἀνέπτυξε τοὺς λόγους, δι' οὓς αἱ ξέναι Προπαγάνδαι κατηγόρησαν αὐτὸν εἰς τὰς ἀρχάς».

Τὸ «Ἄστυ» τῆς 11 Ὀκτωβρίου ἔγραφε τὰ ἑξῆς :

«Ἐπεισόδιον εἰς τὴν Σμύρνην. Πρό τινων μηνῶν εἶχε προσληφθῆ ὑπὸ τοῦ ἐν Σμύρνῃ Συλλόγου ἡ «Εὐσέβεια» ὁ καθηγητὴς κ. Ν. Ἀμβράζης ὡς Ἱεροκῆρυξ ἐπὶ μηνιαίᾳ ἀμοιβῇ φράγ χρυσῶν 220, τὰ ὁποῖα ὅμως βραδύτερον ηὐξήθησαν εἰς 280, διότι ὁ Σύλλογος ἀνεγνώρισε τὰς καλὰς ὑπηρεσίας τοῦ κ. Ἀμβράζη. Καὶ ἐπὶ δέκα μῆνας ἐξεπλήρου οὗτος τὸ καθῆκον αὐτοῦ κηρύττων καὶ εἰς Σμύρνην καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας τὸν λόγον, γοητεύων δὲ πανταχοῦ ὄχι μόνον τοὺς Ὀρθοδόξους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἑλληνομαθεῖς Καθολικοὺς καὶ Διαμαρτυρομένους.

Ἀλλ' αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαί, παρεξηγήσασαι τὴν θρησκευτικὴν ἀποστολὴν τοῦ κ. Ἀμβράζη, ἀπηύθυναν ἔγγραφον εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς «Εὐσεβείας», διὰ τοῦ ὁποίου ἐπέβαλον εἰς αὐτὸν τὴν διάλυσιν τοῦ σωματείου τούτου ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι συντηρεῖ ἱεροκήρυκα, ὅστις ἐξεγείρει τὸν ἐθνικὸν φανατισμὸν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Πρόεδρος τοῦ σωματείου παρέστησεν, ὅτι ὁ κ. Ἀμβράζης πᾶν ἄλλο ἢ τὸν ἐθναπόστολον ἐπαγγέλλεται ἐν Σμύρνῃ, ἐνῷ εἶναι εἷς ἁπλοῦς ἱεροκῆρυξ, ὅστις διδάσκει εἰς τὰ πλήθη τὴν εὐ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σέβειαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἤθελον νὰ πιστεύσουν ταῦτα, ὁ σύλλογος ἠναγκάσθη ν' ἀπαλλάξῃ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης τὸν κ. Ἀμβράζην, ἀναγκασθέντα οὕτω νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας μετὰ ὀκτὼ μηνῶν εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν ἐν Σμύρνῃ.

Ὁ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Ἀντωνόπουλος συνιστᾷ τὸν ἀπολυθέντα Καθηγητὴν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ἵνα δοθῇ αὐτῷ θέσις τις ἐν Ἑλλάδι, ἀφοῦ ἄλλως τε ἔχει τὴν προσωπικὴν ἀξίαν του ὁ κ. Ἀμβράζης, καλῶς ὑπηρετήσας ὡς Σχολάρχης καὶ Καθηγητὴς εἰς δημόσια Ἐκπαιδευτήρια».

Ἀλλὰ καὶ τὸ «Ἐμπρὸς» τῆς 11 Ὀκτωβρίου ἀνέγραψε τὰ ἑξῆς:

«**Τὸ ἔργον ἑνὸς Ἱεροκήρυκος ἐν Σμύρνῃ. — Οἱ φόβοι καὶ αἱ ἀπαιτήσεις τῶν Τούρκων. — Ἔκθεσις τοῦ Προξένου.** Ἐν Σμύρνῃ ἀπὸ πολλοῦ ὑπάρχει Ἐκκλησιαστικὸς Σύλλογος ὑπὸ τὸ ὄνομα «Εὐσέβεια». Ὑπ' αὐτοῦ εἶχε μετακληθῇ ὡς Ἱεροκῆρυξ εὐπαίδευτος ἀνήρ, ὁ κ. Ἀμβράζης, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς ρητορικῆς του δεινότητος καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἀρετῶν εἶχε κατακτήσει τὴν γενικὴν συμπάθειαν. Κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας ὁ κ. Ἀμβράζης ἐπεχείρησε περιοδείαν εἰς τὰ περίχωρα τῆς Σμύρνης, ἵνα ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον του.

Φαίνεται ὅμως, ὅτι ἐκίνησεν ὅλως ἀδίκως καὶ ἀδικαιολογήτως τὰς ὑποψίας τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν τῆς Σμύρνης, αἱ ὁποῖαι ἀπῄτησαν νὰ παυθῇ ὁ κ. Ἀμβράζης τῶν καθηκόντων τοῦ Ἱεροκήρυκος. Ὁ Σύλλογος, ἀποφεύγων ἴσως χειρότερα, ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην.

Ὁ ἐν Σμύρνῃ Πρόξενος κ. Ἀντωνόπουλος ζητεῖ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου, ἐπειδὴ ὁ κ. Ἀμβράζης μένει ἄνευ ἐργασίας, νὰ τῷ δοθῇ ἐν Ἑλλάδι, εἰ δυνατόν, τοιαύτη.

Καὶ ὁ «Νεολόγος» τῆς 6 Ὀκτωβρίου ἔγραψε τὰ ἑξῆς:

«**Ἑλλὴν Ἱεροκῆρυξ ἐξοριζόμενος ἐκ Σμύρνης. — Ἡ**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπιτυχία τῶν Ἑβραίων. Ἐκ Σμύρνης ἀγγέλλεται, ὅτι αἱ τῆς πόλεως αὐτῆς ἀρχαὶ διέταξαν τὸν ἐκεῖ διατρίβοντα Ἕλληνα Ἱεροκήρυκα κ. Ἀμβράζην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν ἐντὸς 24 ὡρῶν.

Τούτου ἕνεκα ὁ εἰρημένος Ἱεροκῆρυξ ἐπέβη τοῦ ἀτμοπλοίου ἐν συνοδείᾳ καὶ ἀπῆλθεν. Ὁ κ. Ἀμβράζης πρώην βουλευτὴς καὶ Καθηγητὴς, εἶχε κληθῇ εἰς Σμύρνην ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ Θρησκευτικοῦ Συλλόγου ὡς Ἱεροκῆρυξ. Εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ πολυκρότου θρησκευτικοῦ συγγράμματος «ὁ Ραββῖνος Ἰσαάκ», ὅπερ μετεφράσθη εἰς τρεῖς γλώσσας.

Ἀφορμὴ τῆς καταδιώξεως τοῦ Ἱεροκήρυκος εἶναι ὅτι ἐξεφράζετο δριμύτατα κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀπῄτησαν τὴν ἔξωσίν του».

Καὶ ταῦτα μὲν αἱ ἀθηναϊκαὶ ἐφημερίδες. Ἀλλὰ—θὰ ἤθελεν ἴσως ἐρωτήσει ὁ ἀναγνώστης—ἀλλὰ πρὸς τί πάντα ταῦτα;

Ποίαν σχέσιν ἔχουσι τὰ ἐν Σμύρνῃ πρὸς τὸν Α'. Τόμον τοῦ «**Ραββίνου Ἰσαάκ**;»

Μεγίστην σχέσιν.

Διότι πρώτην φορὰν ἐκ τῶν ἐφημερίδων, ἀναγραφουσῶν τὰ ἐν Σμύρνῃ, ἐμάνθανον τὰς περὶ τοῦ «Ραββίνου» κρίσεις.

Ἡ «Ἀστραπὴ» ἀναγράφουσα τὰ ἐκ Σμύρνης ἐσημείου, ὅτι «ὁ κ. Ἀμβράζης εἶναι ὁ συγγραφεὺς **τοῦ πολυκρότου θρησκευτικοῦ συγγράμματος «ὁ Ραββῖνος Ἰσαάκ», ὅπερ ἀφωρίσθη ἀπὸ ὅλας τὰς Ἰουδαϊκὰς συναγωγάς, καὶ μετεφράσθη εἰς τρεῖς γλώσσας.**

Καὶ τὸ «Σκρίπ».

—**«Καὶ μία λεπτομέρεια**. Ὁ κ. Ἀμβράζης εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ Θρησκευτικοῦ συγγράμματος «ὁ Ραββῖνος Ἰσαάκ», **τὸ ὁποῖον ἀφωρίσθη ἀπὸ ὅλας τὰς Ἰουδαϊκὰς συναγωγάς. Ἔχει δὲ μεταφρασθῇ τοῦτο εἰς τρεῖς ξένας γλώσσας».**

Ἐπὶ ὀκτὼ ὁλοκλήρους μῆνας ἐν Σμύρνῃ δὲν εἶχον οὔτε ἀναγνώσει οὔτε ἴδῃ ἑλληνικὰς ἐφημερίδας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πάτρας

Πρώτην ἤδη φορὰν ἐμάνθανον, ὅτι ὁ Α΄. Τόμος τοῦ «Ραββίνου» μου εἶχε προξενήσει τοσαύτην ἐντύπωσιν, ὥστε ὠνομάσθη «**Πολύκροτον θρησκευτικὸν σύγγραμμα**».

Πρώτην φορὰν ἐμάνθανον, ὅτι «**ἀφωρίσθη ἀπὸ ὅλας τὰς Ἰουδαϊκὰς συναγωγάς, καὶ ὅτι εἶχε μεταφρασθῆ εἰς τρεῖς ξένας γλώσσας**».

Καὶ ἀφηγήθην τὰ ἐν Σμύρνῃ, ἵνα παραθέσω τὰς περὶ τούτων ἀφηγήσεις τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, παρ' ὧν καὶ μόνων τὸ πρῶτον ἔμαθον ἐν Ἀθήναις τὸν θρίαμβον, ὃν κατήγαγε πανταχοῦ ὁ Α΄ Τόμος τοῦ «Ραββίνου» μου, καὶ λέγων «θρίαμβον τοῦ «Ραββίνου μου» ἐννοῶ τὸν θρίαμβον τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας κατὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς πλάνης.

Ἔπειτα ἔμαθον, ὅτι ἡ πρώτη ἔκδοσις ἐκ 4,000 ἀντιτύπων τοῦ «Ραββίνου» μου, ἐξηντλήθη ἐντὸς μηνός, ἐγένετο δὲ καὶ δευτέρα αὐτοῦ ἔκδοσις ἐξ 8,000 ἀντιτύπων, ἀρχομένη καὶ αὕτη νὰ ἐξαντλῆται.

Ἀλλ' ὅτε τὸ πρῶτον διεξῆλθον τὰς ἐφημερίδας τοῦ Μαΐου, τοῦ Ἰουνίου καὶ τοῦ Ἰουλίου, καθ' ὃν χρόνον κατὰ χιλιάδας ἀντιτύπων ἐκυκλοφόρει ὁ Ἰσαάκ, ὅτε παρέβαλον τὰς κρίσεις αὐτῶν πρὸς ὅσα φίλος πολύτιμος μοὶ εἶχεν, ἐν Σμύρνῃ ὄντι, γράψει περὶ τούτου ἐξ Ἀθηνῶν, ὅτε εἶδον ὅτι ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ Ἕλληνες καὶ τῆς ἐλευθέρας καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας εἶχον δώσει εὐνοϊκωτάτην ψῆφον εἰς τὸν Α΄. Τόμον, ἐνεθαρρύνθην τότε νὰ προβῶ εἰς τὴν δημοσίευσιν καὶ ἄλλων ἔργων.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα, παραλαμβάνοντες ἐκ τῶν ἐφημερίδων, τὰς κρίσεις τῶν κρατίστων παρ' ἡμῖν λογίων περὶ τοῦ Α΄. Τόμου τοῦ «Ραββίνου Ἰσαὰκ Μ.».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Α'. ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΤΥΠΟΥ

Οἱ «Καιροὶ» τῆς 28 Μαΐου, 1901, ἀριθ. 4,484 ἐδημοσίευσαν τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ «Ραββίνου Ἰσαὰκ Μ.».

«**Ἰωαννίνων. Ὁ Ραββῖνος Ἰσαάκ.** Ἰωάννινα, 23 Μαρτίου. Τὸ νέον βιβλίον τοῦ εὐπαιδεύτου Θεολόγου κ. Ἀμβράζη «ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ» ζητεῖται παρὰ πάντων. Ἐνταῦθα ἐπωλήθησαν ὅσα ἐστάλησαν, καί, ἐὰν ὑπῆρχον ἄλλα ἑκατόν, ἀμέσως ἤθελον πωληθῆ. Ὁ ζῆλος διὰ τὸ βιβλίον κατέστη γενικός. Οἱ Ἑβραῖοι, ὡς φαίνεται, ὑπέβαλον παράπονα εἰς τὴν Διοίκησιν, ἥτις ἔσχε τὴν καλωσύνην νὰ κατάσχῃ 25 ἀθῶα ἀντίτυπα. Ὁ Διοικητὴς ἐδικαιολογήθη, ὅτι, ἐπειδὴ τὰ βιβλία ἐτυπώθησαν εἰς ξένον Κράτος, καὶ πρέπει νὰ σφραγισθῶσι κατὰ νόμον, ἀνάγκη τὰ κατασχεθέντα νὰ σταλῶσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν καί, ἂν ἐπιτραπῇ ἡ ἐλευθέρα πώλησίς των, θέλουσιν ἐπιστραφῆ. Ἐν τούτοις ἱεροκρυφίως πλεῖστα βιβλία ἐπωλήθησαν ζητούμενα, καὶ ἀνυπομόνως ἐρωτῶσιν οἱ ἄνθρωποι, πότε θὰ ἔλθωσι καὶ ἄλλα. Ὁ Ἅγιος Περιστερᾶς, Μελέτιος Γεωργιάδης, ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τῇ Κυβερνήσει, ἵνα ἀρθῇ ἡ ἀπαγόρευσις. Πολλοὶ ἐρωτῶσιν, ἂν «ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ» εἶναι ἀληθινός, καὶ ποία ἡ Πατρίς του. Πάντες οἱ ἐν Ἰωαννίνοις Ἑβραῖοι ἐταράχθησαν σφόδρα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἠγόρασαν πλέον τῶν εἴκοσι σωμάτων, καὶ πολλοὶ φανατικοὶ ἐπέμειναν παρὰ τοῖς Ραββίνοις νὰ ἀναιρέσωσι τὴν ἀνάγνωσίν του δι' ἀφορισμοῦ. Ἀφορισμὸς τοιοῦτος ἀνεγνώσθη τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην ἐν τῇ Συναγωγῇ, ἀπαγορεύων τὴν ἀγορὰν τοῦ βιβλίου τῶν **Γιαβανήλ**, τὴν ἀνάγνωσιν καὶ πᾶσαν συζήτησιν θρησκευτικήν. Ἐπὶ τοσοῦτον ὠξύνθησαν, ὥστε ἐγρονθοκοπήθησαν προχθὲς καὶ αἱματώθησαν ἐν τῇ Συναγωγῇ».

—

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ἐφημερὶς «Ἀστραπὴ» τῆς 22ας Ἰουνίου τοῦ 1904 ἔγραψε τὰ ἑξῆς: «Ὁ **Ραββῖνος Ἰσαάκ**. Εἶναι βιβλίον πρωτότυπον, πρωτοφανές, ἐξεδόθη πρό τινος. Εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Ραββίνου Ἰσαὰκ Μ. ἡ ὁποία τοσαύτην ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἤδη τὴν ἐπ' αὐτοῦ ψῆφόν του, ἐξαντλῆσαν τὴν πρώτην ἔκδοσιν ἐκ 4,000 ἀντιτύπων. Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἑβραϊκὴ Συναγωγὴ τὸ ἀφώρισεν ὡς ἐπικίνδυνον διὰ τοὺς νέους Ἰουδαίους καὶ εὐλόγως. Ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ Μ. εἶναι τοιαύτης γοητείας καὶ δυνάμεως, ὥστε οἱοσδήποτε διεξερχόμενος αὐτὸν θέτει τὸν ἑαυτόν του ἐντὸς τῶν σωτηρίων δικτύων τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Εἰς τὴν ἐποχήν μας, κατὰ τὴν ὁποίαν ζητεῖται πίστις διὰ τὸν λαὸν καὶ τὴν οἰκογένειαν, ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ Μ. δύναται νὰ ἀναδειχθῇ τὸ θαυματουργὸν βιβλίον. Διὰ τῆς χάριτος καὶ τοῦ δραματικοῦ ἐνδιαφέροντος ἑνὸς διηγήματος δίδει εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ὅ,τι δὲν θὰ εἰσέφερεν ἡ σοβαρωτέρα Θεολογικὴ συγγραφή».

—

Ὁ «Δαναός», ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Ἄργει, ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 10 Ἰουλίου, 1904 ὑπ' ἀριθ. 124 ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς: «Ἐξαντληθείσης τῆς πρώτης ἐκδόσεως, ἐξεδόθη τὸ δεύτερον ὑπὸ τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἀναπλάσεως» τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Νικολάου Ἀμβράζη συνταχθὲν ἔξοχον βιβλίον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ Μ.». Ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐξαντληθῇ ἡ ἐκ χιλιάδων ἀντιτύπων πρώτη ἔκδοσις τοῦ βιβλίου τούτου, καὶ νὰ γίνηται ζήτησις αὐτοῦ μεγάλη, καὶ νὰ ἀφορισθῇ μάλιστα τοῦτο ἐκ μέρους τῆς Ἑβραϊκῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰωαννίνων, ἀφοῦ ἐκθέτει ἐν γλώσσῃ γοητευούσῃ καὶ γλαφυρᾷ, πῶς ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ Μ. ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστόν, καὶ ἐγένετο Πρεσβύτερος τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας· ἀφοῦ μετὰ πολλῆς χάριτος ἀφηγεῖται ἱστορίαν πλήρη ἐνδιαφέροντος καὶ ποικίλων πε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ριπετειῶν, αἵτινες αἰχμαλωτίζουσι τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου, καὶ ὁδηγοῦσιν αὐτὸν εἰς τὸ τέλος τερπόμενον καὶ στερεούμενον ἐν τῇ πίστει. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ἱκανὸν οὐ μόνον Ἰουδαίους νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν χριστιανῶν τὴν πίστιν νὰ κρατύνῃ, διότι ἔχουσιν ἐν αὐτῷ παρατεθῇ ἁρμονικώτατα καὶ καταλληλότατα ὅλα τὰ περὶ Χριστοῦ χωρία τῶν προφητῶν, δι' ὧν ὁ βίος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ σωτήριον αὐτοῦ ἔργον πρὸ χιλιάδων καὶ ἑκατοντάδων ἐτῶν προφητεύεται, πρωτοῦ ἐπιφανῇ εἰς τὸν κόσμον ὁ Μεσσίας. Ὅ,τι καὶ ἂν θελήσῃ τις νὰ γράψῃ περὶ τῆς ἀξίας τοῦ βιβλίου τούτου, ὀλιγώτερα πάντοτε θὰ εἴπῃ περὶ αὐτῆς. Ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ καὶ μόνη εἶναι ἱκανὴ νὰ ὁμιλήσῃ πρεπόντως περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ βιβλίου τούτου καὶ ὑπὸ οὐσιαστικὴν καὶ ὑπὸ τεχνικὴν ἔποψιν. Διὰ τοῦτο πρέπει πάντες νὰ μελετήσωσιν αὐτό».

—

Ἡ «Ἀκρόπολις» τῆς 14 Ἰουλίου 1901 ἔγραψε τὰ ἑξῆς· «**Ἀφωρισμένον βιβλίον**». Εἶναι μάλιστα πολὺ εὐλογημένον βιβλίον ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ Μ. πιστεύσας εἰς Χριστόν, καὶ χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι τὸ βιβλίον τοῦτο «ἱστορία πλήρης ἐνδιαφέροντος καὶ ποικίλων περιπετειῶν, καὶ ἔκθεσις πασῶν τῶν προφητειῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Νικολ. Ἀμβράζη, Καθηγητοῦ καὶ Ἱεροκήρυκος Σμύρνης». Ἀλλ' ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἑβραϊκὴ Συναγωγὴ τὸ ἀφώρισεν ὡς ἐπικίνδυνον διὰ τοὺς νέους Ἰουδαίους. Ἀπόδειξις, ὅτι εἶναι πολὺ ἐπιστημονικῶς γραμμένον, βιβλίον θρησκευτικόν, τοῦ ὁποίου αἱ ἰδέαι, ἵνα εὐκολώτερον ἀναγινώσκωνται, περιεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως διὰ τῆς θελκτικῆς καὶ ἐπαγωγοῦ χάριτος τῆς διηγηματογραφίας. Ὁ εὐφυὴς καὶ θεολογικώτατος συγγραφεὺς αὐτοῦ παρίσταται ὡς φίλος ὢν Ἑβραίου τινὸς Ἰσαὰκ καλουμένου, ἀπὸ πολ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λῶν ἐτῶν, ὅτε ἐκεῖνος μὲν ἐσπούδαζε ἐν Χάσκιοϊ τὴν Ἑβραϊκὴν φιλολογίαν καὶ τὸ Τωρά, ἦτοι τὴν Παλαιὰν Γραφήν, αὐτὸς δὲ ἦτο μαθητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης. Κατόπιν Σχολάρχης ὢν ἐν Κορίνθῳ συναντᾶται, ὕστερον ἀπὸ πολλὰ ἔτη, μετὰ τοῦ φίλου του, ὅστις ἦτο Ραββῖνος πλέον ἐν τινι τῶν ἐνοριῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀρχίζει θρησκευτικὴν ὁμιλίαν ἐπὶ τοῦ Θ'. Κεφαλαίου τοῦ Ἡσαΐου ἀπὸ τὴν λέξιν Ἐλ-Γκεμπόρ, συζητῶν περὶ τοῦ ποῖος τάχα νὰ ἦναι ὁ ἐκ Παρθένου γεννηθεὶς αὐτὸς Θεὸς ἰσχυρός. Οὕτως ἐν ὁμαλῇ, θελκτικῇ καὶ ῥεούσῃ φράσει προβαίνοντες ἐν τῇ διαλέξει φθάνουσιν εἰς ὀρθὸν τέλος, πειθομένου τοῦ Ἑβραίου εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ πιστεύοντος, ὅτι ἦλθε πλέον ὁ Μασσίαχ, ὁ Σωτὴρ τοῦ Κόσμου, ὁ Κύριος ἡμῶν. «**Ἀττά, Ἰμμανουὲλ Μασσίαχ**! ἀνακράζει ὁ Ἑβραῖος, διανοιγέντων αὐτοῦ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀφαιρεθέντος τοῦ καλύμματος, καὶ κατανοήσας πλέον τὰς Γραφάς. **Καβὼδ Γισραέλ**! Δόξα τοῦ Ἰσραέλ! Ἐλ-Γκεμπόρ!» Ἀκολούθως καὶ ἄλλοι Ἑβραῖοι φωτίζονται, καὶ βαπτισθέντες ἀποτελοῦσι μίαν ὡραίαν χριστιανικὴν ἐξ Ἑβραίων Ἐκκλησίαν. Τὸ βιβλίον διαιρεῖται εἰς 4 μέρη, καὶ ἐδημοσιεύθη ἐκ τῶν Βιβλιοπωλείων τῆς «Ἀναπλάσεως». Ἀλλ' ἐντὸς μηνὸς ἐξαντληθείσης τῆς πρώτης ἐκ 4,000 ἀντιτύπων ἐκδόσεως, ἤδη ἐδημοσιεύθη τοῦτο εἰς νέαν ἔκδοσιν δευτέραν, ἐκ τῆς ὁποίας μόνον ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ζητοῦνται χίλια (1000) ἀντίτυπα. Τὸ βιβλίον, ὡς φαίνεται, εὐρέως ἐκυκλοφόρησε, διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἑβραῖοι τὸ ἀφώρισαν, συντελέσαντες καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν δευτέραν του ἔκδοσιν».

—

Ἡ ἐφημερὶς «Ἑσπερινὴ» τῆς 15 Ἰουλίου τοῦ 1901 ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς:

«**Ἕνα ὡραῖον βιβλίον.** Μᾶς ὑπενθυμίζει τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸ εἰς δευτέραν ἔκδοσιν ἐκδοθὲν ὑπὸ τῆς «Ανα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πλάσεως», μᾶς ὑπενθυμίζει τοῦ παρελθόντος αἰῶνος τοιαῦτα διαλογικῶς γεγραμμένα διδακτικὰ βιβλία. Καί, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, ὑπάρχει τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἀκριβῶς βιβλίον, ἀποδεικνύον τὴν ἀλήθειαν τῶν Γραφῶν καὶ τῶν Προφητῶν ἀπέναντι τῆς ἠπατημένης ἐμμονῆς τῶν Ἰουδαίων, τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίου, καὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως. Ἀλλ' ὁ Καθηγητὴς καὶ Ἱεροκῆρυξ ἐν Σμύρνῃ κ. Νικόλαος Ἀμβράζης τὸ θεολογικώτατον καὶ θρησκευτικὸν θέμα του πραγματεύεται θελκτικώτερον. Ὁλόκληρον διήγησιν μὲ περιγραφὰς ὡραίας πλάττων, μὲ πρόσωπα, μὲ διαλόγους γοργούς, καὶ μὲ σκηνὰς καὶ ἐπεισόδια κινοῦντα πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον κατορθόνει νὰ περιβάλῃ τὴν βαθεῖαν ἑβραιομάθειάν του μὲ ἀμφίεσιν διηγήματος, τοῦ ὁποίου καὶ τὰ τέσσαρα μέρη λίαν εὐαρέστως κανεὶς διεξέρχεται. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ραββίνου Ἰσαὰκ» εἶναι θεολογικώτατος, σπουδάσας τὴν Θεολογίαν ἐπιστημονικῶς, καὶ εἰδήμων τῆς ἑβραϊκῆς ἄριστος. Ἐμελετήσας τὰς Γραφάς, καὶ συνδυάζων ὅλας τὰς περὶ Χριστοῦ προφητείας δὲν ἀφίνει καμμίαν ἀμφιβολίαν εἰς τὸν Ραββῖνον, ὅτι κακῶς ἕως τότε ἠρμήνευε, καὶ κακῶς ἐξήγει τὴν Παλαιὰν κωλυόμενος ἀπὸ τὸ παχὺ κάλυμμα τῆς πωρώσεως, τυφλωμένος ὑπὸ τοῦ φανατισμοῦ. Τὰ ἐπιχειρήματά του εἶναι σύντομα, ἁφελῆ καὶ ἁπλᾶ, ὡς πρέπει νὰ ἦναι βεβαίως τὰ ἐπιχειρήματα τῆς ἀληθείας Μόνον ἡ ἀποπλάνησις ἔχει ἀνάγκην ρητορικῶν σχημάτων καὶ εὐγλωττίας ἐπιτετηδευμένης. Ἡ ἱκανότης τοῦ κ. Ἀμβράζη συνίσταται πρῶτον εἰς τὴν ἐπίνοιαν τοῦ νὰ παρουσιάσῃ ὑπὸ τοιοῦτον σχῆμα μίαν σοβαρωτάτην Θεολογικὴν συζήτησιν, δεύτερον τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπινοίας του αὐτῆς οὐχὶ διὰ ξηροῦ διαλόγου μόνον, ὡς συνείθιζον οἱ παλαιότεροι, ἀλλὰ διὰ ζωηρῶν καὶ εὐκινήτων περιγραφῶν προσώπων, χαρακτήρων καὶ πραγμάτων, καὶ διὰ σκηνῶν περιέργων, αἵτινες θέλγουν διδάσκουσαι. Εἶναι βιβλίον ὁ «Ἰσαὰκ» συζητητι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κόν, ἐριστικὸν ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα καθ' ἑκάστην οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ ἀσυνειδήτως συνθέτουσιν εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ τὰ καφενεῖα, εἰς τοὺς περιπάτους καὶ τὰς συναναστροφὰς ἐρωτῶντες:

— Διατί τοῦτο εἶναι ἔτσι;

— Διατί ἡ προφητεία λέγει αὐτό;

— Τί θὰ εἰπῇ αὐτό, ὁποῦ λέγει τὸ Εὐαγγέλιον;

Αὐτὰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν λαϊκῶν πνευμάτων ἔρχεται νὰ διαφωτίσῃ ὁ «Ἰσαὰκ» τοῦ κ. Ἀμβράζη. Ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς, τί πιστεύει, διὰ νὰ μὴ πλανᾶται, διὰ νὰ μὴ παρασύρηται. Τοῦτο καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶχεν ὑπ' ὄψιν συστήσασα τὸ «κήρυγμα». Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ βιβλίου καταναλίσκεται μὲ τὴν ἐξήγησιν τῆς λέξεως «**Ἀλμά**». Ὁ Ραββῖνος ἐνόμιζεν, ὅτι ἡ λέξις αὕτη σημαίνει «νέαν γυναῖκα», τὴν γυναῖκα τοῦ Ἡσαΐου, ὥστε, ὅταν ὁ Προφήτης οὗτος λέγῃ:

— «Ἰδοὺ ἡ **ἀλμὰ** ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσει **(καρὰθ)** τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ...», Ὁ Ραββῖνος ἐπίστευεν, ὅτι ὁ Προφήτης ὁμιλεῖ περὶ τῆς γυναικός του, καλῶν αὐτὴν «Ἀλμά». Ἀλλ' ὁ κ. Ἀμβράζης διὰ τῆς παραβολῆς καὶ ἄλλων τοιούτων χωρίων ἀποδεικνύει, ὅτι «**ἀλμὰ**» δὲν σημαίνει **νέαν γυναῖκα**, ἀλλὰ **παρθένον νεάνιδα**, καὶ ὅτι ὁ Ἡσαΐας δὲν ὁμιλεῖ περὶ τῆς συζύγου του εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, ἀλλὰ περὶ τῆς Παρθένου Θεοτόκου, κόρης Ἀπειράνδρου, ὡς καὶ ἡ λέξις **μπεθουλὰ**=κοράσιον. Οὕτω μετέφρασαν τὴν λέξιν οἱ ἑβδομήκοντα, Ἑβραῖοι ὄντες, οὕτως **ἀλμὰ** ὀνομάζεται ἡ Ρεβέκα, κόρη ἄγαμος οὖσα, οὕτως **ἀλμὰ** ὀνομάζεται καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσέως, ἄγαμος οὖσα. Καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα χωρία τῆς Γραφῆς τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις, τὰ ὁποῖα λεπτομερῶς ὅλα ἀπαριθμεῖ ὁ κ. Ἀμβράζης.

— **Ἀτὰ Ἰμμανουὲλ Μασσίαχ!** ἀναφωνεῖ ἔκθαμβος ὁ Ραββῖνος, τότε κατανοήσας τὴν πλάνην του μὴ ἔχων τι νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀπολογηθῇ, **Καθὼδ Γισραέλ!** Ὦ! [Ἐλ-Σαδδάγ! Ὦ Ἰμμανουέλ!.... Οὕτω πεισθεὶς πλέον ὁ Ἰσαάκ, ὅτι ὁ Μασσίαχ ἐγεννήθη, ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὃν οἱ προφῆται τόσον καθαρὰ προκατήγγειλαν, ἀπῆλθεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ φιλοξενοῦντος αὐτὸν καὶ διανοίξαντος τοὺς ὀφθαλμούς του, ἀναγγέλλων, ὅτι οὐχὶ μόνον αὐτὸς θὰ βαπτισθῇ, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν φίλων καὶ τῶν ἐνοριτῶν του θὰ διαφωτίσῃ, ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἦτο Ραββῖνος, εἰς μίαν ἐκ τῶν ἑβραϊκῶν συνοικιῶν τῆς πόλεως ταύτης. Εἰς τὸ δ'. μέρος θὰ ἴδωμεν, τί ἔπαθεν ὁ Ἰσαὰκ εἰς τὴν πόλιν, καὶ πῶς ὁ Ἀβραμῖκος ὁ θεῖός του καὶ Ἀρχιρραβῖνος τὸν ἔδειρε καὶ τὸν ἐγρονθοκόπησεν».

—

Ἡ «Ἑσπερινὴ» τῆς 16 Ἰουλίου, 1901, ἔγραψε τὰ ἑξῆς:

«Ὁ Ραββῖνος Ἰσαάκ, πῶς ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστόν. — Ἕνα ὡραῖον βιβλίον.... Ἂν ὑπῆρχον πολλὰ τοιαῦτα βιβλία ὡς τὸν «Ραββῖνον Ἰσαάκ», βιβλία ἔχοντα σκοπὸν τὴν ἐκλαΐκευσιν τῆς Θρησκείας μας, τὴν ἁπλοποίησιν τῶν δυσκόλων δογματικῶν προβλημάτων..... ὁ λαὸς φωτισμένος δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ μπερδευθῇ μέσα εἰς τὰ σκοτεινὰ δίκτυα τῶν ἀλλοθρήσκων, μέσα εἰς τὰς παγίδας τῶν ἀλλοφύλων. Τώρα, μὲ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἄγνοιαν καὶ σκοτεινὴν ἀμάθειαν εἰς τόσον προέδη ἡ τόλμη τῶν χαρτακιστῶν, αὐτῶν, ὥστε κατήντησε νὰ ρίψουν αὐτὰ καὶ μέσα εἰς τὴν Ριζάρειον Σχολὴν ἀκόμη — καὶ τὸ ψυσᾷ καὶ δὲν κρυόνει ὁ σεβασμιώτατος Διευθυντὴς αὐτῆς, εἷς τῶν μᾶλλον εὐλαβῶν Κληρικῶν μας.

Φαίνεται λοιπόν, ὅτι αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἔχει ἡ ἐμφανισθεῖσα αὕτη ἔκδοσις τοῦ «Ραββίνου Ἰσαάκ», τὴν ἐκλαΐκευσιν δηλ. τῶν δογμάτων μας. Εἶναι ὄντως μέρος τῆς μεγάλης «Λαϊκῆς Συμβολικῆς», τὴν ὁποίαν ἀναμένομεν νὰ συμπληρώσωσιν ἄλλοι, ἔχοντες τὸ θεῖον τοῦ γράφειν χά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρισμα, λαμβάνοντες ἄλλα, πλὴν τοῦ ἑβραϊκοῦ, θέματα [1].

Εἰς τὸ δ΄. λοιπὸν μέρος, ἐξακολουθοῦμεν τὴν ἀνάλυσίν μας, ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ ἐφωτίσθη ἐν Κορίνθῳ περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου, ἔρχεται εἰς τὴν Πόλιν, εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Ἀλλὰ τὰ εὑρίσκει πολὺ ἄσχημα ἐν μέσῳ τῶν συγγενῶν του. Οὗτοι μανθάνοντες παρ' αὐτοῦ—μετὰ παρρησίας λαλήσαντος—ὅτι ἔγεινε Χριστιανός, ἐξοργίζονται. Ὁ θεῖός του Ἀβραμῖκος, ὁ Ἀρχιρραβῖνος, λυσσᾷ ἀπὸ μανίαν, ἡ μήτηρ του θέλει νὰ τὸν ἀποστομώσῃ, οἱ ἀδελφοί του ἀποροῦσι διὰ τὴν μεταβολὴν ταύτην, ἀλλ' ὁ Ραββῖνος Ἰσαάκ, ἀπαθὴς καὶ μειδιῶν, τοὺς παρακαλεῖ νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ ὁμιλήσῃ. Καὶ ὁμιλεῖ τότε ἀναγγέλλων εἰς αὐτούς, τί προφητεύει ἡ **Παλαιὰ Διαθήκη**, ἤτοι ἡ Νέα Διαθήκη, περὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ, περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Ἔθνους, καὶ τοῦ «αἵματος» τοῦ Ἀθώου, διὰ τὸ ὁποῖον, ἀδίκως χύσαντες, τιμωροῦνται τόσους αἰῶνας οἱ Ἰουδαῖοι. Καὶ τότε ὅλοι ὥρμησαν νὰ τοῦ ῥάξουν τὸ στόμα προτείνοντες τὰς παλάμας.

— Ἔξω, κατάρατε! ψωνάζει ἡ μήτηρ του.

«Ἡ γενειὰς τοῦ Ἀβραμίκου, τοῦ Ἀρχιρραβίνου, ἐσείετο ὡς ἐκκρεμές». Εἷς δὲ τῶν ἀδελφῶν του ἐγρονθοκόπησεν αὐτόν. Τότε ὁ Ἰσαὰκ φεύγει ἀπὸ τὸν πατρικόν του οἶκον, ἰδὼν τὴν ἀπειλητικὴν στάσιν τοῦ Ἀβραμίκου καὶ ὅλων τῶν συγγενῶν του, καὶ τῆς μητρός του ἀκόμη.

— Ποῦ νὰ καταφύγω; Ἐκεῖνος, ὅστις μὲ ἐκάλεσεν εἰς ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου Του, μ' ἐφώτισε.

---

1) Καὶ ὁ μετ' ὀλίγον ἐκδιδόμενος Β΄. Τόμος τοῦ «Ραββίνου Ἰσαὰκ» τί ἄλλο εἶναι ἢ μέρος πληρέστατον τῆς μεγάλης «Λαϊκῆς Συμβολικῆς;». Αἱ διαφοραί, καὶ αἱ δογματικαί, καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαί, ἐκλαϊκεύονται ἐν αὐτῷ μὲ μεγίστην λεπτομέρειαν, καὶ γίνονται κτῆμα τῶν πολλῶν.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Πέραιος

Πλησίον τοῦ Ναοῦ ἦτο ὁ οἶκος τοῦ ἐφημερίου, ἱερέως ἐγγάμου, χρηστοῦ καὶ πεπαιδευμένου.

Ἐκτύπησα τὴν θύραν. Ἤνοιξε μετ' ὀλίγον.

Ἠπόρησεν ὁ λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου ἰδὼν Ραββῖνον εἰσερχόμενον τοιαύτην ὥραν εἰς τὸν οἶκόν του.

Ἠγέρθη παρευθύς, καὶ με ὑπεδέχθη φιλικώτατα.

Ἡ πρεσβυτέρα ἔφερεν ἀμέσως θερμαντικὸν ποτὸν εἰποῦσα :

— Πίετε, Ριμπῆ, νὰ ζεσταθῆτε.

Ὁ ἱερεὺς μαθὼν τὰ συμβάντα ἐδόξασε τὸν Θεόν· γονυπετήσας μετὰ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ δεηθεὶς τὸν ἐνεθάρρυνε· τὸν ἐστήριξεν ἐν τῇ πίστει τοῦ Κυρίου, καὶ τῷ ἐσημείωσε διαφόρους περικοπὰς ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον».

—

Ἡ «Ἑσπερινὴ» τῆς 18 Ἰουλίου, 1901, ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς : Μετὰ προηγουμένην λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τοῦ Δ'. καὶ τελευταίου μέρους τοῦ Α'. Τόμου τοῦ «Ἰσαάκ» γράφει :

«Εἶχε πολὺ δίκαιον ἡ Ἀρχιρραβινεία τῶν Ἰωαννίνων νὰ ἀφορίσῃ τὸν «Ραββῖνον Ἰσαάκ», διότι ἐν αὐτῷ χωρὶς ρητορικὰς κομψότητας, χωρὶς δικανικῶν ἐπιχειρημάτων, ἅτινα δύναται νὰ καταρρίψῃ, ὅσον εὐφυὴ καὶ ἂν ἦναι, καὶ ὅσον κομψά, ἕνας ἄλλος περισσότερον εὐφυὴς, καὶ περισσότερον κομψοεπὴς ἀπὸ τὸν πρῶτον, χωρὶς πολυλογίαν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν Γραφῶν αὐτῶν ἀποδεικνύεται ἡ πλάνη τῶν Ἰουδαίων, παρεξηγούντων. μὲν τὴν Παλαιάν, ἐν ᾗ σαφῶς ἐμφανίζεται ἡ Ἁγία Τριάς, καὶ προαγγέλλονται διὰ σειρᾶς ὅλης Προφητῶν ὅλα τὰ περὶ Μεσσίου πρὸ αἰώνων ὡρισμένα, ἐκ φανατισμοῦ δὲ μὴ δεχομένων οὐδὲ νὰ ἀναγνώσωσι κἂν τὴν Νέαν Διαθήκην, τὴν συμπληροῦσαν καὶ τελειοῦσαν τὸν Παλαιὸν Νόμον κ.λ.π.»

—

Ἡ «Ἑσπερινὴ» τῆς 19 Ἰουλίου τὰ ἑξῆς: «Τὸ πολύκροτον βιβλίον τοῦ «Ραββίνου Ἰσαάκ», τοῦ πιστεύσαντος εἰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸν Χριστόν, εἰμπορεῖ νὰ κάμῃ πιστὸν καὶ τὸν χειρότερον ἄπιστον».

6΄.) **Κρίσεις τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνικοῦ Τύπου.** Ἡ Ἐφημερὶς «Ταχυδρόμος» τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 19 Ἰουνίου, 1901, (ἔτος Δ΄. ἀριθ. 921) ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς: «ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ Μ. πιστεύσας εἰς τὸν Χριστὸν κ.τ.λ π. Ὑπὸ τοιοῦτον τίτλον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ καὶ Ἱεροκήρυκος Σμύρνης κ. Νικολάου Χ. Ἀμβράζη Ἱστορία πλήρης ἐνδιαφέροντος καὶ ποικίλων περιπετειῶν, ἐν ᾗ ἐκτίθενται καὶ πᾶσαι αἱ προφητεῖαι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸ βιβλίον τοῦτο, ὑπὸ τὴν μορφὴν διηγήματος δραματικοῦ, κατορθόνει τόσον ἐπιτυχῶς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ὥστε δύναταί τις νὰ εἰπῃ, ὅτι ἀποβαίνει ἀποτελεσματικώτερον πολλῶν σοβαρῶν θεολογικῶν συγγραφῶν. Τὴν ἐπιτυχίαν ἄλλως τε αὐτοῦ ἀπέδειξεν ἡ ταχίστη τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐκδόσεως κατανάλωσις, καὶ ἡ μεγάλη ζήτησις, ἥτις κατέστησεν ἀναγκαίαν καὶ τὴν γενομένην ἤδη δευτέραν αὐτοῦ ἔκδοσιν. Εἶναι πράγματι χρησιμώτατον εἰς πᾶσαν χριστιανικὴν οἰκογένειαν, καὶ διὰ τοῦτο συνιστᾶται θερμῶς εἰς πάντα ἀναγνώστην. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Θρησκευτικὴ ἡμῶν ἀδιαφορία ἀπειλεῖ τὴν ἠθικὴν ἡμῶν ὑπόστασιν ἔργα τοιαῦτα ἀποβαίνουσιν οὐ μόνον ἀξιέπαινα, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως ἀναγκαῖα».

—

γ΄.) **Κρίσεις εὐσεβῶν λογίων περὶ τοῦ «Ἰσαακ».** Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει κ. Ἡρ. Ε. Πλατωνίδης, μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς ἐν Βλάγκα Θρησκευτικῆς Ἀδελφότητος «Ἡ Ἁγία Τριάς», ἔγραψέ μοι, «Κύριε Ν. Ἀμβράζη. Εἶσθε ἄξιος θερμοτάτων συγχαρητηρίων διὰ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ» ἔργον σας. Εἰς τὰς πλήρεις φωτὸς καὶ ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ θείας γλυκύτητος σελίδας αὐτοῦ μετὰ τοῦ μεγαλειτέρου πόθου διερχόμεθα οὐ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρανίους στιγμάς. Ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν ἀναγνωστῶν Σας πρὸς τὴν ὑμετέραν ἐλλογιμότητα, καὶ πρὸς τὸν Σύλλογον τῆς «Ἀναπλάσεως» εἶναι τόσον μεγάλη, ὅσον μεγάλαι εἶναι αἱ ἀλήθειαι, ἃς μετὰ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου ἐκτίθετε. Χαίρετε καὶ Ὑμεῖς καὶ οἱ ἐν τῇ «Ἀναπλάσει», πάντες, οἵτινες ἐκλέξαντες τὸ μοναδικὸν μέσον πρὸς ἐπίγειον καὶ οὐράνιον εὐδαιμονίαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν μετὰ τοσαύτης θερμότητος καὶ αὐταπαρνήσεως ἐργάζεσθε ἔχοντες ὡς μόνην ἀνταμοιβὴν τὴν ἐκ τῆς ἱερότητος τῶν ἔργων Σας πνευματικὴν καὶ οὐράνιον εὐφροσύνην καὶ χαράν, εἰς ἃς αἱ ἰδιοτελεῖς καὶ ξέναι τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος ψυχαὶ μένουσι πάντοτε ἀναίσθητοι. Ἐκ τοῦ ὑμετέρου παραδείγματος ἐγὼ καὶ οἱ ἐνταῦθα ὁμόφρονες ἀδελφοὶ ὁρμώμενοι ἀμιλλώμεθα ἐργαζόμενοι ἀπὸ τριετίας ἤδη ὡς μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς ἐν Βλάγκᾳ Θρησκευτικῆς Ἀδελφότητος «Ἁγία Τριὰς» ὑπὲρ τῆς παρ' ἡμῖν διαδόσεως τοῦ Θείου Λόγου, θερμῶς δ' εἰς τὴν ἀγάπην καὶ ὑποστήριξιν τῶν πάντων συνιστῶντες τὰ πλήρη «ρημάτων ζωῆς αἰωνίου» δημοσιεύματα τοῦ Πατρὸς τῶν παρ' ἡμῖν Συλλόγων «Ἀναπλάσεως», μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαίαν καὶ ἰδιάζουσαν κατέχει θέσιν καὶ τὸ ὑφ' Ὑμῶν φιλοπονηθὲν περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργον. Παρακινούμενος ὑπὸ τῶν συναδέλφων μου καὶ πολλῶν μελῶν τῶν ἐνταῦθα Θρησκευτικῶν σωματείων ἀπεφάσισα, ἵνα μεταφράσας εἰς Τουρκικὴν γλῶσσαν τὸν «Ραββῖνον Ἰσαὰκ» ἐκτυπώσω δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων, ἀποβλέπων εἰς τὴν μεγάλην ἠθικὴν ὠφέλειαν, ἣν θέλει προσπορίσει τοῖς Μικρασιάταις. Βέβαιος τυγχάνων περὶ τῶν εἰλικρινεστάτων Χριστιανικῶν Ὑμῶν διαθέσεων δὲν ἀμφιβάλλω ποσῶς, ὅτι προθύμως θέλετέ μοι ἐπιτρέψει τὴν ἐκτύπωσιν τῆς εἰρημένης μεταφράσεως τοῦ ἔργου Ὑμῶν τούτου, ἵνα καὶ οἱ ἀδελφοί μας οὗτοι ἀντλήσωσιν ἐξ αὐτοῦ ζωὴν καὶ παρηγορίαν, «ἵνα διδαχθῶσι πολλοί, καὶ πληθυνθῇ ἡ γνῶσις» εὐλογήσωσι δὲ κἀκεῖνοι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ ὑμέτερον ὄνομα, ὅπως εὐλογοῦσιν ἤδη ἅπαντες οἱ ἀναγινώσκοντες καὶ ἐννοοῦντες τὸ ἔργον Ὑμῶν, εἰλικρινῶς δὲ ποθοῦντες τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν, τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ ἐπὶ τὰ κρείττω προαγωγὴν καὶ πρόοδον τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους. Ἀναμένων ἀνυπομόνως τὴν καταφατικὴν πρὸς τοῦτο ἀπάντησίν Σας, ἐκφράζω Ὑμῖν ἐκ τῶν προτέρων τὰς θερμάς μου διὰ τοῦτο εὐχαριστίας, μεθ' ὧν καὶ μετὰ τοῦ βαθέος πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ἐλλογιμότητα σεβασμοῦ διατελῶ.

Ὅλως ὑμέτερος
Ἠρ. Σ. Πλατωνίδης

Ἐν Κωσταντινουπόλει, τῇ 9ῃ Μαΐου, 1901. (Σουλτὰν Βαγεζήτ, Σαχρνιδζλὴ Χὰν Α⁰ 1—2).

Σημείωσις. Ἀπήντησα καταφατικῶς εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, δοὺς τὴν πρὸς μετάφρασιν καὶ δημοσίευσιν ἄδειαν εἰς τὸν κ. Πλατωνίδην, ὅστις μεταφράσας ἐδημοσίευσε τὸν Α΄. Τόμον τοῦ «Ραββίνου Ἰσαὰκ» ἐν τῇ Τουρκικῇ τῶν Μικρασιανῶν ἀδελφῶν.

Οὐδεμίαν ἐν Σμύρνῃ ἀναγνοὺς Ἑλληνικὴν ἐφημερίδα, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, ἐμαθον τὴν ἐπιτυχίαν καὶ κατὰ χιλιάδας ἀντιτύπων διάδοσιν τοῦ ἔργου μου ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐπιστολῆς τοῦ κ. Πλατωνίδου, καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς ἐπιστολῶν τῶν τε ἐκδοτῶν, βιβλιοπωλῶν τῆς «Ἀναπλάσεως» κ. κ. Θεοδώρου Παλληκαράκη καὶ Γ. Ἰωαννίδου, καὶ τοῦ λίαν ἀγαπητοῦ φίλου κ. Μιχαὴλ Γαλανοῦ.

Καὶ οἱ μὲν Βιβλιοπῶλαι τῆς «Ἀναπλάσεως» καὶ ἐκδόται τοῦ Α΄. Τόμου τοῦ «Ραββίνου Ἰσαάκ» ἔγγραφόν μοι, ἐν Σμύρνῃ διατρίβοντι, κατὰ τὴν 11 Μαΐου 1901 τὰ ἑξῆς:

«Πρέπει νὰ χαρῆτε μεθ' ἡμῶν, καὶ θὰ χαρῆτε βεβαίως, διὰ τὴν λαμπρὰν ὑποδοχήν, ἧς ἔτυχε τὸ ἔργον Σας «ὁ Ραβ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δῖνος 'Ισαὰκ» καταστὰν τὸ βιβλίον τῆς ἡμέρας. Τέσσαρας ἐν ὅλῳ χιλιάδας ἀντιτύπων εἴχομεν ἐκδώσει, **καὶ σήμερον δὲν ἔχομεν ἄλλα ἀντίτυπα,** καθ' ἑκάστην δὲ λαμβάνομεν καὶ νέας παραγγελίας».

Καὶ ταῦτα μὲν οἱ ἐκδόται.

'Ο δ' εὔγλωττος τῶν εὐαγγελικῶν ἀρχῶν ἀπόστολος καὶ ἀγαπητὸς ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ Θείου Λόγου συνάδελφος καὶ φίλος κ. Μιχ. Γαλανός, συντάκτης καὶ διευθυντὴς τῆς «'Αναπλάσεως» ἔγραφέ μοι κατὰ τὴν 9 Μαΐου, ἐν Σμύρνῃ ὄντι τὰ ἑξῆς: «'Ο Ραββῖνός Σου ἀνεδείχθη τροπαιοῦχος. Μόνον εἰς τὸν Βόλον ἐξωδεύθησαν ὀκτακόσια ἀντίτυπα.

Οἱ ἐκδόται προοδαίνουν εἰς δευτέραν ἔκδοσιν. Κερδίζουν βεβαίως αὐτοί, ἀλλὰ καὶ Σὺ ἔκαμες τὸν θριαμβόν σου. Καὶ τὰ ἔργα σου ἀπὸ τοῦδε ἔχουν ἐξησφαλισμένην τὴν κυκλοφορίαν των. Γνωρίζεις ἄρα τώρα τὴν δύναμίν σου, καὶ τὸ κέρδος, ἠθικῶς τε καὶ ὑλικῶς, δὲν εἶναι μικρόν».

'Ο αὐτὸς κ. Μ. Γαλανὸς ἔγραφεν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 143 φύλλῳ τῆς «'Αναπλάσεως» τῆς 21 Δεκεμβρίου τοῦ 1900 τὰ ἑξῆς:

«'Η ἀρχὴ τῆς λαμπρᾶς ταύτης διηγήσεως (τοῦ Ραββίνου 'Ισαὰκ) ἐδημοσιεύθη πρὸ τριετίας εἰς τὴν «'Ανάπλασιν»... 'Ο Συντάκτης τῆς «'Αναπλάσεως» σπανίως ἀνέγνωσε σύγγραμμα μὲ τόσον ἐνδιαφέρον, βέβαιος δ' εἶναι, ὅτι διαφορετικὴ δὲν θὰ ὑπάρξῃ καὶ τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «'Αναπλάσεως» ἡ γνώμη».

Σημείωσις. Καὶ ἡ κρίσις τοῦ ἀγαπητοῦ συναδέλφου καὶ φίλου ὑπῆρξε καθ' ὅλα ἐπιτυχής. 'Η ἐντὸς μηνὸς τεσσάρων χιλιάδων ἀντιτύπων κατανάλωσις ἀπέδειξεν, ὅτι ὅλων τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «'Αναπλάσεως» ἡ γνώμη δὲν ὑπῆρξε διαφορετική.

'Ο αὐτὸς ἀγαπητὸς φίλος ἔγραψεν ὡς Πρόλογον τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ Α'. Τόμου τοῦ «Ραββίνου 'Ισαὰκ» τὰ ἑξῆς:

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— «Ἡ μοναδικὴ ὑποδοχή, ἧς ἔτυχεν ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ Μ. καταναλωθέντων ἐν διαστήματι μηνὸς τετρακισχιλίων αὐτοῦ ἀντιτύπων, καὶ αἱ ἐξακολουθοῦσαι ἔτι καθ' ἑκάστην ζητήσεις μᾶς ἐνθαρρύνουσι νὰ προβῶμεν καὶ εἰς δευτέραν ἔκδοσιν. Ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ Μ. δύναται νὰ ὀνομασθῇ τὸ βιβλίον τῆς ἡμέρας. Ἄνευ ἀναγγελιῶν εἰς τὰς ἐφημερίδας, ἄνευ τοιχογραφήσεων, ἄνευ ρεκλαμῶν καὶ διαφημίσεων, μόνον μὲ τὴν ἰδικήν του δύναμιν καὶ ἀξίαν, ἧς μέρος εἶχεν ἐπιδείξει ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς «Ἀναπλάσεως», κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ κατακτήσῃ, ὅσον κανὲν ἄλλο βιβλίον, ὄχι μόνον τῆς σοβαρᾶς, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἐλαφρᾶς φιλολογίας. Ἕως τώρα τὸ Ἑλληνικὸν Κοινὸν κατεκρίνετο, ὅτι ἀποφεύγει τὴν ἀνάγνωσιν ἐποικοδομητικῶν βιβλίων, καὶ συναρπάζεται μόνον ἀπὸ μυθιστορήματα ἐξεγείροντα νοσηρὰν περιέργειαν καὶ ὀδηλητηριάζοντα τὰ ἤθη. Ἀλλ' ὁ «Ραββῖνος Ἰσαὰκ Μ.» μᾶς ἔκαμε τὴν παρήγορον ἀποκάλυψιν, ὅτι ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης δύναται μετ' ἰσχυροτέρου ἐνδιαφέροντος νὰ ἐγκύψῃ εἰς ἀναγνώσματα Θρησκευτικῆς ὕλης, ἀρκεῖ νὰ τῷ παρουσιασθῶσιν ὑπὸ μορφὴν δημώδη, θελκτικὴν καὶ ἐπαγωγόν. Διὰ τοῦτο ὁ καθηγητὴς κ. Ν. Ἀμβράζης εἶναι ἄξιος μεγίστης εὐγνωμοσύνης. Ἐὰν καὶ ἄλλοι ἀκολουθήσωσι τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς πρῶτος διήνοιξεν, ἐπωφεληθεὶς ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἰσαὰκ Μ. ἡ θρησκευτικὴ γνῶσις θὰ κυκλοφορήσῃ εὐρύτατα εἰς ὅλα τὰ κοινωνικὰ ἡμῶν στρώματα, καὶ ἡ χριστιανικὴ ζωὴ δὲν θ' ἀργήσῃ νὰ κυριαρχήσῃ παρ' ἡμῖν μὲ ὅλα τὰ παρήγορα ἀποτελέσματά της ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ, οἰκογενειακοῦ, κοινωνικοῦ καὶ δημοσίου ἡμῶν βίου».

Ἐσχάτως δὲ καὶ ὁ κ. Σουρῆς, διεξελθὼν τὸν Α'. Τόμον τοῦ «Ραββίνου Ἰσαὰκ» ἔγραψε τὰς ἐντυπώσεις αὐτοῦ εἰς τὸν «Ρωμηόν» του τῆς 8 Δεκεμβρίου 1901 διὰ τῶν ἑξῆς στίχων :

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Ραββῖνος Ἰσαὰκ ὁ Μῖ, πιστεύσας εἰς Χριστόν,
Βιβλίον πολυσήμαντον, καὶ γνώσεων μεστόν,
Πολλὰς ἐκδόσεις ἀριθμοῦν, θρησκευτικόν, ὡραῖον,
Κγ' ἀπὸ πολλὰς συναγωγὰς ἀφορισθὲν ἑβραίων.
Ἀμβράζης ὁ Νικόλαος συνέγραψεν εὐγλώττως
Τῆς Σμύρνης ὁ Καθηγητὴς κγ' ἱεροκῆρυξ πρῶτος».

Καὶ ταῦτα μὲν ἐγράφοντο πέρυσι περὶ τῆς ἐντυπώσεως, ἣν ἔκαμεν εἰς ὅλους ὁ «Ραββῖνος Ἰσαάκ». Πρὸ ὀλίγων δ' ἡμερῶν ἔλαβον ἐκ Βουκουρεστίου τὴν ἑξῆς ἐπιστολὴν περὶ τοῦ βιβλίου :

«*Ἀξιότιμε Κύριε Καθηγητά*,

Οἱ ὑποσημειούμενοι τελειόφοιτοι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ἐνταῦθα Πανεπιστημίου, κατενθουσιασμένοι ὑπὸ τῶν θελγήτρων, τὰ ὁποῖα προξενεῖ ἡ ἐπαγωγὸς ἀνάγνωσις τοῦ ἐσχάτως εἰς χεῖρας ἡμῶν περιελθόντος πολυκρότου Ὑμετέρου πονήματος «Ὁ Ραββῖνος Ἰσαὰκ κ.τ.λ., τὸν δι' αὐτοῦ ἱερὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν κάλλιστα κατανοήσαντες, πρὸς δὲ τὴν ὡς οἷόν τε εὐρυτέραν μετάδοσιν τῶν ἐξ αὐτοῦ προσγινομένων ὠφελειῶν καθῆκον ἱερὸν παντὸς Χριστιανοῦ θεωροῦντες, ἐσκέφθημεν, ὅτι ἡ εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν μετάφρασις τοῦ ἐποικοδομητικοῦ τούτου βιβλίου λίαν κατάλληλον μᾶς παρουσιάζει εὐκαιρίαν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος τούτου. Διὸ ἐπιθυμοῦντες ἀποκτῆσαι ὡς μόνον κέρδος τὴν ἠθικὴν ἱκανοποίησιν τοῦ νὰ μετοχετεύσωμεν καὶ εἰς ἄλλας χώρας τὰ σωτήρια νάματα τοῦ πολυχεύμονος ποταμοῦ τῆς θεοφωτίστου Ὑμῶν διανοίας, καὶ δι' αὐτῶν νὰ ποτίσωμεν καὶ ἄλλας δεδιψασμένας ψυχὰς πιστῶν, πάνυ προθύμως, ἀλλὰ καὶ λίαν εὐελπίστως προαγόμεθα νὰ παρακαλέσωμεν Ὑμᾶς θερμῶς, ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ παράσχητε ἡμῖν τὴν πρὸς μετάφρασιν τοῦ ἐν λόγῳ φωτιστικοῦ πονήματος ἀπαιτουμένην

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νόμιμον ἄδειαν, ἵνα καὶ ὁ Ρουμουνικὸς λαός, ἐφωδιασμένος ἀρκούντως διὰ τῶν ποικίλων ὅπλων, ἅπερ ἡ εὐρυμάθεια καὶ τὸ γόνιμον πνεῦμα Ὑμῶν ἄφθονα ἐφεῦρε, καὶ ἕτοιμος εἰς πᾶσαν συζήτησιν πρὸς Ἰουδαῖον, δυνηθῇ νὰ ἐξέλθῃ νικητὴς καὶ ἱκανοποιημένος.

Ἐπὶ τούτοις διατελοῦμεν μετ' ἄκρας πρὸς Ὑμᾶς ὑπολήψεως καὶ σεβασμοῦ.

D Popescu-Mosdia
Grigorie-Theodorescu

Ἐν Βουκουρεστίῳ τῇ 9 Αὐγούστου 1902.»

Εὐνόητον, ὅτι παρέσχον εὐχαρίστως τὴν πρὸς μετάφρασιν ἄδειαν.

Καὶ τοιαύτη μὲν ὑπῆρξεν ἡ ἐντύπωσις, ἡ δεξίωσις καὶ ὑποδοχὴ τοῦ Α΄. τόμου τοῦ «Ραββίνου Ἰσαὰκ» ἔν τε τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι καὶ τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ, ταῦτα δὲ καὶ ἡ δημοσιογραφία καὶ οἱ ἔγκριτοι τῶν παρ' ἡμῖν λογίων ἔγραψαν.

Καὶ ἀκριβῶς ταῦτα μ' ἐνεθάρρυναν, ἵνα συμπληρώσω τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀειμνήστου φίλου μου Ἰσαάκ, καὶ ἐκδοὺς ἱκανοποιήσω τὴν δικαίαν περιεργίαν ὅλων τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Α΄. Τόμου, οἵτινες πολλάκις καὶ πολλαχόθεν ἠρώτησαν καὶ τὴν «Ἀνάπλασιν», καὶ ἐμὲ «περὶ τοῦ τί ἀπέγινεν ὁ Ἰσαάκ».

Ἤδη διὰ τῆς μετ' ὀλίγον ἐκδόσεως τοῦ Β΄. τούτου τόμου ἱκανοποιεῖται ἡ περιεργία ὅλων.

Καὶ ἤδη θὰ ἤθελεν ἐρωτήσει τις, — τίς ὁ σκοπός, ὃν προεθέμεθα συγγράφοντες τὸν ἤδη εἰς δύο πολυαρίθμους ἐκδόσεις ἐκδοθέντα Α΄. τόμον τοῦ «Ραββίνου Ἰσαάκ», καὶ τὸν ὁσονούπω μέλλοντα νὰ ἐκδοθῇ Β΄ Τόμον;

Ὁ σκοπὸς πασιφανὴς καὶ πασίγνωστος.

Ὅπως καταστήσωμεν κτῆμα τῶν πολλῶν, ὅ,τι πρότε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρον ἦτο κτῆμα ὀλίγων. Ὅπως καταστήσωμεν τὴν αἰωνίαν θρησκευτικὴν ἀλήθειαν καταληπτὴν τοῖς πᾶσι καὶ προσιτήν.

Αἱ Ἅγιαι Γραφαὶ ἐδόθησαν «πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ» [1].

Ὁ Κύριος ἡμῶν παραγγέλλει τό :

— «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς !» [2].

Ὁ δὲ Ἅγιος Παῦλος συμβουλεύει τὸν Τιμόθεον :

— Πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει !» [3]

Ἐπαινεῖ δ' αὐτόν, διότι «ἀπὸ βρέφους ΤΑ ΙΕΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ οἶδε, τὰ δυνάμενα σοφίσαι εἰς σωτηρίαν, διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» [4].

Αἱ ἅγιαι Γραφαί, σκοπὸν ἔχουσαι τὴν σωτηρίαν πάντων, ἐγράφησαν διὰ πάντας.

Πόσοι ὅμως ἀναγινώσκουσιν αὐτάς ;

Δυστυχῶς ὀλίγοι· ὀλίγιστοι.

Οἱ ἀμαθεῖς δὲν ἐννοοῦσιν αὐτάς.

Ὁ Κλῆρος ἢ οὐδόλως, ἢ σπανιώτατα ἑρμηνεύει αὐτάς.

Ἐκ τῶν πεπαιδευμένων μόνον ὀλίγοι — ἀληθῶς πεπαιδευμένοι — ἐντρυφῶντες εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ τέρπονται καὶ ὠφελοῦνται ἐξ αὐτοῦ. Ὀλίγιστοι ἀξιοῦνται τοῦ μακαρισμοῦ τοῦ Δαβίδ :

— «Μακάριος ἀνήρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν..,. ἀλλ' ἢ ἐν τῷ Νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, **καὶ ἐν τῷ Νόμῳ Αὐτοῦ μελετήσει ἡμέρας καὶ νυκτός**» [5].

---

1) Β'. Τιμοθ. Γ'. 16.
2) Ἰωάν. Ε'. 39.
3) Α'. Τιμόθ. Δ'. 13.
4) Β'. Τιμόθ. Γ'. 15.
5) Ψαλμ. Α'. 1, 2.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οἱ πλεῖστοι δυστυχῶς, «κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν», καὶ γαργαζιζόμενοι τὰς αἰσθήσεις ἀπορροφῶνται ὑπὸ τῆς *philologie legère* τῶν Γαλλικῶν μυθιστορημάτων, καὶ εἶναι ἐξ ἐκείνων, περὶ τῶν ὁποίων προφητεύει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου:

— Ἔσται γὰρ καιρός, ὅτε τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκάλους, κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν. **καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται»** [1].

Καὶ ἐνῷ γνωριζουσιν ὅλα τὰ μυθιστορήματα τοῦ κόσμου, ἐνῷ διεξῆλθον ὅλα τὰ πορνογραφήματα τοῦ *Paul de Coq* καὶ τοῦ *Zola* εὑρίσκονται εἰς ἐντελῆ ἄγνοιαν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

— «Εἶναι, λέγουσι, σοβαρὰ ἀνάγνωσις ἡ ἁγία Γραφή, πολὺ σοβαρὰ δι' ἀνθρώπους τῆς ἐλαφρᾶς φιλολογίας.....»

Τί λοιπὸν ἀπέναντι τοιούτων προφάσεων ἐπράξαμεν ἡμεῖς;

Προσεπαθήσαμεν ἐν τῷ Α'. Τόμῳ τοῦ «Ραβδίνου Ἰσαάκ» νὰ καταστήσωμεν ὄχι πλέον σοβαράν, ὡς νομίζουσιν αὐτὴν οἱ τῆς ἐλαφρᾶς φιλολογίας κύριοι, ἀλλὰ χαριεσσαν, εὐχάριστον, γοητευτικὴν οὕτως διὰ τοῦ διηγήματος, ὥστε καὶ οἱ δυσκολώτεροι νὰ ἀναγκάζωνται ὑπὸ τῆς περιεργείας νὰ ἀναγινώσκωσιν αὐτήν.

Ἐπετύχομεν εἰς τοῦτο;

Χάρις τῷ Θεῷ! Ἰατροὶ καὶ δικηγόροι ἐν Σμύρνῃ καὶ ἀλλαχοῦ μηδέποτε εὐκαιρήσαντες νὰ διεξέλθωσι τὰς ἁγίας Γραφάς, ἐξέφρασαν ἡμῖν τὰς εὐχαριστίας των, διότι ἡ περιέργεια ἤγαγεν αὐτοὺς νὰ διεξέλθωσι, μάθωσι καὶ κατανοήσωσιν αὐτὰς διὰ τοῦ διηγήματος τοῦ «Ραβδίνου Ἰσαάκ».

Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐν Ἀθήναις «οὔτε ζεστοί, οὔτε

---

1) Β'. Πρὸς Τιμόθεον Δ'. 3-5.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ψυχροί, ἀλλὰ χλιαροὶ»[1] εἰς τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου τὰς αὐτὰς εὐχαριστίας ἐξέφρασαν ἡμῖν, διότι διὰ τοῦ «Ραββίνου Ἰσαὰκ» ὄχι μόνον ἀρκετὰ μέρη τῶν ἁγίων Γραφῶν ἠνόησαν, πρότερον ἀκατάληπτα εἰς αὐτοὺς ὄντα, ἀλλὰ καὶ τὸν Κύριον καὶ Σωτῆρα τοῦ Κόσμου, τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν διὰ σαφεστάτων Γραφικῶν μαρτυριῶν καὶ Προφητικῶν ἀποδείξεων ἐκ τοῦ «Ἰσαὰκ» ἐγνώρισαν, καὶ εἰλικρινῶς ἐπίστευσαν.

Τί ἐπράξαμεν δηλ. ἡμεῖς, ὅπως οἱ ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφοὶ γνωρίσωσι τὸν Κύριον καὶ τὸν ἅγιον Αὐτοῦ λόγον;

Ἀκριβῶς ὅ,τι ἔπραξεν ὁ ἔξοχος Γαλάτης *Jules Verne*, ὅ,τι ὁ ἔξοχος ἀστρονόμος *Camile Flammarion*. Αἱ ἀστρονομικαί, γεωλογικαί, φυσικαὶ καὶ λοιπαὶ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις δὲν ἀποκτῶνται εὐκόλως. Εἶναι μελέτη σοβαρά, δύσπεπτος, οὕτως εἰπεῖν, δι' ἐγκεφάλους μὴ δυναμένους νὰ πέψωσι στερεὰς καὶ ὑγιεινὰς πνευματικὰς τροφάς.

Καὶ ἰδοὺ ὁ *Jules Verne*, καὶ ἰδοὺ ὁ *Flammarion* διὰ τοῦ διηγήματος, διὰ τῆς δραματικῆς καὶ πλήρους περιπετειῶν ἱστορίας διεγείρουσι τὴν περιεργίαν τοῦ κοινοῦ, καὶ τὸ ἀναγκάζουσι νὰ ἀποκτᾷ τερπόμενον καὶ διασκεδάζον γνώσεις ἐπιστημονικάς, τὰς ὁποίας δὲν θ' ἀπετόλμα νὰ μελετήσῃ καὶ ἀποκτήσῃ ἐν τῇ σοβαρᾷ αὐτῶν μελέτῃ καὶ διδασκαλίᾳ.

Τοῦτ' αὐτὸ ἐπράξαμεν καὶ ἡμεῖς διὰ τὴν ἐκλαΐκευσιν τῆς γνώσεως τῶν γνώσεων, τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου, τοῦ μόνου ἀληθινοῦ καὶ αἰωνίου, τοῦ διαμένοντος εἰς τὸν αἰῶνα.

Καὶ οὗτος μὲν ὑπῆρξεν ὁ σκοπὸς ἡμῶν, ὅτε συνετάττοτεν τὸν Α'. Τόμον τοῦ «Ραββίνου Ἰσαάκ».

Τίς δὲ ὁ σκοπὸς τοῦ μετ' ὀλίγον ἐκδοθησομένου Β'. Τόμου;

---

1) *Ἀποκαλύψ. Γ'. 15, 16.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Προφανής. Ἀφοῦ ἐν τῷ Α΄. Τόμῳ δι' ὅλων τῶν Προφητικῶν μαρτυριῶν ἐγνωρίσαμεν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὴν Κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦ μέλλοντος νὰ ἐκδοθῇ Β΄. Τόμου, πάλιν ἐκ τῶν Ἁγίων Γραφῶν, καὶ τῶν ἐξόχων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, μανθάνομεν καὶ γνωρίζομεν, τίς ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ συγκρίνοντες τὴν ἁγίαν ἡμῶν Ἐκκλησίαν πρὸς τὴν Δυτικήν, εὑρίσκομεν, ὅτι ἡ μὲν Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἂν καὶ ὀνομάζηται Χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ὑπέπεσεν ὅμως εἰς πλάνας πολλάς, καὶ ἀπεμακρύνθη τῆς Εὐαγγελικῆς ἀληθείας, ἐνῷ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐμμένει στερρῶς ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ διδασκαλίᾳ.

Ὅλας τὰς διαφορὰς τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς, καὶ τὰς δογματικάς, καὶ τὰς Ἐκκλησιαστικάς, διὰ τοῦ διηγήματος, διὰ τοῦ ζωηροῦ διαλόγου καὶ τῶν περιπετειῶν, τῶν διεγειρουσῶν τὴν περιέργειαν, δι' ἑρμηνείας τέλος καὶ γλώσσης σαφοῦς καὶ καταλεπτῆς ἐκλαϊκεύομεν καὶ καθιστῶμεν κτῆμα τῶν πολλῶν—ὅλου τοῦ Ὀρθοδόξου πληρώματος.

Καὶ οὕτω πᾶς Ὀρθόδοξος, τεθωρακισμένος πλέον καὶ ἐν γνώσει διατελῶν τῆς Παπικῆς πλάνης, ὄχι μόνον δὲν θὰ πίπτῃ εἰς τὰ προσηλυτιστικὰ δίκτυα τῶν Παπικῶν Προπαγανδῶν—καὶ τοῦτο κυρίως διὰ τοὺς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, Συρίᾳ καὶ λοιπῇ Ἀνατολῇ ἀδελφούς—, ἀλλὰ καὶ θὰ προσελκύῃ αὐτὸς εἰς τὴν Ὀρθόδοξον ἀλήθειαν τοὺς πλανωμένους.

Καὶ οὗτος μὲν ὑπῆρξεν, ὁ σκοπὸς ἡμῶν, ὅτε συνετάττομεν καὶ τὸν μετ' ὀλίγον ἐκδιδόμενον Β΄. Τόμον τοῦ «Ραββίνου Ἰσαάκ».

Ἐπετύχομεν;

Ἡμεῖς δὲν τολμῶμεν ν' ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην. Ἀναμένομεν μετ' εὐγνωμοσύνης τὴν ἀπάντησιν τῶν ἀγαπητῶν μας ἀναγνωστῶν, καὶ ἀναμένομεν ἀπάν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τησιν ἀληθῆ καὶ εἰλικρινῆ, ὡς ἀληθὴς καὶ εἰλικρινὴς ἦτο, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἐνθαρρυντική, ἡ ἀπάντησις αὐτῶν διὰ τὸν Δ'. Τόμον, περὶ οὗ ὠμιλήσαμεν.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ «**Ραββίνου Ἰσαὰκ Μ.**»

Β'.

«Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν σχέσει πρὸς ὅλας τὰς ἄλλας Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας ἐξεταζομένη, ἤτοι τὴν Δυτικὴν ἢ Παπικοκαθολικὴν κλπ.»

Ἀφορμὴ καὶ αἰτία τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου τούτου ὑπῆρξεν ἡ παρὰ πολλοῖς τῶν Κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν, οὐ μόνον τῶν ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ γραμμάτων γευσαμένων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν πτυχιούχων, καταπληκτικὴ καὶ λίαν ἀδικαιολόγητος ἄγνοια οὐ μόνον τῶν διαφορῶν, ἐν αἷς διίστανται αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν δογμάτων τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἅτινα πᾶς μὲν Ὀρθόδοξος Χριστιανός, πολλῷ δὲ μᾶλλον πᾶς Κληρικός, καὶ πᾶς τοῦ ἔθνους ἡμῶν λόγιος καὶ πεπαιδευμένος ὀφείλει νὰ μὴ ἀγνοῇ. Κατεφάνη δὲ τοῦτο πολλάκις ἐν διαφόροις συναναστροφαῖς καὶ συζητήσεσι λογίων καὶ πεπαιδευμένων, ἀλλὰ δὴ καὶ Κληρικῶν, προκειμένου περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Παλαιοκαθολικῶν, τῶν Ἀγγλικανῶν Ἐπισκοπιανῶν, καὶ τῶν Ἀρμενίων. Πολλάκις αἱ ἐφημερίδες ἀνέγραφον εἰδήσεις, καθ' ἃς μεγίστη παρετηρεῖτο τάσις καὶ ἔφεσις τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ τῶν ἀγγλικανῶν πρὸς ἕνωσιν μετὰ τῆς ἡμετέρας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἢ ἐποιοῦντο μνείαν τῶν παθημάτων τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας, Ἀπεδεικνύετο δ' ἐκ τῶν συζητήσεων, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν λογίων ἢ οὐδεμίαν περὶ τῶν κοινῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ διαφερόντων δογματικῶν σημείων τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων εἶχον γνῶσιν, ἢ ἀντιφατικὰς καὶ τραγελαφικὰς εἶχον εἰδήσεις. Καὶ δὴ Θεολόγος τις ὑπεστήριζεν ἐνώπιόν μου, ὅτι ἡ μὲν τῶν Παλαιοκαθολικῶν Ἐκκλησία εἶναι καθ' ὅλα **Παπικὴ Ἐκκλησία**!!, ἐνῷ τυγχάνει πασίγνωστον, ὅτι οἱ ἀδελφοὶ Παλαιοκαθολικοὶ καὶ τὸ ἀλάθητον καὶ τὴν τυραννικὴν τοῦ Πάπα ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐξουσίαν ἀρνοῦνται, καὶ τὴν **ἀσπιλον Σύλληψιν**, (*immaculata conceptio*), ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα μεταγενεστέρως χαλκευθέντα παπικὰ δόγματα, πολεμοῦσι, καὶ σχεδὸν ἐπανῆλθον εἰς τὴν πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὀρθόδοξον ἐν τῇ Δύσει διδασκαλίαν.

Ἕτερος, πτυχιοῦχος Θεολόγος καὶ οὗτος, ἐφρόνει ἐν πεποιθήσει, ὅτι οὐδεμία ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξὺ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐπισκοπιανῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἄλλων Διαμαρτυρομένων Ἐκκλησιῶν! ἐνῷ καὶ ὁ ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ θεολογικῆς παιδεύσεως γευσάμενος δὲν ἀγνοεῖ, ὅτι ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐπισκοπιανὴ Ἐκκλησία παραδέχεται τοὺς τρεῖς τῆς Ἱερωσύνης βαθμούς, καθ' ἣν ἔννοιαν καὶ ἡ Ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία, ἔχει δὲ πολλὰς τελετάς, συνηθείας καὶ παραδόσεις σχεδὸν παρεμφερεῖς τῇ Ὀρθοδοξίᾳ. Ἀλλ' ἡ περὶ τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας ἄγνοια πολλῶν Ὀρθοδόξων λογίων προυκάλει πολλάκις τὸ μειδίαμα καὶ τὸν οἶκτον. Ἡμέραν τινὰ μετὰ συναδέλφου, Καθηγητοῦ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, καὶ μετὰ καλλίστου φίλου Ἰατροῦ, συνοδευομένου ὑπὸ τοῦ εἰκοσαετοῦς υἱοῦ του, φοιτητοῦ τῆς Νομικῆς, συμπεριεπάτουν ἐν τῇ Πλατείᾳ τοῦ **Συντάγματος** Ἠσθώραία πρωΐα. Ὁ ἰατρὸς προσεκάλεσε τὸν γνωστὸν στιλβωτὴν ὑποδημάτων, τὸν Ἀρμένιον Χαραλάμπην. Ἐνῷ δὲ ὁ Ἀρμένιος κεκυφὼς ἐστίλβου τὰ ὑποδήματα τοῦ Ἰατροῦ, ὁ Καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, θέλων νὰ ἐπιδείξῃ τὰς **θεολογικὰς γνώσεις του**!! ἀποταθεὶς πρὸς τὸν Ἀρμένιον,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Διατί, τῷ εἶπε, σεῖς οἱ Ἀρμένιοι, δὲν πιστεύετε, ὅπως πρέπει, τὸν Χριστόν ;

Ὁ Ἀρμένιος, ὑψώσας τὴν κεφαλήν, τὸν παρετήρησεν ἐκστατικός, καὶ ποιῶν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ,

— **Λάτος ἔκει, Κύριε**, εἶπεν· **ἐγκὼ εἶνε Κριστιανό, καὶ Κριστιανό, ὅπως εἶνε σύ, ὀρτόντοξο !**

— Ψεύδεσαι, ἄθλιε, τῷ εἶπεν ὁ Καθηγητής, ἀπὸ τὸ ὀνομά σας φαίνεται, τὶ χριστιανοὶ εἶσθε . . . οἱ Ἀρμένιοι εἶναι Ἀρειανοί, καὶ ἔχουν τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου, ὁ ὁποῖος ἠρνεῖτο τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ ! . . .

Καὶ στραφεὶς πρός με ὁ σοφὸς καθηγητὴς μὲ παρετήρησε βρενθυόμενος καὶ κομπάζων, θαυμάζων καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν διὰ τὰς θεολογικὰς γνώσεις του . . . ! Ὁ δυστυχὴς Ἀρμένιος, παρατηρήσας μετά τινος δυσαρεσκείας τὸν κ. Καθηγητήν·

— **Ἄρειο Μάριο**, εἶπεν, **ἐγκὼ ντὲν εἰξέρει ! ἐγκὼ ξέρει προσκυνῶ Τεό μου, Κριστό μου, Παναγιά μου, ὅπως καὶ σύ, ἀφεντικό, ἐκκλησιά σου μπαίνω, ἰσταυρό μου κάνω.**

Ἐπενέβη τότε ὁ φοιτητὴς τῆς Νομικῆς, υἱὸς τοῦ ἰατροῦ·

— Κύριε καθηγητά, τῷ εἶπε, ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν ἔμαθον εἰς τὸ Γυμνάσιον, ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀρείου ὠνομάζοντο Ἀρειανοί, καὶ ὄχι Ἀρμένιοι ...

— Εἶσαι νέος ἀκόμη, τῷ εἶπεν ὁ Καθηγητής μετὰ σοβαρότητος, καὶ ἀγνοεῖς πῶς μεταπλάττονται μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὰ ὀνόματα ! Ἀρειανοὶ βέβαια ἐλέγοντο οἱ ὀπαδοὶ τοῦ αἱρετικοῦ Ἀρείου.... Ἀλλὰ τίς οἶδε τὶ ἔπαθε τὸ ὄνομα, καὶ ἀπὸ **Ἀρειανοὶ** κατήντησεν **Ἀρμινιοί**, ἔπειτα ἀναβιβασμῷ τοῦ τόνου **Ἀρμίνιοι**, καὶ ἔπειτα κατὰ παραφθοράν **Ἀρμένιοι** ! ! ! . . .

Εἰς τὴν συζήτησιν ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Ἰατρός.

Ἀλλ' ὅλοι ἠγνόουν τὴν ἀλήθειαν· ὅλοι ἔλεγον ἀνακρι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δείας· ὅλοι ἐφαντάζοντο, ἐφεύρισκον καὶ ἔπλαττον ἀνύπαρκτα πράγματα, καὶ ἕκαστος ὑπεστήριζε μετ' ἐπιμονῆς ὅτι αὐτὸς μόνος ἐγνώριζε τὴν ἀλήθειαν ! !

Ἐγὼ μειδιῶν ἠκροώμην μετὰ προσοχῆς, καὶ ἐρωτώμενος ἐσιώπων.

Ἀφοῦ ἡ συζήτησις ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπροχώρητον, καὶ ἕκαστος ἐκ τῶν συζητούντων, μηδὲν λέγων ὑπεστήριζεν, ὅτι μόνος αὐτὸς ἐγνώριζε τὴν ἀλήθειαν.

— Παρακαλῶ, τοῖς εἶπον· οὐδεὶς ὑμῶν γνωρίζει τὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὐδεὶς εὑρίσκεται ἐν τῷ δικαίῳ. Ἐκ τῶν συζητήσεων, αἵτινες ἐγένοντο μεταξὺ τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν Ὀρθοδόξων, καὶ ἐκ τοῦ λαμπροῦ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἔργου «**Περὶ ἑνώσεως τῶν Ἀρμενίων**» τοῦ ὀρθοδόξου ἱεράρχου, τοῦ ἀπὸ Χίου Μητροπολίτου Ἡρακλείας Γρηγορίου, ἀπεδείχθη σήμερον, ἡλίου φαεινότερον, ὅτι οἱ Ἀρμένιοι **δογματικῶς** εἶναι ὀρθόδοξοι, τελετουργικῶς δὲ πλησιάζουσι πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν περισσότερον πάσης ἄλλης χριστιανικῆς.

Καὶ ἤρχισα καθιστὰς αὐτοῖς γνωστὰ τὰ κατὰ τὴν Ἀρμενικὴν Ἐκκλησίαν. Πῶς, πότε καὶ διατί ἡ ἀρμενικὴ Ἐκκλησία ἐχωρίσθη τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Τί πεπλανημένως ἐφρόνει περὶ τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καὶ πῶς μετὰ ταῦτα ἐγνώρισε τὴν ἀλήθειαν, καὶ τί φρονεῖ σήμερον.

Ὅλοι ἠκροῶντο μετὰ μεγάλης προσοχῆς.

— Ὁποία ἄγνοια μᾶς καταμαστίζει ! ἀνέκραξεν ὁ φίλος Ἰατρός. Τόσα μυθιστορήματα ἀνωφελῆ, τί λέγω ; πολὺ ἐπιβλαβῆ διὰ τὴν νεολαίαν ἐκδίδονται, καὶ ὁ κόσμος πληρώνει, δίδει τὰ χρήματά του καὶ **χάφτει παραμύθια**, παραμύθια πολλὰ καὶ ἀνήθικα, διεγείροντα τὴν φαντασίαν, γαργαλίζοντα τὰ πάθη τῶν νέων, τοὺς ὁποίους ὁδηγοῦσιν ἔπειτο ἢ εἰς τὰ **σανατόρια** ἢ εἰς τὰ φρενοκομεῖα ! . . . Καὶ δὲν εὑρέθη κανεὶς κληρικός, κανεὶς θεολόγος νὰ γράψῃ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτὰ τὰ χρήσιμα πράγματα, συνοπτικά, σαφῆ, μὲ ἕνα πίνακα, νὰ παρατηρῇ τὴν σελίδα ὁ ἔχων τὴν ἀπορίαν, καὶ νὰ εὑρίσκῃ τὸ ζητούμενον.

Καὶ ἀποταθεὶς πρὸς ἐμέ·

— Δὲν ἀποφασίζεις; ἠρώτησε. Γράψον καὶ θὰ ὠφελήσῃς πολλοὺς καὶ κληρικούς, καὶ λαϊκούς . . .

Ἰδοὺ ἡ αἰτία δι' ἣν συνέγραψα τὴν **Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἐν σχέσει πρὸς ὅλας τὰς ἄλλας χριστιανικὰς ἐκκλησίας κλπ.**

Ἐπέτυχον;

Δὲν ἀνήκει εἰς ἐμὲ ν' ἀπαντήσω.

Ἀπήντησε τὸ πλῆθος τῶν συνδρομητῶν, ἡ κοινωνία, ὁ Ἑλληνισμὸς ὁλόκληρος τοῦ τε ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἀπήντησαν οἱ Πατριάρχαι, οἱ Ἀρχιερεῖς, οἱ Καθηγηταί, οἱ λογάδες τοῦ Ἔθνους ἡμῶν.

Ἀπήντησεν αὐτὸς ὁ λαός, ὠφεληθεὶς καὶ ὠφελούμενος.

Πολλὰ τὰ ἐπαινετικὰ ἔγραψε πρὸς τὸν ἐκδότην τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» μου ὁ Μακαριώτατος τῶν Ἱεροσολύμων Πατριάρχης. Ὁ Μητροπολίτης Κρήνης κ. Θεόκλητος γράφει, «Ἔλαβον τὰ 47 σώματα **τοῦ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις σπουδαίου καὶ ὠφελίμου πονήματος τοῦ ἐλλογίμου κυρίου Ν. Ἀμβράζη «Ἡ Ὀρθόδοξος ἐκκλησία... Συγχαίρων Ὑμῖν ἐπὶ τῇ ἐκδόσει ταύτῃ, καὶ εὐχόμενος, ἵνα πάντοτε τοιαῦτα χρήσιμα ἔργα ἀναλαμβάνητε,** διατελῶ μετ' ἀγάπης καὶ ὑπολήψεως.

† **Ὁ Κρήνης Θεόκλητος**

Οἱ ἐπίτροποι τῆς Ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας καὶ Μεγίστης **Μονῆς** τοῦ Βαταπαιδίου ἔγραψαν:

— «Ἐπευχόμενοι Ὑμῖν, ὅπως καὶ ἑτέρων παρομοίως ὠφελίμων διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν λαὸν ἔργων ὡς «ἡ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

'Ορθόδοξος 'Εκκλησία» προβῆτε εἰς ἐκτύπωσιν, διατελοῦμεν μεθ' ὑπολήψεως καὶ τιμῆς».

'Ο ἐν Κιέβῳ τῆς Ρωσσίας ἀρχιμανδρίτης, προϊστάμενος τοῦ ἐκεῖ 'Ελληνικοῦ Συναϊτικοῦ Μετοχίου, κ. Μελέτιος Βαγιανέλλης καλεῖ τὴν «'Ορθόδοξον 'Εκκλησίαν» ἔργον πολύμοχθον, διὰ τῆς ἀπὸ 22 Αὐγούστου ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν συγγραφέα.

'Εκ Κυδωνιῶν γράφουσι τὰ ἑξῆς :

— «Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν καὶ τὸ θάρρος, ὅπως συγχαρῶμεν 'Υμᾶς διὰ τὰ ἐκτάκτου ἐπιτυχίας καὶ μεγάλης ψυχωφελείας παντὶ ἀναγνώστῃ ἔργα Σας....

'Αληθῶς ἐν πολλαῖς περιστάσεσι διὰ τῆς μελέτης τῶν ψυχωφελῶν ἔργων Σας εὕρομεν μεγάλην ἀνακούφισιν καὶ παρηγορίαν πνευματικήν, καὶ δὴ ἐν βιωτικαῖς μερίμναις καὶ θλίψεσιν. 'Εκ βάθους ψυχῆς καὶ καρδίας εὐχόμεθα, ὅπως ὁ Ὕψιστος Θεὸς καὶ δοτὴρ παντὸς ἀγαθοῦ διαφυλάττῃ τὴν 'Υμετέραν ἐλλογιμότητα, ἐνδυναμόνῃ δ' αὐτὴν ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς Πίστεως, καὶ χαρίζῃ αὐτῇ ἔτι Μεθουσάλεια πρὸς μεγάλην δόξαν καὶ κλέος τῆς 'Εκκλησίας, καὶ τοὺς μυρίους κινδύνους, καὶ ἀπεριγράπτους πολέμους ὑποστάντος ἔθνους ἡμῶν.

Συνάμα δ' εὐελπιστοῦντες, ὅτι ἡ ταπεινὴ ἡμῶν ἐπιστολὴ θέλει τύχει εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, διατελοῦμεν μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ, καὶ τῆς ἰδιαζούσης πρὸς τὸ σεπτὸν 'Υμῶν ἄτομον ὑπολήψεως καὶ θερμῆς ἀγάπης.

Οἱ ἐκ Κυδωνιῶν τῆς Μικρᾶς 'Ασίας
Δ. Κ. Β. Δ. Ν. [1]

'Ο ὅσον ἔξοχος ἐπιστήμων, τοσοῦτῳ καὶ εὐσεβὴς δοῦ-

---

1) Δι' εὐνοήτους λόγους δέον νὰ μένωσιν ἄγνωστα τὰ ὀνόματα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λος τοῦ Κυρίου, ὁ ἰατρὸς κ. Ξενοφῶν Παπαμιχαὴλ γράφει ἐκ Σερβίων τῆς Μακεδονίας :

— «Πολυσέβαστέ μοι Κύριε Ν. Ἀμβράζη. Ἔνθεος ὄντως ζῆλος διαφλέγει τὴν εὐγενεστάτην ψυχήν Σας πρὸς δόξαν τοῦ εὐλογητοῦ ἡμῶν ἐν Χριστῷ Θεοῦ καὶ ἡμετέραν σωτηρίαν. Ἐνωρὶς φωτισθέντες τῷ φωτὶ τῆς Θείας γνώσεως, ἀπανταχοῦ τοῦ γένους μας τὸ μεταλαμπαδεύετε προθυμότατα, καὶ ἀνδρικῶς βαίνετε τὴν καλὴν ὁδόν, τὴν στενὴν μὲν καὶ ἐπίπονον, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ ἐπίζηλον καὶ σωτήριον ἐν πᾶσιν, ὑγιαινέ μοι λοιπόν, ἀνδρίζου καὶ ἐργάζου ἀείποτε ἐν Κυρίῳ, ὅπως καὶ τῆς δικαιοσύνης στέφανος προσενεχθῇ Ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ! . . . ».

Καὶ ἐξακολουθεῖ ἐν ἐνθουσιασμῷ καὶ ἐξάρσει ὁ κ. Παπαμιχαὴλ, πλέκων ἐν τῇ ἐπιστολῇ του τὸν Πανηγυρικὸν τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» μου.

Διὰ πάντα ταῦτα ἐξ ὅλης ψυχῆς δοξάζω τὸν Κύριον, διότι ηὐδόκησεν, ἐν τῇ Πατρικῇ Αὐτοῦ ἀγαθρτητι, νὰ ἐπιχύσῃ τὸ εὐῶδες μῦρον τῶν Πατρικῶν Αὐτοῦ εὐλογιῶν ἐπὶ τῶν ταπεινῶν καὶ ἀσθενῶν ἔργων μου, καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὰ ὠφέλιμα καὶ καρποφόρα ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀγαπητῶν μοι ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν. Ἐν τῇ ἐμῇ ἀδυναμίᾳ καὶ ταπεινότητι γνωρίζω ἐκ τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ὅτι Αὐτὸς «ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων καταρτίζει τὸν αἶνον Αὐτοῦ» [1], καὶ ὅτι «ἡ δύναμις Αὐτοῦ ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται» [2]. Τούτου ἕνεκα τεταπεινωμένος ἀπασαν τὴν δόξαν ἀποδιδοὺς Ἐκείνῳ «Οὗ χωρὶς οὐ δυνάμεθα ποιεῖν οὐδὲν» [3] «ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ» [4].

---

1) *Ψαλμ. Η'. 2.—Ματθ. ΚΑ'. 16.*
2) *Β'. Κορινθ. ΙΒ'. 9.*
3) *Ἰωάν. ΙΕ'. 5.*
4) *Β'. Κορινθ. ΙΒ'. 9.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πληθὺν ἄλλων ἐπιστολῶν ἐλάβομεν ἐξαιρουσῶν τὴν ὠφελιμότητα καὶ χρησιμότητα τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» καὶ παρὰ Κληρικῶν καὶ παρὰ λαϊκῶν, ὅπερ ἐνεθάρρυνέ με νὰ προβῶ εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ ἔκδοσιν τοῦ παρόντος Β΄. Τόμου.

Ἀλλὰ καὶ Καθηγητικαὶ Ἐξοχότητες ἀπηύθυναν ἡμῖν συγχαρητήρια διὰ τὴν «Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν», καὶ ἐξόχως ὁ διαπρεπὴς Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἀναστ. Διομ. Κυριακὸς θερμότατα ἐξέφρασεν ἡμῖν συγχαρατήρια διά τε τὴν ἀμερόληπτον ἐργασίον καὶ τὴν κατανόησιν τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ ὡς ἀκτινοβολῶν ἀδάμας διαλάμπει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας», ἐν ᾗ ἐξαίρεται μὲν καὶ ἐξυψοῦται ὡς εἰκὼς ἡ «ὑγιαίνουσα διδα καλία» τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, καταφαίνεται ὅμως ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀληθὴς καὶ ἀνυπόκριτος πρὸς τοὺς πεπλανημένους Χριστιανοὺς ἀγάπη, ἡ ἐπιείκεια, ὁ εὐαγγελικὸς ζῆλος, ὅπως ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον τοῦ Χριστοῦ Ποίμνην, καὶ ἀποτελέσωσι μεθ' ἡμῶν «ἓν σῶμα, οὗ Κεφαλὴ ὁ Χριστός». Οὐδαμοῦ τοῦ ἔργου φανατισμός, οὐδαμοῦ μισαλλοδοξία, οὐδαμοῦ ὁ ἀντιχριστιανικὸς καθ' ὑπόκρισιν ζῆλος. Καὶ ὁ ἀγαπητὸς Καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, καὶ δόκιμος τοῦ Εὐαγγελίου κῆρυξ, κ. Χρῖστος Ἰωαννίδης περὶ τοῦ Εὐαγγελικοῦ καὶ ἐν Χριστῷ διαλλακτικοῦ πνεύματος τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐξεφράσθη ἡμῖν.

Ἡ ἐν Πάτραις ἐκδιδομένη Θρησκευτικὴ Ἐφημερὶς «ὁ Σταυρὸς» ἔγραφεν (Ἀριθ. 41, τῇ 2ᾳ Ἰουλίου, 1902).

— «Ἐξεδόθη ἡ «Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία» ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ν. Ἀμβράζη. Εἶναι βιβλίον πολὺ ὠφέλιμον. Ἐν τῷ πρώτῳ μέρει περιέχεται ἡ ἱστορία ἐν συντόμῳ τῶν διαφόρων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, οἷον τῆς Καθολικῆς, Ἀρμενικῆς, Κοπτικῆς, Ἀγγλικάνικης, Καλβινικῆς, Λουθηρανι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κῆς καὶ ἄλλων παραφυάδων τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει ἐξετάζεται ἡ διδασκαλία αὐτῶν ἐν σχέσει πολλαχοῦ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον ἐν ἐρωταποκρίσει. Ὁ συγγραφεὺς ἐπιθυμεῖ σφόδρα τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν... Συνιστῶμεν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου τούτου».

Ἡ μέθοδος, ἣν ἠκολούθησα συγγράψων τὸν Α΄ Τόμον τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» μου, εἶναι τοιαύτη, ὥστε μετ' εὐκολίας μεγίστης πᾶς ἀναγνώστης, οἱασδήποτε ἀναπτύξεως, νὰ δύναται ἀκόπως νὰ γνωρίζῃ τὰ ἀφορῶντα οἱανδήποτε χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Λέγω **ἁπᾶς ἀναγνώστης οἱασδήποτε ἀναπτύξεως**», διότι καὶ τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» μου καὶ ὅλων τῶν ἔργων μου ἡ γλῶσσα εἶναι, νομίζω, λίαν εὐληπτος, καὶ ἡ τῶν πραγμάτων ἔκθεσις σαφὴς καὶ μεθοδικῶς διατεταγμένη. Θεωρεῖ πρῶτον ὁλόκληρον τὸν Χριστιανισμόν, μ' ὅλας αὐτοῦ τὰς λυπηρὰς διαιρέσεις, ὡς ἓν ὅλον συμπαγὲς καὶ αὐτοτελὲς σῶμα, ἀριθμούμενον εἰς 350 περίπου ἑκατομμύρια, καὶ ἀντιτιθέμενον πρὸς 750 ἑκατομμύρια μὴ Χριστιανῶν, Βραχμάνων, Βουδδιστῶν, Κομφυκιστῶν, Ἰουδαίων καὶ λοιπῶν ἀπίστων. Χωριστὰ δὲ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐξεξετάζων τὸν Χριστιανισμὸν εὑρίσκω δυστυχῶς διηρημένον εἰς τρεῖς μεγίστους κλάδους, δηλ.

α) **Τὸν Ὀρθόδοξον Ἀνατολικὸν Χριστιανισμόν**, δηλ. τὴν ΜΟΝΗΝ ΑΛΗΘΗ, ΑΓΙΑΝ, ΚΑΘΟΛΙΚΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ, τὴν μόνην διατηρήσασαν ἀνόθευτον καὶ ἀδιάφθορον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἔχουσαν δὲ τὰς αὐτὰς τελετὰς καὶ συνηθείας τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων. Εἰς τὸν Ἀνατολικὸν δὲ τοῦτον κλάδον ὑπάγω καὶ τὰς πολλαχοῦ μὲν συμφωνούσας τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἐνιαχοῦ δὲ πλανωμένας, σχισματικὰς ἢ αἱρετικὰς ἐκκλησίας, τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ διεσπαρμένας, ἤτοι τὰς τῶν Ἀρμενίων, Κοπτῶν, Ἀβυσσινῶν, Ἀρμενο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καθολικῶν, Ἰακωβιτῶν, Νεστοριανῶν, Μαρωνιτῶν καὶ Ῥασκολνίκων.[1]

β΄) **Τὸν Δυτικὸν ἢ Λατινικὸν ἢ Ῥωμαϊκὸν ἢ Παπικὸν Χριστιανισμόν**, εἰς ὃν δύνανται νὰ ὑπάγωνται καὶ αἱ τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ αἱ τῶν Ἰανσενιστῶν Ἐκκλησίαι. Καὶ

γ΄) **Τὸν Προτεσταντικὸν ἢ Διαμαρτυρόμενον Χριστιανισμόν**, εἰς ὃν ὑπάγονται ἡ Λουθηρανικὴ Ἐκκλησία, ἡ Καλβινική, ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐπισκοπικὴ (κυμαινομένη μεταξὺ τοῦ Ὀρθοδόξου Καθολικισμοῦ καὶ τῶν διαμαρτυρομένων ἀρχῶν) καὶ πρὸς ταύταις οἱ Ἀναβαπτισταί, Μεθο-

---

1) Θὰ ἤθελέ τις ἀπορῶν ἐρωτήσει, διατὶ οὐδέν ποιοῦμαι λόγον περὶ τῆς **Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας**· *ὁ λόγος εἶνε προφανής. Διότι καὶ ἡ Ἐκκλησία αὕτη εἶναι μὲν ἀφ' ἑνὸς δυστυχῶς* **Σχισματικὴ Ἐκκλησία**, *μὴ ὑποτασσομένη εἰς τὸν νόμιμον αὐτῆς Ποιμένα καὶ Πατριάρχην, τὸν Κων)πόλεως, ὅπως ἔπρεπε νὰ ὑποτάσσηται συνῳδὰ τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς Κανόσι, καὶ ἀκολουθοῦσα πεπλανημένας περὶ* **φυλετισμοῦ** *θεωρίας, ἀφ' ἑτέρου ὅμως εὐτυχῶς εἶναι κατὰ πάντα κλάδος τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔχουσα τὰ αὐτὰ ἱερὰ δόγματα, τὰς αὐτὰς τελετάς, τὰς αὐτὰς συνθήκας καὶ τὴν αὐτὴν μουσικήν, ἃ καὶ πᾶσα ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει. Εἶναι λοιπὸν ἡ* **Βουλγαρικὴ** *Ἐκκλησία ὀρθόδοξος μὲν ἐν τοῖς δόγμασι, κακόδοξος δ' ἐν τῇ θεωρίᾳ περὶ διοικήσεως καὶ διοργανισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τοὺς ἱεροὺς Κανόνας, καθ' οὓς κατὰ Ἐκκλησιαστικὰ εἴωθε συμμετοβάλλεσθαι τοῖς πολιτικοῖς, μόνον ἐν ἐλευθέρᾳ Βουλγαρίᾳ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ Βουλγαρικὴ Σύνοδος αὐτοκέφαλος, ὅπως ἐν Ἑλλάδι, Ρουμανίᾳ, Σερβίᾳ κλπ. Ἀλλ' ὅ,τι οἱ Βούλγαροι πράττουσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔχοντες ἰδίαν Ἐξαρχίαν, ἐν Μακεδονίᾳ δὲ ἐπισκοπὰς καὶ ἀλλαχοῦ, εἶναι «παρ' ἐνορίαν», ἐναντίον τῶν ἱερῶν Κανόνων τῆς Ἐκκλησίας, διὸ καὶ δικαίως ἀφωρίσθησαν ὡς Σχισματικοί, καὶ ὡς ἐφαρμόζοντες τὸ τοῦ φυλετισμοῦ δόγμα, ὅλως ἐναντίον ὂν τοῦ ἀδελφικοῦ Εὐαγγελικοῦ πνεύματος. Ἄπορον ὅμως διατὶ ἡ Ἁγία Ρωσσικὴ Σύνοδος παρέχει τοῖς Σχισματικοῖς Βουλγάροις τὸ ὅπερ ἐκ τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχείων τῆς Κων)πόλεως λαμβάνει Ἅγιον Μῦρον.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σται, Κουάκεροι, Σβεγκφελδιανοί, Χερρνχούτιοι, οἱ λεγόμενοι Ἕλληνες Εὐαγγελικοί, Ἰρβιγγιανοί, Χιλιασταί, Πλημουθισταὶ κλπ. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἐπεδίωξα τὴν συντομίαν μέν, ἀλλὰ καὶ τὴν περιεκτικότητα οὕτως ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ὅ, τι χρήσιμον καὶ ἀναγκαιότατον. Διὰ περαιτέρω δὲ καὶ εὐρυτέρας γνώσεις ἀφορώσας ἑκάστην Ἐκκλησίαν παραπέμπω εἰς τὰ Σύμβολα, τοὺς ὅρους, τὰς ὁμολογίας, καὶ ἐν γένει εἰς τὰ Συμβολικὰ βιβλία ἑκάστης Ἐκκλησίας. Ὁπόσοι τόμοι ὀγκώδεις ἐν διαφόροις γλώσσαις, βιβλίων δογματικῶν, συμβολικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐχρειάσθησαν, καὶ ὁπόσος κατηναλώθη χρόνος πρὸς σύνθεσιν, καταρτισμὸν καὶ συγγραφὴν τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» μου, τοῦτο λίαν προσφυέστατα ἐπέτυχε, καὶ τά μάλιστα ἀκριβῶς ἐχαρακτήρισεν ὁ ἐν Κιέβῳ Ἀρχιμανδρίτης κ. Μελέτιος Βαγιανέλλης, προϊστάμενος τοῦ Ἑλληνικοῦ Σιναϊτικοῦ Μετοχίου, διὰ τῆς πρός με ἐπιστολῆς αὐτοῦ, ὀνομάσας τὴν «Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν» μου «ΕΡΓΟΝ ΠΟΛΥΜΟΧΘΟΝ».

Λυποῦμαι πολύ, διότι ἐκθέτων τὴν ἱστορίαν τῆς Δυτικῆς ἢ Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, καὶ ποιούμενος μνείαν τῆς ἥκιστα εὐαγγελικῆς διαγωγῆς πολλῶν τῆς Ῥώμης Παπῶν καὶ πλείστων ὅσων τυράννων Σταυροφόρων, ὑφ' ὧν καὶ ὧν ἕνεκα πολλὰ δεινὰ καὶ ἀνήκουστα καὶ ἡ Ἁγία μου Μήτηρ, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, καὶ τὸ εὐκλεὲς καὶ ἔνδοξον Ἔθνος μου, ὑπέστη καὶ ὑπέφερεν, ἠναγκάσθην ἐνιαχοῦ, ὑπὸ τῶν παπικῶν καὶ Σταυροφορικῶν ὠμοτήτων, τῶν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν δυτικῶν συγγραφέων, ὡς ὁ *Michaud*, ἀναφερομένων, ὠθούμενος νὰ βάψω τὴν γραφίδά μου οὐχὶ ἐν τῷ μελανοδοχείῳ, ἀλλ' ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς πικρίας καὶ τῆς ἀποστροφῆς. Ὄψονται ἐκεῖνοι, οἱ τὸ εὐγενὲς καὶ ὀρθόδοξον Ἑλληνικὸν Ἔθνος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καταπιέσαντες!

Ἐν τῷ «**Ἐπιλόγῳ τοῦ Α΄. Μέρους**» πληθὺν προσήγαγον μαρτυριῶν ἐκ τῶν Ἁγίων Πατέρων, Ὀρθοδόξων

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν βιβλίων, γνωμῶν διασήμων Ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν, Ἀρχιερέων, Θεολόγων, ἀπείρους παρουσίασα πράξεις συγκαταβάσεως καὶ ἐπιεικείας τῆς τε Ἀρχαίας Ἀδιαιρέτου Οἰκουμενικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἔν τε Κωνσταντινουπόλει, Ἑλλάδι, Ῥωσσίᾳ κλπ. ὅπως ἀποδείξω, συνῳδὰ τῷ εἰρηνικῷ χαρακτῆρι τοῦ ἔργου μου, ὅτι «πᾶσαι αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι ὡς πρὸς τὰ πρώτιστα καὶ κυριώτατα τῶν δογμάτων» εἶναι, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Κων)πόλεως Γρηγορίου τοῦ ΣΤ'. γράψαντος πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Καντοβριγίας Ἀρχιβάλδον Κάμβελ, **«κλάδοι τοῦ αὐτοῦ Θεοφυτεύτου δένδρου»** (1)· ὅτι, τῶν ἀπίστων ὄντων **σαρκικῶν ἡμῶν ἀδελφῶν**, οἱ Χριστιανοὶ τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι **πνευματικοὶ** ἡμῶν **ἀδελφοί**, ἀλλ' ἀδελφοὶ **ἑτερόδοξοι** καὶ εἴς τινα **πεπλανημένοι**, ἀδελφοὶ ἡνωμένοι μὲν μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ Πίστει **εἰς τὸν ἐν Τριάδι λατρευόμενον Θεόν, εἰς τὴν Θεότητα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν δι' Αὐτοῦ καὶ Μόνου σωτηρίαν καὶ ἀπολύτρωσιν πάντων τῶν ἀνθρώπων, εἰς πάντα τὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐν ταῖς Ἁγίαις Γραφαῖς ἱστορούμενα, ἐν τῇ πίστει εἰς τὴν Θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὴν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀναγέννησιν τοῦ Χριστιανοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐνεργουμένην, εἰς τὴν ὕπαρξιν Μυστηρίων, εἰς τὸν προορισμὸν τοῦ Χριστιανοῦ, ὅστις εἶναι νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθόν, ἀγαπῶν ἐμπράκτως τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, εἰς τὸ αὐτὸ Ἅγιον Βάπτισμα, εἰς τὴν αὐτὴν Ἁγίαν Κοινωνίαν, εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, τὴν μέλλουσαν ζωήν, κρίσιν καὶ ἀντα-**

---

1). *Ὅρα Εὐαγγελ. Κήρυκα τοῦ 1870 Ἰούλ. καὶ Αὔγουστον, καὶ Α'. τόμ. «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» σελ. 157.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πόδοσιν, καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα, ἀλλ' ἀδελφοὶ δυστυχῶς κεχωρισμένοι ἡμῶν καὶ πεπλανημένοι εἰς ἄλλα δόγματα Χριστιανικά, ἐπίσης σπουδαῖα καὶ σωτήρια. Τὸ παράδειγμα καὶ αἱ διάφοροι ἐπίσημοι Πράξεις τῆς Ὀρθοδόξου ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι Κυρίλλου τοῦ Ε'. ἢ Λουκάρεως (1750), παραδεχομένης τοὺς ἀπὸ Δυτικῶν καὶ Ἀρμενίων προσερχομένους εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν **ὡς Χριστιανοὺς βεβαπτισμένους, καὶ μόνον μύρῳ ἁγίῳ αὐτοὺς χριούσης** (1), ἡ γνώμη τοῦ Πατριάρχου Κων)πόλεως Ἱερεμίου τοῦ Γ'. γράφοντος πρὸς τὸν Μέγαν Πέτρον «δέχεσθαι τοὺς ἐκ τῆς αἱρέσεως τοῦ Λουθήρου καὶ Καλβίνου προσιόντας **μύρῳ μόνον ἁγίῳ χριομένους**», ἡ παραδοχὴ ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς ἁληθῶν καὶ κεχειροτονημένων ἱερέων, ὡς ἁληθῆ ἐχόντων ἱερωσύνην, καίπερ ὑπὸ αἱρετικῶν χειροτονηθέντων, χωρὶς νὰ ἀναχειροτονήσῃ αὐτούς, τῶν Μελχιτῶν ἱερομονάχων Γαβριὴλ καὶ Ἰωάννου, Νεστοριανοῦ τινὸς ἱερέως κλπ. ἡ ὑπὸ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας παραδοχὴ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδοξίας τῆς ἐπὶ χρησταῖς ἐλπίσι μελλούσης τοῦ εὐκλεοῦς ἡμῶν ἔθνους Βασιλίσσης, τῆς Α. Υ. τῆς Ἡγεμονίδος Σοφίας, **μύρῳ μόνον ἁγίῳ χρισθείσης, καὶ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα ὁμολογησάσης**, ὡς βεβαπτισμένης δὲ θεωρηθείσης, καίτοι ὡς πρώην τέκνον τῆς ἐν Γερμανίᾳ Διαμαρτυρομένης Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας εἶχε βαπτισθῇ κατὰ τὸ δόγμα καὶ τὸν τύπον τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης, ἡ ἄδεια, ἣν παρέχει ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία πρὸς σύναψιν νομίμων γάμων μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ ἑτεροδόξων, ἡ Χριστιανικὴ ταφή, ἧς ἀξιοῖ τοὺς ἑτεροδόξους Χριστιανούς, ἡ εὐγενὴς καὶ Μητρικὴ συμπεριφορά, ἡ ἐπιεικὴς ἀγάπη καὶ συγκαταβατικὴ φιλο-

---

1). Ὅρα Α'. Τόμ. «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» σελίδας 161-177.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στοργία, ἣν ἡ Πάνσεπτος ἡμῶν Μήτηρ, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δεικνύει διὰ τοιούτων καὶ τοσούτων Πράξεων Αὐτῆς πρὸς τοὺς πεπλανημένους ἡμῶν ἀδελφοὺς τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, «ἵνα πάντας τινὰς σώσῃ»! — πάντα ἀληθῆ Ὀρθόδοξον διδάσκουσιν ὅτι ὀφείλει, συμμορφούμενος πρὸς τὸ ἀληθὲς Πνεῦμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ ἐπιεικοῦς καὶ σωτηρίου παραδείγματος τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, χωρὶς οὐδὲν νὰ θυσιάσῃ ἢ παρίδῃ τῶν Ἱερῶν τῆς Ὀρθοδοξίας δογμάτων, νὰ εἶναι ἐπιεικής, ἀνεκτικός, φιλάνθρωπος καὶ εὐεργετικὸς πρὸς τοὺς πεπλανημένους μέν, ἀλλὰ πάντοτε ἐν Χριστῷ πνευματικοὺς ἀδελφούς του, τοὺς τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν Χριστιανούς, ὅταν οὗτοι οὐδόλως ἐνέχωνται εἰς τὸν Προσηλυτισμόν, οὔτε ἀγαπῶσι τὰ πλάγια ἀντευαγγελικὰ μέσα. Ἐκ τῆς μεγάλης τῶν Χριστιανῶν οἰκογενείας, τῆς ἐπὶ τῆς ἀκραδάντου καὶ ἀσαλεύτου Πέτρας, τῆς πίστεως εἰς τὴν Θεότητα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τεθεμελιωμένης, ἐξέβαλον, καὶ ἐκὰς ὡς βεβήλους ἔρριψα τὰς αὐτοκαλουμένας μέν, μὴ οὔσας δὲ Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ Παρασυναγωγὰς ἀπιστούσας εἰς τὴν Θεότητα τοῦ Κυρίου, καὶ ἐπὶ τῆς ἄμμου τεθεμελιωμένας τῶν Σωκινιανῶν, τῶν Δουχοβόρτσων καὶ τῶν Μορμόνων.

Ἐν τῷ Β΄. Μέρει ἐξέθηκα ἐν ἐρωταποκρίσει τὰ κοινὰ καὶ τὰ διαφέροντα δογματικὰ σημεῖα τῶν Χριστιανικῶν

---

1) Πόσον θαυμαστῶς ἐφαρμόζει τὸ ἀληθὲς πνεῦμα, τὸ πνεῦμα τῆς πρὸς σωτηρίαν ἀγάπης, τὸ ἀκριβὲς πνεῦμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, μόνη ἡ Μήτηρ ἡμῶν Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία! Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ δὲν ὁμιλεῖ ὁ Ἅγ. Παῦλος; «Ἐλεύθερος ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἐμαυτὸν ἐδούλωσα, ἵνα τοὺς πλείονας κερδήσω. Καὶ ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω... τοῖς ἀσθενέσιν ὡς ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδήσω· τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντας τινὰς σώσω» (Α΄. Κορινθίους Θ΄. 19-23).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐκκλησιῶν, ἤτοι ἐν τίσι δόγμασι συμφωνοῦσι πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον ἡμῶν Ἐκκλησίαν καὶ ἐν τίσι διαφωνοῦσι[1]. Ὁπόσοι κόποι κατεβλήθησαν, πόση προσοχὴ ἐχρησίμευσε, καὶ πόσοι τόμοι συμβολικῶν βιβλίων ἡμετέρων τε καὶ ξένων συγγραφέων, ἔν τε τῇ ἡμετέρᾳ καὶ ἐν ξέναις γλώσσαις, ἐφυλλομετρήθησαν, ὅπως ἐξαχθῶσιν καὶ λεπτομερῶς ἐκτεθῶσιν αἱ τῶν Ἐκκλησιῶν διαφοραί, καὶ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ καταταχθῶσιν, διαφοραὶ ἐφ' ὅλων τῶν Χριστιανικῶν δογμάτων, τοῦτο εἰς πάντα ἐπαίοντα, ἀλλὰ δίκαιον καὶ ἀμερόληπτον ἀναγνώστην, ἀφίνομεν νὰ συμπεράνῃ.

Τέλος διὰ τοῦ **Γενικοῦ Ἐπιλόγου**, ὄντος ἀναγκαιοτάτου ἐξαγομένου καὶ συμπεράσματος τοῦ τε Α' καὶ τοῦ Β' Μέρους τοῦ ὅλου ἔργου, καταφαίνεται ἡ συμφωνία πασῶν τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἐν εἰκοσιν ὅλοις ἁγιωτάτοις καὶ ἱερωτάτοις χριστιανικοῖς δόγμασιν[2], ἐξαίρεται ἡ ἀλήθεια, ἡ **ἐν πᾶσιν** ἀλήθεια, ἡ **πλήρης καὶ ἀκριβεστάτη** ἀλήθεια ἔν τε τοῖς δόγμασι, τῇ διδασκαλίᾳ, ταῖς τελεταῖς, τοῖς ἐθίμοις κτλ. τῆς ἡμετέρας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἧς ἡ ὑγιαίνουσα διδασκαλία καὶ τὸ ἀνόθευτον τῶν δογμάτων ἀναγνωρίζεται καὶ ὁμολογεῖται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ξένων μέν, καὶ τέκνων ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ὁμολογουμένως εἰλικρινῶν χριστιανῶν, καὶ διαπρεπῶν καὶ ἐπισήμων προσώπων, π. χ. ὑπὸ τοῦ διασήμου Ἄγγλου θεολόγου Νήλ, τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ὁμιλητικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου καὶ δεινοῦ Θεολόγου *Strauss*, τοῦ διαπρεποῦς θεολόγου καὶ φιλοσόφου *Döllinger*, τοῦ σοφοῦ Παλαιοκαθολικοῦ Πρυτάνεως τοῦ ἐν Βέρνῃ Πανεπιστημίου *E Michaud*, τοῦ ἐν τῇ Δυσμικῇ Νέᾳ Ὑόρκῃ Ἀγγλικανοῦ Ἐπισκόπου Κλέβελαντ Κόξ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ

---

1). Ὅρα Α'. Τόμον τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» σελ. 198 246.
2) Αὐτόθι Σελ 251—253.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ Πάπα Ῥώμης Λέοντος τοῦ ΙΓ'.[1]. Κατὰ ταῦτα, δίκαιον ἅμα καὶ θεοφιλὲς θὰ ἦτο, ἐάν ποτε, τοῦ Θεοῦ εὐλογοῦντος, ἤθελε καταστῇ **πρᾶγμα** ἡ διάπυρος εὐχὴ ὅλων τῶν εἰλικρινῶν χριστιανῶν περὶ κοινῆς συμφωνίας καὶ μιᾶς Ἐκκλησίας, ἡ συμφωνία αὕτη καὶ ἕνωσις νὰ γένηται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διδασκαλίας τῆς κατὰ πάντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὀρθοτομούσης σεπτῆς ἡμῶν Μητρός, τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁλόκληροι παρελθόντες αἰῶνες, καθ' οὓς φανατισμὸς καὶ προλήψεις, ἐγωϊσμοὶ ἐθνικοὶ καὶ φιλοδοξίαι Ἐκκλησιαστικαὶ συνεμάχησαν κατὰ τῆς εὐαγγελικῆς καὶ ὀρθοδόξου ἀληθείας, πολλὰ τῶν κακῶς ἐχόντων ὡς ὀρθὰ καὶ ἅγια εἰς τὰς καρδίας τῶν λαῶν τῶν χριστιανικῶν ἐκείνων Ἐκκλησιῶν παρέστησαν καὶ βαθύτατα ἐνετύπωσαν, ὧν ἡ ἄμεσος ἀφαίρεσις καὶ καταστροφὴ θὰ ἤθελεν ἐπιφέρει καταστροφὴν μείζονα, κλονίζουσα τὰς πεποιθήσεις τῶν χριστιανῶν ἐκείνων περὶ τῆς ἀληθείας καὶ αὐτῶν τῶν θεμελιωδεστάτων δογμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῶν εὐτυχῶς καὶ ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκείνων ἀκεραίων διατηρηθέντων[2], ἀφ' ἑτέρου

---

1) *Αὐτόθι. Σελ. 257—262.*

2) *Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν πεφωτισμένον ἀληθῶς Πατριάρχην Ἰωακεὶμ τὸν Γ' νὰ γράψῃ ἐν τῇ περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν πολυκρότῳ Αὐτοῦ προτάσει πρό τε τὴν Ἱερὰν Σύνοδον καὶ τὰς αὐτοκεφάλους ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, τὴν ἑξῆς φράσιν, ἥτις ἔκαμεν ὅλους τοῦ παπίζοντας φανατικούς. τοὺς* **Τουρκοεμάδας** *τῆς Πίστεως νὰ φρυάξωσιν, ἤτοι «ἑκάστης αὐτῶν (τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν) μὴ δυναμένης* **ὀφειλετικῶς** *νὰ ἐκκλίνῃ τοῦ ἑαυτῆς παρελθόντος, καταστάντος ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῶν παραφυάδων* **πέτρα ἀσάλευτος***», (ὅρα τὴν Πατριαρχικὴν πρότασιν ἐν «Ἑστίᾳ», ἔτος Η', ἀριθ. 324, 21 Ἰανουαρίου 1902). Τὸ «**ὀφειλετικῶς**» αὐτὸ τοῦ Πατριάρχου τί ἄλλο σημαίνει ἢ* **ὅτι ὀφείλουσιν** *αἱ χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι οὐδὲν ἀποτόμως καὶ ἀμέσως νὰ μεταβάλωσι, φόβῳ, μήπως ἕνεκα τούτου κλονισθῶσιν αἱ συνειδήσεις*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲ ἐπειδή, ὡς εἶναι πανθομολογούμενον, ὁ τὰ πάντα ἀπονεκρῶν Ὑλισμός, ἡ ἀθεΐα, ἡ ἀπιστία, ἡ διαφθορὰ καὶ ἀνηθικότης ὑπονομεύουσι καθ' ἑκάστην τὴν χριστιανικὴν πίστιν ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, ἐξεφράσθη ἡ εὐχή, ἂν ἦτο δυνατόν, ἡ Ἁγία ἡμῶν Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, χωρὶς Αὐτὴ οὐδεμίαν νὰ θυσιάσῃ ἢ παρίδῃ τῶν ἑαυτῆς πολυτίμων ἀληθειῶν, νὰ συγκαταβῇ μητρικῶς, καὶ δείξῃ ἐπιείκειαν πρὸς τοὺς πεπλανημένους τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν χριστιανούς, ἐπιφυλαττομένη τὴν πλήρη αὐτῶν διόρθωσιν ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ οὕτω καταστῇ δυνατὴ ἡ τῶν χριστιανῶν προσέγγισις, συμφωνία καὶ σύμπνοια πρὸς εὐχερεστέραν διάδοσιν τῶν εὐαγγελικῶν ἀρχῶν παρὰ τοῖς ἀπίστοις, καὶ τοῦτο κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Παρελαύνουσι δ' εἶτα μαρτυρίαι καὶ Πράξεις συγκαταβάσεως τῆς Οἰκουμενικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐπικυροῦσαι τῶν λεγομένων τὴν ἀλήθειαν [1].

Ὑποδεικνύονται ἔπειτα τὰ προχειρότερα καὶ καταλληλότερα μέσα, δι' ὧν, τῇ Θείᾳ εὐλογίᾳ, δύναται νὰ κατορθωθῇ ἡ ποθητὴ τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἕνωσις, καὶ τί ὀφείλει ἑκάστη κατὰ μέρος Ἐκκλησία νὰ συνεισφέρῃ πρὸς τελεσφόρον ἐπιτυχίαν τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ.

Καὶ ἤδη ὀφείλω μίαν φιλικὴν ἐξήγησιν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ Α'. Τόμου τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» μου. Ἐν σελ. 8η ὑπάρχουσι τὰ ἑξῆς· «**οἱ Χριστιανοὶ δὲν διαφωνοῦσιν εἰς τὰ κυριώτερα καὶ θεμελιωδέστερα δόγματα, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχει σωτηρία, ἀλλ' εἰς**

τῶν τέκνων αὐτῶν, καὶ ἀμφιβάλωσι καὶ περὶ τῶν ἄλλων, τῶν ἀληθῶν τῆς πίστεως δογμάτων ; Ἐὰν τοῦτο ἐτόλμα νὰ γράψῃ λαϊκός, ὁπόσαι ὕλακαὶ θὰ ἤθελον ἐνοχλήσει αὐτόν !

1). *Ὅρα «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» Α'. Τόμ. Σελ. 265-268.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δευτερεύοντα μὴ περιεχόμενα ἐν τῷ **κοινῷ Συμβόλῳ τῆς Πίστεως, καὶ διὰ τοῦτο φέρουσιν ὅλοι τὸ κοινὸν ὄνομα Χριστιανοί**». Καὶ ἐν σελ. 49 ἀναγινώσκονται τὰ ἀκόλουθα «Ἐπειδὴ μόνη ἡ ἀλαζονεία καὶ φιλαρχία τινῶν Παπῶν ἔγεινεν αἰτία νὰ χωρισθῇ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ εἰς Ἀνατολικὴν καὶ εἰς Δυτικήν, καὶ ἐπειδὴ μερικοὶ Πάπαι εἰσήγαγον ἀντευαγγελικὰς αἱρέσεις εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι **εἶναι ὑπεύθυνοι καὶ ὑπόλογοι διὰ αὐτὰ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, εἶναι πνευματικοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί μας**». Τὰ ἀνωτέρω ἐσκανδάλισαν ὑπερρεπῆ τινα εἰς τὸ σκανδαλίζεσθαι κύριον, ὅστις ὑπέθεσεν, ἢ ἐθεώρησε συμφέρον ἑαυτοῦ, ἕνεκα βεβαίως λόγων ἥκιστα τιμώντων αὐτόν, νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ἐγὼ διὰ τῶν ἀνωτέρω φράσεων ἀποδέχομαι, ὅτι «πάντες οἱ Χριστιανοί, ἐν οἱαδήποτε Χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἂν εὑρίσκωνται, σώζονται **ἀπολύτως !!**». «Δεινόν γε ἡ ἄγνοια, ἔλεγεν ὁ χαρίεις Λουκιανός, καὶ πολλῶν κακῶν τοῖς ἀνθρώποις αἰτία». Ἀλλ' ἐγὼ μετὰ τῆς ἱερᾶς ἀληθείας ἀνακράζω· «Δεινόν γε ὁ φθόνος, καὶ ἀποτρόπαιον, δεινὴ γε ἡ μοχθηρὰ καὶ ὑπὸ τοῦ φθόνου κατατηκομένη καρδία, ἅ τε πολλῶν καὶ ἀπείρων κακῶν τοῖς ἀνθρώποις αἰτία !». Ἐξηγοῦμαι σαφέστερον.

Αὐθεντικὴ λέγεται ἡ ἑρμηνεία τοῦ Νόμου, ὅταν αὐτὸς ὁ Νομοθέτης ἐξηγῇ, ἑρμηνεύῃ καὶ ἀποφαίνηται, τί ἤνόει διὰ τοῦ νόμου. Τί καὶ ἐγὼ διὰ τῶν ἀνωτέρω φράσεων ἐννοῶ, καταφαίνεται ἐκ τῆς ἐξῆς ἑρμηνείας καὶ ἀναπτύξεως.

Ἐν ταῖς ἑτεροδόξοις Χριστιανικαῖς Ἐκκλησίαις ὑπάρχουσιν, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, δύο εἰδῶν, Χριστιανοί· πεπαιδευμένοι, καὶ ἀμαθεῖς, ἄλλοι μὲν δυνάμενοι νὰ μάθωσι τὴν πλήρη Χριστιανικὴν ἀλήθειαν, καὶ ἄλλοι ἀδυνατοῦντες. Ὅταν τις ἀδυνατῇ νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν, ἢ οὐδόλως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐδιδάχθη αὐτήν, τότε ἡ οὐδεμίαν, ἢ ἀνεπαίσθητον ὑπέχει εὐθύνην.

«Ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος, ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ἑτοιμάσας μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα Αὐτοῦ, δαρήσεται πολλάς, ὁ δὲ μὴ γνούς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν δαρήσεται ὀλίγας»[1]. Τοῦτο δὲ ἐννοεῖ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διὰ τῶν ἑξῆς· «Πῶς οὖν ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; **Πῶς δὲ πιστεύσουσιν οὗ οὐκ ἤκουσαν;** Πῶς δὲ ἀκούσουσι χωρὶς κηρύσσοντος; . . . Ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ»[2]. Ὁ Δυτικὸς ἢ Διαμαρτυρόμενος ἢ οἱασδήποτε ἑτεροδόξου Ἐκκλησίας χριστιανός, ὅστις ἡ οὐδόλως ἐδιδάχθη, ἢ συνῳδὰ ταῖς ἀρχαῖς τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ ἐδιδάχθη ἀληθείας μετὰ πλανῶν ἀναμεμιγμένας, δὲν εἶνε δὲ εἰς θέσιν, ἕνεκα τῆς ἀμαθείας αὐτοῦ, νὰ διακρίνῃ τὸ ἀληθὲς τοῦ ψευδοῦς, προσπαθεῖ ὅμως καθ' ἑκάστην νὰ ἀγωνίζηται κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, συμμορφούμενος πρὸς τὸ Ἅγιον αὐτοῦ θέλημα, δυνάμεθα ἡμεῖς μετ' αὐθεντικότητος ν' ἀποφηνώμεθα, ὅτι ὁ τοιοῦτος εἶναι μακρὰν τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας; Ἀλλὰ τότε ποία εἶναι ἡ ἔννοια τῶν προεκτεθέντων εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν ῥητῶν; Ποίαν δ' ἔννοιαν ἔχουσι τὰ ἑξῆς ἀποστολικὰ ῥήματα; «Οὐ γὰρ ἔστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ· ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται.. ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ, οὗτοι, νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος· οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως....»[3].

1) *Λουκ. ΙΒ'. 47, 48.*
2) *Ρωμαίους, Γ'. 14, 18.*
3) *Ρωμαίους Β' 11—16.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Διὰ τῶν ὑπαρχουσῶν ὅθεν ἐν τῷ Α΄. Τόμῳ τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» μου φράσεων θέλω νὰ σημάνω, ὅτι, ἔχοντες ὑπ' ὄψει πολλὰς τῆς Ἁγίας Γραφῆς διδασκαλίας, δὲν δυνάμεθα ν' ἀποκλείσωμεν τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας τοὺς ἐν ἀγνοίᾳ πλανωμένους ἀδελφοὺς ἡμῶν Χριστιανοὺς τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Πάντες ὅμως οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ἐφευρεταὶ τῶν αἱρέσεων, οἱ τὰς ἰδίας πλάνας ὡς ἀποκεκαλυμμένας ἀληθείας εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν εἰσαγαγόντες, οἱ αἱρετικοὶ καὶ αἱρεσιάρχαι, οἱ ἐν ἐπιγνώσει τὸ ψεῦδος ἀγαπήσαντες καὶ τὴν πλάνην διαδίδοντες, ὡς καὶ πάντες οἱ ἐπιστήμονες καὶ πεπαιδευμένοι τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν, Κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, οἵτινες ἐνεπιγνώσει τῆς ἑαυτῶν πλάνης, ἐπιμένουσιν ἐν τῇ πλάνῃ, διδάσκοντες αὐτήν, καὶ τοὺς ἁπλουστέρους παρασύροντες, πάντες οὗτοι βεβαιότατα εἶναι μακρὰν τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας, ὑπέχοντες μεγίστην εὐθύνην ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὑποκείμενοι τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι. Οὕτω δέον νὰ ἐννοηθῇ καὶ πᾶσα ἄλλη φράσις μου ἀπαντῶσα τυχὸν ἐν τῷ Α΄ Τόμῳ τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» μου.

Ὅπως δὲ πᾶσα πρὸς παρεξήγησιν, εἴτε ἐκ προθέσεως, εἴτε ἐξ ἀγνοίας, ἀρθῇ ἀφορμή, τελευτῶντες ἐσημειώσαμεν, ὅτι «σπεύδοντες καθυποβάλλομεν ἁπάσας ἡμῶν τὰς ἐκφράσεις γνώμας καὶ κρίσεις ὑπὸ τὴν ἀλάνθαστον καὶ κῦρος ἀπόλυτον ἔχουσαν γνώμην, κρίσιν καὶ ἀπόφασιν τῆς σεπτῆς ἡμῶν Μητρός, τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς, Ὀρθοδόξου καὶ Ἀποστολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας» [1].

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Α΄. Τόμου τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» ἡμῶν.

Ὁποῖον δὲ κενὸν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ, τῇ δυναμένῃ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν λαὸν νὰ ἦναι προ-

---

1). *Ὀρθοδοξ. Ἐκκλησίας» Α΄. Τόμ. Σελ. 293.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σιτὴ καὶ ὠφέλιμος, πληροῖ ὁ παρὼν Β'. Τόμος, τοῦτο δὲν ἀνήκει εἰς ἡμᾶς νὰ εἴπωμεν. Πεποίθαμεν, ὅτι οἱ ἀγαπητοὶ ἡμῶν ἀναγνῶσται ἀμερολήπτως, ὡς πάντοτε, θέλουσι κρίνει καὶ περὶ τούτου. Τῳόντι. Ἂν μέχρι τοῦδε εἰργάσθημεν καὶ ἐργαζώμεθα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, προσπαθοῦντες πάντοτε νὰ ὦμεθα εἰς ὅλους καταληπτοὶ καὶ σαφεῖς, καὶ ἂν τὰ ἔργα ἡμῶν πάντα εἶναι διὰ πάντας χρήσιμα, καὶ οἱ λογάδες τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ναὶ ὁ περιούσιος τοῦ Κυρίου λαός, ἐξέφρασαν ἤδη τὴν ἑαυτῶν ἐπιδοκιμασίαν καὶ διὰ τῆς δημασιογραφίας, καὶ δι' ἐπιστολῶν, καὶ διὰ τῆς καταπληκτικῆς τῶν συνδρομητῶν πληθύος, καὶ διὰ τῆς ἐξαντλήσεως ὅλων τῶν ἐκδοθέντων ἀντιτύπων, ἀλλὰ δὴ καὶ διὰ τῆς μεταφράσεως αὐτῶν εἰς ξένας γλώσσας, πρὸς ὠφέλειαν καὶ ἄλλων Χριστιανικῶν καὶ ἀλλογλώσσων ἐθνῶν. Τὴν αὐτὴν μετ' ἀκραδάντου ἀναμένομεν πεποιθήσεως ἐπιδοκιμασίαν καὶ περὶ τοῦ παρόντος Β'. Τόμου καὶ διὰ τὴν πολλὰ διδάσκουσαν **Εἰσαγωγὴν** Αὐτοῦ, καὶ διὰ τὰς οὐκ ὀλίγας ἐν τῷ Α'. Τόμῳ παραλειφθείσας λεπτεπιλέπτους καὶ μᾶλλον ἀγνώστους τοῖς πολλοῖς διαφορὰς τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτὰ τὰ **Ἐπίσημα Κείμενα τῆς Ὀρθοδόξου διδασκαλίας,** τὰ ἐκ πασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ὁμολογιῶν ἐξαχθέντα τῆς τε Μητροφάνους τοῦ Κριτοπούλου, Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, καὶ τῆς Πέτρου τοῦ Μογίλα, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῶν Συνόδων Κωνσταντινουπόλεως, Ἱεροσολύμων καὶ Ἰασίου, καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν.

Ἀλλ' οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ τῶν ἐν Χριστῷ ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ ἀναγνωστῶν κρίσις περὶ τοῦ Β'. Τόμου τούτου, ἂς ἐπιτραπῇ εἰς ἡμᾶς νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι συγγράψαντες καὶ συγγράφοντες εἰς ἓν καὶ μόνον ἀπεβλέψαμεν καὶ ἀποβλέπομεν· εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ὠφέλειαν. Γνωρίζοντες, ὅτι ὁ Ὀρθόδοξος Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἔχει ἀνάγκην,

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ διψᾷ θρησκευτικῶν καὶ κοινωφελῶν ἐν καταλληπτῇ δι' αὐτὸν γλώσσῃ γνώσεων, ὅσον μικροὶ καὶ ἂν ἤμεθα, καὶ ὅσον μικρὰ δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς, ἐν τῇ φοβερᾷ τοῦ Κυρίου ἡμέρᾳ κατακριθῶμεν ὡς ὁ ὀκνηρὸς ἐκεῖνος, ὁ τὸ τάλαντον κρύψας, δοῦλος προσφέρομεν, πρὸς πνευματικὴν τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν οἰκοδομήν, τὰ ταπεινὰ ἡμῶν ἔργα ταῦτα, ὡς ἡ χήρα ἐκείνη τοῦ Εὐαγγελίου προθύμως προσέφερε τὰ δύο λεπτὰ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς.

Εἴθε Ἐκεῖνος, Ὅστις καὶ μόνος γνωρίζει καὶ δύναται καὶ αὐτὰ τὰ μικρὰ καὶ ταπεινὰ νὰ καθιστᾷ, διὰ τῶν θείων Αὐτοῦ εὐλογιῶν, μεγάλα καὶ ὠφέλιμα, εἴθε νὰ εὐλογήσῃ τὰ ταπεινὰ ἡμῶν ἔργα, καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὰ καρποφόρα καὶ ὠφέλιμα εἰς τοὺς ἀγαπητούς ἡμῶν ἀναγνώστας κατ' ἄμφω, καὶ κατὰ τὴν ἀπόκτησιν ὠφελίμων θρησκευτικῶν γνώσεων, ἀλλά, τὸ κυριώτερον, καὶ κατὰ τὴν ἐν Χριστῷ ἀναγέννησιν αὐτῶν! Γένοιτο !

Ἔγραφον ἐν Ἀθήναις τῇ 6ῃ Σεπτεμβρίου 1902.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Χ. ΑΜΒΡΑΖΗΣ

Πρώην Ἱεροκῆρυξ Σμύρνης, νῦν δὲ Καθηγητὴς τοῦ Βαρβακείου Λυκείου Ἀθηνῶν, Πρόεδρος δὲ καὶ Ἱεροκῆρυξ τοῦ Συλλόγου «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

« Μεμέρισται ὁ Χριστός; »
(Α΄. Κορινθ. Α΄.13.)

Θὰ ἦτο βεβαίως ὄχι μόνον εὐχάριστον, ἀλλὰ καὶ τὰ μάλιστα σωτήριον, ἐὰν ὁλόκληρος ὁ Χριστιανικὸς κόσμος, ὅπως ἔχει « ἕνα Θεόν, μίαν πίστιν καὶ ἓν Βάπτισμα »[1], εἶχε καὶ ἕν, καὶ μόνον ἕν, τῆς πίστεως Σύμβολον, αὐτὸ τοῦτο τὸ ἱερὸν Σύμβολον, ὅπερ εἶχε κοινὸν μέχρι τῶν λυπηρῶν χρόνων τῆς διαιρέσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι, ὡς λέγεται, καὶ ἄλλα πρὸ τοῦ γενικῶς ἀνεγνωρισμένου Ἱεροῦ Συμβόλου, τοῦ ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Α΄ καὶ Β΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου συνταχθέντος, ὑπῆρχον Σύμβολα, οἷον τὸ λεγόμενον **Ἀποστολικὸν**[2]

---

1) « Εἷς Κύριος, μία Πίστις, ἓν Βάπτισμα· εἷς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν ». (Ἐφεσ. Δ΄. 5, 6.).

2) Τὸ Σύμβολον τοῦτο ἔχει ὡς ἑξῆς· «Πιστεύω εἰς Θεὸν Παντοκράτορα, καὶ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ, τὸν Κύριον ἡμῶν, τὸν γεννηθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθέντα καὶ ταφέντα, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ τῶν νεκρῶν, ἀναβάντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ καθήμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός, ὅθεν ἔρχεται κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, Ἁγίαν Ἐκκλησίαν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, σαρκὸς ἀνάστασιν, ζωὴν αἰώνιον».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάππαν Ῥώμης Ἰούλιον ἀπευθυνομένῃ ἐπιστολῇ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀγκύρας Μαρκέλου εὑρισκόμενον (337), καὶ τὸ λεγόμενον **Ἀθανασιανὸν** ἢ Quiqunque ὅπερ, λατινιστὶ ἀνέκαθεν ὑπάρχον, μόνον ἀπό τοῦ ἔτους 1300 ἐγένετο γνωστὸν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐν ἅπασι τοῖς λατινικοῖς χειρογράφοις φέρει τὴν παράνομον προσθήκην «Καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» (Filioque). Ἀλλ' ἡ Ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία, συμφώνως τῇ ἀμερολήπτῳ ἱστορίᾳ, ἓν καὶ μόνον ἀνεγνώρισε καὶ ἀναγνωρίζει **οἰκουμενικὸν Σύμβολον**, τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας † Κωνσταντινουπόλεως, μίαν ἀναγνωρίζει ἀλάθητον καὶ Θεόσδοτον Σημαίαν τὸ **Πιστεύω** τῶν 318 ἁγίων Πατέρων τῆς Α' καὶ τῶν 150 τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Οὐχί, ὅτι τὸ **Ἀποστολικὸν** καὶ τὸ **Ἀθανασιανὸν** (τὸ ἄνευ τῆς προσθήκης) δὲν εἶναι ὀρθόδοξα Συμβολα· ἀλλὰ διότι ἡ ἱστορία ἀμφοτέρων δὲν εἶναι ὡσαύτως γνωστὴ καὶ ἀληθὴς ὡς ἡ τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας † Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ **Ἀποστολικὸν**, καίπερ τὴν ἀποστολικὴν περιέχον πίστιν, οὔτε βέβαιον, οὔτε ἀληθές, ὅτι συνετάχθη ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων· διότι ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ὁ γρά-

---

Λατινιστὶ τὸ Σύμβολον τοῦτο ἔχει οὕτω· «*Credo in Deum Patrem omnipotentem, et in Christum, filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu Sancto et Maria Virgine, su Pontio Pilato crucifixus et sepultus. Tertia die resurrexit a mortuis, accendit in coelos, sedet ad dexteram Patris, inde venturus judicare vivos et mortuos. Et in Spiritun Sanctum, sanctam Ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem et vitam aeternam*».

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ψας τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἢ τὰς **Πράξεις** τῶν Ἀποστόλων, ὁ διὰ μακρῶν ἐξιστορήσας τὰ τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου [1], ἐὰν ὑπῆρχέ τι τοιοῦτον Σύμβολον, δὲν θὰ ἐδυσκολεύετο νὰ συμπεριλάβῃ αὐτὸ ἐν ταῖς Πράξεσι. Καὶ τὸ **Ἀθανασιανὸν** (τὸ ἄνευ τῆς προσθήκης) καίπερ ἐκφράζον τὴν πίστιν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἐὰν ἤθελε γραφῇ ὑπ' αὐτοῦ, θὰ ὑπῆρχεν ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ ἁγίου τούτου Πατρός, θὰ ἦτο δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων γνωστὸν μᾶλλον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, παρὰ εἰς τὴν Λατινικὴν ἐν τῇ λατινικῇ. Σῴζονται ὅθεν τὰ μέγιστα καὶ οἱ Δυτικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι τρία παραδεχόμενοι τὰ Οἰκουμενικὰ Σύμβολα, τό τε τῆς Νικαίας† Κων)πόλεως, καὶ τὰ λεγόμενα **Ἀποστολικὸν καὶ Ἀθανασιανόν**· διότι ἡ ἀμερόληπτος ἱστορία ἓν παραδίδει τῇ Ἐκκλησίᾳ Σύμβολον, Σύμβολον γνήσιον, αὐθεντικὸν ἱστορικῶς ἀποδειγμένον, τὸ Ἱερὸν Σύμβολον τῆς Νικαίας † Κωνσταντινουπόλεως. Θὰ ἦτο ὅθεν σωτήριον διὰ τὸν Χριστιανικὸν κόσμον, ἐὰν τοῦτο τὸ γνήσιον καὶ Οἰκουμενικὸν Σύμβολον ἦτο τὸ κοινὸν ἁπάντων τῶν Χριστιανῶν Σύμβολον.

Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ σχίσματος τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ Ἀνατολικῆς, καὶ τῆς τῶν Διαμαρτυρομένων ἀπὸ τῆς Δυτικῆς, ἑκάστη κατὰ μέρος Ἐκκλησία ὥρισε καὶ διετύπωσε τὴν ἑαυτῆς διδασκαλίαν κατ' ἰδιαίτερόν τινα τρόπον, ἀλλὰ πάντοτε ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Αἱ διατυπώσεις καὶ οἱ ὁρισμοὶ τῆς διδασκαλίας ἑκάστης Ἐκκλησίας ὠνομάσθησαν **σύμβολα ἢ συμβολικὰ βιβλία, καὶ ὁμολογίαι Πίστεως** (Con-

1) Πράξ. ΙΕ'.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

fesiones Fidei). **Συμβολικὰ βιβλία ἢ Ὁμολογίαι Πίστεως** τῆς ἡμετέρας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐκτὸς τοῦ **Οἰκουμενικοῦ Ἁγίου Συμβόλου**, θεωροῦνται.

α'.) Αἱ θεολογικαὶ ἀπαντήσεις Ἱερεμίου τοῦ Β'. Πατριάρχου Κων)πόλεως πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους τῆς Τυβίγγης Θεολόγους.

β'.) Ἡ ὁμολογία Πίστεως Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, πρώτου μετὰ τὴν ἅλωσιν Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

γ'. Ἡ ὀρθόδοξος ὁμολογία Πέτρου τοῦ Μογίλλα.

δ'.) Τὰ πρακτικὰ ἢ ἀποράσεις τῶν Συνόδων Κωνσταντινουπόλεως (1638), Ἰασίου (1641), Ἱεροσολύμων (1638).

ε'.) Ἡ ὁμολογία Δοσιθέου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων.

στ'.) Ἡ ὁμολογία Μητροφάνους Κριτοπούλου, Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας.

Αἱ ὁμολογίαι αὗται, καίτοι ἀνεγνωρίσθησαν ὑφ' ἁπάσης τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς περιέχουσαι τὴν Ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, ἐκτιθεμένην κατὰ τρόπον πολεμικὸν κατὰ τῆς διδασκαλίας τῶν Δυτικῶν καὶ τῶν Διαμαρτυρομένων, ἐν τούτοις δὲν θεωροῦνται ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς ἔχουσαι τὸ αὐτὸ ἀλάνθαστον κῦρος, ὅπερ τὸ ἱερὸν τῆς Νικαίας † Κωνσταντινουπόλεως Σύμβολον, καὶ οἱ Δογματικοὶ ὅροι ἢ ἀποράσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων [1].

---

1). Οἱ **Κανόνες** διαφέρουσιν ἀπὸ τοὺς **Ὅρους**... διότι οἱ μὲν **Κανόνες** τῶν Συνόδων (κυρίως) περιέχουσιν οὐχὶ τὰ δόγματα τῆς Πίστεως (εἰμὴ σπανιάκις), ἀλλὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας εὐταξίαν καὶ κατάστασιν. Οἱ δὲ **Ὅροι τῶν**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ ἱερὸν Σύμβολον θεωρεῖται ὡς Κανὼν Πίστεως «ἀμετάβλητος, ἀλάνθαστος, ἀνεπίδεκτος ἑτέρας ὑποτυπώσεως, ὡς regula fidei immobilis et irreformabilis». ἐνῷ αἱ ὁμολογίαι θεωροῦνται μὲν ὑπὸ πάντων ὡς πηγαὶ τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, οὐδόλως ὅμως ἔχουσι τὴν αὐτὴν **ὑποχρεωτικὴν** δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἔχουσι τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων [1]. Κατὰ τοσοῦτον αἱ εἰρημέναι Ὁμολογίαι ἔχουσι κῦρος, καθ' ὅσον τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἶναι σύμφωνον πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Πίστεως Σύμβολον, καὶ πρὸς τοὺς Δογματικοὺς ὅρους τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἢ μᾶλλον πᾶσαι αἱ εἰρημέναι ὁμολογίαι ἀρύονται τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν τὴν δογματικήν, ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Πίστεως Συμβόλου[1], καὶ ἐπ' αὐτοῦ βασίζονται, ἀναπτυσσουσιν ὅμως καὶ ἑρμηνεύουσι πληρέστερον ἀληθείας τινὰς καθ' ἃς περιστάσεις καὶ ἀνάγκας εὑρέθη ἡ Ἐκκλησία θέλουσα νὰ ἀναιρέσῃ καὶ πολεμήσῃ κακοδοξίας ἑτεροδόξων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

Συνόδων κυρίως περιέχουσι μόνα τὰ τῆς Πίστεως δόγματα ... οἱ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων κανόνες μᾶλλον ἰσχύουσι τῶν κατὰ μέρος Πατέρων, καὶ μάλιστα τῶν μὴ ὑπὸ Συνόδου Οἰκουμενικῆς κυρωθέντων» (ὅρα **Πηδαλίου** Σελ. 7, 8. Ἐν Ἀθήναις, 1900, ἐκδότ. Ἀντ. Στ. Γεωργίου).

1). Ὅρα Α'. Τόμ. τῶν **Συμβολικῶν βιβλίων** ὑπὸ τοῦ φίλου Καθηγητοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἰωάν. Ε. Μεσολωρᾶ, σελ. 11-13.

1). Κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστικὸν ἱστοριογράφον Θεόδωρον τὸν Ἀναγνώστην (Ἐκκλησιαστ. ἱστορ. βιβλ. Β'.) τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἀπηγγέλλετο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εἶναι λοιπὸν ἱστορικῶς βεβαιωμένον, ὅτι ἡ Μήτηρ ἡμῶν Ἐκκλησία τὴν περὶ πολλῶν δογματικῶν ἀληθειῶν διδασκαλίαν αὐτῆς διετύπωσε σαφέστερον καὶ ἀκριβέστερον καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Λουθηρανοί, οἱ Καρβινισταὶ καὶ οἱ ἄλλοι Διαμαρτυρόμενοι, πολεμοῦντες πολλὰς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καταχρήσεις, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ὑπερπηδῶντες καὶ αὐτοὶ τὰ ἐσκαμμένα, καὶ εἰς ἄλλας ἐμπίπτοντας πλάνας, προσεπάθουν νὰ δικαιολογήσωσιν αὐτὰς λέγοντες καὶ γράφοντες, ὅτι καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, ἀντιτιθεμένη εἰς τὴν Δυτικήν, συμφωνεῖ πληρέστατα μὲ τὴν Προτεσταντικὴν διδασκαλίαν! Οὕτω π.χ. ἀνεκήρυξεν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τότε ὡς ἐκυτῆς διδασκαλίαν τὴν **Μετουσίωσιν** (Transubstantiatio) ἐναντίον τῆς περὶ τῆς Εὐχαριστίας διδασκαλίας τῶν Λουθηρανῶν, τῶν Καλβινιστῶν, καὶ τῶν ἄλλων Διαμαρτυρομένων Ἐκκλησιῶν, **τὴν θυσίαν** ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, καὶ ἄλλας αὐτῆς διδασκαλίας, ἐν αἷς συμφωνεῖ πληρέστατα μετὰ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας [1].

μόνον κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ὅτε οἱ Κατηχούμενοι ἐβαπτίζοντο, ἐπιφωσκούσης τῆς λαμπροφόρου ἡμέρας τοῦ Πάσχα. Τιμόθεος δέ, ὁ Πατριάρχης Κων)πόλεως ἐπὶ Αὐτοκράτορος Ἀναστασίου (515) ὥρισε τὸ πρῶτον ν' ἀπαγγέλληται τὸ Σύμβολον ἐν ἑκάστῃ λειτουργίᾳ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 545 ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστῖνος ὥρισεν, ἵνα τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως ἀπαγγέλληται εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς καθ' ἑκάστην λειτουργίαν πρὸ τῆς Κυριακῆς εὐχῆς (ὅρα **Πηδάλιον** Σελ. 107).

1). Ὅρα Ἐκκλησ, ἱστορία Ἀντ. Διομ. Κυριακοῦ, Τόμ. Γ'. Σελ. 84, ἔκδοσις τοῦ 1897. Τὴν λέξιν «**Μετουσίωσις**»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

Ἅπασα ἡ μετὰ ταῦτα ἀναπτυχθεῖσα διδασκαλία τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εὑρίσκεται α'.) εἰς τὰ Acta Theologorum et Hieremiae, ἤτοι εἰς τὰς Ἀπαν-

---

μετεχειρίσθη ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΕ'. αἰῶνα, ὅτε ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τῶν Διαμαρτυρομένων περὶ Εὐχαριστίας ἀνεκήρυξε τὴν ἑαυτῆς περὶ τοῦ Μυστηρίου τούτου Πίστιν, πρὸς ἔκφρασιν τῆς ὁποίας, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μετεχειρίζετο τὰς λέξεις **«μεταβολὴ»** **«μεταποίησις»** (ὅρα Θεοφυλάκτου, ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας, Ἑρμηνείαν εἰς τὸ ΚΣΤ'. 18 τοῦ Ματθαίου, καὶ τὸν Εὐθύμ. τὸν Ζυγαδινόν, ἑρμηνεύοντα τὸ αὐτὸ χωρίον). Παρέλαβε δὲ τὴν λέξιν **«Μετουσίωσιν»** μεταφράσασα τὴν λατινικὴν λέξιν *transubstantiationem*, ἥτις ἐπλάσθη κατὰ πρῶτον ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸν ΙΔ'. αἰῶνα, ὅτε ἐναντίον τοῦ διασήμου σχολαστικοῦ Θεολόγου Βερεγγαρίου ὡρίσθη ὡς δόγμα ἡ μεταβολὴ τῆς οὐσίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ Τὴν λέξιν **«Μετουσίωσιν»** «ὡς τεχνευθεῖσαν, λέγει ὁ Ἀνδρέας Παπαδόπουλος Βρετὸς (Νεοελληνικ. Φιλολογία σελ. 285), ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Λατίνων», δὲν ἐδέχθησάν τινες ἔγκριτοι Ἀνατολικοὶ Κληρικοί, ὡς Ζαχαρίας ὁ Γεργανός, Θεόφιλος ὁ Κορυδαλεύς καὶ ἄλλοι. Καὶ ὁ μὲν **Ζαχαρίας ὁ Γεργανὸς**, ἐξ Ἄρτης καὶ Μητροπολίτης Ἄρτης, ἦτο σπουδαιότατος Θεολόγος τῆς ΙΖ'. ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Ἀρλέσιος (*Harles*) γράφει περὶ αὐτοῦ (ἐν Ἕλλην. Βιβλιοθ. Φαβρικίου), ὅτι συνέγραψε σπουδαίαν Κατήχησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ *scripsit adversus trausubstantialionem, sed secundum sententiam Augustanae Confessionis*=ἔγραψε περὶ τῆς Μετουσιώσεως, ἀλλὰ συνῳδὰ τῇ Αὐγουσταίᾳ Ὁμολογίᾳ)». Κατὰ τῆς Κατηχήσεως τοῦ Γεργανοῦ ἔγραψεν ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τήσεις Ἱερεμίου τοῦ Β'. Πατριάρχου Κων)πόλεως πρὸς τοὺς Θεολόγους τῆς Τυβίγγης (ἐξεδόθη τὸ 1584). καὶ β'.)

Ἕλλην Παπολάτρις Ματθαῖος ὁ Καρυοφύλλης, Κρής, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἔλεγχος τῆς ψευδοχριστιανικῆς Κατηχήσεως Ζαχαρία τοῦ Γεργανοῦ ἀπὸ τὴν Ἄρταν (ἑλληνολατινιστί)». Ὁ Γεργανὸς ἔγραψε καὶ «Μονῳδίαν ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς δυστυχοῦς Ἑλλάδος» *Romae, Typis Sac. Congr. de propag, fid.* 1631» (Ὅρα Νεοελ. Φιλολογ. Βρετοῦ, Ἀθῆναι, 1854 σελ. 21). Ὁ Γεργανὸς ἐξέδωκε καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην μετὰ σημειώσεων, ἧς ἀντίτυπον ὑπάρχει ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ. Ὁ δὲ **Θεόφιλος ὁ Κορυδαλεύς** ἦτο Ἀθηναῖος, σπουδάσας ἐν Ρώμῃ καὶ Παταβίῳ τὴν φιλοσοφίαν ὑπὸ τὸν περιώνυμον Καίσαρα τὸν Κρεμώνιον, ὡς καὶ τὴν ἰατρικήν. Ἐδίδαξε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐν Βενετίᾳ, ἐν Ἀθήναις, καὶ Ζακύνθῳ, ἐλθὼν δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ ἔτος 1626 ἐγένετο μέγας λογοθέτης τῶν Πατριαρχείων, καὶ Σχολάρχης τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, ὧν εἷς ἐκ τῶν τὰ μάλιστα πεπαιδευμένων ὑπερασπιστῶν τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὅτε ὅμως, ἐπὶ Παρθενίου Πατριάρχου, ἐξεδόθη ἡ ψευδολουκάρειος Ὁμολογία, περὶ τῆς ὁποίας προϊόντες θὰ ὁμιλήσωμεν, συνεπάθησε πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους, φρονῶν ἐν πολλοῖς προτεσταντικῶς. Ὅτε δέ, ἐπὶ τῆς ἀναρρήσεως εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον τοῦ Παρθενίου, διετάχθη ὑπ' αὐτοῦ, ἀγνοοῦντος τὰς Καλβινικὰς δοξασίας του, νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν Πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας, ὁ Θεόφιλος ὁ Κορυδαλεύς, ἀνελθὼν τὸν Πατριαρχικὸν Ἄμβωνα, δημοσίᾳ ὑπεστήριξεν ὅτι αἱ Προτεσταντικαὶ τοῦ Καλβίνου διδασκαλίαι, αἱ εἰς τὴν ψευδολουκάρειον Ὁμολογίαν περιεχόμεναι, εἶναι ἡ ἀρχαία καὶ γνησία Πίστις τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Μέγα δ' ἕνεκα τούτου ἠγέρθη σκάνδαλον· διό, κατὰ διαταγὴν τοῦ

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς τὰ «Monumenta Fidei Ecclesiae Orientalis, ἤτοι «Μνημεῖα τῆς Πίστεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» ἅπερ ἐξέδωκεν ἐν Ἰένῃ τῷ 1830 ὁ Ἐρνέστος Julius Kimmel, διευκολύνας μὲν οὕτως τὴν σπουδὴν τῆς Ὀρθοδόξου Συμβολικῆς, κατὰ τοῦτο δὲ καὶ μόνον κακῶς ποιήσας, διότι συμπεριέλαβεν ἐν τῇ Πίστει τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ψευδολουκάρειον Προτεσταντικὴν Ὁμολογίαν ὡς Ὁμολογίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Πατριάρχου, ἀνελθὼν τὸν ἄμβωνα ὁ Ἱεροκῆρυξ τῶν Πατριαρχείων Μελέτιος ὁ Συρίγος τὸν μὲν Κορυδαλέα ἀπέδειξε Καλβινόφρονα καὶ ἀποστάτην, τὰς δὲ διδασκαλίας αὐτοῦ ἀνήρεσεν. Ὁ ἀείμνηστος Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις λέγει, ὅτι «ὁ Κορυδαλεὺς ἦν πολὺς ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς, ἀλλ' ἐχώλαινεν ἀμφατέραις ταῖς ἰγνύαις ἐν τοῖς Θεολογικοῖς». Ἄπορον, πῶς μετὰ ταῦτα ἐγένετο Μητροπολίτης Ἄρτης. Ἀπέθανε δ' ἐν Ἀθήναις τῷ 1648. Ἔγραψε «περὶ Μυστηρίων» καὶ «εἰς ἅπασαν τὴν λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπομνήματα κλπ. Ἐνετίησι. αψκθ'.». Ὁ Ἀνδ. Παπαδόπουλος Βρετὸς γράφει ἐν τῇ Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ (σελ. 285), ὅτι «Ὁ Κορυδαλεύς, ὀμόφρων τοῦ Πατριάρχου Λουκάρεως, ἐσυκοφαντήθη ὡς Λουθηροκαλβῖνος. Ἔγραψε δὲ βιβλίον περὶ Μυστηρίων, εἰς τὸ ὁποῖον μακρὰν ἀποβάλλει ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν τὴν τῆς Μετουσιώσεως διδασκαλίαν, **ὡς τεχνευθεῖσαν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Λατίνων**». Ὁ μαθητὴς τοῦ Κορυδαλέως Ἰωάννης ὁ Καρυοφύλλης ἐξέδοτο βιβλίον κατὰ τῆς Μετουσιώσεως, καθ' οὗ ἔγραψεν ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος. (Παραβλ. καὶ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἰωάννου Μεσολωρᾶ «Τὰ **Συμβολικὰ βιβλία**» (Παράρτημα τοῦ Α'. Τόμ.) Σελ. 147, 148).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Α'.

Ἱερεμίας ὁ Β' Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἱ Θεολόγοι τῆς Τυβίγγης Μαρτῖνος Κρούσιος καὶ Ἰάκωβος Ἀνδρέου (1570—1581).

Οἱ δύο ἐκ Τυβίγγης Θεολόγοι, Λουθηρανοὶ κατὰ τὸ Δόγμα, Ἰάκωβος Ἀνδρέου καὶ Μαρτῖνος Κρούσιος ἔστειλαν κατὰ τὸ ἔτος 1574 πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίαν τὸν Β' μετάφρασιν τῆς Αὐγουσταίας Ὁμολογίας (Confessionis Augustanae), τῆς συνταχθείσης δηλ. ὑπὸ τοῦ Μελάγχθωνος Λουθηρανικῆς Ὁμολογίας, καὶ ἐκδοθείσης ἐν τῇ πόλει Αὐγούστᾳ τὸ 1530. Σὺν τῇ Λουθηρανικῇ δὲ ταύτῃ ὁμολογίᾳ ἔστειλαν πρὸς τὸν Πατριάρχην οἱ Τυβιγγιανοὶ θεολόγοι καὶ ἐπιστολήν, δι' ἧς παρεκάλουν τὸν Πατριάρχην νὰ γνωρίσῃ τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ νὰ ἀποφανθῇ, ἂν αὕτη συμφωνῇ μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁ πατριάρχης, μελετήσας τὴν Αὐγουσταίαν Ὁμολογίαν, ἀπήντησεν εἰς αὐτοὺς τὸ 1575 ὡς ἑξῆς·

α') Κατακρίνει αὐτοὺς διὰ τὴν προσθήκην «**καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ**» εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως.

β) Ἀποδοκιμάζει τὸ διὰ **ραντισμοῦ** ἢ δι' **ἐπιχύσεως βάπτισμα.**

γ') Παρατηρεῖ ὅτι πρὸς δικαίωσιν εἶναι, ἐκτὸς τῆς πίστεως, καὶ τὰ **ἀγαθὰ ἔργα** ἀναγκαῖα, διότι πίστις ἄνευ τῶν ἔργων εἶναι νεκρά.

δ') Ὁρίζει, ὅτι **ἑπτὰ Μυστήρια** παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων.

ε') Κατακρίνει τὴν περὶ τῆς Εὐχαριστίας προτεσταντικὴν διδασκαλίαν, καὶ διδάσκει **τὴν πραγματικὴν με-**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταβολὴν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

ς΄) Ἀπορρίπτει τὴν ἰδέαν τῆς ubiquitatis corporis Domini, ἤτοι τῆς ἁπανταχοῦ παρουσίας τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, ὅτι δηλ. τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καταβαίνει ἐξ οὐρανοῦ ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, ὅπως φρονοῦσιν οἱ Λουθηρανοί, καὶ διδάσκει ὅτι ὁ ἄρτος μεταβάλλεται εἰς τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου.

ζ΄) Ὑποστηρίζει **τὴν ἐξομολόγησιν** τῶν ἁμαρτιῶν τὴν ἐνώπιον τοῦ ἱερέως γινομένην, ὡς πολὺ ἀναγκαίαν, καὶ διδάσκει ὅτι αἱ ποιναὶ, αἱ ἐπιβαλλόμεναι ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ εἰς τοὺς μετανοοῦντας, συντελοῦσι πολὺ πρὸς βελτίωσιν τῶν ἠθῶν, **ἀλλ' οὐχὶ πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν ἁμαρτιῶν.**

η΄) Ἐπαινεῖ τὴν **ἐλεημοσύνην** ὡς ἔχουσαν τὴν δύναμιν νὰ ἐξιλεώνῃ πολλὰς ἁμαρτίας.

θ΄) Ὑπερασπίζει **τὴν τιμὴν καὶ προσκύνησιν τῶν ἁγίων, τὰς ἑορτὰς αὐτῶν, καὶ τὰς εὐχὰς ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων.**

ι΄) Ὑπερασπίζει τὸν **μοναχικὸν βίον,** τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ὡς ὁδὸν φέρουσαν εἰς τὴν χριστιανικὴν τελειότητα.

ια΄) Ἀποκρούει τὴν **περὶ προορισμοῦ** προτεσταντικὴν διδασκαλίαν διδάσκων, ὅτι ἔχει μὲν ὁ ἄνθρωπος ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς Θείας χάριτος καὶ βοηθείας διὰ νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθόν, ἀλλ' αὐτὸς πρῶτος ὀφείλει νὰ ἐκλέξῃ τὸ ἀγαθόν, διὰ νὰ ἔλθῃ ἔπειτα ἡ θεία βοήθεια. Ὁ Θεὸς δὲν ἐνεργεῖ πρὸ τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου, διότι τότε ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ἦτο ἐλεύθερος· καὶ ναὶ μὲν λέγει ὁ Παῦλος ὅτι ἡ σωτηρία εἶναι «οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ»[1], ἀλλὰ μὲ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος ἀποδίδει τὸ ὅλον εἰς ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει τὸ περισσότερον. Ὁ Ἀπόστολος διὰ τῆς φράσεως ταύτης καταδικάζει τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερηφανίαν, ὅτι δηλ. ὅ,τι καὶ ἂν πράξωμεν ἡμεῖς, ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν κατορθοῦμεν.

Ὁ Πατριάρχης εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἀκολουθεῖ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας Πατέρας, τῶν ὁποίων ἡ διδασκαλία εἶναι ἐναντία εἰς τὴν περὶ τούτου διδασκαλίαν τοῦ Αὐγουστίνου, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησαν οἱ Διαμαρτυρόμενοι. Καὶ

ιϐ΄) Ὑπερασπίζεται ὁ Πατριάρχης **τὰς ἱερὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας.**

Ὅτε ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου ἔφθασεν εἰς τὴν Τυβίγγην, ἦτο ἀπὼν ὁ Ἰάκωβος Ἀνδρέου. Ἀπήντησαν λοιπὸν εἰς τὴν Πατριαρχικὴν ἐπιστολὴν ὁ Μαρτῖνος Κρούσιος καὶ ὁ Λουκᾶς Ὀσίανδρος τὰ ἑξῆς·

α΄) Ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή, δηλ. ὁ γραπτὸς λόγος τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὁ βεβαιότερος καὶ ἀσφαλέστερος κανὼν καὶ ὁδηγός, κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ κρίνωνται αἱ διδασκαλίαι τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, ἂν ἦναι σύμφωνοι πρὸς αὐτήν, καὶ ἑπομένως ὀρθαί.

β΄) Ἡ διδασκαλία, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται **καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ**, δὲν εἶναι ἐναντία τῆς ἐν Νικαίᾳ Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, διότι τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας δὲν ἀναφέρει περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

γ΄) Ὅτι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ περὶ δικαιώσεως ἀποκλείουσι τὰ ἔργα, διὰ νὰ μὴ ἐλαττώσωσι τὴν πλήρη εὐεργεσίαν

---

1) Ῥωμαίους Θ΄. 16.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πέλλας

τοῦ Χριστοῦ, διότι πρέπει νὰ ἀποδίδηται ὅλη ἡ σωτηρία εἰς μόνον τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι εἰς τὰ ἰδικά μας· ὅτι, ἂν ἠθέλομεν δεχθῇ τὰ ἔργα μας ὡς ἀναγκαῖα πρὸς δικαίωσιν καὶ σωτηρίαν, οὐδέποτε θὰ εἴμεθα βέβαιοι περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, διότι πάντοτε θὰ εὑρισκόμεθα ἐν ἀμφιβολίᾳ, ἂν τὰ ἔργα μας εἶναι τοιαῦτα, ὥστε νὰ μᾶς σώσωσι.

Τοιαῦτα περίπου ἀπήντησαν οἱ Τυβιγγιανοὶ Θεολόγοι πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἱερεμίαν τὸν Β'. Ἀλλὰ καὶ ἐκ δευτέρου ἔγραψε πρὸς ἐκείνους ὁ Πατριάρχης, ἀπήντησαν δὲ πάλιν οἱ Θεολόγοι τῆς Τυβίγγης. Ἀλλὰ καὶ ὁ μὲν καὶ οἱ δὲ εἰς τὰς δευτέρας αὐτῶν ἐπιστολὰς τὰ αὐτὰ ἐπανέλαβον. Ἀλλ' ὅτε ὁ παπιστὴς Σοκολόβιος Στανίσλαος τυπώσας ἐξέδωκε τὴν πρώτην ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Censura Orientalis Latio donata κατηγορήσας ἐν τῷ προλόγῳ του τοὺς Διαμαρτυρομένους ὅτι ἐγκαταλιπόντες τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ προσελθόντες εἰς τὴν Ἀνατολικὴν δὲν ἐγένοντο δεκτοί, ἀλλὰ κατεκρίθησαν ὑπ' αὐτῆς, ἀπέκρυψαν δὲ σκοπίμως τὴν κατάκρισιν, καὶ ὅτι πάντα ταῦτα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία συμφωνοῦσιν εἰς ὅλα, οἱ Θεολόγοι τῆς Τυβίγγης ἠναγκάσθησαν τότε νὰ ἐκδώσωσιν ὅλην τὴν μεταξὺ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου καὶ αὐτῶν ἀλληλογραφίαν, θέλοντες νὰ δείξωσιν, ὅτι γράψαντες πρὸς τὸν Πατριάρχην τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀνεγνώρισαν αὐτὸν κριτὴν τῆς ἑαυτῶν πίστεως, ἀλλὰ ποιμένα ἀδελφῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι, ἂν καὶ εἰς πολλὰ συμφωνοῦσιν ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, δὲν συμφωνοῦσιν ὅμως εἰς ὅλα. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ὀρθοδοξίας, ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πάπας κατακρίνεται ὡς αἱρετικὸς μετὰ τῶν ἄλλων αἱρετικῶν. Ἡ δημοτίευσις τῆς μεταξὺ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου καὶ τῶν Τυβιγγιανῶν Θεολόγων ἀλληλογραφίας ἀπέδειξεν ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, τὴν βασιλικὴν ἀκολουθοῦσα ὁδόν, ἵσταται μεταξὺ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν, συμφωνοῦσα μὲν εἰς τὰ θεμελιωδέστατα τῶν χριστιανικῶν δογμάτων πρὸς ἀμφοτέρας, ἀλλὰ καὶ ἀποκρούσασα πᾶσαν πλάνην ἀπαντῶσαν ἐν αὐταῖς.

6') Monumenta Fidei Ecclesiae Orientalis—primum in unum corpus collegit, variantes lectiones ad fidem optimorum exemplorum adnotavit, prolegomena addidit, indice rerum praecipuarum instruxit Ernestus Julius Kimmel Ruthenus, Theol. licent· eamque in Academia Jenensi privatim quondam professus.

Τοιαύτην φέρουσιν ἐπιγραφὴν τὰ «Μνημεῖα τῆς Πίστεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας», τὰ ὑπὸ τοῦ Ἐρνέστου Κίμμελ ἐκδοθέντα ἐν Ἰένῃ τῷ 1830 (MDCCCL). Ἐξεδόθησαν εἰς 2 τόμους, ἐξ ὧν ὁ μὲν Α' περιέχει Ι⁰) **ὁμολογίας Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως** ΙΙ⁰) **ὁμολογίαν Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως,** ΙΙΙ⁰) **τὴν ὁμολογίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ Πέτρου Μογίλα** καὶ ΙV⁰) **τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδου.** Ὁ δεύτερος δὲ τόμος περιέχει Ι⁰) **Πρόλογον τοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας Βισενβορνέου** (Praefationem Weissenborni). ΙΙ⁰) **ὁμολογίαν Μητροφάνους τοῦ Κριτοπού-**

λου καὶ III⁰) **τὴν Ἀπόφασιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου.**

Ἰον Ὁμολογίαι Γενναδίου

Ἡ πρώτη ὁμολογία εἶναι ἐκδεδομένη Λατινιστί, ἡ δὲ δευτέρα Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ φέρουσα τὸν τίτλον **«Τοῦ σοφωτάτου καὶ τιμιωτάτου κυρίου Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ρώμης, ὁμολογία ρηθεῖσα περὶ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου Πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τοὺς Ἀγαρηνούς. Ἐρωτηθεὶς γὰρ παρὰ τοῦ Ἀμηρᾶ Σουλτὰν Μεχεμέτ, τί πιστεύετε ὑμεῖς οἱ χριστιανοί, ἀπεκρίνατο οὕτως».** Περιέχει κεφάλαια εἴκοσιν. Ἐν τέλει σημειοῦνται τὰ ἑξῆς· **«Ταῦτα λέγομεν ἡμεῖς περὶ τῆς Πίστεως ἡμῶν συντόμως. Μετεγλωττίσθη δὲ εἰς τῶν Ἀράβων γλῶτταν ὑπὸ Ἀχουμὰτ Καδδὴ Βερροιέως, τοῦ πατρὸς τοῦ Μάχουμετ Τζελεπῆ τοῦ ἀναγραφέως».**

Ἀμφότεραι αὗται αἱ ὁμολογίαι τοῦ Πατριάρχου Γενναδίου[1] περιέχουσι μόνον θεολογίαν καὶ χριστολογίαν, περὶ τὰ τοῦ Συμβούλου τῆς Πίστεως περιστρεφόμεναι.

---

1) Γεννάδιος ὁ Σχολάριος. Γεώργιος πρότερον καλούμενος, ὁ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) Πατριάρχης, παρευρέθη καὶ εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον, ὢν ἐχθρὸς τῆς μετὰ τῶν Δυτικῶν ἑνώσεως. Ἦτο ὀπαδὸς τῆς Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας, ἐχθρὸς τοῦ Πλατωνικοῦ Πλήθωνος ἢ Γεμιστοῦ, καὶ γονιμώτατος συγγραφεύς. Προ-

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

20ν) Ὁμολογία Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως[1].

Ἡ ὁμολογία αὕτη Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ ἐκδεδομένη φέρει τὸν ἑξῆς τίτλον «**Ἀνατολικὴ Ὁμολογία τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως. Εἰς τὸ ὄνομα**

σκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Α΄ συνωμίλησεν ἐνώπιον αὐτοῦ μετὰ πολλῶν σοφῶν Μωαμεθανῶν, ὑπερασπίσας μετὰ πολλῆς παρρησίας καὶ εὐγλωττίας τὴν ἁγίαν καὶ ἀμώμητον τῶν χριστιανῶν πίστιν. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, ἐπιθυμοῦντος νὰ μάθῃ, τίς ἡ χριστιανικὴ πίστις, συνέγραψε καὶ ἀπέστειλε τὰς ἀνωτέρω ὁμολογίας, αἱ ὁποῖαι καὶ μετεφράσθησαν Ἀραβιστὶ καὶ Τουρκιστί. Συνέγραψεν 27 βιβλία κατὰ Λατίνων καὶ περὶ Ἁγίου Πνεύματος, λόγους ἐπιταφίους, ὁμιλίας, ἐπιστολάς, ὕμνους, περὶ προορισμοῦ, κατὰ ἀτομιστῶν, κατὰ Ἰουδαίων κλπ.

1) Κύριλλος ὁ Λούκαρις, Κρὴς τὴν πατρίδα, Βενετὸς ὑπήκοος, Κωνσταντῖνος πρότερον καλούμενος, ἐγεννήθη τὸ 1572. Ἐσπούδασεν ἐν Παταβίῳ, περιηγήθη δὲ τὸ Βέλγιον, τὴν Ἀγγλίαν καὶ πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης. Ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ θείου του Μελετίου Πηγᾶ, Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, καὶ ἀπεστάλη εἰς Πολωνίαν, ἵνα πολεμήσῃ τοὺς παπιστὰς προσηλυτίζοντας τοὺς ὀρθοδόξους. Ἀποθανόντος τοῦ Πηγᾶ, ἐγένετο Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας τῷ 1602. Ὅτε ὁ Σουλτάνος Ἀχμὲτ ἐξώρισεν εἰς Ρόδον τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Νεόφυτον τὸν Δ΄ κατὰ τὸ 1612, οὐδεὶς δὲ ἀνεδέχετο τὴν Πατριαρχείαν, ὁ Κύριλλος ἐγένετο Τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Τῷ 1614 ἐγένετο

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης

τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Κύριλλος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τοῖς ἐρωτῶσι καὶ πυνθανομένοις

Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἀπὸ Πατρῶν Τιμόθεος καὶ τούτου θανόντος, ἐγένετο τῷ 1622 ὁ Λούκαρις.

Ὁ Κύριλλος ἦτο ἀμείλικτος ἐχθρὸς τῶν Παπιστῶν· καὶ ἐπειδὴ τοιοῦτοι ἦσαν καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι, συνεπάθησε πρὸς αὐτούς, καὶ συνεδέθη μὲτ' αὐτῶν ἐν τῷ κατὰ τῶν Ἰησουιτῶν ἀγῶνι, διότι οἱ Ἰησουῖται μετεχειρίζοντο ὅλα τὰ μέσα, ἵνα διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ ὑποτάξωσι τοὺς Ἀνατολικοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὸν Πάπαν. Τῷ 1612 ἀπεστόμωσε δημοσίᾳ ἐν Κων)πόλει Ἀνατολικὸν Κληρικόν, ὅστις γενόμενος ὄργανον τῶν Ἰησουιτῶν ἐδίδασκεν ὑπὲρ τοῦ Παπισμοῦ. Εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας Ἄββοτ, ὅστις, κατὰ διαταγὴν τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ἐπρότεινεν εἰς τὸν Κύριλλον νὰ στείλῃ Ἕλληνα Κληρικὸν εἰς Ἀγγλίαν, διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν Θεολογίαν. Ἔστειλε τότε τὸν λίαν πεπαιδευμένον Μητροφάνη τὸν Κριτόπουλον. Ὢν Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἐδώρησεν εἰς τὸν Βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Κάρολον τὸν Α'. ὁ Κύριλος τὸ **Ἀλεξανδρινὸν** χειρόγραφον τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τὸ περιέχον καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς δύο κόμματα διηροῦντο οἱ Κληρικοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Τινὲς μέν, ὡς ὁ Κύριλλος ὁ Λούκαρις, Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, Θεόφιλος ὁ Κορυδαλεύς, Ζαχαρίας ὁ Γεργανὸς συνεπάθουν πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους ἕνεκα τῆς κατὰ τοῦ Παπισμοῦ ἀντιπαθείας, ἄλλοι δέ, ὡς ὁ Ἀθανάσιος ὁ Πατελάριος, (ὁ δὶς Πατριαρχεύσας, ὅστις ἐξωσθεὶς τοῦ θρόνου, καὶ ἐν Ἀγκῶνι τῆς Ἰταλίας διατρίβων ἔγραψε τῷ Πάπᾳ ἐπιστολήν, παρακαλῶν νὰ τῷ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περὶ τῆς πίστεως καὶ θρησκείας τῶν Γραικῶν, ἤτοι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, πῶς δηλο-

---

ἐπιτραπῇ νὰ μένῃ ἐν Ρώμῃ ἔχων τὸν τίτλον «Πατριάρχης Κων)πόλεως», ἀλλὰ διαταχθεὶς νὰ ὑπογράψῃ ὅρον Λατινικῆς Πίστεως ἔφυγεν ἐξ Ἰταλίας), ὁ Βερροίας Κύριλλος, ὁ Ἀμασείας Γρηγόριος καὶ ἄλλοι συνεπάθουν πρὸς τὸν Παπισμὸν καὶ συνεδέοντο πρὸς τοὺς Ἰησουίτας. Δὲν ἀπέκρυπτον οἱ Ἀνατολικοὶ οὗτοι Κληρικοὶ τὰς πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους σχέσεις των ὑποστηριζόμενοι οἱ μὲν ὑπὸ τῶν Πρέσβεων τῶν Διαμαρτυρομένων Κρατῶν, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Πρέσβεως τῆς Γαλλίας. Ὁ Κύριλλος γενόμενος Πατριάρχης ἐπολέμησε δεινῶς τοὺς Παπιστὰς ἀπαγορεύσας πᾶσαν σχέσιν τῶν Ὀρθοδόξων Κληρικῶν πρὸς αὐτούς. Ἤρχισε τότε ὁ πόλεμος τῶν Ἰησουιτῶν καὶ τῶν Καθολικῶν πρέσβεων κατ' αὐτοῦ.

Πεντάκις ἐπατριάρχευσεν ὁ Λούκαρις, πολεμούμενος ἀμειλίκτως ὑπὸ τῶν παπιστῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν πέμπτην Πατριαρχείαν του κατηγορηθεὶς δι' ἐπαναστατικὰς ἐνεργείας ἀπηγχονίσθη τὸ 1637. Κυβερνητικῇ διαταγῇ, ἐρρίφθη τὸ σῶμά του εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον. Διὰ νὰ τὸν καταβιβάσωσι τῆς Πατριαρχείας οἱ παπίζοντες Ἀρχιερεῖς, οἱ μετὰ τῶν Ἰησουϊτῶν συνδεδεμένοι, προσέφερον τοῖς κρατοῦσι 40,000 τάλληρα! Ὁ Κύριλλος ἦτο πολὺ πεπαιδευμένος, ἐπεθύμει τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς μορφώσεως καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Κλήρου, καὶ πρῶτος αὐτὸς συνέστησε τυπογραφεῖον ἐν Κων)πόλει. Καὶ πρότερον μὲν κατηγορεῖτο ὑπὸ τῶν παπιζόντων ἐχθρῶν του ὁ Κύριλλος ὡς Καλβινόφρων. Ὁ ἐχθρός του μάλιστα, Κύριλλος ὁ Βερροίας συγκροτήσας μετὰ τῶν παπιζόντων ὁμοφρόνων του σύνοδον κατεδίκασε τὸν Λούκαριν. Ἀλλ' ὁ Πατριάρχης Ἱερο-

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Πειραιώς

νότι περὶ τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως φρονεῖ, ἐν ὀνόματι κοινῶς τῶν χριστιανῶν ἁπάντων ἐκ-

---

σολύμων Θεοφάνης συγκροτήσας τὴν ἐν Ἰασίῳ Σύνοδον ἀθώωσεν αὐτόν. Ἀλλ' ὁ κατὰ τοῦ Κυρίλλου ἐρεθισμὸς ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον, ὅτε κατὰ τό 1629 ἀνεφάνη ἡ ἐν Γενεύῃ ἐκδοθεῖσα ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ εἰρημένη Ὁμολογία δῆθεν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ὁμολογία αὕτη ἀπορρίπτουσα τὰς ἱερὰς παραδόσεις, τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων, τῶν εἰκόνων, τῶν λειψάνων, τὴν ἱερωσύνην καὶ τὰ ἑπτὰ Μυστήρια, εἶναι Καλβινικὴ ὁμολογία. Ὁ Κύριλλος ἠρνήθη ὅτι ἦτο συγγραφεὺς τῆς ὁμολογίας αὐτῆς, **ἀλλὰ καὶ δὲν ἠθέλησε ποτὲ νὰ ἀποδοκιμάσῃ ταύτην δημοσίως**, ἐνῷ, ἂν ἐφρόνει ἄλλως, ὤφειλε νὰ τὸ πράξῃ, ἀδιαφορῶν, ἂν διὰ τῆς ἀποδοκιμασίας ταύτης θὰ ἤθελε δυσαρεστήσει τοὺς Προτεστάντας φίλους του. **Ἀβροφροσύνη εἰς τὰ τῆς πίστεως δὲν χωρεῖ.** «Κρεῖσσον πόλεμος ἀγάπης χωριζούσης Θεοῦ». Καὶ ἁπλοῦς λαϊκὸς ἂν ἦτο, ὤφειλε νὰ ἀποδοκιμάσῃ δημοσίως τὰ ἐν τῇ ὁμολογίᾳ ἐκείνῃ μὴ συμβιβαζόμενα μὲ τὴν εἰλικρινῆ καὶ εὐσυνείδητον πίστιν του. Ἀλλ' αὐτὸς ἦτο Πατριάρχης! Ἂν δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς καὶ δὲν ἐφρόνει τὰ τῆς ὁμολογίας ἐκείνης, θὰ ἀπεδοκίμαζεν αὐτήν. Ἀλλὰ δὲν τὸ ἔπραξε. Διατί; Τὸ μὲν ἀληθὲς ὁ Θεὸς γνωρίζει. Ἐγράφη ὑπὸ τῶν Καλβινιστῶν, ὅτι σώζεται ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ τὸ πρωτότυπον χειρόγραφον τῆς Καλβινιζούσης ταύτης ὁμολογίας ἰδίᾳ χειρὶ τοῦ Κυρίλλου, ὡς καὶ Λατινικαὶ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ Καλβινίζουσαι (ὅρα Νεοελλην. Φιλολογίαν κλπ. ὑπὸ Ἀνδρ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, Μέρος Α΄, ἐν Ἀθήναις, 1854, σελ. 217). Διηρημέναι εἶναι αἱ γνῶμαι τῶν ἐγκρίτων παρ' ἡμῖν λογίων περὶ τῆς ὁμολογίας ταύτης τοῦ Κυρίλλου. Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων προσεπάθησεν ἐν τῇ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δίδωσι σύντομον ὁμολογίαν ταύτην εἰς μαρτύριον πρός τε Θεοῦ πρός τε ἀνθρώπων, εἰ-

---

ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδῳ νὰ ἀποδείξῃ ἀθῶον τὸν Κύριλλον· «ὅτι μὲν οὖν, λέγει, οὐδέποτε ὡς Καλουϊνόφρων ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐγνώσθη ὁ Κύριλλος, παντὶ που δῆλον τῷ μὴ θέλοντι κακουργεῖν. Ἀλεξανδρείας γὰρ Πάπας γεγονὼς μετὰ Μελέτιον, καὶ ψήφῳ κοινῇ τοῦ ἐν Κων)πόλει Κλήρου (ἐκεῖ που τότε διατρίβοντος Κυρίλλου) εἰς τὸν τῆς Κων)πόλεως θρόνον μετατεθείς, οὔτε ἐν Συνόδῳ, οὔτε ἐν Ἐκκλησίᾳ, οὔτε ἐν οἴκῳ ὀρθοδόξου τινός, καὶ τέως εἰπεῖν, οὔτε κοινῶς, οὔτε κατ' ἰδίαν εἶπεν, ἢ ἐδίδαξέ τι ὁπωσοῦν, ἐξ ὧν ἐκεῖνον πρεσβεύειν οἱ ἐναντίοι φησιν κλπ.» (*Kimmel Monumenta etc.* Σελ. 339). Πολλὰ δὲ παραθέτει ὁ Δοσίθεος ἀποσπάσματα ἐκ πολλῶν ὁμιλιῶν τοῦ Κυρίλλου, ρηθεισῶν ἐνώπιον τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Κων)πόλεως, ἐξ οὗ καταφαίνεται, ὅτι ὁ Κύριλλος ἐφρόνει ὀρθοδόξως. Ἡ ἐν Κων)πόλει ὅμως Σύνοδος θεωρεῖ τὸν Κύριλλον συγγραφέα τῆς ὁμολογίας, καὶ ἐπομένως ὡς ἔνοχον ἀναθεματίζει· «Κυρίλλῳ, λέγει, τοὐπίκλην Λουκάρει, τῷ πᾶσαν τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῇ τῶν παρανόμων αὐτοῦ κεφαλαίων ἐπιγραφῇ Καλδινοφρονοῦσαν συκοφαντήσαντι, Ἀνάθεμα». (*Kimmel Monumenta etc.* σελ. 400). Ὁ Ζαχαρίας Μαθᾶς (Κατάλογος Πατριαρχῶν σελ. 255) θεωρεῖ αὐτὸν ἀθῶον· ὁ Γεδεὼν ὡσαύτως. Ὁ Μελέτιος ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ του ἱστορίᾳ οὔτε ἔνοχον, ἀλλ' οὔτε ἀθῶον θεωρεῖ. Ἐκ τῶν ξένων ὁ *Gieseler* καὶ ὁ *Kimmel* πιστεύουσιν, ὅτι ἡ ὁμολογία εἶναι τῆς χειρὸς τοῦ Κυρίλλου. Τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχουσιν ὁ Ρενιέρης καὶ ὁ Μαζαράκης. Ὁ Ἀνδρέας Παπαδόπουλος Βρετὸς (Νεοελληνικὴ Φιλολογία) ἐνῷ εἰς τὸν βίον Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως λέγει (σελ. 217) «Ἄδηλον, τίς ὑπῆρξεν ὁ ἀληθὴς τοῦ βιβλίου τούτου πα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λικρινεῖ συνηδήσει, οὐδεμιᾶς ἄνευ προσποιήσεως».

Ἡ Καλβινικὴ αὕτη ὁμολογία τοῦ Κυρίλλου ἡ φέρουσα τὸν τίτλον **Ὁμολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλη-**

τήρ. Βέβαιον ὅμως ἐφάνη ὅτι τὸ βιβλίον δὲν συνεγράφη ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Κυρίλλου», εἰς τὸν βίον Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλέως (σελ. 285) λέγει «Ὁμόφρων τοῦ Πατριάρχου Λουκάρεως ὁ Κορυδαλεὺς ἐσυκοφαντήθη ὡς Λουθηροκαλβῖνος». Ὁ καθηγητὴς κ. Α. Δ. Κυριακὸς νομίζει, ὅτι τὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Λουκάρεως ὁμολογίαν συνέγραψαν οἱ Ἰησουῖται, ἵνα ἐνοχοποιήσωσι τὸν ἄσπονδον ἐχθρόν των Κύριλλον. «Εἶναι δὲ καὶ ἀπίθανον, λέγει, ὅτι ὁ περινούστατος Κύριλλος ἤλπιζεν, ὅτι διὰ τοιαύτης τινὸς εὐπροσβλήτου καὶ εὐφωράτου ἀπάτης θὰ καταστήσῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν Προτεσταντικήν (Ἐκκλ. ἱστορ. Τομ. Γ'. σελ. 94)». Ὁ καθηγητὴς κ. Ἰωάννης Μεσολωρᾶς ὡσαύτως θεωρεῖ ἀθῶον τὸν Κύριλλον λέγων, ὅτι «Κύριλλος ὁ Λούκαρις, ὁ ὀρθόδοξος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, δὲν συνέγραψε τὴν ἀποδιδομένην αὐτῷ ὁμολογίαν, ἀλλ' ἕτερός τις, ἢ Δυτικός, ὅπως διαβληθῇ ὁ Πατριάρχης ὡς φρονῶν τὰ τοῦ Καλβίνου καὶ ἐπομένως ἐκθρονισθῇ, ἢ μᾶλλον διαμαρτυρόμενος κλπ. (Τὰ συμβολικὰ βιβλία, παράρτημα τοῦ Α' Τόμ. σελ. 18). Ἡ Κόμησα *de Riancour* θεωρεῖ τὸν Κύριλλον Καλβινόφρονα γράφουσα· «*Et si Cyrille Lucaris a paru pencher un moment vers l'hérésie protestante, il s'est trouvé un Concile de Jérusalem pour condamner les écrits du Patriarche, suspect de défaillance*» (ὅρα *Retour d'Orient, Paris* 1900, *pag. 29*). Ἡ ἡμετέρα γνώμη, ἐξ αὐτῶν τῶν πράγματων ἐξαγομένη, εἶναι ἡ ἑξῆς· Ὁ Κύριλλος βλέπων τὰς τότε δεινὰς περιστάσεις τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σίας, κηρύττουσα τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ὡς τὴν μόνην πηγὴν καὶ τὸν μόνον κανόνα τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων· ἀπορρίπτει ὅλας τὰς ἱερὰς παραδόσεις (ἐν Κεφ. β'). Παραδέχεται τὸν ἀπόλυτον προορισμὸν τοῦ Καλβίνου (ἐν Κεφ. γ'.), καὶ τὴν ἀποκλειστικὴν ἐνέργειαν τῆς Θείας χάριτος ἐν τῷ ἔργῳ τῆς δικατωσεως. Παραδέχεται δύο τὰ Μυστήρια (Κεφ. ιε'.) Διδάσκει τὴν Καλβινικὴν θεωρίαν περὶ τοῦ Μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας (Κεφ. ιζ'.) Διδάσκει ἄμεσον ἀνταπόδοσιν τῶν βεβιωμένων (Κεφ. ιη'.) Ἀπορρίπτει τὰ Δευτεροκανονικὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης βιβλία, καλοῦσα αὐτὰ **ἀπόκρυφα** (ἀπόκρ. γ'.) Ὅσα δὲ ἐν τῇ Δ' ἐρωταποκρίσει ἡ Καλβινίζουσα αὕτη τοῦ Κυρίλλου ὁμολογία περιέχει, ἀποδεικνυουσιν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς δὲν φαίνεται μὲν παραδεχόμενος τὰς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰκόνας, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὑπερασπίζων τὴν ζωγραφικὴν ὡς οὖσαν ἐπίσημον

ἔθνους καὶ τὴν Ἐκκλησίαν του καταπολεμουμένην ὑπὸ τῶν παπικῶν ταγμάτων, πρὸς δὲ καὶ ἐκ σφοδροτάτης ἀντιπαθείας πρὸς τοὺς Ἰησουίτας, ὑφ' ὧν λυσσωδῶς κατεδιώκετο, ἐνόμισε, πλανηθεὶς μέν, ἀλλὰ καλῇ τῇ πίστει, ὅτι ἡ σωτηρία τοῦ τε Ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς μετὰ τῶν Διαμαρτυρομένων Χριστιανῶν ἑνώσεως, συμπαθῶς πάντοτε διακειμένων πρός τε τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν, καί, χάριν τοῦ ὅλου, ὑποχωρῶν καὶ θυσιάζων ἀληθείας τινὰς τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας, συγγράψας ἐξέδωκε τὴν ὡς ὁμολογίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας Καλβινίζουσαν ὁμολογίαν. Κάκιστα ἔπραξε μηδὲν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος ὠφελήσας, τὰ μάλιστα δ' ἑαυτὸν βλάψας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τέχνην. Παραθέτομον ὁλόκληρον τὴν Δ' ἐρωταπόκρισιν.

— *Ἐρώτ.* Δ. Περὶ τῶν εἰκόνων πῶς ὀφείλομεν φρονεῖν; — *Ἀποκρ.* Ὡς παρὰ τῆς Θείας καὶ Ἱερᾶς Γραφῆς διδασκόμεθα λεγούσης τρανῶς: Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα κλπ. ὀφειλόντων ἡμῶν οὐ τῇ κτίσει, ἀλλὰ μόνῳ τῷ Κτίστῃ καὶ Ποιητῇ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς λατρεύειν, κἀκεῖνον μόνον προσκυνεῖν, ἐξ ὧν δῆλον, ὅτι τὴν ἱστορίαν, ἐπισημον τέχνην οὖσαν **οὐκ ἀποβάλλομεν, ἀλλὰ καὶ εἰκόνας ἔχειν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἁγίων τῷ βουλομένῳ παρέχομεν**· τὴν δὲ λατρείαν αὐτῶν [1] ὡς ἀπηγορευμένην παρὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ Ἱερᾷ Γραφῇ ἐξουδενοῦμεν, ἵνα μὴ λάθωμεν ἀντὶ τοῦ Κτίστου καὶ Ποιητοῦ χρώματα καὶ τέχνην καὶ κτίσματα προσκυνεῖν. Καὶ τὸν ἄλλως φρονοῦντα ἄθλιον ἡγούμεθα, ὡς δεινὸν ἔχοντα σκότος ἐν ταῖς φρεσὶ καὶ πεπωρωμένην τὴν καρδίαν. Καὶ ἣν ἂν κρεῖσσον τοῦ Θεοῦ ἐντολῇ ἀποτάσεσθαι ἢ ἀνθρώπων πείθεσθαι ματαιολογίαις. Ὅπερ ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἀγαθῇ συνειδήτει ἐκτιθέμεθα· εἰ καὶ στῆσαι τὴν φορὰν κρεῖττον ἢ καθ' ἡμᾶς εἶναι ὁμολογοῦμεν [2], Οὕτω μὲν ἐγγράφως τοῖς ἐρωτήσασιν ἡμᾶς ἀποκρινάμενοι ἐπεράναμεν, καὶ τὰς ἀποκρίσεις τῇ ἡμετέρᾳ ὁμολογίᾳ συνήψαμεν. Δώῃ δὲ ὁ Κύριος τοῖς πᾶσιν ἐν πᾶσιν ὀρθῶς φρονεῖν, καὶ συνείδησιν εἰλικρινῆ. — Ἐδόθη ἐν

---

1) Συμφώνως τῷ ὅρῳ τῆς Ζ' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου· ἀποσιωπᾷ ὅμως **τὴν τιμητικὴν προσκύνησιν** τοῦ ὅρου.

2). Μόνος ὁ κατέχων τὴν θέσιν τοῦ Κυρίλλου ἠδύνατο νὰ γράψῃ οὕτως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κωνσταντινουπόλει μηνὶ Ἰανουαρίῳ ΑΧΛΑ'. Κύριλλος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως».
(Kimmel, Monumenta etc. Σελ. 43-44 τοῦ Α' Τόμου).

[1]

«**Ὀρθόδοξος Ὁμολογία τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς**». Ὑπὸ Πέτρου τοῦ Μογίλα.

Προτάσσονται αἱ ἐπιστολαὶ τῶν Πατριαρχῶν Νεκταρίου Ἱεροσολύμων, καὶ Παρθενίου Κωνσταντινουπόλεως συνιστῶσαι τὴν Ὁμολογίαν ταύτην ὡς ἐντελῶς ὀρθόδοξον. Καὶ ἡ μὲν ἐπιστολὴ τοῦ Νεκταρίου δηλοῖ ὡς συγγραφέα τὸν Μητροπολίτην Κιέβου Πέτρον Μογίλαν, γραφεῖσα τὸ ΑΧΞΒ'. (1662). Ἡ δὲ τοῦ Πατριάρχου Κων)πόλεως Παρθενίου δὲν ἀναφέρει μὲν τὸν συγγραφέα, ἀναφέρει ὅμως αὐτὴν «ὡς βιβλίον, πεμφθὲν παρὰ τῆς ἀδελφῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας τῆς Μικρᾶς Ρωσσίας», καὶ ἐπικυροῖ ὡς «Ὁμολογίαν τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ». Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Παρθενίου ἐκδοθεῖα τὸ ΑΧΜΓ'. (1643), μηνὶ Μαρτίῳ, ἡμέρᾳ ια'. φέρει τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ, καὶ τὴν **Ἰωαννικίου ἐλέῳ Θεοῦ Πάπα καὶ Πατριάρχου τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας, καὶ Κριτοῦ τῆς Οἰκουμένης, Μακαρίου ἐλέῳ Θεοῦ Πατριάρχου τῆς μεγάλης Θεουπόλεως Ἀντιοχείας, Παϊσίου ἐλέῳ Θεοῦ Πατριάρχου τῆς Ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλήμ.** Ἕπονται αἱ ὑπογραφαὶ ἐννέα Ἀρχιερέων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, δέκα καὶ τριῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Πατριαρχείου Κων)πόλεως, καὶ ἡ ἑξῆς

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σημείωσις «**Νὰ δίδουνται χάρισμα τοῖς εὐσεβέσι Χριστιανοῖς διὰ ψυχικὴν ὠφέλειαν τοῦ περι φανεστάτου καὶ λογιωτάτου Ἄρχοντος κυρίου Παναγιώτου**».

Ἡ ὁμολογία αὕτη ἀρκούντως ἐκτεταμένη, καὶ εἰς τὴν χυδαίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γλῶσσαν ἐκ τοῦ Ρωσσικοῦ μεταφρασθεῖσα ἐξεδόθη εἰς καθαρεύουσαν ὑπὸ Ἰωάννου Μαρτίνου Πρεσβυτέρου, νῦν Ἐπισκόπου Γόρτυνος, καὶ ὑπὸ Χρυσοστόμου Ἀρχιδιακόνου τῆς Α. Σ. Μητροπολίτου Ἐφέσου, νῦν δὲ Μητροπολίτου Δράμας ὡς β'. Μέρος τοῦ Α'. Τόμου «Περὶ Ἐκκλησίας», ἐν Ἀθήναις, 1896.

Ἐπειδὴ ἡ Ὁμολογία αὕτη εἶναι γνωστοτάτη, δὲν κάμνομεν πολὺν περὶ αὐτῆς λόγον ἐνταῦθα.

IV

Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1672 Συνόδου, καὶ τῆς ἐν Κων)πόλει τῷ ΑΧΛΗ'. (1638).

Εἰς τὸ τέλος τοῦ Α'. Τόμου τῶν Monumenta etc. τοῦ Kimmel ὑπάρχουσι τὰ Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπι Δοσιθέου Πατριάρχου Συνόδου, καὶ τῆς ἐν Κων)πόλει. Ἀμφότεραι αἱ Σύνοδοι αὗται ἀναιροῦσι καὶ καταδικάζουσι τὴν ὁμολογίαν Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως. Ἀλλ' ἡ μὲν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀθωόνει τὸν Κύριλλον, μὴ παραδεχομένη, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ὁμολογίας. Τοὐναντίον ἡ ἔν Κωνσταντινουπόλει θεωροῦσα αὐτὸν ὡς συγγραφέα καταδικάζει καὶ ἀναθεματίζει. Ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις Σύνοδος ἄρχεται οὕτως «**Χριστὸς ἡγείσθω. Ἀσπὶς Ὀρθοδοξίας ἡ Ἀπολογία καὶ Ἔλεγχος πρὸς τοὺς διασύροντας τὴν Ἀνατολικὴν**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐκκλησίαν κακῶς φρονεῖν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ καὶ τῶν Θείων, ὡς κακοφρονοῦσιν οὗτοι αὐτοὶ οἱ Καλουζηνοι δηλονότι, συντεθεῖσα παρὰ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδου, ἐπὶ Δοσιθέου, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Τοῖς ἁπανταχοῦ γῆς καὶ θαλάσσης Ὀρθοδόξοις Ἐπισκόποις, ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς ἡμῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι· καὶ πᾶσιν ἁπλῶς τοῖς εὐσεβέσι καὶ Ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς, τέκνοις ἀγαπητοῖς ἡμῶν ἐν Κυρίῳ χαίρειν». Ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς αὐτῆς Συνόδου ἐκτίθενται καὶ ἡ «**ψῆφος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου κατὰ τῶν αἱρετικῶν κεφαλαίων Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, τοῦ παραχωρήσει Θεοῦ Πατριαρχεύσαντος ἐν Κων)πόλει**», καὶ τὰ «**Πρακτικὰ τῆς ἐν Γιασίῳ Συνόδου, δευτέρας οὔσης κατὰ τῶν Κεφαλαίων Κυρίλλου**».

V.

«Ὁμολογία Μητροφάνους Κριτοπούλου».

Ὁ Β' τόμος τῶν Monumenta etc τοῦ Kimmel περιέχει πρόλογον τοῦ Βεϊσενβόρνου (Weissenborni), τὴν ὁμολογίαν Μητροφάνους τοῦ Κριτοπούλου, καὶ τὴν Ἀπόρασιν τῆς ἐν Κων)πόλει ἐπὶ Διονυσίου Πατριάρχου τὸ 1672 γενομένης Συνόδου.

Ἡ ὁμολογία Μητροφάνους τοῦ Κριτοπούλου[1] εἶναι

1) Ἰδοὺ τί περὶ τούτου ἀναφέρει ἡ «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» τοῦ Ἀνδ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, (α' τομ. σελ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γεγραμμένη μετὰ πολλῆς κρίσεως καὶ λογικότητος. Ὑ ερασπίζει τὴν διδασκαλίαν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας μεταχειριζόμενος καταλλήλως τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν ἀληθῆ ἱερὰν παράδοσιν. Ὁ Κριτόπουλος ἀριερώνει τὴν ὁμολογίαν του «**τοῖς πολυμαθεστάτοις καὶ σοφωτάτοις καὶ πανταχοῦ περιφανεστάτοις διδασκάλοις, ἀπαγγελταῖς τε καὶ καθηγηταῖς ἐν πρώτοις τῆς ἱερᾶς καὶ ἁγίας Θεολογίας, εἶτα τῆς μεγαλοπρεποῦς Φιλοσοφίας, τῆς φιλανθρώπου ἰατρικῆς, τῆς δικαίας νομικῆς, τῆς ἐκτάκτου ῥητορικῆς γλαφυρότητός τε καὶ κομψότητος ἑλληνικῆς, ἑβραϊκῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης, καὶ συνελόντι φάναι, πᾶσι τοῖς προὔχουσιν ἐν τῇ λαμπροτάτῃ Ἀκαδημίᾳ Ἰουλίᾳ τῇ ἐν Ἑλμεστάδῃ, χάριν καὶ ἔλεος πᾶσάν τε δόσιν ἀγαθὴν καὶ πᾶν δώρημα τέλειον (Ἰακώβ. Α' 17) παρὰ τοῦ ἑνὸς Τρισυποστάτου καὶ ὁμοουσίου Θεοῦ.**»

---

214) **Κριτόπουλος (Μητροφάνης).** Εἷς τῶν πεπαιδευμένων κληρικῶν τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος χρηματίσας μαθητὴς τοῦ σοφοῦ Μαργουνίου ἐπισκόπου Κυθήρων. Χειροτονηθεὶς ἱερεὺς ἀσκήτευεν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει τοῦ Ἄθωνος. Μεταβὰς δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν προεχειρίσθη Πρωτοσύγγελος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀνηγορεύθη Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Περὶ τοῦ ἱεράρχου τούτου ἰδοὺ τί ἀναφέρει ὁ **Φαβρίκιος** ἐν τῇ ἑλληνικῇ βιβλιοθήκῃ, τόμ. XI σελ. 597». καὶ ἀριθμεῖ τὰ συγγράμματα τοῦ Κριτοπούλου. Περὶ τοῦ Μητροφάνους Κριτοπούλου ἔγραψαν πραγματείας ὁ Ἀνδρέας Δημητρακόπουλος καὶ ὁ Γερ. Μαζαράκης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ ἐν τέλει τῆς ἀφιερωτικῆς ἐπιστολῆς «**Ἐπὶ τούτοις** ἐρρῶσθαι πάντας ὑμᾶς εὔχομαι καθ' ἑκάτερον τὸν ἄνθρωπον ἐν **Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ Θεανθρώπῳ Σωτῆρι. Ἐλμαιστάδη**· ἔτει τῆς τοῦ **Θεοῦ** πρὸς ἡμᾶς καταλλαγῆς ᾱχκε' **(1625) Σκιῤῥοφοριῶνος** δευτέρα ἐπὶ δέκα». ἕπεται τὸ προοίμιον φέρον ὡς ἐπικεφαλίδα «**Ὁμολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς, συγγραφεῖσα ἐν ἐπιτομῇ διὰ Μητροφάνους Ἱερομονάχου Πατριαρχικοῦ Πρωτόσυγγέλου τοῦ Κριτοπούλου**». Δηλοῖ δ' ὁ Κριτόπουλος ἐν τῷ προοιμίῳ, τίνος ἕνεκα ὡρμήθη εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας «"**Ομως καὶ τῶν σοφωτάτων διδασκάλων τῆς περιφανεστάτης Ἀκαδημίας Ἰουλίας πρός με φιλανθρωπία καὶ πολλὴ εὔνοια μείζων ἐγένετο ἢ ὥστε με πρὸς τὴν ἐκείνων αἴτησιν ἀνανεῦσαι, ἣν ἠτήσαντο γνῶναι περὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὅπως τε αὕτη καταστάσεως τῷ νῦν χρόνῳ.' Ἐγὼ δὲ ὑπὸ τῶν ἐκείνων πολλῶν εὐεργεσιῶν πρός με ἐπιλαθόμενος τῆς ἐμῆς ταπεινότητος καὶ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀδυνάμεως (ἴσ. ἀδυναμίας) ἦκω πληρώσων τὴν τούτων αἴτησιν, ἐπικαλεσάμενος πρότερον τὴν ἄνωθεν ἐπικουρίαν ἀντιλαβέσθαι τῆς ἐμῆς ἀσθενείας καὶ χάριν ἐμπνεῦσαί μοι, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἄνευ οἱασοῦν προσθαφαιρέσεως δυνήσομαι τὴν ὁμολογίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐκδοῦναι, ὅπως αὕτη δηλ. τὸν ἀληθῆ χριστιανισμὸν κατέχει καὶ τί τὰ ταύτης τέκνα ὑσημέραι διδάσκει.»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ὁμολογία Μητροφάνους τοῦ Κριτοπούλου ἐκθέτει ἐν γλαφυρωτάτῃ γλώσσῃ δικαιολογοῦσα ἐπιστημονικώτατα τὴν διδασκαλίαν τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας ἐν τοῖς ἑξῆς κεφαλαίοις. «Κεφ. Α'. Ἡ διδασκαλία τῆς ἐκκλησίας.», ἐν ᾧ μετὰ σπανίας πολυμαθείας καὶ ἀκαταμαχήτων ἐπιχειρημάτων ἀποδεικνύει τὴν πλάνην τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας ἐπιμενούσης εἰς τὴν παράνομον προσθήκην «**καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ**». Κεφ. β'. «**Περὶ Δημιουργίας**». Κεφ. γ'. «**Περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς οἰκονομίας**», Ὁλόκληρον εἶναι Χριστολογία. Κεφ. δ', «**Περὶ τῆς Προγνώσεως**». Ἐν τούτῳ ἐπιστημονικώτατα ἀνατρέπει τὸν Καλβινισμόν. «**Προώρισε δέ, λέγει, οὓς προέγνω ἀξίους ἔσεσθαι τῆς αὐτοῦ χάριτος**». Κεφ. ε' «Περὶ Μυστυρίων τὰ ὁποῖα διαιρεῖ **εἰς τρία ἀναγκαῖα Μυστήρια, καὶ εἰς τέσσαρας μυστικὰς τελετάς**». **Παρὰ ταῦτα δὲ τὰ τρία ἀναγκαῖα Μυστήρια** (τὸ ἅγιον Βάπτισμα, τὴν ἁγίαν Κοινωνίαν καὶ τὴν Μετάνοιαν), **εἰσὶ καί τινες τελεταὶ μυστικαί, μυστήρια κἀκεῖναι ὁμωνύμως καλούμεναι παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ διὰ τὸ μυστικόν τε καὶ πνευματικὸν ταύταις ἐμπεριέχεσθαι οἷον τὸ μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα εὐθὺς παραλαμβανόμενον ἅγιον χρῖσμα, ἡ τάξις τῶν ἱερέων, ὁ πρῶτος γάμος καὶ τὸ εὐχέλαιον**» [1] Κεφ. ς' «**Περὶ ἐντο-**

1) Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ μεγάλη ἀοριστία ἐπεκράτει ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν Μυστηρίων. Ὁ Ἀναστ.Διομ. Κυριακός, ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (Τόμ. Β' σελ. 165) λέγει περὶ τούτου· «Εἰ καὶ ἑπτὰ αἱ τελεταί, εἰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λῶν». Κεφ. ζ' «Περὶ ἐκκλησίας». Δίδει ὁρισμὸν Γενικῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας περιλαμβανούσης πάντας τοὺς χριστιανούς, ὀρθοδόξους καὶ ἑτεροδόξους, καὶ μερικῆς, τῆς ἀληθοῦς ἐκκλησίας, τῆς ὀρθοδόξου.

ἃς νῦν περιορίζομεν τὴν ὀνομασίαν τοῦ **Μυστηρίου**, ὑπῆρχον καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἕνεκα δὲ μως τῆς ἀοριστίας τῆς ἐννοίας «μυστήριον», οἱ μὲν περιελάμβανον τότε ὑπὸ τὴν κατηγορίαν ταύτην πλειοτέρας ἱερὰς τελετάς, οἱ δὲ ὀλιγωτέρας, οἱ μὲν ταύτας, οἱ δὲ ἐκείνας. Ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνὸς († 769) περὶ τὸ τέλος τῆς παρελθούσης περιόδου, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Περὶ τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων μυστηρίων» εἶχε περιλάβει **τὸ Βάπτισμα μόνον καὶ τὴν Εὐχαριστίαν** (*IV, 14*), Θεόδωρος δὲ ὁ Στουδίτης († 826) ἀριθμεῖ, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ἐξ **Μυστήρια** (*Epistol. II, 195 opp. p. 817*) «Ἐξ μυστήρια, λέγει, πρῶτον περὶ Βαπτίσματος, δεύτερον περὶ συνάξεως εἶτ' οὖν κοινωνίας, τρίτον περὶ τελετῆς μύρου, τέταρτον περὶ ἱερατικῶν τελειώσεων, πέμπτον περὶ μοναχικῆς τελειώσεως, ἕκτον περὶ τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων». Ὁ μοναχὸς Ἰωὴλ, ὁ τῷ 1270 ἀκμάσας, ἀριθμεῖ **ὀκτὼ μυστήρια**, περιλαμβάνων καὶ τὴν μοναχικὴν τελείωσιν. Νικόλαος δὲ ὁ Καβάσιλας (μετὰ τὸ 1350) περιορίζεται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν **τριῶν μυστηρίων**, τοῦ βαπτίσματος, τοῦ μύρου καὶ τῆς εὐχαριστίας. Πρῶτος δὲ Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης († 1429) ἀναφέρει ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ τὰ **ἑπτὰ μυστήρια**. Ἐν δὲ τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδῳ τῷ 1438 οὐδεμία ἐφάνη διαφορὰ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μυστηρίων μεταξὺ ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν. Κατὰ μικρὸν ἐπεκράτησεν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς Ἐκκλησίαις νὰ καλῶνται μυστήρια αἱ ἀρχαιότεραι μόνον τῶν τελετῶν, αἱ ἐξ ἀποστολικῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΔΙΟΙΚ. ΑΝΑΣΤΑΣ. & ΘΡΗΣΚ. ΚΕΝΤΡ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

Κεφ. Η'. «Περὶ τοῦ ἁγίου Μύρου». Κεφ. Θ'. «Περὶ τοῦ Κυριακοῦ Δείπνου». Κεφ. Ι'. Περὶ τῶν ἐν μετανοίᾳ τελετῶν». Κεφ. ια'. «Περὶ Ἱερωσύνης». Κεφ. ιβ'. «Περὶ γάμου». Κεφ. ιγ'. «Περὶ Εὐχελαίου». Κεφ. ιδ'. «Περὶ τῶν λοιπῶν τῆς Ἐκκλησίας παραδόσεων». Κεφ. ιε'. «Περὶ ἁγίων εἰκόνων». Κεφ. ις'. «Περὶ ἁγίων λειψάνων». Κεφ. ιζ'. «Περὶ ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων». Κεφ. ιη'. «Περὶ νηστείας». Κεφ. ιθ'. «Περὶ Μοναχῶν». Κεφ. κ'. «Περὶ τοῦ εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων». Κεφ. κα'. «Περὶ τοῦ εὔχεσθαι κατὰ ἀνατολάς». Κεφ. κβ'. «Περὶ τοῦ μὴ κλίνειν γόνυ ἐν Κυριακῇ».

V.

Πρακτικὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 1672 γενομένης Συνόδου.

Φέρουσιν ἐν τέλει «Γέγραπται ἐν τῷ Πατριαρχείῳ Κωνσταντινουπόλεως ἔτει ΑΧΟΒ'. (1672), μηνὶ Ἰανουαρίῳ, Ἰνδικτιῶνος Ι'.», καὶ ὑπογράφονται ὑπὸ Διονυσίου, Πατριάρχου Κων)πόλεως, καὶ Παϊσίου, Διονυσίου καὶ Με-

---

συστάσεως οὖσαι. Διὰ τοῦτο μεταγενέστεραι τελεταί, οἷον αἱ εὐχαὶ τῶν γενομένων μοναχῶν π. χ. ἀπεκλείσθησαν». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ δὲν ὑπῆρχεν ἀκριβῶς ὡρισμένος ὁ ἀριθμὸς τῶν μυστηρίων, διὰ τοῦτο καὶ οἱ ὀρθόδοξοι θεολόγοι Ζῆκος Ῥώσης κλπ. συνεφώνησαν ἐν τῇ ἐν Βόννῃ Συνόδῳ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ τῶν Ἀγγλικανικῶν παραδεχθέντες ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν **ἑπτὰ μυστηρίων** ἔγεινε μόλις ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος» (ὅρα Α' Τόμ. «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας», σελ. 138).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θοδίου πρώην Πατριαρχῶν Κων)πόλεως, τοῦ Ἀλεξανδρείας Παϊσίου, καὶ ὑπὸ 40 Ἀρχιερέων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ἐν τέλει τῶν 40 ὑπογραφῶν ὑπάρχουσι τὰ ἑξῆς. **«Συνετέθη τὸ παρόν, καὶ ἐγράφη διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ μεγάλου ῥήτορος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ὃ καὶ κατεστρώθη ἀπαραλλάκτως ἐν τῷ Ἱερῷ κώδικι τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας».**

Ταῦτα περιέχουσιν οἱ δύο τόμοι τῶν Monumenta Fidei Ecclesiae Orientalis τοῦ Kimmel, καὶ ἐν αὐτοῖς, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β'. πρὸς τοὺς Θεολόγους τῆς Τυβίγγης, περιέχεται ὅλη ἡ διδασκαλία τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ μετὰ ταῦτα ἀναπτυχθεῖσα ἐν πολεμικῷ πνεύματι κατὰ τῶν Διαμαρτυρομένων καὶ κατὰ τῶν Δυτικῶν.

Ἐκ τούτων καὶ ἡμεῖς ἐξαγαγόντες, αὐταῖς λέξεσιν, ὅπως καὶ συνεγράφησαν, τὰ ἐπίσημα Κείμενα τῆς Ὀρθοδόξου διδασκαλίας προσφέρομεν εἰς τοὺς φίλους ἀναγνώστας τοῦ Α'. Τόμου τῆς «**Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας**» κλπ.», μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι προσφέρομεν διὰ τοῦ Β'. τούτου Τόμου ἀναγκαιότατον συμπλήρωμα τοῦ Α'., καὶ χρησιμώτατον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἔργον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Διαφοραὶ Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, παραλειφθεῖσαι ἐν τῷ ἀρτίως ἐκδοθέντι ἔργῳ «Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κτλπ.».

Περὶ τῶν μεταφράσεων τῶν Ἱερῶν Γραφῶν.

Ποία εἶναι ἡ σχέσις τῆς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὑπαρχούσης μεταφράσεως τῆς λεγομένης τῶν **Ἑβδομήκοντα** (Ο'.) πρὸς τὸ Ἑβραϊκὸν πρωτότυπον, οὐδὲν ἀναφέρουσι τὰ ὀρθόδοξα Σύμβολα. Τοῦτο ἐγένετο ζήτημα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ὅτε οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἱεραπόστολοι διέδιδον τὰς ἁγίας Γραφὰς εἰς Νεοελληνικὴν μετάφρασιν. Οἱ ὀρθόδοξοι θεολόγοι καὶ Πατριάρχαι διηρέθησαν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο. Οἱ Ρῶσσοι θεολόγοι Μακάριος, Ἀρχιεπίσκοπος Λιθουανίας, Φιλάρετος, Μητροπολίτης Μόσχας, κλπ., καὶ οἱ Ἕλληνες θεολόγοι Θεόκλητος ὁ Φαρμακίδης καὶ Νεόφυτος ὁ Βάμβας οὐδεμίαν διάκρισιν κάμνουσι μεταξὺ τοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου καὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα, φρονοῦσιν ὅτι ἀμφότερα τὰ κείμενα εἶναι θεόπνευστα καὶ ἄξια τιμῆς, θεωροῦσι δὲ τὰς εἰς τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Νεοελληνικὴν μεταφράσεις ἐπιτετραμμένας καὶ ὠφελίμους[1].

Τοὐναντίον ὁ πρεσβύτερος Κωνσταντῖνος ὁ Οἰκονόμος θεωρεῖ τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ μεταφράσεις ἐφθαρμένας, ὡς μόνην δ' αὐθεντικὴν μετάφρασιν τὴν τῶν Ἑβδομήκοντα[2].

Οἱ Πατριάρχαι Κύριλλος ὁ ΣΤ' (1814) καὶ Γρηγόριος ὁ Ε' (1819) ἐνέκριναν τὰς εἰς τὴν Νεοελληνικὴν γλῶσσαν μεταφράσεις τῶν Γραφῶν. Τοὐναντίον Γρηγόριος ὁ ΣΤ' κατὰ τὸ 1836 κατέκρινε καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον, καὶ πᾶσαν ἐξ αὐτοῦ μετάφρασιν, μόνον δὲ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'. δέχεται ὡς κανονικὴν καὶ ἐπιτετραμμένην.

«Τὸ 1810 ἐξηπλώθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν ἡ τῆς Καινῆς Διαθήκης μετάφρασις, ἡ ὑπὸ Μαξίμου τοῦ Καλλιπολίτου γενομένη (μαθητοῦ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως κατὰ τὸν ΙΖ'. αἰῶνα), τῷ δὲ 1831 ἐπέμφθησαν τῷ Κυβερνήτῃ Καποδιστρίᾳ 10,000 ἀντιτύπων μεταφράσεων τῶν Γραφῶν, ἅπερ ἐκεῖνος εὐγνωμόνως ἀπεδέχθη. Τῷ δὲ 1833 1837 δαπάναις τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ Ἱερογραφικῆς Ἑταιρείας ἥτις κατὰ τὸ 1821 εἶχε συνάψει συνθήκας πρὸς τὸν Παάρχην Γρηγόριον (τὸν Ε'.) περὶ τῆς μεταφράσεως τῆς Γραφῆς, ὅπερ ἔργον ἕνεκα τῆς ἐπαναστάσεως ἐματαιώθη τότε εἰργάσθησαν εἰς νέαν μετάφρασιν τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης ἐκ τῶν πρωτοτύπων κειμένων οἱ Ἄγγλοι Λίβ καὶ Λάουδνς μετὰ τῶν Ἑλλήνων λογίων Τυπάλδου, Βαλέττα, Βάμβα καὶ Φιλαδελφέως· διότι τὴν διάδοσιν τῆς Γραφῆς ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐννοουμένῃ γλώσσῃ ἐθεώρου

1) Ἀπολογία Φαρμακίδου — Βάμβα. Ἐπίκρισις εἰς τὴν ἀπάντησιν Κ. Οἰκονόμου.

2) Οἰκονόμου περὶ τῶν Ο'.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οἱ λόγιοι Ἕλληνες οὐ μόνον ὡς οὐδόλως βλαπτικήν, ἀλλὰ καὶ ὡς ὠφελιμωτάτην . . . . Ἔκτοτε (ἕνεκα τοῦ κρυφίως γενομένου προσηλυτισμοῦ τῶν Ἱεραποστόλων) ἐγεννήθη ρυσικῶς καταφορὰ κατ' αὐτῶν καὶ τῶν σχολείων αὐτῶν, παρά τισι μάλιστα ὁ κατ' αὐτῶν ζῆλος προέβαινε μέχρι κατακρίσεως καὶ αὐτῆς τῆς διαδόσεως τῶν μεταφράσεων τῶν Γραφῶν, ἃς ἄλλοτε τοσοῦτον προθύμως ἐδέξατο ἡ Ἀνατολή. Τοῦ πολέμου τούτου κατὰ τῶν Ἱεραποστόλων ψυχὴ μὲν ἦτο ὁ Οἰκονόμος, ὅστις συνέταξε καὶ τὸ ὀγκωδέστατον σύγγραμμα περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'. ἵνα ἀποδείξῃ ταύτην μόνην ὀρθήν, πᾶσαν δὲ ἄλλην μετάφρασιν ἀνίερον, ὄργανον δὲ ἡ ὑπό τινος Γερμανοῦ ἐκδιδομένη «Εὐαγγελικὴ Σάλπιγξ». Εἰς μάτην ὁ Βάμβας καὶ ὁ Φαρμακίδης παρετήρουν, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ συγχέηται ἡ διάδοσις τῆς Γραφῆς πρὸς τὰς προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας τῶν Ἱεραποστόλων. Ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ περιέπεσον, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ παρετηρήσαμεν, εἰς ὑπερβολὰς καὶ ὁ Οἰκονόμος, περιφρονῶν τὸ ἑβραϊκὸν πρωτότυπον καὶ ὑπερμέτρως ἐγκωμιάζων τοὺς Ο'. καὶ ὁ Φαρμακίδης, παραγνωρίζων τὴν σημασίαν τῶν Ο'. καὶ μετὰ ὑπερβολικῆς θερμότητος ὑπερασπίζων μεταφράσεις γενομένας ἄνευ γνώσεως τῆς Συνόδου, καὶ ἀποκλειούσας πάντα τὰ δευτεροκανονικὰ βιβλία τῆς Π. Δ. Ὁ πρὸς τὰς μεταφράσεις πόλεμος διήρκει ὑποστηριζόμενος καὶ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου τῷ 1836 ἀφωρίσθησαν οἱ Ἱεραπόστολοι, αἱ δὲ τῆς Γραφῆς μεταφράσεις ὡς αἱρετικὰ δῆθεν βιβλία κατεκρίνοντο παραδιδόμεναι τῷ πυρί!» [1].

---

1) Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία Α. Δ. Κυριακοῦ, Τόμ. Γ'. σελ. 174—176 ἔκδοσις τοῦ 1897 ἐν Ἀθήναις.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται φανερόν, ὅτι καίτοι **ὡρισμένως** ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἔχει ἀποφανθῇ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, καὶ μόνον μεμονωμέναι ἀντιφατικαὶ γνῶμαι θεολόγων ὑπάρχουσιν, ἐν τούτοις ἐκ τῶν παρακατιὸν ἐκτιθεμένων καταφαίνεται, τί φρονεῖ ἡ ἐκκλησία. Καθ' ἡμᾶς, ὁ αὐτὸς Θεόπνευστος τοῦ Κυρίου Λόγος ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ Πρωτοτύπῳ Κειμένῳ καὶ ἐν οἱᾳδήποτε κανονικῶς καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς Ἐκκλησίας γενομένῃ μεταφράσει. Ἕνεκα τῆς ἀμαθίας ἢ τῆς ἀβλεψίας τῶν ἀντιγραφέων, κατὰ τοὺς διαῤῥεύσαντας μακραίωνας, καὶ τῆς ἐλλείψεως τῆς σωτηρίου τυπογραφίας, καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν Κείμενον καὶ ἡ μετάφρασις τῶν Ο'. ὑπέστησαν μεταβολάς τινας, ὁπόθεν προέκυψαν μεταξὺ αὐτῶν διαφοραί τινες· ἀλλά, κατὰ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον, τὸν μέγαν Ὀρθόδοξον Δογματικόν, τοῦτο εἶναι βέβαιον α'.) ὅτι αἱ διαφοραὶ αὗται δὲν εἶναι οὐσιώδεις, δηλ: οὔτε τὰς προφητείας μεταβάλλουσιν, οὔτε τὴν Ἱερὰν Ἱστορίαν, οὔτε τὰς περὶ ἠθικοῦ νόμου κανόνας, οὔτε ἐν γένει τὴν διδασκαλίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀλλοιοῦσι. β'.) ὅτι αἱ περισσότεραι ἐξ αὐτῶν δύνανται νὰ συμφωνήσωσι πρὸς ἀλλήλας καὶ γ') ὅτι οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, εἶναι ἄτοπον αἱ ἐλάχισται αὗται διαφοραὶ νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τι σπουδαῖον, καὶ νὰ χρησιμεύουσιν ὡς πέτρα σκανδάλου.

Ὅτι τὴν **ὅσον τὸ δυνατὸν** ἀκεραιότητα τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου διετήρησε μετ' ἐπιμελείας ἡ ἑβραϊκὴ συναλωγή, νοῦτο ἀπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου, Λεκυήνου, Βελλαρμίνου, Βάλτωνος καὶ ἄλλων. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς **ὅσον τὸ δυνατὸν** ἀκεραιότητος τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', τὴν ὁποίαν διετήρησεν ἡ Ἀνα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τολικὴ Ὀρθοδοξος Ἐκκλησία, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Μουρῖνος, ὁ Ῥόσσιος, ὁ Οἰκονόμος καὶ ἄλλοι.

Ὅτι καὶ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον καὶ ἡ μετάφρασις τῶν Ο' ἔχουσι πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα, καὶ εἶναι ἀνάγκη χρήσεως ἀμφοτέρων καὶ παραλληλισμοῦ καὶ συγκρίσεως πρὸς συμπλήρωσιν, καὶ ἐπομένως πρὸς κατανόησιν, καὶ ἑρμηνείαν ὀρθὴν τοῦ ἐν ἀμφοτέροις περιεχομένου λόγου τοῦ Θεοῦ, παρετήρησεν ἤδη σοφώτατος καὶ εὐσεβέστατος θεολόγος, γνώστης τῆς ἑβραϊκῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὁ Μητροπολίτης Μόσχας Φιλάρετος. [1].

Κατ' αὐτόν, Α'.) πρέπει νὰ ἀποδίδωμεν εἰς τὸ κείμενον τῶν Ο' ἑρμηνευτῶν δογματικὴν ἀξίαν, ἡ ὁποία εἰς τινας περιστάσεις καθιστᾷ αὐτὸ ἴσον πρὸς τὸ πρωτότυπον, μάλιστα δὲ καὶ ἀνυψοῖ αὐτὸ ὑπεράνω τοῦ σήμερον κοινῶς παραδεκτοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου διὰ τοὺς ἑξῆς σπουδαίους λόγους.

1ον Τὸ κείμενον τῶν Ο' ἑρμηνευτῶν εἶναι ἀρχαιοτάτη μετάφρασις τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου, ὅπερ εἶχεν εἰς χεῖρας του ἐκεῖνος ὁ ἑβραϊκὸς λαός, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε παύσει ἀκόμη νὰ εἶναι λαὸς τοῦ Θεοῦ, ὅτε ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα ἦτο ἀκόμη ζῶσα γλῶσσα, οἱ δὲ ἑβραῖοι δὲν εἶχον καμμίαν αἰτίαν νὰ διαστρέψωσι τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῶν ἱερῶν βιβλίων διὰ στρεβλῆς μεταφράσεως. Ἂν καὶ περὶ τοῦ χρόνου τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' αἱ μαρτυρίαι εἶναι διάφοροι, ἐκεῖνο ὅμως εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι ἡ μετάφρασις αὕτη ἐγένετο πλέον ἢ διακόσια ἔτη πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως.

---

1) Παράρτημα εἰς τὸ Γ' βιβλίον τῶν συγγραμμάτων τῶν Ἁγίων Πατέρων διὰ τὸ ἔτος 1858.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εἶναι λοιπὸν τὸ κάτοπτρον τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου, ὁποῖον ἦτο πρὸ διακοσίων καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν, ἐκτὸς βεβαίως τῶν χωρίων ἐκείνων, εἰς τὰ ὁποῖα φαίνονται τεκμήρια μεταβολῆς, ἡ ὁποία προῆλθεν ἐκ διαφόρων αἰτίων κατὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου. Οὐδόλως παράδοξον κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ, τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον, εὑρισκόμενον εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τοῦ χριστιανισμοῦ, νὰ ὑπέστη ἐκουσίαν τινὰ ἀλλοίωσιν, ὡς φαίνεται εἰς τὸν Διάλογον τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἰουστίνου πρὸς τὸν Ἰουδαῖον Τρύφωνα.

2ον Οἱ εὐαγγελισταί, καὶ ὅλοι οἱ συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅταν ἀναφέρωσι ρητὰ τῆς Παλ. Διαθήκης, φαίνονται πλησιάζοντες μᾶλλον εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄ παρὰ εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, Ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς π. χ. εἰς τὴν γενεαλογίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Καϊνὰν συμφώνως πρὸς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄, ἐνῷ εἰς τὸ **Μπερεσέθ**, δηλαδὴ τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως, τὸ ὄνομα τοῦ Καϊνὰν δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν σειρὰν τῶν Πατριαρχῶν.

3ον) Τὸ κείμενον τῶν Ο΄ ἑρμηνευτῶν ἔχει ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τὴν ἀδιάλειπτον μαρτυρίαν τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, διότι πάντοτε εἶναι εὔχρηστον εἰς καθημερινὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνάγνωσιν.

4ον) Τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 13 στίχου τοῦ ρμδ΄. ψαλμοῦ «**Πιστὸς Κύριος ἐν τοῖς λόγοις Αὐτοῦ, καὶ ὅσιος ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις Αὐτοῦ**» εἰς μὲν τὸ κείμενον τῶν Ο΄ εἶναι πλῆρες καὶ ἀδιάφθορον, εἰς δὲ τὸ νῦν ἑβραϊκὸν κείμενον δὲν ὑπάρχει, ἀπώλετο. Ὁ ψαλμὸς οὗτος εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶτσαν ἐγράφη κατ' ἀλφάβητον, κατὰ δὲ τὸ σημερινὸν ἑβραϊκὸν κείμενον λείπει εἰς τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χωρίον τοῦτο ὁ στίχος, ὅστις πρέπει νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τὸ γράμμα **Νοὺν**· διετηρήθη ὅμως εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'.

5ον) Τοῦ στίχου 17 τοῦ ΚΑ' ψαλμοῦ αἱ λέξεις **ὤρυξαν** (διέπειραν, διετρύπησαν) **χεῖράς μου καὶ πόδας μου**, παριστῶσι παράδειγμα ἐπισήμου προφητικῆς ῥήσεως, ἡ ὁποία διετηρήθη σῴα εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'. ἐνῷ εἰς τὸ σημερινὸν Ἑβραϊκὸν κείμενον ἀναγινώσκομεν **Καάρι** (ὡς λέων), ἀντὶ **Καροὺ** (διέπειραν). Καὶ φαίνεται ἐδῶ χεὶρ Ἑβραίου μὴ εὔνου πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ὁ ὁποῖος ἐζήτησε νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν δύναμιν τῆς προφητικῆς μαρτυρίας περὶ τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου.

Β') Τὸ σέβας πρὸς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'. δὲν πρέπει νὰ ἦναι τόσον ἀποκλειστικόν, ὥστε νὰ μὴ δώσωμεν καμμίαν προσοχὴν εἰς τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον. Τὸ δίκαιον, ἡ ὠφέλεια καὶ ἡ ἀνάγκη ἀπαιτεῖ, ὅταν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν ὀρθὴν καὶ πλήρη ἔννοιαν τῆς ἁγίας Γραφῆς, νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν, **ἐν ὁμοίᾳ δογματικῇ ἀξίᾳ**, καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον. Τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ταύτης μᾶς δίδουσιν οἱ ἑξῆς λόγοι·

1ον) Πολλὰ χωρία τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'. εἶναι τόσον ἀσαφῆ, ὥστε εἶναι ἀκατανόητα. Πρὸς κατανόησιν αὐτῶν ποῦ ἀλλαχοῦ δυνάμεθα νὰ καταφύγωμεν παρὰ εἰς τὸ πρωτότυπον Ἑβραϊκὸν κείμενον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔγεινεν ἡ μετάφρασις τῶν Ο'; Ἡ ὑποψία δέ, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι διέφθειραν τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον, ὑπάρχει εἴς τινα μόνον χωρία, εἰς τὴν διαφθορὰν τῶν ὁποίων οἱ Ἑβραῖοι εὗρισκον συμφέρον εἰς τὰς λογομαχίας των πρὸς τοὺς Χριστιανούς, δὲν εἶναι δὲ ἀρκετὰ ἰσχυρὰ νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν δογματικὴν ἀξίαν τοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου. Τὰ ὀλίγα ὕποπτα χωρία τῷ Ἑβραϊκοῦ κειμένου ἐξηλέγχθησαν· ἑπομένως εἶναι γνω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στὰ καὶ ἀκίνδυνα διὰ τὸν ἐρευνῶντα. Ὑπάρχουν ὅμως ἄλλα πολλὰ χωρία, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον ἀνάγκην νὰ διαφθείρωσιν οἱ Ἑβραῖοι, καὶ τὰ ὁποῖα, ἐπειδὴ εἶναι ὅλως διόλου ἀνύποπτα καὶ ἀκέραια, ἐξ ἀνάγκης καὶ μετ' ὠφελείας πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

2ον) Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀναγνωρίζει ὡς μέγιστον πλεονέκτημα τῶν Ἑβραίων, ὅτι «**ἐπιστεύθησαν αὐτοῖς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ**» (Ῥωμ. Γ'. 2.), δὲν ἀφαιρεῖ δὲ ἀπ' αὐτῶν τὸ προνόμιον τοῦτο, καίτοι «**ἠπίστησάν τινες**» (Ῥωμ. Γ'.). Τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, τοὐτέστι τὰ ἱερὰ ἑβραϊκὰ βιβλία, διαφυλάττουσι λοιπὸν ἀναντιρρήτως τὴν ἀξίαν των καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὴν ὁποίαν εἶχον καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τοῦτο φρονοῦσιν οἱ ἅγιοι Πατέρες Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, οἱ ὁποῖοι ὥρισαν τὸν ἀριθμὸν τῶν κανονικῶν βιβλίων τῆς παλαιᾶς Διαθήκης συμφώνως πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον, καὶ οὐχὶ σύμφωνα μὲ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'. ἂν καὶ εἶχον ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν μετάφρασιν ταύτην. Ἀντὶ δὲ νὰ ἀριθμήσωσιν αὐτὰ εἰς 30, συμφώνως μὲ τὴν διαίρεσιν τῶν κανονικῶν βιβλίων εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'., τὰ ὥρισαν εἰς 22, συμφώνως μὲ τὴν ἀρχαίαν διαίρεσιν τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου. Μάλιστα οἱ ἅγιοι Ἀθανάσιος καὶ Γρηγόριος ἀνεγνώρισαν ὡς ἀξίαν προσοχῆς τῶν ὀρθοδόξων καὶ τὴν ἑξῆς παρατήρησιν, ὅτι δηλ. ὁ ἀριθμὸς 22 ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν γραμμάτων τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου. Ζητοῦντες τὸν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ὁρισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Κανονικῶν βιβλίων τῆς Παλ. Διαθήκης, εὑρίσκομεν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτὸν εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας παραδεδεγμένους Κανόνας τῶν ἁγίων Ἀθανασίου καὶ Γρηγορίου· ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι ἀκατάληπτος καὶ ὅλως ἀσύμφωνος πρὸς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'., καταληπτὸς δὲ καὶ ἀκριβὴς φαίνεται μόνον κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον. Εἶναι ἀδύνατον λοιπὸν ὁ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ὁρισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κανονικῶν βιβλίων τῆς Παλ. Διαθήκης νὰ κατανοηθῇ καὶ νὰ ἀποδειχθῇ κατ' ἄλλον τρόπον, παρὰ μόνον μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀρχαίου Ἑβραϊκοῦ κειμένου.

3ον). Ὅτι πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον, μᾶς ὁδηγοῦσιν οἱ Θεόπνευστοι συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης, οἱ ὁποῖοι ἐνίοτε ἀναφέρουσι τὰς ῥήσεις ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης συμφώνως μὲ τὸ Ἑβραϊκὸν Κείμενον, καὶ ὄχι μὲ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'. Ὁ **Εὐαγγελιστὴς** Ματθαῖος Π. Χ. ἀναφέρει τὴν Προφητείαν τοῦ Ὡσηέ, «**ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου**» (Ὡσηὲ ΙΑ'. 1 συμφώνως μὲν πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον, ἀσυμφώνως δὲ πρὸς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'., εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγινώσκομεν, «**ἐξ Αἰγύπτου μετεκάλεσα τὰ τέκνα αὐτοῦ**». Ὁστισδήποτε καὶ ἂν συγκρίνῃ τὸ κείμενον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ πρὸς τὸ κείμενον Ὡσηὲ εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'., θὰ ἀπαντήσῃ ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς Προφητικῆς μαρτυρίας, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ὁ Εὐαγγελιστής, καὶ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ διαλύσῃ τὴν ἀμφιβολίαν ταύτην, παρὰ ἀφοῦ παρατηρήσῃ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον· ἡ μαρτυρία τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τότε φαίνεται ἀληθής, ἡ ἀμφιβολία ἐκλείπει, καὶ συμπεραίνει, ὅτι οἱ Ο', δὲν μετέφρασαν ἀκριβῶς τὸ Ἑβραϊκὸν Κείμενον, ἐπειδὴ ἐσπούδαζον νὰ ἐφαρμόσωσιν αὐτὸ πλησιέστερον εἰς τὸν Ἑβραϊκὸν λαόν, διότι τὸ μυστήριον τοῦ **Χριστοῦ** δὲν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἦτο ἀκόμη τόσον ορανερόν, ὅπως ἀπεκαλύφθη ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Ὁ αὐτὸς Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἀναφέρει τὴν μαρτυρίαν τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς ἑξῆς, «**Ἰδοὺ ὁ παῖς μου, ὃν ᾑρέτισα, ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν ηὐδόκησεν ἡ ψυχή μου**» (Ματθ. ΙΒ΄. 18). Ἀνοίγοντες τὸ βιβλίον τοῦ Ἡσαΐου, κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄. ἀναγινώσκομεν «**Ἰακὼβ** ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ· **Ἰσραὴλ** ὁ ἐκλεκτός μου κλπ.». (Ἡσαΐου ΜΒ΄. 1). Τὰ ὀνόματα **Ἰακὼβ** καὶ **Ἰσραὴλ**, τὰ ὁποῖα σκοτίζουσι τὴν ἀναφορὰν τῶν λέξεων τοῦ Προφήτου πρὸς τὸ Πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, καὶ δίδουσιν ἀφορμὴν νὰ ἀναφέρηται ἡ Προφητεία εἰς τὸν ἑβραϊκὸν λαόν, δὲν εὑρίσκονται εἰς τὸ ἑβραϊκὸν Κείμενον, ἀλλὰ προσετέθησαν ἀπὸ τοὺς Ο΄. ἑρμηνευτὰς βεβαίως, διότι δὲν ἦτο ἀκόμη ἀποκεκαλυμμένον εἰς αὐτοὺς τὸ μυστήριον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

4ον). Αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς χειραγωγεῖ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἑβραϊκοῦ Κειμένου, διότι τὴν ἀρχὴν τοῦ ΚΑ΄. Ψαλμοῦ, ὧν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, ἀναφέρει κατὰ τὸ ἑβραϊκοσυριακὸν ἰδίωμα, μὲ τὴν κατὰ γράμμα ἀκρίβειαν τοῦ ἑβραϊκοῦ Κειμένου. «**Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί μὲ ἐγκατέλιπες;**» (Ματθ. ΚΖ΄. 46.-Μάρκ. ΙΕ΄. 34), καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄. ἔχουσαν «**ὁ Θεός, ὁ Θεός μου, πρόσχες μοι ἵνα τί ἐγκατέλιπές με;**»

5ον), Πολύτιμος ἰδίως εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ ἑβραϊκοῦ πρωτοτύπου Κειμένου ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὅσον ἀφορᾷ τὴν στερέωσιν τῶν ἱερῶν δογμάτων τῆς ἁγιωτάτης ἡμῶν Πίστεως. λ.χ. Εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄, ὁ 22ος στίχος τοῦ Η΄. Κεφαλαίου τῶν Παροιμιῶν (Μισλὲγ)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔχει ὡς ἑξῆς «**Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ**». Ἡ ῥῆσις αὕτη λέγεται ἐκ μέρους τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ, ἤτοι τοῦ Προαιωνίου Λόγου τοῦ Θεοῦ. Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι οἱ Ἀρειανοὶ ἐκ τῆς κακῆς μεταφράσεως τῆς λέξεως **Κανανὶ**, ἥτις σημαίνει **ἐκτήσατό με**, καὶ τὴν ὁποίαν κακῶς οἱ Ο'. ἐξήγησαν **ἔκτισε**, προσεπάθουν νὰ ἀποδείξωσι τὴν ψευδοδιδασκαλίαν αὐτῶν, λέγοντες τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ **κτίσμα**. Καὶ ὅμως ὅλη ἡ ψευδοδιδασκαλία τῶν Ἀρειανῶν πίπτει, καὶ τὸ Ὀρθόδοξον δόγμα μένει ἀσάλευτον, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ πρωτότυπον ἑβραϊκὸν Κείμενον, ὅπου ἡ λέξις **Κανανὶ=ἐκτήσατό με** ἐκφράζει τὴν αὐτὴν δογματικὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης (Α'. 1) ἐξέφρασε διὰ τῶν λέξεων «**Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν**».

6ον) Οἱ Ἅγιοι Πατέρες, ἑρμηνεύοντες τὴν Ἁγίαν Γραφὴν μετεχειρίσθησαν τὸ Πρωτότυπον Ἑβραϊκὸν Κείμενον. Ὁ Ἅγιος Βασίλειος ὁ Μέγας εἰς τὸν δεύτερον αὐτοῦ Λόγον ἐναντίον τοῦ αἱρετικοῦ Εὐνομίου, κρίνων περὶ τῆς κακῶς ὑπὸ τῶν Ο'. μεταφρασθείσης ἑβραϊκῆς λέξεως **Κανανὶ εἰς ἔκτισέ με**, ὑπερασπίζεται τὴν ὀρθόδοξον ἑρμηνείαν αὐτῆς διὰ τοῦ ἑβραϊκοῦ Κειμένου λέγων τὰ ἑξῆς, «Τέως γε μὴν μηδὲ ἐκεῖνο ἀπαρασήμαντον καταλίπωμεν, ὅτι ἄλλοι τῶν ἑρμηνέων, οἱ καιριώτερον τῆς σημασίας τῶν ἑβραϊκῶν καθικόμενοι, **ἐκτήσατό με**, ἀντὶ τοῦ **ἔκτισεν**, ἐκδεδώκασιν». Ὁ αὐτὸς Πατὴρ ἐν τῇ Δευτέρᾳ Ὁμιλίᾳ του εἰς τὴν ἑξαήμερον γράφει περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, «Πῶς οὖν ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος; ἐρῶ σοι οὐκ ἐμαυτοῦ λόγον, ἀλλὰ Σύρου ἀνδρὸς σοφίας κοσμικῆς τοσοῦτον ἀφεστηκότος, ὅσον ἐγγὺς ἦν τῆς τῶν ἀληθινῶν ἐπιστήμης. Ἔλεγε τοίνυν τὴν τῶν Σύρων φωνὴν ἐμφαντικωτέραν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶναι, καὶ διὰ τὴν πρὸς τὴν ἑβραΐδα γειτνίασιν μᾶλλόν πως τῇ ἐννοίᾳ τῶν Γραφῶν προσεγγίζειν. Εἶναι οὖν τὴν διάνοιαν τοῦ ρητοῦ τοιαύτην. Τὸ **ἐπεφέρετο**, φασίν, ἐξηγοῦνται ἀντὶ τοῦ συνέθαλπε καὶ ἐζωογόνει τὴν τῶν ὑδάτων φύσιν, κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἐπωαζούσης ὄρνιθος, καὶ ζωτικήν τινα δύναμιν ἐνιείσης τοῖς ὑποθαλπομένοις». Πρόδηλον, ὅτι ἐδῶ πρόκειται περὶ τῆς Ἑβραϊκῆς τοῦ Πρωτοτύπου Κειμένου λέξεως **Μεραχέφεθ**, ἀποδεικνύει δὲ τοῦτο, ὅτι ὁ Μέγας Βασίλειος δὲν ἔμενεν ἐπὶ μόνου τοῦ κειμένου τῶν Ο'. ἀλλ' ἐζήτει ἐντελεστέραν κατανόησιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ Κειμένου. Ὡσαύτως ὁ αὐτὸς ἅγιος Πατήρ, ἐν τῇ Τετάρτῃ Ὁμιλίᾳ του εἰς τὴν ἑξαήμερον, τὸ κείμενον τοῦ 9 στίχου τοῦ Α'. Κερ. τῆς Γενέσεως διορθώνει συμφώνως πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν Κείμενον, τὰς δὲ λέξεις, τὰς ὑπαρχούσας εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'. «**Καὶ συνήχθη τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὤφθη ἡ ξηρὰ**» ἐξαιρεῖ ἐκ τοῦ Κειμένου, διότι αἱ λέξεις αὗται δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὸ ἀρχικὸν ἑβραϊκὸν Κείμενον, ἀλλὰ προσετέθησαν ἔπειτα εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'.—Ἀλλὰ καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἰς τὸν Δ'. λόγον του εἰς τὴν Γένεσιν γράφει, «Ἀλλ' ἵνα εἰδέναι ἔχητε, ὅτι οὐ ταύτῃ τῇ γλώττῃ, τῇ ἡμετέρᾳ λέγω, ἀλλὰ τῇ ἑβραΐδι ἦσαν συντεθειμέναι (αἱ θεῖαι βίβλοι). Λέγουσι τοίνυν οἱ τὴν γλῶσσαν ἐκείνην ἀκριβῶς ἠσκημένοι, τὸ τοῦ οὐρανοῦ ὄνομα πληθυντικῶς καλεῖσθαι παρ' Ἑβραίοις . . . Ταῦτα ἀκριβῶς κατέχετε, παρακαλῶ, ἵνα δύνησθε ἐπιστομίζειν τοὺς ἐναντία τῇ Ἐκκλησίᾳ δόγματα ἐπιφέρειν βουλομένους, καὶ εἰδῆτε μετ' ἀσφαλείας τῶν ἐν ταῖς Θείαις Γραφαῖς κειμένων τὴν δύναμιν ». Ἀναγνωρίζει λοιπὸν ὁ Θεῖος Πατήρ, ὅτι εἶναι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνάγκη νὰ εἰσδύωμεν εἰς τὴν ἀκριβῆ δύναμιν τῶν λέξεων τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου, ἵνα κατανοήσωμεν τὴν ἁγίαν Γραφήν. "Οτι τὸ Χριστιανικὸν δόγμα φαίνεται σαφέστερον ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ Κειμένου, δεικνύει καὶ ὁ 12ος στίχος τοῦ β'. Χριστολογικοῦ Ψαλμοῦ, τὸν ὁποῖον οἱ Ο.' κακῶς μετέφρασαν «**Δράξασθε παιδείας, μήποτε ὀργισθῇ Κύριος**» ἐνῷ τὸ Ἑβραϊκὸν Κείμενον ἔχει **Νασκοὺ -βὰρ= Φιλεῖτε τὸν Υἱόν,** ὅπερ εἶναι συμφωνότερον πρὸς τὴν Χριστολογικὴν ἔννοιαν τοῦ Ψαλμοῦ.

7ον). Ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἁγίου Μάρτυρος Λουκιανοῦ ἀναγινώσκομεν, ὅτι οὗτος ἀνεθεώρησε τὸ Ἑλληνικὸν Κείμενον τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'. «Τὴν Παλαιὰν καὶ Κοινὴν Διαθήκην ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ὑπὸ τῆς τῶν αἱρετικῶν μοχθηρίας διαφθαρείσας, ἐκ τῆς ἑβραικῆς γλώσσης διώρθωσε» [1]. Λυπηρὸν, διότι τὸ κείμενον τοῦ ἁγίου Λουκιανοῦ

---

1) Ὁ Σουΐδας (κατὰ Συμεὼν τὸν μεταφραστήν), ἐν τῇ λέξει **Λουκιανὸς** γράφει· «Οὗτος (ὁ Λουκιανός), τὰς ἱερὰς βίβλους ἰδὼν πολὺ τὸ νόθον εἰσδεξαμένας, τοῦ τε χρόνου λυμηναμένου πολλὰ τῶν ἐν αὐταῖς, καὶ τῆς συνεχοῦς ἀφ' ἑτέρων εἰς ἕτερον μεταθέσεις, καὶ μέντοι καί τινων ἀνθρώπων πονηροτάτων παραστρέψαι τὸν ἐν αὐταῖς νοῦν πειρασαμένων, καὶ πολὺ τὸ κίβδηλον ἐν αὐταῖς σπειράντων, **αὐτὸς πάσας ἐκ τῆς Ἑβραΐδος ἀνενεώσατο γλώττης,** ἣν καὶ αὐτὴν ἠκριβωκώς εἰς τὰ μάλιστα ἦν, πόνον τῇ ἐπανορθώσει πλεῖστον εἰσενεγκάμενος». Καὶ ὁ Νικήτας ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ ὑπομνήμ. εἰς τοὺς ψαλμούς· «Τὰς Ἰουδαίων βίβλους εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεξιν (Λουκιανὸς) μετατίθησι». Καὶ ὁ Ἱερώνυμος· «*In quo illud breviter moneo, ut scialis aliam esse editionem, quam Orige-*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲν διεφυλάχθη ἀκήρατον, ἀλλ' ἀνεμίχθη μὲ ἄλλα κείμενα διαφόρων μεταφράσεων. Ἀρῆκε λοιπὸν καὶ εἰς ἡμᾶς τοιουτοτρόπως ὁ Ἅγιος Λουκιανὸς ὄχι μόνον παράδειγμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνακαινίζωμεν τὴν ἐργασιαν, ἡ ὁποία ἐγένετο ὑπ' αὐτοῦ. ἀλλὰ δυστυχῶς μετ' αὐτὸν ἀπωλέσθη.

Ἡ ἁγία Ὀρθόδοξος Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία εἰς οὐδεμίαν Σύνοδον, καὶ δι' οὐδενὸς τῶν Ἁγίων Πατέρων ἐξέφρασε τοιοῦτον κανόνα, ὅπως δήλ. ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆς ἁγίας Γραφῆς μετεχειριζώμεθα μόνον τὴν μετάφρασιν τῶν Ο' περιφρονοῦντες τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον.

Τί ἐξάγεται λοιπὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ;

Ὅτι «**ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διδάσκει, ὅτι ὁ ἅγιος λόγος τοῦ Κυρίου ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ πρωτοτύπῳ κειμένῳ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο' καὶ ὅτι ἀμφότερα ταῦτα τὰ κείμενα πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα κατὰ τὴν ἑρμηνείαν καὶ ἐξήγησιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐπιτρέπεται ἄρα εἰς τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανοὺς ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ μελέτη τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου καὶ διὰ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'** » [1].

---

nes et Caesar. Eusebius omnesque Graeciae tractores Κοινήν, *i.e. communem appellant atque Vulgatam, et a plerisque nunc* Λουκιανὸς *dicitur aliam LXX interpretum, quae in* ἐξαπλοῖς *codicibus reperitur*» (*epistol. ad Suniam et Fretel. II, 627.* Πρβλ. *De viris illustribus* § 77).

1) Ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς Βόννης τοῦ 1874 οἱ ἀντιπρό-

Δημοσια Κεντρικη Βιβλιοθηκη Βεροιας

Τοῦτο ἐπικυροῦται καὶ ὑπὸ τοῦ 19 Κανόνος τῆς Ϛ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου λέγοντος «Ἀλλὰ καὶ εἰ γραφικὸς ἀνακινηθείη λόγος, μὴ ἄλλως τοῦτον ἑρμηνευέτωσαν, ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι διὰ τῶν οἰκείων συγγραμμάτων παρέθεντο». Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς ἀπεδείξαμεν ἀνωτέρω, ὅλοι οἱ φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας κατέφευγον καὶ ἐπωρελοῦντο, ὅπου ἦτο ἀνάγκη, ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου, ἄρα καὶ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον, ὅπως καὶ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'. συνιστᾷ ὁ κανὼν οὗτος.

Ἡ δὲ Δυτικὴ Ἐκκλησία ὡς μόνον ἀξιόπιστον καὶ αὐθεντικὸν κείμενον (authentica) θεωρεῖ τὸ Λατινικὸν κείμενον τῆς Βουλγάτης. Ὁ περὶ τούτου κανὼν τῆς Δ' Συνεδριάσεως τῆς ἐν Τριδέντῳ Συνόδου, τῆς κατὰ τοὺς Δυτικούς, Οἰκουμενικῆς, λέγει τὰ ἑξῆς περὶ τῆς Βουλγάτας, Pro authentica habeatur, et ut nemo illam rejicere quovis praetextu audeat ver praasum et= Ἡ Βουλγάτα ἂς θεωρῆται αὐθεντική, καὶ μηδεὶς ἂς μὴ τολμήσῃ ὑπό οἱονδήποτε πρόσχημα νὰ ἀποβάλῃ αὐτήν.

Ὅλοι δὲ οἱ Διαμαρτυρόμενοι θεωροῦσιν ὡς αὐθεντικὸν κείμενον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μόνον τὸ ἑβραϊκὸν ἀρχικὸν κείμενον, μὴ ἀποκρούοντες καὶ τὴν τῶν Ο' μετάφρα-

---

σωποι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἕλληνες καὶ Ρῶσσοι, συνεφώνησαν μὲ τοὺς **Παλαιοκαθολικούς**, ὅτι «**Καμμία μετάφρασις τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀρχαία ἢ νεωτέρα, δὲν ἔχει μεγαλείτερον κῦρος καὶ περισσοτέραν αὐθεντίαν ἀπὸ τὸ πρωτότυπα κείμενα**» (ὅρα τὸ ἔργον μου «Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν σχέσει πρὸς ὅλας τὰς ἄλλας χριστιανικὰς ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1902 σελ. 137 καὶ 138).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σιν, ἐξαιρέσει τῶν Δευτεροκανονικῶν λεγομένων βιβλίων.

Συγκεφαλαιοῦντες τὰ ἀνωτέρω σημειοῦμεν.

α') **Ὅτι ἡ μὲν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται καὶ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον καὶ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'** [1].

---

1) Ὁ μακαρίτης Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, ἐξηγῶν καὶ ἀναπτύσσων ἐν τῷ **Πηδαλίῳ** (σελ. 1 ἔκδοσις Ἀντ. Στ. Γεωργίου, ἐν Ἀθήναις, 1900) τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου· «Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί» Ρωμ. Α'. 14) ἔχει τὴν γνώμην, ὅτι αἱ μεταφράσεις εἶναι πολὺ χρήσιμοι, ὅταν τὰ κείμενα εἶνε ἀκατάληπτα καὶ ἀνωφελῆ, λέγων· «Ἐντεῦθεν δείκνυται, πόσον εἶναι ψυχρός, πόσον μάταιος, καὶ πόσον ἄλογος ὁ λόγος τινῶν, ἤγουν, ὅτι οἱ θεῖοι κανόνες δὲν πρέπει νὰ ἐξηγοῦνται εἰς τὸ ἁπλοῦν. Τί λέγεις, ἄνθρωπε, ὁποῖος καὶ ἂν ἦσαι ὁ ταῦτα λέγων; Καὶ εἶναι δίκαιον οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες νὰ ἦναι μεταφρασμένοι μὲν εἰς τὰ Ἀραβικά, εἰς τὰ Συριακά, εἰς τὰ Αἰθιοπικά, καὶ νὰ ἦναι ἐξηγημένοι εἰς τὰ λατινικά, ἰταλικά, σλαβωνικά, ἀγγλικά, καὶ σχεδὸν κάθε γένος τῶν καλουμένων χριστιανῶν εἶναι δίκαιον νὰ ἔχῃ τοὺς κανόνας τούτους μεταφρασμένους εἰς τὴν γλῶσσάν του, μόνον δὲ τὸ Γένος τῶν Ὀρθοδόξων Ἀνατολικῶν Γραικῶν, μέσα εἰς τοῦ ὁποίου τὰ σύνορα καὶ αἱ σύνοδοι συνεκροτήθησαν, καὶ οἱ Πατέρες τῶν κανόνων ἐξήνθησαν, καὶ οἱ ἐξηγηταὶ τούτων ἐβλάστησαν, εἶναι δίκαιον, λέγω, μόνον τοῦτο τὸ Γένος νὰ στερῆται καὶ νὰ μὴ ἔχῃ τοὺς κανόνας μεταφρασμένους εἰς τὴν ἰδίαν γλῶσσάν του; Καὶ ἂν τὸ ἰδικόν μας Γένος εἶχε πρότερον τοὺς κανόνας τούτους ἑλληνικούς, διατί ἠξευρε τὰ ἑλληνικά, πῶς δὲν πρέπει τὸ αὐτὸ νὰ ἔχῃ καὶ τώρα τοὺς κανόνας ἁπλοῦς;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

β'.) **ἡ Δυτικὴ μόνον τὸ Λατινικὸν κείμενον τῆς Βουλγάτας συμφώνως τῷ κανόνι τῆς ἐν Τριδέντῳ Συνόδου,** [7].

Καὶ γ')*Ὅλαι αἱ διαμαρτυρόμεναι Ἐκκλησίαι μόνον τὸ ἑβραϊκὸν Πρωτότυπον, ἀλλὰ καὶ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'. ὡς πρὸς τὰ Κανονικὰ βιβλία.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Τίνα τὰ Κανονικὰ βιβλία τῆς Παλ. Διαθήκης;

Ἡ ἐν Λαοδικείᾳ, τῇ μητροπόλει τῆς Πακατικῆς Φρυγίας, συγκροτηθεῖσα Σύνοδος τὸ ἔτος 364 ἐν τῷ Ξ' Κανόνι

διατί, πλὴν τινων, μόνα εἰξεύρει τὰ ἁπλᾶ; Εὐφήμει, ὦ ἄνθρωπε». Ἐκ τούτων καταφαίνεται, ὅτι ὁ Νικόδημος ὅ,τι ἐφρόνει περὶ μεταφράσεων κανόνων, ἐφρόνει καὶ περὶ μεταφράσεων τῶν ἁγίων Γραφῶν.

1) Ὁ Πάπας Σίξτος ὁ ε' ἀνεκήρυξεν **ὡς μόνον ἀξιόπιστον καὶ αὐθεντικὴν** τὴν ἔκδοσιν τῆς Βουλγάτας τοῦ 1590 ἔτους. Ὁ Κλήμης ὅμως ὁ Η' εὑρὼν τὴν ἔκδοσιν ταύτην ἀφορήτως πλημμελῆ καὶ γέμουσαν σφαλμάτων, ἀντικατέστησεν αὐτὴν δι' ἄλλης διαφόρου ἐκδόσεως, τὴν ὁποίαν ὡσαύτως ἀνεκήρυξεν **ὡς τὴν μόνην ἀξιόπιστον καὶ αὐθεντικήν.** Ἐκ τῶν δύο τούτων ἐκδόσεων, τὰς ὁποίας ἐξέδωκαν δύο Πάπαι **ἀναμάρτητοι,** ἂν καὶ ἀντιφάσκωσιν ἐν τῇ ἁναμαρτησίᾳ αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους, ποίαν ὀφείλουσι νὰ ἀκολουθῶσιν ὁ Κλῆρος, οἱ Θεολόγοι, ὁ λαός, καὶ πῶς νὰ ἐκπληρώσωσι τὸν κανόνα τῆς ἐν Τριδέντῳ Δυτικῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου; Ἂς ἀπαντήσωσιν **οἱ ἀναμάρτητοι,** καὶ οἱ τὴν ἀναμαρτησίαν αὐτῶν πιστεύοντες.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀπαριθμεῖ ὡς ἑξῆς τὰ Κανονικὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς βιβλία.

«Κανὼν Ξ'. Ὅσα δεῖ βιβλία ἀναγινώσκεσθαι Παλαιᾶς Διαθήκης· Α'. Γένεσις Κόσμου, β') Ἔξοδος ἐξ Αἰγύπτου, γ') Λευϊτικόν, δ') Ἀριθμοί, ε') Δευτερονόμιον, ς') Ἰησοῦς Ναυῆ, ζ') Κριταί, Ῥούθ, η') Ἐσθήρ, θ') Βασιλειῶν Α' καὶ Β', ι') Βασιλειῶν Γ' καὶ Δ', ια') Παραλειπόμενα α', β', ιβ') Ἔσδρας α', β'. ιγ') Βίβλος Ψαλμῶν ρν', ιδ') Παροιμίαι Σολομῶντος· ιε') Ἐκκλησιαστής, ις') Ἆσμα ἀσμάτων, ιζ') Ἰώβ, ιη') Δώδεκα προφῆται, ιθ') Ἡσαΐας, κ') Ἱερεμίας, Βαρούχ, Θρῆνοι καὶ ἐπιστολαί, κα') Ἰεζακίας, κβ') Δανιήλ».

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀριθμεῖ οὕτως·

«Ὄφρα δὲ μὴ ξείνῃσι νόον κλέπτοιο Βίβλοισι,
Πολλαὶ γὰρ τελέθουσι παρέγγραπτοι κακότητες,
Δέχνυσο τοῦτον ἐμοῖο τὸν ἔγκριτον, ὦ φίλ', ἀριθμόν·
Ἱστορικαὶ μὲν ἔασι Βίβλοι δυοκαίδεκα πᾶσαι
Τῆς ἀρχαιοτέρας Ἑβραϊκῆς σοφίας.
Πρώτη Γένεσις, εἶτ' Ἔξοδος, Λευϊτικόν,
Ἔπειτ' Ἀριθμοί, εἶτα Δεύτερος Νόμος,
Ἔπειτ' Ἰησοῦς, καὶ Κριταί, Ρουθ ὀγδόη
Ἡ δ' ἐνάτη, δεκάτη τε βίβλοι, πράξεως Βασιλειῶν,
Καὶ παραλειπόμεναι, ἔσχατον Ἔσδραν ἔχεις.
Αἱ δὲ στιχηραὶ πέντε, ὧν πρώτη Ἰώβ
Ἔπειτα Δαβίδ, εἶτα τρεῖς Σολομώντιαι,
Ἐκκλησιαστής, Ἆσμα καὶ Παροιμίαι,
Καὶ πένθ' ὁμοίως πνεύματος προφητικοῦ
Μίαν μέν εἰσιν εἰς Γραφὴν οἱ Δώδεκα,
Ὡσηέ, Ἀμὼς τε καὶ Μιχαίας ὁ τρίτος,
Ἔπειτ' Ἰωήλ, εἶτ' Ἰωνᾶς καὶ Ἀβδίας
Ναούμ τε, Ἀβακούμ τε καὶ Σοφονίας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀγγαῖος, εἶτα Ζαχαρίας καὶ Μαλαχίας.
Μία μὲν ἥδη, δευτέρα δ' Ἡσαΐας
Ἔπειθ' ὁ κληθεὶς Ἱερεμίας ἐκ βρέφους
Ἔπειτ' Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανιῆλος χάρις.
Ἀρχαίας μὲν ἔθηκα δύο καὶ εἴκοσι βίβλους
Τοῖς τῶν ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτους»

Ἡ δὲ τοῦ Ἀμφιλοχίου, ἀκμάσαντος ἐπὶ Οὐάλεντος
(374) ἀπαρίθμησις ἔχει οὕτως·

Πλὴν ἀλλ' ἐκεῖνο προσμαθεῖν μάλιστά σοι
Προσῆκον. Οὐχ ἅπαξα βίβλος ἀσφαλής,
Σεμνὸν ὄνομα τῆς Γραφῆς κεκτημένη.
Εἰσὶ γάρ εἰσιν ἔσθ' ὅτε ψευδώνυμοι
Βίβλοι τινὲς μὲν ἔμμεσοι καὶ γείτονες
Ὡς ἄν τις εἴποι τοῦ ἀληθείας λόγου
Αἱ δ' ἄρα νόθοι τε καὶ λίαν ἐπισφαλεῖς,
Ὡς τὰ παράσημα καὶ νόθα νομίσματα,
Ἃ βασιλέως μὲν τὴν ἐπιγραφὴν ἔχει,
Κίβδηλά ἐστι ταῖς ὕλαις δηλούμενα !
Τούτου χάριν σοι τῶν θεοπνεύστων ἐρῶ,
Βίβλον ἑκάστην, ὡς δ' ἂν εὐκρινῶς μάθοις.
Τὰ τῆς Παλαιᾶς σοι Διαθήκης ἐρῶ.
Ἡ πεντάτευχος τὴν Κτίσιν, εἶτ' Ἔξοδος,
Λευϊτικόν τε τὴν μέσην ἔχει βίβλον,
Μεθ' ἣν Ἀριθμούς, εἶτα Δεύτερον Νόμον.
Τούτοις Ἰησοῦν προστίθει καὶ τὰς Κριτάς,
Ἔπειτα τὴν Ρούθ, Βασιλειῶν δὲ τέσσαρας
Βίβλους Παραλειπομένων δέ γε τὰς δύο.
Ἔσδρας δ' ἐπ' αὐταῖς πρῶτος εἶθ' ὁ δεύτερος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἑξῆς στιχηρὰς πέετε βίβλους ἐρῶ.
Στεφθέντος ἄθλοις ποικίλων παθῶν Ἰώβ,
Ψαλμῶν τε βίβλος ἐμμελὲς ψυχῶν ἄκος,
Τρεῖς Σολομῶντος τοῦ Σοφοῦ Παροιμίας,
Ἐκκλησιαστήν, Ἆσμα δ' αὖ τῶν ᾀσμάτων.
Ταύταις Προφήταις προστίθει τοὺς δώδεκα,
Ὡσηὲ πρῶτον, εἶτ' Ἀμὼς τὸν δεύτερον,
Μιχαίαν, Ἰωήλ, Ἀβδίαν, καὶ τὸν τύπον
Ἰωνᾶν αὐτοῦ τοῦ τριημέρου Πάθους.
Ναοὺμ μετ' αὐτὸν Ἀβακούμ· εἶτ' ἕνατον
Σοφονίαν, Ἀγγαῖον τε καὶ Ζαχαρίαν,
Διώνυμόν τε ἄγγελον Μαλαχίαν.
Μεθ' οὓς προφήτας μανθάνεις τέσσαρας.
Παρρησιαστὴν τὸν μέγαν Ἡσαΐαν,
Ἱερεμίαν συμπαθῆ καὶ μυστικόν,
Ἰεζεκιήλ, ἔσχατον δὲ Δανιήλ,
Τὸν αὐτὸν ἔργοις καὶ λόγοις σοφώτατον,
Τούτοις προσεγκρίνουσι τὴν Ἐσθὴρ τινες
Καινῆς Διαθήκης ὥρα μοι βίβλους λέγειν·
Εὐαγγελιστὰς τέσσαρας δέχου μόνους.
Ματθαῖον, εἶτα Μάρκον, οἷς Λουκᾶν τρίτον
Προσθεὶς ἀρίθμει, τὸν Ἰωάννην χρόνῳ
Τέταρτον, ἀλλὰ πρῶτον ὕψει δογμάτων.
Βροντῆς γὰρ υἱὸν τοῦτον εἰκότως καλῶ.
Μέγιστον ἠχήσαντα τῷ Θεῷ Λόγῳ.
Δέχου δὲ βίβλον Λουκᾶ καὶ τὴν δευτέραν,
Τὴν τῶν καθολικῶν Πράξεων Ἀποστόλων.
Τὸ σκεῦος ἑξῆς προστίθει τῆς ἐκλογῆς.
Τὸν τῶν ἐθνῶν κήρυκα καὶ Ἀπόστολον
Παῦλον, σοφῶς γράψαντα ταῖς Ἐκκλησίαις
Ἐπιστολὰς δὶς ἑπτά, Ῥωμαίοις μίαν,
Ἣ χρὴ συνάπτειν πρὸς Κορινθίους δύο,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὴν πρὸς Γαλάτας, τήν τε πρὸς Ἐφεσίους·
Μεθ' ἣν τὴν ἐν Φιλίπποις, τὴν γεγραμμένην
Κολασσαεῦσι, Θεσσαλονικεῦσι δύο,
Τιμοθέῳ, Τίτῳ τε καὶ Φιλήμονι,
Μίαν ἑκάστῳ, καὶ πρὸς Ἑβραίους νόθον
Οὐκ εὖ λέγοντες, γνησία γὰρ ἡ χάρις
Εἶεν. Τί λοιπὸν Καθολικὰς ἐπιστολάς;
Τινὲς μὲν ἑπτὰ φασίν, οἱ δὲ τρεῖς μόνας·
Χρῆναι δέχεσθαι, τὴν Ἰακώβου μίαν,
Μίαν τε Πέτρου, τῶν τ' Ἰωάννου μίαν,
Τινὲς δὲ τὰς τρεῖς, καὶ πρὸς αὐταῖς τὰς δύο,
Πέτρου δέχονται, τὴν Ἰούδα δ' ἑβδόμην.
Τὴν δ' ἀποκάλυψιν Ἰωάννου πάλιν
Τινὲς μὲν ἐγκρίνουσιν, οἱ πλείονες δέ γε
Νόθον λέγουσιν. Οὗτος ἀψευδέστατος
Κανὼν ἂν εἴη τῶν Θεοπνεύστων Γραφῶν».

(Στίχοι τοῦ Ἁγίου Ἀμφιλοχίου πρὸς Σέλευκον, περὶ τοῦ ποῖα βιβλία εἶνε δεκτά. Ὅρα **Πηδάλιον**, σελ. 535, 536).

Καὶ οὕτω μὲν οἱ ἀρχαῖοι Πατέρες καὶ Σύνοδοι ἀριθμοῦσι τὰ Κανονικὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Τὰ δὲ μεταγενέστερον συνταχθέντα Συμβολικὰ βιβλία τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας οὐδὲν περὶ τούτου ὡρισμένον ἀναφέρουσι. Φαίνεται ὅμως, ὅτι δύο διάφοροι γνῶμαι ὑπάρχουσι. Καὶ ἡ μὲν ἐν Ἱεροσολύμοις, κατὰ τὸ ἔτος 1672 συναθροισθεῖσα Σύνοδος, κηρύττει **Κανονικὰ**, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης βιβλία, καὶ ἐκεῖνα τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὸ Ἑβραϊκὸν Κείμενον, προσετέθησαν δὲ ἔπειτα εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'. Ὁ περὶ τούτου Κανὼν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδου εἶναι ὁ ἑξῆς. «Στοιχοῦντες τῷ κανόνι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἱερὰν Γραφὴν καλοῦμεν πάντα ἐκεῖνα, ἅπερ ὁ Κύριλλος[1] ὑπὸ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου ἐρανισάμενος ἀριθμεῖ, καὶ πρὸς τούτοις ἅπερ ἀσυνέτως καὶ ἀμαθῶς, εἶτ' οὖν ἐθελοκακούργως, ἀπόκρυφα κατωνόμασε, τὴν Σοφίαν δηλ. Σολομῶντος, τὴν Ἰουδήθ. τὸν Τωβίαν, τὴν ἱστορίαν τοῦ Δράκοντος, τὴν ἱστορίαν τῆς Σωσάννης, τοὺς Μακκαβαίους, καὶ τὴν Σοφίαν τοῦ Σειράχ. Ἡμεῖς γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων τῆς Θείας Γραφῆς γνησίων βιβλίων καὶ ταῦτα γνήσια τῆς Γραφῆς μέρη κρίνομεν, ὅτι ἡ παραδόσασα ἀρχαία συνήθεια, καὶ μάλιστα ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία γνήσια εἶναι τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰ ἄλλα τῆς γραφῆς βιβλία, καὶ ταῦτα εἶναι τῆς ἁγίας Γραφῆς μέρη ἀναμφιβόλως παρέδωκε, καὶ τούτων ἡ ἄρνησις ἐκείνων ἐστὶν ἀθέτησις. Εἰδέ που δοκεῖ μὴ ἀεὶ πάντα ὑπὸ πάντων συγκαταριθμεῖσθαι, οὐδὲν ἧττον ὅμως καὶ ταῦτα παρά τε Συνόδων καὶ πολλῶν ὅσων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας παλαιοτάτων τε καὶ ἐγκρίτων Θεολόγων ἀριθμεῖται καὶ συγκαταριθμεῖται τῇ πάσῃ Γραφῇ, ἃ πάντα καὶ ἡμεῖς **Κανονικὰ βιβλία κρίνομεν, καὶ ταῦτα τὴν ἱερὰν Γραφὴν εἶναι ὁμολογοῦμεν.**[2]

Καὶ ταῦτα μὲν ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις τοῦ 1672 Σύνοδος, ὡς **Κανονικὰ** καὶ **ὡς ἁγίαν Γραφὴν** παραδεχομένη ὅλα τὰ βιβλία τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'.

Ἀλλὰ μὲ τὴν γνώμην τῆς Συνόδου ταύτης δὲν συμφωνεῖ ἡ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1672 συνελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ 45 Ἐπισκόπων Σύνοδος, ἡ ὁποία δὲν ὀνο-

---

1) *Ὁ Ψευδολούκαρις ἐν τῇ Ψευδολουκαρείῳ ὁμολογίᾳ δηθεν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.*

2) *Ἐρώτ. Γ' τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδου τοῦ 1672 παρὰ Kimmel, Monumenta Fidei Eclesiae Orientalis Σελ. 467, 468.*

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μάζει **Κανονικά**, ἀλλὰ μόνον **καλὰ** καὶ **ἐνάρετα** τὰ εὑρισκόμενα μόνον ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο'. βιβλία. Ἡ ἐν Κων)πόλει Σύνοδος λέγει περὶ τούτων τὰ ἑξῆς· «Περὶ δὲ τῶν Γραφικῶν βιβλίων διαφόρους ἀπαριθμίσεις εὑρίσκομεν παρά τε τοῖς ἀποστολικοῖς Κανόσι καὶ τοῖς τῶν ἱερῶν Συνόδων τῆς ἐν Λαιδικείᾳ Ἐκκλησίας, καὶ τοῖς ἐν Καρθαγένῃ, ἐξαιρουμένων τῶν διὰ τοῦ Κλήμεντος Διαταγῶν, ἃς ὁ δεύτερος τῆς ἕκτης Συνόδου Κανὼν ἀπαγορεύει διὰ τὸ νοθευθῆναι ταύτας ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν, οἷον ἔξεστιν ἐπικύψαι τῷ βουλομένῳ, καὶ καταμαθεῖν τὰ ἐγκρινόμενα τῶν βιβλίων. **Ὅσα μέντοι τῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης βιβλίων τῇ ἀπαριθμήσει τῶν ἁγιογράφων οὐ συμπεριλαμβάνονται, οὐκ ἀποτροπιάζονται ταῦτα ἕνεκεν τούτου ὡς ἐθνικά τινα καὶ βέβηλα· ἀλλὰ καλὰ καὶ ἐνάρετα προσαγορεύεται, καὶ οὐκ ἀπόβλητα τυγχάνουσι διόλου**»[1].

Φανερόν, ὅτι ἡ ἐν Κων)πόλει Σύνοδος διὰ τοῦ Κανόνος τούτου δὲν ἀποδίδει εἰς τὰ βιβλία ταῦτα τὴν αὐτὴν κανονικότητα καὶ αὐθεντικότητα, ὁποίαν εἰς τὰ ἄλλα βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσιν εἰς τὸ Ἑβραϊκὸν Κείμενον. Φαίνεται λοιπὸν ἡ ἐν Κων)πόλει αὕτη Σύνοδος διαφωνοῦσα πρὸς τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας σαφέστατα ἐκθέτει τὴν περὶ τούτου γνώμην τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας λέγων· «Διαιρεῖται δὲ τὸ θεῖον ῥῆμα εἴς τε τὸ γραπτὸν καὶ ἄγραφον. Καὶ ἄγραφον μὲν εἶεν ἂν αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ

(1) *Παρὰ Kimmel etc. Σελ. 225.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παραδόσεις, περὶ ὧν ὕστερον ἐρῶ. Γραπτὸν δὲ ἡ Ἁγία καὶ Θεόπνευστος Γραφή, **τουτέστι τὰ κανονικὰ καὶ αὐθεντικὰ τριάκοντα τρία βιβλία.** Τῆς μὲν Παλαιᾶς Διαθήκης **εἴκοσι δύο ταῦτα.** Γένεσις, ἔξοδος, Λευϊτικόν, Ἀριθμοί, Δευτερονόμιον—αὕτη πεντάτευχος τοῦ Θεόπτου Μωϋσέως, Εἶτα Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, Κριταὶ μετὰ τῆς Ρούθ, Βασιλειῶν πρώτη καὶ δευτέρα, Βασιλειῶν τρίτη καὶ τετάρτη, Παραλειπομένων πρώτη καὶ δευτέρα, Ἔσδρας καὶ Νεεμίας, Ἐσθήρ, Ἰώβ, Ψαλτήριον, Παροιμίαι Σολομῶντος, Ἐκκλησιαστὴς τοῦ αὐτοῦ, Ἄισμα ἀσμάτων τοῦ αὐτοῦ, Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, Ἰεζεκιήλ, Δανιήλ, οἱ λοιποὶ δώδεκα Προφῆται ὁμοῦ. Τῆς Νέας δὲ ἕνδεκα ταῦτα· Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μάρκον, κατὰ Λουκᾶν, κατὰ Ἰωάννην, Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, τοῦ ἁγίου Παύλου αἱ δεκατέσσαρες ἐπιστολαὶ ἅμα, τοῦ ἁγίου Πέτρου αἱ δύο ἅμα, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου αἱ τρεῖς ἅμα, ἡ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου, ἡ τοῦ ἁγίου Ἰούδα, ἡ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἀποκάλυψις. **Τριάκοντα τρία δὲ εὑρίσκεται πάντα τὰ κανονικὰ καὶ αὐθεντικὰ βιβλία·** ὅτι καὶ τὸν Σωτῆρα ἡμῶν φασι τριάκοντα καὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς διατρίψαι σωματικῶς ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα μηδὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερῶν βιβλίων ἄμοιρος ᾖ μυστηρίου τινὸς θείου. **Τὰ λοιπὰ δὲ βιβλία, ἅπερ τινὲς βούλονται συγκαταλέγειν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ,** οἷον τὸ τοῦ Τωβίτ, τὸ τῆς Ἰουδείθ, Σοφίαν τοῦ Σολομῶντος, Σοφίαν Ἰησοῦ υἱοῦ Σειράχ, Βαρούχ καὶ τὰς τῶν Μακκαβαίων ἀποβλήτους μὲν οὐχ ἡγούμεθα· πολλὰ γὰρ ἠθικά, πλείστου ἐπαίνου ἄξια, ἐμπεριέχεται ταύτας. **Ὡς κανονικὰς δὲ καὶ αὐθεντικὰς οὐδέποτ' ἀπεδέξατο ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία,** ὡς μαρτυροῦσι πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι, μάλιστα δὲ ὅτε ἅγιος

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Κέρκυρας

Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος, καὶ τελευταῖος πάντων ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός[1]. **Διὸ οὐδὲ τὰ δόγματα ἡμῶν πείρωμεθα ἐκ τούτων παραστῆσαι, ἀλλ' ἐκ τῶν τριάκοντα τριῶν κανονικῶν καὶ αὐθεντικῶν βιβλίων, ἃ δὴ καὶ θεόπνευστον καὶ ἁγίαν Γραφὴν καλοῦμεν».**[2]

Ἐξ ὅσων λέγει ὁ Μητροφάνης, καταφαίνεται, ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ τὰ βιβλία ταῦτα ὡς ἔργα ἐναρέτων ἀνδρῶν, ἀλλ' οὐχὶ ὡς θεόπνευστα βιβλία. Ὡς λόγον Θεοῦ, τοὐτέστι **θεόπνευστον καὶ ἁγίαν Γραφήν,** θεωρεῖ μόνον τὰ 22 βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ τὰ 11 κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἀριθμήσεως τοῦ Μητροφάνους, ἢ 27, χωριστὰ λαμβανόμενα, βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τὰ δὲ μὴ ὑπάρχοντα ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ Σοφίαν Σιράχ, Σοφίαν Σολομῶντος, Τωβίτ, κλπ. θεωρεῖ **ἔργα ἀνθρώπων,** ἠθικὰ καὶ ὠφέλιμα, ἀλλ' ὄχι καὶ θεόπνευστα, τοὐτέστι δὲν θεωρεῖ ταῦτα Ἁγίαν Γραφήν.

Μὲ τὴν γνώμην τοῦ Μητροφάνους συμφωνοῦσιν ὁ πολὺς Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις[3], ὁ διάσημος Ῥῶσος Δογματικὸς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Μακάριος[4] καὶ ἄλλοι. Δύο

---

1) Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς γράφει περὶ τούτου τὰ ἑξῆς· «Ἡ δὲ Πανάρετος, τοὐτέστιν ἡ Σοφία τοῦ Σολομῶντος, καὶ ἡ Σοφία τοῦ Ἰησοῦ, ἣν ὁ πατὴρ μὲν τοῦ Σιρὰχ ἐξέθετο ἑβραϊστί, ἑλληνιστὶ δὲ ἡρμήνευσεν ὁ τούτου μὲν ἔγγονος Ἰησοῦς, Σιρὰχ δὲ υἱός, ἐνάρετοι μὲν καὶ καλαί, ἀλλ' οὐκ ἀριθμοῦνται, οὐδὲ ἔκειντο ἐν τῇ Κιβωτῷ». (Περὶ ὀρθοδόξου Πίστεως Κεφ. Δ'. 18).

2) Παρὰ Kimmel etc. Σελ. 104—106.

3) Θεολογικὸν Εὐγεν. Βουλγ.

4) Ὅρα Introduction à la Théologie Orthodoxe de Macaire etc. traduite par un Russe. Paris. pag. 489, 462.

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μόνον ἐκ τῶν νεωτέρων θεολόγων ἐκφράζουσιν ἐναντίαν γνώμην, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Οἰκονόμος[1], καὶ ὁ σεβαστός μοι ποτὲ Καθηγητὴς Κωνσταντῖνος ὁ Κονταγόνης[2].

Συγκεφαλαιοῦντες τὰ ἀνωτέρω σημειοῦμεν, ὅτι ἡ **Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὅσα βιβλία δὲν περιέχονται εἰς τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον δηλ. εἰς τὸν Κανόνα τοῦ Ἔσδρα, δὲν θεωρεῖ ταῦτα Κανονικὰ καὶ Θεόπνευστα, δηλ. λόγον Θεοῦ, ἀλλὰ συνιστᾷ ταῦτα μόνον ὡς ἠθικὰ καὶ ὠφέλιμα ἔργα ἐναρέτων ἀνθρώπων».**

Καὶ αὕτη μὲν εἶναι ἡ περὶ τούτου γνώμη τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.[3]

---

1) *Περὶ τῶν Ο'.*

2) *Εἰσαγ. Καιν. Διαθήκης. Ὁ Κων)πόλεως Πατριάρχης Νικηφόρος θεωρεῖ ὡς ἀντιλεγόμενα τὴν Σοφίαν Σιράχ, Σοφίαν Σολομῶντος, Τωβίτ, Ἰουδείθ, καὶ τοὺς Μακκαβαίους, ἐκ δὲ τῆς Καινῆς Διαθήκης τὴν Ἀποκάλυψιν. (Ἐκκλησ. ἱστορ. Α. Δ. Κυριακοῦ. Τόμ. Β'. σελ. 164).*

3) Ἐνταῦθα κρίνομεν καλὸν νὰ προσθέσωμεν χρήσιμά τινα προφυλάττοντες τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως ψευδεπιγράφων, νόθων καὶ ἐπιβλαβῶν βιβλίων, ἔργων αἱρετικῶν καὶ ἀπαταιώνων ἀνθρώπων. Ὁ Ξ'. Κανὼν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων λέγει τὰ ἑξῆς· **«Εἴ τις τὰ ψευδεπίγραφα τῶν ἀσεβῶν βιβλία ὡς ἅγια ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας δημοσιεύει ἐπὶ λύμῃ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ Κλήρου, καθαιρείσθω».** Καὶ τοιαῦτα μὲν ψευδεπίγραφα ἐκυκλοφόρουν τότε πολλὰ νόθα καὶ ἀπόκρυφα Εὐαγγέλια, ὡς τὸ **κατὰ Θωμᾶν**, τὸ **Πρωτοευαγγέλιον Ἰακώβου**, **τοῦ Νικοδήμου** κλπ. ὡς καὶ τὰ ἑξῆς νόθα καὶ ψευδῆ, οἷον **Ἀποκάλυψις Ἀδάμ, Λάμεχ, Προσευχὴ Ἰωσὴφ τοῦ Παγκάλου, Μωϋσέως Ἀπο-**

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλος

Ἡ Δυτικὴ ὅμως Ἐκκλησία καὶ τὰ βιβλία ταῦτα θεωρεῖ **Κανονικὰ καὶ ἀποτελοῦντα μέρος τῆς ἁγίας Γραφῆς.** Ἡ ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος (Sessio IV.) θεωρεῖ

κάλυψις καὶ Διαθήκη, Ψαλμοὶ Ἐλδὰδ καὶ Σολομών, Ξέναι ῥήσεις Ἠσαΐου, Ἀποκάλυψις Σοφονίου, Ἡ τρίτη τοῦ Ἔσδρα, Ἀποκαλύψεις τῆς Θεοτόκου, Πέτρου καὶ Παύλου, Ἐπιστολὴ Βαρνάβα, Περίοδοι τῶν Ἀποστόλων. Ἡ βίβλος Ματθαίου καὶ Βαρνάβα, Κλήμεντος διδασκαλία, Αἱ τοῦ Παύλου Πράξεις, Ἡ διδαχὴ Ἰγνατίου καὶ Πολυκάρπου, Αἱ βίβλοι τῶν μαθητῶν Σίμωνος, Δημᾶ τε καὶ Κλεόβου καὶ Νικολάου. Βιβλία δὲ τῶν αἱρετικῶν Μανιχαίων· **Ἑβδομον Εὐαγγέλιον, Ἡ ἑπτάλογος ἀγάπη, Ἡ πραγματεία τῶν εὐχῶν, Ἡ πραγματεία τῶν Γιγάντων, Εὐαγγέλιον Φιλίππου, Τὰ παιδικὰ τοῦ Χριστοῦ, Αἱ πράξεις τοῦ Ἀνδρέου·** ὁ δὲ ΞΓ'. Κανὼν τῆς ΣΤ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου λέγει τὰ ἑξῆς· «**Τὰ ψευδῆ ὑπὸ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν συμπλασθέντα μαρτυρολόγια, ὡς ἂν τοὺς τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας ἀτιμάζοιεν, καὶ πρὸς ἀπιστίαν ἐνάγοιεν τοὺς ἀκούοντας, μὴ ἐπ' Ἐκκλησίαις δημοσιεύεσθαι προστάσσομεν, ἀλλὰ ταῦτα πυρὶ παραδίδοσθαι. Τοὺς δὲ ταῦτα παραδεχομένους ἢ ὡς ἀληθέσι τούτοις προσέχοντας ἀναθεματίζομεν».** Πολλά, ὡς φαίνεται, τοιαῦτα ψευδῆ καὶ γελοῖα ὑπῆρχον καὶ τότε, ὅπως ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ γ' καὶ δ' Κανόνι τοῦ Ἁγίου Νικηφόρου (Συλλ. Κανόνων Β' Τόμ. σελ. 918), λέγοντος, ὅτι «δὲν πρέπει νὰ δεχώμεθα τὴν Ἀποκάλυψιν Παύλου, καὶ τὰ βροντολόγια καὶ σεληνοδρόμια, καὶ καλανδολόγια, Βέβηλα γὰρ καὶ ἀκάθαρτα ταῦτα· οὔτε τὴν ἀποκάλυψιν Ἔσδρα καὶ Ζωσιμᾶ, καὶ τὰ δύο μαρτύρια τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τῶν ἁγίων μαρτύρων Κηρύκου καὶ Ἰουλίτης» (ὅρα **Πηδά-**

Δημόσιον Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὡς **Κανονικά, αὐθεντικὰ καὶ θεόπνευστα** τὸν Τωβίτ, τὴν Ἰουδήθ, τὰ βιβλία τῶν Μακκαβαίων, τὴν Σοφίαν Σιράχ, τὴν Σοφίαν Σολομῶντος, τὸ βιβλίον τοῦ Βαρούχ, τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἱερεμίου, τὴν προσευχὴν τοῦ Ἀζαρίου, τὸν Ὕμνον τῶν Τριῶν Παίδων, τὴν Ἱστορίαν τῆς Σωσσάνης, τὴν ἱστορίαν τοῦ Βὴλ καὶ Δράκοντος, τὰς προσθήκας τῆς Ἐσθὴρ καὶ τοῦ Ἔσδρα. Ἱστορικὴν δὲ μόνον διάκρισιν κάμνουσι μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ τῶν δευτέρων οἱ Δυτικοὶ θεολόγοι ὀνομάζοντες τὰ μὲν τοῦ Ἑβραϊ-

---

λιον, σελ. 72). Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ σήμερον κυκλοφοροῦσι παρὰ τῷ Ὀρθοδόξῳ λαῷ βιβλιάρια καὶ φυλλάδια ψευδεπίγραφα, νόθα, βέβηλα, γελοῖα καὶ ἐπιβλαβῆ, ὡς ἡ λεγομένη, **Ἐπιστολὴ τοῦ Χριστοῦ**, ἡ πεσοῦσα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ!! (Ἡ ἐπιστολή, οἱ λόγοι καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ εὑρίσκονται ἐν ταῖς ἁγίαις Γραφαῖς). Τὸ ψευδέστατον τοῦτο φυλλάδιον, ἔργον αἱρετικοῦ τινος, πολὺ ἔβλαψε καὶ βλάπτει τοὺς ἁπλοῦς, ἀφοῦ γράφει, ὅτι «ὅποιος τὸ διαβάζει ἑπτὰ φοραῖς συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι του!!!! καὶ ἂν διαβῇ μὲ αὐτὸ ποταμὸν δὲν πνίγεται!!!» καὶ ἄλλας πολλὰς ἀνοησίας καὶ ἀσεβείας. Ὡσαύτως νόθα, βέβηλα καὶ γελοῖα ἡ **Ἀποκάλυψις τῆς Θεοτόκου**, τὸ **Βιβλίον τοῦ Σολομῶντος** ποῦ **ἔβρεσε τοὺς δαίμονας!!** καί τινα ἐκ τῶν λεγομένων **Πατερικῶν**, τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους, καθ' οὓς παρ' ἡμῖν δὲν ὑπῆρχον τυπογραφεῖα, τυπούμενα ἐν Βενετίᾳ, Τριεστίῳ, Ῥώμῃ κλπ. ἐνοθεύθησαν ὑπὸ αἱρετικῶν. Ἰδοὺ μὲ τὶ ἀνουσίους πνευματικὰς τροφὰς τρέφεται ὁ πλεῖστος ὀρθόδοξος λαός, ἀντὶ νὰ τρέφηται μὲ τὸν ἅγιον λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν περιεχόμενον εἰς τὰς ἁγίας Γραφάς, καὶ ἑρμηνευόμενον εἰς τὰ θαυμαστὰ ἔργα τῶν ἁγίων Πατέρων Χρυσοστόμου, κλπ.

κοῦ κειμένου **Πρωτοκανονικά**, τὰ δὲ ὑπάρχοντα μόνον εἰς τὴν Λατινικὴν Βουλγάταν καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῶν Ο'. **Δευτεροκανονικά**.

Ἡ **Λουθηρανικὴ** Ἐκκλησία μόνον τὰ τοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου θεωρεῖ **Κανονικὰ** καὶ **Θεόπνευστα**, τὰ δὲ λοιπὰ θεωρεῖ **Ἀπόκρυφα**, νομίζει ὅμως ταῦτα ἠθικὰ καὶ ὠφέλιμα. Ἀκολουθεῖ ὅθεν εἰς τοῦτο ἡ Λουθηρανικὴ τὴν γνώμην τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ ἡ **Καλβινικὴ** Ἐκκλησία φρονεῖ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπως φρονεῖ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ ἡ Λουθηρανική. Ἡ Καλβινικὴ Γαλλικὴ Ὁμολογία (Confessio Gallica) λέγει τὰ ἑξῆς· «Δύνανται μὲν νὰ ἀναγινώσκωνται καὶ τὰ ἀπόκρυφα, καὶ ἐξ αὐτῶν νὰ ὑποστηρίζωνται καὶ δόγματα, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο, καθ' ὅσον συμφωνοῦσι μετὰ τῶν Κανονικῶν, διότι καθ' ἑαυτὰ δὲν ἔχουσι τοιοῦτον κῦρος καὶ τοσαύτην ἰσχύν, ὥστε ἐκ τῆς μαρτυρίας αὐτῶν καὶ μόνον νὰ δύνανται νὰ στηρίζωνται δόγματα».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Πότε γίνεται ἡ Μετουσίωσις.

Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει ἡ ἑξῆς διαφορά·

Ἡ μὲν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διδάσκει, ὅτι ἡ καθαγίασις τῶν τιμίων δώρων, ἢ ἡ μεταβολὴ καὶ μετουσίωσις τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ γίνεται ἀκριβῶς καθ' ὃν χρόνον, τοῦ **Σὲ ὑμνοῦμεν, Σὲ εὐλογοῦμεν κλπ.** ψαλλομένου, ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεῖται τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ τῶν ἑξῆς· α" **Ετι**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πέρας

δεόμεθα, καὶ ἱκετεύομεν καὶ παρακαλοῦμεν· **Κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά Σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ Σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ· τὸ δὲ ἐν τῷ Ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον Αἷμα τοῦ Χριστοῦ Σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ Ἁγίῳ, ὥστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν κλπ.**» Ἡ Ἀνατολικὴ λοιπὸν Ἐκκλησία διδάσκει ὅτι ἡ Μετουσίωσις γίνεται διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ Ἐγκύκλιος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς Κων)πόλεως ἐλέγχει τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν φρονοῦσαν «τὴν καθαγίασιν τῶν τιμίων δώρων ὡς γινομένην σὺν τῇ ἐκφωνήσει τῶν Κυριακῶν λογίων «**Λάβετε, φάγετε· τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μο·** καί, **Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γὰρ ἐστί τὸ αἷμά μου**» καὶ οὐχὶ μετὰ τὴν εὐχὴν τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἀρχαῖα Τυπικὰ τῆς Ῥώμης καὶ τῶν Γάλλων.

Ἡ Δυτικὴ λοιπὸν Ἐκκλησία φρονεῖ, ὅτι ἡ Μετουσίωσις γίνεται, ὅταν ὁ ἱερεὺς ἐκφωνῇ τὰ Κυριακὰ λόγια «Λάβετε, φάγετε, κλπ. Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες κτλπ.». Ὁ Μέγας Βασίλειος εἰς τὸν 91ον Κανόνα λέγει τὰ ἑξῆς· «**Τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ Ποτηρίου τῆς Εὐλογίας** τίς τῶν ἁγίων ἡμῖν καταλέλοιπεν; **οὐ γὰρ δὴ τούτοις ἀρκούμεθα, ὧν ὁ Ἀπόστολος ἢ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μυστήριον τὴν ἰσχύν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες».

«Τέταρτον πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ ἱερεὺς τοιαύτην γνώμην εἰς τὸν καιρόν, ὁποῦ ἁγιάζει τὰ δῶρα, πῶς αὐτὴ ἡ οὐσία τοῦ ἄρτου καὶ ἡ οὐσία τοῦ οἴνου μεταβάλλεται εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ἀληθινοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὗ τὴν ἐπίκλησιν κάμνει τὴν ὥραν ἐκείνην διὰ νὰ τελειώσῃ τὸ μυστήριον τοῦτο ἐπευχόμενος καὶ λέγων· **Κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ Σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ Σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί Σου τῷ Ἁγίῳ»**. Μετὰ γὰρ τὰ ῥήματα ταῦτα ἡ μετουσίωσις παρευθὺς γίνεται, καὶ ἀλλήσει (ἴσως ἀλλάσσει) ὁ ἄρτος εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ οἶνος εἰς τὸ ἀληθινὸν αἷμα». (Ὀρθόδοξος Ὁμολογ., παρὰ Kimmel Σελ. 180).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Βάπτισμα καὶ ῥάντισμα ἢ ἐπίχυσις.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, συμφώνως μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου **βαπτίζει**, ἤτοι καταδύει ἐξ ὁλοκλήρου ἢ βυθίζει τὸν βαπτιζόμενον εἰς τὸ ὕδωρ. Καὶ ἡ Ἀρμενικὴ Ἐκκλησία[1], καὶ ἡ Κοπτική, Ἀβυσσηνιακή, Νε-

1) «Οἱ Ἀρμένιοι, γράφει ὁ ἀείμνηστος Νικηφόρος ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στοριανική, Ἰακωβιτική, Μαρωνιτική **βαπτίζουσι.** Τοὐναντίον ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία **ῥαντίζει** καὶ **ἐπιχύνει** ἁπλῶς ὕδωρ ἐπὶ τὸν βαπτιζόμενον. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκ-

---

Καλογερᾶς, πρώην καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ, καὶ εἶτα Ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν, οἱ Ἀρμένιοι **βαπτίζουσιν ὀρθοδόξως**· διότι καὶ παρ' αὐτοῖς καὶ ὁλοσχερὴς τοῦ σώματος τοῦ βαπτιζομένου κατάδυσις καὶ ἀνάδυσις γίνεται, καὶ τρὶς αὖτη ἐπαναλαμβάνεται, καὶ ἐν ἑκάστῃ τούτων ἐπιλέγεται ὀρθοδόξως· «Βαπτίζεται ὁ... εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». **Ὥστε καιρὸς ἦδη τῶν προλήψεων ὁ ζόφος τελείως νὰ διασκεδασθῇ, καὶ τὸ τῶν Ἀρμενίων βάπτισμα νὰ ἀνακηρυχθῇ ἐπισήμως ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ὡς κῦρος ἔχον ὀρθοδόξου βαπτίσματος...** Παρ' Ἀρμενίοις ἡ Καλυμβήθρα δὲν εἶναι στρογγύλη, ὡς παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ἐπιμήκης, σχῆμα σκάφης ἔχουσα, καὶ τὴν τοῦ τάφου εἰκόνα ὑποτυποῦσα· διὸ παρ' αὐτοῖς ὁ βαπτιζόμενος ἀπὸ χειρῶν καὶ ποδῶν λαμβανόμενος ὕπτιος, οἱονεὶ τεθνηκώς, ἐν αὐτῇ τίθεται. Καὶ αὖτη ὑπάρχει ἡ μόνη οὕτως εἰπεῖν διαφορὰ ἐν τῷ Βαπτίσματι μεταξὺ τῆς Ὀρθοδόξου καὶ τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας. (Ὅρα σελ. 406—407 τῆς «**Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας**»). Τὰ ἀνωτέρω τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ καὶ ἀρχιεπισκόπου Καλογερᾶ ἔστωσαν εἰς ἀπάντησιν πρός τε τὸν ἐν Κερκύρᾳ Αἰδεσιμώτατον φίλον μου καὶ σεβαστὸν πρεσβύτερον κ. Ἀθανάσιον Μαρζοῦκον προσκυνητήν, καὶ τὸν ὁσιώτατον Καθηγούμενον τῆς ἐν Μυριοφύτῳ τῶν Γανοχώρων ἱερᾶς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Καλαφάτη κ. Διονύσιον δι' ὅσα, ἐπηρεασθέντες ὑπὸ τῶν ἀνακριβειῶν τοῦ ποτὲ ἐκδότου τῆς «**Εὐαγγελικῆς Σάλπιγγος**» Γερμανοῦ περὶ τῶν Ἀρμενίων, ἔγραψάν μοι

κλησία καὶ **βαπτίζει** βυθίζουσα εἰς τὸ ὕδωρ τὸν βαπτιζόμενον, καὶ **χαντίζει**[1].

ἀπορροῦντες δι' ὅσα περὶ Ἀρμενίων γράφω ἐν τῷ Α΄ Τόμῳ τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» μου.

1) Ἐν τῷ Εὐχολογίῳ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας διατάσσονται τὰ ἐξῆς περὶ βαπτίσματος· «Καὶ ὁ ἱερεὺς προσελθὼν εἰς τὴν Κολυμβήθραν, (ἥτις πρέπει τότε νὰ γεμισθῇ ἀπὸ καθαρὸν ὕδωρ), καὶ ἱστάμενος ἐκεῖ θέλει λέγει· **Τὸ νήπιον τοῦτο εἶνε ἤδη βεβαπτισμένον ἢ ὄχι;** Ἂν ἀποκριθῶσιν ὄχι· τότε ὁ ἱερεὺς θέλει ἐξακολουθήσει οὕτω· (ὁ ἱερεὺς λέγει διαφόρους εὐχάς, ὅπως καὶ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἀναγινώσκει τὸ 13ον ἐδάφ. τοῦ Ι΄. Κεφ. τοῦ Μάρκου, ἀποτείνει παραίνεσιν, εὔχεται. Καὶ ἐρωτᾷ κατόπιν τὸν Ἀνάδοχον· **Ἀπαρνεῖσαι σύ, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ παιδίου τούτου, τὸν διάβολον, καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ, τὴν ματαίαν πομπὴν καὶ δόξαν τοῦ κόσμου, ὁμοῦ μὲ τὰς πλεονεξίας αὐτοῦ, καὶ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας τοῦ σώματος, ὥστε νὰ μὴ ἀκολουθῇς, μηδὲ νὰ σύρησαι ἀπὸ αὐτάς;** Ἀπόκρ. **Τὰ ἀπαρνοῦμαι ὅλα.** Ὁ ἱερεὺς λέγει τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, τὸ ἄνευ τῆς παπικῆς προσθήκης, καὶ ἐρωτᾷ ἂν τὸ πιστεύωσιν ὁλόκληρον σταθερῶς κλπ). Καὶ μετά τινας εὐχὰς ὁ ἱερεὺς λαβὼν τὸ παιδίον εἰς τὰς χεῖρας του λέγει εἰς τοὺς Ἀναδόχους καὶ τὰς Ἀναδόχας· **Ὀνομάσατε τὸ παιδίον τοῦτο.** Καὶ ὀνομάζων αὐτὸ μετ' αὐτοὺς (ἐὰν βεβαιώσωσιν ὅτι τὸ παιδίον δύναται καλῶς νὰ τὸ ὑποφέρῃ) **βυθίζει αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ** ἐπιδεξίως καὶ προσεκτικῶς λέγων· «**Βαπτίζω σε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Ἀμήν.** Ἀλλ' ἐὰν βεβαιώσωσιν ὅτι τὸ παιδίον εἶναι ἀδύνατον, **τότε ἀρκεῖ μόνον νὰ χύσῃ ἐπάνω του ὕδωρ** λέγων τοὺς προ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐξ ὅλων τούτων τῶν τρόπων τοῦ Βαπτίσματος ἡ ἀμερόληπτος χριστιανικὴ ἀρχαιολογία διδάσκει, ὅτι μόνον ἡ κατάδυσις ἢ καταβύθισις εἰς τὸ ὕδωρ, ἥτις ἐνεργεῖται ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ, καὶ τῇ Ἀρμενικῇ, Κοπτικῇ κλπ. εἶναι ὁ ὀρθότερος καὶ σύμφωνος τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων. Τῳόντι. Κατὰ μὲν τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον (Γ'. 16) «Καὶ βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς **ἀνέβη** εὐθὺς **ἀπὸ τοῦ ὕδατος**». Προδήλως ἡ **κατάδυσις** καὶ ἡ **ἀνάδυσις** ἐνταῦθα. Κατὰ δὲ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον «Ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον Αὐτοῦ ἐβαπτίθημεν· **συνετάφημεν** οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ Βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον. Εἰ γὰρ σύμφυτοι (τρόπον τινα ὁμοιοπαθεῖς) γεγόναμεν τῷ **ὁμοιώματι** (δηλ. τῷ ἐνταφιασμῷ εἰς τὸ ὕδωρ) **τοῦ θανάτου Αὐτοῦ**, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀναστάσεως ἐσόμεθα». (Ρωμ. ΣΤ'. 3). «**Συνταφέντες** Αὐτῷ ἐν τῷ Βαπτίσματι· ἐν ᾧ καὶ **συνηγέρθητε** διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν». Ἡ **συνταφὴ ἐν τῷ Βαπτίσματι** τί ἄλλο σημαίνει ἢ κατάδυσιν ἐντελῆ καὶ καταβύθισιν εἰς τὸ ὕδωρ; Ἡ **ἡ δ' ἔγερσις καὶ ἀνάστασις** τί ἄλλο ἢ ἀνάδυσιν; Οὕτω δὲ καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη τῆς Ἐκκλησίας πρᾶξις, καὶ ὅλοι τῆς Ἐκκλησίας οἱ Πατέρες ἠννόησαν τὰ Γραφικὰ ῥητά, διὸ ὡς λίαν παράτυπα καὶ ἀκανόνιστα ἐλέγχουσι καὶ τὴν ἐπίχυσιν καὶ τὸ ῥάντισμα. Οὗ-

---

κειμένους λόγους». (Ὅρα σελ 254—271 τοῦ **Εὐχολογίου** τῆς ἡνωμένης Ἐκκλησίας Ἀγγλίας τε καὶ Ἰρλανδίας κτλ. ἐν Λονδίνῳ, ἔτει ΑΩΛΘ'.» Ἡ ἀκολουθία τοῦ βαπτίσματος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἔχει σχεδὸν τὰς αὐτὰς εὐχὰς τοῦ Ὀρθοδόξου Βαπτίσματος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τως ὁ μὲν Μέγας Βασίλειος «Τὸ μὲν ὕδωρ τοῦ θανάτου τὴν εἰκόνα παρέχει, ὥσπερ ἐν ταφῇ τὸ σῶμα παραδεχόμενον». (Βασίλ. ὁ Μέγ. περὶ ἁγ. Πνεύματος ΙΕ'. Τόμ. Δ'.). Ὁ δὲ ἱερὸς Χρυσόστομος «Τὸ γὰρ βαπτίζεσθαι καὶ καταδύεσθαι, εἶτα ἀνανεύειν τῆς εἰς Ἅδου καταβάσεως ἐστὶ σύμβολον, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀνόδου· διὸ καὶ τάφον τὸ Βάπτισμα ὁ Παῦλος καλεῖ λέγων· «συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ Βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον» (ὁμιλία Μ' εἰς τὴν Α' Κορινθ. Τόμ. Γ'.). Καὶ ἀλλαχοῦ «Καθάπερ ἔν τινι τάφῳ τῷ ὕδατι καταδυόντων ἡμῶν τὰς κεφαλὰς, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος θάπτεται, καὶ κατακὺς κάτω κρύπτεται ὅλως καθάπαξ, εἶτα, ἀνανευόντων ἡμῶν, ὁ καινὸς ἄνεισι πάλιν» (ὁμιλία Γ'. εἰς Ἰωάννην. Τόμ. Η'). Καὶ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων «Ὥσπερ γὰρ ὁ ἐνδύνων ἐν τοῖς ὕδασι καὶ βαπτιζόμενος πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ὑδάτων περιβάλλεται· οὕτω καὶ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐβαπτίσθησαν ὁλοτελῶς. Ἀλλὰ τὸ μὲν ὕδωρ ἔξωθεν περιχεῖται, τὸ δὲ πνεῦμα καὶ τὴν ἔνδοθεν ψυχὴν βαπτίζει ἀπαραλείπτως». (Κατήχησ. ΙΗ'. 8). Οὕτω καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης (εἰς τὰ Φῶτα, λόγος η' Τόμ. Γ'.), Τερτυλλιανὸς Prax c. 26υ de corona milit c. 3), καὶ ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος (De sacram lib. 2. c. 7.), καὶ αἱ Ἀποστολικαὶ λεγόμεναι Διαταγαὶ (Γ'. 17) «Ἔστι τοίνυν τὸ μὲν Βάπτισμα εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ διδόμενον· τὸ δὲ ὕδωρ ἀντὶ ταφῆς». Καὶ ἡ ἐν Τολήτῳ Σύνοδος (Coucil. Tolet. 4. c. 6), καὶ ὅλη ἡ ἁγία ἀρχαιότης.

Ὅτι τὸ βάπτισμα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἐτελεῖτο δι' ἐντελοῦς καταδυθίσεως ἢ καταδύσεως εἰς τὸ ὕδωρ, τὸ δεικνύει· καὶ αὐτὴ ἡ λέξις «**βαπτίζω**» ἐκ τοῦ **βάπτω**, ἥτις δὲν σημαίνει **νέπτω** ἢ **λούω** (abluere), οὔτε πλύνω

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

(lavo). Οἱ Λατῖνοι Πατέρες δὲν μετέφρασαν τὴν λέξιν «**βαπτίζω**» διὰ τοῦ abluo, οὔτε διὰ τοῦ lavo, ἀλλ' οὔτε διὰ τοῦ aspergo (ῥαντίζω), ἀλλὰ ὅλοι μετέφρασαν τὸ **βαπτίζω** διὰ τοῦ tinguo (βάπτω) καὶ mergo (καταδυθίζω, καταδύω). Ἂν ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐῤῥάντιζε, τίς ἀνάγκη τῆς γυμνώσεως τοῦ σώματος τοῦ βαπτιζομένου; Καὶ ὅμως καὶ παρὰ τῷ Χρυσοστόμῳ (Κολοσ. Ὁμιλ. ς'. τόμ. ιϐ'.) ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς·

«Ἐνταῦθα (ἐν τῷ βαπτίσματι) **γυμνότης**, κακεῖ γυμνότης. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἁμαρτήσας ἐγυμνώθη, ἐπειδὴ ἥμαρτεν· ἐνταῦθα δὲ (ἐν τῷ βαπτίσματι), ἵνα ἀπαλλαγῇ, **γυμνοῦται.** Ἀπεδύσατο τότε τὴν δόξαν, ἣν εἶχεν ἐκεῖνος· ἀποδύεται νῦν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον οὗτος, καὶ πρίν ἢ ἐπιϐῆναι, οὕτως εὐκόλως ἀποδύεται, ὥσπερ τὰ ἱμάτια». Καὶ παρὰ τῷ Κυρίλλῳ Ἱεροσολύμων (Μυσταγωγ. Β'. 6). «Εὐθὺς οὖν εἰσελθόντες (εἰς τὸν ἐσώτερον οἶκον) **ἀποδύεσθε** τὸν χιτῶνα· καὶ τοῦτο ἦν εἰκὼν τοῦ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποδύεσθαι σὺν τοῖς πράξεσιν· **ἀποδυθέντες γυμνοὶ** ἦτε μιμούμενοι καὶ ἐν τούτῳ τὸν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ γυμνωθέντα Χριστόν, καὶ τῇ γυμνότητι ἀπεκδυσάμενον τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ μετὰ παῤῥησίας ἐν τῷ ξύλῳ θριαμϐεύσαντα. . . . Ὦ θαυμασίου πράγματος! **γυμνοὶ ἦτε ἐν ὄψεσι πάντων, καὶ οὐκ ᾐσχύνεσθε.** Ἀληθῶς γὰρ μίμημα ἐφέρετε πρωτοπλάστου Ἀδάμ, ὃς ἐν τῷ παραδείσῳ γυμνὸς ἦν, καὶ οὐκ ᾐσχύνετο». Ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς: «Ἀρθρόον στρατιωτικὸν πλῆθος αὐτῷ τῷ μεγάλῳ Σαϐϐάτῳ, πρὸς ἑσπέρας λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐπιγινομένης, ταῖς ἐκκλησίαις ἐπεισελθόν, τὸν **Κλῆρον** ἅπαντα τὸν σὺν ἡμῖν πρὸς βίαν ἐξέϐαλον, καὶ ὅπλοις τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βῆμα περιεστοίχιστο· καὶ **γυναῖκες** τῶν εὐκτηρίων οἴκων **πρὸς τὸ βάπτισμα ἀποδυσάμεναι** κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν **γυμναὶ ἔφυγον** ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐφόδου, οὐδὲ τὴν πρέπουσαν γυναιξὶν εὐσχημοσύνην συγχωρούμεναι περιθέσθαι». Ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Μέγας (in sacrament· de baptis infant· «Baptizat eum sacerdos sub trina mersione . . et vestitur infans» (=Βαπτίζει αὐτὸ ὁ ἱερεὺς ὑπὸ τρεῖς καταδύσεις . . . καὶ ἐνδύεται τὸ παιδίον). Τίς ἀνάγκη νὰ ἀπαριθμήσωμεν ὅλους τοὺς πατέρας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, μαρτυροῦντας ὁμοφώνως, ὅτι μόνη ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία κατέχει τὸν ὀρθὸν τρόπον τοῦ βαπτίσματος (καὶ ὅσαι ἀνατολικαὶ ἐκκλησίαι, σχισματικαὶ ἢ αἱρετικαί, ἀκολουθοῦσι τὸν αὐτὸν τρόπον), ἀφοῦ τὰ αὐτὰ ἐπικυροῖ καὶ ὁ ἅγ. Ἀμβρόσιος (sermon· 20) καὶ πολλοὶ ἄλλοι ; Ἀφοῦ διὰ τῶν ἀνωτέρω ἀποδεικνύεται προφανέστατα, ὅτι ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία **ἕνα καὶ μόνον εἶχε κανονικὸν τύπον τοῦ βαπτίσματος, τὸν διὰ τριῶν καταδύσεων καὶ ἀναδύσεων,** ἐπέρχεται ἤδη ἡ ἐρώτησις : Ἐκτὸς τοῦ κανονικοῦ διὰ τριῶν καταδύσεων καὶ ἀναδύσεων βαπτίσματος, εἶχεν ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία καὶ ἄλλον τρόπον βαπτίσματος, ἐξερχόμενον τοῦ γενικοῦ τούτου κανόνος ; Ἡ ἀπόκρισις εἶναι : Ναί ! μάλιστα· εἶχε καὶ ἄλλον τρόπον, **τὸ ῥάντισμα, τὴν ἐπίχυσιν,** τὴν ὁποίαν ἔχουσι σήμερον ἡ Δυτικὴ καὶ αἱ Διαμαρτυρόμεναι ἐκκλησίαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει καὶ **σήμερον.** Πότε ; οὐχὶ βεβαίως καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, καὶ ἐν ὁμαλαῖς περιστάσεσιν, ἀλλ' εἰς **ὅλως ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, καὶ ἐν καιρῷ ἀπολύτου ἀνάγκης.** Πόσαι δὲ καὶ ποῖαι ὑπῆρχον αὐταὶ αἱ ἐξωτερικαὶ περιστάσεις ; Πρώτη· **ὅταν**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὶς ἔχων ἀνάγκην νὰ βαπτισθῇ, κατέκειτο ἐπὶ τῆς κλίνης, ἀσθενῶν ἐπικινδύνως. Ἐπειδὴ ὁ πάσχων ἦτο ἀδύνατον νὰ καταβυθισθῇ εἰς τὸ ὕδωρ, ἡ Ἐκκλησία **συγκαταβαίνουσα καὶ ἐπιεικῶς φερομένη,** ἵνα μὴ οὗτος ἀποθάνῃ ἀβάπτιστος [1], ἐβάπτιζεν αὐτὸν ἢ **ἐπιχύνουσα** ὕδωρ ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ πάσχοντος καὶ ἐν τῇ κλίνῃ κατακειμένου, ἢ, καὶ τούτου ἀδυνάτου ὄντος, ἕνεκα τῆς δεινότητος τοῦ νοσήματος, **ῥαντίζουσα** αὐτὸν (per adspersionem).

Τὸ βάπτισμα τοῦτο τὸ δι' **ἐπιχύσεως** ἢ διὰ **ῥαντισμοῦ** ἐν μὲν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὠνομάζετο **Βάπτισμα διὰ περιχύσεως,** ἐν δὲ τῇ δυτικῇ **Βάπτισμα τῶν κλινικῶν** (baptisma clinicorum), δηλ. τῶν ἐν τῇ κλίνῃ κατακειμένων ἀσθενῶν. Τὸ βάπτισμα τοῦτο τὸ δι' **ἐπιχύσεως** ἢ **ῥαντισμοῦ** ἐθεώρει **ἔγκυρον** ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία, ἤτοι **ἀληθὲς βάπτισμα;** Μάλιστα, καὶ διὰ τοῦτο, ἐὰν οἱ οὕτω βαπτισθέντες ἤθελον ἀναῤῥώσει, δὲν ὑπέβαλλεν αὐτοὺς εἰς ἄλλο βάπτισμα, θεωροῦσα αὐτοὺς τελείως βαπτισθέντας, τελείως χριστιανούς, ὅπως

---

1) «Κλαῦσον τοὺς ἀπίστους κλαῦσον τοὺς οὐδὲν ἐκείνων ἀπέχοντας, τοὺς χωρὶς φωτίσματος ἀπερχομένους, τοὺς χωρὶς σφραγῖδος· οὗτοι ὄντες θρήνων ἄξιοι, οὗτοι ὀδυρμῶν· ἔξω τῶν βασιλείων εἰσὶ μετὰ τῶν καταδίκων, μετὰ τῶν κατεγνωσμένων» (Χρυσοστόμου ὁμιλία Γ'. εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησ. ἐπιστολ. Τόμ. ΙΑ'. Ἔκδ. Migne). «Πῶς ὀδυνῶμαι, ὅταν ἀκούσω, ὅτι ἀμύητός τις ἀπηνέχθη ἐντεῦθεν, τὰς ἀφορήτους ἐννοῶν κολάσεις ἐκείνας, τὴν ἀπαραίτητον τιμωρίαν;» (ὁ αὐτὸς Γ'. ὁμιλ. τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων Τομ. Θ'.). Καὶ ταῦτα συμφώνως τῷ λόγῳ τοῦ Κυρίου «Ἀμήν, ἀμήν, λέγω σοι, ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Ἰωάν. Γ'. ε).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

καὶ τοὺς διὰ τριῶν καταδύσεων καὶ ἀναδύσεων βαπτισθέντας. Διατί; Διότι αὐτοὶ ἐβαπτίσθησαν, ἀνάγκης ἕνεκα, ἀκανονίστως μὲν καὶ παρατύπως, οὐσιωδῶς ὅμως εἶχον ἀληθὲς χριστιανικὸν βάπτισμα, διότι ἡ οὐσία τοῦ βαπτίσματος συνίσταται εἰς τὴν ἐκφώνησιν τῶν Παναγίων ὀνομάτων, ὅτι «βαπτίζεται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος», συμφώνως μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου (Ματθ. ΚΗ'. 19).

Δευτέρα ἐξαιρετικὴ περίστασις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀρχαία ἐκκλησία παραδεχετο ὡς ἀληθὲς βάπτισμα τὸ διὰ **ραντισμοῦ** καὶ **δι' ἐπιχύσεως** εἶναι ἡ ἑξῆς: **ὅταν, ἐν καιρῷ τῶν διωγμῶν, ἦτο ἀδύνατον νὰ προμηθευθῶσιν ὕδωρ, καὶ μὲ μίαν καὶ μόνην σταγόνα ὕδατος ἂν ἐφάντιζον τὸν πιστεύοντα, οὗτος ἐθεωρεῖτο ἀληθῶς βεβαπτισμένος**[1]. Μεγαλειτέραν ἀκόμη ἐπιείκειαν ἐδείκνυεν ἡ ἐκκλησία πρὸς τοὺς ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ εὑρισκομένους, διοτι ἐθεώρει αὐτοὺς ἀληθῶς βεβαπτισμένους **ἄνευ οὐδενὸς βαπτίσματος**, ἐὰν μόνον ὡμολόγουν τὸν Χριστὸν [2] εἶναι δὲ γνωστὸν ἐκ τῆς ἁγίας

---

1) Ὁ ἅγιος Μάρτυς Λαυρέντιος, εὑρισκόμενος ἐν τῇ φυλακῇ διὰ τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου, οὕτως ἐβάπτισε στρατιώτην τινὰ πιστεύσαντα, τοὔνομα Ῥωμανόν, ὅστις ἔφερεν εἰς τὸν Μάρτυρα ὀλίγον ὕδωρ ἐντὸς στάμνου «Unus ex militibus Romanus nomine captsxit, urcem ad ferens cum aqua eam offerit beato Laurentio, ut baptizaretur [ὅρα *Walafrid Stabo. Acta Laurent*].

2). Ὁ Νύσσης Γρηγόριος (περὶ βαπτίσμ. ἢ εἰς τὰ Φῶτα Τόμ. Γ'.) ἀναφέρει, ὅτι ἐθνικός τις Ἀρχίας ὀνομαζόμενος πιστεύσας εἰς τὸν Χριστόν, **οὐδὲν ἐβαπτίσθη βάπτισμα**, *καὶ ὅστις ἐθεωρήθη βεβαπτισμένος διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. «Πεσὼν δὲ καὶ πρὸς θάνατον ἐπειγόμενος (ὁ Ἀρχίας), ὡς εἶχε δυνάμεις, ἀ εβόα·* **καὶ γὰρ ἦν τῶν ἀμυήτων.**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Γραφῆς, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι, καθὼς καὶ ἡ Κεχαριτωμένη Παρθένος καὶ Μήτηρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἐβαπτίσθησαν μόνον τὸ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος βάπτισμα, οὐδόλως δὲ τὸ δι' ὕδατος βάπτισμα [1].

Τί ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ;

Ὅτι ἡ ἀρχαία ἐκκλησία εἶχε δύο εἰδῶν βαπτίσματα, τὸ **διὰ τριῶν καταδύσεων καὶ ἀναδύσεων**, καθ' ὅλα κανονικὸν καὶ ἔγκυρον, **καὶ τὸ διὰ ῥαντισμοῦ καὶ ἐπιχύσεως** ἔγκυρον μὲν καὶ ἀληθὲς βάπτισμα, ἀλλ' ἀκανόνιστον καὶ παράτυπον, καὶ μόνον ἕνεκα ἀνάγκης μετεχειρίζετο αὐτό.

Καὶ πᾶσαι αἱ Χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι σήμερον πῶς ὑποχρεοῦνται νὰ βαπτίζωσι ; Ὅπως ἡ ἀρχαία ἐκκλησία. **Ἐν ὁμαλαῖς μὲν περιστάσεσι, διὰ τριῶν καταδύσεων καὶ ἀναδύσεων, ἐν ἐξαιρετικαῖς δέ περιστάσεσι, καὶ ἀνάγκης ἀπολύτου ἕνεκα, δι' ἐπιχύσεως, διὰ ῥαντισμοῦ, δι' ἄμμου καὶ διὰ τοῦ ἀέρος.**

Ποία Ἐκκλησία ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον τηροῦσα καὶ φυλάττουσα ἀπαρεγκλίτως αὐτὸν τοῦτον τὸν τρόπον καὶ τὸν τύπον τοῦ βαπτίσματος, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἡ ἀρχαία ἐκκλησία, ἐν μὲν ὁμαλαῖς περιστάσεσι **διὰ τριῶν καταδύσεων καὶ ἀναδύσεων**[2] βαπτίζουσα, ἐν δὲ ἀνωμάλοις

ὄρη καὶ νάπαι, δένδρα καὶ πέτραι καὶ πηγαὶ δότε τὴν χάριν' καὶ ταῖς οἰκτραῖς φωναῖς ταύταις ἐπετελεύτησε....παραπλήσιοι δὲ τούτῳ καὶ οἱ παρὰ τῶν νόσων ἀθρόως πιεζόμενοι....Πάντα ἐν ῥοπῇ καιροῦ ὀξέως ζητεῖται, τὰ σκεύη, τὸ ὕδωρ ὁ ἱερεύς, ὁ λύχνος ὁ πρὸς τὴν χάριν».

1) Πράξ. Κεφ. Β'.

4) «Πᾶσι τοῖς μυστηρίοις, λέγει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ ἐξαιρετικαῖς καὶ δι' **ἐπιχύσεως**, καὶ διὰ **ῥαντισμοῦ**, καὶ δι' **ἄμμου** καὶ **διὰ τοῦ ἀέρος**; Ἀναμφιλέκτως, ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, ἣν ἀκολουθοῦσιν ἡ Ἀρμενική, Κοπτική, Ἀβυσσινιακή, Νεστοριακή, Μαρωνιτική, καὶ εἴτις ἄλλη ἀνατολική, σχισματικὴ ἢ αἱρετική.

Ποῖαι δὲ ἐκκλησίαι παραβαίνουσι σήμερον τὸν ἀρχαῖον τρόπον καὶ τύπον τοῦ βαπτίσματος, ἀκανονίστως καὶ παρατύπως βαπτίζουσαι;

Πρόδηλον, ὅτι ἡ Δυτικὴ καὶ αἱ Διαμαρτυρόμεναι Ἐκκλησίαι, τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὡς εἴπομεν ἀνω-

---

(ὁμιλ. ιζ' τόμ. ζ' περὶ πίστεως) σφραγῖδα τιθεὶς ὁ Κύριος ἡμῶν, **ἐν τριοὶ καταδύσεσι τοῦ σώματος** ἓν βάπτισμα τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς παραδέδωκε λέγων, Πορευθέντες μαθητεύσατε κλπ.» Ὁ Θεοδώρητος (αἱρετ. κακομυθ. ἐπιτ. βιβλ. δ'.) γράφει· «Αὐτὸς (ὁ Εὐνόμιος) καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀνέτρεψε **τὸν ἀνέκαθεν παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων παραδοθέντα θεσμόν**, καὶ ἄντικρις ἀντενομοθέτησε, μὴ χρῆναι λέγειν τρὶς καταδύειν τὸν βαπτιζόμενον, μηδὲ ποιεῖσθαι τὴν τῆς Τριάδος ἐπίκλησιν, ἀλλ' ἅπαξ βαπτίζειν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ». Ὁ Μέγας Βασίλειος (περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τόμ. Δ' κεφ. κζ') «Τὸ δὲ **τρὶς βαπτίζεσθαι** τὸν ἄνθρωπον πόθεν; ἐκ τῆς ἀγράφου ἀποστολικῆς παραδόσεως, τῆς ἴσην ἰσχὺν ἐχούσης πρὸς τὸν ἔγγραφον ἀποστολικὸν λόγον». Ὁ αὐτὸς «ἐν **τριοὶν οὖν καταδύσεσι** καὶ ἰσαρίθμοις ταῖς ἐπικλήσεσι τὸ μέγα μυστήριον τοῦ βαπτίσματος **τελειοῦται** κλπ.» (κεφ. ιε'. Παραβ. Πελαγ. Πάπα Ρώμης *epistol. Gaudent*, καὶ Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου ἐπιστολὴν πρὸς Σεραπίωνα, καὶ Ἱερωνύμου *ad Luciferanos G. IV.* καὶ ἄλλους.)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τέρω, ἐχούσης καὶ τὸ **δι' ἐπιχύσεως**, ἢ διὰ **ῥαντισμοῦ** βάπτισμα, καὶ τὸ διὰ **μιᾶς καταδύσεως καὶ ἀναδύσεως.**

Διατί αἱ ἐκκλησίαι αὗται παραβαίνουσι τὸν τύπον τοῦ βαπτίσματος τῆς Μιᾶς, ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας; Τί δύνανται νὰ ἀποκριθῶσιν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας ἐλεγχόμεναι; Μήπως ὅλοι οἱ χριστιανοὶ τῶν ἐκκλησιῶν τούτων, ὅλοι οἱ Διαμαρτυρόμενοι καὶ οἱ Δυτικοὶ εἶναι **κλινήρεις, πάσχοντες ἐπικινδύνως, παράλυτοι** ἢ καὶ **ψυχορράγοῦντες,** καὶ διὰ τοῦτο αἱ ἐκκλησίαι αὐτῶν παρέχουσιν εἰς αὐτοὺς τὸ **βάπτισμα τῶν κλινικῶν** (baptisma clinocorum), ἤτοι τὸ **διὰ ῥαντισμοῦ** καὶ **δι' ἐπιχύσεως βάπτισμα;** Χάρις τῷ Θεῷ, τὰ τέκνα τῶν ἀδελφῶν μας τούτων, Δυτικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων, ἐν καιρῷ τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν, εἶναι ὑγιᾶ καὶ εὔρωστα, ὡς τὰ ἡμέτερα, καὶ ἐπομένως δύνανται νὰ βαπτισθῶσι διὰ τριῶν καταδύσεων καὶ ἀναδύσεων, ὡς τὰ ἡμέτερα, καὶ οὕτω τὸ βάπτισμα αὐτῶν νὰ εἶναι καθ' ὅλα κανονικόν. Ἢ μήπως ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ Δυτικοὶ καὶ Διαμαρτυρόμενοι εὑρίσκονται εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, δηλ. ἐν καιρῷ διωγμοῦ, στεροῦνται δὲ παντελῶς ὕδατος; Χάρις τῷ Θεῷ, ὄχι! οὔτε ἐν διωγμῷ εὑρίσκονται, καὶ ὕδατα ἄφθονα ἔχουσι. Διατὶ λοιπὸν εὐρύνουσι τὸ χάσμα τῆς λυπηρᾶς διαιρέσεως, καὶ ἐπιμένουτιν ἀκόμη νὰ ἔχωσι τὸ διὰ **περιχύσεως βάπτισμα;** Ἡμεῖς δὲν θεωροῦμεν αὐτοὺς ἀβαπτίστους, ἀλλ' ὡς προξενοῦντας σκάνδαλον ἐν τῇ μεγάλῃ χριστιανικῇ οἰκογενείᾳ, καὶ διαιρέσεις τῆς ποιμνης τοῦ Χριστοῦ. Θεωροῦμεν αὐτοὺς βεβαπτισμένους, διότι καὶ ἡ ἀρχαία ἐκκλησία τὸ δι' **ἐπιχύσεως ἢ διὰ ῥαν-**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τισμοῦ βάπτισμα ἐθεώρει ἀληθὲς καὶ ἔγκυρον χριστιανικὸν βάπτισμα. Ἀλλὰ διατὶ ἐπιμένουσιν εἰσέτι νὰ ἔχωσι τὸ ἔγκυρον καὶ ἀληθὲς βάπτισμά των **παράτυπον;**

Ἡ Ἁγία ἡμῶν Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία συγκαταβαίνουσα καὶ ἐπιεικῶς πρὸς αὐτοὺς φερομένη, θεωρεῖ αὐτοὺς χριστιανοὺς βεβαπτισμένους [1] ὅπως καὶ ἡ ἀρχαία ἐκκλησία ἐθεώρει ἀληθῶς βεβαπτισμένους, τούς, ὅπως αὐτοὶ σήμερον, χωρὶς ἀνάγκην, βαπτίζονται, τότε ἐξ ἀνάγκης βαπτιζομένους.

Ἀλλὰ διατὶ αὐτοὶ οὗτοι νὰ αἰσθάνωνται τύψιν συνειδότος, ὡς παραβαίνοντες τὴν ἀρχαίαν περὶ βαπτίσματος ἐκκλησιαστικὴν διάταξιν καὶ συνήθειαν; Τί προβάλλουσιν πρὸς δικαιολογίαν τοῦ ἑαυτῶν ἄνευ ἀνάγκης, διὰ περιχύσεως ἢ διὰ ῥαντισμοῦ βαπτίσματος;

Ἂς ἀκούσωμεν, ὁποίας προφάσεις **ἐν ἁμαρτίαις** φέρουσιν. «Ἐάν τις, λέγει τις ἐκ τῶν πεπαιδευμένων αὐτῶν, ἐάν τις θελήσῃ νὰ ἐξετάσῃ τὴν ῥύσιν τοῦ πράγματος, θὰ εὕρῃ, ὅτι εἰς τὸ βάπτισμα τῶν ἐνηλίκων πολλῷ περισσότεροι λόγοι ὑπάρχουσιν ὑπὲρ τοῦ διὰ περιχύσεως, ἢ διὰ ῥαντισμοῦ βαπτίσματος, παρὰ ὑπὲρ τοῦ διὰ καταδύσεως. Εἷς δὲ ἐκ τούτων τῶν λόγων, ὁ οὐσιωδέστατος ὑπῆρξε πιθανῶς τὸ ἀπρεπὲς τὰς καταδύσεως **καὶ ἡ προσβολὴ τῆς αἰδημοσύνης τοῦ γυναικείου φύλου**» (Ορα Augusti, Denkwürdigbeiten aus der Ghristlichen Ar. chäologie Band 7 § 217). Ἰδοὺ μία πρόφασις **ἐν ἁμαρτίαις** πεπαιδευμένου ἑτεροδόξου! Ἀλλ' ἐρωτῶμεν. Πῶς ἡ Ἀρχαία Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία δὲν παρετήρησε τοῦτο, καὶ πῶς **δὲν προσεβάλετο τότε ἡ αἰδημοσύνη τῶν γυναικῶν;**

---

1) Ἴδε «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» Α' τόμον σελ. 160—175.

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλὰ τότε, διατὶ δὲν βαπτίζουσι μόνον τὰς ἐνηλίκους γυναῖκας διὰ περιχύσεως καὶ ῥαντισμοῦ, ἂν ὁ λόγος οὗτος ἔχῃ ὑπόστασιν, ἀλλ' ἐπεκτείνουσι τὸν λόγον τῆς **αἰδημοσύνης** καὶ μέχρι τῶν νηπίων; Μήπως φοβοῦνται ἐνταῦθα **προσβολὴν τῆς αἰδημοσύνης τῶν νηπίων;**. Διότι εἶναι γνωστόν, ὅτι ὅλαι αἱ Δυτικαὶ καὶ Διαμαρτυρόμεναι Ἐκκλησίαι, ἐκτὸς τῆς τῶν Ἀναβαπτιστῶν, ἔχουσι τὸν νηπιοβαπτισμόν, ὅπως καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης αἰδημοσύνης νομίζω ὅτι εἶναι ἄλογος, λόγος, καὶ μᾶλλον ἐλέγχει καὶ καταδικάζει αὐτούς.

Ἔχω ἤδη ὑπ' ὄψει μου κἄποιον δυτικὸν συγγραφέα, τὸν Καπουκίνον Ἰωάννην Baur καθηγητὴν τῆς θεολογίας ἐν τῷ ἐν Βουτζᾷ τῆς Σμύρνης Δυτικῷ Σεμιναρίῳ, ὅστις ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ[1] προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὸ διὰ **ῥαντίσμα**

---

1) Τὸ ἔργον τοῦ κ. *Baur* φέρει τὸν ἑξῆς τίτλον· «**Διατριβαὶ ἐπὶ τῆς ἐν ἔτει 1895 Ἐγκυκλίου Συνοδικῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ περὶ τῆς ἐν γένει Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς συγγραφεῖς καὶ Ὁμολογίας αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἐκ Τυρόλου Πατρὸς Ἰωάννου Μπάουρ, καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας, ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Καπουκίνων, μεταφρασθεῖσαι ἐκ τοῦ Λατινικοῦ ὑπὸ τοῦ ἐκ Καλαβρίας Πατρὸς Ἰωάννου Φαμιλιάρη, ἀποστολικοῦ ἱεραποστόλου τοῦ αὐτοῦ τάγματος, ἐν Σύρῳ, 1899**».

Τὸ ἔργον τοῦτο μοὶ ἀπέστειλε δῶρον ὁ συγγραφεύς, ὅτε ἤμην Ἱεροκήρυξ ἐν Σμύρνῃ, αὐτὸς δὲ ἦτο καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν τῷ ἐν Βουτζᾷ τῆς Σμύρνης Δυτικῷ Σεμιναρίῳ. Εἶχεν ἀναγνώσει τὰς διατριβάς μου **Περὶ ἑνώσεω**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τος βάπτισμα τῆς ἐκκλησίας του, μὴ δυνάμενος ὅμως καὶ νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι τὸ γενικὸν δι' ἐπιχύσεως ἢ ραντισμοῦ τῶν Δυτικῶν εἶναι **καινοτομία** καὶ **νεωτερισμός**. «Ἡ τῆς

τῶν **Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν** ἐν τῇ «Νέᾳ Σμύρνῃ», τὰς περὶ **Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας** ἐν τῇ «Ἀρμονίᾳ», καὶ τὰς περὶ τῆς **Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας** ἐν τῇ «Ἀμαλθείᾳ», ἔστειλε δὲ τό τε βιβλίον καὶ τὴν ἐξῆς πρός με ἐπιστολὴν εἰς τὸ Γραφεῖον τῆς «Νέας Σμύρνης», ὅθεν καὶ παρέλαβον αὐτά. Ἡ πρός με ἐπιστολὴ τοῦ καθηγητοῦ κ. *Baur*, περιέχει αὐταῖς λέξεσι, σὺν ἀνορθογραφίαις τισί, τὰ ἑξῆς·

«Ἀξιότιμε Κύριε,

Μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως ἀνέγνωσα τὴν ἐν τῇ «Νέᾳ Σμύρνῃ» διατριβήν ὑμῶν, πλήρηΝ ὡραιοτάτων αἰσθημάτων περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀνυπομόνως περιμένω νὰ ἀναγνώσω τὰ νέα μέσα τὰ παρ' ὑμῶν εὑρεθέντα πρὸς ἐπιτεύΞΗΣΙΝ τῆς ἑνώσεως ταύτης, τῆς τοσοῦτον ποθουμένης. Εἴθε νὰ εὑρίσκετο ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ εἷς Ναθαναήλ, «ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι». Ἐν τούτοις λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ προσφέρω ὑμῖν ἐν ἀντίτυπον τοῦ βιβλίου μου, τοῦ διαπραγματευομένου περὶ τῆς ποΙυπποθήτου ἑνώσεως. Ἀναγνώσατε τοῦτο καὶ θέλετε πεισθῇ ποῖα τὰ τῶν Καθολικῶν αἰσθήματα περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἂν λοιπὸν εὐαρεστηθῆΤΑΙ νὰ ἀπαντήσητε, δύνασθΑΙ νὰ διευθύνηΤΑΙ ταύτην εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου ἐν Σμύρνῃ.

Διατελῶ ὅλως ὑμέτερος ἐν Χριστῷ

Πατὴρ Ἰωάννης ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Καπουκίνων
Καθηγητὴς τῆς ἐν Βουτζᾷ Θεολογικῆς Σχολῆς».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κων)πόλεως ἐγκύκλιος, λέγει ὁ κ. Baur εὑρίσκει δευτέραν καινοτομίαν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν μεταβληθέντα τρόπον τοῦ βαπτίσματος· Παραδεχόμεθα μὲν προθύμως,

---

Ταῦτα γράψας μοι ὁ Καπουκῖνος Πατὴρ ἐζήτησε συγχρόνως συνέντευξιν διὰ τοῦ φίλου μου Καθηγητοῦ τῆς Ἰταλικῆς Σχολῆς καὶ ψάλτου τοῦ Ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου Σμύρνης κ. Χαμουδοπούλου. Ἀλλ' ἐγὼ περιωρίσθην ν' ἀπαντήσω εἰς τὸν Καπουκῖνον *Baur* τὰ ἑξῆς·

Ἐν Σμύρνῃ, 23 Αὐγούστου 1901.

Αἰδεσιμώτατε Πάτερ,

Ἐκφράζω τῇ Ὑμ. Ὁσιολογιότητι τὰς θερμὰς εὐχαριστίας μου διά τε τοὺς εἰλικρινεῖς ἐπαίνους Σας, οὓς ἔχετε τὴν καλωσύνην νά μοι ἐκφράζητε διὰ τῆς ἐπιστολῆς Σας ὡς πρὸς τὴν ἐν τῇ «Νέᾳ Σμύρνῃ» διατριβήν μου περὶ ἑνώσεως τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ διὰ τὸ ἔργον Σας, ὅπερ εἴχετε τὴν καλωσύνην νά μοι δωρήσητε, καὶ ὅπερ θὰ διεξέλθω ἐπισταμένως. Μοὶ γράφετε, ὅτι «ἀνυπομόνως περιμένετε νὰ ἀναγνώσητε τὰ νέα μέσα τὰ παρ' ἐμοῦ εὑρεθέντα πρὸς ἐπίτευξιντῆς ἑνώσεως ταύτης.» Ἐπιτρέψατέ μοι, παρακαλῶ, ὁσιώτατε Πάτερ, νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι ἐγὼ οὐδὲν εὗρον μέσον. Ὅλα τὰ μέσα εὗρε καὶ χορηγεῖ ἡμῖν δωρεὰν ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ ἡ Ἁγία Αὐτοῦ Ἐκκλησία. Τὰ μέσα ταῦτα εἶναι αἱ Ἅγιαι Γραφαί, ὁ λόγος Αὐτοῦ ὁ ἅγιος, καὶ ἡ ἀληθὴς ἱερὰ παράδοσις, ἐπίσης λόγος τοῦ Θεοῦ ἅγιος. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅ τε γραπτὸς καὶ προφορικὸς ἢ κατὰ παράδοσιν εἶναι, ὡς μᾶς βεβαιοῖ Αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν, αὐτὴ ἡ ἀλήθεια· «Ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ Σου, λέγει πρὸς τὸν Πατέρα· **ὁ λόγος ὁ Σὸς ἀλήθειά**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι καὶ ἐν τῇ Δύσει ἐν προτέροις χρόνοις εἶχεν εἰσαχθῆ τὸ δι' ἐπιχύσεως βάπτισμα, ἀρνούμεθα ὅμως, ὅτι ἡ ἀντικα-

---

ἐστιν». (Ἰωάν. ΙΖ'. 17, 18). Καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον ἡ ἐν ταῖς ἁγίαις Γραφαῖς γραπτὴ τοῦ Θεοῦ ἀλήθεια ν' ἀντιφάσκῃ πρὸς τὴν ἄγραφον ἐπίσης θείαν ἀλήθειαν, ἢ ἡ ἄγραφος πρὸς τὴν γραπτήν, διότι ἀμφότεραι ἀπορρέουσιν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ τῆς ἀληθείας, "Οτις εἶπεν «Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή», διὰ τοῦτο ἐκείνη εἶναι ἀληθὴς ἱερὰ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις, καίπερ μὴ περιεχομένη ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς, δὲν ἀντιφάσκει ὅμως πρὸς αὐτάς. Τὸ ἀληθὲς λοιπὸν μέσον τῆς ἑνώσεως ὅλων τῶν ἀδελφῶν Χριστιανῶν εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, τὸ δὲ μέσον τοῦτο ὅλοι οἱ εἰλικρινεῖς Χριστιανοὶ ἔχομεν πρόχειρον. Ἀρκεῖ νὰ ἔχωμεν τὴν εἰλικρινῆ θέλησιν, ὥστε νὰ μὴ προσπαθῶμεν εἴτε ἐξ ἐσφαλμένων προϋποθέσεων, εἴτε ἐξ ἐγωϊσμοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, νὰ ἀναγκάζωμεν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ νὰ συμφωνῇ μὲ τὰς Ἐκκλησιαστικὰς ἡμῶν ἰδέας καὶ ἀρχάς, ἀλλὰ δέον νὰ προσπαθῶμεν νὰ ὑποτάξωμεν τὰς ἰδέας καὶ ἀρχάς ἡμῶν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἀληθοῦς ἱερᾶς παραδόσεως. Ἂν οὐδὲν ὑπὲρ ἑνώσεως ἐγένετο μέχρι τοῦδε, καίτοι πολλαὶ πρὸς τοῦτο ἀπόπειραι ἐγένοντο, αἰτία εἶναι, διότι ἤθελον νὰ ἀναγκάσωσι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀρχάς, ἃς ἐδιδάχθησαν, καὶ ὄχι τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἰδέας των νὰ ὑποβάλωσιν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ, καὶ διότι δὲν εἶχον ὡς γνώμονα τὸ «*Unitas in necessariis, libertas in dubiis, charitas in omnibus*» δὲν διέκρινον δηλ. μεταξὺ ἀναγκαιοτάτων δογμάτων *conditio sine qua non* καὶ διδασκαλιῶν, ἃς δύναται νὰ ἔχῃ πᾶσα μερικὴ ἐκκλησία. Εὐ-

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τάστασις αὐτοῦ εἶναι οὐσιώδης καὶ ἄνομος» [1]. Λοιπὸν ὁ κ. Baur **παραδέχεται ὅτι εἰσήχθη ἐν τῇ Δύσει τὸ δι' ἐπιχύσεως βάπτισμα**, ἄρα ὁμολογεῖ, ὅτι δὲν ἦτο γενικῶς παραδεκτὸν πρότερον. Ἀλλὰ πᾶν ὅτι εἰσάγεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔπειτα, τί ἄλλο εἶναι ἢ **νεωτερισμὸς** ἢ ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, «βέβηλος κενοφωνία» (Α' Τιμόθ. ΣΤ' 20):

χεσθε, πάτερ, ἐν τῇ ἐπιστολῇ σας νὰ εὑρίσκετο ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ εἷς Ναθαναήλ, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι». Σᾶς βεβαιῶ ὁσιώτατε, ὅτι ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ, τῇ σεπτῇ Μητρί μου, ἥτις ἐγνώρισέ μοι τὸν Κύριον καὶ Σωτῆρά μου, εὑρίσκονται πολλοὶ Ναθαναήλ, ἢ μᾶλλον τ' ἀληθὲς εἰπεῖν, ὁλόκληρος ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εἶναι Ναθαναὴλ ἄδολος «μὴ ἔχουσα σπίλον ἢ ρυτίδα», ἀλλ' «ὅλη ἁγία καὶ ἄμωμος» (ἐφεσ. ε' 27). διότι λέγει πρὸς τὸν Σωτῆρα Αὐτῆς. «Ραββὶ Σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς Ἰσραήλ» (Ἰωάν. Α' 50), καὶ εὔχεται πάντοτε «ὑπὲρ εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως (Λειτουργικόν). Εἷς ὁ μόνος Νυμφίος, ἡ μόνη ἀλάνθαστος Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Κύριος ἡμῶν νὰ ἐπακούσῃ εὐμενῶς τῶν εὐχῶν τούτων καὶ τῆς Μητρός μου Ἐκκλησίας, καὶ τῆς Ὑμετέρας, καὶ ὅλων τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ καταστήσῃ πάντας ἡμᾶς «μίαν ποίμνην» τῆς ὁποίας «μόνος ποιμὴν» νὰ εἶναι Αὐτός!

Ἀσπαζόμενος ὑμᾶς ὁσιώτατε διατελῶ.

Ν. Χ. ΑΜΒΡΑΖΗΣ

Ἱεροκῆρυξ κλπ.

(Ὁδὸς Ῥοδίων, Ἀναγνωστήριον «Εὐσεβείας»)

---

1) Ἴδε σελ. 66 τοῦ ἔργου τοῦ Baur.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ προχωρῶν γράφει ὁ Baur. «Ἐὰν ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία διὰ **σπουδαιοτάτους λόγους** (Σημ. Συγγρ. Ποῖοι εἶναι παρακαλῶ, αὐτοὶ οἱ σπουδαιότατοι λόγοι, δι' οὓς ἡ Ἐκκλησία Σου, κ. Baur, ἐκαινοτόμησεν εἰς τὸν τρόπον τοῦ Βαπτίσματος ; Διατί, παρακαλῶ, δὲν κρίνεις καλὸν ν' ἀναφέρῃς αὐτοὺς τοὺς **σπουδαιοτάτους λόγους,** διὰ νὰ τοὺς μάθωμεν καὶ ἡμεῖς ;), ἀντὶ τῆς καταδύσεως ἠσπάσθη τὴν ἐπίχυσιν ὡς κοινὸν τρόπον τοῦ βαπτίζειν, οὐδόλως εἰσήγαγεν **οὐσιώδη καινοτομίαν** », Λοιπὸν ὁμολογεῖ ὁ κ. Baur, ὅτι ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία **εἰσήγαγε καινοτομίαν.** Τώρα, ἂν ἡ εἰσαχθεῖσα καινοτομία εἶναι οὐσιώδης ἢ ἐπουσιώδης, τοῦτο εἶναι ἄλλο ζήτημα, ἡ **καινοτομία ὅμως εἶναι πάντοτε καινοτομία,** δηλ. κάτι τι παράνομον καὶ παράτυπον. Ὁμολογῶν λοιπόν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία του εἰσήγαγε καινοτομίαν ἐξακολουθεῖ γράφων. « Ἀπ' ἐναντίας ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εἰσήγαγε τοιαύτην οὐσιώδη μεταβολήν. Ὁ Βαφείδης [1] τῳόντι, ἄνευ ἐλέγχου, οὔτε τοὐλάχιστον θαυμασμοῦ ἀναφέρει (11, 96) « Κατὰ τὸν Στουδίτην μάλιστα καὶ αὐτὸ τὸ ἐν ἐρήμῳ δι' **ἀμμώδους ἐπιχύσεως** ἢ **ἑτέρου μέσου** γενόμενον Βάπτισμα ἐθεωρεῖτο ὡς σωστικόν. Αὕτη δὲν εἶναι οὐσιώδης μεταβολὴ τοῦ βαπτίσματος ; Δὲν δυνάμεθα ἴσως ἐνταῦθα νὰ ζητήσωμεν, ἐὰν ἡ Ἀνατολικὴ ἐκκλησία παραδέχεται ἔγκυρον τὸ δι' **ἀμμώδους** ἐπιχύσεως ἐν

---

1) *Ὁ Φιλάρετος Βαφείδης, Ἀρχιμανδρίτης, Δ. Φ. καὶ Καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ σχολῇ, νῦν δὲ Μητροπολίτης Καστορίας συνέγραψεν* **ἐκλαϊκευτικὴν ἱστορίαν,** *καὶ* **ὀρθόδοξον χριστιανικὴν Κατήχησιν.**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐν ἐρήμῳ Βάπτισμα, ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἕνεκα σπουδαιοτάτων λόγων, πῶς τολμᾷ νὰ θεωρήσῃ αἱρετικὴν τὴν ἐπίχυσιν ὕδατος ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν διὰ σοβαρὰς αἰτίας μεταβληθέντα τύπον τοῦ Βαπτίσματος; »[1] Ἐδῶ ὑπάρχουσι τόσαι εὐλογίαι ὅσαι καὶ λέξεις. Τίς ἀρνεῖται, ὅτι ἐν καιρῷ μεγίστης ἀνάγκης ἐπιτρέπεται οἱοσδήποτε τρόπος τοῦ Βαπτίσματος; Καὶ ὁ ἐν καιρῷ ἀνάγκης γινόμενος οὗτος, ὁ οἱοσδήποτε τρόπος τοῦ βαπτίσματος, τίς ἀρνεῖται, ὅτι δύναται νὰ ἀκυρώσῃ τὸ βάπτισμα, ἀφοῦ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία θεωρεῖ ἔγκυρον τὸ Βάπτισμα, τὸ δι' οἱουδήποτε τρόπου, **ἐν καιρῷ ἀνάγκης ἀπολύτου,** γινόμενον; Ἀλλ' ἐρωτῶμεν τὸν κ. Baur. Πῶς δὲν εἶναι αἱρετικὴ ἡ ἐπίχυσις ἢ τὸ ῥάντισμα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται ἡ Ἐκκλησία του ὡς βάπτισμα, **ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης;** Δὲν μᾶς λέγει παρακαλοῦμεν, ὁ κ. Baur, ποῖοι καὶ τίνες εἶναι **οἱ σπουδαιότατοι λόγοι,** οἱ ὁποῖοι ἀναγκάζουσιν τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν νὰ μὴ μεταχειρίζηται τὸ κανονικὸν βάπτισμα, τὸ διὰ τριττῆς δηλ. καταδύσεως, ἀλλ' ἐπιμένει ἀκόμη μεταχειριζομένη τὸ βάπτισμα τῶν **κλινικῶν,** δηλ. τῶν ἀσθενῶν ἐφ' ὅλων τῶν τέκνων της, ὡς ἐὰν ὅλα τὰ νήπια αὐτῆς, ὅταν βαπτίζωνται, νὰ ἦσαν ἀσθενῆ καὶ ψυχορραγοῦντα; Ὅτι δὲ ἡ **Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία θεωρεῖ αἱρετικὴν τὴν ἐπίχυσιν ὕδατος ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ,** τοῦτο εἶναι ἀληθές, διότι εἶναι τῳόντι καὶ **αἱρετικὴ** καὶ παράτυπος. Δὲν εἶναι ὅμως ἀληθῆ ὅσα γράφει ἐν τέλει τοῦ περὶ **ῥαντίσματος** ἄρθρου του, ὅτι δηλ. «κατὰ τὸν 47ον Ἀποστολικὸν Κανόνα οἱ πά-

1) *Διατριβαὶ κλπ. Baur, σελ. 67, 68.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λαι Γραικοὶ καὶ σήμερον Ῥῶσσοι Κληρικοὶ καὶ οἱ σήμερον Γραικοὶ πολλάκις ἀναβαπτίζοντες καθαιροῦνται. «Ἐπίσκοπος ἢ Πρεσβύτερος τὸν κατ' ἀλήθειαν ἔχοντα Βάπτισμα, ἐὰν ἄνωθεν βαπτίσῃ ἢ τὸν μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν ἐὰν μὴ βαπτίσῃ καθαιρείσθω». Δὲν εἶναι ἀληθῆ ὅσα γράφει, διότι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ μὲν τὸ Δυτικὸν βάπτισμα ὡς δι' ἐπιχύσεως ἢ ῥαντισμοῦ γινόμενον, παράτυπον καὶ ἀντικανονικόν, παραδέχεται ὅμως αὐτὸ **ἔγκυρον** καὶ **ἀληθὲς Βάπτισμα**, ὡς ἀπέδειξα ἐν τῷ Α'. τόμῳ τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» μου σελ. 160—175. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Διαφορὰ ἑνὸς ῥήματος ἐντῷ Βαπτίσματι.

Ἡ Ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία βαπτίζουσα μεταχειρίζεται τὸν ἑξῆς τύπον «**Βαπτίζεται** ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (δεῖνα) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν». Μεταχειρίζεται λοιπὸν ῥῆμα **παθητικὸν**. Τοὐναντίον ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία καὶ ὅλαι αἱ Διαμαρτυρόμεναι μεταχειρίζονται τὸν τύπον «**Βαπτίζω** σε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν». Μεταχειρίζονται ὅθεν **ἐνεργητικὸν** ῥῆμα. Ὑπάρχει καμμία διαφορὰ εἰς τοῦτο; Συμεών, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης (ὅρα τὰ "**Απαντα** αὐτοῦ ἐν Βενετίᾳ, 1820, σελ. 103) γνωματεύει, ὅτι τὸ «**Βαπτίζεται** διαφέρει τοῦ **Βαπτίζω ἐγώ**. Διότι τὸ **βαπτίζω** ἐγὼ δὲν φανερώνει, ὅτι θεληματικῶς του βαπτίζεται ὁ φωτιζόμενος· ὅτι ἐνδεχόμενον εἶναι καὶ μὲ καμ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μίαν δυναστείαν, καὶ παρὰ γνώμην τοῦ βαπτιζομένου, ἢ καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ του μόνον ὁ βαπτίζων νὰ βαπτίζῃ τὸν φωτιζόμενον, τὸ δὲ **βαπτίζεται** ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ κτλ. σημαίνει καὶ τὸ θελητικῶς καὶ τὸ ἀπὸ ἐμένα τὸν ἀρχιερέα ἢ ἱερέα κτλ. » Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Θεσσαλονίκης Συμεῶνος περὶ διαφορᾶς δῆθεν τοῦ βαπτίσματος, ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τοῦ ἐνεργητικοῦ καὶ παθητικοῦ ῥήματος, ἠκούσαμεν ὑποστηριζομένην ὑπὸ πολλῶν, οὐ μόνον ὑπὸ ἀμαθῶν φανατικῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ λογίων. Νομίζομεν, ὅτι δὲν ἔχουσι κανὲν δίκαιον οἱ διϊσχυριζόμενοι, ὅτι εὑρίσκουσι διαφορὰν εἰς τοῦτο· ἁπλῶς μόνον, διὰ τῶν οὐδαμοῦ στηριζομένων διϊσχυρισμῶν των, προσπαθοῦσι νὰ εὑρύνωσιν ἔτι μᾶλλον τὸ ἀπαίσιον χάσμα τῆς λυπηρᾶς διαιρέσεως μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ ὁ λόγος εἶναι πρόδηλος, πᾶς δὲ λόγιος καὶ πεπαιδευμένος, καὶ ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ συντακτικοῦ καὶ συντακτικῶν κανόνων γευσάμενος, γνωρίζει, ὅτι **βαπτίζεταί τις ὑπ' ἐμοῦ, ἢ ἐγὼ βαπτίζω τινὰ** εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό, ὅπως ἓν καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι, ὅταν λέγωμεν, **ἐγὼ τρώγω τὸν ἄρτον, ἢ ὁ ἄρτος τρώγεται ὑπ' ἐμοῦ, ἢ ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, ἢ ὁ Υἱὸς ἀγαπᾶται ὑπὸ τοῦ Πατρός.**

Οἱ Δυτικοί, καθὼς καὶ οἱ Ἀγγλικανοὶ καὶ ἐν γένει οἱ Διαμαρτυρόμενοι, μεταχειρίζονται τὸ ἐνεργητικὸν ῥῆμα **βαπτίζω**, συμφώνως μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος διέταξε τοὺς μαθητάς αὐτοῦ νὰ **βαπτίζωσι** τοὺς πιστεύοντας, μεταχειρισθεὶς τὸ ἐνεργητικὸν ῥῆμα, καὶ εἰπὼν «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη **βαπτίζοντες** αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος·» (Ματθ. ΚΗ'.19). Ἡμεῖς ἐτρέψαμεν τὴν ἐνεργητικὴν σύνταξιν εἰς παθητικήν, καὶ μεταχειριζόμεθα

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ παθητικὸν ῥῆμα **βαπτίζεται**, ἀλλ' ἀμφότερα εἶναι ὀρθά, διότι ἡ ἔννοια εἶναι ἡ αὐτή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ

Οἱ Ὀρθόδοξοι Ἀνατολικοὶ Χριστιανοὶ διὰ τῶν τριῶν δακτύλων, ὡς γνωστόν, ποιοῦσι τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, συνενοῦντες τὸν ἀντίχειρα μὲ τὸν μέσον καὶ παράμεσον δάκτυλον, καὶ σφραγίζοντες τὸ μέτωπον, τὸ στῆθος, τὸ πρὸς τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ τὸ πρὸς τὴν ἀριστερὰν μέρος τοῦ σώματος, διὰ τῆς συνενώσεως τῶν τριῶν δακτύλων θέλοντες νὰ σημάνωσι τὴν πίστιν αὐτῶν, κατά τινας, πρὸς τὴν ζωοποιὸν Παναγίαν Τριάδα. Τοὐναντίον, οἱ Δυτικοὶ ποιοῦσι τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ διὰ τεσσάρων δακτύλων. Οἱ Ἀγγλικανοὶ ποιοῦσιν, ὅπως καὶ οἱ Δυτικοί, τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, ἀλλ' οὐχὶ ἐφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ὅταν ὁ ἱερεὺς βαπτίζῃ παιδίον τι, ποιεῖ εἰς τὸ μέτωπον τοῦ παιδίου τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ [1]. Οἱ ἄλλοι Διαμαρτυρόμενοι δὲν με-

1) «Δεχόμεθα τὸ παιδίον τοῦτο εἰς τὸ ποίμνιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπισφραγίζομεν αὐτὸ μὲ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ πρὸς ἔνδειξιν, ὅτι μετὰ ταῦτα δὲν θέλει αἰσχυνθῆ νὰ ὁμολογῆ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐσταυρωμένου, καὶ νὰ πολεμῆ ἀνδρείως ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτοῦ ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας, τοῦ κόσμου καὶ τοῦ διαβόλου, καὶ νὰ διαμένῃ πιστὸς στρατιώτης καὶ ὑπηρέτης τοῦ Χριστοῦ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς των. Ἀμήν· (ἐδῶ ὁ ἱερεὺς κάμνει τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ παιδίου» (ὅρα σελ. 261 τοῦ εὐχολογίου τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταχειρίζονται ὅλως διόλου τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ. Πράττουσι καλῶς οἱ Διαμαρτυρόμενοι μὴ μεταχειριζόμενοι τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, καὶ μὴ σφραγίζοντες ἑαυτοὺς διὰ τοῦ ἱεροῦ τούτου πνευματικοῦ ὅπλου; Κάκιστα· διότι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ χριστιανοὶ μεταχειρίζοντο τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, ὅπως ἀναγινώσκομεν εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς ἐκκλησίας Πατέρων. Οὕτως ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν τῷ 91ῳ Κανόνι λέγει «Τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν Ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παραδεξάμεθα, ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν.... οἷον (ἵνα τοῦ πρώτου καὶ κοινοτάτου πρῶτον μνησθῶ) τό, **τῷ τύπῳ τοῦ Σταυροῦ τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡλπικότας κατασημαίνεσθαι, τίς ὁ διὰ γράμματος διδάξας;**» Πῶς δὲ οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ ἔκαμνον τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, καὶ ἂν διὰ τῶν τριῶν δακτύλων, ὅπως ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι, ἢ διὰ τῶν τεσσάρων, ὅπως οἱ Δυτικοί, φαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς λόγων τοῦ ἱεροῦ **Πηδαλίου** τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Τὸ Πηδάλιον [1] περὶ τούτου σημειοῖ· «Τὸν τύπον τοῦ τιμίου Σταυροῦ οἱ παλαιοὶ χριστιανοὶ κατ' ἄλλον σχηματισμὸν τῆς χειρὸς ἔκαμνον δηλ. **μὲ μόνα τὰ δύο δάκτυλα τῆς χειρός,** τὸν μέσον καὶ τὸν λιχανόν, καθὼς λέγει ὁ ὅσιος Πέτρος ὁ Δαμασκηνὸς (σελ. 642 τῆς Φιλοκαλ.) ὅπου λέγει, ὅτι ἡ μὲν χεὶρ ὅλη σημαίνει τὴν μίαν ὑπόστασιν τοῦ Χριστοῦ, οἱ δὲ δύο δάκτυλοι τὰς

---

1) *Ὅρα σελίδα 521 τοῦ* **Πηδαλίου.**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δύο φύσεις αὐτοῦ. Ἡ δὲ ἐπικρατοῦσα ἤδη συνήθεια τῶν χριστιανῶν εἶναι νὰ σμίγουν τὰ δύο δάκτυλα τῆς χειρὸς ὁμοῦ μὲ τὸν μεγάλον, καὶ μὲ τὰ τρία ταῦτα σημαίνοντα τὴν ἁγίαν Τριάδα νὰ σχηματίζωσι τὸν Σταυρὸν βάλλοντες τὸ χέρι πρῶτον εἰς τὸ μέτωπον, δεύτερον εἰς τὸν ὀμφαλόν, δι' οὗ παριστάνεται τὸ ὄρθιον μέρος τοῦ Σταυροῦ, τρίτον βάλλοντες τὸ χέρι εἰς τὸν δεξιὸν ὦμον, καὶ τέταρτον βάλλοντες τὸ εἰς τὸν ἀριστερὸν δι' οὗ παριστάνεται καὶ τὸ πλάγιον μέρος τοῦ Σταυροῦ. Κατηγοροῦσι δὲ οἱ Λατῖνοι ἡμᾶς τοὺς Γραικούς, διατὶ δὲν βάλλομεν τὸ ἀριστερὸν χέρι πρῶτον εἰς τὸν ἀριστερὸν ὦμον, καὶ ἔπειτα εἰς τὸν δεξιόν, καθὼς ἐκεῖνοι ποιοῦσιν. Ἀλλ' ἀρά γε νοοῦσι, τί λέγουσιν; ἡμεῖς τοῦτο ποιοῦμεν, διατὶ μὲ τὸ σχῆμα τοῦτο τοῦ σταυροῦ ζητοῦμεν νὰ ἐντυπώσωμεν τὸν σταυρωθέντα Χριστὸν εἰς τὸν ἑαυτόν μας, ὅστις, ἐπειδὴ καὶ ἔβλεπε κατὰ δυσμάς, ὅταν ἐσταυρώθη, ἡμεῖς δὲ βλέπομεν κατ' ἀνατολάς, ὅταν προσκυνοῦμεν, ἐντεῦθεν ἀκολουθεῖ, ὅτι ὁ μὲν ἀριστερὸς ὦμος τοῦ Χριστοῦ νὰ πίπτῃ εἰς τὸν ἰδικόν μας δεξιόν, ὁ δὲ δεξιὸς ἐκείνου νὰ πίπτῃ εἰς τὸν ἰδικόν μας ἀριστερόν... Ἡ ὀρθόδοξος ὁμολογία, δὲν εἰξεύρω πῶς, λέγει νὰ βάλλωμεν τὸ χέρι εἰς τὸν θώρακα, ἤτοι στῆθος, ἀντὶ νὰ τὸ βάλλωμεν εἰς τὸν ὀμφαλόν, καὶ ἀντὶ εἰς τοὺς ὤμους, λέγει νὰ τὸ βάλλομεν εἰς τοὺς βραχίονας (σελ. 73)» Τί ἐξάγεται ἐξ ὅσων λέγει τὸ Πηδάλιον; Ὅτι οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ ἔκαμνον τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ μὲ **δύο μόνον δάκτυλα**. Ἡμεῖς κάμνομεν αὐτὸ **μὲ τρία**, οἱ δὲ Δυτικοὶ **μὲ τέσσαρα**. Ἄρα καὶ οἱ Δυτικοὶ καὶ ἡμεῖς μετεβάλομεν τὸν ἀρχαῖον τύπον τοῦ Σταυροῦ· ἀλλ' ἡμεταβολὴ αὕτη εἶναι ὅλως ἀσήμαντος. Σημαντικὴ μεταβολὴ εἶναι ἡ τῶν Διαμαρτυρομένων, οἵτινες, ὅλως ἀδικαιολογήτως, παρέλειψαν ἐντελῶς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νὰ σφραγίζωνται διὰ τοῦ σημείου τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ, ἐξαιρέσει τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία μεταχειρίζεται ἐν τῷ βαπτίσματι, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Εἰκόνες καὶ ἀγάλματα

Ἡ μὲν Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κοσμεῖ τοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς δι' εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων. Τοὐναντίον ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία κοσμεῖ αὐτοὺς οὐ μόνον δι' εἰκόνων, ἀλλὰ καὶ δι' **ἀγαλμάτων** καὶ **ἀνδριάντων** τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία κοσμεῖ καὶ αὕτη τοὺς ναοὺς δι' εἰκόνων, ἀλλὰ δὲν θέτει αὐτὰς ἐντὸς τοῦ Ναοῦ, ἀλλ' ἐν τοῖς παραθυρίοις, ἀποτυποῦσα ἐπὶ τῆς ὑέλου. Ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ τιμῶσι τὰς εἰκόνας διὰ φώτων, θυμιάματος καὶ ἀσπασμοῦ. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία οὐδόλως. Ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Ἀγγλικανικὴ δὲν ἐπιτρέπουσιν ἀγάλματα. Ἡ Δυτικὴ θεωρεῖ εἰκόνας καὶτὰ ἀγάλματα. Ἐν τῷ **Πηδαλίῳ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας** (σελ. 257) ἀναγινώσκομεν περὶ τούτων τὰ ἑξῆς : « Ἄλλο εἶναι εἴδωλον, ἄλλο ἄγαλμα καὶ ἄλλο εἰκών. Τὸ γὰρ εἴδωλον διαφέρει ἀπὸ τὴν εἰκόνα, καθ' ὃ ἡ μὲν εἰκὼν ἀληθοῦς πράγματος καὶ πρωτοτύπου εἶναι ὁμοιότης, τὸ δὲ εἴδωλον ψευδοῦς καὶ ἀνυπάρκτου πράγματος. . . . Ἀγάλματα καὶ γλυπτὰ ἁπλῶς καὶ ἀνδριάντας λέγομεν ἐκείνας τὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι περιέχουν ὅλον τὸ σῶμα τοῦ εἰκονιζομένου. Τοῦτο δὲ τὸ εἶδος τῶν εἰκόνων, ἤτοι τὰ ἀγάλματα, ὄχι μόνον δὲν προσκυνεῖ ἀλλὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὐδὲ ὅλως κατασκευάζει ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία διὰ πολλὰ αἴτια. α'.) διότι ἐν τῷ παρόντι ὅρῳ αὐτῆς ἡ Σύνοδος (ἡ Ζ'.) λέγει νὰ κατασκευάζονται εἰκόνες ἀπὸ χρώματα, ἀπὸ ψηφί, καὶ ἀπὸ ἄλλων ὑλῶν ἐπιτηδείων (δηλ. ἀπὸ χρυσάφι, καὶ ἀσῆμι καὶ ἄλλα μέταλλα, ὡς εἶπεν ὁ Ἀμορίου Θεοδόσιος ἐν τῇ δ'. πράξει τῆς αὐτῆς Συνόδου) ἐπάνω εἰς τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ ἐσθῆτας. . . δὲν ἀνέφερε δὲ ὅλως διόλου περὶ κατασκευῆς ἁγάλματος ἢ ἀνδριάντος, μᾶλλον δὲ ὁ ὅρος αὐτῆς οὗτος ἀναιρετικὸς τῶν ἀγαλμάτων ἐστί. β'. ὅτι οὔτε αἱ ἐπιστολαί, ὅπου ἔγραψαν οἱ Πατριάρχαι ἀναμεταξύ τους, καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς, οὔτε αἱ ἐπιστολαὶ τῶν Παππῶν Γρηγορίου πρὸς Γερμανὸν καὶ Ἀδριανοῦ πρὸς τὴν παροῦσαν Σύνοδον (τὴν Ζ'.), οὔτε αἱ διαλαλιαὶ καὶ διαλέξεις, ὁποῦ εἶπον οἱ Ἐπίσκοποι καὶ Μοναχοὶ εἰς ὅλας τὰς ὀκτὼ πράξεις τῆς παρούσης περὶ ἁγαλμάτων καὶ ἀνδριάντων ὅλως ἀναφέρουσιν. Ἀλλὰ καὶ αἱ παρὰ τῶν εἰκονομάχων γενόμεναι Σύνοδοι, καὶ μάλιστα ἡ ἐπὶ Κοπρωνύμου ἐν Βλαχέρνᾳ, γράφουσα κατὰ τῶν ἁγίων Εἰκόνων, χρωματουργίας ἀναφέρουσι καὶ ζωγραφίας [1] οὐδέποτε δὲ ἀγάλματα

1) Ὅτι εἰκόνες μόνον ὑπῆρχον, οὐδόλως δὲ ἀγάλματα, δεικνύουσι καὶ οἱ ἑξῆς στίχοι, οὓς ὁ Λέων ὁ Ἴσαυρος διέταξε νὰ χαράξωσιν ἐπὶ τῆς Πύλης τῶν ἀνακτόρων, ὅτε καταβιβάσας τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ἔστησε Σταυρὸν ἐν τῇ θέσει αὐτῆς. Οἱ στίχοι, διασωθέντες μέχρις ἡμῶν, εἶναι οἱ ἑξῆς·

« Ὕλῃ γεπρᾷ καὶ γραφαῖς κακοτέχνοις
Χριστὸν γράφεσθαι μὴ φέρων ὁ Δεσπότης
Λέων σὺν Υἱῷ, τῷ νέῳ Κωνσταντίνῳ,
Σταυροῦ χαράττει τὸν τρισόλβιον τύπον,
Καύχημα πιστῶν ἐν πύλαις Ἀνακτόρων ».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ πολλὰ ἄλλα γράφει τὸ Πηδάλιον πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ἀνέκαθεν ἡ Ἐκκλησία μόνον εἰκόνας παρεδέξατο, ἐν αἷς εἰκονίζονται μὲν μέλη, χεῖρες, πόδες κτλ. ἀλλὰ δὲν εἶναι ἁπτά, οὐδέποτε ὅμως ἠνέχθη τὰ ἀγάλματα. Ἡ Δυτικὴ λοιπὸν Ἐκκλησία κακῶς ποιοῦσα ἠθέλησε καὶ ἐν τούτῳ νὰ καταστήσῃ εὐρύτερον τὸ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν χάσμα. Εἶναι καὶ τοῦτο μία διαφορὰ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἀναγομένη εἰς τὸν ἐξωτερικὸν τῆς Ἐκκλησίας κόσμον, ἤτοι εἰς τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν. [1]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Πῶς ἐκοινώνουν τῶν ἀχράντων Μυστηρίων οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοί.

Ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι κοινωνοῦμεν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ταὐτοχρόνως ἐκ τοῦ ἁγίου Ποτηρίου διὰ τῆς λαβίδος. Τοὐναντίον οἱ Δυτικοὶ λαϊκοὶ ἀξιοῦνται μόνον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, λαμβάνοντες αὐτὸ ἐν τῇ παλάμῃ καὶ στεροῦνται δυστυχῶς τοῦ αἵματος Αὐτοῦ. Οἱ Ἀγγλικανοί, Κληρικοί τε καὶ λαϊκοί, κοινωνοῦσι πρῶ-

1) Λέγουσιν ὅτι τὸ μέγα ἄγαλμα τοῦ Ἁγίου Πέτρου, τὸ ἑστημένον ἐν τῷ ἐν Ῥώμῃ μεγίστῳ τοῦ κόσμου Ναῷ, τῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ εὑρεθὲν ἐν Ῥώμῃ ἄγαλμα τοῦ Καπιτωλίου Διός, εἰς ὃ προσέθηκαν στέφανον ἐν τῇ κεφαλῇ, καὶ κλεῖδας μεγάλας εἰς τὰς χεῖρας, καὶ οὕτω Ζεὺς ὁ Καπιτώλιος, ὁ ἀνύπαρκτος τῶν Εἰδωλολατρῶν ὁ θεός, μετεβλήθη αἴφνης εἰς Ἅγιον Ἀπόστολον Πέτρον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τον καὶ χωριστὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, δεχόμενοι αὐτὸ ἐν τῇ παλάμῃ, καὶ εἶτα λαμβάνοντες ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως τὸ ποτήριον πίνουσιν ἄνευ λαβίδος, ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου[1]. Πῶς ἐκοινώνουν οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοί, πληροφορούμεθα καὶ ἐκ τοῦ **Πηδαλίου** καὶ ἐκ τῆς **Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας**. Ὁ ΡΑ' Κανὼν τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου λέγει τὰ ἑξῆς· «Σῶμα Χριστοῦ, καὶ ναόν, τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθέντα ἄνθρωπον, ὁ Θεῖος Ἀπόστολος μεγαλορώνως ἀποκαλεῖ. Πάσης οὖν αἰσθητῆς κτίσεως ὑπερκείμενος ὁ τῷ σωτηρίῳ πάθει τοῦ οὐρανίου τυχὼν ἀξιώματος, ἐσθίων καὶ πίνων Χριστὸν πρὸς ζωὴν διὰ παντὸς μεθαρμόζεται τὴν αἴδιον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα

---

1) «*Τότε ὁ Λειτουργὸς θέλει κοινωνήσει πρῶτος αὐτὸς καὶ εἰς τὰ δύο εἴδη· καὶ ἔπειτα θέλει μεταδώσει τὰ αὐτὰ εἰς τοὺς Ἐπισκόπους, ἱερεῖς καὶ διακόνους· μετὰ ταῦτα δὲ καὶ εἰς τὸν λαὸν κατὰ τάξιν* **εἰς τὰς χεῖράς των,** *ὅλων εὐλαβῶς γονυκλιτούντων. Καὶ ἐνῷ μεταδίδει τὸν Ἄρτον εἰς ἕνα ἕκαστον λέγει·* «**Τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον ἐδόθη ὑπὲρ σοῦ, νὰ διατηρῇ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν σου εἰς ζωὴν αἰώνιον. Λάβε καὶ φάγε τοῦτο εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὑπὲρ σοῦ ἀποθανόντος Χριστοῦ, καὶ βόσκου ἀπὸ αὐτὸν μέσα εἰς τὴν καρδίαν σου διὰ πίστεως μετὰ εὐχαριστίας**». *Καὶ ὁ λειτουργός, ὅστις δίδει τὸ Ποτήριον εἰς ἕνα ἕκαστον λέγει·* «**Τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον ἐχύθη ὑπὲρ σοῦ, νὰ διατηρῇ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν σου εἰς ζωὴν αἰώνιον. Πίε τοῦτο εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὑπὲρ σοῦ ἐκχυθέντος αἵματος τοῦ Χριστοῦ καὶ εὐχαρίστει**». (*Ὅρα σελ. 247 τοῦ* **Εὐχολογίου** *τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐπισκοπιανῆς Ἐκκλησίας κτλ. ἐν Λονδίνῳ, ἔτει αωλθ'*). *Ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ λειτουργίᾳ ὑπάρχουν ὡραῖαι εὐχαὶ ὁμοιάζουσαι πολὺ μὲ τὰς ὡραίας καὶ κατανυκτικὰς εὐχὰς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.*

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῇ μεθέξει τῆς θείας ἁγιαζομενος χάριτος. Ὥστε εἴ τις τοῦ ἀχράντου σώματος μετασχεῖν ἐν τῷ τῆς συνάξεως βουληθείη καιρῷ, καὶ ἓν πρὸς αὐτὸ τῇ μετουσίᾳ γενέσθαι, **τὰς χεῖρας σχηματίζων εἰς τύπον Σταυροῦ**, οὕτω προσίτω, καὶ δεχέσθω τὴν κοινωνίαν τῆς χάριτος. Τοὺς γὰρ ἐκ χρυσοῦ ἢ ἄλλης ὕλης, **ἀντὶ χειρὸς** τι ἁ δοχεῖα κατασκευάζοντας πρὸς τὴν τοῦ Θείου δώρου ὑποδοχήν, καὶ δι' αὐτῶν τῆς ἀχράντου κοινωνίας ἀξιουμένους οὐδαμῶς προσιέμεθα, ὡς προτιμῶντας τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνος τὴν ἄψυχον ὕλην καὶ ὑποχείριον. Εἰ δέ τις ἀλῷ τῆς ἀχράντου κοινωνίας μεταδιδοὺς τοῖς τοιαῦτα δοχεῖα προσφέρουσιν ἀφοριζέσθω καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ταῦτα ἐπιφερόμενος». Τὸν κανόνα τοῦτον ἑρμηνεύων ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης λέγει «**Τῷ τότε καιρῷ συνήθεια ἐπεκράτει νὰ κοινωνῶσι καὶ οἱ λαϊκοί, καθὼς καὶ οἱ ἱερεῖς, λαμβάνοντες εἰς χεῖρας τὸν ἅγιον ἄρτον, ὃν τρόπον λαμβάνουσι νῦν τὸ ἀντίδωρον** κτλπ.». Σημειόνει δὲ ὁ Νικόδημος καὶ τὰ ἑξῆς· «Τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐλάμβανον εἰς τὰς χεῖρας τὸν ἅγιον ἄρτον οἱ τότε λαϊκοί, διδάσκει Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων Κατηχ. μυσταγ. Ε'. λέγων κλπ. Σημείωσαι δέ, ὅτι ἀπὸ τὸν παρόντα Κανόνα ἐλέγχονται ἐκεῖνοι, ὁποῦ λέγουσιν «ὅτι ὁ Θεῖος Χρυσόστομος ἐπενόησε τὴν λαβίδα· **ἡ συνήθεια γὰρ τοῦ νὰ λαμβάνουν οἱ χριστιανοὶ εἰς χεῖρας τὸν ἅγιον ἄρτον** ἐκράτησεν ὕστερα ἀπὸ τὸν Χρυσόστομον, τὸ ὀλιγώτερον χρόνους τετρακοσίους, ὡς δῆλον γίνεται καὶ ἀπὸ τὴν παροῦσαν Σύνοδον, καὶ ἀπὸ τὸν Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν διηγούμενον ταύτην, (Περὶ ὀρθοδόξ. πίστεως βιβλ. Δ'. κεφ. ΙΔ'.), ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος Χρυσόστομος τὴν συνήθειαν ταύτην διηγεῖται εἰς

Ψηφιακή Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πολλοὺς λόγους του τὸν ΜΘ' (ἑρμην. εἰς ψαλμ. λόγῳ κς' εἰς τὰ Σεραφείμ, λόγ. κα' ἀνδριάντων· ὅρα καὶ τὸν Μεταφραστὴν εἰς τὸν βίον αὐτοῦ). Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν αἱ γυναῖκες δὲν ἐλάμβανον τὸν ἅγιον ἄρτον μὲ γυμνὰ χέρια, ἀλλ' ἁπλώνουσαι εἰς τὰς χεῖράς των τῶν κἄποια λευκὰ ὁράρια, ἤγουν ἄσπρα μανδηλάκια, ἐδέχοντο οὕτω τὸν ἅγιον ἄρτον, καθὼς ἡ ἐν τῇ Ἀντισιοδώρῳ τῇ πόλει τοπικὴ Σύνοδος διορίζει τοῦτο (Κανὼν λς' καὶ ὁ Αὐγουστῖνος λόγ. σνϐ'). Τὸ μανδηλάκιον δὲ αὐτὸ ὠνομάζετο **Δομινεκάλε** (Dominicale) ὁποῦ θέλει νὰ εἰπῇ Λατινικά, Κυριακόν, ἐπειδὴ κατὰ τὰς Κυριακὰς τὸ ἔφερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ λάϐουν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Τὸ αἴτιον δέ, ποῦ ἐπενοήθη ἡ λαϐίς, ἦτο, διότι μερικοί, ἢ ὑποκρινόμενοι, πῶς εἶναι χριστιανοί, ἢ αἱρετικοί, ἢ δεισιδαίμονες ἄνθρωποι, λαμϐάνοντες εἰς χεῖρας τὸν ἅγιον ἄρτον, ἢ τὸν ἔρριπτον, ἢ τὸν ἔκρυπτον, ἢ εἰς μαγείας καὶ πονηρίας ἄλλοι τὸν μετεχειρίζοντο. Ὅθεν διὰ τῆς ἐπινοήσεως τῆς λαϐίδος, διδομένης τῆς ἁγίας Κοινωνίας εἰς τὸ στόμα, ἐσηκώθη ἀπὸ τὸ μέσον κάθε αἰτία καὶ πρόφασις τῆς τοῦ μυστηρίου τούτου καταφρονήσεως.... Τινὲς δὲ καὶ ἄλλην αἰτίαν ἐστοχάσθησαν μᾶλλον ἁρμόδιον, ἤγουν τὴν τῆς μεταδόσεως εὐκολίαν, ὅτι τὸν παλαιὸν καιρὸν σχεδὸν κάθε Ἐκκλησία εἶχε καὶ τὸν Διάκονόν της. Ὅθεν, κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν παράδοσιν, ὁ μὲν ἱερεὺς ἔδιδε τὸ θεῖον σῶμα, ὁ δὲ διάκονος, πλησίον ἱστάμενος μὲ τὸ ἅγιον Ποτήριον διένεμε τὸ θεῖον αἷμα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔπειτα ἐξέλιπον οἱ Διάκονοι ἀπὸ τὰς περισσοτέρας Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ μὲ τὴν πεῖραν βλέπομεν, ὁποῦ λείπουσι, καὶ μάλιστα εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς πτωχικὰς Ἐκκλησίας, καὶ ἐντεῦθεν συνέϐαινε δυσκολία ὁ αὐτὸς ἱερεὺς νὰ τὰ μεταδίδῃ χωριστὰ καθ' ἕνας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλος

οἰκονομικώτατα καὶ λυσιτελέστατα, ἐπενοήθη ἡ λαβίς, ἵνα γενομένης τῆς ἑνώσεως, μεταδίδῃ εὐκόλως, καὶ μάλιστα εἰς τὰ νήπια. »[1]

Καὶ ταῦτα μὲν τὸ **Πηδάλιον**. Ἡ δὲ **Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία** πλατύτερον ὡς ἑξῆς: «Τούτων οὕτω τελεσθέντων, ἀπεκαλύπτετο ὁ ἅγιος ἄρτος, καὶ κατετέμνετο καθ' ἔθος ἀρχαῖον **εἰς τεμάχια** (κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου, καὶ εἰς σύμβουλον τοῦ πάθους καὶ τῆς σταυρώσεως (Χρυσόστομ. εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθ. ὁμιλ. κδ' «Διατὶ δὲ προσέθηκεν, «ὃ κλῶμεν»; τοῦτο γὰρ ἐπὶ μὲν εὐχαριστίας ἐστὶν ἰδεῖν γενόμενον· ἐπὶ δὲ τοῦ σταυροῦ οὐκέτι, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον τούτῳ· ὁστοῦν γὰρ Αὐτοῦ, φησίν, οὐ συντριβήσεται, ἀλλ' ὅπερ οὐκ ἔπαθεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, τοῦτο πάσχει ἐπὶ τῆς προσφορᾶς διὰ σέ, καὶ ἀνέχεται διακλώμενος, ἵνα πάντες ἐμπλήσῃ») **τέσσαρα μὲν** παρ ἕλλησι, **τρία** δὲ παρὰ Λατίνοις, καὶ **ἐννέα** παρ' Ἱσπανοῖς κατὰ τὴν Μοζαραβικὴν λειτουργίαν. Ταῦτα δὲ πάλιν τὰ τεμάχια κατεμελίζοντο **εἰς μοίρας πλείονας ἀναλόγως τοῦ πλήθους τῶν εἰς μετάληψιν προετοιμαζομένων** (Κλήμ. Ἀλεξανδρ. Στρωμ. βιβλ, Α' «ἢ καὶ τὴν εὐχαριστίαν τινὲς διανείμαντες, **ὡς ἔθος** αὐτῶν δὴ ἕκαστον τοῦ λαβεῖν τὴν μοῖραν ἐπιτρέπουσιν»— Διονυσ. Ἀρεοπαγ. Περὶ ἐκκλ, ἱεράρχ, Κεφ. Γ' «Τὸν ἐγκεκαλυμμένον καὶ ἀδιαίρετον ἄρτον ἀνακαλύψας, **καὶ εἰς πολλὰ διελών**, καὶ τὸ ἑνιαῖον τοῦ ποτηρίου πᾶσι καταμερίσας, συμβολικῶς τὴν ἑνότητα πληθύνει καὶ διανέμει παναγεστάτην ἐν τούτοις ἱερουργίαν τελῶν»)... Καὶ δὴ

---

1) Ὅρα **Πηδαλίου** σελ. 254—255.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πάντες ὁμοῦ καὶ ἕκαστος ἰδίᾳ ὠφειλεν εὐλαβῶς νὰ προσέρχωνται καὶ εὐσχήμως (Κύριλλ. Ἱεροσολ. Κατηχ. ε' μυσταγ. ε' 20 «Προσιὼν μὴ τεταμένοις τοῖς τῶν χειρῶν καρποῖς προσέρχου, μηδὲ διῃρημένοις τοῖς δακτύλοις, ἀλλὰ τὴν ἀριστερὰν θρόνον ποιήσας τῇ δεξιᾷ, ὡς μελλούσῃ βασιλέα ὑποδέχεσθαι, καὶ **κοιλάνας τὴν παλάμην δέχου τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ . . .** Εἶτα προσέρχου καὶ τῷ ποτηρίῳ τοῦ αἵματος, μὴ ἀνατείνων τὰς χεῖρας, ἀλλὰ κύπτων, καὶ τρόπῳ προσκυνήσεως καὶ σεβάσματος λέγων τὸ Ἀμήν ». . . . Ἑκάστῳ τῶν μεταλαμβανόντων ὁ Ἐπίσκοπος ἢ ὁ Πρεσβύτερος, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ ὁ Διάκονος (status., Eccles,antiqu., c. 38) Diaconus, praesente presbytero, eucharistian corporis Christi populo, si necessitas cogat, jussus eroget) **παρέχων τὸν ἅγιον ἄρτον** ἔλεγε· «Σῶμα τοῦ Χριστοῦ» ἐν τῇ τῆς Ῥώμης Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ Γρηγορίου Α'. τοῦ ἱερέως τὰ ῥήματα ἐν τῇ προσφορᾷ τοῦ Ἁγίου ἄρτου εἶχον ὡς ἑξῆς· «Corpus Domini nostri jesu Christi conservet animam tuam » ὅρα joann. Diacon Vita Gregor. S. 11. c. 41). Ὁ δὲ μεταλαμβάνων ὁμολογῶν τοῦτο καὶ ἐπιβεβαιούμενος ἀπήντα «Ἀμήν». Ὁμοίως καὶ ὁ Διάκονος προσφέρων τὸ ἅγιον Ποτήριον προσεπέλεγεν «Αἷμα Χριστοῦ, ποτήριον ζωῆς» (λειτουργ. τοῦ Ἀποστολ. Μάρκου Κεφ. Γ'. «Ὁ ἱερεύς, μεταδιδοὺς τὸν Κλῆρον, λέγει, «Σῶμα ἅγιον». Καὶ εἰς τὸ Ποτήριον λέγει, «Αἷμα τίμιον τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν»· ὁ δὲ κοινωνῶν «Ἀμήν» [1].

---

1) Ὅρα **χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν** *Νικηφόρου Καλογερᾶ, διασκευασθ. καὶ ἐκδοθ. ὑπὸ Φιλίππου Παππαδοπούλου, καθηγητ. κτλ. 493—496.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σήμερον ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ μόνον οἱ Κληρικοὶ κοινωνοῦσιν, ἐντὸς τοῦ ἁγίου Βήματος, συμφώνως μὲ τὸν ἀρχαῖον τρόπον, δηλ. λαμβάνοντες χωριστὰ ἐν τῇ παλάμῃ τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἶτα πίνοντες ἐκ τοῦ Ἁγίου Ποτηρίου. Οἱ λαϊκοί, ὡς γνωστόν, κοινωνοῦσι συγχρόνως ἀμφότερα τὰ εἴδη ἐκ τοῦ ἁγίου Ποτηρίου διὰ τῆς λαβίδος. Ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ Ἀγγλικανικῇ ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς Διαμαρτυρομέναις, τηρεῖται ἐν τῇ ἱερᾷ Μεταλήψει ὁ ἀρχαῖος τρόπος, ἤτοι χωριστὰ λαμβάνουσι τὸν ἅγιον Ἄρτον, καὶ ἔπειτα πίνουσιν ἐκ τοῦ ἁγίου Ποτηρίου, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω λόγων τῶν ἁγίων Πατέρων βλέπομεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Κοινωνία τῶν ἀχράντων Μυστηρίων ὑπὸ τῶν παίδων.

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία κρίνει ἀξίους τῆς μεταλήψεως τῶν ἀχράντων μυστηρίων **καὶ τοὺς παῖδας**, ὅπως καὶ ἡ Ἀρμενική, Κοπτική, Ἀβυσσινιακὴ κτλ. Τοὐναντίον ἡ Δυτική, ἡ Ἀγγλικανικὴ καὶ αἱ λοιπαὶ Διαμαρτυρόμεναι Ἐκκλησίαι **στεροῦσι τοὺς παῖδας τῆς ἁγίας Κοινωνίας**, ἀξιοῦσι δ' αὐτοὺς ταύτης μόνον μετὰ τὴν **ἐπιβεβαίωσιν** (confirmation, ἥ, τὸ παρ' ἡμῖν, ἅγιον Μῦρον ἢ Χρίσμα), δηλ. τοὺς μὲν ἄρρενας κατὰ τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, τὰ δὲ θήλεα κατὰ τὸ 12ον. Πόσον καὶ κατὰ τοῦτο σφάλλονται καὶ ἡ Δυτικὴ καὶ αἱ Διαμαρτυρόμεναι Ἐκκλησίαι, διδασκόμεθα ἐκ τῆς ἱερᾶς ἀρχαιότητος. Αἱ μὲν Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ (Η'. 8) λέγουσι τὰ ἑξῆς. «Μετὰ τοῦτο μεταλαμβανέτω ὁ Ἐπίσκοπος,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔπειτα οἱ Πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι καὶ οἱ ὑποδιάκονοι, καὶ οἱ ἀναγνῶσται, καὶ οἱ ψάλται, καὶ οἱ ἀσκηταί, καὶ ἐν ταῖς γυναιξὶν αἱ διακόνισσαι καὶ αἱ παρθένοι, καὶ αἱ χῆραι, εἶτα **τὰ παιδία,** καὶ τότε πᾶς ὁ λαὸς κατὰ τάξιν». Ὁ Νικηφόρος Κάλλιστος ἐν τῇ Ἐκκλησιαστ. Ἱστορίᾳ (Κεφ. ιξ'. 25) γράφει τὰ ἑξῆς· «Ἔθος κεκράτηκεν ἐκ πολλοῦ τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων, ἐπειδὰν πολύ τι τῶν μερίδων τοῦ ἀχράντου καὶ θείου σώματος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐναπολειφθείη, μεταστέλλεσθαι τοὺς ἱερέας παῖδας ἀφθόρους ἐκ τῶν εἰς χαμαιδιδασκάλους φοιτώντων, καὶ ταύτας νήστεις ἐσθίειν· ὃ δὴ καὶ ἐμοὶ πολλάκις νεωτέρῳ κομιδῇ γε ὄντι ἐπισυνέβη γενέσθαι» (ὅρα καὶ Κυπριανὸν de lapsis p. 90 (ἔκδ. Amstelod. καὶ Αὐγουστῖνον epistol. 23 ad Bonifat. καὶ sermonem 8 de verbis Apostolic. p, 110 «infantes sunt, sed mensae ejus participes fiunt ut habeaut in se vitam».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὀλίγων κατανοοῦμεν, ὅτι ἡ μὲν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, τὴν ἱερὰν ἀρχαιότητα ἀκολουθοῦσα, ὀρθῶς πράττει κοινωνοῦσα τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου καὶ τοὺς παῖδας καὶ τὰ νήπια, ἡ δὲ Δυτικὴ καὶ αἱ Διαμαρτυρόμεναι καὶ κατὰ τοῦτο ἐνεωτέρισαν καὶ ἐκαινοτόμησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Ἡ γονυκλιτῶς γινομένη προσευχή.

Οἱ Ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ προσευχόμεθα ἐν τῷ ἱερῷ Ναῷ **ὄρθιοι, γονυκλιτῶς** δὲ προσευχόμεθα μόνον κατὰ τὴν Ἁγίαν τῆς Πεντηκοστῆς ἑορτήν, κυρίως ἐν τῷ ἑσπερινῷ,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀναγινωσκομένων τῶν εὐχῶν περὶ τῆς καταβάσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν, ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους τοῦ Κυρίου. Τοὐναντίον οἱ Δυτικοὶ χριστιανοί, ὡς καὶ οἱ Ἀγγλικανοί, καθ' ἑκάστην σχεδὸν **γονυπετεῖς** προσεύχονται. Τί τὸ ὀρθόν, διδάσκει ἡ ἱερὰ ἀρχαιότης.

Ὁ 90ὸς Κανὼν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου διαλαμβάνει τὰ ἑξῆς: « Ταῖς Κυριακαῖς μὴ γόνυ κλίνειν ἐκ τῶν Θεοφόρων ἡμῶν Πατέρων κανονικῶς παρελάβομεν, τὴν τοῦ Χριστοῦ τιμῶντες Ἀνάστασιν, ὡσὰν οὖν μὴ ἀγνοῶμεν τὸ σαφὲς τῆς τούτου παρατηρήσεως, δῆλον τοῖς πιστοῖς καθιστῶμεν, ὥστε μετὰ τὴν ἐν τῷ Σαββάτῳ ἑσπερινὴν τῶν ἱερωμένων πρὸς τὸ θυσιαστήριον εἴσοδον, κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθος, μηδένα γόνυ κλίνειν μέχρι τῆς ἐφεξῆς κατὰ τὴν Κυριακὴν ἑσπέρας, καθ' ἣν μετὰ τὴν ἐν τῷ λυχνικῷ εἴσοδον αὖθις τὰ γόνατα κάμπτοντες, οὕτω τὰς εὐχὰς τῷ Κυρίῳ προσάγομεν. Τῆς γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐγέρσεως πρόδρομον τὴν μετὰ τὸ Σάββατον νύκτα παραλαμβάνοντες, τῶν ὕμνων ἐντεῦθεν πνευματικῶς ἀπαρχόμεθα, εἰς φῶς ἐκ σκότους τὴν ἑορτὴν καταλήγοντες, ὡς ἐν ὁλοκλήρῳ ἐντεῦθεν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ πανηγυρίζειν ἡμᾶς τὴν ἀνάστασιν». Ὁ Κανὼν οὗτος διδάσκει τοὺς πιστοὺς νὰ παύωσι μὲν τὴν γονυκλισίαν μετὰ τὴν εἴσοδον τῶν ἱερέων εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα, κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν τοῦ Σαββάτου, νὰ ἀρχίζωσι δὲ πάλιν τὴν γονυκλισίαν, μετὰ τὴν εἴσοδον τῶν ἱερέων εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα, κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν τῆς Κυριακῆς, δηλ. νὰ παύῃ ἡ γονυκλισία μόνον ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τοῦ Σαββάτου, μέχρι τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς, καθ' ὅλας δὲ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος ἡ προσευχὴ νὰ γίνηται **γονυκλιτῶς**. Ἡ συνήθεια αὕτη, τὴν ὁποίαν ὁ ἀνωτέρω Κανὼν ὀνομάζει «**κρατοῦν ἔθος**» ὑπάρχει εἰς τὴν Δυτικὴν καὶ

Ψηφιακή Κεντρική Βιβλιοθήκη Θεσσαλ

τὰς Διαμαρτυρομένας Ἐκκλησίας, φαίνεται δέ, ὅτι εἰς ἡμᾶς ἐξέλιπεν ἀπὸ τοῦ λυπηροῦ σχίσματος τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐντεῦθεν. Εἰς τοῦτο δὲ συμφωνεῖ καὶ τὸ **Πηδάλιον** (σελ. 245), τὸ ὁποῖον ἀναφέρει τὰ ἑξῆς. «Πότε δέ, καὶ ἀπὸ τίνας ἐσηκώθη ἀπὸ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἡ Εὐαγγελική, ἀποστολικὴ καὶ Πατρικὴ συνήθεια τῆς γονυκλισίας; Μετ' ἀκριβείας νὰ εἴπωμεν, οὐκ οἴδαμεν. Συμπεραίνομεν ὅμως στοχαστικῶς, ὅτι νὰ ἐσηκώθη αὕτη μετὰ τὸ Σχίσμα, τινῶν ἴσως ἡμετέρων μὲ ὑπερβολὴν ζηλωτῶν, ἀντιφερομένων εἰς τὰ ἔθιμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἀκολούθως δὲ καὶ εἰς τὸ κανονικὸν τοῦτο ἔθος. Καὶ ὅτι τοῦτο τὸ συμπέρασμα ἡμῶν ἐστιν ἀληθές, ὅρα τὸν ἡμέτερον Μελέτιον τὸν Πηγᾶν, ἐν τῷ τέλει τοῦ γ'. βιβλίου περὶ χριστιανισμοῦ, ὅπου ἀναφέρει περὶ τῶν γονυκλισιῶν (σελ. σμ'. τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ ἐκδόσεως). Διότι καὶ ἡ παρὰ τοῖς Δυτικοῖς παπαλήθρα λεγομένη, ἤτοι ὁ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέφανος τῶν Κληρικῶν, ἔθος κανονικὸν ὄν, ἐσηκώθη ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους, καὶ ὅρα τὸν κα'. τῆς παρούσης Συνόδου. Καὶ ἡ παρὰ λατίνοις συνεχὴς κοινωνία τῶν Μυστηρίων, κανονικὴ οὖσα, ἐσηκώθη ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ ὅρα τὸ Προοίμιον τοῦ Τόμου τῆς Ἀγάπης, καὶ ἄλλα ὅμοια. Γονυκλισίαν δὲ λέγω, οὐχὶ τὰς λεγομένας **μετανοίας**, ἀλλ' ἐκείνην, καθ' ἣν ἐπάνω εἰς τὰ γόνατα προσευχόμεθα» [1].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Κουρὰ Κληρικῶν, καὶ Παπαλήθρα.

Οἱ Κληρικοὶ τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας **τρέφουσι κόμην μακράν**. Οἱ Κληρικοὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκ-

1) Ὅρα **Πηδάλιον** *σελ. 244—245 (σημείωσιν).*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κλησίας **κείρουσι μὲν τὴν κόμην, ξυρίζουσι δὲ τὸν πώγωνα,** ἐκτὸς ὀλίγων. Οἱ Ἀρμένιοι Κληρικοὶ **τρέφουσι μὲν τὸν πώγωνα, κείρουσι δὲ τὴν κόμην.** Οἱ Κληρικοὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας **κείρουσι μὲν τὴν κόμην,** εἶναι δ' ἐλεύθεροι, ὅπως θέλουσι, νὰ ξυρίζωσι τὸν πώγωνα ἢ οὔ. Ποῖοι ἐκ τούτων ὅλων ἀκολουθοῦσι τὴν ἀρχαιοτάτην τῆς Ἐκκλησίας συνήθειαν; Ὅτι τὸ **ξυρίζειν τὸν πώγωνα,** καὶ παρουσιάζειν γραϊδίων πρόσωπον, εἶναι ἀντικανονικὸν καὶ μεταγενεστέρα καινοτομία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, τοῦτο δὲν ἀρνοῦνται καὶ αὐτοὶ οἱ Δυτικοί, διότι εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας των εἰκονίζουσιν ὅλους τοὺς ἀρχαίους τῆς Ἐκκλησίας Πατέρας, καὶ Ἀνατολικοὺς καὶ Δυτικούς, **πωγωνοφόρους,** μακρὰν ἔχοντες γενειάδα. Δὲν ἐνδιατρίβομεν λοιπὸν περὶ τούτου. Τὸ ζήτημα εἶναι, ἂν εἶναι κανονικὸν νὰ **τρέφωσι κόμην** οἱ Κληρικοί, ἢ ἂν πρέπῃ **νὰ κείρωσιν αὐτήν.** Οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅλοι οἱ Κληρικοὶ τῆς ἀρχαιότητος εἶχον κόμην μακράν, ἢ ἦσαν κεκαρμένοι τὴν κεφαλήν; Παρατηρήσατε τὰς εἰκόνας αὐτῶν εἰς ὅλας τῶν Ὀρθοδόξων τῆς Ἐκκλησίας, τὰς εἰκόνας τὰς γραφείσας ὑπὸ ἀριστοτεχνῶν ζωγράφων (ἐν τῇ Μητροπόλει τῶν Ἀθηνῶν π. χ.) καὶ θὰ ἴδητε καὶ τὸν Χρυσόστομον, καὶ τὸν Βασίλειον, καὶ τὸν Γρηγόριον, καὶ τὸν Ἀθανάσιον κτλ. βαθυπώγωνας μέν, ἀλλὰ κεκαρμένους ἐν χρῷ τὴν κόμην, ἄνευ κόμης δηλ. Καὶ **κουρὰ Κληρικῶν** βεβαίως τοῦτο ἦτο, δηλ. τὸ μὴ ἔχειν κόμην. Ὁ ἅγιος Παῦλος γράφει πρὸς Κορινθίους « ἢ οὐδὲ αὐτὴ ἡ φύσις διδάσκει ὑμᾶς, **ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι;** »[1]. Ἡ

1) *Α'. Κορινθ. ΙΑ'. 14.*

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

ΣΤ'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος διὰ τοῦ ΜΒ'. Κανόνος αὐτῆς παραγγέλλει τὰ ἑξῆς : «Τοὺς λεγομένους ἐρημίτας, οἵτινες μελανειμονοῦντες, **καὶ τὰς κεφαλὰς κομῶντες** περιάγουσι τὰς πόλεις, μεταξὺ ἀνδρῶν λαϊκῶν καὶ γυναικῶν ἀναστρεφόμενοι, καὶ τὸ οἰκεῖον ἐπάγγελμα καθυβρίζοντες, ὁρίζομεν, εἰ μὲν αἱροῦνται, **τὰς κόμας ἀποκειράμενοι** τὸ τῶν λοιπῶν Μοναχῶν ἀναδέξασθαι σχῆμα, τούτους ἐν Μοναστηρίῳ ἐγκαθίστασθαι, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς συγκαταλέγεσθαι. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο προέλοιντο, παντάπασιν αὐτοὺς τῶν πόλεων ἀπελαύνεσθαι, καὶ τὰς ἐρήμους οἰκεῖν, ἐξ ὧν καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἑαυτοῖς ἀνεπλάσαντο ». Εἰς τὸν Κανόνα τοῦτον τὸ **Πηδάλιον** σημειόνει τὰ ἑξῆς : «Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος Κανόνος, ὅτι οἱ ἐν Κοινοβίοις καὶ Μοναστηρίοις εὑρισκόμενοι Μοναχοὶ πρέπει συμμέτρως **νὰ κουρεύωσι τὰ μαλλία των,** διότι **κουρὰν** σύμμετρον φαίνεται νὰ κάμνωσιν οἱ Μοναχοί, καὶ ἀπὸ τὸν Κανόνα τοῦτον, καὶ ἀπὸ τὸν περὶ παρθενίας λόγον τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, καὶ ἀπὸ τὸν α'. εἰρηνικὸν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, καὶ ἀπὸ πολλὰς ἱστορίας τοῦ Λαυσαϊκοῦ. Ἐπειδὴ κοντὰ εἰς τοὺς **Μ**οναχοὺς ὁ παρὼν καιρὸς πένθους καιρός ἐστι, κατὰ τὸν Θεῖον Χρυσόστομον (ὁμιλ. νστ'. Ματθ.), καὶ τὸν Ἰωάννην τῆς Κλίμακος. Ὁ δὲ Θεὸς λέγει διὰ τοῦ Ἡσαΐου, ὅτι σημεῖον πένθους καὶ κλαυθμοῦ καὶ κοπετοῦ εἶναι ἡ ξύρησις τῆς κεφαλῆς (Ἡσαΐου κβ'. 12). Καὶ ἄν, κατὰ τὸν Παῦλον, κάθε ἄνδρας ἁπλῶς ἀσχημονῇ ἔχων μαλλιὰ (καὶ ὅρα τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ 96 τῆς παρούσης), **πόσῳ μᾶλλον ἀσχημονοῦσιν οἱ Μοναχοὶ μαλλία τρέφοντες ;** Ἐάν δὲ ὅλοι κοινῶς οἱ Μοναχοὶ πρέπῃ συμμέτρως νὰ κόπτωσι τὰ μαλλία των, πόσῳ μᾶλλον πρέπει νὰ κόπτωσιν αὐτὰ οἱ ἐν μοναστηρίοις ἢ κελλίοις εὑρι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σκόμενοι νέοι Μοναχοὶ καὶ Διάκονοι ; οἱ τοιοῦτοι γὰρ ὅσον σκανδαλίζουσι τοὺς ἄλλους μὲ τὸ ἀγένειον τοῦ προσώπου των, **ἄλλο τόσον σκανδαλίζουσι καὶ μὲ τὰ μακρὰ καὶ κτενισμένα μαλλία των. Ἀπὸ ταῦτα δὲ πρέπει νὰ φυλάττωνται οἱ ἐν ταῖς πόλεσι καὶ μάλιστα οἱ ἐν τῇ Βασιλευούσῃ εὑρισκόμενοι** » [1].

Καὶ ἐν τῷ 96ῳ Κανόνι τῆς αὐτῆς ΣΤ'. οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀναγινώσκομεν· «Οἱ τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ Βαπτίσματος ἐνδυσάμενοι, τὴν ἐν σαρκὶ Αὐτοῦ πολιτείαν μιμεῖσθαι καθωμολόγησαν. Τὰς οὖν ἐν τῇ κεφαλῇ τρίχας πρὸς λύμην τῶν ὁρώντων ἐν ἐπινοίαις ἐμπλοκῆς εὐθετίζοντας καὶ διασκευάζοντας καὶ δέλεαρ προτιθέντας ἐντεῦθεν ταῖς ἀστηρίκτοις ψυχαῖς, ἐπιτιμίῳ προσφόρῳ πατρικῶς θεραπεύομεν, παιδαγωγοῦντες αὐτοὺς καὶ σωφρόνως βιοῦν ἐκδιδάσκοντες κτλ.» Ὁ δὲ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Νικόδημος σημειοῖ τὰ ἑξῆς· «Ὅσοι λοιπὸν ἄνδρες καὶ γυναῖκες κάμνουσι τὰ τοιαῦτα, ἀφορίζονται ἀπὸ τὴν παροῦσαν οἰκουμενικὴν Σύνοδον· καὶ ἂν ταῦτα εἶναι ἐμποδισμένα νὰ μὴ γίνωνται ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς ἁπλῶς, **πόσῳ μᾶλλον εἶναι ἐμποδισμένα ἀπὸ τοὺς Κληρικοὺς καὶ ἱερωμένους ;** . . Σημείωσαι δέ, ὅτι ἀπὸ τοῦ παρόντος Κανόνος ἐλέγχονται οἱ τῶν Λατίνων Ἱερεῖς, **οἱ τοὺς μύστακας καὶ τὰ γένεια ξυρῶντες,** καὶ φαινόμενοι ὡς νεανίσκοι καὶ νυμφίοι ὡραῖοι καὶ γυναικοπρόπωποι. Ὁ γὰρ Θεὸς ἐμπαδίζει κοινῶς ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς τὸ νὰ ξυρίζωσι τὰ γένεια ἐν τῷ Λευϊτικῷ (Κεφ. ΙΘ'.). «Οὐ φθερεῖτε τὴν

---

1) Ὅρα **Πηδαλίου** σελ. 213.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὄψιν τοῦ πώγωνος ἡμῶν». Ἐμποδίζει δὲ καὶ ξεχωριστὰ νὰ ξυρίζωσι τὰ γένεια οἱ ἱερωμένοι λέγων πρὸς τὸν Μωϋσῆν νὰ εἰπῃ εἰς τοὺς υἱοὺς Ἀαρών, ἤτοι εἰς τοὺς ἱερεῖς, νὰ μὴ ξυρίζουν τοὺς πώγωνας αὐτῶν (Λευϊτικ. Κεφ. ΚΑ'. 5).. Καὶ οἱ Προπάτορες, καὶ Πατριάρχαι καὶ Προφῆται, καὶ Ἀπόστολοι μετὰ γενείων ἐπολιτεύθησαν, ὡς ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων εἰκόνων τοῦτο δηλοῦται, ἐν αἷς μὲ γένεια ζωγραφίζονται. Ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἅγιοι ὡς ὁ Ἀμβρόσιος, ὁ τῶν μοναχῶν Πατὴρ Βενέδικτος, Γρηγόριος ὁ Διάλογος καὶ οἱ λοιποί, μὲ γένεια ἦσαν, ὡς φαίνονται εἰς τὴν ἐν Βενετίᾳ τοῦ ἁγίου Μάρκου Ἐκκλησίαν ζωγραφισμένοι. . . Ὢ τί αἰσχρότατον καὶ συγχαμερώτατον νὰ βλέπῃ τις τὸν διάδοχον τοῦ Πέτρου ἐν χρῷ κουρίαν, ὡς λέγουσιν οἱ Ἕλληνες, ὡς ἕνα «καλὸν γαμβρὸν», με ταύτην τὴν διαφοράν, ὅτι φορεῖ περιτραχήλιον καὶ ὠμόφορον, καὶ ἐν Συνοδῳ πολλῶν ὁμοίων του προκάθηται καὶ λέγεται Πάπας» [1].

Τί ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω; ὅτι οἱ Κληρικοὶ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας ἦσαν κεκαρμένοι τὴν κεφαλήν, δὲν **εἶχον κόμην**, ὅπως ἔχουσι σήμερον οἱ ἡμέτεροι, εἶχον δὲ **καὶ πώγωνα**, ὅπως ἔχουσι μὲν οἱ ἡμέτεροι Κληρικοί, δὲν ἔχουσι δὲ οἱ ἱερεῖς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἄλλως λέξεσιν οἱ Κληρικοὶ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, ἔχοντες πώγωνα, ἀλλὰ μὴ ἔχοντες κόμην ἦσαν, ὅπως εἶναι σήμερον οἱ Κληρικοὶ τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ Κληρικοὶ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, καὶ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς, εἶχον καὶ τὴν **Παπαλήθραν**,

---

1) Ὅρα **Πηδαλίου** σελ. 250—251.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἤτοι τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ ξυρίσματος στέφανον, τὸν ὁποῖον ἔχουσιν ἀκόμη σήμερον οἱ ἱερεῖς τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, «Διότι καὶ ἡ παρὰ τοῖς Δυτικοῖς παπαλήθρα, λέγει τὸ Πηδάλιον (σελ. 245), ἤτοι ὁ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέφανος τῶν Κληρικῶν, **ἔθος κανονικὸν ὄν, ἐσηκώθη ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους** κλπ.« Καὶ ἀλλαχοῦ (σελ. 196) «Ἡ παπαλήθρα, ἥτις καὶ γάρραρα λέγεται, κατὰ τὸν Ἀντιοχείας Πέτρον ἐν τῇ πρὸς Κηρουλάριον ἐπιστολῇ, εἶναι μία στρογγυλοειδὴς κουρὰ τῶν ἐν τῇ κορυφῇ τῆς κεφαλῆς τριχῶν, παρομοία μὲ στέφανον, καὶ εἶναι, ὄχι ἔθος λατινικόν, ἀλλὰ ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, Ἀνατολικῆς τε καὶ Δυτικῆς, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν παρόντα βεβαιοῦται Κανόνα (τὸν ΚΑ' τῆς ς' λέγοντα «.... **τῷ τοῦ Κλήρου κειρέσθωσαν** σχήματι), καὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρας. Ὁ γὰρ Ἱερώνυμος, γράφων πρὸς Αὐγουστῖνον, λέγει «**παρακαλῶ τὴν στεφάνην σου**». Ὁμοίως καὶ ὁ Αὐγουστῖνος ἔγραψε πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Προκουλιανόν. «**μὰ τὴν ὑμετέραν στεφάνην.** Γίνεται δὲ ὄχι εἰς τιμὴν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ὡς λέγουσιν οἱ Δυτικοί, ἀλλὰ πρωτοτύπως μὲν καὶ κυρίως εἰς σημεῖον τοῦ σχήματος τῶν Κληρικῶν,... ἑπομένως δέ, καὶ κατὰ ἀλληγορικώτερον τρόπον, εἰς τύπον τοῦ ἀκανθίνου στεφάνου τοῦ Κυρίου κλπ.

Ἄρα οἱ Κληρικοὶ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας εἶχον τὴν κεφαλὴν ἄνευ κόμης, ἐξύριζον τὸ ἄνω μέρος, ἐν σχήματι ταλλήρου, καὶ ἐσχημάτιζον τὴν Παπαλήθραν, ὅλοι δὲ ἦσαν κεκοσμημένοι διὰ πώγωνος.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ τῶν ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

«Αἱ ἀλήθειαι τοῦ Χριστιανισμοῦ πηγάζουσιν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, καὶ ἀπὸ τὴν Ἱερὰν παράδοσιν».

(ὅρα τὸ ἐκδοθὲν σύγγραμμα «**Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν σχέσει πρὸς ὅλας τὰς ἄλλας Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας κλπ.** σελ 191).

Σημ. Τὴν Ὀρθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ ἐκκλησίαι Παπικοκαθολική, Παλαιοκαθολική, Ἀρμενοκαθολική, Ἰανσενιστική, Ἀρμενική, Κοπτική, Ἀβυσσινιακή, Ἰακωβιτική, Μαρωνιτική, καὶ ἐν μέρει ἡ Νεστοριανική, ἀπορρίπτουσι δέ, **κατὰ τὸ δεύτερον μέρος,** μὴ παραδεχόμεναι τὴν ἱερὰν παράδοσιν ὡς πηγὴν τῶν ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ αἱ ἐκκλησίαι Λουθηρανική, Καλβινική, Ἀγγλικανική, Ἀναβαπτιστική, Μεθοδιστική, Σβεγκφελδιανική, Ἑλληνικὴ Εὐαγγελική, Χερνχουτιανική, Ἰρβιγγιανικὴ καὶ Ἀρμενιανή.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κείμενα τῆς ἀνωτέρω Ὀρθοδόξου Διδασκαλίας.

«Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ κρατῇ διὰ βέβαιον ὁ ὀρθόδοξος Χριστιανὸς (ς' Συνόδ. Κανὼν πϐ'), πῶς ὅλα τὰ ἄρθρα τῆς πίστεως τῆς Καθολικῆς καὶ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι παραδεδομένα ἀπὸ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μὲ τὸ μέσον τῶν Ἀποστόλων Του εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι τὰ ἐρμήνευσαν καὶ τὰ ἐδοκίμασαν, καὶ νὰ πιστεύῃ εἰς αὐτά, καθὼς προστάσσει ὁ Ἀπόστολος λέγων (Β'. Θεσσαλον. β' 15), «ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν». Καὶ ἀλλαχοῦ (Α'. Κορινθίους ια' 2) «Ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν τὰς παραδόσεις, κατέχετε». Ἀπὸ τὰ ὁποῖα λόγια εἶναι φανερόν, πῶς τὰ ἄρθρα τῆς πίστεως ἔχουσι τὸ κῦρος καὶ τὴν δοκιμασίαν μέρος ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, μέρος ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν Συνόδων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων. Ἄλλα (δόγματα) παραδίδει ἡ Γραφή, τὰ ὁποῖα περιέχονται εἰς τὰ θεολογικὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ ἄλλα εἶναι δόγματα παραδεδομένα ἐκ στόματος ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, καὶ ταῦτα ἠρμηνεύθησαν ἀπὸ τὰς Σύνοδους καὶ τοὺς ἁγίους Πατέρας. Καὶ εἰς τὰ δύο ταῦτα ἡ πίστις εἶναι τεθεμελιωμένη». (Ὀρθόδοξ. ὁμολογία ἐρωτ. δ'. παρὰ Kimmel etc σελ. 58—60).

«Πιστεύομεν τὴν θείαν καὶ ἱερὰν Γραφὴν εἶναι θεοδίδακτον, καὶ διὰ τοῦτο ταύτῃ ἀδιστάκτως πιστεύειν ὀφείλομεν, οὐκ ἄλλως μέντοι, ἀλλ' ἢ ὡς ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

ταύτην ἠρμήνευσε καὶ παρέδωκε. Πᾶσα γὰρ αἱρετικῶν βδελυρία δέχεται μὲν τὴν Θείαν Γραφήν, παρεξηγεῖται δ' αὐτὴν μεταφοραῖς καὶ ὁμωνυμίαις καὶ σοφισμασι σοφίας ἀνθρωπίνης χρωμένη, συγχέουσα τὰ ἀσύγχυτα καὶ παίζουσα ἐν οὐ παικτοῖς. Ἄλλως γὰρ ἄν, ἄλλου ἄλλων ὁσημέραι περὶ αὐτῆς γνώμην ἐσχηκότος, οὐκ ἄν εἴη ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία, Χριστοῦ χάριτι, ἕως τῆς σήμερον ἐκκλησία, μίαν γνώμην ἔχουσα περὶ πίστεως, καὶ ἀεὶ ὡσαύτως καὶ ἀπαρασαλεύτως πιστεύουσα, ἀλλ' ἐσχίσθη ἄν εἰς μύρια καὶ αἱρέσεσιν ὑπέκειτο, καὶ μηδ' ἦν ἡ ἐκκλησία ἁγία στύλη (ἴσως ἅγιος στύλος) καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας (Α' Τιμόθ. Γ' 16), ἄσπιλός τε (Ἐφεσ. ε' 27) καὶ ῥυτίδος χωρίς, ἀλλ' ἡ ἐκκλησία πονηρευομένων, ὡς φαίνεται γεγονυῖα ἀναμριβόλως ἡ τῶν αἱρετικῶν, καὶ μάλιστα τὴν (ἴσως ἡ) ἀπὸ Καλουΐνου, οἳ οὐκ αἰσχύνονται παρὰ τῆς ἐκκλησίας μανθάνειν, ἔπειτα ταύτην πονηρῶς ἀποκρούεσθαι, ὅθεν καὶ τὴν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας μαρτυρίαν οὐχ ἧττον τῆς ἣν κέκτηται ἡ Θεία Γραφὴ εἶναι πιστεύομεν. Ἑνὸς γὰρ καὶ τοῦ αὐτοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὄντος ἀμφοτέρων Δημιουργοῦ, ἴσόν ἐστι πάντας ὑπὸ τῆς Γραφῆς καὶ ὑπὸ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας διδάσκεσθαι· ἔπειτα ἄνθρωπον μὲν ὀντιναοῦν λαλοῦντα ἀφ' ἑαυτοῦ ἐνδέχεται ἁμαρτῆσαι, καὶ ἀπατῆσαι καὶ ἀπατηθῆναι. Τὴν δὲ Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ὡς μηδέποτε λαλήσασαν ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ, ὃ καὶ διδάσκαλον ἀδιαλείπτως πλουτεῖ εἰς τὸν αἰῶνα, ἀδύνατον πάντῃ ἁμαρτῆσαι, ἢ ὅλως ἀπατῆσαι καὶ ἀπατηθῆναι. Ἀλλ' ἔστιν ὡσαύτως τῇ Θείᾳ Γραφῇ ἀδιάπτωτος καὶ αἰώνιον κῦρος ἔχουσα».

(Ὅρα β' τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδου, παρὰ Kimmel σελ. 426).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν γυμνὴν ἐξηγήσεων τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἁγίων Πατέρων δεχόμενος (ὁ ψευδοκύριλλος), τὰ ταῖς Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις θεοπνεύστως ἐκφωνηθέντα διαβάλλει, καὶ τὰς ἀρχῆθεν κατὰ διαδοχὴν κεκρατηκυίας ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀποπέμπεται παραδόσεις, ὧν ἐκτὸς εἰς ψιλὸν ὄνομα περισταίη τὸ κήρυγμα ἡμῶν, ᾗ φησι Βασίλειος».

(Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἰασίῳ Συνόδου, παρὰ Kimmel σελ. 409).

«Οὐδὲν γὰρ ἄλλο τι ἐστὶ τὸ φρόνημα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἢ τὸ θεῖον ῥῆμα πιστευόμενον ὀρθῶς, καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων ἀναπτυσσόμενον εὐσεβῶς, καὶ αἱ παρὰ τῶν Ἀποστόλων διὰ λόγου παραδόσεις, ὑπὸ τῶν Πατέρων φυλαχθεῖσαι ἄχρις ἡμῶν».

(Τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδου, παρὰ Kimmel, σελ. 335).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῆς Ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

«Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρός».

(Σελ. 195 τοῦ ἐκδοθ. ἔργου **«Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία»** κτλ.».

Σημ. Τὴν ὀρθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ Ἐκκλησίαι Ἀρμενική, Κοπτική, Ἀβυσσινιακή, Ἰακωβιτική, Νεστοριανική, καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ Ἑλληνικὴ Εὐαγγελικὴ λεγομένη διέστρεψαν δὲ παραδεχόμεναι, ὅτι **«τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» ἡ Παπικὴ καὶ ὅλαι αἱ Διαμαρτυρόμεναι Ἐκκλησίαι.

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

«Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, **τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον»**.

(Ἄρθρον 8 τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως).

«Ἐρώτησις οα'. Ποῖον εἶναι τὸ δεύτερον, ὅπου διδάσκει τὸ ἄρθρον τοῦτο; Ἀπ. Διδάσκει, πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ πατρός, ὡς πηγῆς καὶ ἀρχῆς τῆς Θεότητος· διὰ τὸ ὁποῖον ὁ αὐτὸς Σωτὴρ μᾶς διδάσκει (Ἰωάν. ΙΕ'. 26) λέγων· «ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω Ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρός, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται». Τὴν διδασκαλίαν ταύτην τὴν ἑρμηνεύει ὁ ἱερὸς Ἀθανάσιος εἰς τὸ Σύμβολόν του· «τὸ πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς οὐ πεποιημένον, οὔτε δεδημιουργημένον, οὔτε γεγεννημένον· ἀλλ' ἐκπορευτόν. Ὁ Θεὸς (ὁ αὐτὸς Ἀθανάσιος ἐν ταῖς ἱεραῖς ἐρωτήσεσι δ'.) καὶ Πατήρ, αὐτὸς μόνος ἐστὶν αἴτιος τοῖς δυσὶ καὶ ἀγέννητος· ὁ δὲ Υἱὸς ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς αἰτιατὸς καὶ γεννητός, καὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς αἰτιατὸν καὶ ἐκπορευτόν, διὰ δὲ τοῦ Υἱοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστελλόμενον». Καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος (Λόγ. Ε'. Περὶ Θεολογίας) οὕτω φησί· «Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, καθ' ὅσον μὲν ἐκεῖθεν ἐκπορεύεται, οὐ κτίσμα· καθ' ὅσον δὲ οὐ γεννητόν, οὐχ Υἱός· καθ' ὅσον δὲ ἀγεννήτου καὶ γεννητοῦ μέσον, Θεός». Περὶ τούτου εἴρηται πλατύτερον εἰς τὸ πρῶτον ἄρθρον. Φθάνει

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λοιπὸν τώρα νὰ κρατοῦμεν βέβαιον καὶ νὰ πιστεύωμεν ἐκεῖνο, ὅπου ὁ Χριστὸς μᾶς ἐδίδαξε, καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἡ Καθολικὴ καὶ Ὀρθόδοξος πιστεύει, καὶ ὡμολόγησεν εἰς τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, καὶ ἐκύρωσε τὸ Σύμβολον χωρὶς τῆς προσθήκης «**καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ**». Καὶ ἐναντίον ἐκείνων, ὅπου ἐπροσθέσασι τὸν λόγον τοῦτον **καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ**, ἔκαμεν ἐπιτίμησιν ὄχι μόνον ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἡ Ὀρθόδοξος καὶ Καθολικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ Δυτικὴ τῆς Ῥώμης· τὸ ὁποῖον διαμαρτύρονται δύο πίνακες ἀργυραῖ, εἰς τὰς ὁποίας ἦτο γεγραμμένον τὸ ἱερὸν Σύμβολον τῆς Πίστεως Ἑλληνιστὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην Λατινιστί, χωρὶς τὴν πρόσθεσιν τούτου τοῦ μέρους **καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ**· αἱ ὁποῖαι μὲ πρόσταγμα τοῦ Πάπα Ῥώμης Λέοντος τρίτου ἐκρέμαντο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐν ἔτει ΩΘ', ὡς φησι Βαρώνιος. Διὰ τοῦτο ὅποιος στέκεται σταθερὸς καὶ βέβαιος εἰς τὴν πίστιν ταύτην, ἔχει βεβαίαν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας του, διατὶ δὲν παρεκκλίνει καθόλου ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην τῆς Ἐκκλησίας». (Ὀρθόδοξ. Ὁμολογ. Παρὰ Kimmel Σελ. 144—144.).

«Οὐκ ἄκαιρον δ' ἂν εἴη καὶ τὰ τῶν Παπιστῶν ἐπιχειρήματα παραγαγεῖν εἰς μέσον, καὶ ταῦτα διαλύσαι τῇ δυνάμει τοῦ Παναγίου καὶ Παντοδυνάμου Πνεύματος. Προβάλλουσι τοίνυν ἡμῖν οἱ περὶ τὸν λεγόμενον Πάπαν τῆς Ῥώμης ταῦτα:

α') Ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον πέμπεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἄρα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ὑφίσταται.

β') Ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγεται τοῦ Υἱοῦ, ἄρα διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἔχει τὴν ὕπαρξιν.

γ') Ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον λέγεται λαμβάνειν ἐκ τοῦ Υἱοῦ (κατὰ τὸ· «ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λεῖ ὑμῖν»)· ἄρα τὴν ὑπόστασιν λαμβάνει παρὰ τοῦ Υἱοῦ.

δ') Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, τοῦ Υἱοῦ ἐστιν. Ὁ Πατὴρ ἔχει τὸ ἐκπορεύειν ἀνάρχως τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἄρα καὶ ὁ Υἱὸς ἔχει ταῦτα.

Τὸ πρῶτον, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα πέμπεται ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἄρα ἐκ τοῦ Υἱοῦ ὑφίσταται, οὐχ ἕπεται· οὐ γὰρ πᾶν, ὃ ἔκ τινος πέμπεται, ἤδη κἐξ ἐκείνου τὴν ὕπαρξιν ἔχει. Ἄλλο γάρ ἐστι τὸ πέμπεσθαι, καὶ ἄλλο τὸ ὑφίστασθαι ... ἔτι καὶ ὁ Υἱὸς λέγεται πέμπεσθαι ἐκ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ἡσαΐου μη'. 16) «Ἰδοὺ Κύριος καὶ τὸ Πνεῦμα Αὐτοῦ ἐξαπέστειλάν με», ὅπερ ἐκ προσώπου τοῦ Υἱοῦ εἰρῆσθαι ὅτε θεῖος Χρυσόστομος καὶ ὁ λοιπὸς τῶν Πατέρων κατάλογος ἡρμήνευσεν. Οὐ μέντοι γε παρὰ τοῦτο καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑφίστασθαι εἴτουν γεννᾶσθαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ εἴπωμεν. Ἐκ μόνου γὰρ τοῦ Πατρὸς γεγέννηται κλπ.

Πρὸς τὸ δεύτερον, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα λέγεται τοῦ Υἱοῦ Πνεῦμα, ἆρ' οὖν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἔχει τὴν ὕπαρξιν, οὕτως ἀποκρινόμεθα. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγεται καὶ τοῦ Πατρὸς Πνεῦμα καὶ τοῦ Υἱοῦ Πνεῦμα, οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν μέντοι λόγον, ἀλλὰ κατὰ ἄλλον καὶ ἄλλον.... Λέγεται γάρ τις υἱός τινος καὶ πατήρ τινος, ἀλλὰ οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ σχέσις λαμβάνεται· οὐ γὰρ πᾶσαι αἱ σχέσεις ὅμοιαι. Οὕτω καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα λέγεται καὶ τοῦ Πατρὸς λέγεται καὶ τοῦ Υἱοῦ· ἀλλὰ τοῦ μὲν Πατρὸς καὶ ὡς ἐξ ἐκείνου τὴν ὑπόστασιν ἔχον, καὶ ὡς ὁμοούσιον ἐκείνῳ ὄν. Τοῦ δὲ Υἱοῦ, ὡς ὁμοούσιον μὲν λεχθήσεται, καὶ μάλα εἰκότες, ἔτι καὶ ὡς ἀχώριστον τούτου, ἅτε ἀδιαλείπτως αὐτῷ συμπαρομαρτῶν· ὡς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ τὴν ὑπόστασιν ἔχον, οὐδαμοῦ τῆς Θεοπνεύστου Γραφῆς εὕρηται.

Οὐκ ἄρα πᾶν ὃ λέγεταί τινος ἀνάγκη καὶ ἐξ ἐκείνου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λέγεσθαι· ἐπεὶ καὶ ἡ ψυχὴ λέγεται τοῦ σώματος, καὶ τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς, ἀλλ' οὐδέτερον ἐξ ἑτέρου . . Τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα λέγεται τοῦ Υἱοῦ καὶ διὰ τὴν ἀδιάσπαστον ἕνωσιν, καὶ διὰ τὸ ταὐτὸν τῆς οὐσίας καὶ ὁμότιμον, ἀλλ' οὐχ' ὅτι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχει. Ἐκ τοῦ Πατρὸς γὰρ τοῦτο ἡ Ἁγία Γραφὴ πανταχοῦ διδάσκει.

Πρὸς τὸ τρίτον, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον λέγεται λαμβάνειν ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἆρ' οὖν τὴν ὑπόστασιν ἐκ τοῦ Υἱοῦ λαμβάνει, τάδε λέγομεν. Πρῶτον μὲν προσεχέτωσαν ἑαυτοῖς οἱ τὰ τοιαῦτα λέγοντες, μήποτε διὰ τῆς οὐκ ὀρθῆς ὑπολήψεως τοῦ παρόντος ῥητοῦ λάθωσι κινδύνῳ χαλεπῷ περιπίπτοντες. Ἔστι γὰρ τὸ **λήψεται** μέλλοντος χρόνου. Εἰδ' ἐκεῖνοι τῆς **λήψεται** λέξεως οἴονται τὸν Σωτῆρα περὶ τῆς ὑποστάσεως λέγειν τοῦ Παναγίου Πνεύματος· φεῦ τῶν κακῶν! ὅτι κατ' αὐτοὺς τότε ἔμελλε τὴν ὑπόστασιν λαμβάνειν τὸ προαιώνιον τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα τὸ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ ὡς ὁμοούσιον οὕτω καὶ συνάναρχον καὶ συναΐδιον. Ἀλλὰ φεῖσαι, Κύριε, τοῦ πλάσματός Σου, καὶ μηδένα ἐγκαταλίπῃς τηλικαύτῃ μανίᾳ περιπεσεῖν. Τί οὖν ἐστιν, ὃ ὁ Σωτὴρ παρ' ἑαυτοῦ ἔφη λήψεσθαι τὸ Πανάγιον Πνεῦμα; Ἀλλὰ μὴν τοῦτο οὐ δεῖτ' ἀπορίας οὔτε ἐρωτήσεως. Αὐτὸς γὰρ ὁ ἀρχιδιδάσκαλος ἡμῶν τοῦτ' ἐσαφήνισεν, ἐπαγαγὼν εὐθὺς τό, «καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν»· μονονουχὶ λέγων· οὐκ ἄλλα μὲν ἐγὼ ἀνήγγειλα ὑμῖν... ἄλλα δ' ἐκεῖνος ἀναγγελεῖ, ἀλλὰ ταὐτὰ ἐμοὶ κἀκεῖνος ἀναγγελεῖ. Ἅπερ γὰρ ὁ Πατὴρ εἴρηκέ μοι, ἐκ τούτων καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ληψόμενον ἀναγγελεῖ ὑμῖν κτλ.

Πρὸς τὸ τέταρτον· πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμά ἐστιν, ἀλλ' ὁ Πατὴρ ἔχει τὸ ὑποστατικῶς προβάλλειν τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ἆρα καὶ ὁ Υἱὸς ἕξει τοῦτο; οὕτως ἀπαντῶμεν.

Ὁ Πατὴρ πρὸς τῷ ὑποστατικῶς προβάλλειν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἔχει καὶ τὸ ὑποστατικῶς γεννᾶν τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Πατὴρ ἐκείνου εἶναι. Τί οὖν ; Συμπεριλήψῃ τῷ **πάντα** καὶ ταῦτα τὰ δύο ; δώσεις δὲ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ γεννᾶν, καὶ Πατέρα εἶναι ; ἢ τάχα ὀκνήσεις τοῦτο ποιῆσαι, μήποτε τήν τε τοῦ Θεοῦ μοναρχίαν καταλύσῃς ἣν οὐκ ἄλλως σώζεσθαι ἤκουσας, εἰ μὴ πρὸς τὸ ἓν τὰ ἐξ αὐτοῦ ἀναχθείη, καὶ τὴν Σαβελλικὴν υἱοπατρίαν παρεισάξῃς, τὸν αὐτὸν λέγων Υἱόν τε καὶ Πατέρα. Ὀκνεῖς, εὖ οἶδα, καὶ δέδοικας τοῦθ' ὁμολογῆσαι, καὶ καλῶς γε ποιεῖς. Ἔστι γάρ, ἐστιν ὡς ἀληθῶς φοβερὸν καὶ ἐπικίνδυνον. Οὐκ οὖν ὄκνει καὶ τὸ ἑξῆς λέγειν. Καὶ ὅταν ἀκούσῃς παρὰ τοῦ Χριστοῦ τό· « πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμά ἐστι », πρῶτον μὲν ἴσθι τὴν πρότασιν ταύτην μὴ εἶναι παρὰ τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ οὕτω καθόλου ὡς παρὰ τῇ λογικῇ. Ἤκουσας γὰρ τὸ «ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ» ἀλλ' οὐκ ἂν συμπεριλάβῃς λέοντας καὶ παρδάλεις καὶ ὄνους καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀλόγων σάρκας ὄντας Ὁμοίως ἤκουσες τό, « Ὅταν ὑψωθῶ, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν » · ἀλλ' ὁρᾷς πολλὰ πλήθη τῶν ἀσεβῶν κάτω, καὶ περὶ τὸν τῆς σφῶν ἁμαρτίας βόρβορον καταληφθέντα κλπ ».

(Ὅρα Ὁμολογίαν Ὀρθοδόξ. Ἐκκλησίας ὑπὸ Μητροφάνους Κριτοπούλου, παρὰ Kimmel, Σελ. 30—38.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

(Ὅρα τὸ ἐκδοθ. ἔργον «**Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία** κτλ.» Σελ. 216)

ΠΟΣΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

«Τὰ Μυστήρια, τὰ ὁποῖα ὡρίσθησαν ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς Ἀποστόλους εἶναι ἑπτά, δηλ. τὸ Βάπτισμα, τὸ Χρίσμα, ἡ Ἁγία Εὐχαριστία, ἡ Μετάνοια, ὁ Γάμος, ἡ Ἱερωσύνη, καὶ τὸ Εὐχέλαιον».

Σημ. Τὴν Ὀρθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ Ἐκκλησίαι Παπική, Παλαιοκαθολική, Ἀρμενοκαθολική, Ἰανσενιστική, Ἀρμενική, Κοπτική, Ἀβυσσινιακή, Ἰακωβιτική, Νεστοριανικὴ καὶ Μαρωνιτική, ἀπορρίπτουσι δὲ παραδεχόμεναι δύο μόνον μυστήρια τὸ Βάπτισμα καὶ τὴν Εὐχαριστίαν, αἱ Ἐκλησίαι Λουθηρανική, Καλβινική, Ἀγγλικανικὴ καὶ ὅλαι αἱ Διαμαρτυρόμεναι.

Τὰ Ἐπίσημα Κείμενα τῆς Ὀρθοδόξου Διδασκαλίας.

«Τὰ μυστήρια εἶναι τὸ Βάπτισμα, τὸ Μῦρον τοῦ Χρίσματος, ἡ Εὐχαριστία, ἡ Μετάνοια, ἡ ἱερωσύνη, ὁ τίμιος Γάμος, καὶ τὸ Εὐχέλαιον. Ταῦτα τὰ ἑπτὰ Μυστήρια ἀναβιβάζονται εἰς τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ἐπειδὴ διὰ μέσου τῶν Μυστηρίων τούτων χύνει τὰς δωρεάς του τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἰς τὰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

ψυχὰς ἐκείνων, ὅπου τὰ μετέχουσι, καθὼς πρέπει καὶ τὴν χάριν του. Διὰ τὸ ὁποῖον πρᾶγμα ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας εἰς πλάτος διαλέγεται εἰς τὸ βιβλίον, ὅπου ἔγραψε πρὸς τοὺς Λουτεράνους, διὰ νὰ ἐπιστρέψωσιν».

(Ὀρθόδ. Ὁμολογία παρὰ Kimmel. Σελ. 170).

«Κυρίλλῳ δογματίζοντι καὶ πιστεύοντι μὴ ἑπτὰ εἶναι τὰ τῆς Ἐκκλησίας Μυστήρια, ἤγουν Βάπτισμα, Χρίσμα, Μετάνοιαν, Εὐχαριστίαν, Ἱερωσύνην, Εὐχέλαιον, καὶ Γάμον, κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ διάταξιν, καὶ τὴν τῶν Ἀποστόλων Παράδοσιν, τήν τε τῆς Ἐκκλησίας συνήθειαν· ἀλλὰ ψευδομένῳ μὴ παραδέδοσθαι ὑπὸ Χριστοῦ ἐν τῷ Εὐγγελίῳ εἰ μὴ δύο μόνον, τό τε βάπτισμα καὶ τὴν Εὐχαριστίαν, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐν τῷ δεκάτῳ πέμπτῳ αὐτοῦ κεφαλαίῳ. Ἀνάθεμα» (Τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδου παρὰ Kimmel σ. 404.

«Μυστήρια μὲν οὖν ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν πλουτοῦμεν (τοῖς ἐρωτῶσί φαμεν) εὐαγῆ καὶ σεβάσμια ἐκ τῶν ἀρχῆθεν χρόνων, ἐξ ὅτου πρὸς ἡμᾶς κατηγγέλθη τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἀληθῆ τὰ πάντα καὶ ἀναγκαῖα τυγχάνοντα πρὸς τὴν τῶν πιστῶν σωτηρίαν· ὧν πρῶτον μέν ἐστι τὸ **Ἅγιον Βάπτισμα**, ἐνῷ ἀρίεται τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἔτι καὶ τὰ κατ' ἐνέργειαν, ἐν ὅσοις καὶ ταῦτά ἐστι. Δι' οὗ πνευματικῶς ἀναγεννώμενοι, ὁδοιπόροι πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν αὖθις γινόμεθα. Δεύτερον δέ, τὸ **τοῦ ἁγίου Μύρου**, ἐνῷ τὴν πνευματικὴν ἰσχὺν ἀναλαμβάνομεν, τοῦ δύνασθαι παῤῥησίᾳ κηρύττειν ὅπερ ἐν τῇ καρδίᾳ πιστεύομεν. Τρίτον τὸ τῆς **Ἁγίας Μεταλήψεως**, ἐν ᾧ πνευματικῶς τρεφόμενοι συντηρούμεθά τε καὶ αὔξομεν ἐν τῇ κατὰ Πνεῦμα ζωῇ. Τέταρτον τὸ τῆς **Μετανοίας**, δι' οὗ τῶν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτημάτων ἀφιεμένων, τὰ ἀγαθὰ αὖθις ἀναλαμβάνεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὰ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀπο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λωλότα. Πέμπτον, τὸ **τοῦ Γάμου**, ὅπερ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου τρανῶς μυστήριον φαίνεται κηρυττόμενον. Ἕκτον, **τὸ τῆς Ἱερωσύνης** νενομοθετημένον ὑπὸ Χριστοῦ μεταδοτικὸν θείας χάριτος καὶ τελεστικὸν τῶν λοιπῶν Μυστηρίων. Ἕβδομον, τὸ **Χρῖσμα**, τὸ παρ' ἡμῖν καὶ **Εὐχέλαιον**, ὃ καὶ διττὸν ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ μὲν φέρειν πρὸς ἴασιν ψυχῆς, τὸ δὲ πρὸς ἴασιν σώματος».

(Τῆς ἐν Κωνσταντινοπόλει Συνοδου παρὰ Kimmel, σελ. 216. 217).

Παράβαλε καὶ ὅρον ΙΕ' τῆς ἐν Ἱεροσολύμ. Συνόδου Kimmel σελ. 448).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

(Ὅρα τὸ ἐκδοθ. ἔργον «**Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κλπ**, σελ. 217).

«**Τὸ βάπτισμα ἐξαλείφει ὅλως διόλου τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν· ἂν δὲ μένῃ εἰς τὸν βεβαπτισμένον ῥοπή τις καὶ κλίσις πρὸς τὸ κακόν, τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι μένει εἰς αὐτόν ἡ προπατορικὴ ἁμαρτία, διότι ἡ ἐνοχὴ εἶναι ἡ οὐσία τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας, ἡ δὲ ῥοπὴ πρὸς τὸ κακὸν εἶναι ἀποτέλεσμα αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ὀλίγον κατ' ὀλίγον δύναται νὰ ὑπερνικηθῇ εἰς τὸν βεβαπτισμένον διὰ τῆς ἀναγεννήσεως**».

Σημ. Τὴν ὀρθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ ἐκκλησίαι Δυτικοκαθολική, Παλαιοκαθολική, Ἀρμενοκαθολική, Ἀρμενική, Κοπτική, Ἰανσενιστική, Ἀβυσσινιακή, Ἰακωβιτική, Νεστοριανική καὶ Μαρωνιτική. Δὲν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συμφωνοῦσι δὲ πρὸς αὐτὴν αἱ ἐκκλησίαι Λουθηρανική, Καλβινική, Ἀγγλικανικὴ καὶ αἱ λοιπαὶ Διαμαρτυρόμεναι ἐκκλησίαι παραδεχόμεναι, ὅτι «Τὸ βάπτισμα ἐξαλείφει μόνον τὴν ἐνοχὴν τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας, δὲν ἐξαλείφει ὅμως καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῆς, ἡ ὁποία μένει εἰς τὸν βεβαπτισμένον, ἐπειδὴ μένει ἡ ῥοπὴ πρὸς τὸ κακὸν ἢ ἡ κακὴ ἐπιθυμία, τοῦτο δὲ κατ' οὐσίαν εἶναι ἡ προπατορικὴ ἁμαρτία. Ὥστε ὁ βεβαπτισμένος κατ' οὐσίαν ἢ ὑπὸ ἔποψιν ἠθικὴν δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν μὴ βεβαπτισμένον, μόνον δὲ διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν συγχωρεῖται εἰς αὐτόν, καὶ δὲν καταλογίζεται ἡ προπατορικὴ ἁμαρτία».

Τὰ ἐπίσημα κείμενα τῆς Ὀρθοδόξου Διδασκαλίας.

«Ἐρώτησις ρβ'. Τί εἶναι τὸ πρῶτον μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος; — Ἀπ. Τὸ Βάπτισμα εἶναι μία ἐκπλυσις καὶ ἀναίρεσις τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, διὰ τῆς τριτῆς καταδύσεως εἰς τὸ ὕδωρ, λέγοντος τοῦ ἱερέως τὰ λόγια ταῦτα· Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, Ἀμήν· καὶ τοῦ Υἱοῦ, Ἀμήν· καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Ἀμήν. (Ὁ ἀνάδοχος ὀφείλει προφέρειν τὸ ἀμήν). Καὶ μετὰ τὴν ἀναγέννησιν ταύτην ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος γίνεται ἡ διαλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεόν, καὶ συγχωρεῖται ἡ εἴσοδος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν (Ἰωάν. Γ'. 5) λέγοντος· ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο τὸ Μυστήριον μίαν φορὰν λαμβανόμενον δὲν δίδεται δεύτερον, μόνον ἐκεῖνος, ὅπου βαπτίζει, νὰ πιστεύῃ ὀρθοδόξως ἕνα Θεὸν τρισυπόστατον, καὶ νὰ εἴπεν ἀκριβῶς καὶ ἀπαραλλάκτως τὰ προῤῥηθέντα λόγια εἰς τὸ Ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματος Ἁμήν, κατὰ τὴν γνώμην τῆς Καθολικῆς καὶ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας». Καὶ ἐρώτησ. ργ'. «...Καὶ τὸ τοιοῦτον βάπτισμα τόσην δύναμιν ἔχει, ὅπου ἔστωντας καὶ νὰ μὴ δίδεται δεύτερον, εἶναι ἀναμφίβολος σφραγὶς τῆς σωτηρίας τῆς αἰωνίου. Καὶ ποῖος νὰ ἦναι ὁ καρπὸς καὶ τὸ κέρδος τοῦ μυστηρίου τούτου, εὔκολα καθ' ἕνας τὸ γνωρίζει. Διατί πρῶτον τὸ μυστήριον τοῦτο σηκώνει ὅλα τὰ ἁμαρτήματα, εἰς μὲν τὰ βρέφη τὸ προπατορικόν, εἰς δὲ τοὺς μεγάλους καὶ τὸ προπατορικὸν καὶ τὸ προαιρετικόν. Δεύτερον ὁ ἄνθρωπος ἀνακαινίζεται καὶ ἀποκαθίσταται εἰς τὴν δικαίωσιν ἐκείνην, ὅπου εἶχεν, ὅταν ἦτον ἀθῶος καὶ ἀναμάρτητος, καθὼς μαρτυρεῖ (Α'. Κορινθ. ΣΤ'. 11) ὁ Ἀπόστολος, λέγει· Ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἡγιάσθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἔπειτα οἱ βαπτισθέντες γίνονται μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν ἐνδυόμεθα, διατί (Γαλάτ. Γ'. 27) λέγει ὁ Ἀπόστολος· Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε».

(Ὀρθόδοξ. Ὁμολογ. παρὰ Kimmel etc. Σελ. 172—175). «Πιστεύομεν τὸ ἅγιον Βάπτισμα τὸ διαταγὲν μὲν παρὰ τοῦ Κυρίου, γινόμενον δὲ ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος εἶναι τῶν ἀναγκαιοτάτων· χωρὶς γὰρ αὐτοῦ οὐδεὶς δύναται σωθῆναι, ὡς φησιν ὁ Κύριος (Ἰωαν. γ'. 5). Ὅστις οὐ μὴ γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Καὶ διὰ τοῦτό ἐστιν ἀναγκαῖον καὶ τοῖς νηπίοις, ἐπειδὴ κἀκεῖνα ὑπόκεινται τῇ ἀρχεγόνῳ ἁμαρτίᾳ, καὶ χωρὶς τοῦ βαπτίσματος οὐ δύνανται τυχεῖν τῆς ἀφέσεως· ὅπερ ὁ Κύριος δεικνύων οὐκ ἔφη μερικῶς, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ καθόλου· **Ὅστις οὐ μὴ γεννηθῇ**, ὃ ταὐτόν ἐστι τῷ· πάντας τοὺς μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χρι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βεροίας

στοῦ εἰσελευσομένους ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν δεῖ ἀναγεννηθῆναι. Εἰ δὲ τὰ νήπια ἄνθρωποι, εἴπερ καὶ ταῦτα δεῖται σωτηρίας, δεῖται καὶ τοῦ βαπτίσματος. Καὶ τὰ μὴ ἀναγεννηθέντα, ὡς μὴ τὴν ἄφεσιν τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας λαβόντα, ὑπόκειται τῆς ἁμαρτίας ἕνεκεν ποινῇ, καὶ ἑπομένως οὐ σώζεται χωρὶς τοῦ βαπτίσματος· ὥστε δεῖ ἀναγκαίως καὶ τὰ νήπια βαπτίζεσθαι· Ἔτι τὰ νήπια σώζεται, ὡς λέγεται παρὰ τῷ Ματθαίῳ (Ματθ. ΙΘ'. 12). ὁ δὲ μὴ βαπτισθεὶς οὐ σώζεται· καὶ τὰ νήπια ἄρα ἀναγκαίως βαπτισθήσονται. καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι (Πράξ. Η'. 12.—ΙΔ 38.) λέγεται, ὅτι πᾶσαι αἱ οἰκίαι ἐβαπτίζοντο, ἄρα καὶ τὰ νήπια. Τοῦτο καὶ οἱ πάλαι πατέρες μαρτυροῦσι σαφῶς, ἐν οἷς καὶ Διονύσιος ἐν τῷ περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας. Καὶ Ἰουστῖνος πεντηκοστῷ ἔτῳ ζητήματι, ὃς λέγει ῥητῶς· ἀξιοῦνται δὲ τῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀγαθῶν τῇ πίστει τῶν προσφερόντων αὐτὰ τῷ βαπτίσματι. Καὶ Αὐγουστῖνος παράδοσιν εἶναί φησιν ἀποστολικὴν τὰ παιδία διὰ τοῦ βαπτίσματος σώζεσθαι. Καὶ ἀλλαχόσε ἡ Ἐκκλησία τοῖς βρέφεσιν ἑτέρων πόδας ἐκτίθησιν, ὅπως ἔρχωνται· ἑτέρων καρδίας, ὅπως πιστεύσωσιν. ἑτέρων γλῶσσαν, ὅπως ἐπαγγέλλωνται. Καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ μήτηρ Ἐκκλησία μερικὴν καρδίαν ἐκείνοις χαρίζεται. Γίνεται δὲ τὸ βάπτισμα δι' ὅλως μὲν ὕδατος καθαροῦ καὶ οὐδενὸς ἑτέρου ὑγροῦ. Ἀποτελεῖται δὲ διὰ μόνου τοῦ ἱερέως καὶ κατ' ἀνάγκην ἀπροφάσιστον ἔχει γίνεσθαι καὶ δι' ἑτέρου ἀνθρώπου, πλὴν ὀρθοδόξου καὶ σκοπὸν ἔχοντες τὸν ἁρμόδιον τῷ θείῳ βαπτίσματι. Ἀποτελέσματα δὲ τοῦ βαπτίσματος, συνελόντι φάναι, πρῶτον ἡ ἄφεσις τοῦ προπατορικοῦ πλημμελήματος καὶ ὅσων ἄλλων ἁμαρτιῶν πεπραχὼς ἦν ὁ βαπτισθείς. Δεύτερον ῥύεται ἐκεῖνος τῆς ἀϊδίου ποινῆς, ἥ τινι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑπέκειτο, εἴτε διὰ τὸ ἀρχέγονον ἁμάρτημα, εἴτε δι' ἃ εἰδικῶς ἔπραξε θανασίμως. Τρίτον δίδωσιν αὐτοῖς τὴν ἀθανασίαν· δικαιῶν γὰρ αὐτοὺς τῶν προημαρτημένων ναοὺς Θεοῦ ἀποκαθίστησιν. Οὐκ ἔστι δ' εἰπεῖν μὴ λύεσθαι διὰ τοῦ βαπτίσματος πάσας τὰς ὀπωσοῦν πρὸ τούτου ἁμαρτίας, ἀλλὰ μένειν μὲν οὐκ ἰσχύειν δέ. Τοῦτο γὰρ ἀσεβείας τῆς ἐσχάτως γέμον καὶ ἄρνησις μᾶλλον ἢ ὅλως ὁμολογία εὐσεβείας· ἀλλ' ὅτι πᾶσα ἁμαρτία πρὸ τοῦ βαπτίσματος οὖσα ἡ γεγονυῖα λογίζεται. Οἱ γὰρ τύποι τοῦ βαπτίσματος, πᾶσαι ἑκάτερον καὶ αἱ προμηνύουσαι καὶ τελειοῦσαι ῥήσεις τὸ βάπτισμα τὴν τελείαν ὑπαινίττουσι κάθαρσιν. Τοῦτο αὐτὸ καὶ αὐτὰ τὰ τοῦ βαπτίσματος ὀνόματα περιστῶσιν. Εἰ γὰρ βάπτισμα διὰ πνεύματος καὶ πυρὸς (Ματθ. γ' 11.) δῆλον ὅτι καὶ τελεία πᾶσιν ἡ κάθαρσις· τὸ γὰρ Πνεῦμα τελείως καθαίρει. Εἰ φῶς (Ἑβραίοις Δ', 4), τὸ σκότος ἔλυσεν. Εἰ ἀναγέννησις (Τίτου Γ'. 5), παρῆλθε τὰ ἀρχαῖα. Τίνα δὲ ταῦτα, εἰ μὴ τὰ ἁμαρτήματα ; Εἰ ἀπεκδύεται ὁ βαπτιζόμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον (Κολοσσαεῖς γ'. 9), ἄρα καὶ τὴν ἁμαρτίαν, εἰ ἐνδύεται τὸν Χριστὸν (Γαλάτ. γ'. 27), ἄρα ἀναμάρτητος γίνεται ἐνεργείᾳ διὰ τοῦ βαπτίσματος. Μακρὰν γὰρ ἀπὸ ἁμαρτωλῶν ὁ Θεός. Τοῦτο καὶ Παῦλος διδάσκει τρανώτερον λέγων (Ρωμαίους ε'. 19). Ὥσπερ διὰ τοῦ ἑνὸς ἁμαρτωλοὶ κατεστάθημεν πολλοί, οὕτω διὰ τοῦ ἑνὸς δίκαιοι. Εἰ δὲ δίκαιοι, ἄρα ἁμαρτίας ἐλεύθεροι. Οὐ γὰρ δύναται ἐνταὐτῷ εἶναι τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον. Εἰ ἀληθῶς ἀπέθανεν ὁ Χριστός, ἄρα καὶ ἀληθὴς ἡ διὰ τοῦ πνεύματος ἄφεσις. Ἐντεῦθεν δὲ δῆλον, πάντα τὰ βαπτισθέντα καὶ κοιμηθέντα βρέφη ἀναμφιβόλως σώζεσθαι, προορισθέντα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ ἐκτὸς πάσης ἦσαν ἁμαρτίας· κοινῶς μέν, ὅτι ἐλυτρώθησαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῷ θείῳ λουτρῷ, ἰδικῶς δέ, ὅτι τὰ βρέφη μὴ ἔχοντα ἐνεργείᾳ προαίρεσιν οὐχ ἁμαρτάνει, ἄρα καὶ σώζεται. Ἐντίθησι δὲ τὸ βάπτισμα καὶ χαρακτῆρα ἀνεξάλειπτον, ὥσπερ καὶ ἡ ἱερωσύνη. Καθὼς γὰρ ἀδύνατον τὸν αὐτὸν δίς· ἱερωσύνης τυχεῖν τῆς αὐτῆς· οὕτως ἀδύνατον ἀναβαπτισθῆναι τὸν ὀρθῶς βαπτισθέντα, κἂν καὶ μυρίαις συμβέβηκεν αὐτὸν ὑποπεσεῖν ἁμαρτίαις, ἃ καὶ αὐτῇ ἐξομώσει τῆς πίστεως. Θέλων γὰρ ἐπιστρέψαι πρὸς Κύριον ἀναλαμβάνει τὴν ἣν ἀπώλεσεν υἱοθεσίαν διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας».

Ὅρος ιστ' τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδου, παρὰ Kimmel σελ. 452—456).

«Ἡ Ἁγία Γραφὴ κελεύει ἡμᾶς βαπτίζεσθαι ὕδατι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὸν δὲ τρόπον οὐ σαφηνίζει. Ἡ δὲ ἐκκλησία τοῦτον δηλοῖ. ὅτι ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐν μιᾷ κολυμβήθρᾳ πάντας τοὺς τῆς ἐνορίας ἐκείνης, ὅτι μετὰ εὐχῶν καὶ ἐξορκισμῶν—ἔχομεν δὲ ἐξορκισμοὺς παρὰ τῶν Ἁγίων Πατέρων θαυμασίως συντεθειμένους, ὧν καὶ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος μέμνηται ἐν τῷ εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα λόγῳ— εἶτα, ὅτι πρὸς τῷ ὕδατι παραληπτέον καὶ ἔλαιον κατὰ τὸ (ἐκκλησ, Θ' 8). Καὶ ἔλαιον ὑπὲρ κεφαλῆς σου ἐκχύσθω, καὶ (ψαλμ. ΚΒ' 5.) Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου. Ὅτι δὲ περὶ τοῦ ἐν τῷ βαπτίσματι ἐλαίου, δῆλον τῷ εὐθὺς ἐπιφέρειν τὸν ψαλμῳδόν. Καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον ὡσεὶ κράτιστον. Εὐθὺς γὰρ μετὰ τὸ δι' ὕδατος καὶ ἐλαίου βάπτισμα μετέχομεν τοῦ Κυριακοῦ δείπνου, ὅπου τὸ καὶ κράτιστον ποτήριον. Ἄλλη δέ τις ὕλη ἐν τούτῳ τῷ μυστηρίῳ οὐ παραλαμβάνεται, ὅτι οὐδὲ φαίνεται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἶτα ὅτι τοὺς βαπτιζομένους καταδύεσθαι χρὴ τρὶς ἐν τῷ ὕδατι· ἐπεὶ καὶ ὁ Σωτὴρ κατέδυ εἰς τὸ ὕδωρ ὑπὲρ ἡμῶν.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Θέρμης

Καὶ εὐθέως ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδατος εἶδε σχιζομένους τοὺς οὐρανούς (Μάρκ. Α' 10).

Ἀνέβη δέ, ὅτι καὶ κατέβη πρότερον. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀπόστολοι οὕτως ἐποίουν, Κατέβησαν εἰς τὸ ὕδωρ ὅτε Φίλιππος καὶ ὁ Εὐνοῦχος καὶ ὅτε ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος, πνεῦμα Κυρίου ἥρπασε τὸν Φίλιππον (πραξ. Η'. 38). Ἔτι τὸ βάπτισμά ἐστιν εἰκὼν καὶ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος. Εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου Αὐτοῦ κλπ (Ρωμ. ς' 5.) Ὁμοιωθήσομαι δὲ τῷ θανάτῳ ἐκείνου πῶς ἄλλως, εἰμὴ κρυβῶ τρὶς ἐν τῷ ὕδατι, ὥσπερ ἐκεῖνος τριήμερος ἐν τῇ γῇ; Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος (Ρωμ. ς' 4), τοῦτ' ἔστι, κρυβέντες ἐν τῷ ὕδατι συνετάφημεν τῷ Κυρίῳ.

Τρὶς οὖν οἱ βαπτίζοντες τοὺς βαπτιζομένους ἐν τῷ ὕδατι καταδύοντες ἐν ἑκάστῃ καταδύσει ἐπιφωνοῦσι μίαν τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων τῆς ὁμουσίου Τριάδος, ὧδε λέγοντες. Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς (ἰδοὺ μία κατάδυσις) καὶ τοῦ Υἱοῦ (ἰδοὺ δευτέρα κατάδυσις) καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀμήν (ἰδοὺ τρίτη κατάδυσις). Εἶτα εὐθὺς μετὰ τρίτην κατάδυσιν ἀνατίθησιν ὁ πρεσβύτερος τὸν βαπτισθέντα ταῖς χερσὶ τοῦ ἀναδόχου. Χρώμεθα δὲ ἐνὶ ἀναδόχῳ. Διωρισμένην ἡμέραν, πότε βαπτιστέον τὰ βρέφη, οὐκ ἔχομεν. Οἱ μὲν γὰρ ὀκταήμερα ταῦτα βαπτίζουσιν, οἱ δὲ δεκαήμερα, οἱ δὲ πλέον, οἱ δὲ ἔλαττον. Ἀνάγκης δὲ κατεπειγούσης εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησιν βαπτίζεται τὸ γεννηθέν. Κἂν πρεσβύτερος μὴ πάρεστιν, ἡ μαῖα τοῦτο ποιεῖ λέγουσα τὰ ἄνωθεν θεῖα ῥήματα. Εἰ δὲ τὸ βρέφος ἀναῤῥωθῇ, ἀρκεσθήσεται τούτῳ τῷ βαπτίσματι».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

('Ομολογία 'Ορθόδοξ, Μητροφάνους Κριτοπούλου, παρὰ παρὰ Kimmel σελ. 107—110).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας.

('Ορα τὸ ἐκδοθ. ἔργον «ἡ **'Ορθόδοξος 'Εκκλησία** κτλ. σελ 218)

«**Εἰς τὴν 'Αγίαν εὐχαριστίαν μεταλαμβάνομεν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου, ὅταν τρώγωμεν τὸν ἄρτον καὶ πίνωμεν τὸν οἶνον. 'Ο ἄρτος δὲ καὶ ὁ οἶνος μετουσιοῦνται εἰς σῶμα καὶ αἷμα Κυρίου**».

Σημ. Τὴν 'Ορθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ ἐκκλησίαι Παπική, Παλαιοκαθολική, 'Αρμενοκαθολική, 'Ιανσενιστική, 'Αρμενική, Κοπτική, 'Ιακωβιτική, 'Αβυσσινιακή, Νεστοριανική, καὶ Μαρωνιτική. 'Απορρίπτουσι δὲ τὴν **μετουσίωσιν** ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ Λουθηρανικὴ παραδεχομένη, ὅτι «εἰς τὴν ἁγίαν εὐχαριστίαν ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος δὲν μετουσιοῦνται, ἤτοι δὲν μεταβάλλονται εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ· ὁ ἄρτος μένει ἄρτος, καὶ ὁ οἶνος μένει οἶνος, ἀλλ' ἡμεῖς τρώγοντες τὸν ἄρτον μεταλαμβάνομεν ἐν τῷ ἄρτῳ, σὺν τῷ ἄρτῳ καὶ ὑπὸ τὸν ἄρτον ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ· πίνοντες δὲ τὸν οἶνον μεταλαμβάνομεν ἐν τῷ οἴνῳ, σὺν τῷ οἴνῳ καὶ ὑπὸ τὸν οἶνον, ἀληθῶς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ», καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ Καλβινικὴ καὶ ἡ 'Αγγλικανικὴ παραδεχόμεναι, ὅτι «τὸ Κυριακὸν Δεῖπνον εἶναι μυστήριον τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου, ὥστε εἰς τοὺς λαμβάνοντας αὐτὸ ὀρθῶς, ἀξίως καὶ μετὰ πίστεως ὁ ἄρτος, ὃν κλῶμεν, εἶναι κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χρι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στοῦ, καὶ τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας εἶναι κοινωνία τοῦ αἵματος, τοῦ Χριστοῦ. Ἡ μετουσίωσις τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τὸ Κυριακὸν Δεῖπνον δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ δίδεται, λαμβάνεται, καὶ τρώγεται εἰς τὸν Δεῖπνον κατὰ τρόπον οὐράνιον καὶ πνευματικόν, τὸ μέσον δέ, διὰ τοῦ ὁποίου λαμβάνεται καὶ τρώγεται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ Δεῖπνον, εἶναι ἡ πίστις».

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

«Ποῖον εἶναι τὸ τρίτον Μυστήριον; — Ἀπ. Ἡ Ἁγία Εὐχαριστία, ἤγουν τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὑποκάτω εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ἀληθῶς καὶ κυρίως παρών, ἤγουν κατὰ τὸ πρᾶγμα ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Τοῦτο τὸ Μυστήριον ὑπερέχει ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ὠφελεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν τὴν ἰδικήν μας. Ἐπειδὴ εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο πᾶσα χάρις καὶ χρηστότης τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ φανερώνεται εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ παριστάνεται, καθὼς θέλει γίνει γνώριμον κατωτέρω.» Καὶ «Μετὰ γὰρ τὰ ῥήματα ταῦτα ἡ μετουσίωσις παρευθὺς γίνεται, καὶ ἀλλάσσει ὁ ἄρτος εἰς τὸ ἀληθινὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ οἶνος εἰς τὸ ἀληθινὸν αἷμα.

Ἀπομένουσι μόνον τὰ εἴδη, ὅπου φαίνονται, καὶ τοῦτο κατὰ τὴν θείαν οἰκονομίαν. Πρῶτον μὲν διὰ νὰ μὴ βλέπωμεν σῶμα Χριστοῦ, μὰ νὰ τὸ πιστεύομεν, πῶς εἶναι, διὰ τὰ λόγια ὅπου εἶπεν. Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου· καὶ Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, πιστεύοντες μᾶλλον εἰς τὰ λόγια

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τὴν δύναμιν ἐκείνου, παρὰ εἰς ταῖς ἐδικαῖς μας αἰσθήσεις. Τὸ ὁποῖον προξενεῖ μακαρισμὸν τῆς πίστεως. Μακάριοι γὰρ (Ἰωαν. Κ' 29) οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύοντες. Δεύτερον, διατὶ ἡ φύσις ἡ ἀνθρωπίνη ἀποτρέπεται τὴν ὠμὴν σαρκοφαγίαν, καὶ ἐπειδὴ ἔμελλε νὰ πέρνῃ τὴν ἕνωσιν τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν μετάληψιν τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ αἵματός του διὰ νὰ μὴν τὴν ἀποτρέπεται, βδελυττόμενος ὁ ἄνθρωπος, φανόμησεν ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ δίδωσι τὴν σάρκα τὴν ἰδίαν καὶ τὸ αἷμά του εἰς βρῶσιν καὶ πόσιν τοῖς πιστοῖς, ὑποκάτω εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου.

Περὶ τούτου ὁ Γρηγόριος Νύσσης καὶ ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς εἰς πλάτος διαλέγονται κλπ.

('Ορθοδ. ὁμολογ. παρὰ Kimmel σελ. 173—181).

«Κυρίλλῳ δογματίζοντι καὶ πιστεύοντι μὴ μεταβάλλεσθαι τὸν ἐπὶ τῆς προθέσεως ἄρτον, καὶ ἔτι τὸν οἶνον διὰ τῆς τοῦ ἱερέως εὐλογίας καὶ πνεύματος ἁγίου ἐπιφοιτήσεως εἰς ἀληθὲς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ (γέγραπται γὰρ ἐν τῷ δεκάτῳ ἑβδόμῳ τῶν αἱρετικῶν κεφαλαίων· τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου οὐκ ἔστιν, ὅπερ ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶται καὶ λαμβάνεται) ὡς παραβάτῃ τῶν σαρῶν τοῦ πνεύματος λογίων, καὶ ἐθελοκάκως τοῦ Θεανθρώπου Διδασκάλου μὴ ἀκούοντι· ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε Αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν αὐτοῖς· καὶ ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ· καί· λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου) καὶ τοῦ μέχρι τρίτου οὐρανοῦ ἁρπαγέντος Παύλου, ἔλαβεν ἄρτον, λέγοντος, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ εἶπε· Λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμα μου,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἱμά μου, καὶ ἔτι τῶν πνευματοφόρων τριακοσίων δέκα ὁκτὼ Θεοφόρων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ἐκκλησιαστικῶν διατυπώσεων θεσπιζομένων αὐταῖς λέξεσι· πίστει νοήσωμεν κεῖσθαι ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης τραπέζης τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀθύτως ὑπὸ τῶν ἱερέων θυόμενον, καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα ἀληθῶς λαμβάνειν, καὶ πρὸς τούτοις παραβλέποντι τὴν σύμφωνοθεσμοθεσίαν τοῦ Πνεύματος. τὴν ὑπὸ τῆς μεγάλης ἑβδόμης Συνόδου γεγενημένην (ὡς ἔστιν ἐν τῇ ἕκτῃ πράξει, τόμῳ τρίτῳ) ἀριδήλως λέγουσαν. Μετὰ τὸν ἁγιασμὸν σῶμα κυρίως καὶ αἷμα λέγονται, καὶ εἰσὶ καὶ πιστεύονται Ἀνάθεμα.»

(Τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδου καὶ παρὰ Kimmel σελ, 404—406).

«Τὴν Θείαν δὲ εὐχαριστίαν οὕτω διαῤῥήγνυσιν (ὁ Κύριλλος), ὡς μηδὲν αὐτῇ ἕτερον εἰμὴ τύπον ψιλὸν ἐγκαταλείποντι, ὡσανεὶ ἔτι τῇ σκιᾷ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἐλατρεύομεν. Οὐ γάρ φησιν εἶναι σῶμα Χριστοῦ ἀληθινὸν τὸν ἐσθιόμενον ἄρτον, ἤδη ἁγιασθέντα, ἀλλὰ τὸν νοούμενον πνευματικῶς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν φανταζόμενον. ὃ πάσης ἀσεβείας ἀνάπλεων. Ὁ γὰρ Ἰησοῦς οὐκ ἔφησε· τοῦτό ἐστιν ὁ τύπος τοῦ σώματός μου, ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου καὶ τοῦτό ἐστι τὸ αἱμά μου, τοῦτο δηλονότι τὸ ὁρώμενον καὶ λαμβατόμενον καὶ ἐσθιόμενον καὶ κλώμενον, ἁγιασθὲν ἤδη καὶ εὐλογηθέν»,

(Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἰασίῳ δευτέρας Συνόδου, παρὰ Kimmel Σελ. 414—315).

«Ἔστι γὰρ ὡς ἀληθὲς σῶμα Χριστοῦ ὁ ἱερουργούμενος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄρτος καὶ τὸ ἐν ποτηρίῳ αἷμα Χριστοῦ ἀναμφιβόλως. Ὁ δὲ τρόπος τῆς τοιαύτης μεταβολῆς ἄγνωστος ἡμῖν καὶ ἀνερμήνευτος· τεταμίευται γὰρ τοῖς ἐκλεκτοῖς ἡ περὶ τούτων σαρήνεια ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἵνα διὰ τῆς ἁπλῆς καὶ ἀπεριέργου πίστεως μείζονος χάριτος τυχοιεν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Οἱ δὲ βουλόμενοι περὶ πάντων λόγον ζητεῖν ἀναιροῦσι λόγον ἅμα δὲ τὸ εἰδέναι, κατὰ τὸν Θεόφραστον. Οὐχ ἁπλῶς δὲ καὶ ἀνεξετάστως ἡ Ἐκκλησία μεταδίδωσι τούτου τοῦ Θείου Μυστηρίου, ἀλλὰ τοῖς ἑτοίμως ἔχουσι καὶ παρεσκευασμένοις πρὸς τὴν τοιαύτην μετάληψιν. Ἔστι δὲ ἡ ἑτοιμασία τῶν ὀρθοδόξων προηγουμένως μέν, πᾶσιν εἶναι κατηλλαγμένους καὶ κατ' οὐδενὸς βυσσοδομεύειν τι ἐν τῇ καρδίᾳ. Εἶτα δὲ νηπτείαν μετρίως ἀπαιτοῦνται, τοῦτ' ἔστι, τῇ πρὸ τῆς μεταλήψεως ἡμέρᾳ ἀπέχεσθαι σιτίων, εἰ μὲν οἷόν τε, δι' ὅλου· εἰ δέ τις ἀσθένεια σωματικὴ κωλύει τοῦτο, διαννηστίζονται. Πλὴν ὁ διαννηστισμὸς γίνεται δι' ὀπωρῶν εἴτε προσφάτων ἤγουν σταφυλῶν, σύκων, μήλων, ἀπίων καὶ τοιούτων, εἴτε ξηρῶν, οἷον σταφίδων, ἰσχάδων καὶ τῶν ὁμοίων, μεθ' ὧν οὐδὲ βραχὺς ἄρτος ἀπείργηται τούτοις. Τὸ δὲ πόμα ὕδωρ, τοῖς δὲ νοσεροῖς ἔχουσιν ἐξ ἀνάγκης συγκεχώρηται καὶ βραχὺς οἶνος, κεκραμένος μέντοι. Ἀγρυπνοῦσι δὲ κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην οἱ μεταλήψόμενοι. Εἰ δέ που δεήσει ἀπονυστάξαι, ἐπὶ σκίμποδος ἢ καθέδρας τοῦτο ποιοῦσι, ἀλλὰ μὴ ἐπὶ κλίνης. Εἰ δὲ σύζυγες εἶεν οἱ μεταλήψόμενοι, πάντως ἀπέχονται ἀλλήλων κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην.

Πρὸς δὲ καὶ ἐλεημοσύνας ποιοῦσι πρό τε τῆς μεταλήκαὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς μεταλήψεως. Τελευταῖον δὲ ἕκαστον τῶν μεταλήψομένων ἐξομολογήσασθαι χρὴ τὰ αὐτοῦ πλημμελήματα παρά τινι τῶν εἰς τοῦτο τεταγμένων Πνευματικῶν Πατέρων, καὶ οὕτω προσελθεῖν τῷ μυστηρίῳ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οἱ μεταλαβόντες ἀσπάζονται ἀλλήλους θατέρου μὲν λέγοντος. Ὁ Χριστὸς ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν· θατέρου δ' ἀποκρινομένου· καὶ ἔστι καὶ ἔσται. Ἀπὸ δὲ τοῦ Πάσχα ἕως τῆς Ἀναλήψεως λέγουτιν ἐν τῷ ἀσπασμῷ, ὁ μέν, Χριστὸς ἀνέστη· ὁ δέ, ἀληθῶς ἀνέστη. Τούντεῦθεν δὲ τὰ πρότερα καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτόν. Πλὴν ὁ τοῦ Πάσχα ἀσπασμὸς οὐ μόνον ἐν τῇ μεταλήψει γίνεται, ἀλλὰ κἂν ταῖς πλατείαις καὶ ταῖς ἀγυιαῖς συναντῶντες ἀλλήλοις ἀσπάζονται ἀμοιβαδόν, τοῦ μὲν λέγοντος Χριστὸς ἀνέστη, τοῦ δὲ ἀποκρινομένου, ἀληθῶς ἀνέστη. Ἕως τῆς Ἀναλήψεως τοῦτο γίνεται. Οὕτω καὶ αἱ γυναῖκες πρὸς ἀλλήλας ποιοῦσιν. . . Ἔτι καὶ τοῦτο ἰστέον ὅτι ὁ τόπος, ὅπου ἱερουργεῖται τὸ ἅγιον μυστήριον, ὃν ἡμεῖς ἱερατεῖον καλοῦμεν καὶ ἅγιον βῆμα, κεχωρισμένος ἐστὶ τοῦ λοιποῦ ναοῦ. Κιγκλίδες γὰρ τοῦτο διαστέλλουσιν εὖ ἀπεξεσμέναι καὶ συνετῶς πεποικιλμέναι. Πρὸ ὧν κιγκλίδων ἐπίκειται παραπέτασμα, ὅπερ μετὰ τὸ τεθῆναι τὸ ἅγιον Μυστήριον ἐπὶ τῆς ἱερᾶς Τραπέζης ἐφέλκεται κατὰ τῶν κιγκλίδων, ὡς μὴ δύνασθαι τὸν λαὸν καθορᾶν τοὺς ἱερεῖς ἱερουργοῦντας. Μετὰ δὲ τὴν ἐπεξέλασιν τοῦ Ἁγίου Συμβόλου ἀφέλκεται παντελῶς, ὡς δύνασθαι πάντα τὸν λαὸν καθορᾶν διὰ τῶν κιγκλίδων τούς τε ἱερουργοῦντας καὶ αὐτὰ τὰ ἱερουργούμενα. Ἡ ἔννοια τούτου αὕτη· ὅτι, ἐὰν μὴ εὐσεβῶς καὶ ὀρθοδόξως ἔχωμεν περὶ τὴν πίστιν, καὶ ἐὰν μὴ ταύτην μετὰ παῤῥησίας ὁμολογῶμεν, οὐκ ἀξιούμεθα τῆς τῶν θείων ἀποκαλύψεως. Ὅταν δὲ ὀρθοδόξως καὶ μετὰ παῤῥησίας τὴν πίστιν κηρύττωμεν, τότε ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει ἡμῖν τὰ Αὐτοῦ Μυστήρια ».

(Ὀρθόδ. Ὁμολογ. Μητροφ. Κριτοπούλου παρὰ Kimmel 127,132).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σημ. Ἡ ἐπικρατοῦσα διδασκαλία περὶ τοῦ Μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ Ἐκκλησίᾳ ἦτο, ὅτι ὁ Λόγος ἠνοῦτο μυστηριωδῶς μετὰ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ὑπῆρχον ὅμως καὶ ἀντίθετοι γνῶμαι, ὡς παρακατιὼν θὰ ἰδωμεν. Ἡ λέξις ὅμως **μετουσίωσις** δὲν ὑπῆρχεν. Ἡ λέξις αὐτὴ εἶναι μετάφρασις τῆς λατινικῆς λέξεως transsubstantiatio. ἥτις ἐπλάσθη κατὰ πρῶτον ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸν ΙΑ'. αἰῶνα , ὅτε ἐναντίον τοῦ διασήμου σχολαστικοῦ Θεολόγου Βερεγγαρίου ὡρίσθη ὡς δόγμα τῆς Ἐκκλησίας ἡ μεταβολὴ τῆς οὐσίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τὸν ΙΑ'. αἰῶνα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δὲν εἶχε τὴν λέξιν **μετουσίωσις.** Μετεχειρίσθη τὴν λέξιν ταύτην, ὅτε ἐναντίον τῶν Διαμαρτυρομένων κατὰ τὸν ΙΕ'. αἰῶνα ἀνεκήρυξε τὴν περὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας πίστιν αὐτῆς, μεταφράσασα τὴν Λατινικὴν λέξιν transsubstantiatio. Εἶχεν ὅμως ἄλλας λέξεις ἐκφραστικὰς τῆς πίστεως αὐτῆς περὶ τῆς Εὐχαριστίας. π. χ. τὰς λέξεις **μεταβολή, μεταποίησις** (ὁρα Θεοφυλάκτου ἑρμην. εἰς Κς' 18 Ματθαίου). Οὕτω καὶ ὁ Ζυγαδηνὸς (ἑρμην. τοῦ αὐτοῦ χωρίου). Οἱ πλεῖστοι Πατέρες τῆς ἀρχαίας μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου ἐκκλησίας, καίτοι δὲν ὑπῆρχεν ἡ λέξις **μετουσίωσις,** τὸ Μυστήριον τῆς Θείας εὐχαριστίας ἑρμηνεύουσιν ὡς θαῦμα, καὶ πιστεύουσιν, ὅτι διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταστοιχειοῦνται εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Καὶ ἐν πρώτοις ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, ἱερομάρτυς, γράφει (ἐπιστολὴ πρὸς Σμυρναίους 7). «Εὐχαριστίας ἀπέχονται διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ Σωτῆρος, τὴν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν». Ὁ Ἰουστῖνος, ὁ φιλόσοφος καὶ Μάρτυς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γράφει ('Απολογ. Α' 66). «Οὐχ ὡς κοινὸν ἄρτον οὐδὲ κοινὸν πόμα λαμβάνομεν, ἀλλ' ὃν τρόπον διὰ λόγου Θεοῦ σαρκοποιηθεὶς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ σάρκα καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν, οὕτω καὶ διὰ τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες **κατὰ μεταβολὴν** τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι». Εἰρηναῖος ὁ Ἱερομάρτυς, Ἐπίσκοπος «Λουγδούνου «Τὸ κεκραμένον ποτήριον, λέγει, καὶ ὁ γεγονὼς ἄρτος ἐπιδέχεται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ γίνεται ἡ εὐχαριστία σῶμα Χριστοῦ» Advers Haeres, V. 2. 2.).

Ὁ Νύσσης Γρηγόριος (Λόγ. Κατηχητ. Κεφ. λξ'.) «Τὸ δὲ σῶμα τῇ ἐνοικήσει τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τὴν Θεϊκὴν ἀξίαν **μετεποιήθη**, καλῶς οὖν καὶ νῦν τὸν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἁγιαζόμενον ἄρτον εἰς σῶμα τοῦ Θεοῦ Λόγου **μεταποιεῖσθαι πιστεύομεν»**. Ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλλος (Μυσταγωγ. Δ'. 1) «Αὐτοῦ εἰρηκότος. Τοῦτό μού ἐστι τὸ αἷμα, τίς ἐνδυιάσει ποτὲ λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ τὸ αἷμα; Τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν οἰκείῳ νεύματι· καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστιν οἶνον μεταβαλὼν εἰς αἷμα;» Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος «Ἐπεὶ δὲ περὶ σώματος ἡμῖν ὁ λόγος ὅσοι μετέχομεν τοῦ σώματος, ὅσοι τοῦ αἵματος ἀπογευόμεθα τούτου, ἐννοεῖτε, ὅτι τοῦ μηδὲν ἐκείνου διαφέροντος, οὐδὲν διεστῶτος μετέχομεν πρὸς μετοχήν, ὅτι Ἐκείνου τοῦ ἄνω καθημένου, τοῦ προσκυνουμένου παρὰ ἀγγέλων, τοῦ τῆς ἀκηράτου δυνάμεως ἐγγύς, τούτου ἀπογευόμεθα» ('Ομιλία λξ'. εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν). Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ «Πάρεστι καὶ νῦν ὁ Χριστὸς τὴν τράπεζαν κοσμῶν. οὐ γὰρ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ ποιῶν τὰ προκείμενα γενέσθαι σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Σχῆμα πλη-

Δημοσια Κεντρικη Βιβλιοθηκη Βερροιας

ρῶν μόνον ἕστηκεν ὁ ἱερεὺς καὶ δέησιν προσφέρει· ἡ δὲ χάρις καὶ ἡ δύναμίς ἐστιν ἡ τοῦ Θεοῦ, ἡ πάντα ἐργαζομένη. Τοῦτό μου ἐστι τὸ σῶμα φησι. Τοῦτο τὸ ῥῆμα τὰ προκείμενα **μεταῤῥυθμίζει.**» (Ὁμιλία 6′. εἰς τὴν Προδοσίαν τοῦ Ἰούδα). Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτός. «Ὅταν γάρ, ἴδῃς τὸν Κύριον τεθυμένον καὶ κείμενον, καὶ τὸν ἱερέα ἑφεστῶτα τῷ θύματι καὶ ἐπευχόμενον, καὶ πάντας ἐκείνῳ τῷ τιμίῳ ῥοινισσομένους αἵματι, ἆρα ἔτι μετὰ ἀνθρώπων εἶναι νομίζεις καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἑστάναι, ἀλλ' οὐκ εὐθέως ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς μετανίστασαι, καὶ πᾶσαν σαρκικὴν διάνοιαν τῆς ψυχῆς ἐκβαλών, γυμνῇ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ νῷ καθαρῷ περιβλέπεις τὰ ἐν οὐρανοῖς ; Ὦ τοῦ θαύματος ! Ὦ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ! Ὁ μετὰ τοῦ Πατρὸς ἄνω καθήμενος, κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνων ταῖς ἁπάντων κατέχεται χερσί, καὶ δίδωσιν αὐτὸν τοῖς βουλομένοις περιπτύξαθαι καὶ περιλαβεῖν.» (Περὶ ἱερωσύνης δ′). Τὴν αὐτὴν γνώμην ἐκφράζει καὶ ὁ ἱερὸς Ἀμβρόσιος διὰ τῶν ἑξῆς· «Quodsi tantum valuit sermo Eliae? ut ignem de coelo depromeret : non valebit Christi sermo, ut *species mutet elementorum?*» (De initiandis rud 8). Ὁ δὲ ἱερὸς Δαμασκηνὸς διὰ τῶν ἑξῆς· «Ὥσπερ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος συνέζευξε τῷ ἐλαίῳ καὶ ὕδατι τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος· οὕτως ἐπειδὴ ἔθος ἀνθρώποις ἄρτον ἐσθίειν, ὕδωρ καὶ οἶνον πίνειν, συνέζευξεν αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ Θεότητα, καὶ πεποίηκεν αὐτὰ σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ. Σῶμα ἐστὶν ἀληθῶς ἡνωμένον Θεότητι τὸ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου σῶμα, οὐχ' ὅτι τὸ ἀναληφθὲν σῶμα ἐξ οὐρανοῦ κατέρχεται· ἀλλ' ὥσπερ φυσικῶς διὰ τῆς βρώσεως ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος διὰ τῆς πίστεως εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ ἐσθίοντος **μεταβάλλονται,** καὶ οὐ γίνονται ἕτερον σῶμα παρὰ τὸ πρότερον αὐτῶν σῶμα· οὕτως ὁ ἄρτος οἶνός τε καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὕδωρ διὰ τῆς ἐπικλήσεως καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑπερφυῶς **μεταποιοῦνται** εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ αἷμα» (περὶ Ὀρθοδ. Πίστεως Δ'. 13). Αὕτη ἡ δόξα τῶν εἰρημένων ἐγκρίτων καὶ ἐξόχων Πατέρων, ἤτο βεβαίως ἡ δόξα τῆς ἀρχαίας Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας περὶ τοῦ Μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας. Τὴν δόξαν ταύτην ἐπεχείρησε νὰ πολεμήσῃ ἡ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου ἐν ἔτει 754 γενομένη ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος τῶν Εἰκονομάχων Ἐπισκόπων. Οὗτοι, πολεμοῦντες τὰς Εἰκόνας ἐδογμάτισαν, ὅτι ὁ καθηγιασμένος ἄρτος καὶ οἶνος εἶναι ἡ **ἀληθὴς εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ.** Τὴν γνώμην ταύτην τῶν Εἰκονομάχων ἀνήρεσεν ἐπειτα ἡ ἐν Νικαίᾳ Ζ'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος δογματίσασα, ὅτι «οὔτε ὁ Κύριος οὔτε οἱ Ἀπόστολοι ἢ Πατέρες **εἰκόνα** εἶπον τὴν διὰ τοῦ ἱερέως προσφερομένην ἀναίμακτον θυσίαν, ἀλλὰ αὐτὸ σῶμα καὶ αὐτὸ αἷμα. Πρὸ μὲν τῆς τοῦ ἁγιασμοῦ τελειώσεως ἀντίτυπά τισι τῶν Πατέρων εὐσεβῶς ἔδοξεν ὀνομάζεσθαι· μετὰ δὲ τὸν ἁγιασμὸν σῶμα κυρίως καὶ αἷμα Χριστοῦ λέγονται καί εἰσιν». Ἐπειδὴ ἡ δόξα αὕτη ἦτο δόξα ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐν τῇ Δύσει ἀνεπτύχθη καθ' ἣν καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἔννοιαν, πολλὰ ἐγράφησαν ἔργα πολεμοῦντα τοὺς συμβολικῶς ἐξηγοῦντας τὸ μυστήριον. Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ ἔγραψαν καὶ ὁ Πασχάσιος Ῥάδβερτος τὸ «De corpore et sanguine Domini» ἔργον αὐτοῦ, καὶ πληρέστερον ὁ μοναχὸς Λαγκρράγγιος τὸ «De Eucharistiae sacramento». Μετὰ πολλὰς ἐν τῇ Δύσει λογομαχίας ἐνίκησεν ἡ περὶ transsubstantiationis (μετουσιώσεως) δόξα ἀνακηρυχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πάππα Ἰννοκεντίου τοῦ γ'. τὸ 1115 ὡς ἐπίσημον δόγμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἵνα δὲ ἐνισχυθῇ ἡ πίστις τοῦ λαοῦ εἰς τὴν μετουσίωσιν, ὁ Πάππας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οὐρβανὸς ὁ Ϛ'. καθίδρυσε κατὰ τὸ 1264 τὴν ἑορτὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ (festum Corporis Christi), ἥτις ἐπικυρωθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος Ε'. τὸ 1311 καλεῖται σήμερον Corpus Domini.

Ἐκτὸς τῆς εἰρημένης δόξης περὶ Μετουσιώσεως, ἥτις ἦτο δόξα τῆς οἰκουμενικῆς ἀδιαιρέτου ἐκκλησίας, εἶναι δὲ καὶ σήμερον δόξα τῆς ἡμετέρας Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, τῆς Δυτικῆς, τῆς Ἀρμενικῆς καὶ ἄλλων χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν, ὑπῆρχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διδασκάλοις καὶ Πατράσι καὶ ἡ δόξα, ἣν μετὰ ταῦτα ἠσπάσθη ὁ Λούθηρος, καὶ ἡ δόξα, ἣν ἠκολούθησεν ὁ Καλβῖνος. Ὑπάρχουσι δηλ. ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ Πατέρες καὶ Θεολόγοι, οἱ ὁποῖοι ἑρμηνεύουσι τὸ Μυστήριον τῆς εὐχαριστίας ἀπαραλλάκτως, ὡς ἑρμηνεύει τοῦτο ἡ Λουθηρανικὴ ἐκκλησία, ὅτι δηλ. τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἑνοῦνται μὲν μετὰ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου διὰ τοῦ θείου λόγου, ἀλλ' ὅμως τὰ στοιχεῖα τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου δὲν μεταβάλλονται, ἀλλὰ μένουσι καὶ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν ἄρτος καὶ οἶνος, αὐτὸ τοῦτο δηλ. ὅπερ παρεδέχετο ὁ Λούθηρος λέγων eum pane, sub pane, in pane est corpus Ghristi etc. Οὕτω φρονοῦσιν ὁ ἐπίσκοπος Κύρου Θεοδώρητος λέγων, «Οὐδὲ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τὰ μυστικὰ σύμβολα **τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως**· μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας· νοεῖται δὲ ἅπερ ἐγένετο, καὶ πιστεύεται καὶ προσκυνεῖται ὡς ἐκεῖνα ὄντα, ἅπερ πιστεύεται» (Θεοδωρ. Διάλογ. Ϛ'), ὁ Νεῖλος ὁ τοῦ Χρυσοστόμου μαθητής, καὶ ὁ Πάπας Ρώμης Γελάσιος ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ De duabus naturis in Ghristo.

Ὑπάρχουσιν ὡσαύτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ Πατέρες καὶ διδάσκαλοι, οἵτινες ἐπὶ τοῦ Μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας παραδέχονται ὅ,τι μετὰ πολλοὺς αἰῶνας παρεδέχθη ὁ Καλ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βῖνος καὶ ἄλλοι Διαμαρτυρόμενοι, ὅτι δηλ. ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος δὲν μεταβάλλονται εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, ἀλλ' εἶναι ἁπλᾶ σύμβολα (signa), ἢ ἀντίτυπα τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου, παραδέχονται τοὐτέστιν ὅλως διόλου πνευματικὴν κοινωνίαν ἐξαρτωμένην μόνον ἐκ τῆς πίστεως τοῦ κοινωνοῦντος, καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν τιμίων δώρων. Ἄλλαις λέξεσιν, ἐάν εἶναί τις πιστός, τρώγων τὸν ἄρτον καὶ πίνων τὸν οἶνον, κοινωνεῖ **πνευματικῶς** διὰ τῆς πίστεως τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἐνῷ ὁ ἄπιστος, τρώγων τὸν ἄρτον, καὶ πίνων τὸν οἶνον, τρώγει καὶ πίνει μόνον τὰ σύμβολα τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, χωρὶς νὰ κοινωνῇ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Τοιαύτην γνώμην ἐκφράζουσιν ἐκ τῶν ἀρχαίων ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέγων (Παιδαγ. Α' 6 καὶ Β' 2). «Τὸ αἷμα οἶνος **ἀλληγορεῖται. Διττὸν τὸ αἷμα** τοῦ Κυρίου. Τὸ μὲν γάρ ἐστι **σαρκικόν,** ᾧ τῆς φθορᾶς λελυτρώμεθα· τὸ δέ, **πνευματικόν,** τοὐτέστιν ᾧ κεχρίσμεθα, καὶ τοῦτ' ἔστι πιεῖν τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ, τῆς Κυριακῆς μεταλαβεῖν ἀφθαρσίας. Ἰσχὺς δὲ τοῦ λόγου τὸ πνεῦμα, ὡς αἷμα σαρκός· ἀναλόγως τοίνυν κίρναται ὁ μὲν οἶνος τῷ ὕδατι, τῷ δὲ ἀνθρώπῳ τὸ πνεῦμα. Ἀμφοῖν κρᾶσις, ποτοῦ τε καὶ λόγου, εὐχαριστία κέκληται, χάρις καλή, **ἧς οἱ κατὰ πίστιν** μεταλαμβάνοντες ἁγιάζονται καὶ σῶμα καὶ ψυχήν. Μυστικὸν σύμβολον ἡ Γραφὴ αἵματος ἁγίου οἶνον ὠνόμασεν. Εὐλόγησε τὸν οἶνον εἰπών· Λάβετε, πίετε, τοῦτό μου ἐστι τὸ αἷμα· αἷμα τῆς ἀμπέλου **τὸν λόγον τὸν περὶ πολλοῦ ἐκχεόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν,** εὐφροσύνης ἅγιον **ἀλληγορεῖ** νᾶμα». Τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχει καὶ ὁ Ὠριγένης λέγων, «Εἴποι ἄν τις, ὅτι ὥσπερ οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, κἂν νο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βεροίας

μίζηται εἶναι ὑπὸ Ἰουδαίων κοινόν, οὕτως οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα ἁγιάζει τὸν ἄνθρωπον, κἂν ὑπὸ τῶν ἀκεραιοτέρων νομίζηται ἁγιάζειν ὁ ὀνομαζόμενος ἄρτος τοῦ Κυρίου· καὶ ἔστιν, οἶμαι, ὁ λόγος οὐκ εὐκαταφρόνητος. Ἐπὶ τοῦ ἄρτου τοῦ Κυρίου ἡ ὠφέλεια τῷ χρωμένῳ ἐστίν, ἐπὰν καθαρᾷ τῇ συνειδήσει μεταλαμβάνῃ τοῦ ἄρτου· οὕτω δὲ οὔτε ἐκ τοῦ μὴ φαγεῖν ἀπὸ τοῦ ἁγιασθέντος λόγῳ Θεοῦ καὶ ἐντεύξει ἄρτου, ὑστερούμεθα ἀγαθοῦ τινος, οὔτε ἐκ τοῦ φαγεῖν περισσεύομεν ἀγαθῷ τινι, Τὸ γὰρ αἴτιον τῆς ὑστερήσεως ἡ κακία ἐστί, καὶ τὸ αἴτιον τῆς περισσεύσεως ἡ δικαιοσύνη. Καὶ τὸ ἁγιαζόμενον βρῶμα διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντεύξεως κατ' αὐτὸ μὲν τὸ ὑλικὸν εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται· κατὰ δὲ τὴν ἐπιγενομένην αὐτῷ εὐχήν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, ὠφέλιμον γίνεται καὶ τῆς τοῦ νοῦ αἴτιον διαβλέψεως, ὁρῶντος ἐπὶ τὸ ὠφελοῦν· καὶ **οὐχ ἡ ὕλη τοῦ ἄρτου,** ἀλλ' ὁ ἐπ' αὐτῷ εἰρημένος λόγος ἐστὶν ὁ ὠφελῶν. Καὶ ταῦτα μὲν **περὶ τοῦ τυπικοῦ καὶ συμβολικοῦ σώματος.** Πολλὰ δ' ἂν περὶ αὐτοῦ λέγοιτο τοῦ Λόγου, ὃς γέγονε σάρξ, καὶ ἀληθινὴ βρῶσις, ἣν τινα ὁ φαγὼν πάντως ζήσεται εἰς]τὸν αἰῶνα, οὐδενὸς δυναμένου φαύλου ἐσθίειν αὐτόν» (εἰς Ματθαῖον). Τὴν αὐτήν, φαίνεται, ἔχουσι περὶ τῆς ἁγίας εὐχαριστίας γνώμην καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς λέγων (Gontra Marcion IV 49 καὶ I 14) «Panem distributum discipulis, corpus suum fecit, hoc est, corpus, meus dicendo est *figura* corporis mei» καὶ «Nec aquam reprobavit, qua suos abluit, nec oleum. quo suos unguit, nec panem qui ipsum corpus suum repraesentat», καὶ ὁ Ἱερομάρτυς Κυπριανὸς λέγων (ἐν Epistola 63). «Videmus in qua populum intelligi, in vino

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

vero ostendit sanguinem Christi», καίτοι αἱ διδασκαλίαι ἀμφοτέρων τούτων περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου δὲν εἶναι σαφεῖς. Οἱ σαρέστατα περὶ τῆς εὐχαριστίας ἐκφραζόμενοι, καὶ ὡς **σύμβολα** ἢ **ἀντίτυπα** τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου θεωροῦντες τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, καὶ μετὰ τὴν καθαγίασιν αὐτῶν, εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ Πατὴρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ Ἕλλην Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος. Καὶ ἡ μὲν γνώμη τοῦ Εὐσεβίου ἐξάγεται ἐξ ὅσων λέγει ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ ἀποδείξει (βιβλ. Α'. 10). Τοῦ Αὐγουστίνου ἡ γνώμη φαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς π. χ. ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ (Contra Adimantum Manich) λέγει «Non enim Dominus dubitavit dicere, hoc est corpus meun, cum *siynum* daret *corporis sui*». Ἐν γένει ὁ Αὐγουστῖνος θεωρεῖ τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον ὡς ἁπλᾶ *σύμβολα*, καὶ ὀνομάζει αὐτὰ signa ἢ figuras corporis et sanguinis Ghristi. Τὴν γνώμην τοῦ Αὐγουστίνου ἀσπάζονται καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἑρμιάνης Φακοῦνδος. ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μογουντίας Ῥαβανὸς Μαῦρος, ὁ μοναχὸς Ῥάτραμνος, ὁ σχολαστικὸς Βερεγγάριος καὶ ἄλλοι, καὶ τελευταῖον ὁ Καλβῖνος καὶ ἄλλοι Διαμαρτυρόμενοι. Παραδόξως δέ πως, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ φίλος καὶ προστάτης τῶν δικαίων τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου Πάπας Ῥώμης Ἰννοκέντιος φαίνεται ἀσπαζόμενος τὴν γνώμην Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, Ὠριγένους, Αὐγουστίνου κλπ. θεωρῶν δηλ. τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, καὶ μετὰ τὴν καθαγίασιν αὐτῶν, **ἁπλᾶ σύμβολα** τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἐπίσκοπος Τριμηθούντων Θεόδωρος, ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, γράφει, ὅτι ὁ Πάπας Ῥώμης Ἰννοκέντιος ἔστειλε πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας Ἀρκάδιον καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εὐδοξίαν τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν· «Ἰννοκέντιος Πάπας τοῖς ἡμετέροις τέκνοις Ἀρκαδίῳ καὶ Εὐδοξίᾳ ἐρρῶσθαι ὑμᾶς εὔχομαι. Ἀπεδεξάμην τὴν κατὰ Θεὸν σπουδὴν ὑμῶν, ἥνπερ διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐποιήσασθε. Ὅθεν, ἱερῶν δεσμῶν ἀνεθέντες, τοῖς **δεσποτικοῖς** ὑμᾶς **συμβόλοις** προσελθεῖν ἐρρωμένως ἐπιτρέπω», Ἐπέτρεψε λοιπὸν ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος εἰς τοὺς αὐτοκράτορας, τοὺς ἐξορίσαντας τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, καὶ ἔπειτα μετανοήσαντας, νὰ προσέλθωσι καὶ κοινωνήσωσι τῶν ἀχράντων Μυστηρίων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζει «**Δεσποτικὰ σύμβολα**». (ὅρ. Α΄ τόμ. τῶν Χρυσοστομικῶν τῆς ἐν Παρισίοις ἐκδόσ. τοῦ Migne, καὶ Α΄ τόμ. τῆς ἐκδόσεως Χρυσοστόμου ὑπὸ Γ. Καρυοφύλλη σελ. κθ΄ ἐν Ἀθήναις 1872). Ἐξ ὅσων εἴπομεν, καταφαίνεται ὅτι τρεῖς διάφοροι γνῶμαι ὑπῆρχον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πατράσι καὶ διδασκάλοις τῆς ἐκκλησίας περὶ τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ἐπικρατεστέρα ὅμως ἦτο ἡ πρώτη, ἥτις καὶ ἐνικήσασα ἐκηρύχθη δόγμα τῆς ἐκκλησίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

(Ὅρα τὸ ἐκδοτ. ἔργον «Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία» σελ. 221).

«Ὅλοι οἱ Χριστιανοί, λαϊκοί τε καὶ Κληρικοί, χρεωστοῦσι καὶ δικαιοῦνται νὰ μεταλαμβάνωσι καὶ ἐκ τοῦ ἄρτου καὶ ἐκ τοῦ οἴνου».

Σημ. Τὴν ὀρθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολουθοῦσιν ὅλαι αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι. Τοὐναντίον πράττει μόνη ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία φρονοῦσα, ὅτι «μόνον οἱ Κληρικοὶ πρέπει νὰ μεταλαμβάνωσι καὶ ἐκ τοῦ ἄρτου καὶ ἐκ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ οἴνου, οἱ δὲ λαϊκοὶ μόνον ἐκ τοῦ ἄρτου δικαιοῦνται νὰ μεταλαμβάνωσιν καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ οἴνου».

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

«Ἡ δὲ κοινωνία τοῦ Μυστηρίου τούτου πρέπει νὰ γίνηται καὶ κατὰ δύο εἴδη, τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, τόσον ἀπὸ τοὺς πνευματικούς, ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς κοσμικούς. ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς δὲν ἐκβάζωντας κἂν ἕνα οὕτω προσέταξε (Ἰωάν. ΣΤ'. 53) λέγων· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε Αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον ἐν ἑαυτοῖς. Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. Διατὶ καὶ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι κατὰ τὸν τρόπον, ὅπου τὸ ἐπαραλάβασιν ἀπὸ τὸν Χριστόν, οὕτω καὶ τὸ ἐπαραδίδασιν εἰς κοινωνίαν κοσμικῶν τε καὶ Ἱερωμένων καὶ εἰς τὰ δύο εἴδη καθὼς (Α'. Κορινθ. ια'. 22) γράφει πρὸς Κορινθίους ὁ Παῦλος ὁ Ἀπόστολος λέγων κλπ.

(Ὀρθόδ. Ὁμολ. παρὰ Kimmel, Σελ. 181,182),

«Μετέχουσι δὲ πάντες ἑκατέρου εἴδους τῶν ἐν τῇ Δεσποτικῇ Τραπέζῃ, τοῦ τε ἄρτου φημὶ καὶ τοῦ ποτηρίου, Ἐκκλησιαστικοί τε καὶ λαϊκοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτὰ τὰ βρέφη ἀρξάμενα εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος μετέχει τοῦ λοιποῦ, ὁσάκις οἱ γονεῖς βούλονται».

(Ὁμολ. Ὀρθοξ. Μητροφάνους Κριτοπούλου παρὰ Kimmel Σελ 125).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ θυσίας ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ.

(ὅρα τὸ ἐκδοθ. «**Ἡ Ὀρθόδοξ. Ἐκκλησία** κτλ. Σελ. 242).

«**Εἶναι ἀληθὴς θυσία ἡ Ἁγία Εὐχαριστία, δὲν εἶναι δηλ. εἰκονική, ἀλλὰ πραγματικὴ ἀναπαράστασις τῆς ἰδίας θυσίας, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος προσέφερεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ**».

Σημ. Τὴν Ὀρθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ Ἐκκλησίαι Παπική, Παλαιοκαθολική, Ἀρμενοκαθολική, Ἰανσενιστική, Ἀρμενική, Κοπτική, Ἀβυσσυνιακή, Ἰακωβιτική, Νεστοριανική. Τοὐναντίον ἀποκρούουσιν αὐτὴν αἱ Ἐκκλησίαι Λουθηρανική, Καλβινική, Ἀγγλικανικὴ καὶ ὅλαι αἱ Διαμαρτυρόμεναι Ἐκκλησίαι παραδεχόμεναι, ὅτι «ἡ Ἁγία Εὐχαριστία δὲν εἶναι ἡ ἰδία θυσία, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος μίαν φορὰν διὰ παντὸς προσέφερεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ».

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

«**Ἀκόμη τὸ Μυστήριον τοῦτο προσφέρεται θυσία ὑπὲρ πάντων τῶν Ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ζώντων τε καὶ κεκοιμημένων, ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου· ἡ ὁποία θυσία δὲν θέλει τελειώσειν ἕως τῆς τελευταίας κρίσεως**».

(Ὀρθόδ. Ὁμολογ. παρὰ Kimmel Σελ. 183.)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Ὅπερ μυστήριον καὶ λατρεία ἐστὶ καὶ λέγεται. Καὶ θεοπρεπῶς ἐν αὐτῷ λατρεύεται τὸ τεθεωμένον σῶμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ θυσία προσφέρεται ὑπὲρ πάντων τῶν Ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ζώντων καὶ κεκοιμημένων.»

(Τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου παρὰ Kimmel, Σελ. 218).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Τί εἶναι αἱ ποιναί, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει ὁ Πνευματικὸς Πατὴρ εἰς τὸν μετανοοῦντα ἁμαρτωλόν.

(Ὅρα τὸ ἐκδοθ. «Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κτλ. Σελ. 226.)

«**Αἱ ποιναί, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει ὁ πνευματικὸς Πατὴρ εἰς τὸν μετανοοῦντα, δὲν εἶναι ἐξιλεωτικαί, δὲν γίνονται πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ Θεοῦ, οὔτε πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς Θείας Δικαιοσύνης, τὴν ὁποίαν ἐξιλέωσε καὶ ἱκανοποίησεν ἅπαξ διαπαντὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τοῦ θανάτου Αὐτοῦ, ἀλλὰ δίδονται ὡς φάρμακα αἱ ποιναὶ αὗται, διὰ νὰ ἐννοήσῃ ὁ ἁμαρτωλός, τὶ μέγα κακὸν εἶναι ἡ ἁμαρτία».**

Σημ. Τὴν ὀρθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ Ἐκκλησίαι Ἀρμενική, Κοπτική, Ἀβυσσινιακή, Ἰακωβιτικὴ καὶ Νεστοριανική. Τοὐναντίον ἡ Παππική, Ἀρμενοκαθολικὴ καὶ Μαρωνιτικὴ παραδέχονται, ὅτι «αἱ ποιναί, τὰς ὁποίας ὁ πνευματικὸς ἐπιβάλλει εἰς τὸν μετανοοῦντα, εἶναι **ἱκανοποιητικαί, καὶ γίνονται πρὸς ἐξιλέωσιν τῆς θείας Δικαιοσύνης, τὴν ὁποίαν**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲν ἐξιλέωσε καὶ δὲν ἱκανοποίησεν ἐντελῶς ὁ Χριστός, διότι διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ συνεχωρήθησαν μόνον ἡ ἐνοχὴ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, καὶ αἱ αἰώνιαι ποιναί, δὲν συνεχωρήθησαν ὅμως καὶ αἱ πρόσκαιραι ποιναί, αἱ ὁποῖαι ἁρμόζουσιν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ὑποστῇ ὁ χριστιανὸς εἰς ταύτην τὴν ζωήν, ἢ εἰς τὴν ἄλλην». Τοὐναντίον ἡ Λουθηρανική, Καλβινική, Ἀγγλικανικὴ καὶ αἱ λοιπαὶ Διαμαρτυρόμεναι Ἐκκλησίαι παραδέχονται, ὅτι «κάθε εἶδος ποινῆς ἢ ἱκανοποιίας πρέπει νὰ ἀπορρίπτηται, καὶ νὰ μὴ ἐπιβάλληται εἰς τὸν μετανοοῦντα, διότι ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ θανάτου Αὐτοῦ ἐξιλέωσε καὶ ἱκανοποίησεν ἅπαξ διαπαντὸς τὴν θείαν δικαιοσύνην δι' ὅλους τοὺς πιστεύοντας εἰς Αὐτόν».

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

«Καὶ τὸ τέταρτον μέρος τῆς μετανοίας πρέπει νὰ εἶναι ὁ κανόνας καὶ τὸ ἐπιτίμιον, ὅπου δίδει καὶ διορίζει ὁ πνευματικός, ὡς ἂν εἶναι προσευχαί, ἐλεημοσύναι, νηστεῖαι, ἐπίσκεψις ἁγίων τόπων, αἱ γονυκλισίαι καὶ τὰ ὅμοια, ὅπου θέλουσι φανεῖν ἁρμόδια εἰς τὴν κρίσιν τοῦ πνευματικοῦ».

(Ὀρθοδ. Ὁμολ. παρὰ Kimmel Σελ. 192.)

«Εἶτα καὶ ποινή τις ἐπάγεται τοῖς μετανοοῦσι παρὰ τῶν ἀκροασαμένων τὰ τούτων **εἴς τε σωφρονισμὸν** τοῦ μηκέτ' ἀτάκτως βιοῦν, καὶ ἵνα διὰ τῆς ἑκουσίου καὶ προαιρετικῆς θλίψεως μετριωτέρας πειραθῶσι τῆς τοῦ Θεοῦ προσκαίρου ῥάβδου».

(Ὀρθοδ. Ὁμολ. Μητροφάνους Κριτοπούλου, παρὰ Kimmel Σελ. 134).

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἐπιτιμίων ἐννοοῦμεν τὰς ἀπαγορεύσεις ἢ τὰς ποινάς, ἃς ὁ λειτουργὸς τῆς Ἐκκλησίας ὡς πνευματικὸς Ἰατρὸς ἐπιβάλλει, κατὰ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς Κανόνας, εἰς τινας μετανοοῦντας ἁμαρτωλούς, ἵνα θεραπεύσῃ τὰς ἠθικὰς αὐτῶν ἀρρωστίας. Αἱ ποιναὶ αὗται δὲν ἐπιβάλλονται εἰς πάντας, ἀλλὰ μόνον εἰς ὡρισμένους μετανοοῦντας, ἰδίως εἰς ἐκείνους, δὲ οὓς ἕνεκα τοῦ μεγέθους καὶ τῆς φύσεως τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, ἢ τοῦ χαρακτῆρος τῆς μετανοίας αὐτῶν, τὰ πνευματικὰ ταῦτα φάρμακα φαίνονται πρόσφορα εἰς ῥιζικὴν αὐτῶν θεραπείαν. Ἂν δὲ ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν τὰ ἐπιτίμια ταῦτα εἶναι τιμωρίαι καὶ ποιναί, δὲν εἶναι ὅμως εἰμὴ ποιναὶ πρὸς διόρθωσιν ἐπιβαλλόμεναι, σωτήριαι, πατρικαί, ὅμοιαι ἐκείναις, περὶ ὧν λέγει ὁ Παῦλος πρὸς Ἑβραίους, «ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει». **Δὲν εἶναι δέ, καθὼς διδάσκει ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, τιμωρίαι ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ, ἃς ὀφείλει ὁ μετανοῶν νὰ ἐκτελέσῃ προσκαίρως, ὅπως ἱκανοποιήσῃ δῆθεν τὴν παρωργισμένην Θείαν δικαιοσύνην διὰ τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ, εἰμὴ μόνον φάρμακα κατὰ τῶν ἁμαρτημάτων, οὐχὶ δὲ καὶ ἱκανοποιήσεις, ἢ τρόπον τινὰ ἀποζημιώσεις προσφερόμεναι διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῇ Θείᾳ Δικαιοσύνῃ».**

(Ὅρα Δογματικὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου, Τομ. Β'. Σελ. 550 καὶ 523).

Σημ. Α'. Οὕτως ἐννοεῖ καὶ ἐξηγεῖ τὰ ἐπιτίμια, δηλ. ὡς φάρμακα κατὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ οὐχὶ ὡς ἱκανοποιήσεις τῆς Θείας Δικαιοσύνης, ἣν ἅπαξ διὰ παντὸς ἱκανοποίησεν ὁ Χριστὸς διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θυσίας του, καὶ ὁ Πατριάρχης Κ/πόλεως Ἱερεμίας ὁ Β'. εἰς τὰς **ἀπαντή-**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Θεολόγους τῆς Τυβίγγης **Μαρτῖνον Κρούσιον καὶ Ἰάκωβον Ἀνδρέου** (1570—1581).

(Ὅρα Acta theologorum Virtenbergensium et Hieremiae Virtenbergens. 1584).

Σημ. Β'. Ἡ διδασκαλία τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία θεωρεῖ τὰ ἐπιτίμια οὐχὶ ὡς ράρμακα κατὰ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ ὡς ἱκανοποιήσεις (Satisfactiones) τῆς Θείας Δικαιοσύνης, ἀντιράσκει εἰς τὰς Ἁγίας Γραφάς, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Κύριος ἡμῶν ἐξετέλεσε διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θυσίας του πλήρη καὶ τελείαν ἱκανοποίησιν τῆς Θείας Δικαιοσύνης δι' ὅλας τὰς ἁμαρτίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. «Νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν Προφητῶν, δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας τοὺς πιστεύοντας· οὐ γάρ ἐστι διαστολή. Πάντες γὰρ ἥμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ Αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃν προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ Αὐτοῦ αἵματι, εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης Αὐτοῦ, διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ Θεοῦ κτλ. (Ῥωμαίους Γ'. 21—27),

«Ὅτι ἐν Αὐτῷ ηὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι, καὶ δι' Αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Σταυροῦ Αὐτοῦ, δι' Αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Κολοσσαεῖς Α'. 19—21), «Ὃς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν Αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι Αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, ἵνα ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν· οὗ τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἰάθητε» (Α'. Πέτρου β' 24).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Καὶ τὸ αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ, καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας... Καὶ ἐάν τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ Αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου» (Ἰωάν. Α' α' 7. 6' 12). = (6' 1-2)

Καίτοι, συμφώνως μὲ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τοιαύτη εἶναι ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἐν τούτοις τινὲς τῶν ἡμετέρων, ἕνεκα ἀγνοίας βεβαίως τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, **Παπίζουσιν** εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Ὁ ἰατρὸς κ. Εὐγενίδης, δημοσιεύσας ἐν τῇ «Ἀναπλάσει» ἀξιόλογον περὶ νηστείας πραγματείαν αὐτὸ ὑγιεινήν τε καὶ ἠθικοθρησκευτικὴν ἔποψιν» («Ἀνάπλασις» ἔτος Θ' 20 Μαρτίου, 1896 σελ.92), ἀγνοῶν τὴν περὶ τούτου διδασκαλίαν τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν ἐκκλησίας, γράφει τὰ ἑξῆς, προφανῶς παπίζοντα. «Ἄρα καὶ ὁ ἁμαρτωλός, ὅστις νηστεύει, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁμολογεῖ ἐξυπονοουμένως τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ, ἀφ' ἧς πενθεῖ, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθυποβάλλεται ἑκουσίως εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεσμὸν τῆς νηστείας **πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς Θείας Δικαιοσύνης καὶ ἐξιλέωσιν τοῦ Δικαιοκρίτου** κλπ.» Πρὸς ταῦτα ἀπήντησα τότε, («Ἀνάπλασις» ἔτος Θ' Ἀπριλ. 1, 1892, σελ. 105), μεταξὺ ἄλλων, τὰ ἑξῆς. «Ὅτι ἡ θεία δ καιοσύνη ἱκανοποιεῖται καὶ ἐξιλεοῦται διὰ τῆς νηστείας, ἢ καὶ δι' ἄλλης σωματικῆς κακουχίας καὶ σκληραγωγίας, τοῦτο εἶναι δόγμα ὅλως ἀλλότριον τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας. Συνῳδὰ τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ Δογματικῇ τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν ἐκκλησίας, ἡ ἱκανοποίησις τῆς Θείας Δικαιοσύνης καὶ ἡ ἐξιλέωσις τοῦ Δικαιοκρίτου Θεοῦ, καὶ ἐπομένως ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν παρέχεται καὶ δίδοται δωρεὰν μόνον διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χρι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στοῦ, τοῦ ἱκανοποιήσαντος τὴν Θείαν Δικαιοσύνην τῷ ἰδίῳ αἵματι, καὶ οὐχὶ διὰ νηστείας ἢ ἄλλης σωματικῆς σκληραγωγίας. Καὶ ἡ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν Παύλου, καὶ πᾶσαι αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἰωάννου, ὡς καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ περὶ τὸ σπουδαιότατον τοῦτο δόγμα περιστρέφονται διδάσκουσαι, ὅτι ἡ ἱκανοποίησις τῆς Θείας Δικαιοσύνης καὶ ἡ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις ἐγένετο μόνον διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πᾶς ὁ ζῶσαν ἔχων πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν εἶναι ἤδη δεδικαιωμένος, λαμβάνει δὲ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν μόνον διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ «ἀμώμου ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου» (Ἰωάν. Α' 29 — Ἡσαΐου ΝΓ'). Ὅτε ὁ δεσμοφύλαξ τῶν Φιλίππων «ἔντρομος γενόμενος προσέπεσε τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλα, καί... ἔφη, Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν, ἵνα σωθῶ ;», ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας τῷ εἶπον «Πίστευσον ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ σωθήσῃ σὺ καὶ ὁ οἶκός σου» (πράξ. ιϛ' 30, 31).

Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἱκανοποιήσαντος ἐφάπαξ τὴν Θείαν Δικαιοσύνην ὑπὲρ παντὸς εἰλικρινῶς εἰς Αὐτὸν πιστεύοντος, πρόδηλον, ὅτι οὔτε ἡ νηστεία, οὔτε οἱαδήποτε ἄλλη σωματικὴ σκληραγωγία δύναται νά ἔχῃ δύναμίν τινα ἐν τῷ τῆς ἱκανοποιήσεως τῆς Θείας Δικαιοσύνης ζητήματι. Ὁ ὑποβαλλόμενος ἑκουσίως εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεσμὸν τῆς νηστείας (=ἀσιτείας καὶ οὐκ ἀλλαγῆς βρωμάτων) δεικνύει τὴν ἑαυτοῦ λύπην καὶ στενοχωρίαν διὰ τὴν τῶν θείων ἐντολῶν παράβασιν· ἡ νηστεία εἶναι προϊὸν λύπης καὶ θλίψεως. Τῳόντι· ὁ βαθύτατα τεθλιμμένος οὐδεμίαν αἰσθάνεται φαγητοῦ ὄρεξιν. Ἀλλ' οὐδόλως ὁ νηστεύων δι' αὐτὸ τοῦτο ἱκανοποιεῖ τὴν Θείαν Δικαιοσύνην. Καὶ ὁ λόγος πρόδηλος. Ἡ ἁμαρτία εἶναι ὕβρις τοῦ πεπερασμένου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δημιουργήματος πρὸς τὸν ἄπειρον Δημιουργόν. Καὶ τὴν ὕβριν ταύτην δὲν δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ ὁ ὑβρίσας, καὶ ἐὰν αὐτὴν τὴν ζωήν του προσενέγκῃ ὑπὲρ τοῦ ὑβρισθέντος, διότι καὶ αὐτὴ ἡ ζωή του ἀνήκει εἰς τὸν Δημιουργόν· Ἄρα οὐ μόνον ἡ νηστεία, ἀλλ' οὔτε ἡ ζωὴ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὑβριστοῦ θυσιαζομένη δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν ἀπείρως ἄπειρον Θεόν. Καὶ ἐνταῦθα ὁμολογουμένως κεῖται τὸ ὑπερφυέστατον τῆς ἀπολυτρώσεως Μυστήριον, ὅτι «οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος,.. οὔτε προφήτης, οὔτε ἀπόστολος», ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἱκανοποιήσας τὴν Θείαν Δικαιοσύνην ἔσωσεν ἡμᾶς, καὶ σώζει «μεσιτεύων ὑπὲρ ἡμῶν» (Ἡσαΐου ΝΓ' 12.— Α.' Τιμοθ. Β' 5).

Ἀλλὰ τότε, ἠδύνατό τις νὰ ἐρωτήσῃ, διατὶ οἱ πνευματικοὶ πατέρες ἐπιβάλλουσι **κανόνας μετανοίας, καὶ νηστείαν** τῷ μετανοοῦντι ἁμαρτωλῷ; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἡ μὲν Παπικὴ ἐκκλησία ἀποκρίνεται «**Πρὸς ἱκανοποίησιν**» (ad satisfactionem). Τοὐναντίον ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, συνῳδὰ τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, ἀποκρίνεται· «**οὐχὶ πρὸς ἱκανοποίησιν, ἀλλ' ὡς φάρμακα, δι' ὧν ἐπιζητεῖται ἡ τοῦ ἠθικῶς πάσχοντος θεραπεία**». Ὡς καταφαίνεται ἔκ τε τῶν δογματικῶν καὶ τῶν συμβολικῶν βιβλίων ἀμφοτέρων τῶν ἐκκλησιῶν, ἡ μὲν Δυτικὴ ἐκκλησία παραδεχομένη, ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ Πατρὸς ἐπιβαλλόμεναι τῷ μετανοοῦντι ἁμαρτωλῷ ποιναί, ὡς αἱ νηστεῖαι καὶ λοιπαὶ σωματικαὶ σκληραγωγίαι, εἶναι ἱκανοποιητικαὶ (satisfactiones) δηλ. τὰ ἔργα τοῦ μετανοοῦντος, ὧν ἓν καὶ ἡ νηστεία, εἰσὶν ἱκανὰ νὰ ἐξιλεώσωσι τὴν Θείαν Δικαιοσύνην, παραδεχομένη, λέγω, ταῦτα ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία ἐστὶ συνεπὴς πρὸς ἄλλην διδασκαλίαν αὐτῆς, καθ' ἣν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου ἀφέθησαν μό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νον ἡ ἐνοχὴ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ αἱ αἰώνιοι ποιναί, αἱ τῷ ἁμαρτήματι πρέπουσαι, καὶ ἃς ὀφείλει νὰ ὑποστῇ ὁ χριστιανὸς ἐν τῷδε τῷ βίῳ ἢ ἐν τῷ μέλλοντι (in Purgatorio). Ἡ Ὀρθόδοξος ὅμως Ἐκκλησία φρονεῖ, ὅτι τῷ ἀληθῶς μετανοοῦντι ἁμαρτωλῷ παρέχεται **τελείως** ἡ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις μόνον χάριν τοῦ Χριστοῦ, αἱ δὲ ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς ἐπιβαλλόμεναι τῷ μετανοοῦντι ποιναὶ **δὲν ἐπιβάλλονται πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι ἱκανοποιητικαὶ τῆς Θείας Δικαιοσύνης,** ἣν ἱκανοποίησεν ἅπαξ διὰ παντὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τοῦ θανάτου Αὐτοῦ, ἀλλὰ τίθενται ἁπλῶς ὡς **φάρμακα,** δι' ὧν ἐπιζητεῖται ἡ τοῦ ἠθικῶς πάσχοντος θεραπεία» (ὅρα ἐπιστολ. Ἱερεμίου Πατριάρχου Κων)πόλεως πρὸς τοὺς θεολόγους τῆς Τυβίγγης Πρβλ. δογματ. θεόλογ. Ἀντωνίου σελ. 353 καὶ δογματ. θεολογ. τὸ περὶ Μυστηρίων Μακαρίου ἐπισκόπου Λιθουανίας, μετάφρ. Β. Φιλιππίδου, Ἀθῆναι σελ. 211, 222).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός.

(Ὅρα τὸ ἐκδοθὲν ἔργον **«Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κλπ.** σελ. 229).

«**Δὲν ὑπάρχει καθαρτήριον πῦρ, δηλ. δὲν ὑπάρχουσι μετὰ θάνατον ποιναί, τὰς ὁποίας πρέπει, ὅσοι δὲν ὑπῆρξαν τέλειοι, νὰ ὑποστῶσιν εἰς τὴν ἄλλην ζωήν, διὰ νὰ ἱκανοποιήσωσι τὸν Θείαν Δικαιοσύνην».**

Σημ. Τὴν Ὀρθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολου-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θοῦσιν ὅλαι αἱ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι. Μόνον ἡ Παπικὴ καὶ ἡ Ἀρμενοκαθολικὴ παραδέχονται, ὅτι «ὅσοι ἀποθνήσκουσι, χωρὶς νὰ τελέσωσι τὰς ἀναγκαίας προσκαίρους ἱκανοποιήσεις, ὑφίστανται ταύτας τὰς ποινὰς εἰς τὸ Καθαρτήριον.»

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

«Ἐρώτ. ξς'. Τί πρέπει νὰ γροικοῦμεν διὰ τὸ πῦρ τὸ καθαρτήριον; Ἀπ. Οὐδεμία Γραφὴ διαλαμβάνει περὶ αὐτοῦ, νὰ εὑρίσκεται δηλ. καμμία πρόσκαιρος κόλασις καθαρτικὴ τῶν ψυχῶν, ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατον, μάλιστα ἡ γνώμη τοῦ Ὠριγένους διὰ τοῦτο κατεκρίθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν δευτέραν Σύνοδον τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἔτι δὲ φανερὸν εἶναι, πῶς ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατον ἡ ψυχὴ δὲν ἠμπορεῖ νὰ δεχθῇ κανένα μυστήριον τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἂν ἴσως καὶ ἤθελεν εἶναι δυνατὸν νὰ πληρώσῃ ἀτή της διὰ τὰ ἁμαρτήματά της, ἤθελεν εἰμπορεῖ νὰ δεχθῇ καὶ μέρος ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας, τὸ ὁποῖον ἔστωντας καὶ νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν Ὀρθόδοξον διδασκαλίαν. Ἡ ἐκκλησία μὲ δικαιοσύνην προσφέρει δι' αὐτὰς τὴν ἀναίμακτον θυσίαν καὶ προσευχὰς πρὸς Θεόν πέμπει ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, μὰ ὄχι ἐκεῖνοι νὰ πάσχωσι καμμίαν κόλασιν, καὶ μετ' αὐτὴν νὰ καθαρίζωνται. Τοὺς δὲ μύθους τινῶν ἀνθρώπων, ὅπου λέγουσι περὶ ψυχῶν, πῶς ὅταν μεσιτεύσωσιν ἀμετανόητοις ἀπὸ τὸν κόσμον, κολάζονται εἰς σουβλία, εἰς νερὰ καὶ λίμναις, ποτὲ δὲν τοὺς ἐδέχθηκεν ἡ ἐκκλησία».

(Ὀρθοδ. Ὁμολογ. παρὰ Kimmel, σελ. 136—137).

«Οὐκ ἔστι δὲ παρ' ἡμῶν χρόνος διωρισμένος τῆς ἐκεί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νων ἀπολυτρώσεως, οὐδὲ λέγομεν· **Δὸς τόσα χρήματα, ἵνα λυτρώσῃς τοὺς γονεῖς σου ἢ τὰ τέκνα σου, ἢ τοὺς φίλους σου ἐκ τοῦ καθαρτηρίου πυρός.** Οὔτε γὰρ ἔστι πῦρ καθαρτήριον παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ θλῖψις τις ἀπὸ συνειδήσεως, καὶ αὕτη μέντοι μετὰ πάνυ χρηστῆς ἐλπίδος, διήκουσι, ἕως ἂν ὁ Θεὸς θέλῃ».

('Ορθοδ. ὁμολογ. Μητροφάν. Κριτοπούλου παρὰ Kimmel σελ. 196).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ Μνημοσύνων.

('Ορα τὸ ἐκδοθ. ἔργον «**Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κτλ.**» Σελ. 229).

«**Ὅσοι ἀποθνήσκουσιν εἰς κατάστασιν ὄχι τελείας ἀναγεννήσεως, ὑποφέρουσιν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν θλίψεις τινὰς ὄχι πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὡς Πατρικὰς τιμωρίας, πρὸς τελείαν διόρθωσιν αὐτῶν· διὰ νὰ ἀπαλλαχθῶσιν ἀπὸ τὰς θλίψεις ταύτας, πολὺ συντελοῦσιν αἱ προσευχαὶ καὶ αἱ ἐλεημοσύναι, τὰς ὁποίας κάμνουσιν ἐδῶ εἰς τὴν γῆν οἱ ζῶντες δι' αὐτούς, καθὼς καὶ αἱ λειτουργίαι καὶ τὰ μνημόσυνα**».

Σημ. Τὴν 'Ορθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ 'Εκκλησίαι Παλαιοκαθολική, 'Αρμενική, Κοπτική, 'Αβυσσινιακή, 'Ιακωβιτική, καὶ Νεστοριανική, ἀπορρίπτουσι δὲ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ Παπικὴ καὶ 'Αρμενοκαθολικὴ παραδεχόμεναι, ὅτι «τὰ βάσανα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βασανίζονται εἰς τὸ καθαρτήριον πῦρ, δύνανται νὰ ἐλαττωθῶσι διὰ τῶν λειτουργιῶν καὶ τῶν μνημοσύνων καὶ τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ Πάπας νὰ συγχωρῇ τὰς ἁμαρτίας», ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ Λουθηρανική, Καλβινική, καὶ αἱ λοιπαὶ Διαμαρτυρόμεναι Ἐκκλησίαι παραδεχόμεναι, ὅτι «εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν οὔτε καθαρτήριον πῦρ ὑπάρχει, οὔτε θλίψεις ὑποφέρουσιν οἱ μὴ τέλειοι, ἀλλ' οἱ μὲν ἀναγεγεννημένοι, ἤτοι οἱ τὰ ἀγαθὰ πράξαντες, πορεύονται εἰς τὴν ζωήν, οἱ δὲ τὰ κακὰ εἰς τὴν κατακρισιν, διότι χάσμα μέγα ὑπάρχει, ὥστε νὰ μὴ δύναται κανεὶς νὰ μεταβῇ οὔτε ἐκ τοῦ Παραδείσου εἰς τὴν Κόλασιν, οὔτε ἐκ τῆς Κολάσεως εἰς τὸν Παράδεισον. Ἑπομένως καὶ τὸ Καθαρτήριον πῦρ καὶ τὰ μνημόσυνα ἀποῤῥίπτονται».

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

«Ἐρωτ. ξζ'. Ποῖος τόπος εἶναι ἰδιαιτέρως διωρισμένος εἰς ταῖς ψυχαῖς ἐκείνων, ὅπου ἀποθνήσκουσιν εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ; Ἀπ. Αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, ὅπου μισεύουσιν ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον εὑρισκόμενοι εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ μὲ μετάνοιαν τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων ἔχουσι τόπον **τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ** διατὶ οὕτω λέγει (Σοφ. Γ'. 1) ἡ Ἁγία Γραφή. Δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ . .». «Ἐρώτησ. ΞΗ'. Καὶ αἱ ψυχαὶ ἐκεῖναι, ὅπου μισεύουσιν ἀπὸ τὰ κορμία εὑρισκόμεναι εἰς θεϊκὴν ὀργὴν ποῦ εἶναι; Ἀπόκρ. ὁ τόπος ἐκεῖνων μὲ διαφορετικὰ ὀνόματα λέγεται· Πρῶτον ὀνομάζεται **Ἅδης** . . Δεύτερον λέγεται **Πῦρ αἰώνιον** . . Ὀνομάζεται ἀκόμη καὶ μὲ ἄλλα ὀνόματα· μὰ ὅλα σημαίνουσι, πῶς εἶναι τόπος τῆς κατακρίσεως καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς θείας ὀργῆς, εἰς τὸν ὁποῖον καταβαίνουσιν αἱ ψυχαὶ ἐκείνων, ὁποῦ μισεύουσιν ἀπ' ἐδῶ ὠργισμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπεγνωσμένοι. Μὰ τοῦτο εἶναι ἄξιον νὰ τὸ εἰξεύρῃ καθένας, πῶς αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων, καλὰ καὶ νὰ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανούς, δὲν ἐπῆρασε μέ ὅλον τοῦτο τέλειον τὸν στέφανον πρὶν τῆς τελευταίας κρίσεως, μήτε αἱ ψυχαὶ τῶν κατακρίσεων τελείαν κόλασιν πάσχουσι· μὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἔσχάτην κρίσιν θέλουσι πάρειν αἱ ψυχαὶ μαζὺ μέ τὰ σώματα τελείως τὸν στέφανον τῆς δόξης ἢ τὴν κόλασιν »

(Ὀρθόδ. Ὁμολογ. παρὰ Kimmel Σελ. 137—140).

«Ἔσχατον δὲ πάντων ἐπὶ προράσει δῆθεν τοῦ καταβαίνειν τὸ καθαρτήριον πῦρ, τὰς νενομισμένας ἡμῖν ἐπὶ τοῖς ἀποιχομένοις μνείας ἐκβαλεῖν κατεπείγεται (ὁ Κύριλλος ὁ Λούκαρις), δι' ὧν ἐλπίζομεν ἄνεσιν αὐτοῖς καὶ ἀναψυχὴν παρὰ Θεοῦ καταπέμπεσθαι τῶν κατεχόντων αὐτοῖς ἀντιπάλων ».

(Τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου παρὰ Kimmel Σελ. 415).

«Ὅρος ΙΗ'. Πιστεύομεν τὰς τῶν κεκοιμημένων ψυχὰς εἶναι ἢ ἐν ἀνέσει ἢ ἐν ὀδύνῃ, καθ' ὅτι ἕκαστος ἔπραξεν· χωριζομένας γὰρ ἀπὸ τῶν σωμάτων παραυτίκα ἢ πρὸς εὐφροσύνην ἢ πρὸς λύπην καὶ στεναγμὸν ἐκδημεῖν, ὁμολογουμένως μέντοι μήτε τῆς ἀπολαύσεως μήτε τῆς κατακρίσεως τελείας. Μετὰ γὰρ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν, ὅτε ἡ ψυχὴ ἑνωθεῖσα τῷ σώματι μεθ' οὗ καλῶς ἢ πονηρῶς ἐπολιτεύσατο, ἀπολήψεται ἕκαστος τὸ τέλειον, ἢ τῆς ἀπολαύσεως ἢ τῆς κατακρίσεως δηλονότι. Τοὺς δὲ συμφθαρέντας θανασίμοις πλημμελήμασι καὶ μὴ ἐν ἀπογνώσει ἀποδημήσαντας, ἀλλὰ μετανοήσαντας μέν, ἔτι περιόντας ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ, μὴ ποιήσαντας δὲ οὐδοτιοῦν καρπὸν μετανοίας ἐκχέαι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δάκρυα δηλονότι καὶ γονυπετῆσαι ἐν γρηγορήσει προσευχῶν, θλιβῆναι, πτωχοὺς παραμυθῆσαι, καὶ τέως ἐν ἔργοις τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην ἐπιδεῖξαι, ἃ καὶ ἱκανοποίησιν καλῶς ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἀπ' ἀρχῆς ὠνόμασε [1], τούτων καὶ αὐτῶν τὰς ψυχὰς ἀπέρχεσθαι εἰς ᾅδου καὶ ὑπομένειν τῶν ἕνεκα ὧν εἰργάσαντο ἁμαρτημάτων ποινήν· εἶναι δ' ἐν συναισθήσει τῆς ἐκεῖθεν ἀπαλλαγῆς, ἐλευθεροῦσθαι δὲ ὑπὸ τῆς ἄκρας ἀγαθότητος διὰ τῆς δεήσεως τῶν ἱερέων καὶ εὐποιΐων, ἃ τῶν ἀποιχομένων ἕνεκα οἱ ἑκάστου συγγενεῖς ἀποτελοῦσι· μεγάλα δυναμένης μάλιστα τῆς ἀναιμάκτου θυσίας, ἣν ἰδίως ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων συγγενῶν ἕκαστος καὶ κοινῶς ὑπὲρ πάντων ἡ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ ὁσημέραι ποιεῖ Ἐκκλησία· ἐννοουμένου μέντοι καὶ τούτου τοῦ μὴ εἰδέναι ἡμᾶς δηλ. τὸν καιρὸν τῆς ἀπαλλαγῆς. Ὅτι γὰρ γίνεται ἐλευθερία τῶν τοιούτων ἀπὸ τῶν δεινῶν καὶ πρὸ τῆς κοινῆς ἀναστάσεώς τε καὶ κρίσεως, οἴδαμεν καὶ πιστεύομεν· πότε δέ, ἀγνοοῦμεν ».

(Τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδου παρὰ Kimmel 473—465).

« Ἓν μέν, εἶναί τινας μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν εὐθέως ἐπιτυγχάνοντας τῆς μετὰ Χριστοῦ διαγωγῆς, οὗ γὰρ ἂν ὁ ἀπόστολος ἐπεθύμει ἀναλῦσαι, εἰ μὴ ἀκριβῶς οἶδεν εὐθὺς συνέσεσθαι τῷ Χριστῷ. Δεύτερον δέ, εἶναί τινας μὴ μετὰ θάνατον εὐθέως τῇ ἐνεργείᾳ τῆς σωτηρίας τυγχάνειν, ἀλλὰ δυνάμει, καὶ ἐν ἐλπίδι ταύτην ἐκδέχεσθαι· ἐλπίδι λέγω βεβαίᾳ καὶ ἀναντιρρήτῳ, οἱ πειραθέντες πρότερον τῆς τοῦ

---

1) Μή τις ὑπολάβῃ, ὅτι διὰ τῆς λέξεως «ἱκανοποίησιν» ἐννοεῖται ἡ Παπικὴ δόξα. Ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, τὰ ἔργα τοῦ εἰλικρινοῦς μετανοοῦντος εἶναι ἁπλῶς φάρμακα πνευματικά, καὶ οὐδὲν πλέον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Θεοῦ Πατρικῆς ῥάβδου ἀξιοῦνται ἐν καιρῷ καὶ τῆς ἐνεργείᾳ σωτηρίας. Τοῦτο τοίνυν κατανοήσασα ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ᾗ Αὐτὸς σύνεστιν ἀεί, ὡς ἐπηγγείλατο, μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἡνιοχῶν καὶ διευθύνων ταύτην ἐν πᾶσι κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν, ἐπενόησε τούτοις, φιλανθρωπίαν τινὰ προσφέρειν, ἡ δὲ ἐστίν, εὐχὰς καὶ ἱκεσίας ὑπὲρ ἐκείνων ἀναπέμπειν τῷ τῶν ὅλων Θεῷ, ἵνα δυοῖν θατέρου, ἢ γὰρ τῶν κατεχόντων ἀνιαρῶν τούτους ἐν τάχει ἀπαλλάξει ἢ γοῦν ἄνεσίν τινα καὶ παραμυθίαν τούτοις ἐν φυλακῇ θεόθεν παραπέμψῃ· λέγει τοίνυν ἡ Ἐκκλησία τὴν ἐκείνων ποινὴν μὴ ὑλικὴν εἶναι, εἴτοῦν ὀργανικήν, μὴ διὰ πυρός, μήτε δι' ἄλλης ὁποιασοῦν ἄλλης, ἀλλὰ διὰ θλίψεως καὶ ἀνίας τῆς ἀπὸ συνειδήσεως, συμβαίνουσαν τούτοις ἐκ τοῦ μιμνήσκεσθαι τῶν ὅσα ἐν τῷ κόσμῳ μὴ κατὰ λόγον μηδὲ ὁσίως ἔπραξαν. Εὐχόμεθα οὖν ὑπὲρ τῶν ἀποιχομένων, ὀνομαστὶ μὲν ὑπὲρ ἑνὸς ἑκάστου, τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐκείνου κοιμήσεως, τῇ τρίτῃ, τῇ ἑβδόμῃ, τῇ εἰκοστῇ, τῇ τεσσαρακοστῇ, εἶτα μετὰ τρεῖς μῆνας, καὶ αὖθις μετὰ ἕξ, καὶ τελευταῖον μετ' ἐνιαυτόν· μετέπειτα παρὰ ταῦτα καὶ ὁσάκις οἱ συγγενεῖς καὶ προσήκοντες τῷ ἀποιχομένῳ ἐθέλουσι τοῦτο ποιεῖν, οὐ κωλύομεν. Κοινῇ δὲ καθ' ἕκαστον Σάββατον τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ μνήμη γίνεται παρὰ πάσης τῆς Ἐκκλησίας ἐν πᾶσι τοῖς ναοῖς πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος ἐν πίστει καὶ εὐσεβείᾳ κοιμηθέντων. Ἔτι ὁσάκις καὶ ἐν οἱᾳδήποτ' ἡμέρᾳ τὸ κυριακὸν δεῖπνον ἱερουργεῖται, μνημονεύονται κοινῶς οὗτοι. Πάντες γὰρ οἱ τὰς εὐχὰς τοῦ μυστηρίου τούτου συνθέντες ὅτε Μέγας Βασίλειος, καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἰωάννης τε ὁ Χρυσόστομος μνήμην ποιοῦνται τῶν πιστῶς κοιμηθέντων».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

('Ορθόδ. 'Ομολ. Μητροφ. Κριτοπούλου παρὰ Kimmel Σελ. 194—196). (πρόσθες Πηδαλίου 221 σελ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Περὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Χρίσματος.

('Όρα τὸ ἐκδθ. « **Ἡ 'Ορθόδοξος 'Εκκλησία κτλ.** Σελ. 232)

« **Τὸ Χρίσμα εἶναι Μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐνισχυόμεθα εἰς τὴν χάριν, τὴν ὁποίαν ἐλάβομεν εἰς τὸ Βάπτισμα, μὲ τὸ ὁποῖον τὸ Χρίσμα πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ἡνωμένον, καὶ δύναται νὰ τελῆται καὶ ὑπὸ τοῦ 'Επισκόπου καὶ ὑπὸ τοῦ Πρεσβυτέρου** ».

ΣΗΜ. Τὴν ὀρθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ 'Εκκλησίαι 'Αρμενική, 'Αβυσσινιακή, 'Ιακωβιτικὴ καὶ Νεοστοριανική. 'Η Παπικὴ, 'Αρμενοκαθολική, Μαρωνιτικὴ καὶ Παλαιοκαθολικὴ διαφέρουσι μόνον κατὰ τοῦτο, καθ' ὅσον παραδέχονται, ὅτι «τὸ Χρίσμα δὲν δύναται νὰ τελῆται ἀμέσως μετὰ τὸ Βάπτισμα, ἀλλὰ πάντοτε, ὅταν τὰ ἄρρενα εἶναι δεκατεσσάρων ἐτῶν, καὶ τὰ θήλεα δώδεκα, καὶ μόνον ὑπὸ 'Επισκόπου τελεῖται, οὐδέποτε δὲ ὑπὸ Πρεσβυτέρου. Τοὐναντίον ἡ Λουθηρανική, Καλβινική, 'Αγγλικανική, καὶ αἱ λοιπαὶ Διαμαρτυρόμεναι 'Εκκλησίαι παραδέχονται, ὅτι «τὸ Χρίσμα ἢ ἡ ἐπιβεβαίωσις (Confirmation) δὲν εἶναι Μυστήριον, ἀλλὰ Τελετὴ ἁπλῆ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστιανὸς ὁμολογεῖ δημοσίως καὶ παρρησίᾳ τὴν πίστιν του εἰς τὸν Χριστόν, λαμβάνει τὴν εὐλογίαν τῆς 'Εκκλησίας, καὶ συγκαταριθμεῖται μεταξὺ τῶν τελείων με-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λῶν τὴν Ἐκκλησίας. Τὸ Χρίσμα γίνεται ὑπὸ τοῦ Πρεσβυτέρου ἢ Λειτουργοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν τὰ ἄρρενα εἶναι ἐτῶν δεκατεσσάρων, καὶ τὰ θήλεα δώδεκα.

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

«Τὸ δεύτερον Μυστήριον εἶναι τὸ Μύρον τοῦ Χρίσματος, τὸ ὁποῖον ἤρχισεν ἀπὸ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὅπου τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκατέβηκεν (Πράξ. β'.) εἰς τοὺς Ἀποστόλους σφραγίζωντάς τους μὲ τὴν θείαν του χάριν, διὰ νὰ κηρύττωσι σταθερῶς καὶ ἀδιαλείπτως τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τὴν βοήθειαν τούτην χρειάζονται καὶ οἱ βαπτιζόμενοι καὶ καθὼς πάλαι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκατέβηκεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους ἐν εἴδει πυρός, καὶ ἔχυσεν εἰς αὐτοὺς τὰ χαρίσματά του, τέτοιας λογῆς καὶ τώρα, ὅταν ὁ Ἱερεὺς χρίῃ τὸν βαπτιζόμενον μὲ τὸ ἅγιον Μῦρον, χύνονται ἀπάνω εἰς αὐτὸν τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὸ ὁποῖον εἶναι δῆλον ἀπὸ τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα χρεωστᾶ ὁ ἱερεὺς νὰ λέγῃ, ὅταν ἐνεργῇ τὸ τοιοῦτον μυστήριον. Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου, Ἀμήν. Ὡσὰν νὰ ἔλενε, μὲ τὴν χρίσιν τούτου τοῦ Ἁγίου Μύρου σφραγίζεσαι καὶ βεβαιόνεσαι εἰς τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁποῦ πέρνεις εἰς βεβαίωσιν τῆς χριστιανικῆς σου Πίστεως. Καὶ τοῦτο συμφωνᾷ μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου (Β'. Κορινθ. Α'. 21) λέγοντος· ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς Χριστόν, καὶ χρίσας ὑμᾶς Θεός, καὶ δοὺς τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. Ἡ χρίσις αὕτη τοῦ μύρου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς χρίσεως ἐγίνετο εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἀποστόλων διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν. Διατὶ (Πράξ. Η'.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

17). λέγει ἡ Γραφή. Τότε ἐπετίθουν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἐλάμβανον Πνεῦμα Ἅγιον. Ὕστερα ἐγίνετο μὲ τὴν χρίσιν τοῦ μύρου, καθὼς μαρτυρᾷ ὁ ἱερὸς Διονύσιος ὁ Ἀρειοπαγίτης, ὁ μαθητὴς τοῦ μακαρίου Παύλου». (Ὀρθόδ. ὁμολογ. παρὰ Kimmel, Σελ. 175,177).

«Τοὺς οὖν ἀξιωθέντας τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος κελεύει ἡ Ἐκκλησία εὐθέως χρίειν τῷ ἁγίῳ Μύρῳ, προκατασκευασθέντι πρότερον ὑπὸ Ἀρχιερέων, ὑφ' ὧν διανέμεται πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις ταῖς ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἐκείνων τελούσαις· ὅτι καὶ τῷ Σωτῆρι εὐθέως ἀναβαίνοντι ἀπὸ τοῦ ὕδατος ἐπιφοιτᾷ τὸ Πανάγιον Πνεῦμα, οὐ εἰς τύπον παραλαμβάνονται τὸ ἅγιον Μῦρον.., Ὁ δὲ χρίων ἐπιφέρει ταῦτα καὶ μόνα τὰ ῥήματα. **Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου. Ἀμήν.**»

(Ὀρθόδ. Ὁμολ. Μητροφάνους Κριτοπούλου, παρὰ Kimmel Σελ. 111, 112).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ.

(ὅρα τὸ ἐκδοθ. «**Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κ.τ.λ.**» Σελ. 233).

«**Διὰ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Γάμου δίδεται ἡ θεία χάρις, ἡ ὁποία εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία πρὸς σύστασιν καὶ ἁγιασμὸν τοῦ γάμου**».

ΣΗΜ. Τὴν Ὀρθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ Ἐκκλησίαι Παπική, Ἀρμενοκαθολική, Παλαιοκαθολική, Ἀρμενική, Κοπτική, Ἀβυσσινιακή, Ἰακωβιτική, Νεστοριανικὴ καὶ Μαρωνιτική. Ἐναντιοῦνται ἡ

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Λουθηρανική, Καλβινική, Ἀγγλικανικὴ καὶ αἱ λοιπαὶ Διαμαρτυρόμεναι Ἐκκλησίαι παραδεχόμεναι, ὅτι « ὁ Γάμος δὲν εἶναι Μυστήριον, ἀλλ' ἁπλῆ Τελετή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται εἰς κοινωνίαν γάμου, λαμβάνουσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐλογίαν, ἡ ὁποία εἶναι μὲν ὠφέλιμος, ὄχι ὅμως καὶ ἀπολύτως καὶ ἀπαραιτήτως ἀναγκαία πρὸς σύστασιν τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ γάμου.»

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

« Ἐρώτησ. ριε'. Ποῖον εἶναι τὸ ἕκτον μυστήριον ; Ἀπ. Ὁ Τίμιος Γάμος, ὁ ὁποῖος γίνεται πρῶτον μὲν μὲ τὴν εἰς ἀλλήλους συμφωνίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς χωρὶς τινος ἐμποδίσματος. Ἡ ὁποία συμφωνία δὲν φάνισεν διὰ ἀληθινοῦ γάμου σύββασις παρὰ ἐκεῖνοι οἱ ἴδιοι νὰ μαρτυρήσωσιν ἀλλήλους των ἔμπροσθεν τοῦ ἱερέως τὴν ὑπόσχεσίν των, καὶ νὰ δώσωσι χεῖρα, πῶς ὁ ἕνας θέλει φυλάξειν εἰς τὸν ἄλλον πίστιν, τιμήν, ἀγάπην τοῦ γάμου ἐφ' ὅρου ζωῆς αὐτῶν εἰς κάθε κίνδυνον δὲν ἐξαφίνονται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον· ὕστερον δὲ βεβαιόνεται καὶ εὐλογεῖται ἀπὸ τὸν ἱερέα αὕτη ἡ συμφωνία καὶ ὑπόσχεσίς των· καὶ γίνεται τὸ ('Εβραίους ιγ',) 4) γεγραμμένον· Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος.»

(Ὀρθόδ. Ὁμολογία παρὰ Kimmel Σελ. 193—194).

«Γάμος ἐστὶν ἔννομος σύζευξις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἐπὶ σωφρονισμῷ τῶν συζευγνυμένων ἐπινενοημένη καὶ ἐπὶ παιδοποιΐᾳ. Καλεῖται δὲ καὶ οὗτος Μυστήριον παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ, οὐχ' ὅτι τῇ αἰωνίᾳ ζωῇ συμβάλλει, ὡς τ' ἄλλα δύο μυστήρια, ἀλλ' ὅτι ἀφομοιοῦται τῷ Χριστῷ καὶ τῇ Ἐκκλη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σίᾳ. Καθώς, φησίν, ἠγάπησεν ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν, οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας. ἔτι· Μέγα τὸ Μυστήριον· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τίμιον οὖν τὸν γάμον ἡγεῖται ἡ Ἐκκλησία, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν. Οὐδένα δὲ τῶν βουλομένων ὑπεισδῦναι τῷ τοῦ γάμου ζυγῷ κωλύει αὕτη, ἀλλὰ πᾶσι συγχωρεῖ ἐξετάσασα πρότερον τὰ εἰκότα· οἷον εἰ μή τις συγγένεια σαρκικῶς εἴη μεταξὺ τούτων, εἰ μὴ οἱ συζευχθῆναι βουλόμενοι ἔρθησαν ἄλλοις προσώποις ἀλλαχοῦ συζευχθέντες, καὶ ἄλλ' ἄττα νομιζόμενα παρ' ἡμῖν, ὧν καθαρεύοντας τοὺς νυμφευθησομένους εὑροῦσα συζεύγνυσιν ἀλλήλους γαμικῇ συζυγίᾳ (πρότερον μέντοι ὁμολογήσαντας αὐτοὺς αὐθαιρέτως ἥκειν ἐπὶ τὴν τοιαύτην συζυγίαν, καὶ τοῦτο ῥιλήματι ἀμοιβαίῳ βεβαιώσαντας) δι' εὐχῶν καὶ ἱκεσιῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἀνάμνησιν ἐχουσῶν τῆς πρώτης συζυγίας τῶν ἀρχεγόνων ἡμῶν· οἷον Ἀδάμου καὶ Εὔας, Ἀβρακάμου καὶ Σάῤῥας Ἰσαὰκ καὶ Ῥεβέκκας, Ἰακώβου καὶ Λείας, καὶ ἄλλων νομίμῳ γάμῳ διαπρεψάντων. Εἶθ' ἱκετεύει τὸν Θεὸν ἐπινεῦσαι τοῖς νεονύμφοις καὶ εὐλογῆσαι τούτους, δωρήσασθαί τε αὐτοῖς ἀγάπην ἀμοιβαίαν διηνεκῶς καὶ ἀδιάσπαστον, καρπόν τε κοιλίας χαρίσασθαι εὐλογημένον, ἄξιον ἐσόμενον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ ταῦθ' ὁ Πρεσβύτερος ἐγχειρίζει τούτοις τοὺς δακτυλίους ἀλλήλων, τοῦ μὲν νυμφίου τῇ νύμφῃ, τῆς δὲ νύμφης τῷ νυμφίῳ· εἶτ' ἀλλήλω τὰς δεξιὰς συνάψας ἐπιτίθησι ταῖς ἐκείνων κεφαλαῖς στεφάνους ἐξ ἀειθαλοῦς φυτοῦ. Τελευταῖον δὲ ποτήριον κοινοῦ οἴνου τούτοις ὀρέγει, ἐξ οὗ βραχὺ πίνοντες εἰκάδε χωροῦσι τῆς τοῦ γάμου τελετῆς πέρας λαβούσης. Ἕκαστον δὲ τούτων δοκεῖ μὴ εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε γίγνεσθαι, ἀλλὰ μετά τινος συμ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βολικῆς σημασίας. Ἡ μὲν γὰρ τῶν δακτυλίων περίθεσις δηλοῖ ἑκάτερον ἑκατέρῳ ἑαυτὸν ἐγχειρίζειν, καὶ μηδέτερον τοῦ λοιποῦ ἐξουσιάζειν ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἕτερον ἑτέρου κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν φωνὴν φάσκουσαν. Ὁ ἀνὴρ οὐκ ἐξουσιάζει τοῦ ἰδίου σώματος, ἀλλ' ἡ γυνή, ὁμοίως καὶ ἡ γυνὴ οὐκ ἐξουσιάζει τοῦ ἰδίου σώματος, ἀλλ' ὁ ἀνήρ (Α'. Κορινθ. Ζ'. 4.). Ἡ δὲ τῶν χειρῶν συναρμογὴ τὴν ἀδιάσπαστον τούτων καὶ διηνεκῆ ἕνωσιν σημαίνει. Ἡ δὲ τῶν στεφάνων ἀνάδοσις βραβεῖον, ὥσπερ τῆς Ἐκκλησίας τούτοις βραβευούσης, ὅτι καταπτύσαντες τὴν κλεψιγαμίαν, ἤγουν τὴν πορνείαν καὶ τὰς μετὰ τῶν πολλῶν συνουσίας, τοῖς ἀλόγοις ζώοις μᾶλλον προσηκούσας ἢ λογικοῖς ἀνθρώποις εὐδόκησεν εἰς μιᾶ συναρθῆναι κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὁ οἶνος τὴν εὐφροσύνην σημαίνει, ἣν ἡ Ἐκκλησία τούτοις θεόθεν ἐπεύχεται. Παραλαμβάνεται γὰρ ὁ οἶνος πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς ἐπ' εὐφροσύνη συμβολικός. Καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου. (ψαλμ. ΣΓ'. 15. — Ἐκκλησιαστ. Ι ! 29. — Σειρὰχ Μ ! 20). Μένουσι δὲ τοῦ λοιποῦ ἀδιάσπαστοι ἀλλήλων, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον δύνανται χωρισθῆναι, εἰ μὴ ἐπὶ λόγῳ πορνείας, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον (Ματθ. Ε'. 32.). Πάρεστι δὲ καὶ ὁ νυμφαγωγὸς ἐκεῖ ποῦ πλησίον, ἁπτόμενος τῶν στεφάνων ἐπικειμένων ταῖς κορυφαῖς τῶν νεονύμφων, ὃν νυμφαγωγὸν ἀνάδοχον ποιοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦ πρωτοτόκου τέκνου, ἤγουν ἐκεῖνος ἀναδέχεται αὐτὸ ἐκ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος. Ἰστέον δέ, ὅτι οἱ νυμφευθησόμενοι παρ' ἡμῖν οὐδέποτε βλέπουσιν ἀλλήλους πρὸ τοῦ γάμου. Συγκροτεῖται δὲ τὰ σύμφωνα τῆς μνηστείας διά τε τῶν γονέων καὶ τοῦ παρανύμφου, εἶτ' οὖν νυμφαγωγοῦ. Καὶ μέντοι τηλικοῦτος σύνδεσμος ἀγάπης θεόθεν αὐτοῖς ἐντίθεται, ὡς θᾶττον ἄν τις ἕλοιτο τὸν ἑαυτοῦ θάνατον ἢ τὸν τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἑτέρου. Ἔτι οὐδὲ τοῦτο ἀγνοητέον, ὅτι ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία μέχρι μὲν δευτέρου καὶ τρίτου γάμου συγκαταβαίνει, τέταρτον δὲ γάμον οὐκ ἔχει».—

(Ὀρθόδοξ. Ὁμολογ. Μητροφ. Κριτοπούλου παρὰ Kimmel Σελ. 146-150).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Εὐχελαίου.

(Ὅρα τὸ ἐκδοθ. « **Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κτλ.** Σελ. 234.)

«Τὸ Εὐχέλαιον εἶναι Μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐνδυναμόνεται ὁ ἀσθενής, καὶ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι του, τελεῖται δὲ εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν κατὰ βούλησιν.»

Σημ. Τὴν Ὀρθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ Ἐκκλησίαι Ἀρμενική, Κοπτική, Ἀβυσσινιακή, Ἰακωβιτική, Νεστοριανικὴ καὶ Μαρωνιτική. Τοὐναντίον ἡ Παπικὴ παραδέχεται, ὅτι «Τὸ Μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου μόνον εἰς τοὺς ψυχορραγοῦντας πρέπει νὰ τελῆται, διὰ νὰ τοὺς ἐνδυναμόνῃ εἰς τὴν ἀγωνίαν τοῦ θανάτου». Ἡ δὲ Λουθηρανική, Καλβινική, Ἀγγλικανικὴ καὶ αἱ λοιπαὶ Διαμαρτυρόμεναι Ἐκκλησία παραδέχονται, ὅτι « Τὸ Εὐχέλαιον ὑπῆρξεν ἁπλοῦν Ἰουδαϊκὸν ἔθιμον, καὶ πρέπει νὰ ἀπορρίπτηται».

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

«Ἐρώτησις ριζ'. Ποῖον εἶναι τὸ ἕβδομον Μυστήριον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς Ἐκκλησίας; Ἀπ. Τὸ Εὐχέλαιον, τὸ ὁποῖον εἶναι διατεταγμένον ἀπὸ τὸν Χριστόν, ἐπειδή, ὅταν ἔπεμπε τοὺς μαθητάς του (Μαρκ. ΣΤ'. 13) ἀνὰ δύο, ἤλειφον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀῤῥώστους, καὶ ἐθεράπευον· ἔπειτα δλη ἡ Ἐκκλησία τὸ εὐχέλαιον εἶχε συνήθειαν νὰ τὸ κάμουσιν, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἁγίου Ἰακώβου (Ἰακώβ. ε'. 14) λέγοντος· ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου. Καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος, κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ».

(Ὀρθόδοξ. Ὁμολογ. παρὰ Kimmel, Σελ. 195,196).

«Εὐχέλαιόν ἐστι τελετὴ μυστικὴ δι' ἐλαίου καὶ προσευχῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἱερουργημένη ὑπὲρ πιστῶν νοσούντων. Χριόμενοι γὰρ οἱ κάμνοντες τῷ τοιούτῳ ἐλαίῳ μετὰ πίστεως καὶ ἀγαθῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεὸν βοηθείας ἐκεῖθεν τυγχάνουσιν. Αὕτη ἡ μυστικὴ τελετὴ τὴν ἀρχὴν μὲν ἔσχε παρὰ τοῦ Νυμφίου καὶ Κυρίου τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ μάρτυρι τῷ Εὐαγγελιστῇ· Καὶ ἤλειφον ἐλαίῳ πολλοὺς ἐν τῷ ὀνόματι Αὐτοῦ, καὶ ἐθεραπεύοντο. Οὐκ ἂν δέ, εἰ μὴ προσετάγησαν, ἐτόλμησαν ποιῆσαι οἱ μαθηταί. Ἐπετράπη δὲ καὶ πάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ παρὰ τῶν Ἀποστόλων, ὡς φησιν ὁ Θεῖος Ἰάκωβος. Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; κτλ. Σώζεται τοίνυν παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦτο, μέχρι τοῦ δεῦρο. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ συμβαίνοντα τοῖς ἀνθρώποις νοσήματα οὐ πάντα ἐκ δισκρασίας καὶ ἀνωμαλίας τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν τὰ σώματα σύγκειται συμβαίνειν εἴωθεν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἁμαρτιῶν, οἷα τις ποινὴ θείλατος ἐπιφερομένη τοῖς ἐκλεκτοῖς, ἁμαρτάνουσι τοῦ ὀρθοῦ, εἰς σωφρονισμὸν καὶ διόρθωσιν τοῦ ἐπιλοίπου βίου καὶ εἰς κουφισμὸν καὶ συστολὴν τῆς μετὰ θάνατον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποινῆς, ἣν μόνη ἡ ψυχὴ ὑρίσταται δίχα τοῦ σώματος, προσκαίρως μὲν καὶ μετὰ χρηστῆς ἐλπίδος, ὡς σωθήσεται ταύτης ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου, ἀλγεινῶς δὲ ἄλλως καὶ λίαν δυσφόρως. Ὅτι δὲ ἐξ ἁμαρτιῶν συμβαίνουσι πολλαὶ τῶν νόσων, ἱκανῶς ἐμάθομεν παρὰ τοῦ Κυρίου λέγοντος πρὸς τὸν παράλυτον (Ἰωάν. ε'. 14). Ἴδε ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τι σοι γένηται. Δῆλον ἄρα τὴν παράλυσιν ἐξ ἁμαρτιῶν συμβᾶσαν τῷ παραλύτῳ· οὐκοῦν καὶ πολλοῖς ἄλλοις. Εἰκότως τοίνυν ἡ Ἐκκλησία ἱκετεύει τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν ἀρεθῆναι τῷ κάμνοντι τὰς ἁμαρτίας ἐκείνας, δι' ἃς τῇ παρούσῃ νόσῳ ὥσπερ Πατρικῇ ῥάβδῳ ἔνοχος ἐγένετο. Τοῦτο γὰρ βούλεται τὸ· κἂν ἁμαρτίας ἦ πεποιηκώς, ἀρεθήσεται. Οὐκ ἀπορεῖ ὁ Ἀπόστολος ἐνθάδε, εἴ τις τῶν χριστιανῶν ἐστιν ἁμαρτωλός· οἶδε γάρ, ὅτι πάντες ἐν ἀνομίαις συνελήφθημεν, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐγεννήθημεν (Ψαλμ. ΝΑ'.) καὶ ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ψευδόμεθα (Α'. Ἰωαν. α'. 8.). Ὥστε οὐχ ἁπλῶς εἰ ἁμαρτωλός ἐστιν, ἀλλὰ κἂν ἐξ ἁμαρτίας συνέβη αὐτῷ ἡ νόσος, ἀρεθήσεται οἱ μετὰ τῆς ποινῆς. Ὁ δὲ τρόπος καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς μυστηριώδους ταύτης τελετῆς οὕτως ἔχει. Νοσήσαντός τινος τῶν πιστῶν, προσκαλοῦνται ὑπὸ τῶν οἰκείων αὐτοῦ ἑπτὰ πρεσβύτεροι· δυνατὸν δὲ καὶ ἐλάττους τῶν ἑπτά, ὡς καὶ μέχρις ἑνὸς συστέλλεσθαι τὸν ἀριθμόν, μὴ παρόντων ἄλλων. Καὶ εἰ μὲν οἷόν τε τὸν κάμνοντα εἰς τὸν ναὸν ἐλθεῖν, ἐκεῖ ἱερουργεῖται· εἰ δὲ μή, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀῤῥωστοῦντος. Προτίθεται οὖν ἐπὶ τῆς τραπέζης σκευάριον, ἐν ᾧ οἶνος καὶ ἔλαιον, ὅτι ταῦτα καὶ ὁ ἐν παραβολῇ Σαμαρείτης προσέφερε τῷ λησταῖς περιπεσόντι. Περὶ ὃ σκευάριον τίθενται ἑπτὰ θρυαλλίδες, δι' ὧν χρίσουσιν οἱ πρεσβύτεροι τὸν νοσοῦντα. Περιέχονται δὲ ἐν τῇ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τελετῇ ἑπτὰ εὐχαί, ἑπτὰ περικοπαὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοσαῦται Ἀποστολικαί. Ἀναγινώσκει δὲ ἕκαστος τῶν πρεσβυτέρων μίαν περικοπὴν ἀποστολικήν, καὶ μίαν Εὐαγγελικὴν καὶ μίαν εὐχήν. Μεθ' ὃ βάψας μίαν τῶν θρυαλλίδων τῷ ἐλαίῳ, χρίει τὸν κάμνοντα ἐπὶ τοῦ μετώπου κἀπὶ τῶν στέρνων, ἐπί τε τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, σταυροῦ τύπῳ παντα χοῦ, λέγων ἐν τῷ χρίειν ταύτην τὴν εὐχήν. Πάτερ Ἅγιε κτλ. (Ὅρα Εὐχολόγιον τὸ Μέγα Σελ. 417). Τὰ αὐτὰ δὲ ποιεῖ ἕκαστος τῶν ἑπτὰ πρεσβυτέρων . . Καλεῖται δὲ τοῦτο Εὐχέλαιον, οὐκ ἐσχάτη χρίσις [1]· οὐ γὰρ μένομεν τὰ λοίσθια τοῦ κάμνοντος, καὶ τότ' εἰς ταύτην ἐρχόμεθα, ἀλλ' ἔτι ἐλπίδας καθαρὰς ἔχοντες ὑπὲρ τῆς ὑγιείας ἐκείνου χρώμεθα τούτῳ τῷ μυστηρίῳ, εἰτοῦν μηστηριώδει τελετῇ, δεόμενοι τοῦ Θεοῦ ἰατρεῦσαι τοῦτον, καὶ τῆς νόσου διὰ τάχους ἀπαλλάξαι. Ὥστε οὐχ ἅπαξ τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἔξεστι χρῆσθαι τούτῳ· καθὰ καὶ τοῖς ἰαματικοῖς φαρμάκοις τοσαυτάκις χρώμεθα, ὁσάκις νοσήσομεν».

(Ὀρθόδ. Ὁμολογ. Μητροφ. Κριτοπούλου παρὰ Kimmel Σελ. 151—156).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ.

(Ὅρα τὸ ἐνδοθ. «**Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κλπ.**» Σελ. 235).

«**Διὰ τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης, τὸ**

---

1) *Ὅπως δηλ. παρὰ Λατίνοις extrema unctio (extême onction).*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁποῖον τελεῖται μόνον ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου, παρέχεται ἡ Θεία χάρις εἰς τὸν ἐκλεχθέντα διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν, καὶ μεταδίδεται εἰς αὐτὸν ἡ Ἱερωσύνη δηλ. ἡ ἐξουσία νὰ κηρύττῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ τελῇ τὰ Μυστήρια».

ΣΗΜ. Τὴν ὀρθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ Ἐκκλησίαι Παπική, Παλαιοκαθολική, Ἰανσενιστική, Ἀρμενοκαθολική, Ἀρμενική, Κοπτική, Ἀβυσσινιακή, Ῥασκολνική, Ἰακωβιτική, Νιστοριανική, καὶ Μαρωνιτική. Ἀποκρούουσι δὲ ἡ Λουθηρανική, Καλβινική, Ἀγγλικανικὴ καὶ αἱ λοιπαὶ Διαμαρτυρόμεναι Ἐκκλησίαι παραδεχόμεναι, ὅτι «ἡ Ἱερωσύνη δὲν εἶναι Μυστήριον, ἀλλὰ μόνον ἁπλῆ Τελετή, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Κοινότης ἢ ἡ Ἐκκλησία ἐπικαλεῖται τὴν Θείαν εὐλογίαν ἐπὶ τὸν ἐκλεχθέντα, καὶ ἀναθέτει εἰς αὐτὸν διὰ μέσου τοῦ Πρεσβυτέρου αὐτῆς (Ἡ Ἀγγλικανὴ διὰ μέσου τῶν Ἐπισκόπων) τὴν ἐξουσίαν νὰ κηρύττῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ τελῇ τὰ Μυστήρια.»

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ.

« Ἡ Ἱερωσύνη, ὅπου εἶναι Μυστήριον, διετάχθη τοῖς Ἀποστόλοις ἀπὸ τὸν Χριστόν, καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν μέχρι τῆς σήμερον γίνεται ἡ χειροτονία, διαδεξαμένων τῶν ἐπισκόπων αὐτοὺς πρὸς διάδοσιν τῶν θείων Μυστηρίων καὶ διακονίαν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, καθὼς (Α'. Κορινθ. δ'. 1) εἶπεν ὁ Ἀπόστολος. Οὕτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μυστηρίων Θεοῦ. Εἰς τὴν οἰκονομίαν ταύτην δύο πράγματα περιέχονται· πρῶτον ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ λύειν τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας· διατὶ πρὸς αὐτὴν εἴρηται (Ματθ. ΙΗ'. 18) ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. Δεύτερον ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δύναμις τοῦ διδάσκειν, ἡ ὁποία μὲ τὰ λόγια τοῦτα ἑρμηνεύεται. Πορευθέντες (Ματθ. ΚΗ'. 19) οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ Χριστὸς λοιπὸν ἐξαπέστειλε τοὺς Ἀποστόλους εἰς τὸ κήρυγμα· οἱ δὲ Ἀπόστολοι χειροτονοῦντες ἄλλους τοὺς ἐπέμπασιν εἰς τὸ αὐτὸ ἔργον· καθὼς συνάγεται ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ (Πράξ. Η'. 17) λέγοντος. Τότε ἐπετίθουν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐλάμβανον Πνεῦμα Ἅγιον. Ὁμοίως (Πράξεων ΙΓ'. 2)· ἐστωντας ἐκεῖνοι νὰ λειτουργοῦσιν, ἤγουν νὰ προσφέρωσι τὴν ἀναίμακτον θυσίαν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ νὰ νηστεύωσιν, εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ἀφορίσατε δή μοι τόν τε Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον, ὁ προσκέκλημαι αὐτούς. Τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι καὶ ἐπιθέντες αὐτοῖς τὰς χεῖρας ἀπέλυσαν. Καὶ (Α'. Τιμόθεον Ε'. 22) ὁ Παῦλος· χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει. Μὲ ταύτην λοιπὸν τὴν χειροτονίαν καὶ τὴν διαδοχὴν τὴν μηδέποτε διακοπεῖσαν ἔχουσι τὴν δύναμιν τοῦ διδάσκειν τὰ σωτηριώδη δόγματα ἐκεῖνοι, ὅπου εἶναι πεμπόμενοι εἰς τοῦτο τὸ ἔργον... Πρέπει νὰ ἐξετάζωνται τὰ πρόσωπα, ὅπου μέλλουσι νὰ ἀναθῶσιν εἰς τὸ τοιοῦτο μυστήριον, νὰ ἔχωσι τρία πράγματα· πρῶτον καλὴν καὶ καθαρὰν συνείδησιν, ἀπέχοντες μακρὰν ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα ἐκεῖνα, ὁποῦ ἐμποδίζουσι τὴν ἱερωσύνην. Δεύτερον νὰ ἔχωσι καὶ ἐπιστήμην καὶ σοφίαν τόσον εἰς τὴν οἰκονομίαν τῶν θείων μυστηρίων, ὅσον καὶ εἰς τὴν

οἰκοδομὴν τοῦ κοινοῦ λαοῦ μὲ ταῖς διδαχαῖς των. Καὶ τρίτον νὰ ἔχωσιν ὅλα τὰ μέλη γερά, ὁποῦ εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τοῦτο... Ἡ Ἱερωσύνη περικρατεῖ εἰς τὴν ἑαυτήν της ὅλους τοὺς βαθμούς· μὲ ὅλον τοῦτο πρέπει κατὰ τὴν τάξιν νὰ δίδωνται· οἷον ἀναγνώστης, ψάλτης, λαμπαδάριος, διάκονος, διὰτὰ ὁποῖα πλατύτερον διαλαμβάνουσι τὰ ἀρχιερατικὰ Εὐχολόγια, λεγόμενα ταικτικά. Εἰς τὸν παρόντα τόπον φθάνει μόνον νὰ εἴπωμεν πρὸς δικασκαλίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ὁμολογίας, πῶς ὁ Ἐπίσκοπος πρέπει νὰ φανερώνῃ εἰς κάθε βαθμόν, ὁποῦ χειροτονεῖ, τὸ ἔργον, ὁποῦ τὸ ἐγχειρίζει, ἢ τὴν θείαν Ἱερουργίαν, ἢ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν, ἢ τοῦ Ἀποστόλου, ἢ νὰ φέρῃ τὰ ἱερὰ σκεύη, ἢ τὸν κόσμον τῆς Ἐκκλησίας, διατὶ πᾶσα τάξις ἔχει τὸ ἴδιόν της σημάδιον, μὲ τὸ ὁποῖον καθένας διαφέρει ἀπὸ τὸν ἄλλον· καὶ πρέπει ὁ Ἐπίσκοπος νὰ τὸ διερμηνεύῃ».

(Ὀρθόδοξ. Ὁμολογ. παρὰ Kimmel Σελ. 186—189)

« Ἕκτον, τὸ τῆς Ἱερωσύνης (Μυστήριον) νενομοθετημένον ὑπὸ Χριστοῦ, μεταδοτικὸν Θείας Χάριτος, καὶ τελεστικὸν τῶν λοιπῶν Μυστηρίων».

(Τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου, παρὰ Kimmel Σελ. 217).

« Ἀρχαῖον καὶ ἀποστολικὸν ἔθος παρεδόθη τῇ Ἐκκλησίᾳ μὴ πάντας τοὺς χριστιανοὺς χωρεῖν ἐπὶ τὴν διακονίαν τοῦ λόγου, καὶ τὴν τῶν Μυστηρίων ἱερουργίαν, ἀλλ' ἐκλέγεσθ' ἐκ τούτων τοὺς κρείττους καὶ ἀρετῇ τῶν ἄλλων ὑπερέχοντας· εἶτα δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, τῶν πρὸ ἐκείνων εἰς τοῦτο ταχθέντων, καὶ δι' εὐχῶν κοινῇ τῆς ἐκκλησίας ἀνάγεσθαι τούτους εἰς ταύτην τὴν διακονίαν. Ἐπεὶ δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ὁ πανάγιος Χριστιανισμὸς ἐπληθύνθη καὶ κατεκάλυψεν ἅπαν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, καὶ διὰ τοῦτο πλειό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νων διακόνων ἐδέησε τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἂν δὲ μὴ ἀταξία ᾖ μεταξύ τούτων, ἀλλὰ ρυθμῷ καὶ εὐσχημοσύνῃ βαίνωσιν, ἐπενοήθησαν καὶ τάξεις, ἵν' ὥσι κἀν αὐταῖς ἐπιτάττοντες καὶ ἐπιταττόμενοι. Διῄρηνται τοίνυν αἱ τῆς Ἱερωσύνης τάξεις εἰς ἑπτά, ὧν πρώτη καὶ ἀνωτέρα ἐστὶν ἡ τῶν Ἐπισκόπων, οὓς ὁ ἐν ἁγίοις Διονύσιος καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας Ἱεράρχας ἐκάλεσαν, μεθ' ἣν ἡ τῶν Πρεσβυτέρων, τρίτη τῶν Διακόνων, μετὰ ταύτην ἡ τῶν Ὑποδιακόνων, πέμπτη ἡ τῶν Ἀναγνωστῶν, ἕκτη τῶν ἐξορκιστῶν, ἑβδόμη τῶν Πυλωρῶν. Εὕρηνται δὲ αἱ προσηγορίαι αὗται παρά τε τῷ ἁγίῳ Ἰγνατίῳ τῷ Θεοφόρῳ, καὶ παρὰ πολλοῖς ἄλλοις. Ἔργα δὲ τούτων ταῦτα. Τῶν μὲν Πυλωρῶν, φυλάττειν τὰς πύλας τοῦ Ναοῦ, ἵνα μή τις τῶν ἀσεβῶν ἐπὶ κατασκοπῇ καὶ χλεύῃ τῆς Ἐκκλησίας εἰσέλθῃ καὶ ἵνα μή τις τῶν ἔνδον χριστιανῶν ὑπὸ ῥαθυμίας ἐξελθεῖν δύνηται πρὸ καιροῦ. Τῶν δ' ἐξορκιστῶν ἔργον ἐξορκίζειν τοὺς Κατηχουμένους καὶ κατηχίζειν αὐτούς· οὐ τὸν τελευταῖον καὶ καθόλου ἐξορκισμόν — οὗτος γὰρ τῶν Πρεσβυτέρων ἐστὶν — ἀλλὰ τοὺς πρὸ τοῦ βαπτίσματος. Ἔθος γὰρ πολλάκις πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἐξορκίζεσθαι καὶ κατηχίζεσθαι τοὺς τελεσθησομένους ὑπὸ τῶν ἐξορκιστῶν, εἶτα τελευταῖον ἐν αὐτῷ τῷ βαπτίσματι ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων. Τῶν Ἀναγνωστῶν ἀναγινώσκειν ἐπ' Ἐκκλησίας κεφάλαιον τῆς Θεοπνεύστου Γραφῆς. Οὐδὲν γὰρ τῶν ἐν Ἐκκλησίᾳ γίνεται ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ πάντα ρυθμῷ καὶ τάξει βαίνει. Τῶν Ὑποδιακόνων ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἱερῶν σκευῶν, καὶ πάντων τῶν πρὸς ἱερουργίαν τῶν μυστηρίων ἐπιτηδείων, καλλύνειν δὲ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὴν ἁγίαν Κολυμβήθραν· Προετοιμάζειν τὸν ἱερουργηθησόμενον ἄρτον καὶ τὸ κράμα. — Τῶν Διακόνων, συλλειτουργεῖν τοῖς πρεσβυτέροις ἱερουργοῦσι τὰ μυστήρια,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀναγινώσκειν ἐπ' Ἐκκλησίας τὴν τῆς ἡμέρας Εὐαγγελικὴν περικοπήν· — ἡ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων βιβλίων τῆς Θεοπνεύστου Γραφῆς ἀνάγνωσις ἐφεῖται τοῖς ἀναγνώσταις· ἡ δὲ τοῦ Εὐαγγελίου τῶν διακόνων ἐστὶ — προηγεῖσθαι τοῦ λαοῦ ἐν ταῖς παρὰ Θεοῦ αἰτήσεσιν, ἐνίοτε δὲ καὶ δημηγορεῖν ἐπ' Ἐκκλησίας, τοῦ πρεσβυτέρου ἄλλοσε ἐνασχολουμένου ἢ κάμνοντος. — Οἱ Πρεσβύτεροι δύνανται μὲν πάντα ὅσα καὶ οἱ Διάκονοι — ἀλλὰ καὶ πάντες τῶν ὑπερεχουσῶν τάξεων δύνανται τὰ τῶν ὑποδεεστέρων, ἀπόντων ἐκείνων· οἱ τῶν ὑποδεεστέρων δὲ οὐ δύνανται τὰ τῶν ὑπερεχουσῶν —, ἐξαίρετον δ' αὐτοῖς ἔργον ἡ τῶν μυστηρίων Ἱερουργία καὶ ἡ τοῦ λόγου διακονία. Πρὸς τούτοις, ἀπαιτεῖται παρ' αὐτῶν ἡ ἐπιμέλεια τῶν ὑπὸ τὴν ἑκάστην ἐνορίαν πτωχῶν καὶ ἀσθενῶν καὶ ἄλλως ἐνδεῶν ὄντων καὶ ἐπικουρίας χρῃζόντων. — Οἱ Ἐπίσκοποι δύνανται τὰ τῶν πρεσβυτέρων· ἔξοχον δ' αὐτοῖς ἔργον ἡ χειροτονία τῶν ὑφ' αὐτοὺς τάξεων. Οὗτοι μὲν γὰρ χειροτονοῦνται ὑπὸ τριῶν Ἐπισκόπων τοὐλάχιστον· ἕκαστος δὲ τούτων τὰς ὑποδεεστέρας τάξεις, συμπαρόντων αὐτῷ πρεσβυτέρων τε καὶ Διακόνων ἀδιορίστων. Πρὸς τούτοις ἐπίκειται τοῖς ἐπισκόποις τὸ ἐπιμελεῖσθαι τῶν ὑφ' αὐτοὺς τάξεων, ὅπως ἂν ἕκαστος οἱασδήποτε τάξεως προθύμως καὶ σπουδαίως προσέχῃ τῷ καθήκοντι αὐτῷ. Καὶ τοὺς μὲν ἐπιμελῶς τὴν αὐτῶν διακονίαν ἐργαζομένους τιμῶσι λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ περὶ πλείονος ποιοῦνται· τοὺς δὲ ῥαθυμότερον διακειμένους πρὸς ὃ ἀνεδέξαντο θεῖον ἔργον διορθοῦσι παντὶ τρόπῳ. Ἔτι πρόνυιαν ποιοῦνται οἱ Ἐπίσκοποι καὶ τῶν νοσούντων ἀνὰ πᾶσαν τὴν αὐτῶν διοίκησιν, ἢ πενίᾳ θλιβομένων, ἢ ἄλλοις ἀνιαροῖς πιεζομένων ἐπαρκοῦντες ἐκείνοις τὰ πρὸς χρείαν, αὐτοί τε οἴκοθεν τόγε εἰς αὐτοὺς ἦκον, καὶ τοὺς εὐποροῦντας πείθουσι τοῦτο ποιεῖν. Πάσαις

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὖν ταῖς ρηθείσαις τάξεσι, πλὴν τῶν Ἐπισκόπων, συγκεχώρηται ὁ γάμος· οὐχ ὡς ἔτυχε δέ, ἀλλὰ μετὰ λόγου πάνυ ἐπαινετοῦ. Πρῶτον μὲν οἱ βουλόμενοι γαμεῖν, πρὸ τῆς χειροτονίας τοῦτο ποιοῦσι. Δεύτερον εἴ τινος γυνὴ ἔφθη τὸ ζῆν ἐκμετρήσασα, εἰ μὲν Πρεσβύτερος ἢ Διάκονός ἐστιν ὁ χηρεύσας, καὶ βούλεται δευτέρᾳ γυναικὶ προσομιλῆσαι, παύει τῆς τῶν μυστηρίων ἱερουργίας. Ἔχουσι δὲ μόνον εἰς παραμυθίαν, ὡς ἂν μὴ σκληροτέρῳ βρόχῳ τῆς λύπης σφίγγοιντο, ὁ μὲν τὴν μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, ὁ δὲ τὴν μετὰ τῶν Διακόνων καθέδραν. Οἱ δὲ μετὰ τούτους, οἷον ὑποδιάκονοι, ἀναγνῶσται, ἐξορκισταὶ καὶ Πυλωροὶ τῆς μὲν τάξεως αὐτῶν οὐ καθαιροῦνται δὶς γαμήσαντες, προαχθῆναι δὲ εἰς μείζονα οὐ δύνανται. Μένει οὖν ἕκαστος ἐν ᾗ εὑρέθη. Τοὺς δὲ Ἐπισκόπους ἐκλέγει ἡ Ἐκκλησία πάντοτε ἐκ τῶν τάξεων τῶν Μοναχῶν ἤτοι ἐκ παρθένων ἢ ἐκ σωφρόνων. Παρθένους μὲν καλοῦμεν τοὺς μηδέποτε γυναῖκα ὁπωσοῦν ἐγνωκότας· σώφρονες δὲ κατὰ τὸ νῦν ἔθος τῆς Ἐκκλησίας λέγονται οἱ μιᾷ καὶ μόνῃ νομίμῳ γυναικὶ συναφθέντες· οἱ μετὰ τὸν θάνατον τῆς σφῶν συζύγου, ἢ τὴν ἑκούσιον διάζευξιν — συμβαίνει γὰρ ἐνίοτε τινὰς συζυγίας ἑκουσίως καὶ αὐθαιρέτως χωρίζεσθαι ἀλλήλων, καὶ τὸν μὲν εἰς ἀνδρῶν μοναστήριον τὴν δὲ εἰς γυναικεῖον εἰσιέναι, πόθῳ κρείττονος βίου καὶ τελειοτέρου — αὐτομολήσαντες τῷ μοναδικῷ βίῳ, «ἐπί τισιν ἔτεσι τούτῳ ἐνασκηθέντες δόκιμοί τε καὶ σπουδαῖοι ἐν αὐτῷ φανέντες ἐκλέγονται εἰς ἐπισκοπήν, ὥσπερ καὶ οἱ παρθένοι.— Ἰστέον δέ, ὅτι πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα παρ' ἡμῖν κωλύει τοὺς μέλλοντας εἰς οἱανδήποτε τάξιν ἀνενεχθῆναι, οἷον μέθη, φιλαργυρία, αὐθάδεια, κακοήθεια, ὕβρις κατὰ τῶν ἐλαττόνων, ὑπερηφάνεια καὶ τὰ τούτοις παρόμοια. Ἃ καὶ ἀνενεχθέντας καταβιβάζει, εἰ μὴ φθάσειεν σφᾶς αὐτοὺς

διορθῶσαι. Πέντε δὲ μᾶλλόν ἐστι τὰ παντελῶς ἀνίατα καὶ ἀσύγγνωστα, ὅσον εἰς ἀνάρρησιν ἱερωσύνης, ἐπιορκία, καὶ μάλιστ' εἰ δημοσίᾳ ἐπὶ δικαστηρίου ἐγένετο, φόνος, πορνείας οἱονδήποτε εἶδος, μαγγανεία, εἴτοῦν γοητεία, καὶ πρὸ τούτων ἡ τῆς πίστεως ἄρνησις. Τούτοις ἢ ἑνὶ γοῦν τούτων ὁ περιπεσών, εἰ μὲν πρὸ τῆς χειροτονίας, οὐ δύναται χειροτονηθῆναι· εἰ δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν, καθαιρεῖται πάντως τῆς ἰδίας τιμῆς, ὁποιασοῦν τάξεως ὤν, κἂν θερμὴν καὶ διηνεκῆ μετάνοιαν ἐπαγγέλλεται. Οὐ τὴν θύραν τῆς μετανοίας κλείοντες αὐτῷ— ἄπαγε τοῦ Ναβατισμοῦ ! — ἀλλὰ καὶ ἀποδεχόμεθα μετανοοῦντα, συγγνώμην τε καὶ ἄφεσιν τῶν ἡμαρτημένων ἀναγγέλλομεν αὐτῷ, ναὶ μὴν καὶ τοῦ Κυριακοῦ Δείπνου τοῦτον ἀξιοῦμεν, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπενεχθείσης αὐτῷ ποινῆς· εἰς Ἱερωσύνην δ' οὐκ ἀνάγομεν πολλῶν σκανδάλων ἕνεκα».

(Ὀρθόδοξ. Ὁμολογ. Μητροφάνους Κριτοπούλου παρὰ Kimmel Σελ. 138—145.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Περὶ τῆς Ἐκκλησίας.

(Ὅρα τὸ ἐκδοθ. «**Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία** κτλ. ». Σελ. 242.)

« **Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ θρησκευτικὴ κοινωνία, ἡ ὁποία ἱδρύθη ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ διευθύνεται ἀπὸ ὡρισμένους ποιμένας, εἰς ταύτην δὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἀνήκουσιν ὅλοι, ὅσοι πιστεύουσιν εἰς τὸν Χριστόν, καὶ παραδέχονται**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ **ὁμολογοῦσι τὰ ἄρθρα τῆς πίστεως, τὰ ὁποῖα παρεδόθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, καὶ ἀπὸ τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους.**

Σημ. Τὴν Ὀρθόδοξον ταύτην διδασκαλίαν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ Ἐκκλησίαι Παλαιοκαθολική, Ἰανσενιστική, Ἀρμενική, Κοπτική, Ἀβυσσινιακή, Ἰακωβιτική, καὶ Νεστοριανική. Τοὐναντίον ἡ Παπική, Μαρωνιτικὴ καὶ Ἀρμενοκαθολικὴ παραδέχονται, ὅτι «ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ θρησκευτικὴ κοινωνία, ἡ ὁποία ἱδρύθη ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ διευθύνεται ἀπὸ ἀρχηγὸν ὁρατόν, τὸν Πάπαν τῆς Ῥώμης, εἰς ταύτην δὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἀνήκουσιν ὅλοι, ὅσοι πιστεύουσιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ ἀκολουθοῦσι τὰς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας». Τοὐναντίον ἡ Λουθηρανική, Καλβινική, Ἀγγλικανικὴ καὶ αἱ λοιπαὶ Διαμαρτυρόμεναι Ἐκκλησίαι παραδέχονται, ὅτι «Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἀόρατος κοινωνία τῶν τελείων χριστιανῶν ἢ τῶν Ἁγίων, εἰς τὴν ὁποίαν διδάσκεται ὀρθῶς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ τελοῦνται τὰ Μυστήρια. Ἡ ἐξωτερικὴ ὁρατὴ κοινωνία τῶν Πιστῶν καταχρηστικῶς ὀνομάζεται Ἐκκλησία».

Τὰ ἐπίσημα κείμενα τῆς Ὀρθοδόξου Διδασκαλίας.

«Ὅρος ια'. Πιστεύομεν μέλη τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας εἶναι πάντας καὶ μόνους τοὺς πιστούς, τοὺς τὴν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ δηλ. ἀμώμητον πίστιν ὑπό τε ἐκείνου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων διδαχθεῖσαν ἀδιστάκτως πρεσβεύοντες, κἂν καί τινες ἐξ αὐτῶν ἁμαρτίαις παντοίαις ὑπεύθυνοι εἶεν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εἰ γὰρ μὴ ἦν μέλη τῆς Ἐκκλησίας οἱ πιστοὶ μέν, ἁμαρτίαις δὲ συζῶντες, οὐκ ἂν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐκρίνοντο. Νῦν δὲ κρινόμενοι ὑπ' αὐτῆς, εἴς τε μετάνοιαν προσκαλούμενοι, καὶ εἰς τὸν τρίβον τῶν σωτηρίων ἐντολῶν ποδηγετούμενοι, κἂν καὶ ἔτι ἁμαρτίαις ῥυπαίνοιντο, μόνον δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι οὐ πεπτώκασιν εἰς ἀπόγνωσιν, καὶ ὅτι τῆς Καθολικῆς καὶ εὐσεβοῦς ἀντέχοντες πίστεως μέλη τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰσὶ καὶ γινώσκονται».

(Τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδου παρὰ Kimmel σελ. 444).

«Ἐρώτ. πγ'. Τί διδάσκει ἡ Ἁγία Ἐκκλησία εἰς τοῦτο τοῦτο τὸ ἄρθρον τῆ πίστεως (**Εἰς μίαν Ἁγίαν Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησιαν**); Ἀπόκρ. Τέσσαρα πράγματα· πρῶτον πῶς ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία. ἁγία, καθολικὴ καὶ Ἀποστολική, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου (Β'. Κορινθ. ια', 2) λέγοντος, ἡρμοσάμην ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον Ἁγίαν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ. Καὶ καθὼς ὁ Χριστὸς εἶναι ἕνας, τέτοιας λογῆς καὶ ἡ Νύμφη Του εἶναι Μία, ὡς δῆλον ἀπὸ τὸ Δ'. Κεφ. τῆς πρὸς Ἐφεσίους (στιχ. 5) ἐπιστολῆς, ὅπου λέγει· Εἷς Κύριος, Μία Πίστις, ἓν Βάπτισμα, καὶ Εἷς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων. . Δεύτερον διδάσκει τὸ ἄρθρον τοῦτο, πῶς ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία δὲν πέρνει ὄνομα ἀπὸ κανένα τόπον, ἂν εἶναι καὶ ὁ πλέον ἐξαίρετος, διατὶ καὶ αἱ τοπικαὶ Ἐκκλησίαι εἶναι μερικαί· οἷον ἡ Ἐφεσίνη, ἡ ἐν Φιλαδελφείᾳ, ἡ ἐν Λαοδικείᾳ, ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις, ἡ ἐν Ῥώμῃ, ἡ ἐν Αλεξανδρείᾳ καὶ αἱ λοιπαί.

Ἀκόμη εἰς ἄλλον τόπον (Πράξ. ΙΣΤ'. 4) λέγει. Ὡς δὲ διεπορεύοντο τὰς πόλεις, παρεδίδουν αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ. Λοιπὸν ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐκκλησία εἶναι Μήτηρ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ πρώτη, διότι ἀπ' ἐκείνην ἤρχισε νὰ ἁπλώνηται τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλα τὰ πέρατα, ἀγκαλά καὶ οἱ βασιλεῖς ὕστερον νὰ ἐδώκασι τὰ πρωτεῖα τῆς τιμῆς εἰς τὴν πρεσβυτέραν καὶ εἰς τὴν Νέαν Ρώμην διὰ τὸ κράτος τῆς βασιλείας, ὅπου ἦτον εἰς αὐτὰς κατὰ τὸν τρίτον κανόνα τῆς Δευτέρας Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ αὕτη ἐγίνηκε Καθολική· διατὶ ἐδέχθησαν τὴν πίστιν καὶ τὴν διδασκαλίαν της ὅλα τὰ ἔθνη... Πῶς ἄλλο θεμέλιον δὲν εἶναι τῆς Ἐκκλησίας παρὰ μόνον ὁ Χριστός, κατὰ τὸν Ἀπόστολον (Α'. Κορινθ. γ'. 11) τὸν λέγοντα· θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Καὶ ἂν καμμίαν φορὰν λέγωνται καὶ οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Προφῆται θεμέλια τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἂν ὅταν (Ἀποκαλύψ. ΚΑ'. 14) λέγῃ ὁ Ἰωάννης, πῶς ἡ μεγάλη πόλις ἡ Ἱερουσαλὴμ εἶχε τεῖχος εἰς δώδεκα θεμέλια κτισμένον, καὶ ἐν αὐτοῖς ἦσαν ὀνόματα τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῦ Ἀρνίου· καὶ ὁ Παῦλος (Ἐφεσ. Β'. 20) λέγει, πῶς εἴμεθα ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, τοῦτο πρέπει νὰ γροικᾶται, πῶς οἱ Προφῆται καὶ οἱ Ἀπόστολοι δὲν εἶναι ἁπλῶς καὶ πρώτως θεμέλια τῆς πίστεως, διατὶ ὁ τοιοῦτος θεμέλιος εἶναι μόνος ὁ Χριστός· μὰ κατά τι καὶ δεύτερον· καθ' ὅσον ἐκεῖνοι ὡς ἐγγυτάτω καὶ πλησιέστερον ἐπῳκοδομήθησαν ἐπάνω εἰς τὴν σωτηριώδη διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ ἐφάνησαν πρῶτοι εἰς τὸ νὰ ἁπλώσωσι τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ εἰς ὅλα τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Διατὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἐθεμελίωσε τὴν Ἐκκλησίαν του ἐπάνω εἰς ἀνθρώπους, μὰ ἀπάνω εἰς τὸν ἑαυτόν του, καὶ ἀπάνω εἰς τὴν θείαν του διδασκαλίαν. Ἀκόμη ἀπὸ τοῦτο τὸ ἄρθρον διδα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σκόμεθα, πῶς μόνος ὁ Χριστὸς εἶναι κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀποστόλου (Ἐφεσ. ε'. 23) λέγοντος· ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐστι κεφαλὴ τῆς γυναικός, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸς ἐστι σωτὴρ τοῦ σώματος... Διατὶ ἂν λέγωνται καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας οἱ προϊστάμενοι αὐτῶν ἀρχιερεῖς κεφαλαὶ αὐτῶν, τοῦτο πρέπει νὰ γροικᾶται, πῶς αὐτοὶ εἶναι τοποτηρηταὶ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν ἰδίαν του καθ' ἕνας ἐπαρχίαν, καὶ κεφαλαὶ μερικαί... Τὸ ἄρθρον τοῦτο διδάσκει κάθε ὀρθόδοξον, πῶς πρέπει νὰ ὑποτάσσηται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ (Ματθ. ΙΗ'. 17) τὴν λέγουσαν· Ἐὰν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης. Καὶ πρὸς τούτοις ἡ Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ὥστε μὲ τὰς Συνόδους τὰς οἰκουμενικὰς νὰ δοκιμάζῃ τὰς Γραφάς· νὰ κρίνῃ Πατριάρχας, Παπάδες, Ἐπισκόπους, νὰ τοὺς καθυποβάλλῃ κατὰ τὰ σφάλματά των εἰς ταῖς κανονικαῖς τιμωρίαις καὶ ἐπιτίμια. Ἐπειδὴ εἶναι στήλη τῆς ἀληθείας καὶ θεμέλιος κατὰ τὸν Ἀπόστολον (Α'. τιμοθ. γ'. 15) λέγοντε· ἵνα εἰδῇς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ Ζῶντος, στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας.»

(Ὀρθόδ. Ὁμολογία παρὰ Kimmel Σελ. 153—159).

«Ἐκκλησία ἐστίν, ὡς μέν τινες βούλονται, σύστημα πάντων τῶν τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι ὁπωσοῦν πεισθέντων, ὀρθοδόξων φημὶ καὶ αἱρετικῶν. Ἄλλοι δὲ θέλουσιν εἶναι ταύτην σύστημα μόνων τῶν ὀρθοδόξων καὶ περὶ τὸν Χριστιανισμὸν κατὰ πάντα ὑγιαινόντων· ὅθεν καὶ Ἁγία προσαγορεύεται. Φησὶ τὸ Σύμβολον τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἀρχαίων Συνόδων. Πιστεύω εἰς Μίαν, ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. Μίαν μὲν ταύτην ἐκάλε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σαν οἱ πατέρες διὰ τὸ μονοειδὲς καὶ ἁπλοῦν τῆς πίστεως. Μία πίστις, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἓν Βάπτισμα. Ἁγίαν δέ, διὰ τὸ ἁγίους εἶναι, ἐξ ὧν συνίσταται, ἁγιασθέντας τῷ παναγίῳ τοῦ Θεοῦ πνεύματι. Καθολικήν, διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν ἁπανταχοῦ διεσπαρμένων μερικῶν καὶ κατὰ χώραν Ἐκκλησιῶν, αἳ πᾶσαι τῷ συνδέσμῳ τοῦ Παναγίου Πνεύματος μίαν καὶ Καθολικὴν ἀποτελοῦσιν. Ἀποστολικήν, ὅτι τῶν ἀποστόλων διδασκαλίαν κατέχει, καὶ οὐκ ἄλλην τινὰ νόθον καὶ ἔκφυλον. Ἐκκλησίαν δέ, ὅτι οὐκ ἀφ' ἑαυτῆς αὕτη συνήχθη, ἀλλ' ἄλλος ταύτην εἰς τοῦτο ἐκάλεσεν, ὅς ἐστιν ὁ εἷς ἐν Τριάδι Θεός. Μᾶλλον οὖν τοῦ σκοποῦ στοχάζονται οἱ ἐξ ἁγίων ταύτην συγκεῖσθαι λέγοντες. Οὐ γὰρ πᾶσιν ἔπεσθαι χρὴ ἢ πάντας μιμεῖσθαι, ἀλλὰ μόνους τοὺς ἁγίους καὶ μιμητὰς τοῦ Χριστοῦ, ὡς φησιν ὁ μακάριος Παῦλος. Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ (Α'. Κορινθ. ΙΒ'. 1). Τοιγαροῦν εἰς ἁγίαν Ἐκκλησίαν πιστεύομεν, καὶ ταύτην κατὰ πάντα μιμούμεθα».

(Ὀρθόδ. Ὁμολογ. Μητροφάνους Κριτοπούλου παρὰ Kimmel Σελ. 100—101).

«Ἔστι δὲ καὶ ἰσότης μεταξὺ τῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν, ὡς ἀληθῶς χριστιανικοῖς ποιμέσι προσήκουσα. Οὐδεὶς γὰρ τούτων κατεπαίρεται τῶν ἄλλων, οὐδὲ καθόλου κεφαλὴ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀξιοῖ τις ἐκείνων καλεῖσθαι· οὐδέποτε γὰρ ἠκούθη παρὰ τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἄνθρωπον θνητὸν καὶ μυρίαις ἁμαρτίαις ἔνοχον κεφαλὴν λέγεσθαι τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖνος γὰρ ἄνθρωπος ὢν θανάτῳ ὑπόκειται· ἐν ὅσῳ δὲ ἄλλος ἐκλεχθῇ εἰς διαδοχὴν ἐκείνου, ἀνάγκη ἐν τοσούτῳ τὴν Ἐκκλησίαν ἀκέφαλον εἶναι. Ἀλλ' ὥσπερ σῶμα δίχα κεφαλῆς οὐδ' ἐν ριπῇ γοῦν στῆναι δυνατόν· οὕτω τὴν Ἐκκλησίαν δίχα τῆς προσηκούσης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτῇ κεφαλῆς μεῖναι κἂν ἐν βραχεῖ ἀδύνατον. Τοιγαροῦν ἀθανάτου κεφαλῆς χρεία τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἵνα πάντοτε ζῶσα καὶ ἐνεργής (ᾖ) καθάπερ καὶ ἡ κεφαλή. Ἔτι τοιαύτης κεφαλῆς δεῖται ἡ Ἐκκλησία, ἥτις ἐφ' ὑψηλοῦ καθημένη καὶ μέντοι τεθεωμένη δύναιτ' ἂν τὰ πάντα ἐφορᾶν καὶ διευθύνειν πρὸς τὸ βέλτιον. Ἔστι δὲ τοιαύτη Κεφαλὴ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὅς ἔστιν ἡ Κεφαλὴ πάντων, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογεῖται κτλ».

(Ὀρθόδ, Ὁμολογ. Μητροφάνους Κριτοπούλου παρὰ Kimmel Σελ. 209—210.).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Διὰ τῆς παραθέσεως τῶν Ἐπισήμων Κειμένων τῆς Ὀρθοδόξου διδασκαλίας συμπληροῦται καὶ εἰς πέρας ἄγεται ὁ σκοπός, δι' ὃν ἐγράφη «**Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν σχέσει πρὸς ὅλας τὰς ἄλλας Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας κτλ. ἐξεταζομένη**». Ἐν τῷ Α'. Τόμῳ ἐξεθήκαμεν τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας συντομώτατα ἐν σχέσει πρὸς τὰς συμφωνούσας αὐτῇ καὶ διαφωνούσας πρὸς αὐτὴν ἄλλας χριστιανικὰς Ἐκκλησίας. Ἐν τῷ Β'. τούτῳ τόμῳ πλατύτατα καὶ ἐκ τῶν ἐπισήμων Συμβολικῶν βιβλίων ἐξαγομένη αὐταῖς λέξεσιν ἐκτίθεται ἡ διδασκαλία αὕτη. Ἓν ἔτι ὑπολείπεται, νομίζομεν, ὅπως τὸ ἔργον, ὃ ἐπεχειρήσαμεν, γένηται πληρέστατον. Ἡ αὐτὴ ἐργασία διὰ τὴν πλήρη ἔκθεσιν τῆς ἐκ τῶν ἐπισήμων Συμβολικῶν αὐτῶν βιβλίων ἐξαγομένης διδασκαλίας τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ τοῦτο, ἢν Θεὸς δῷ, θέλομεν προσπαθήσῃ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐν τῷ μέλλοντι νὰ πράξωμεν πρὸς ὠφέλειαν πάντ
τῶν ἀγαπώντων τὰς μελέτας τούτας.

Εὐχόμενος ἀπὸ καρδίας «εἰρήνην τοῖς ἀδελφοῖ
καὶ ἀγάπην μετὰ πίστεως ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κ
ρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ»[1], *πέρας τίθημι καὶ τοῦ Β*
τούτου Τόμου.

ΤΕΛΟΣ

ΚΑΙ ΤΩι ΠΑΤΡΙ ΤΩΝ ΦΩΤΩΝ ΘΕΩι ΔΟΞΑ

1) Ἐφεσ. ΣΤ'. 53.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελὶς
Ἀφιέρωσις	3
Εἰκὼν τοῦ Συγγραφέως	5
Πρόλογος ἢ Προοίμιον	7
«Ὁ Ῥαββῖνος Ἰσαὰκ Μ.»	13
Κρίσεις τοῦ ἐν Ἑλλάδι Τύπου	27
Κρίσεις εὐσεβῶν λογίων περὶ τοῦ «Ῥαββίνου Ἰσαάκ»	36
Κρίσεις τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνικοῦ Τύπου	36
Σκοπὸς τῆς συγγραφῆς τοῦ «Ῥαββίνου Ἰσαάκ».	42
«Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν σχέσει κλπ.»	47
Κρίσεις περὶ τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας»	51—54
Μέθοδος τῆς συγγραφῆς τῆς «Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας	55—57
Μαρτυρίαι ὑποστηρίζουσαι τὰ ἐν τῷ Α'. Τόμῳ.	57—63
Μία φιλικὴ ἐξήγησις	62—66
Ὁποῖος ὁ Β'. τόμος	66—67
Σκοπὸς τοῦ συγγραφέως	67—68
Εἰσαγωγή	99

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σελὶς

Ἱερεμίας ὁ Β' Πατριάρχης Κ)πόλεως καὶ οἱ Θεολόγοι τῆς Τυβίγγης Μαρτῖνος Κρούσιος καὶ Ἰάκωβος Ἀνδρέου 78
Ὁμολογία Γενναδίου, Πατριάρχου Κ)πόλεως.... 83
Ὁμολογία Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως..... 84
Ὀρθόδοξος Ὁμολογία τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς ὑπὸ Πέτρου τοῦ Μογίλα 92
Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1672 Συνόδου, καὶ τῆς ἐν Κ)πόλει τῷ ΑΧΛΗ' (1638)..... 93
Ὁμολογία Μητροφάνους τοῦ Κριτοπούλου..... 94
Πρακτικὰ τῆς ἐν Κ)πόλει τῷ 1672 γενομένης Συνόδου 99

ΜΕΡΟΣ Α'.

Σελὶς

Κεφ. Α'. **Διαφοραὶ Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, παραληφθεῖσαι ἐν τῷ ἀρτίως ἐκδοθέντι ἔργῳ «Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία» κλπ. —Περὶ τῶν μεταφράσεων τῶν Ἱερῶν Γραφῶν**..... 101
» Β'. Τίνα τὰ Κανονικὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης 117
» Γ'. Πότε γίνεται ἡ Μετουσίωσις..... 129
» Δ'. Βάπτισμα καὶ ῥάντισμα ἢ ἐπίχυσις.. 131

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

		Σελὶς
Κεφ. Ε'.	Διαφορὰ ἑνὸς ῥήματος ἐν τῷ Βαπτίσματι	151
» ΣΤ'.	Τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ.....	152
» Ζ'.	Εἰκόνες καὶ ἀγάλματα.....	156
» Η'.	Πῶς ἐκοινώνουν τῶν ἀχράντων Μυστηρίων οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοί..	158
» Θ'.	Κοινωνία τῶν ἀχράντων Μυστηρίων ὑπὸ τῶν παίδων.....	164
» Ι'.	Ἡ γονυκλιτῶς γινομένη προσευχή...	165
» ΙΑ'.	Κουρὰ Κληρικῶν, καὶ Παπαλήθρα..	167

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

		Σελὶς
Κεφ. Α'.	Περὶ τῶν ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ.	173
» Β'.	Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.	176
» Γ'.	Περὶ τῶν Μυστηρίων.....	182
» Δ'.	Περὶ τοῦ Βαπτίσματος.....	184
» Ε'.	Περὶ τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας.....	191
	Γνῶμαι τῶν ἀρχαίων Πατέρων περὶ τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας.....	197
» ΣΤ'.	Ἡ ἁγία Εὐχαριστία μεταδίδεται καὶ	

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

		Σελὶς
	εἰς τοὺς Κληρικοὺς καὶ εἰς τοὺς λαϊκούς	205
Κεφ. Ζ'.	Περὶ θυσίας ἐν Εὐχαριστίᾳ.....	207
» Η'.	Τί εἶναι αἱ ποιναί, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει ὁ Πνευματικὸς Πατὴρ εἰς τὸν μετανοοῦντα.....	208
» Θ'.	Περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός.....	215
» Ι'.	Περὶ Μνημοσύνων.....	217
» ΙΑ'.	Περὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Χρίσματος.	222
» ΙΒ'.	Περὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Γάμου....	224
» ΙΓ'.	Περὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Εὐχελαίου.	228
» ΙΔ'.	Περὶ τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης.	231
» ΙΣΤ'.	Περὶ τῆς Ἐκκλησίας.....	238
	Ἐπίλογος.....	245

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν.

Α

	Σελὶς
«Ἁγία Τριὰς», Ἀδελφότης Κ)πόλεως . .	14
«Ἀστραπὴ» Ἐφημερὶς	21-25
Ἀττά, Ἰμμανουὲλ Μασσίαχ . . .	30
Ἀλμά, τί σημαίνει	32
Ἀβραμῖκος, Ἀρχιῤῥαβῖνος	34
Ἀρειανοὶ—Ἀρμένιοι	49
Ἀποστολικὸν Σύμβολον	69
Ἀθανασιανὸν Σύμβολον	70
Ἄββοτ, ἀρχιεπίσκοπος Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας	85
Ἀλεξανδριανὸν χειρόγραφον	85
Ἀθανάσιος Πατελάριος, Πατριάρχης Κ)πόλεως.	85
Ἀμφιλόχιος, Ἐπίσκοπος Ἰκονίου . . .	119
Ἀποκάλυψις Ἀδάμ, Λάμεχ	126
Ἀποκάλυψις τῆς Θεοτόκου	123

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σελὶς

'Αρχίας, Μάρτυς 139
'Αμβρόσιος 'Επίσκοπος Μεδιολάνων . . . 135
'Αποστολικαὶ Διαταγαί 135
'Αχουμὰτ Καδδή, Βερροιεύς 83
Αὐγουστῖνος, ἐπίσκοπος 'Ιππῶνος . . . 204
'Αμηρᾶς Σουλτάν Μεχεμέτ 83

B

Βουτζᾶ, προάστειον Σμύρνης 13
Βαϊνδήριον, πόλις Μικρᾶς 'Ασίας . . . 13
Βέρροια, πόλις Μακεδονίας 13
Βουλγαρικὴ ἐκκλησία 56
Βαγιανέλλης Μελέτιος, φιλόμουσος καὶ φιλογενὴς 'Αρχιμανδρίτης 52-57
Βόννης Σύνοδος 99
Βάμβας, ἀρχιμανδρίτης 102
Βουλγάτας ἔκδοσις 117
Βαρνάβα ἐπιστολή 127
Βάπτισμα 'Αρμενίων. 132
Βάπτισμα 'Αγγλικανῶν 133
Βαπτίζω, πόθεν παράγεται 135
Βάπτισμα διὰ ῥαντισμοῦ, διὰ περιχύσεως, δι' ἄμμου διὰ τοῦ ἀέρος κλπ. . . . 140
Baur, ὁ ἐν Σμύρνῃ Καποκῖνος Θεολόγος . 144
Βαρείδης, Μητροπολίτης Καστορίας. . . 149
Βαπτίζεται, καὶ βαπτίζω σε ἐγώ . . . 151
Βενέδικτος, Πατὴρ τῶν Μοναχῶν . . . 171
Βερεγγάριος, σχολαστικὸς Θεολόγος . . . 197

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σελὶς

Βιτενβόρνιος, παρὰ τῷ Kimmel . . . 82
Wicleff Jhon, ἄγγλος αἱρεσιάρχης . . 11

Γ

Γιακὼβ ἐφφένδης, λογοκριτὴς Σμύρνης . . 15
Γεργανὸς Ζαχαρίας, Μητροπολίτης Ἄρτης . 75
Γεννάδιος ὁ Σχολάριος, Πατριάρχης Κ)πόλεως. 83
Γεμιστὸς ἢ Πλήθων Γεώργιος 83
Γρηγόριος ὁ Ἀμασείας 86
Γερμανοῦ «Εὐαγγελικὴ Σάλπιγξ» . . . 103
Γρηγορίου Θεολόγου ἀρίθμησις βιβλίων Ἁγίας Γραφῆς 118
Γιγάντων πραγματεία 127
Γρηγόριος Νύσσης 139
Γάρραρα ἢ Παπαλήθρα 172
Grigorie Theodorescu. 42
Γρηγόριος Μητροπολίτης Χίου Ἡρακλείας. . 50
Γρηγόριος Ε'. Πατριάρχης Κ)πόλεως . . 102
Γελάσιος Πάπας Ῥώμης 201

Δ

«Δαναός», Ἐφημερὶς Ἄργους 28
Döllinger, ὁ διάσημος Γερμανὸς Θεολόγος . 61
Δοσιθέου ὁμολογία 72
Δαμασκηνὸς Ἰωάννης. 108, 125
Δαμασκηνὸς Πέτρος 154

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σελὶς

Δομινικάλε. 161
Διάλογος Γρηγόριος Πάπας Ῥώμης. . . 171

Ε

Ἐλ-Σαδάγ 33
«Ἐμπρὸς» Ἐφημερίς 24
«Ἑσπερινὴ» Ἐφημερίς 30, 33, 35
Ἑρμηνεία αὐθεντικὴ τοῦ Νόμου . . . 64
Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις. 77
Ἑβραϊκὸν κείμενον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης . 101, 105
Ernestus Julius Kimmel Ruthenus. . 82
Εὐαγγέλιον Φιλίππου. 127
Ἕβδομον Εὐαγγέλιον 127
Ἑπτάλογος ἀγάπη 127
Εἰκόνες καὶ ἀγάλματα 156
Εἰρηναῖος Ἱερομάρτυς, ἐπίσκοπος Λουγδούνου. 198
Εὐγενίδης, ἰατρός 212

Ζ

Zola 44
Ζαχαρίας Μαθᾶς 88
Ζυγαδηνὸς Εὐθύμιος 197

Η

Ἡρακλῆς Ε. Πλατωνίδης. 36
Ἡσαΐου ῥήσεις 127

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Θ

	Σελὶς
Theologie Internationale (Revue) . .	11
Θεῖρα, πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας . . .	13
Θεσσαλονίκης Συναγωγή	13
Θρησκευτικὴ ἀδελφότης «Εὐσέβεια» ἐν Σμύρνῃ.	13
Θεόκλητος, Κρήνης Μητροπολίτης . . .	51
Θεόδωρος ὁ Ἀναγνώστης, ἐκκλησιαστικὸς ἱστοριογράφος	73
Θεόφιλος ὁ Κορυδαλεύς, Μητροπολίτης Ἄρτης.	75
Θεοφύλακτος, ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας . .	75, 197
Θεόδωρος ὁ Στουδίτης	98
Θεσσαλονίκης Συμεών	98
Θεόκλητος Φαρμακίδης	101
Θωμᾶ Εὐαγγέλιον	126
Θεοτόκου Ἀποκαλύψεις	127
Θεοδώρητος, Κύρου ἐπίσκοπος	141
Θεόδωρος, Τριμηθούντων ἐπίσκοπος . . .	204
Θεοδόσιος Ἀμορίου	157

Ι

Ἰωαννίνων Συναγωγή	27
Jules Verne	45
Ἱερεμίας Β'. Πατριάρχης Κ)πόλεως . .	72, 78
Ἰωάννης Μεσολωρᾶς, Καθηγ. Πανεπιστημίου.	73
Ἰουστῖνος, Αὐτοκράτωρ Κ)πόλεως . . .	74
Ἰωάννης Καρυοφύλλης	77
Ἰάκωβος Ἀνδρέου	78
Ἰωαννίκιος, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας . .	92

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σελὶς

Ἰησοῦς, υἱὸς Σειράχ 125
Ἰακώβου Πρωτοευαγγέλιον 126
Ἰωσὴφ τοῦ Παγκάλου προσευχή . . . 126
Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος 136, 140
Ἱερώνυμος ὁ Ἱερός 141
Ἰωάννης ὁ τῆς Κλίμακος συγγραφεύς . . 169
Ἰγνάτιος, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας . . . 197
Ἰουστῖνος, ὁ φιλόσοφος καὶ Μάρτυς . . . 197
Ἰννοκέντιος γ'. Πάπας Ῥώμης . . . 200, 204
Ἰούλιος, Πάπας Ῥώμης 70

Κ

Καβὼδ Γισραέλ. 30
Camille Flammarion 45
Κυριακὸς Διομ. Ἀναστ. Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. 54, 74, 89, 97
Κύριλλος Ε'. Λούκαρις, Πατριάρχης Κ)πόλεως. 59, 84
Κλέβελανδ Κόξ, Ἀγγλικανὸς Ἐπίσκοπος. . 61
Κριτόπουλος Μητροφάνης Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας 67, 72
Κρούσιος Μαρτῖνος, Θεολόγος Τυβίγγης . . 80
Καβάσιλας Νικόλαος 98
Κωνσταντῖνος ὁ Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων . 102
Καλλιπολίτης Μάξιμος, μεταφραστὴς τῆς Καινῆς Διαθήκης 102
Καάρι, καὶ Κααρού, τί σημαίνουσι . . . 107
Κανανί, τί σημαίνει 111
Κανονικὰ βιβλία Παλαιᾶς Διαθήκης. . . 117, 129

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σελὶς

Κλήμεντος διδασκαλία 127
Κηρύκου καὶ Ἰουλίττης μαρτύρια . . . 127
Κύριλλος Ἱεροσολύμων 136
Καπιτώλιος Ζεύς. 158
Κυπριανὸς Ἱερομάρτυς, Καρχηδόνος ἐπίσκοπος. 165
Κάλλιστος Νικηφόρος, Πατριάρχης Κ)πόλεως. 165
Κουρὰ κληρικῶν. 167, 172
Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς 202
Καποδίστριας, Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος . 102
Κλήμης ὁ Η'. Πάπας Ῥώμης. . . . 117

Λ

Λέων ΙΓ'. Πάπας Ῥώμης 62
Λουκιανός, ὁ χαρίεις Ἕλλην συγγραφεύς. . 64
Λίβς καὶ Λάουδνς, ἄγγλοι μεταφρασταὶ τῆς Παλ. Διαθήκης. 102
Λουκιανός, διορθωτὴς τοῦ κειμένου τῆς Παλ. Διαθήκης 113
Λαοδικείας Σύνοδος 117
Λαυρέντιος Μάρτυς 139
Λαγκφράγγιος μοναχός 200
Λέων ὁ Ἴσαυρος. 157

Μ

Michaud Eugène, Παλαιοκαθολικός . . 11
Μενεμένη, πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. . . 13
Μπαλατᾶς Κ)πόλεως. 13

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σελὶς

Μιδχὰτ ἐφφένδης, λογοκριτὴς Σμύρνης . . 15
Μελέτιος Γεωργιάδης, ἐπίσκοπος Περιστερᾶς . 27
Μελχῖται Ἱερομόναχοι Γαβριὴλ καὶ Ἰωάννης . 59
Μογίλας Πέτρος, Ἐπίσκοπος Κιέβου . . 67
Μάρκελος, ἐπίσκοπος Ἀγκύρας. . . . 70
Μετουσίωσις μετάφρ. τῆς λατινικῆς λέξεως transubstantiatio. 74, 197
Μελέτιος ὁ Συρίγος 77
Μάχουμετ Τζελεπῆς 83
Μεραχέφεθ, τί σημαίνει 112
Μελέτιος ὁ Πηγᾶς 84
Μελέτιος Πάπας Ἀλεξανδρείας. . . . 88
Μαζαράκης Ἄνθιμος. 88
Μακάριος, Πατριάρχης Ἀντιοχείας . . . 92
Μαργούνιος Μάξιμος, ἐπίσκοπος Κυθήρων . 95
Μακάριος, ἀρχιεπίσκοπος Λιθουανίας . . 101
Μπερεσίθ, τί σημαίνει 106
Μάρκου ἀποστόλου λειτουργία 163
Ματθαῖος Καρυοφύλλης, Κρὴς Παπολάτρις . 76
Μοζαραβικὴ λειτουργία 165
Μελάγχθων. 78

Ν

Νήλ, Ἄγγλος Θεολόγος 61
Νεόφυτος ὁ Βάμβας 101
Νούν, τί εἶναι 107
Νασκού-βάρ, τί σημαίνει 113
Νικήτας, ὑπομνηματιστὴς τῆς Ἁγ. Γραφῆς . 113

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σελὶς

Νικοδήμου Εὐαγγέλιον 126
Νικηφόρος Καλογερᾶς 131
Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης 160
Νεῖλος, ὁ μαθητὴς Χρυσοστόμου . . . 201

Ξ

Ξενοφῶν Παπαμιχαήλ, ἰατρός 53

Ο

Ὁσίανδρος Λουκᾶς, Διαμαρτυρόμενος Θεολόγος. 80
Οὐρβανὸς Β'. Πάπας Ῥώμης 201

Π

Popescu Mosçoia, ῥωμοῦνος Θεολόγος . . 42
Πατέρες Μονῆς Βατοπαιδίου 51
Πέτρος ὁ Μέγας, Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας . 59
Παΐσιος, Πατριάρχης Ἱεροσολύμων . . . 92
Πανάρετος, τί εἶναι 125
Πελάγιος, Πάπας Ῥώμης. 141
Παπαλήθρα, τί εἶναι. 167
Πασχάσιος Ῥάδβερτος 200

P

Revue Internationale de Théologie. . 11
«Ῥαββῖνος Ἰσαὰκ Μ.» 11

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σελὶς

Ῥιανκοὺρ Κόμμησσα ριλλέλην. . . . 89
Ῥώσσης Ζῆκος, Καθηγ. τοῦ Πανεπιστημίου . 99
Ῥαβανὸς Μαῦρος, ἀρχιεπίσκοπος Μουγουντίας. 204
Ῥάτραμνος Μοναχός. 204

Σ

Σώκια, πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας . . . 14
Στάης Σπυρίδων, πρώην ὑπουρ. τῆς Παιδείας. 21
Σουρῆς ὁ ποιητής 40
Strauss, διάσημος Γερμανὸς Θεολόγος . . 61
Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης 98
Σίξτος Ε'. Πάπας Ῥώμης 117
Σοκολόβιος Στανίσλαος 81

Τ

Τιμόθεος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως . 74
Τυπάλδος Κωνσταντῖνος, ἐπίσκοπος Σταυρουπόλεως. 102
Τερτυλλιανός, ἀπολογητὴς Λατῖνος. . . 135, 203
Τολήτου Σύνοδος 135

Φ

Φαβρικίου βιβλιοθήκη 75
Φιλολογία Νεοελληνικὴ Ἀνδρ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ 75
Φλωρεντίας Σύνοδος 83

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σελὶς

Φιλάρετος, Μητροπολίτης Μόσχας . . . 101
Φιλίππου Εὐαγγέλιον. 127
Φακοῦνδος, ἐπίσκοπος Ἑρμιάνης . . . 204

X

Χαρλέσιος (Harles), συγγραφεύς . . . 75
Χρυσόστομος ὁ ἅγιος Ἐπίσκοπος Κ)πόλεως . 198
Χρυσόστομος, Μητροπολίτης Δράμας. . . 93

Ψ

Ψαλμοὶ Ἐλδὰδ καὶ Σολομών 127

Ω

Ὠριγένης, ὁ μέγας Θεολόγος 204

ΤΕΛΟΣ
ΚΑΙ ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Ἐσφαλμένον	Σελίδος	Διωρθωμένον
Χαδέσα	34	Χαδεch́.
ἔγγραφόν μοι	38	ἔγραφόν μοι.
τὺν	45	τὸν
συνετάττονεν	45	συνετάττομεν
Θεωρεῖ	55	Θεωρῶ
Ἀκοστόλων	55	Ἀποστόλων
συνθήκας	56	συνηθείας
καὶ λεπτεπίλεπται	61	αἱ λεπτεπίλεπται
πρό τε τὴν Ἱερὰν Σύνοδον	62	πρός τε τὴν Ἱερὰν Σύνοδον
ναὶ	67	καὶ
ἦ	67	ἦ
su Pontio Pilato	70	sub Pontio Pilato
Θεολογικαὶ ἀπαιτήσεις	72	Θεολογικαὶ ἀπαντήσεις
Κάρολον τὸν Λ΄.	85	Κάρολον τὸν Α΄.
Στουδιόης	98	Στουδίτης
νοῦτο	104	τοῦτο
Ἰεζακίας	118	Ἰεζεκιὴλ
πέετε	120	πέντε
Λαιδικίᾳ	123	Λαοδικείᾳ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐσφαλμένον	Σελίδος	Διωρθωμένον
βαπίτσματος	143	βαπτίσματος
ἐκκλησιαστικαὶ	143	ἐκκλησιαστικὴν
sine gum non	147	sine qua non,
Ῥοδίων	148	Ῥόδων
εὐλογίαι	150	ἀναλογίαι
ὅτι δύναται νὰ ἀκυρώσῃ τὸ Βάπτισμα	150	ὅτι δὲν δύναται ν' ἀκυρώσῃ,
τῆς ζωῆς των	153	τῆς ζωῆς του
σύμβουλον	162	σύμβολον
εἰκότες	179	εἰκότως
(Μετὰ τὸ Κεφ. Δ'.)	184	(πρόσθες) τὸ Βάπτισμα
σκοπὸν ἔχοντες	187	σκοπὸν ἔχοντος
ἡ γεγουυῖα λογίζεται	188	ἡ γεγονυῖα οὐ λογίζεται
corpus, meus	203	corpus meum
διήκουσι	217	διήκουσα
Νεοστοριανικὴ	222	Νεστοριανικὴ
καὶ τὰ θήλεα δώδεκα	223	καὶ τὰ θήλεα δώδεκα.
τέταρρον	228	τέταρτον
extême	231	extrême
Ἐκκλσίκ	237	Ἐκκλησία
λέγοντε	242	λέγοντα
ἔπεσθαι	243	ἕπεσθαι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΤΩΝ Κ. Κ. ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κων)πόλεως

Ὁ Πανοσιολογ. κ. Ἱερόθεος, Μέγας Ἀρχιμανδρίτης σώματα 1, ὁ Πανοσιολογ. κ. Νικόδημος, Μέγας Σύγγελος 1, ὁ Πανοσιολογ. κ. Γρηγόριος, Ἀρχιμανδρίτης 1, Αἰδεσιμώτατος κ. Νικόλαος, ἱερεύς, Χῖος 1, ὁ ἄρχων πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κ. Γεώργ. Βιολάκης 1, ὁ κ. Ἰάκωβος Ι. Ναυπλιώτης, α'. Δομέστιχος τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας 1, ὁ κ. Νικόλαος Κονταρίνης 1, ὁ κ. Ἰωάννης Κωνσταντινίδης 1, ὁ κ. Χ'' Ἰωάννης Λάμπρου Βαρναῖος, 1, ὁ κ. Ἀθανάσιος Μακαρίου 1, Ἁγιοταφιτικὸν Μετόχιον 2.

Ἁγίου Ὄρους Ἄθωνος

Τῇ εὐγενεῖ μερίμνῃ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Κυρίου Ἰωαννικίου Ἱερομονάχου Συμωνοπετρίτου.

Πανοσιολογ. κ. Φίλιππος Καρακαλλινὸς 1, Πανοσιολογ. κ. Κορνήλιος Λαυριώτης ἀρχιγραμ. Ἱερᾶς Κοινότητος 1,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κ, Φώτιος ἱεροδιάκονος Παντοκρατορινὸς ὑπογραμ. ἱερ. Κοινότητος 1, Τὸ ἱερὸν Κοινόβιον Σίμωνος Πέτρας, 4, Πανοσιολογιώτατος κ. Ἰωαννίκιος Σιμωνοπετρίτης 1, Πανοσιολ. κ. Νικηφόρος Ἁγιογράφος Θεολογίτης 1, Πανοσιολ. κ. Νεόφυτος Ἁγιογράφος ἐξ Ἁγ. Ἄννης, Κοιμήσ. Θεοτόκου 1, Πανοσιολ. κ. Χαραλάμπης Κρὴς Ξενοφωντινῆς Σκήτης ἱεροψαλ. Ῥωσ. Μοναστηρίου 1, Πανοσιολ. κ. Ποιμὴν Ἱεροδιάκονος, Ῥῶσσος Ἑλληνομαθὴς αὐτόθι 1, Ὁ κ. Δημήτριος Κουτσοφέλης, ξυλουργὸς 1, κ. Ἠλίας Β. Π. Ἰωάννου, ἀρχιυλοτόμος 1, κ. Ἰωσὴφ Ἀθανασίου, ἀρχιμάστορας 1, Ἡ Ἱερὰ καὶ Σεβασμία Μονὴ τοῦ Βατοπαιδίου σώμ. 20, Ἡ ἐν Χριστῷ ἀδελφότης Ἰωασαφαίων ἁγιογράφοι 1.

Οἰνόης Πόντου

Τῇ εὐγενεῖ μερίμνῃ τοῦ ἀξιοτίμου κ. Σταύρου Δεληγιάννη.

Αἰδεσιμώτ. Παπᾶ Σταῦρος. Οἰκονόμος 1, Αἰδεσιμώτ. Παπᾶ Σωκράτης Μεϊμαρίδης 1, Αἰδεσιμώτ. Παπᾶ Χρῖστος Μαυρουδῆς 1, Ἐξοχώτ. κ. Ἠλίας Μεϊμαρίδης, Ἰατρὸς 1, Ἐντιμότ. κ. Λεόντιος Β. Τσακηρίδης 1, Ἐντιμότ. κ. Γεώργιος Ν. Γελεκλίδης 1, Ἐντιμότ. κ. Στέφανος Πιλίδης 1, Ἐντιμότ. κ. Σπυρίδων Ἰωαννίδης 1, Π. Χ. Ξανθόπουλος 1, Ἐντιμότ. κ. Λεόντιος Χ. Ἐλευθεριάδης 1, Ἐντιμότ. κ. Γεώργιος Θ. Θωμαΐδης 1, Ἐντιμότ. κ. Βασίλειος Ν. Τοροσιάδης 1, Οἱ κ. κ. Σταῦρος Π. Δεληγιάννης 1, Ἀναστάσιος Γ. Μαυρίδης 1, Νικόλ. Θ, Προυσσαεὺς 1.

Σινώπης

Τῇ εὐγενεῖ μερίμνῃ τοῦ ἀξιοτίμου κ. Βασιλείου Χατζηφωτίου.

Ὁ Ἐντιμ. κ. Γ. Ν. Γερεπακάνης 1, Ἐντιμ. κ. Χρῖστος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πέτρας

Μιγρέλης 1, Ἐντιμ. κ. Μ. Γιαννούσης 1, Ἐντιμ. κ. Πέτρος Κ. Πέρρου 1, Ἐντιμ. κ. Σάββας Χ, Σάββα 1, Ἐντιμ. κ. Ἀνέστης Κουτσαΐδης 1, Ἐντιμ. κ. Χαραλάμπης Δ. Ἐλευθεριάδης 1, Ἐντιμ. κ. Δ. Π. Παπαδανιὴλ 1, Ἐντιμ. κ. Κυριακὸς Κεγιόγλους 1, Ἐντιμ. κ. Ν. Βασιλιάδης 1, Ἐντιμ. κ. Παρ. Σωτηριάδης 1, Ἐντιμ. κ, Μιχαὴλ Ν. Γκανῆς 1, Ἐντιμότ. κ, Χρῖστος Καφειρόπουλος 1, Ἀνέσ. Θ. Κατρανίτης.

Βαϊνδήριον Μικρᾶς Ἀσίας

Τῇ εὐγενεῖ μερίμνῃ τοῦ ἀξιοτίμου κ. Δημητρίου Μανουσοπούλου.

Ὁ Πανοσιολ. κ. Γρηγόριος Ἀρχιμανδρίτης 1, Ὁ ἱερολογ. κ. Δημήτριος Χ. Ψαλτάκης, ἱεροδιάκονος 1. Ἐξοχώτ. κ. Φ. Ε. Ζέρβας, Ἰατρὸς 1, Ἐξοχώτ. κ. Εὐστάθιος Κ. Ζέρβας 1, Ἐντιμότ. κ. Παναγιώτης Δ. Ψάλτης 1, Ἐντιμότ. κ. Βασίλειος Χ. Χαραλάμπης 1, Ἐντιμότ. κ. Δημήτριος Μανουσόπουλος 1.

Ἀμισός.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Ἰωάννου Εὐτυχιάδου.

Ὁ Πανοσιολ.. κ. Νικόδημος Ἀρχιμανδρίτης, 1, ὁ Ἐλλογιμ. κ. Ἰωάννης Κοκκολάτος, Καθηγητὴς μαθηματικῶν 1.

Ἀθηνῶν

Ὁ Σεβασμ. Πάρου καὶ Νάξου κ. Γρηγόριος 2. — Ὁ Σεβασμ. Πενταπόλεως κ. Νεκτάριος, Διευθυντὴς τῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς 1. — Οἱ ἐξῆς ἱεροσπουδασταὶ τῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς κ.κ. Πασχάλης Δ. Πασχαλίδης 1, Ἰωάννης Γιαννούλης 1, Δημήτριος Ἀλτιπαρμάκης 1, Γεώργιος Α. Ψαριανὸς

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

1, Μιχαὴλ Ἐλ—Μακάρι Αἰγύπτιος 1, Χρῖστος Χ. Μαραγγὸς 1, Κωνσταντῖνος Θ. Σωτηρίου 1, Βασίλ. Ἀπ. Καραγιαννάκης, Στενημαχίτης 1, Δημήτριος Χαΐμαντᾶς 1, Μιχαὴλ Α. Νομίδης 1, Ἀθανάσιος Π. Λαμπαδαρίδης, Πανόρμιος 1, Ἰωάννης Ἀνδρ. Βλαχάκης, Κρὴς 1, Νικόλαος Βαρδάκας 1. — Ὁ Αἰδεσιμ. Παναγ. Στελάκης Ἐφημ. Μητροπόλεως 1, ὁ Πανοσ. Πανάρετ. Δουληγέρης Ἀρχιμανδρ. 1, ὁ αἰδεσ. Νικόλ. Λειβαθηνός, Ἐφημ. Ἁγίας Εἰρήνης 1, ὁ Πανοσ. Ἀρχιμανδρ. Γρηγ. Καρατζᾶς 1, ὁ Πανοσ. Ἀρχιμ. Πολύκαρπος Ἀργυράκης 1, ὁ κ. Φίλιππος Παπαδόπουλος, καθηγητὴς τῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς 1. — Οἱ κ.κ. καθηγηταὶ τοῦ Βαρβακείου ἢ Πρακτικοῦ Λυκείου Ἀθηνῶν Γεώργιος Τσερέπης 1, Γεώργ. Παπαφωτίου 1, Νικόλ. Ἱερομνήμων 1, Βασίλ. Παπαθανασόπουλος 1, Ἐμμανουὴλ Κωστόπουλος 1, Φιλόθεος Στεφανάκος 1, Κωνστ. Δ. Παπακωνσταντίνου 1, Π. Ἀ. Λευκαδίτης 1, Π. Τσίληθρας 1.—Οἱ κ.κ. Γεώργιος Ματθόπουλος 1, Δανιὴλ Κουτλομουσιανός, Μοναχὸς 1, Ἰωάννης Ἰσάτσος, Ἀρειοπαγίτης 2, Μιχαὴλ Ἰ. Γαλανός, Διευθυντὴς τῆς «Ἀναπλάσεως» 1, Σακελάριος Ἰ. Γαλανὸς 1, Κωνσταντῖνος Ἀ. Διαλησμᾶς 1, Νικόλαος Μεταξᾶς, Διευθυντὴς Δημοτ. Σχολείου 1, Θεόδωρος Παλληκαράκης 2, Γεώργ. Ἰωαννίδης 2, Βασίλειος Ἀναστόπουλος 1, Πέτρος Καναγκίνης 1, Ἀναστάσιος Δ. Φέξης βιβλιοεκδότης 1, Παρασκευᾶς Παρασκευόπουλος 1, Ἀνιστ. Μπόγρης, φαρμακοποιὸς 1, Χρῖστος Λεωνίδας, ὑπάλληλος Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου 1, Δημήτρ. Γ. Σουρμελῆς, λογιστὴς Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου 1, Ζ. Βαλτινὸς 1, Ἀθ. Πετράκης, Διευθυντὴς Ξενοδοχείων Αἰγύπτου καὶ Ἀργολίδος 1, Ἰωάννης Ῥοζάκης 1, Ἰωάννης Μπίμπας, Διευθυντὴς Ξενοδ. Κορινθίας 1, Ἀ. Βαρβαρρῆγος 2, Ν. Καζούρης 1, Ἀ. Σημαντηράκης 1, Λουκᾶς Ν. Σιδηρᾶς, Γενικὸς Διευθυν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς τῶν Ταχυδρομείων 1. Γρηγόριος Κούπας 2, Γεράσιμος Λαλάκος 1, Ἀθανάσιος Εὐθ. Ποντίκας 2, Εὐθύμιος Γιανακόπουλος 1, Μιχαὴλ Πετράκης 1, Ἀνδρέας Ῥουσέας 1, Δημήτρ. Ἀρβανίτης 1, Ἀθαν. Ἄγγλος 1, Κωνσταντ. Γῶγος, ὑπάλληλος Καταστημάτων Σόλωνος 1, Α. Μ. Παπαϊωάννου 1, Ἀ. Ἀ. Ντούλιος 1, Λάμπρος Γιαννούλης 1, Ν. Κωβαῖος 1, Ν. Παντολέων 1, Κ. Ἐλευθερίου 1, Γ. Σταφυλάκης 1, Π. Βλασσόπουλος 1, Σῖμος Ἀνδριτσόπουλος 1, Ἀναστάσιος Κ. Σαμαρτζῆς 1, Π. Ν. Ἀλεξίου, φοιτητὴς 1, Θεμιστοκλῆς Χ. Ῥήγας 1, Σωτήριος Μαυραγάνης 1, Παναγιώτης Φωφώλης 1, Ἑλένη Π. Φωφώλη 1, Ἀ. Ῥοῦσος 1, Φίλιππος Φίλιος, κρεοπώλης 1, Ἀλκιβιάδης Φίλιος 1, Βασίλειος Τουρλωτὸς 1, Δημήτριος Π. Λεκάκης 3, Γεώργ. Παν. Ζαχαριᾶς 1, Ἀλέξ. Π. Ῥούπας 1, ὁ αἰδεσιμ. Κωνσταντῖνος Τραϊοφόρος, ἐφημ. ἁγ. Ἰωάννου ἐν Ἐπιδαύρῳ Λιμηρᾶς 1, Κωνστ. Π. Τιλέλης 1, Γεώργιος Παϊζάνης 1, Ἰωάννης Γ. Λεκάκης 1, Ἰωάννης Σκρόνιας 1, Σταμάτιος Λεβεντάκης, ἐφαπλωματοποιὸς 1, ὁ πανοσ. Ἀρχιμ. Ἀγαθάγγελος Τζαβέλλας, ἐφημ. ἁγ. Σπυρίδωνος 1, Θεμιστοκλῆς Πάνος 1, Γρηγόριος Π. Γεωργιάδης 1, Παναγιώτης Ἰ. Παππαπανούσης 1, Σωτήριος Γ. Παπαφράγκος, φοιτητὴς φιλολογίας 1, Δημήτριος Μηλᾶτος 1, Σπυρίδων Α. Τρανός, φοιτητὴς Θεολογίας 1, Δημήτριος Γ. Βολίδης, φοιτητὴς Θεολογίας 1, Διονύσιος Α. Φουρτζῆς, φοιτητὴς Θεολογίας 1, Π. Δ. Κουλούρης, μαθητὴς Γυμνασίου 1, Ἀθανάσιος Βερροιόπουλος 1, Δράκος Παπαδημητρίου, βιβλιοπώλης 5, Κωνσταντῖνος Α. Κωνσταντινίδης, Κύπριος, φοιτητὴς τῆς Θεολογίας 1, Νικόλαος Εὐτυχιάδης 1, Ἰωάννης Εὐτυχιάδης, ἐξ Ἀμισοῦ 1, Σάββας Καπαροζίδης 1, ὁ ἱερὸς Ναὸς τῆς ἐν Οἰνόῃ Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου 1, ὁ ἐν Φάτσῃ ἱερὸς Ναὸς τοῦ ἁγ. Γεωργίου 1, Σταῦρος Ταταράκης 1 καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῇ εὐγενεῖ αὐτοῦ φροντίδι. Δημήτριος Χάμπας, καθηγητὴς 1, Ἀλκιβιάδης Ἀργυρόπουλος, καθηγητὴς 1, Σταῦρος Ἀλεξιάδης, παιδαγωγὸς 1, Ἰωάννης Γιακουμῆς, σχολάρχης 1, Χρῖστος Κανελλόπουλος, ὑπάλληλος 1, Παρασκευᾶς Ἀλεξόπουλος, ὑπάλληλος Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν 1, Δ. Παπαχριστόπουλος, δημοδιδάσκαλος 1, Ἀρ. Χαντζάκης, δημοδιδάσκαλος 1, Νικόλ. Κόσσιβας, δημοδ. 1, Γεώργ. Βασιλειάδης δημοδ. 1, Ἰωάν. Ἰωαννίδης, μηχανικὸς 1, Κων. Φραγκούλης, ἑλληνοδιδ. 1, Λεονάρδος Παπαβασιλείου 1, Ἀπόστολος Ἀλεξανδρῆς, ἑλληνοδιδ. 1, Μιχαὴλ Π. Καλαμάκης, φοιτητὴς Φιλολογίας 1, Κωνστ. Παπακωνσταντίνου, μαθητὴς Διδασκαλείου Ἀθηνῶν 1, Ἀνδρέας Χ. Τριανταφύλλου, ἐκ Σπετσῶν, φοιτητὴς Θεολογίας 1, ὁ κ. Λ. Λασκαλόπουλος 1, Φ. Ἀ. Στεργίου 1, Λεωνίδας Βουζουνάρας 1, Χρῖστος Ν. Καλαντζῆς 1, Ἀλέξανδρος Ἰ. Ζῶτος 1, ὁ ἱερολογ. ἱεροδιάκονος κ. Ἱερώνυμος Μυριανθεὺς 1, καὶ τῇ εὐγενεῖ αὐτοῦ μερίμνῃ οἱ κ.κ. Παναγιώτης Τζαννέας 1, Θεολόγος Μακαρώνας 1, Ἀθ. Πανταζῆς 1, Βασίλειος Κορδύλης 1, ἱεροδ. Διονύσιος Κουγτσόγλου 1, ἱεροδ. Πανάρετος Ξανθόπουλος 1, ἱεροδ. Γρηγόριος Σπανούδης 1, ἱεροδ. Ἰωάννης Ἀνδρεάδης 1, ὁ κ. Ἰωάν. Ἐμμανουὴλ 1, Γεώργιος Κ. Κριεζῆς, μαθητὴς τοῦ Πρακτικοῦ Λυκείου 1, Ἀδριανὸς Ν. Ἀμβράζης, τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς 1, Ἰωάννης Νικ. Ἀμβράζης, τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς 1, Χρῖστος Ν. Ἀμβράζης, μαθητὴς 1, Νεοκλῆς Ν. Ἀμβράζης 1, Χρυσαυγὴ Χ. Ἀμβράζη 1, Χριστίνα Ν. Ἀμβράζη 1, Δημήτριος Χ. Ἀμβράζης, ἐνωμάρχης τῆς Ἀστυφυλακῆς, Σταθμάρχης Νέας Ἀγορᾶς 1, οἱ αἰδεσιμώτατοι κ. κ. Ἰωάννης Μπρατσιώτης, οἰκονόμος 1, Νεκτάριος Παπαγεωργίου, Ἀρχιμανδρίτης 1, ἱερολ. Νεόφυτος Λαμπαδαρίου, φοιτητὴς Θεολογίας 1, οἱ κ. κ. ἐπίτροποι τοῦ παρὰ τὸν Ἱλισὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος Ἰωάννης Ἀθουσάκης 1, Στυλιανὸς Γότης 1, Σωτήριος Τσάκνης ἢ Τσακλῆς 1, καὶ τῇ εὐγενεῖ τοῦ κ. Τσάκνη φροντίδι οἱ κ. κ. Δ. Κανάκης 1, Ἐμμανουὴλ Στεφανίδης 1, Βασίλ. Παλιούρας, καθηγητὴς 1, Νικόλαος Γεωργανόπουλος, ὑπάλληλος τῆς Ἐθν. Τραπέζης 1, ὁ ἀξιότιμος κ. Γεώργιος Δ. Ῥουσσᾶς ἐκ Μακρυνίτσης 1, καὶ τῇ εὐγενεῖ αὐτοῦ φροντίδι ἡ κυρία Χαρίκλεια Γ. Ῥουσσᾶ 1, οἱ κ.κ. Ἀθανάσιος Γ. Ῥουσσᾶς 1, Δήμητρα Γ. Ῥουσσᾶ 1, Πύρρος Γ. Ῥουσσᾶς 1, Αἰκατερίνη Α. Ζανίδη 1, ὁ κ. Ἰω. Θ. Μαρμαροκόπος 1, καὶ τῇ εὐγενεῖ αὐτοῦ φροντίδι οἱ κ.κ. Θεόδ. Κόντερης 1, Δημήτριος Ἀνέζης, δικηγόρος 1, Βασίλ. Φύτιζας 1, Χρῖστος Βουτσαρᾶς 1, ὁ αἰδεσ. ἐφημέριος ἁγ. Γεωργίου κ. Κ. Η. Πούμπουρας, Θεολόγος 1, ὁ κ. Νικ. Μεταλλινὸς 1, ὁ κ. Νικόλ. Μωραΐτης, ἐπιπλοποιὸς 1, τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Μηνᾶ Χαρίτου, ἐκ Δρόβιανης 1, οἱ κ.κ. Γ. Πολίδος 1, Χρῖστος Ν. Πάντος 1, Σταῦρος Μπερούκας 1, ὁ κ. Ἀνδρέας Ἀγγελόπουλος Ἀθάνατος 1, ὁ κ. Βασίλ. Ἀ. Ξανθόπουλος, δικηγόρος 1. Οἱ κ.κ. Θ. Ζωγραφίδης 1, Κοσμᾶς Φούτας 1, Ἰωάννης Μαγκαρδᾶς ἐργοστασιάρχης 1.

Μοσχονήσια.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτου κ. Γερμανοῦ Παλαιολόγου.

Ὁ Πανοσιολ. κ. Γερμανὸς Παλαιολόγος 1. Νικόλ. Γκαγκάνης διδάσκαλος 1, Παρασκευᾶς Ἰ. Ἀθηναῖος, διδάσκαλος 1, Κυριακὸς Γεωργαντᾶς διδάσκαλος 1, Σακελλάριος Παπᾶ Φραντζέσκος 1, Ἐπαμινώνδ. Ν. Παρασκευᾶς 1, ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Διονύσιος Χαρβαλιᾶς 1, Κυριαζῆς Δ. Βαφειάδης 1, Ἰωάν. Ἐμμανουὴλ Βουτούρης 1,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Παναγῆς Δ. Ἀγγελίδης 1, Εὐστράτιος Ν. Ἀνδρέου 1, Θεόδ. Ἰ. Μανδαμαδιώτης 1, Χρῖστος Χαραλ. Σεβαστοῦ Ἄγγελος Ν. Ἀνταλῆς 1, Νικόλ. Κ. Παραμυθᾶς 1.

Καισάρεια.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Ἱερολογιωτάτου Ἱεροδιακόνου κ. Ἱλαρίωνος Παπᾶ Ἰορδάνου οἱ ἑξῆς κ. κ. ὁ Ἱερολ. ἱεροδιάκονος Ἱερόθεος Κωνσταντινίδης ἐξ Ἀμισοῦ 1, ὁ κ, Ἀναστάσιος Συμεωνίδης ἐκ Ζινδζῆ-Δερε 1, ὁ κ. Ἀδείμαντος Χα. Χ. Ἀρζουμανίδης ἐξ Ἀμασείας, 1, ὁ κ. Παναγ. Τεμιρδζόγλους ἐξ Ἀπτούλ-Ῥαχμὰν Μεταλλείου 1, ὁ ἱερολογ. Ἱεροδ. κ. Πολύκαρπος Σουμελιώτης 1, ὁ ἱερολ. Ἱλαρίων Ἱεροδιάκονος ἐκ Καισαρείας 1, ὁ κ. Ἰωάννης Παπᾶ Πέτρου ἐκ Μεταλλείου Σίμ. 1, ὁ ἱερολ Διάκονος κ. Βασίλειος Φελέκης ἐκ Μεταλλείου Ἄκ-Δὰγ 1.

Κόρινθος.

Ὁ κ. Ἰωάννης Γεραρῆς Γυμνασιάρχης 1, ὁ κ. Θεοδώρου Συμβολαιογράφος 1.

Ἱερουσαλήμ.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ναζὴπ Κ. Χακήμ.

Οἱ ἑξῆς μαθηταὶ τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς κ.κ, Νάζη Γεωρ. Σίκαλι ἐκ Ναζαρὲτ 1, Μωϋσῆς Ἐ. Ἰωβίδης ἐκ Χούσουν 1, Νικόλαος Θεοδούλου ἐκ Ναζαρὲτ 1, Χρῖστος Δ. Παπαδόπουλος ἐκ Προύσσης 1, Ἰάκωβος Ἰωαννίδης ἐξ Ἀδριανουπόλεως 1, Παιδονόμος Ἱερατ. Σχολῆς 1, Δημήτριος Παναγιώ-

Δημοσια Κεντρικη Βιβλιοθηκη Βεροιας

του Σάμος 1, Ἰωάννης Θεοδώρου Κύπριος 1, Ἀμὴν Π. Νικολάου ἐκ Καΐφας 1, Ἀντώνιος Σ. Βαρακλείδης ἐξ Ἀλατσάτων 1, Εὐριπίδης Ζαφειριάδης ἐκ Προύσης 1, Δημήτριος Σαββίδης ἐξ Ἱεροσολύμων 1, Χαλὴλ Ἰωάννου ἐκ Πῆρι 1, Ἐμμανουὴλ Κρητικίδης 1,

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Ἱεροσπουδαστοῦ κ. Ἐμμανουὴλ Ἰωαννίδου οἱ ἑξῆς :

Οἱ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Σταυροῦ κ. κ. Ἀγαθάγγελος Ἱεροδιάκονος 1. Παΐσιος Ἱεροδιάκονος 1, Ἀβράμιος Μοναχὸς 1, Γεράσιμος Μοναχὸς 1. Γεώργιος Κηλάδης 1, Πυθαγόρας Θέμελης 1, Σταῦρος Θωμαΐδης 1, Χαραλάμπης Βαφείδης 1, Γεώργιος Γαλετάκης 1, Γεώργιος Δεληγιάννης 1, Σωτήριος Ἀγγελόπουλος 1, Ἀγησίλαος Καραμπασάκης 1, Ἀναστάσιος Κανζόρης 1, Κωνσταντῖνος Στυλιανάκης 1, Νικόλαος Γιακουμάκης 1, Παναγιώτης Κορώσης 1, Γεώργιος Χαραλάμπους 1, Δημήτριος Οἰκονομίδης 1, Ἰωάννης Σκαμπαγιάννης 1, Στέργιος Δημητριάδης 1, Σωτήριος Ἀγγελίδης 1, ὁ ὁσιώτατος Γεννάδιος Μοναχός, μέγας Οἰκονόμος 1, ὁ Πανοσιολ. Ἐφραὶμ Βολωνάκης ἱερομόναχος

Δαρδανέλλια

Dr J. Scalieri Bey. 1.

Σύμη

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Νικήτα Π. Κατζαρᾶ.

Οἱ κ. κ. Νικήτας Π. Κατζαρᾶς 3, Λαϊκὸς Σύλλογος «Νιρεὺς» 2, Βασίλειος Ζαχαρίου 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τραπεζοῦς

Ὁ κ. Ἠλίας Ἀ. Ἀθανασιάδης 1,

Βῶλος

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Κωνστ. Κακομοίρου.

Οἱ κ. κ. Παλ. Σ. Παπαδημητρίου 1, Ν. Π. Σακελλαρόπουλος 1, Στέφανος Παπαθανασίου 1, Ν, Τσαλαπάτης 1. Δ. Β. Σαμουλτάνης 1, Ἰωάννης Ἀ. Ζῆφος 1, Μαργ. Πατσιατᾶς 1, Δ. Γ. Ζαφρακόπουλος 1, Κλεάνθης Βασδέκης 1, Ἀδὰμ Σκοτεινιώτης 1, Κ. Δ. Μαγαζιώτης 1, Κ. Ζαγοριανὸς 1, Κ. Σ. Κόσιβας 1, Δημ. Νάνος 1, Ἀχιλ. Γουργιώτης 1, Ν, Κ. Βάτσιος 1, Γ. Καμέσης 1, Ἀλ. Ν. Καϊμάμης 1.

Μακρυνίτσης

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Κωνστ. Κακομοίρου.

Οἱ κ. κ. Μαργ. Πολυμέρου 1, Ἰωάν. Μαντάνης 1, Θωμ. Γ. Πέρλιος 1, Γ. Π. Νταβλαμάνης 1, Ἀθ. Ψύρρης 1, Στάμος Σ. Ἄξελὸς 1, Γ. Καρακωνσταντᾶς 1, Δ. Ἰ. Φιλίππου, Ἱεροψάλτης 1, Δ. Κ. Γκρέκος 1, Διομήδης Γ. Διομήδους 1, Βεργῆς Ἀλ. Καραβέργου 1, Ἰωάννης Διακουμίδης (Βώλου) 1, Γεώργ. Β. Μαράβας (Τρίκαλα) 1.

Πάνορμος Τήνου.

Ὁ κ. Κοσμᾶς Ἀ. Πρίντεζης 1.

Τρίπολις.

Ὁ κ. Ἰωάννης Ν. Ταγκόπουλος, μαθητὴς τοῦ Διδασκαλείου 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Θεῖρα Μικρᾶς Ἀσίας.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιστίμου κ. Νικολ. Ἰορδανίδου.

Ὁ κ. Νικόλ. Ἰορδανίδης 1, ὁ Πανοσιολ. κ. Μελέτιος Μιχαηλίδης ἱερομνήμων 1, οἱ κ. κ. Μιχαὴλ Παναγιώτου 1, Πανάνης Γ. ἀρτοποιὸς 1, Μιχαὴλ Γ. Πανᾶς 1, Ἄριστος Χ. Κωστῆς 1, ἡ εὐγενεστάτη Κυρία Στυλιανὴ Ἀναστασιάδου 1, Μάρκος Ν. Ζουρτὰν 1, Ἀλέξανδ. Ἠλιάδης 1, Δημήτριος Στεργίου 1, Στέλλιος Δ. Κονταξῆς 1, ὁ Πανοσιολ. Συμεὼν Ἱερομόναχος 1.

Πειραιεύς.

Οἱ κ.κ. Γεώργ. Ἀνταλῆς, Παραγγελιοδόχος 1, Δημήτριος Ἀντωνίου 1, Σ. Ἐλευθερίου, φαρμακοποιὸς 1, Ἰωάννης Ε. Κωνσταντίνου, φαρμακοποιὸς 1, Δ. Σκαρμοῦτσος 1, Νικόλ. Δ. Τσαγκάρης, χρυσοχόος 1, Ἰ. Κελαϊδῆς 1, Ἰ. Τσακίρης 1, Σ. Κωνσταντόπουλος 1, ὁ αἰδεσ. οἰκονόμος Νικόλ. Βλυσίδης, ἐφημέριος ἁγ. Νικολάου 1, τῇ εὐγενεῖ μερίμνῃ τοῦ κ. Ἰ. Ἐ. Λάβαρη οἱ κ.κ. Ζαχαρίας Παπαδήμας 1, Κωνστ. Φατοῦρος 1, Σπυρ. Μεγαλοοικονόμου 1, Γεώργ. Λάβαρης 1, Θεόδ. Τζαλόπουλος 1, ἡ κυρία Παρασκευοῦλα Κοσμίδου 1, ὁ κ. Χρῖστος Ἐ. Ἀδὰμ 1, καὶ τῇ εὐγενεῖ φροντίδι αὐτοῦ οἱ κ. κ. Κωνστ. Δεκαβάλλας 1, Χρῖστος Χριστοδούλου 1, Μαρία Παρασκευᾶ 1, Γεώργ. Κάλφογλους 1, Ἀλέξανδρος Θεοχάρης 1, Γεώργ, Καπότζαρης 1.

Πουλανδζάκη Κερασοῦντος Πόντου.

Τῇ πρόφρονι φροντίδι τῶν Ἐλλογιμωτάτων κ.κ. Ἀνέστη Κ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οἰκονομίδου, Σχολάρχου, Γεωργίου Γεωργιάδου καὶ Γεωργίου Ἐλ. Στεφανίδου, διδασκάλων.

Οἱ κ. κ. Ἀνέστης Κ. Οἰκονομίδης, Ἀργυροπολίτης 1, Χαραλάμπης Κ. Κανέτης 1, Γεώργ. Ἰ. Γεωργιάδης 1, Γεώρ. Ἐλ. Στεφανίδης 1, Βασίλ. Ἠ. Νερόπουλος 1, Βασίλειος Π. Ἀσκόπουλος 1, Σάββας Χ. Ἀγαθαγγέλου 1, ΧΓ΄΄ ΧΘ΄΄ Μεταξόπουλος 1, Ἰωάννης Μ. Μελιάδης 1, Ἰωάννης Κ. Μελετλόγλους 1, Χαραλάμπης Θ. Στεφανίδης 1, Ἠλίας Γ. Νερόπουλος 1, Ἀντώνιος Ἰ. Πεταλίδης 1, Παναγιώτης Γ. Ἑρμείδης 1, Χαραλάμπης Ἰ. Παπαδόπουλος 1, Χαραλάμπης Ν. Χρυσοχόος 1, Δημήτριος Χ. Βαρυτίμου 1, Γεώργιος Ἰ, Ὑπασπιστὴς 1, Χρῖστος Ἰ. Χ΄΄ Χαραλαμπίδης 1, Θεόδωρος Ἰ. Μιχαηλίδης 1, Βασίλειος Χ΄΄ Μ. Κυνηγόπουλος 1, Μιχαὴλ Γ. Μιχαηλίδης 1, Κωνστ. Ἠλ. Μαυρίδης 1, Παναγιώτης Χ. Ταυρίδης 1, Λεωνίδας Χ. Ψωμιάδης 1.

Γαλιούπ (Galioup) Αἰγύπτου.

Ὁ ἀξιότιμος κ. Χρῖστος Γεωργιάδης 3.

Γρεβενά.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ἀχιλλέως Βάντζου, διδ.

Ὁ κ. Ἀχιλλεὺς Βάντζος, διδάσκαλος τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς 1, ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Γρεβενῶν κ. Ἀγαθάγγελος Κωνσταντινίδης 1, οἱ κ. κ. Δημήτριος Σλαύτσοβιτζ, Διευθυντὴς τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς 1, Κ. Μακρῆς, φοιτητὴς τῆς Νομικῆς 1, Ἰ. Ἀποστόλου, διδάσκαλος 1, αἱ Ἐλλογιμ. κυρίαι Λουκία Τσούπτση, διευθύντρια τοῦ Παρθεναγωγείου 1, Φανὴ Χρήστου, διδασκάλισσα 1, ἡ Ἀστικὴ Σχολὴ 1, ἡ Ἑλληνικὴ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σχολὴ Κηπουρείου 1, ὁ Πανοσιολογιώτατος κ. Ἀθανάσιος Ἰσάμης, Πρωτοσύγκελλος Γρεβενῶν 1.

Ξηροχώριον Εὐβοίας.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Αἰδεσιμωτάτου κ. Ἰω. Δ. Θεοφάνους ἐφημερίου τῆς Κοιμήσεως.

Οἱ κ. κ. αἰδεσ. Δημήτριος Ἀντ. Ποδαρᾶς, ἐφημέριος ἁγ. Ἀθανασίου 1, αἰδεσ. Ἰω. Δ. Θεοφάνους, ἐφημέριος Κοιμήσεως 1, αἰδεσ. Ἀντώνιος Εὐστ. Γλύκος, ἐφημέριος ἁγ. Ἰωάννου 1, αἰδεσ. Χρῖστος Ἀναστασίου ἱερεὺς 1, αἰδεσιμ. Ἰω. Περπατάρης ἱερεὺς Καματριάδων 1, αἰδεσ. Γεώργιος Παπαϊωάννου, ἐφημέριος Εὐαγγελιστρίας 1, αἰδεσ. Δημήτριος Παπαευσταθίου, ἐφημέριος Καμμαρίων 1, αἰδεσ. Ἰωάννης Ἀθανασιάδης, ἐφημέριος Αὐγαριᾶς 1, οἱ κ. κ. Δημήτριος Εὐστ. Περπατάρης, διδάσκαλος 1, Δημήτριος Ἀθ. Ἀναγνωστόπουλος 1, Γεώργιος Ἰ. Δήμαινας. ἔμπορος 1, ὁ κ. Δημ. Σταματόπουλος, Συμβολαιογράφος 1.

Λεβάδεια.

Οἱ αἰδεσιμ. κ. κ. Παπᾶ Γεώργιος ἐξ Ἁγίου Βλασίου 1, Παπᾶ Ἀντώνιος 1, Παπᾶ Γεώργιος Δημακόπουλος 1, οἱ κ.κ. Λ. Λαμπρόπουλος 1, Γεώργιος Καρατσόλης ἐξ Ἀραχώβης Βοιωτίας 1, Εὐστάθιος Κ. Ἀγραφιώτης 1, Λ. Κρητσέλης 1, ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ὁσίου Λουκᾶ 1, ὁ πανοσιώτατος καθηγούμενος κ. Γρηγόριος Καμβαθηνὸς 1, Γεώργ. Ξενοφ. Μακρῆς 1, Κωνστ. Δ. Παπακωνσταντίνου 1, Δημήτριος Σκλαβοῦνος 1, Νικόλ. Ἠλ. Ῥοζάνης 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κέρκυρα.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ αἰδεσιμωτάτου κ. Ἀθανασίου Μαρζούκου, προσκυνητοῦ.

† *Ὁ Σεβοσμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας κ. Σεβαστιανὸς 15, οἱ αἰδεσ. κ.κ. Ἀθ. Μαρζοῦκος, προσκυνητὴς 1, Λεωνίδας Μουμούρης 1, Ἀντώνιος Μάνδηλας 1. Μιχαὴλ Βραδὺς 1, οἱ κ.κ. Ἀνδρέας Σ. Τόμπρος 1, Ἰωάννης Β. Μεταλλινὸς 1, Ἐλευθ. Ἐ. Ζούλας 1, Παναγ. Μάνδηλας, δημοδιδάσκαλος 1, Στέφανος Κρητικός, δημοδιδάσκαλος 1, Σπυρίδων Παυλογιάννης, δημοδιδ. 1, ὁ πανοσιολ. Σπυρίδ. Ἀθ. Κροκίδας, ἱερομόναχος ἐν Μαγουλάδες 1.*

Λειψία.

Ὁ πανοσιολ. κ. Ἀκάκιος Ἀθανασιάδης, Ἀρχιμανδρ. 2.

Ἀλεξάνδρεια Αἰγύπτου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Τρ. Τσιτσέλη βιβλιοπώλου.

Οἱ κ.κ. Εὐάγγελος Φ. Καπετανάκης 1, Μιλτιάδης Σαμόλης 1, αἰδεσιμ. Χριστόφορος Νικολαΐδης, ἱερεὺς ἐν Μανσούρᾳ 1, Γεώργ. Βογιατζῆς ἐν Μανσούρᾳ 1, Νικόλ. Πολίτης ἐν Μανσούρᾳ 1, Ἡρακλῆς Παπακώστας ἐν Μανσούρᾳ 1, Γεώργ. Τζουμάκης 1, ὁ ἱερολογιώτ. κ. Σωφρόνιος Καριπιάδης, ἱεροδιάκονος τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ ἐν Ramleh *1, ὁ ἀξιότιμος κ. Δημοσθένης Παναγουλόπουλος, Ἰατρὸς 1, ὁ πανοσιολογ. Ἀρχιμανδρ. τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας κ. Θεοτόκης Στεργιογλίδης 10.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κάϊρον.

Τῇ εὐγενεῖ χροντίδι τοῦ Πανοσιολογιωτάτου κ. Νικοδήμου Πρωτοσυγκέλλου.

Ἡ ἱερὰ καὶ Σεβασμία Μονὴ τοῦ ὄρους Σινᾶ 10, οἱ ἐν Καΐρῳ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς Πανοσιολ. κ. κ.. Γαβριὴλ Μαλαφούρης Ἀρχιμανδρίτης 1, Πρωτοσύγκελος Νικόδημος 1, Νεόφυτος Ἱερομόναχος 1, Νεῖλος Μοναχὸς 1, οἱ κ. κ. Τσέκας γραμματεὺς 1, Θεοχάρης Τζημογιάννης 1, Ἀπόστολος Τσιάμπαλης 1, Δημήτριος Ἀναστασιάδης 1, Κωνσταντῖνος Εὐαγγελίδης 1, Νικόλαος Μπάρκας 1, Χριστόδουλος Τζόντζος 1.

Μεταλλεῖον Δενὲκ (Déneh Madéni).

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου Κυρίου Χαρίτωνος Παπαδοπούλου.

Οἱ κ. κ. Γρηγόριος Γ. Δξεπελίδης ἐκ Σούτωνος Ἀργυροπόλας 1, Κωνσταντῖνος Ἀ. Τοσουνίδης 1, Ἰσαὰκ Π. Δζακηρίδης ἐκ Καρμοὺτ Ἀργυροπόλεως 1, Ἰωάννης Β. Σουρμελίδης 1, Νικόλαος Γ. Πουγδαντεΐδης 1, Νικόλαος Ἐ. Σουμελίδης 1, Θεολόγος Δ. Τοσουνίδης 1, Θεόδωρος Ἀ. Ξανθόπουλος ἐκ Καραστηρὰν 1, Κλεόβουλος Τεμερδζίδης 1, Λουκᾶς Κωνσταντινίδης ἐκ Καριπλὲρ 1, Δαμανὸς Κοσμίδης 1.

Λευκάς.

Τῇ εὐγενεῖ μερίμνῃ τοῦ ἀξιοτίμου κ. Εὐσταθίου Στρεβίνα ἐξ Ἄρτης λοχίου.

Ὁ Πανοσιώτ. καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγ. Γεωργίου κ. Γρηγόριος Σούντιας ἱερομόναχος 1, ὁ κ. Τόλης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλέξανδρος, δεκανεὺς 1, ὁ κ. Εὐστάθιος Στρεβίνας λοχίας 1.

Ἄρτα.

Ὁ κ, Δημήτριος Στ. Γκῖνος, φοιτητὴς Νομικῆς 1, Σπυρίδων Χ. Ἀμβράζης 1, Κωνσταντῖνος Χ. Ἀμβράζης 1.

Σκαμνέλιον Ἠπείρου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Δ. Οἰκονομίδου.

Ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Γεννάδιος 1, ὁ αἰδεσιμ. Παπᾶ Δημήτριος Σακελλάριος 1, ἡ Σαϊτζαία Σχολὴ 2, Θεοφάνης Δ. Φραγκούλης, ἑλληνοδιδάσκαλος 1, Ἀθανάσιος Δ. Μητσούλης 1, Νικόλαος Κ. Μαργιόλης 1, Ἰωάννης Ἀποστολίδης 1, Γεώργιος Σακελλαρίδης ἐκ Μπάγιας 1.

Ἅλτα Ῥωσσίας.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Κ. Θ. Χρηματοπούλου.

Οἱ κ.κ. Κ. Θ. Χρηματόπουλος 5, Θ. Ι. Ποτουρίδης 1, Ἀ. Κ. Μελίδης 1, Ἐ. Ἀ. Παπαδόπουλος 1, Π. Κ. Τσηρεξῆς 1, αἰδεσ. Δημήτρ. Εὐφραιμίδης, ἱερεὺς 1, Ν. Π. Λολλίδης 1, Ε. Π. Γυμνλόπουλος 1, Θ. Ἐ. Ποντοχίδης 1, Μ. Κ. Παπαδόπουλος 1, αἰδεσιμ. Θεόδ. Ποτουρίδης, ἱερεὺς (Σούρμενα) 1, αἰδεσιμ. Δαβὶδ Φυτιάνος, ἱερεὺς (Φυτίανα) 1, αἰδεσιμ. Μιχαὴλ Παπαλαζαρίδης, ἱερεὺς (Χαβίανα) 1, ὁ κ. Γεώργ. Μιχαηλίδης, διδάσκαλος (Χαβίανα) 1, ὁ κ. Θ. Χατζῆ Θεοδωρίδης 1, κ. Μιμῆκος Ἀϊδινιώτης 1, Πανᾶνος Ἀϊδινιώτης 1, Γ. Ἰ. Πολυχρονίδης 1, Παν. Παπαγέρωβ 1.

Ὕδρας.

Αἰδεσιμώτατος Λάζαρος Καρβελᾶς, ἱερεὺς 1, καὶ τῇ εὐ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γενεῖ αὐτοῦ φροντίδι οἱ κ. κ. Δημήτριος Ἀντ. Πανάγος 1 Δημήτριος Γκίκας Χελιώτης 1, Σ. Ἀ. Μονοχάρτζης, πλοίαρχος «Ὕδρας» 1.

Ἱεράπετρα (Ἁγιασμένος) Κρήτης.

Ὁ σεβασμιώτατος ἀρχιεπίσκοπος Ἱερᾶς καὶ Σητείας κ. Ἀμβρόσιος 6, καὶ τῇ εὐγενεῖ αὐτοῦ φροντίδι ὁ αἰδεσιμ. Παπᾶ Κωνσταντῖνος Καναβάκης Ὀρνὸν Σητείας 1, ὁ κ. Γεώργιος Πατυχάκης (Λιθίναι Σητείας) 1.

Πανόρμου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ἰωάν. Δ. Νταμπαάνα.

Οἱ κ.κ. Ἰωάννης Δ. Νταμπαάνας 1, Χριστόδ. Ἰ. Μπεκιάρογλους 1, Ἀναστάσιος Κίτσου 1, Βασίλ. Κ. Κούτρας 1, πανοσ. ἱερομόναχ. Νικηφόρος Ἠλιάδης 1, Ἀνέστης Χ. Γιαρενάκης 1, Ἀγησίλαος Γ. Τζεράχης 1, Μιχαὴλ Π. Παπαδόπουλος 1, αἰδεσιμ. Ἰωάννης Μήτσου, ἱερεὺς 1, αἰδεσιμώτατ. Γ. Βλάχος, ἱερεὺς 1, Γεώργ. Δ, Σαρρῆς 1, Δημ. Ε. Γιαννίκος 1, Ἀναγ. Ν. Μουτάφης 1.

Μεσολόγγιον.

Ὁ ἀξιότ. κύριος Νικόλαος Μακρῆς, ὑποστράτηγος 2.

Γαργαλιάνοι.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τῶν ἀξιοτίμων κ. κ. Ἀντωνίου καὶ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ἀδελφῶν.

Οἱ κ. κ. Ἀ. Α. Οἰκονόμου 1, Δ. Γ. Παπαγεωργίου, Φαρμακοποιὸς 1, Αἰδεσιμ. Δημήτριος Κοκκώνης ἱερεὺς 1. Αἰδεσιμ. Λυκοῦργος Κεφαλλωνίτης ἱερεὺς 1, αἰδεσίμ. Σαράντος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πετρόπουλος ἱερεὺς 1, οἱ κ. κ. Κωνσταντῖνος Ν. Ἀναγνωστόπουλος, δημοδιδάσκαλος 1, Χρῖστος Φερεντῖνος, φαρμακοποιὸς 1, Εὐστάθιος Παπαχριστοφίλου 1. Ἀριστοτέλης Ἀ. Ζέρβας 1, Δημήτριος Θ. Ἀναγνωστόπουλος, Σχολάρχης 1, Θεόδωρος Ἀ. Μαυροϊδῆς κτηματικὸς 1, Διονύσιος Κ. Διαβατόπουλος 1.

Μουρλῶ Αἰγίου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Δημ. Περιστέρη Ἰατροῦ καὶ Μουσικοδιδασκάλου.

Οἱ κ. κ. Δημ. Περιστέρης ἰατρὸς 1, Πανοσιολ. Νικηφόρος Σταματόπουλος Ἀρχιμανδρίτης 1. αἰδεσιμ. Γεώργιος Δαδιώτης ἱερεὺς 1, οἱ κ. κ. Κ. Κατσιμπίδης δημοδιδάσκαλος 1, Ἀργύριος Ἀντωνόπουλος 1, Δημήτριος Κωνσταντίνου 1, Δημήτριος Οἰκονόμου 1, Ἀνδρέας Λυμπερόπουλος δημοδιδάσκαλος Ζήρια 1.

Κωνσταντινουπόλεως.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ἡρακλέους Ἐ. Πλατωνίδου

Οἱ κ. κ. Ἡρακλῆς Ἐ. Πλατωνίδης 2, Ἰορδάνης Λημνίδης δημοσιογράφος 1, Νικόλαος Μπαχαράκης 1, Βασίλειος Ἀδζέμογλους 1, Πέτρος Κουκούδης 1, Ἰωάννης Καδὴ ὄγλοῦ 1, Ἀνέστης Παπάζογλου 1, Δημήτριος Δεληαβραμίδης 1, Γεώργιος Ἀντωνιάδης 1, Ἰωάννης Σερπετζόγλου 1, Σάββας Ἀλιακιόζογλου δημοσιογράφος 1, Χαραλάμπης Ἀτὲς ὄγλοῦ 1, Δημοσθένης Ῥαμφιάδης 1, Γεώργιος Ἰωσὴφ 1, Νικόλαος Κατσικάκης 1, Κωνσταντῖνος Φωτίου 1, Παναγιώτης Κάμπερ 1, Ἰγνάτιος Μιτυληναῖος 1, Ἰωάννης Π, Ἰωαννίδης 1, Ἰωάννης Ἀ. Χουδαβερδόγλου 1, Λιβέριος Α.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πεκιάρογλου 1, τὸ θρησκευτικὸν Ἀναγνωστήριον Κοντοσκαλίου 1.

Τρίκαλλα Θεσσαλίας.

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίου Βησσαρίωνος ἢ Δουσίκου (Πόρτα Παζὰρ) 1, ὁ Πανοσιώτ. καθαγούμενος αὐτῆς κ. Θεοφάνης Ἀγγελίδης, Ἀρχιμανδρίτης 1.

Ἁγία Ἄννα Εὐβοίας.

Ὁ αἰδεσιμ. κ. Νικόλ. Τριανταφύλλου ἱερεὺς 1, ὁ αἰδεσιμ. κ. Ν. Π. Τζαμούρας 1.

Χανία Κρήτης.

Ὁ πανοσιολ. κ. Χρύσ. Τσεπετάκης ἀρχιμανδρίτης, Διευθυντὴς τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου 1, ὁ πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτης κ. Μάξιμος Μαρκαντωνάκης καθηγητὴς 1, ὁ κ. Χρῖστος Ν. Μακρῆς καθηγητὴς ἐν Ἁγίᾳ Τριάδι Ἀκρωτηρίου 1.

Νομὸς Ῥεθύμνης ἐν Κρήτῃ.

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Πρέβελη 1.

Φρὲ Ἀποκορώνου Κρήτης.

Οἱ κ.κ. Κλεάνθ. Χρηστουλάκης Δήμαρχος 1, Σταῦρος Ἰ. Κελαϊδάκης 1, Β. Οἰκονομόπουλος 1, Ἠλίας Μουργινάκης ἐνωμοτάρχης 1, Δημήτριος Ἐμμ. Μελισάκης Ἰατρὸς 1, Δημήτριος Ἰ. Σηφαντωνάκης 1, Ἐ. Γιακουμινάκης 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Νῆσοι Ἀποκορώνου.

Ὁ αἰδεσιμ. κ. Ἐμμ. Χρηστοδουλάκης ἱερεὺς 1.

Βαφὲ Ἀποκορώνου.

Οἱ κ.κ. Ἐμμαν. Πρωτοπαπαδάκης 1, Μάρκος Ἀ. Μαρινάκης (Πεμόνια) 1, Σταμάτιος Η. Σπυριδάκης (Καλαμίτσι) 1, Ἰωάν. Μακρυγιάννης (Βαφὲ Ἀποκορώνου) 1, Χρῖστος Βελουδάκης (Βαφὲ) 1.

Ἰωαννίνων.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἱερολογιωτάτου κ. Σ. Ῥοδάνα ἱεροδιακόνου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων.

Οἱ κ.κ. Σωτήριος Ῥοδάνας ἱεροδιάκονος 1, Μιχαὴλ Κ. Βερέττας 1, Σπυρίδων Ἀθ. Βρέλης ἱεροψάλτης 1, αἰδεσιμ. κ. Νικόλ. Τζώρας ἐφημέριος Ῥαψίστης 1, Κωνστ. Οἰκονόμου διδάσκαλος Λοζετσίου 1, ἱερολ. κ. Θεόκλητος ἀρχιμανδρ. 1, Δ. Β. Μπίλας διδάσκαλος 1, Ἰωάν. Θ. Βασιλειάδης ἐφημ. Δρεστενίκου 1, Χρ. Γ. Βαρζακούλας 1, Γεώργ. Δαρίτσης 1, αἰδεσιμ. Γεώργιος ἱερεὺς Τοποτηρητὴς Μ. Ἀσπραγγέλων 1.

Σέριφος.

Ὁ πανοσιολ. κ. Ἀβέρκιος Παπάλης ἱερομόναχος 1, ὁ πανοσιολ. Ἰωακεὶμ Μητροφάνης 1, πανοσιολ. Ἀμφιλόχιος Μποφίλης 1, ὁ κ. Κωνστ. Μαγουλᾶς 1, ὁ αἰδεσιμ. κ. Ἀντώνιος Εὐγενίδης οἰκονόμος 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πάτραι.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ αἰδεσιμωτάτου κ. Χρίστου Λαμπροπούλου Πρωτεκδίκου.

Ὁ αἰδεσ. Χρῖστος Λαμπρόπουλος 1, Νικόλ. Παπαχρῖστος 1, Κωνστ. Μωραΐτης 1, Δημήτρ. Παυλάκης 1, Παν. Τρεμπέλας 1, Κωνστ. Νικολόπουλος 1.

Ναυπλίου.

† *Ὁ Σεβασμ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος κ. Νίκανδρος 1, αἱ Ἱεραὶ Μοναί, Καρακαλᾶ 1, Ἁγνοῦντος 1, Ταλαντίου 1, ὁ ἱερολ. κ. Γερμανὸς Παπαπαναγιώτου ἱεροδιάκονος 1, ὁ κ. Ἰγνάτιος Πατρώνας 1.*

Σκόπελος.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ἠλία Σάρρα.

Οἱ κ.κ. Ἠλίας Ἰ. Σάρρας 1, οἱ Ἱεροὶ Ναοί, Φανερωμένης 1, Ἰριῶν Ἱεραρχῶν 1. Δημήτριος Γαλατσάνος 1, Ἡσύχιος Μοναχὸς 1, Ἀλέξανδρος Σκουργιᾶς 1.

Ὑπάτης.

Ὁ πανοσιολ. κ. Ἱερεμίας Πλέτσης Ἀρχιμανδρίτης 1, ὁ κ. Βησαρίων Καλαμάρας 1.

Παλαιοχώριον.

Ὁ αἰδεσιμ. κ. Συκιώτης Γεώργιος ἱερεὺς 1,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σουφλίον Διδυμοτύχου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ αἰδεσιμ. Παπᾶ Ἀντωνίου ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου.

Ὁ ἀρχιερ. ἐπίτροπος Παπᾶ Ἀντώνιος 1, ὁ πανοσιολ ἡγούμενος Μονῆς Δαδιᾶς κ. Ἀθανάσιος 1, οἱ αἰδεσιμ. οἰκονόμος Παπᾶ Δημήτριος 1, Παπᾶ Ἰωάννης ἐφημέριος ἁγίου Γεωργίου 1, Παπᾶ Χαραλάμπης 1, ἡ κυρία Σταμάτα Ἀποστόλου παρθεναγωγὸς 1, οἱ κ.κ. Σταυρινὸς Δ. Συψηρίκης σποροποιὸς 1, Ἀναστ. Παπᾶ Ἀναστασούδης 1, Γ. Ἰ. Λαμπουσιάδης διευθυντὴς σχολείων 1, Ἀδελφοὶ Γ. Μπρίκα 1, Ἰ. Μαργαζίδης ἱεροψάλτης Κορνοφωλέας 1.

Φουρνᾶ Ἀγράφων.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου Ἰατροῦ κ. Δημητρίου Μπουρδάρα.

Οἱ κ. κ. Δημήτρ.. Ν. Μπουρδάρας, Ἰατρὸς 2, Κ. Δ. Παπακαρυᾶς, Σχολάρχης 1, Δ. Ἰ. Χριστοδουλῆς, δικολάβος 1, Χρῖστος Τσατσόπουλος, ἐργολάβος 1, Δ. Ν. Λύκας, ἑλληνοδιδάσκαλος 1, Ἀθανάσιος Χ. Ῥέλλιας, δημοδιδάσκαλος.

Κεφαλληνέας.

Ὁ Σεβασ. ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας κ. Δαμασκηνὸς 1.

Ἄργος.

Οἱ αἰδεσιμώτατοι κ. κ. Προκόπιος Καρώνης 1, Χρῖστος Ἀγγελόπουλος 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἄγιον.

Οἱ κ. κ. Ἀριστείδης Γιαννόπουλος 1, Βασίλ. Κ. Μωρεόπουλος 1, ὁ ἱερολ. κ. Μάξιμος Σπυλιόπουλος Ἱεροδ. 1.

Σέρραι.

Τῇ εὐγενεῖ μερίμνῃ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Πρωτοσυγκέλλου τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν Κυρίου Λεοντίου Ἀρχιμανδρίτου.

Οἱ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρῖται κ. κ. Λεόντιος Πρωτοσύγκελλος 1, Θεοδώρητος Βασματζίδης 1, Κύριλλος Ἀποστολίδης 1, οἱ αἰδεσιμ. κ. κ. Οἰκονόμος Παπᾶ Χριστόδουλος 1, Πρωτοπαπᾶς Γεώργιος Οἰκονομίδης 1, Πρωτοπαπᾶς Κωνσταντῖνος 1, Γεώργιος Σπυρίδης 1, Χρῆστος Ἰωάννου 1, Γεώργιος Παπαϊωάννου 1, Γεώργιος Χατζαθανασίου 1, Δημήτριος Βελίκας 1, ὁ Πανοσιώτατος Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου κ. Χριστόφορος 1, ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Προδρόμου 1, ὁ Πανοσ. Προηγούμενος κ. Βησαρίων 1, ὁ Παν. κ. Ἀρσένιος Θ. Μενεξὲς 1, οἱ ἱερολ. κ.κ. Κύριλλος Ῥωμᾶνος ἱεροδ. 1, Χριστόφορος Π. ἱεροδ, 1, οἱ Πανοσιολ. κ. κ. Δωρόθεος Σιμόπουλος 1, Χρύσανθος ἱερομόναχος 1, οἱ κ. κ. Κωνσταντῖνος Γεωργίου 1, Χαριστὸς Δόκιμος 1, Ἀντώνιος Πασχαλίδης Δόκιμος 1, Νικόλαος Χριστοδούλου Δόκιμος 1, Γεώργιος Χρ. Τσιουλχᾶς 1, Ἀθανάσιος Νικολάου 1.

Σαμουσακλῆ Σερρῶν.

Οἱ αἰδεσ. κ. κ. Εὐάγγελος ἱερεὺς 1, Νικόλαος ἱερεὺς 1, οἱ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κ. κ. Ἀν. Νικολάου Ἰατρὸς 1, Γεώργιος Ἀναγνώστου 1, Θωμᾶς Λίγκα ἐκ Βεζνίκου 1, ὁ αἰδεσ. Δημήτριος ἱερεὺς ἐν Τοπόλιαν 1.

Χριστιὰν Καμήλα Σερρῶν.

Ὁ αἰδεσ. κ. Χρῖστος Ἰωάννου ἱερεὺς 1, οἱ κ.κ. Ἰωάννης Φυλίδης ἐκ Κάτω Σουδενῶν 1, Θωμᾶς Χρήστου διδάσκ. 1, αἰδεσ. Ἰωάννης Μιχαὴλ ἱερεὺς ἐκ Καρατζάκιοϊ.

Νιγρίτη Σερρῶν.

Οἱ αἰδεσ. κ. κ. Οἰκονόμος Ἀστέριος ἱερεὺς 1, Παναγιώτης Παπαδημητρίου 1, οἱ κ. κ. Δημήτρ. Ἀποστολίδης διδάσκαλος 1, Ὀλύμπιος Ἰατρὸς 1, Ἀθαν. Ἰ. Σρούλας 1, Ἀθαν. Οἰκονομίδης διδάσκαλος 1, Κωνστ. Ἰωσὴφ διδάσκαλος 1.

Δοβίστη Σερρῶν.

Οἱ κ.κ. Ἀθαν. Μπαμπατζάνος 1, Δημ Δ. Δράγχου 1, Νικόλ. Δ. Σίσκου 1, Μανασσῆς Π. Δαουλτζῆς 1, Βασίλειος Χριστοδούλου 1, Κωνστ. Β. Ντίκου 1, Σωτήριος Παναγιώτου 1, Κωνστ. Παπαδημητρίου Ι.

Σούρπη (Δῆμος Πτελιατῶν).

Οἱ αἰδεσ. κ.κ. Χρῖστος Παπᾶ Ἰωάννου Πρωτοπαπᾶς 1, Παπᾶ Γεώργιος Δ. Παπαδόπουλος ἱερεὺς Πτελιὸ 1, Παπᾶ Γρηγόριος Ἀποστόλου 1, ὁ κ. Γεώργ. Δ. Συνιώρης 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μαγνησία Μικρᾶς Ἀσίας.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τῶν ἀξιοτίμων ἀδελφῶν κ. κ. Γεωργίου καὶ Ἀναστασίου Παπαϊωάννου δημοδιδ. Μαγνησίας.

Οἱ κ. κ. Ἀδελφοὶ Παπαϊωάννου δημοδιδάσκαλοι 1, ὁ πανοσιολ. ἀρχιμανδρ. κ. Χρυσόστομος Κ. Ἀβραμίδης 1, ὁ ἱερολ. κ. Βασίλ. Οἰκονόμου ἱεροδ. 1, οἱ κ.κ. Ἀναστάσιος Παπαδόπουλος 1. Ἐμμαν. Παυλίδης φαρμακοποιὸς 1, Ἰωάν. Πορτοκάλης 1, Ἀρχ. Γεώργ. Φίνογλου 1, Γεώργ. Σ. Ἰωαννίδης ἰατρὸς 1, ὁ αἰδεσ. Παπᾶ Γεώργιος Οἰκονόμος ἐκ Χορόσκιοϊ 1.

Μὶτ-Γάμρ Αἰγύπτου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ἰωάννου Φώτα.

Οἱ κ.κ. Κωνστ. Σ. Παπᾶς 1, Ἀντώνιος Χατζῆ Ἰωάννου (Ζίφτα) 1, Δημήτρ. Εὐαγγελινόπουλος 1, Γεώργ. Κουτσίνας 1, Ν. Παπᾶ Μιχαὴλ 1, Διαμαντῆς Γεωργίου 1, Ἰωάννης Φώτας 1, Ν. Μπετεχαβᾶς 1, ὁ αἰδεσιμ. πρεσβύτερος κ. Μιχαὴλ Ζαννακάκης 1, καὶ τῇ εὐγενεῖ αὐτοῦ φροντίδι οἱ αἰδεσιμώτατοι κ.κ. Ν. Παπαθεοδώρου ἐφημέριος Ζίφτας 1. Θεόκτιστος Δ. Μαρούλης Σάμος 1, Ἀρ. Παπᾶ Θεοχάρης Σάμος 1, Γεώργ. Παπᾶ Εὐστρατίου 1, Χρυσόστομος Πανταζιάδης 1, Μάρκος Παυλίδης 1, Γεώργ. Καποδίστριας 1.

Πουλαντζάκη *(ἕτεροι).*

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Παναγ. Παπαγεωργίου Παπαδοπούλου.

Οἱ κ. κ. Γεώργ. Π. Στεφανίδης 1, Λεωνίδας Χ. Ἰασονίδης 1, Παναγ. Φελουκίδης 1, Γεώργ. Νικόλ. Σαλπιστὴς 1,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Λεωνίδας Π. Σεϊτανίδης 1, Ἰωάν. Χ. Τζιτουρίδης 1, Δημήτρ. Κ. Κέσογλου 1, Γεώργ. Δ. Παπαδόπουλος 1, Ἐλ. Ἰ. Κορεξενὸς 1, Κ. Παπαδόπουλος 1, Ἀδελφοὶ Ἀ. Κακουλίδου (Κερασοῦς) 1.

Σμύρνης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Παύλου Γαλανάκη.

Οἱ κ. κ. Ἀδελφοὶ Καμπουρόπουλοι 1, Παῦλος Γαλανάκης 1, Ἰωάν. Π. Κυπριανίδης 1, Ἀπόστολος Ν. Κούρπανος 1, Ἀνδρέας Θεοφιλίδης 1, Ἰωάννης Μπαφούρης 1, Πέτρος Ἰ. Σέκερης 1, Φωκίων Γαβριηλίδης 1, Ἀδελφοὶ Ἀργυρόπουλοι 1, Κωνστ. Χ΄΄ Ἀντωνίου 1, Παῦλος Κατσιώτης 1, Νικόλ. Κ. Δοντᾶς 1, Ἰωάννης Κουτλῆς 1, Μιχ. Χατζηγιάννης 1, Ἀντώνιος Κ. Τσαμόπουλος 1.

Νεμέα Κορινθίας.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Νικ. Δ. Παπαβενετίου δημοδιδασκάλου.

Οἱ κ.κ. Νικόλ. Δ. Παπαβενετίου 1, ὁ πανοσιώτ. καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Φενεοῦ «Ἅγιος Γεώργιος» κ. Δανιὴλ Στρίφης 2.

Μιλλέθη Αἰγύπτου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Κ. Ῥουσσᾶ.

Οἱ κ. κ. Δημήτριος Νανὲς 1, Κ. Ῥουσσᾶς 1, Εὐάγγελος Κουτσοῦκος 1, Δ. Διαλεκτὸς 1, Β. Πρέκας 1, Κ. Ἀποστολίδης 1, Γεώργιος Σταματιάδης 1, Ν. Βόλτος 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κερύνεια Κύπρου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ἀ. Κ. Παλαιολόγου.

Οἱ κ. κ. Ἀ. Κ. Παλαιολόγος 1, Δ. Γ. Δημητριάδης 1, Γεώργ. Λουϊζίδης 1, Ἰ. Κ. Περιστιάνης 1, Ἠλίας Ἀ. Μαλιώτης 1, Ἰ. Κυπριανοῦ 1, Ν. Καρατζᾶς 1, Georges J. Sassine 1, Ν. Τριανταφυλλίδης 1, Πιερρῆς Χ. Λουκᾶ (Καροβᾶ) 1, Γ. Φυλακτοῦ 1, ἡ Ἱερὰ Μονὴ Μαχαιρᾶ ἐν Κύπρῳ 5, ὁ πανοσιολ. κ. Γεδεὼν ἱερομόναχος 1.

Λειμησσὸς Κύπρου.

Ὁ ἀξιότ. κ. Σωτήριος Γ. Κοντόπουλος, Μουδίρης 1. ὁ αἰδεσ. Παπᾶ Κωνσταντῖνος Ἐλευθεριάδης, ἐφημέριος Ἁγίας Τριάδος 1.

Ὀδησσός.

Ὁ φιλογενέστατος καὶ Πανελλήνιος εὐεργέτης Κύριος Γρηγόριος Μαρασλῆς 8.

Κίεβον.

Ὁ φιλογενέστατος καὶ προστάτης τῶν ὀρθοδόξων Εὐαγγελικῶν ἀρχῶν Κύριος Μελέτιος Βαγιανέλλης Ἀρχιμανδρίτης 16.

Σπάρτης.

Τὸ κοινὸν τῆς ἱερᾶς Μονῆς Ζερμπίτσης 2, ὁ Πανοσιολ.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καθηγούμενος αὐτῆς κ. Παρθένιος Πουλημενάκης, Ἀρχιμανδρίτης 1, ὁ κ. Ἰω. Προκοπίδης, συνταξιοῦχος 1.

Σμύρνη ("Ετεροι).

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κυρίου Παναγιώτου Βελμάχου.

Οἱ κ. κ. Παναγιώτης Βέλμαχος ἐκ Τρυπῆς τῆς Σπάρτης σώματα 10, ὁ Πανοσιολ. κ. Μισαὴλ Ἀρχιμανδρίτης 1, οἱ κ. κ. Ξενοφῶν Καρύδης 1, Νέα Λέσχη 1, Ἑλληνικὴ Λέσχη 1, Ἰωάν. Δ. Γιαλουσάκης 1, Ἰωάν. Μητρόπουλος δικηγόρος 1, Φίλιππος Λαρέλλης 1, Π. Χαραμῆς 1, Ἰωάν. Τριανταφυλλίδης 1, Δημήτρ. Ἀναστασιάδης 1. Παῦλος Γαλανάκης 1, Σωκράτης Κρητικὸς 1, Στέλλιος Κοκκαλᾶς 1, Χαραλ. Παλαμίδης 1, Λάζαρος Διαμαντίδης 1, Ἰωάν. Σταμπαδόπουλος 1, Γ. Σκούταρης 1, Κωνστ. Κρασόπουλος 1, Ἀθανάσιος Δημόπουλος 1, Λουκᾶς Παυλίδης Καθηγητὴς 1, Γ. Κατσαούνης 1, Δ. Σαχίνης ἔμπορος 1, Ἀδαμάντιος Διαμαντόπουλος, διδάκτωρ τῆς Θεολογίας 1, Ἀνδρέας Καρδιακός, διδάκτωρ τῆς Θεολογίας καὶ πρώην Ἱεροκήρυξ Σμύρνης 1, Γ. Στομαχάκης 1, Ν. Ἀνέστης 1, Παράσχος Ζαγειρόπουλος 1, Δημήτριος Χ. Πανάγου 1, Δ. Ἰ. Δημητριάδης 1.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Κωνστ. Γ. Σανιδοπούλου οἱ κ. κ. Κ. Γ. Σανιδόπουλος 5, Β. Λάσκαρις 1, Π. Κατσινεβάκης 1, Σ. Μεγαρίδης 1, Δ. Κόκκινος 1, Θεόδ. Π. Ἀρώνης 1, Ἰ. Γιαλουσάκης 1, αἰδεσ. Νικόλ. Χ'' Ἀρετσίνης 1, Δ. Καστρισιάδης 1, ὁ ἱερολ. ἀρχιδιάκονος Ἁγ. Ἐφέσου κ. Ἀλέξ. Δημόγλους 1, Γεώργ. Μαυρομάτης 1, Σάββας Ἀσλανόπουλος 1, Μηνᾶς Μαρκάκης 1, Δ. Ν. Ξανθόπουλος 1, Ἰωάν. Δαμανὸς 1, Λάμπρος Σ. Νικολαΐδης 1, Ἰω.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Παυλίδης 1, Λεωνίδας Θ. Θεοδοσιάδης 1, Μιχ, Λάσκαρης 1, Ἀριστείδης Ζῆσος 1, Σίμων Καραγιάννης 1, Γεώργ. Οἰκονομάλης 1, ὁ πανοσιολ. ἀρχιμανδρ. Μητροπόλεως κ. Μισαὴλ Διακάκης 1, Β. Μυρουλίδης 1, ὁσιώτ. Μάρτιος Κοκολάρας Μοναχὸς Ἐκκλησιάρχης Ἱερ. Νοσοκομείου 1, Εὐάγγελος Φραντζεσκάκης 1, Δημ. Γαμοργιάννης 1, Κυριάκος Παπαδόπουλος 1, Ἀντώνιος Ζάννας 1, Μιχαὴλ Ἀγγελίδης 1, Λάζαρος Ἠπειρώτης 1, Νικόλ. Χατζῆ Νικολάου 1, Εὐάγ. Ψαρριανὸς 1.

Ἰθάκη.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Αἰδεσιμωτάτου κ. Ἀνδρέου Βαρβαρήγου, Πρεσβυτέρου.

Οἱ κ. κ. Ἀνδρέας Βαρβαρῆγος 1, Μαρῖνος Πήληκας 1. Πᾶνος Ἀλεξανδρᾶτος 1, Γεράσιμος Πατρίκιος 1, Διονύσιος Γαβρίλης 1, (πάντες ἐξ Ἁγίων Σαράντα), ὁ Πανοσιολ. κ. Κύριλλος Λεκατσᾶς, Ἱερομ. 1, (ἐξ Ἐξωγῆς), Δῆμος Πολυκτωρίων.

Ὀρδοῦ.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἱερολογιωτάτου ἱεροδιακόνου καὶ διδασκάλου κ. Κ. Π. Ῥωμανοῦ οἱ κ.κ. Χριστόφορος Χ. Χριστοφορίδης 1, Σωκράτης Ἰωακειμίδης 1. Ἀναστ. Κ. Γουνόπουλος 1, Ἀδελφοὶ Θ. Κουτρόπουλοι 1, Ἄγγελος Παπαδόπουλος 1, Τηλέμαχος Ζαζόπουλος 1, Γεώργ. Κασαπίδης 1, Εὐστάθιος Παπᾶ Μελετίου 1, ὁ ἱερολογ. Κ. Π. Ῥωμανὸς ἱεροδιάκονος 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἱεροσολύμων (ἕτεροι).

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ πανοσιολ. κ. Ἐπιφανίου Τυπικαρίου ἀρχιμανδρίτου, καὶ τοῦ ἀξιοτίμου Ἀλεξ. Χ. Δ. Σαρίκα οἱ πανοσιολογιώτατοι κ.κ. Ἀρχιμανδρῖται Σωφρόνιος Καραγεωργάκης 1, Ἐπιφάνιος Τυπικάριος 1, Συμεὼν Πνευματικὸς 1, Ἰωακεὶμ Δροσοφορίδης Κρὴς 1, Ἰὼβ 1, Διονύσιος Κρὴς 1, Βασίλειος Γερούσης ἡγούμ. Γάζης 1, οἱ ἱερολογιώτ. ἱεροδιάκονοι κ.κ. Ἀθανάσιος Σάμιος 1, Ἐλευθέριος Σάμιος 1, οἱ δσιολογιώτ. Μοναχοὶ Βαρνάβας Κυδωνιεὺς 1, Κύριλλος Ἀρχοντάρης 1, Μιχαὴλ Λέσβιος 1, Σίλβεστρος Λευκάδιος 1, οἱ ἀξιότιμοι κ.κ. Γεώργιος Γερούσης Ἰατρὸς 1, Γεώργ. Μισυρλῆς β' ψάλτης τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως 1, Παναγιώτης Μ. Ἀδριανουπολίτης 1, Ἀντώνιος Χ. Δ, Σαρίκας 1. Νεοκλῆς Παυλίδης Διευθυντὴς τοῦ Φαρμακείου τοῦ Ἱεροῦ Νοσοκομείου τοῦ Παναγ. Τάφου 1, Γεώργ. Τσάκουρης Μαθητὴς τῆς Θεολ, Σχολῆς τοῦ Σταυροῦ 1.

Χαλκίς.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Διομήδ. Φανδρίδου Νομάρχου Δῆμος Χαλκιδέων 2, Δῆμος Σκυρίων 1, Δῆμος Πεσσαπίων 2, Δῆμος Κοτυλαίων 1.

Χίος.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τῶν κ.κ. Συμεὼν Μοναχοῦ καὶ Δ. Ἰ. Βρετοπούλου βιβλιοπώλου αἱ ἀξιότιμοι κυρίαι Ἀγγελικὴ Δ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Βρετοπούλου 1, Μερόπη Μ. Τσόκου Μοναχὴ 1, Μαριάγκα Μ. Φλατσούση (Κάμπου) 1, Μαριγὼ Π. Φλατσούση 1, Ὑπατία Ἰ. Καμπανέλα 1, Ὑπατία Γ.-Μπογδάνου 1, Ἀναστασία Μ. Ξηντάρενα 1, οἱ ἀξιότιμοι κ.κ. Ἀντώνιος Ἑκατομμάτης ἱερομόναχος Ἁγίου Μηνᾶ Βροντάδου 2, Ἀναστ. Ἀ. Φαφαλιὸς 1, Αὐγουστῆς Ζ. Μπουρλῶτος 1, Γιακουμῆς Ἀγγελίδης 1, Δημήτριος Βλησίδης 1, Λ. Ἰ. Βρετόπουλος βιβλιοπώλης 20, Ἰωάν. Γεραζούνης ἱερεὺς 1, Ἀντώνιος Γιούλης Χαλκειὸς 1, Εὐστράτιος Ν. Τσούκαρης 1, Ἐμμαν. Κ. Βλάχου 1, Ἰωάν. Θρουβάλας 1, Ἐμμ. Ἀλάτσης 1, Κιλαδήτης Π. Γεωργούλας 1, Ἰωάν. Ἀκάβαλος ἱεροψάλτης 1, Ἰωάν. Γιαλούρης ἱερεὺς Κάμπου 1, Ἀν. Σπουργίτης διδάσκαλος 1, Χριστόφορος ἱερομ. Κοκαλίδης 1, Δημήτρ. Σαραντῆς 1, Ἰωάν. Γ. Μακρῆς 1, Νικόλ. Τσόγκας 1, Μιχαὴλ Σταματουλάκης 1, Παν. Κ. Γαηάρης 1, Νικόλ. Διαγίντας 1, Ἐμμαν. Μπαρῆς ἱερεὺς 1, Δημήτριος Τσιγκίνας 1, Σταμ. Σεραφῆς 1, Πανταλ. Κ. Συριώδης 1, Παν. Δέλλας 1, Ἰωάν. Τσούδας ἱερεὺς 1, Ἰωάν. Τουρνῆς 1, Μιχ. Δ. Παπᾶς 1, Νικόλ. Βλησίδης οἰκονόμος 1, Ἰσίδωρος Σκόπελος 1, Ζαννῆς Προβέντζος 1, Νικόλ. Σ. Ζουμίδης 1, Σταμ. Ν. Κοσμᾶς 1, Γεώργ. Χαλκιὸς ἱερεὺς 1, Κωνστ. Π. Λούρδας 1, Μάρκ. Κ. Καρακούζης 1, Μιχ. Καμπανόπουλος 1, Ἰωάν. Πιτσούνης ἱεροδ. 1, Γεώργ. Ἀ. Κουρδῆς 1, Νικόλ. Ἀ. Κουρδῆς 1, Κωνστ. Σταμέλος 1, Νικόλ. Κ. Καββαλιώτης ἑλληνοδιδάσκαλος 1, Νικόλ. Γ. Δόντης 1, Εὐάγ. Ν. Ἀνδριώτης πλοίαρχος 1, Ἰωάν. Ζηνόπουλος 1, Δημ. Φαφαλιὸς διδάσκαλος 1.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι Γεωργίου ἱερέως Καμπανοπούλου Ἐφημερίου Νεκροταφείου Χίου.

Ὁ ὁσιώτ. Μοναχὸς κ. Συμεὼν 50, Γαβριὴλ ἱερομόν. ἡγούμενος Ἁγίου Μάρκου 1, Θεοκτίστη Μερούση 1, Στα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μάτιος Σαβάκης 1, Χαρίκλεια Πίτινα 1, Χριστόφορος ἱερομόναχ. Ἁγιογράφος 1, Ἀργυρὼ Ἀνδρεάδου 1, Ἀλέξανδρος Σεραφεὶμ 1, Μαρία Καμπανοπούλου 1, Σιδηρὴς Παντελάρας 1, Ἀλεξάνδρα Γ. Συργινοῦ, Μιχαὴλ Βαβυλοσάκης, ἱερεὺς 1, Πηνελόπη Γ. Σαλιάρη 1, Πολυξένη Γ. Πουλίτου 1, Ἑλένη Γ. Σαλιάρη 1, Ραλούκα Σκορδῆ 1, Εὐάγ. Μεγαλογένης 1, ἱερεὺς Μάρκος Χαρτολάρης 1, Φραγκούλης Πολιτάκης 1, Χοσρὸφ Παρζανγκιὰν (Ἀρμένιος) 1, Λάμπρος Μπαφούρης 1, Ὑπατία Πατρώνα 1, Σημύρα Π. Μουσουρούλη 1, Εὐστράτιος Τσαρμπαρλὴς 1, Ἰωάννης Γλύπτης, Καρδάμυλα 1, Χριστόφορος Ἀνδρεάδης, διδάσκαλος Βροντάδων.

Κέρκυρας (Ἕτεροι).

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Αἰδεσιμωτάτου κ. Ἀθανασίου Μαρζούκου οἱ κ.κ. ἱερομόναχος Μιχαλᾶς 1, Χαραλάμπης ἱερεὺς Κωδονᾶς 1, ἱερομ. Δανιὴλ Καζιάνη 1, ἱερεὺς Συμεὼν Κουτρουλῆς ἀρχιερατ. Ἐπίτροπος 1, ἱερεὺς Ἰωάννης Βλασόπουλος 1, ἱερεὺς Μιχαὴλ Μοναστηριώτης 1, Γεώργ. ἱερεὺς Γκούσης, 1, Ἰωάν. ἱερεὺς Κάντας 1, Γρηγ. ἱερεὺς Θερειανὸς ἱεροδιάκονος Ὀνούφριος Μαρζοῦκος 1, Σπυρίδων Γιαννακόπουλος 1, Σπυρίδων ἱερεὺς Ζερβὸς 1, Γεώργ. Σ. Ζερβὸς 1, Πέτρος Μ. Ζερβὸς 1, Κορίνη Ζ. Ζυμάρη, Δημάρχου 1, Κωνσταντ. Βλάσης 1, Σπυρ. Β. Μεταλλινὸς 1, Ἀθανάσιος Σ. Κένταρχος 1, Μαρία Παπαδάτου Κατζιμάνη 1.

Φάτσα.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Ἰσαὰκ Τοκατλίδου, οἱ κ.κ, Ἰσαὰκ Λ. Τοκατλίδης 1, Ἠλίας Π. Π. Τερζόπουλος 1,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πέρσιας

Φίλιππος Δ. Τοκατλίδης 1, Παῦλος Ε. Κοτζαμανίδης 1, Ἰωάννης Π. Τερζόπουλος 1, Παναγ. Ν. Μίμογλους 1, Ἰωάννης Χ' Κ. Π. Τερζόπουλος 1, Γεώργ. Χ. Ψωμιάδης 1, Ἀνέστης Χ. Βασιλειάδης, Ἰωάννης Λ. Ἀετόπουλος 1, Χαράλαμπος Ἰ. Τοκατλίδης 1, Χαράλαμπος Ξανθόπουλος 2, Καπτὰν Χαράλαμπος 1, Ἐπαμ. Π. Γ. Θεῖος, διευθυντὴς τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς 1, Φίλιππος Θ. Βασιλειάδης 1.

Πειραιεὺς *(ἕτεροι).*

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ἰωάννου Παναρέτου, οἱ κ.κ. αἰδεσ. Ἀλκιβιάδης Τσούμας ἱερεὺς 1, Νικόλ. Δρεπανιώτης 1, Ἰωάννης Ξενικάκης 1, Ἰωάννης Πανάρετος ἐρημίτης 1, Βασιλικὴ Παναρέτου 1, αἰδεσ. Ἠλίας Φωτεινὸς ἱερεὺς 1, Ἰ. Δ. Γκαμαλάρης 1, Χρῖστος Δ. Δέδες 1, Παναγ. Μαρουλάκης 1, Σπ. Βογιαντζῆς 1, Χρ. Κοτέας 1, Φωτεινὴ Κοτέα 1, Μπήλιο Ἰ. Πάλλη 1, Ἐλπὶς Μ. Γεωργατοπούλου 1, ὁσιωτ. Ἐρασμία Κ. Ζαβογιάννη, μοναχὴ 1, Εὐαγγελία Ἰ. Ἀλεξάνδρου 1, Χαρ. Γιαννούλης 1, Ἀθ. Λούτης 1.

Ἐκφράζων τὴν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην μου πᾶσι τοῖς λίαν ἀγαπητοῖς μοι καὶ ἀξιοτίμοις κ.κ. συνδρομηταῖς τοῦ παρόντος ἔργου, ἐξαιτοῦμαι σύναμα συγγνώμην παρ' ἐκείνων ἐξ αὐτῶν, ὧν τὰ ὀνόματα, μὴ ἀποσταλέντα ἐγκαίρως, δὲν κατεχωρίσθησαν.

Ὁ συγγραφεύς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΑΝ. ΠΑΠΠΑΓΓΕΛΗ

ἐξ Ἰωαννίνων τῆς Ἠπείρου

ΤΟ ΠΕΡΙ
ΜΕΤΟΥΣΙΩΣΕΩΣ ΔΟΓΜΑ

ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΜΕΝΟΝ

ΕΚ ΤΕ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΑΥΤΗΣ

ἐγκρίσει τῆς Π. Κ. Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς

καὶ

Ἀδείᾳ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας

« Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ »
ΙΩΑΝΝ. στ'. 56

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
1896

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τῇ

ΑΥΤΟΥ ΘΕΙΟΤΑΤΗ ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΙ

ΤΩ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ

ΚΥΡΙΩ ΚΥΡΙΩ

ΑΝΘΙΜΩ ΤΩ Ζ'

ΤΩ ΤΗΝ ΘΕΟΠΑΓΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΟΛΚΑΔΑ

ΑΕΞΙΩΣ ΠΑΝΥ ΟΙΑΚΟΣΤΡΟΦΟΥΝΤΙ

ΤΟΔΕ ΒΑΘΥΣΕΒΑΣΤΩΣ ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ο ΠΟΝΗΣΑΣ

«Ἀνθίμῳ ἑβδομάτῳ κεδνῷ ἡγήτορι ποίμνης
ὀρθοδόκοιο πάτρης τ' εὔχεϊ ἡμετέρης
ἐνδυκέως τόδε σὸς θεράπων Σπυρίδων ἀνέθηκεν,
ᾧ σὰς εὐχωλὰς δαψιλέως ὄπασον».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΑΝΘΙΜΟΣ ΕΠΙΒΕΒΑΙΟΙ

ιθμ. Πρωτ. 2210

Ἡ Πατριαρχικὴ Κεντρικὴ Ἐκκλησιαστικὴ πιτροπὴ συνεπείᾳ τῆς ὑπ' ἀρ. πρωτοκ. 5337 ὶ ἡμερομ. 27 Σεπτεμβρίου 1895 αἰτήσεως τοῦ Ἰωαννίνων ὁρμωμένου, καὶ τροφίμου ἄλλοτε τῆς Χάλκη Ἰ. Θεολογικῆς Σχολῆς χρηματίσαντος λογίμου κ. Σπυρίδωνος Α. Παπαγγέλη, ὑπολόντος πρὸς ἔγκρισιν τὴν ὑπ' αὐτοῦ φιλοπονησαν θεολογικὴν πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ ρὶ μετουσιώσεως δόγμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατοκῆς Ἐκκλησίας», λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ δεούσης ἐπιστασίας διεξελθοῦσα καὶ μελετήσα τὴν ἐν λόγῳ πραγματείαν, εὗρεν αὐτὴν κατὰ ν ἐράνισμα, καὶ ἐκρίνει ὡς ἀνεπίληπτον κατὰ ύντα, μὴ ἐμπεριέχουσάν τι ἀντιπίπτον τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ λίαν ὠφέλιμον τυγχάνουσαν παντὶ Ὀρθοδόξῳ χριστιανῷ.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 12 Ἀπριλίου 1896.

Ἡ Πατριαρχικὴ Κεντρικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ

Ὁ πρόεδρος

† Ὁ Καρπάθου καὶ Κάσσου **ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ**

Ὁ Γραμματεὺς

Ἱεροδ. **ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ**

Τὰ μέλη

† **Ὁ Λιτίτσης ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ** Τοποτηρητὴς τῆς Μ. Πρωτοσυγκελλίας
† **Ὁ Ναζιανζοῦ ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ**
† **Ὁ Μυρέων ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ**
† **Ἀρχιμ. Μ. ΚΑΛΟΒΟΥΛΟΣ**
† **Ἀρχιμ. ΚΥΡΙΛΛΟΣ** ἀρχιγμ. τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
† **Μ. Ἀρχιδιάκονος Α. ΜΑΣΧΑΣ**

Δημόσια Κεντ[illegible]

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τοῖς φιλομούσοις ἀναγνώσταις,

Μετὰ ψυχικοῦ ὄντως ἄλγους τὴν παρ' ἡμῖν ἐμφιλοχωροῦσαν θρησκευτικὴν νάρκην τὴν ὀσημέραι ἐπιτειναμένην βλέποντες καὶ δὴ τοὺς πλείστους παρ' ἡμῖν ἐνασμενίζοντας εἰς τὴν ἐνδελεχῆ καὶ ἀκόρεστον ἀνάγνωσιν τῶν τῆς ἐλαφρᾶς φιλολογίας προϊόντων, τῶν μυθιστορημάτων δῆλον οὖν, οὐκ ἄσκοπον ἡγησάμεθα, ἵνα ἐκ τῆς πολυχεύμονος καὶ καλιρρόου τῆς ἱερᾶς θεολογίας κρήνης τῆς ἀγλαὰ τοῖς ἑκάστοτε ὑδρευομένοις καὶ ζωήρρητα νάματα δαψιλῶς προχεούσης καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀρυόμενοι ἀναθερμάνωμεν τό γε ὑφ' ἡμῖν τὸ μαραινόμενον, ὡς μὴ ὤφελε, θρησκευτικὸν τῶν ὁμογενῶν αἴσθημα, παρατιθέντες αὐτοῖς πλουσίαν πνευματικὴν δαῖτα, ἐν ᾗ ἀδεῶς πάνυ ἐντρυφῆσαι δυνήσονται. Ἐκλεξάμενοι δὲ πρὸς ἐκπόνησιν ὑψηλοτάτην πραγματείαν, τὴν **περὶ μετουσιώσεως τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν Ἐκκλησίας διδασκαλίαν.** *πραγματευομένην, κεκτήμεθα κατ' εὐκληρίαν τὰς ἐν τοῖς διαφόροις τῶν προτεσταντικῶν αἱρέσεων συμβόλοις ἐμπεριεχομένας ὁμολογίας. Καὶ δὴ ἐπισταμένως ἐγκύψαντες εἰς τὴν μελέτην τῶν ὁμολογιῶν τούτων, καὶ ἰδίᾳ τῶν καλουμένων ὀρθοδόξων Λουθηρανῶν ἢ Εὐαγγελικῶν, τῶν Ἀναμορφωτῶν ἢ Καλβινιστῶν, Σκωτικανῶν ἢ Πρεσβυτεριανῶν καὶ Ἐπισκοπιανῶν ἢ Ἀγγλικανῶν, ἔγνωμεν, ὅπως ἄρδην ἀνα-*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τρέψωμεν τὴν περὶ τὸ δογματικὸν μέρος τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας καινοτομίαν αὐτῶν, ἐκτιθέντες τὴν περὶ μετουσιώσεως διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀπὸ τῶν Ἀποστολικῶν ἤδη χρόνων μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀρχομένου. Πεποίθαμεν δὲ ὅτι τὸ μικρὸν τόδε καὶ ἀσθενὲς τῶν πόνων ἡμῶν προϊὸν θέλει χρησιμεύσει παντὶ τέκνῳ τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας δίκην πολικοῦ τινος ἀστέρος καθοδηγοῦν αὐτὸ ἀσφαλῶς ἐν τῇ εὐθείᾳ καὶ βασιλικῇ τῆς ἀληθείας τρίβῳ καὶ προφυλάσσον ἅμα ἀπὸ πάσης ἐνδεχομένης τῶν μνημονευθέντων καινοτομιστῶν ἀποπλανήσεως. Τελευτῶντες δὲ ἐν πρώτοις μὲν ἐκφράζομεν τὰς μυρίας ἡμῶν εὐχαριστίας τῇ τε σεβαστῇ Π. Κ. Ἐκκλησιαστικῇ Ἐπιτροπῇ ἐπὶ τῇ εὐμενεῖ ἐπιδοκιμασίᾳ τοῦ ἡμετέρου πονήματος καὶ τῷ πανοσιολογ. ἀρχιμανδρίτῃ καὶ εὐρυμαθεῖ θεολόγῳ κ. Γρηγορίῳ Κωνσταντινίδῃ, ἀναλαβόντι μάλα προφρόνως τὴν ἐξέλεγξιν τοῦ ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς παραπεμφθέντος αὐτῷ πονήματος καὶ τὰς ἅς, ἔδει, διορθώσεις ἐπενεγκόντι, εἶτα δ' εὐχόμεθα ἐκ κέντρου ψυχῆς, ἵνα οἱ περὶ τὴν θεολογικὴν ἡμῶν ἐπιστήμην ἀσχολούμενοι τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν ὁμογενῶν ἀναθερμαίνοντες, προβῶσι μετὰ ζέοντος πνεύματος εἰς ἀνωτέρων τοῦ ἡμετέρου θεολογικῶν πονημάτων ἐκπόνησιν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 22 Δεκεμβρίου 1895.

Ο ΠΟΝΗΣΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1.

Τῆς θεολογικῆς ταύτης πραγματείας σὺν Θεῷ γίῳ ἀρχόμενοι, ἀναγκαῖον θεωροῦμεν, ἵνα ἐν πρώοις μὲν προτάξωμεν τὴν διδασκαλίαν τῶν Λουθηραῶν, Καλβινιστῶν, Ζβιγγλιανῶν, Ἀγγλικανῶν, Ἀρμιιανῶν καὶ λοιπῶν μεταρρυθμιστῶν περὶ τοῦ μυστηρίου[1] τούτου, μνημονεύοντες καὶ τῶν διαφόρων συμβολικῶν βιβλίων, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ἀντλοῦμεν κυρίως τὴν διδα-

1. *Μυστήριον* ἐκ τοῦ ῥήματος μύειν=κλείειν, κρύπτειν τι, παραῦμενον σημαίνει παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησι συγγραφεῦσι πᾶν ἱερὸν ἀπόρρητον, ὅπερ παρὰ τοῖς Λατίνοις καλεῖται seclusa, παρὰ δὲ τοῖς συγραφεῦσι τῆς Καινῆς Διαθήκης πᾶν ἀπόρρητον, πᾶσαν ἀπόρρητον διδασκαλίαν, ἄγνωστον τοῖς ἀνθρώποις, πᾶν καινὸν καὶ ἀνήκουστον, ἢ ἂν, ὅπερ τοσοῦτον εἶνε βαθύ, σκοτεινὸν καὶ ὑψηλόν, ὥστε ὑπερβαίει τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν, τουτέστι πᾶν ὑπερφυὲς δόγμα τῆς χριτιανικῆς θρησκείας, οἷον ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ αλεῖται μυστήριον. Εἰδικώτερον δὲ καὶ μάλιστα ἐν τῷ πληθυντικῷ ριθμῷ καλοῦνται τὰ ἑπτὰ Μυστήρια καὶ εἰδικώτατα ἡ Θεία Εὐχαριτία. Σημειωτέον δ' ὅτι Ἱλάριος ὁ Πικταύων διὰ τῆς λέξεως ταύτης ννοεῖ πᾶσαν ὑψηλὴν τῆς χάριτος διδασκαλίαν «sacramenta novæ ratiæ» (comment. in Math. cap 9 § 5)=μυστήρια τῆς νέας χά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σκαλίαν περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου, ἀκολούθως δὲ ἀντιτάξωμεν εἰς αὐτὴν τὴν τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν Ἐκκλησίας διδασκαλίαν. Πεπείσμεθα δὲ τοὐντεῦθεν, ὅτι οἱ φιλόμουσοι καὶ φιλόχριστοι ἀναγνῶσται, παραβάλλοντες τὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὴν τῶν διαμαρτυρομένων, κατανοήσουσιν οὕτω τὰς μεταξὺ ἀμφοτέρων ὑφισταμένας σπουδαιοτάτας διαφοράς.

ριτος, «sacrammenta salutis humanæ» (de Trinitate 5, 35)=μυστήρια τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας. Παρὰ δὲ τοῦ θείου Χρυσοστόμου λαμβάνομεν τόνδε τὸν ὁρισμὸν τοῦ μυστηρίου: «Μυστήριον καλεῖται, ὅτι οὐχ ἅπερ ὁρῶμεν, πιστεύομεν, ἀλλ' ἕτερα ὁρῶμεν, ἕτερα πιστεύομεν» (Ὁμιλ. ζ' εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθ. 11, 61) Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δὲ ταύτην συμπεριλαμβάνει ὁ θεῖος οὗτος τῆς Ἐκκλησίας Πατὴρ πλὴν τῶν ἐπτὰ μυστηρίων, καὶ τὰ θεμελιώδη τῆς θείας χάριτος γεγονότα, τουτέστι τόν τε θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Βαθύτερον ὁρισμὸν δίδει ἡμῖν ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος «dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur speciem habet corporalem, quod intelligitur fructum habet spiritalem» (sermo 272)=καλοῦνται μυστήρια, ἐπειδὴ ἐν αὐτοῖς ἕτερον φαίνεται, ἕτερον ἐννοεῖται. Ὅπερ φαίνεται ἔχει μορφὴν σωματικήν, ὅπερ ἐννοεῖται ἔχει καρπὸν πνευματικόν. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Πατὴρ λέγει «sacramenta signacula quidem rerum divinarum sunt visibilia,sed res ipsæ invisibiles. in eis honorandæ» (de catechiZ. rudib. cap. 50,=μυστήρια εἰσι μὲν ὁρατὰ σημεῖα θείων πραγμάτων, ἀλλ' αὐτὰ τὰ ἀόρατα ἐν αὐτοῖς θεόν νὰ τιμῶνται (Πρβλ. Schleusner, Novum Lexicum in N. T. ὑπὸ τὴν λ. Kurtz, Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte Band 1er Abtheilung 2e σ. 309, Meyers, Conversations-Lexicon ὑπὸ τὴν λ. Mysterien, Γ. Κωνσταντινίδου Λεξικὸν τῶν Ἁγ. Γραφῶν ὑπὸ τὴν λ. καὶ Βερναρδ. ἱερ. Κάτ. σ. 140).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 2.

Ὁ Μαρτῖνος Λούθηρος[1] καὶ Φίλιππος ὁ Μελάγχθων[2] νομίσαντες δέσμευσιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ θρησκευτικοῦ πνεύματος τὸ ἔπεσθαι ταῖς ἀποφάσεσι τῶν ἁγίων καὶ θεοσυλλέκτων Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν Συνόδων, τῇ ἱερᾷ καὶ γνησίᾳ ἀποστολικῇ παραδόσει, τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐθεντίᾳ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἰδίᾳ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ ἀφέντες τὴν τοῦ πνεύματος αὐτῶν ὁλκάδα ἀνερμάτιστον καὶ δίχα πηδαλίου ἐν τῷ ἀχανεῖ τῆς ἑρμηνείας πελάγει εὐλόγως εἰς πλείστας, ὅσας πλάνας καὶ κακοδοξίας περιέπεσον. Ἀποτελέσαντες δ' οἱ αἱρεσιάρχαι οὗτοι, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Ἀναμορφωταὶ διαφόρους κοινωνίας διέσπασαν τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν ἡμετέραν Ὀρθόδοξον ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐξωμοιώθησαν πρὸς τὰς διαφόρους ἀρχαίας αἱρέσεις. Ἐστερημένοι

---

1. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ἰσλεβένῃ, πόλει τοῦ κομητάτου τῆς Μανσφέλδης τῷ 1483 καταταχθεὶς ἐν τῷ τάγματι τῶν Αὐγουστινιανῶν τῷ 1508ῳ. Μεταβὰς δ' εἰς Βιτεμβέργην ἐδίδαξεν ἐν τῷ αὐτόθι πανεπιστημίῳ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐλθὼν δὲ εἰς Ρώμην τῷ 1517 καὶ ἰδὼν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς καταχρήσεις τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας ἀπεφάσισε νὰ κατεξαναστῇ κατ' αὐτῆς.

2. Οὗτος ἦτο συνεργὸς καὶ βοηθὸς τοῦ Λουθήρου καλούμενος γερμανιστὶ Schwarzerde =μέλαινα γῆ· μόνος δὲ ἐξελλήνισε τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα. Ὁ μεταρρυθμιστὴς οὗτος ἔπεμψε διὰ τοῦ διακόνου Δημητρίου Μυσοῦ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῆς Αὐγουσταίας ὁμολογίας τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάσαφ τῷ Μεγαλοπρεπεῖ ἀποστείλαντι ἐξεπίτηδες τὸν εἰρημένον διάκονον εἰς Βιτεμβέργην, ἵνα ἐξετάσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν νέον θρησκευτικὸν τῶν διαμαρτυρομένων σύστημα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οἱ αἱρεσιάρχαι οὗτοι τοῦ θείου καὶ ἁπλέτου φωτὸς τοῦ ἐκ τῆς ἱερᾶς Ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ τοῦ καθολικοῦ τῆς Ἐκκλησίας κύρους ἐπιχεομένου καὶ ἐν τῇ ἐρεβώδει, ὡς εἰκός, τῶν κακοδοξιῶν αὐτῶν νυκτὶ περιπολοῦντες, παρηρμήνευσαν, ἢ κάλλιον εἰπεῖν ἐστρέβλωσαν τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν διαφόρων τῆς ἁγίας Γραφῆς χωρίων. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὁ Λούθηρος στρεβλώσας τὴν ἀληθῆ τοῦ ἀποστολικοῦ τούτου χωρίου ἔννοιαν «τῇ γὰρ χάριτι ἐστὲ σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως[1]», καὶ λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῶν ἀντιρρητικῶν κατὰ τοῦ αἱρετικοῦ Πελαγίου συγγραμμάτων τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου διετείνετο, ὅτι ἡ σωτηρία προσγίνεται τῷ ἀνθρώπῳ διὰ μόνης τῆς πίστεως οὐδαμῶς τῶν ἔργων πρὸς τοῦτο συντελούντων[2].

§ 3.

Ἕτερος αἱρεσιάρχης ὁ Ἰωάννης Καλβῖνος[3] παρερ-

---

1. Ἐφεσ. 1, 2, 8.

2. Confes. Augustian. pag. 73, articul. 4 pag. 125. formul. concord. pag. 685, Apolog. confes. August. pag. 67· Ἐντεῦθεν ὁ αἱρεσιάρχης οὗτος ἀπέρριψε τὸ γνήσιον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀδελφοθέου Ἰακώβου καλῶν αὐτὴν ἀχυρίνην ἐπιστολὴν (stramineam) τοῦθ' ὅπερ, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ πολυμαθὴς Καθολικὸς Glaire, ἀποδεικνύει τοῦτον αἱρετικόν, ἐπειδὴ θέλων νὰ ὑποστηρίξῃ οὗτος τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀνωφελοῦς τῶν ἔργων ἀπορρίπτει τὸν καταδικάζοντα αὐτὸν λόγον τοῦ Θεοῦ (πρβλ. abrégé d'introduction aux livres de l'ancien et du nouveau Testament σ. 580).

3. Οὗτος ἦτο Γάλλος τὸ γένος γεννηθεὶς ἐν Νοβιονῷ τῆς Γαλλίας τῷ 1509+1564.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μηνεύσας τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν[1] προήγαγεν εἰς φῶς τὴν περὶ ἀπολύτου προορισμοῦ διδασκαλίαν, καθ' ἣν ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτᾶται ἐξ αἰωνίου τινὸς καὶ αὐθαιρέτου τοῦ Θεοῦ ἀποφάσεως (gratia irresistibilis)[2]. Τὴν θεωρίαν ταύτην τοῦ Καλβίνου τίς λογικῶς σκεπτόμενος δύναται νὰ παραδεχθῇ ἄντικρυς ἀντικειμένην πρὸς τὴν θείαν Δικαιοσύνην, ἥτις θέλει κατὰ τὸν Οὐρανοβάμονα καὶ θεσπέσιον Παῦλον «πάντας σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν»[3]; Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀναμορφώσεως ἀποσπασθέντες ὁριστικῶς τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς ἐκκαθάραντες, καίτοι στερρῶς ἀντείχοντο τῶν τριῶν ὀρθοδόξων συμβόλων[4], ἤτοι τοῦ

1. Πρὸς Ρωμ. 8, 30 – 32.

2. ὅρ. confes. Gallic. articul. 12, confes. Belgic. articul. 16, can. Dordr. cap. 1, artic. 1. ibid. articul. 7, ibid. articul. 9.

3. Α' πρὸς Τιμόθ. 2, 4.

4. Ἡ λέξις αὕτη παραγομένη ἐν τοῦ ρήματος *συμβάλλειν*=συγκρίνειν δύο πράγματα πρὸς ἄλληλα καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως αὐτῶν ἐξάγειν συμπέρασμα=τεκμαίρεσθαι, καλεῖται κυρίως τὸ σύνθετον ἐκ δύο μερῶν· οὕτως ἐκαλοῦντο τὰ δύο ἡμίση τοῦ τεμνομένου ἀστραγάλου, ὅτινα ἐχρησίμευον ὡς ἐνέχυρον τῆς γενομένης φιλοξενίας τῷ τε φιλοξενοῦντι καὶ φιλοξενουμένῳ (tessera hospitalitatis). Ἡ λ. αὕτη περιελάμβανεν ἀκολούθως πάντα συνδυασμὸν καὶ βραδύτερον πᾶν τὸ μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὡς γνώρισμα πράγματός τινος χρησιμεῦον. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὁ δακτύλιος, ὃν ἔδιδέ τις ἀντὶ τοῦ πραγματικοῦ ἐράνου εἴς τι συμπόσιον, ἐκαλεῖτο *σύμβολο ν* καὶ βραδύτερον τὸ ἐν ταῖς ἀνταλλαγαῖς χρεωλυτούμενον ἐνέχυρον. Ὁ σχολιαστὴς τοῦ τραγικοῦ Εὐριπίδου ἑρμηνεύων τόδε τὸ χωρίον (Εὐριπ. Μήδεια στιχ. 613) ἐκδ. Wecklein ξένοις τε πέμπειν σύμβολ', οἵ ὁράσουσί σ' εὖ» λέγει «οἱ ἐπιξενούμενοί τισιν ἀστράγαλον κατατέμνοντες θάτερον μὲν αὐτοὶ κατεῖχον μέρος, θά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀποστολικοῦ, τοῦ ἐν Νικαίᾳ καὶ τοῦ τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, οὐχ ἧττον ὅμως τὰς κοινὰς αὐτῶν πεποιθήσεις πρῶτον ἀπολογητικῶς, ἀκολούθως δὲ πολεμικῶς ἐν τοῖς ἰδιαιτέροις αὐτῶν συγγράμμασι τῶν ὁμολογιῶν καθώρισαν, καὶ δὴ οἱ ὀρθόδοξοι Λουθηρανοὶ ἢ Εὐαγγελικοὶ καὶ Καλβινισταί, ἢ Ἀναμορφωταὶ συνεπείᾳ τῶν γεννηθεισῶν ἀποπλανήσεων ἀπετέλεσαν ἰδίας μερίδας κεχωρισμένας ἀλλήλων. Αἱ μεταξὺ δ' ἀμφοτέρων τούτων τῶν μερίδων ὑριστάμεναι διαφοραί, ὡς καὶ αἱ ἀναφυεῖσαι ἔριδες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν διαμαρτυρομένων ἔδωκαν καθόλου τὸ ἐνδόσιμον, ἵνα ἑκατέρα ἐξ αὐτῶν καθορίσῃ τὰς δοξασίας αὐτῆς διὰ συμβόλων. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ Ἀρμινιανοὶ[1] ἀποτελοῦσι τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ ἀρχικοῦ

τερον δὲ κατελίμπανον τοῖς ὑποδεξαμένοις, ἵνα, εἰ δέοι πάλιν αὐτοὺς ἢ τοὺς ἐκείνων ἐπιξενοῦσθαι πρὸς ἀλλήλους, ἐπαγόμενοι τὸ ἥμισυ ἀστραγάλου ἀνανεοῖντο τὴν ξενίαν, οὕτως Ἑλλάδιος». Ἐν δὲ τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώττῃ πᾶς τύπος διατωζόμενος ἔν τινι παραδόσει ἢ ἔν τινι συγγράμματι, ἐν ὁμολογοῦσιν οἱ ἀνήκοντες ταύτῃ, ἢ ἐκείνῃ τῇ ἐκκλησιαστικῇ μερίδι (ὅρ. Hagenbach Encyklopædie und Methodologie der theologischen Wissenschaften ἐκδ. 5η σ. 248, Ἰ. Μεσολωρᾶ Συμβολ. τῆς Ὀρθοδ. Ἀνατολ. Ἐκκλ. Τόμ. Α' σ. 1—2 καὶ ἑξῆς).

1. Τὸ ὄνομα τῆς αἱρέσεως ὀφείλει τὴν γέννησιν εἰς τὸν Ὁλλανδὸν Ἀρμίνιον γεννηθέντα τῷ 1560· ἡ ἀρτία αὐτοῦ μόρφωσις, ἧς οὗτος ἔτυχεν ἐν πολλοῖς σχολείοις τῆς Ὁλλανδίας καὶ αἱ ἰδιαίτεραι αὐτοῦ σπουδαὶ ἐν Παρισίοις καὶ Πάδουῃ ἐξωκείωσαν αὐτὸν πρὸς τὴν περὶ ἐλευθερίας διδασκαλίαν. Ὁ Ἀρμίνιος ἀπέθανεν ἐν ἔτει 1609, μόνον δ' ἐπέζησαν αὐτοῦ αἱ ἀρχαί, ὧν ὑπερημύνοντο ἐκθύμως ὁ Ὑτενβόρτης καὶ Σίμων ὁ Ἐπισκόπιος· κατηγορηθέντες δ' οὗτοι ἐπὶ παρεκτροπῇ τῆς συμβολικῆς πίστεως καὶ ἐπὶ διαταράξει τῆς δημοσίας εἰρήνης ἐπέδωκαν τοῖς βουλευταῖς τῷ 1610 ὁμολογίαν τῶν ἐκυτῶν δοξασιῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ροτεσταντισμοῦ· ἐπειδὴ καθ' ὅσον ἐκεῖνος προῆλθεν ἐκ
νομεροῦς τινος αἰσθήματος ἰσχυρῶς ἐξεγερθέντες, οὗ-
ι ὀφείλουσι τὴν γένεσιν αὐτῶν εἰς μονομερῆ τινα τῆς
ανοίας αὐτῶν τάσιν ἀπορρίψαντες ἐντελῶς τὰς βάσεις
ς ἀναμορφώσεως. Κοινῶς οἱ διαμαρτυρόμενοι διϊσχυ-
ζονται, ὅτι δὲν πρέπει νὰ συγκατελεχθῶσιν οἱ Ἀρμι-
ανοὶ μεταξὺ τῶν προτεσταντικῶν αἱρέσεων, τοῦθ' ὅπερ
εἰ ὁ διαπρεπὴς καθολικὸς θεολόγος Mœhler ὑποστη-
ζει λέγων, ὅτι οἱ Ἀρμινιανοὶ δὲν δύνανται νὰ θεωρη-
ῶσιν, ἢ παράρτημα τοῦ ὀρθοδόξου Προτεσταντισμοῦ[1].

§ 4.

Τὸ πρῶτον συμβολικὸν βιβλίον τῶν Λουθηρανῶν
νε ἡ Αὐγουσταία ὁμολογία ὀφείλουσα τὴν γέννησιν
ὐτῆς εἰς τὰς ἐξῆς περιστάσεις. Πολλοὶ σύλλογοι ἠσχο-
ήθησαν ἤδη περὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα τὸ ἀρξάμε-
ον ἐκ Βιττεμβέργης, ὅπερ μετὰ τρία ἔτη προσέλαβε
αρακτῆρα διχοστασίας, ἥτις κατεδείχθη ἔντινι συλλόγῳ
ενομένῳ κατὰ Μάρτιον τῷ 1529. Οἱ ἐν ἐκείνοις τοῖς
υλλόγοις συνελθόντες βουλευταὶ τοῦ κράτους ρητῶς ἀπε-
άνθησαν, ὅτι οὐδαμῶς· ἐννοοῦσι νὰ προαγάγωσι τὴν
ναμόρφωσιν τοῦ Λουθήρου, τοὐναντίον δ' ὅτι ἀνέχονται
ὰς ἔτι ὑφισταμένας καθολικὰς δοξασίας ἐν ταῖς χώραις
ὐτῶν. Ἐν Τοργαύῳ ἐπεκυρώθησαν τὰ καλούμενα 17
ρθρα, ἅπερ δὲν φαίνονται διάφορα τῶν ἐν τῷ ἐν Schwa-

2. Symbolik τ. 4 καὶ Hagenbach Encyklopædie ἔν. ἀν. σ. 249.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

bach συλλόγῳ προκειμένων ἄρθρων, ἐκ τῶν στοιχείων δὲ τούτων προῆλθεν ἡ Αὐγουσταία ὁμολογία, συγγραφεῖσα ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μελάγχθονος. Ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ὁ Ε' ἐπιθυμῶν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας ἐν Γερμανίᾳ, ἀνήγγειλε τὴν μέλλουσαν συγκρότησιν συλλόγου ἐν Αὐσβούργῳ τῇ 25 Ἰουνίου 1530, ἐν ᾧ ἔμελλε νὰ ἐπιδιωχθῇ εἰρήνη μετὰ κράτους καὶ θρησκείας καὶ δὴ νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ ἀμοιβαία διδασκαλία τῶν ἄρθρων ἀμφοτέρων τῶν συλλόγων ἐν Τοργαύῳ καὶ Schwabach γενομένων. Ὁ ἀξιέπαινος οὗτος σκοπὸς τοῦ αὐτοκράτορος κατ' οὐδένα ἄλλον τρόπον ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ, εἰμή, ἐὰν οἱ διαμαρτυρόμενοι βουλευταὶ ἀνέπτυσσον τὰς δογματικὰς αὐτῶν δοξασίας καὶ ὑπεδείκνυον πᾶν τὸ σκανδαλῶδες, ὅπερ εὕρισκον ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε νομιζομένοις ἐκκλησιαστικοῖς τύποις. Ὁ Μελάγχθων ἐνετάλη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ἵνα ἐκθέσῃ τὰς ἑαυτοῦ δοξασίας καὶ βραδύτερον συγγράψῃ τὴν καλουμένην Αὐγουσταίαν ὁμολογίαν, ἐπειδὴ ὁ Λούθηρος ἐθεωρήθη ὡς πάντῃ ἄχρηστος πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ποθουμένης εἰρήνης. Καίτοι δ' ὁ συγγραφεὺς τῆς ὁμολογίας ταύτης μετέβαλε πολλαχῶς τὰ ἐν Τοργαύῳ καὶ Schwabach, καθόλου ὅμως τοὺς προηγουμένους ἰσχυρισμοὺς τοῦ Λουθήρου ἐμετρίασεν· οὐχ ἧττον οἱ Καθολικοὶ πολλοῦ γε καὶ δεῖ νὰ ἐπιδοκιμάσωσι ταύτην, ἐντεῦθεν καὶ παρεσκεύαζον ἀνασκευὴν τῆς προτεσταντικῆς ἐκείνης ὁμολογίας, ἥτις ἀνεγνώσθη γερμανιστὶ τῇ 3 Αὐγούστου 1530 ἐν τῷ συλλόγῳ τῶν ἡγεμόνων. Σημειωτέον ὅμως ὅτι δὲν ἀνεκοινώθη ἐγγράφως αὕτη τοῖς Εὐαγγελικοῖς βουλευταῖς. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη δὲν ἠδύνατο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νὰ πείσῃ τοὺς Λουθηρανοὺς βουλευτάς, ὁ Μελάγχθων συνέταξεν ἀπολογίαν τῆς ὁμολογίας αὐτοῦ (Apologia confessionis Augustianæ), ἥτις ἐπεδόθη τῇ 22 7]βρίου τοῦ 1530 τῷ αὐτοκράτορι, ὅστις ἐπέστρεψε πάλιν αὐτήν. Ὁ Μελάγχθων ἐπεξεργασθεὶς τὴν ἀπολογίαν αὐτοῦ μετά τινος ἀντιτύπου τῆς ἀνασκευῆς ἐξέδωκε λατινιστὶ καὶ γερμανιστὶ τῷ 1531. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Μελάγχθων ἐπεδίωξεν ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ αὐτοῦ τὴν διάταξιν τῆς Αὐγουσταίας ὁμολογίας συμπεριλαμβάνων πολλὰ ἄρθρα ἐξ ἐκείνης πραγματευόμενα περὶ τοῦ οὐσιωδεστέρου μέρους, ἅπερ ἀντιτάσσει κατὰ τῶν ἐναντίων ἐν 16 τεμαχίοις. Κατέχει δὲ ἡ Ἀπολογία αὕτη τοῦ Μελάγχθονος μεταξὺ τῶν συμβολικῶν βιβλίων τῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας τὴν πρώτην θέσιν.—Ὁ σκοπὸς τοῦ αὐτοκράτορος δὲν ἐπετεύχθη, ἡ ἀνανέωσις δηλονοῦν τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας ἐν Γερμανίᾳ, καίτοι ἐγένοντο διαλέξεις μεταξὺ τῶν εἰρηνοφιλεστάτων καὶ μετριοφρονεστάτων θεολόγων ἀμφοτέρων τῶν μερίδων ἐν Αὐγούστῃ. Οὐχ ἧττον ὅμως οὗτοι συνεβιβάσθησαν περὶ τῶν πλειόνων ἄρθρων, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον τῆς φορᾶς ἕνεκεν τῶν περιστάσεων. Ὅθεν πᾶσα ἡ ἐλπὶς ἀνετέθη εἰς καθολικήν τινα σύνοδον καὶ ὁ Πάπας τῆς Ρώμης Παῦλος ὁ Γ' προεκήρυξε τὴν συγκρότησιν τοιαύτης ἐν Μαντούῃ δημοσιευθείσης τῆς προσκλήσεως καὶ εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους βουλευτάς, ἵνα φροντίσωσι περὶ αὐτῆς. Ἐξελέξαντο δ' οὗτοι τὴν Σμακάλδην, ἵνα συζητήσωσι καὶ μετ' ἄλλων καὶ δὴ μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Πάπα Ἐλδίου καὶ Βορστίου τῷ 1537. Ὁ Λούθηρος πρότερον ἤδη

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐνετάλη ἵνα παρασκευάσῃ ρητὰ ἐκφράζοντα τὰς προτεσταντικὰς δοξασίας καὶ ἀποτελοῦντα τὴν βάσιν οἰουδήτινος συμβιβασμοῦ, ἅμα δὲ ὑποδεικνύοντα κατὰ τί ἠδύνατό τις νὰ ἐνδώσῃ εἰς τοὺς Καθολικούς. Ἐν Σμακάλδῃ τὰ ρητὰ ταῦτα ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων ἡγεμόνων τῇ συμβουλῇ πολλῶν θεολόγων ἐν ἔτει 1537, ἅπερ οὗτοι μετεχειρίζοντο διὰ τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν, οὐχ ἧττον ὅμως ἡ σύνοδος ἐκείνη ἐν Μαντούῃ ἕνεκα τῶν κωλυουσῶν καιρικῶν περιστάσεων δὲν συνεκροτήθη. Οἱ Λουθηρανοὶ αὖθις ἐδράξαντο τῆς εὐκαιρίας, ἵνα ἐκφρασθῶσιν ἐναντίον τῶν Καθολικῶν καὶ διατριβῇ δέ τις τοῦ Λουθήρου ὑπὸ τὸν τίτλον Σμακαλδικὸν ἄρθρον (Smacaldicum articulum) κατέλαβε σπουδαίαν θέσιν μεταξὺ τῶν συμβολικῶν βιβλίων τῶν διαμαρτυρομένων. Τὸ ἔργον τοῦτο περιλαμβάνεται ἐν τρισὶ τμήμασι· α') de summis articulis divinæ majestatis, β') de articulis, quae officium et opus J. Ch. redemptionem nostram concernunt, γ') τοιαῦτα ἄρθρα de quibus agere potuerimus cum doctis et prudentibus viris vel etiam inter nos ipsos=περὶ τῶν ὑψίστων ἄρθρων τῆς θείας μεγαλειότητος, περὶ τῶν ἄρθρων, ἅπερ ἀφορῶσι τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἡμετέραν ἀπολύτρωσιν, περὶ ὧν θὰ συνηθῶμεν νὰ πραγματευθῶμεν μετὰ τῶν πεπαιδευμένων καὶ συνετῶν ἀνδρῶν εἴτε καὶ μεθ' ἡμῶν αὐτῶν· Ἤδη προκατεβλήθησαν τὰ σπέρματα τῆς διχονοίας ἐναντίον τῶν Καθολικῶν ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Λουθήρου, ἅπερ κυρίως ἀνεπτύχθησαν μετὰ τὸν θάνατον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ. Μετὰ μακρὰν δὲ ἀναστάτωσιν γενομένην ὑπ' Ἀνδρέου ἀρχιγραμματέως Τυβίγγης ἐθεωρήθη ὑψίστη τιμὴ ν' ἀνακαλύψωσι τύπον τινὰ καταπολεμοῦντα τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ ἐξασφαλίζοντα τὴν γνησίαν ὀρθοδοξίαν, ἵνα οὗτος παραδεκτὸς γένηται πανταχοῦ, ὡς ἡ μόνη ὀρθὴ ἔκφρασις τῆς πίστεως τοῦ Λουθήρου, καὶ ἐμπεδώσῃ τὴν ὁμόνοιαν καθ' ἅπαντας τοὺς χρόνους. Μετὰ μακρὰς δὲ προσπαθείας ἐξαντλησάσης τὴν ὑπομονὴν ἐπετεύχθη τέλος ἰδίᾳ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ματθαίου Χεμνιτίου, διασήμου θεολόγου τῆς Βρυνσβίκης ὁ μελετώμενος τῆς συμφωνίας τύπος, (formula concordiæ) καὶ ἐκ τοῦ ἐγγὺς τοῦ Μαγδεμβούργου κειμένου μοναστηρίου τῆς Βέργης, κληθεὶς βεργικὸν βιβλίον (Bergisches Buch). Ἐν τῇ μονῇ ἐκείνῃ ἔθηκαν πέρας εἰς τὸ ἔργον τοῦτο οἱ ἐξῆς θεολόγοι, ὁ μνημονευθεὶς ἀνωτέρω Ματθαῖος Χεμνίτιος, Ἰάκωβος Ἀνδρέου, Δαβὶδ Χυτραῖος, Χριστοφόρος Κέρνερος προσλαβόντες καὶ τὸν Νικόλαον Σελνίκκερον. Ἡ ὁμολογία αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ δύο κυρίων τμημάτων, ἐκ μιᾶς βραχείας περιλήψεως τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας καλουμένης ἐπιτομῆς καί τινος ἐκτενεστάτης ἐκθέσεως τῆς αὐτῆς, καλουμένης συνήθως solida declaratio=μόνιμος δήλωσις. Ὁ τύπος οὗτος τῆς συμφωνίας ἢ ὁμονοίας ἀπέλαυεν ὑποδοχῆς ἐν Σαξωνίᾳ, Βαϊμάρῃ, Κοβούργῳ, Βιρτεμβέργῃ, Βάδῃ, Μεκλεμβούργῳ, Λυβέκῃ καὶ Ἀμβούργῳ, τοὐναντίον δ' οὐδεμίαν εὗρεν εἴσοδον εἰς Ἔσσην, Ἀνχάλτην, Πόμμερον, Φραγκφούρτην, Νυρεμβέργην, Μαγδεμβοῦργον, Βρέμην καὶ Δάντσικον αὖθις ἀπορριφθεῖσα συνεπείᾳ μεταβολῆς τῶν ὁμολογιῶν ἐν Pfalz καὶ Βρανδεμ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βούργῳ. Ἡ ἀρχικὴ τῆς ὁμολογίας ταύτης γλῶσσα ἦτο ἡ γερμανικὴ, λατινιστὶ δὲ μετεφράσθη ὑπὸ Λουκᾶ Ὀσιάνδρου.

§ 5.

Ἕτερον συμβολικὸν βιβλίον τῆς Λουθηρανικῆς ἐκκλησίας εἶναι ὁ μείζων καὶ ὁ ἐλάσσων Κατηχισμὸς (major Catechismus, minor Catechismus), ἀμφότεροι δ' οὗτοι συνετάχθησαν ὑπὸ Λουθήρου τῷ 1529 ἀποτελούμενοι ἐκ 5 κυρίων τμημάτων (δεκάλογος, ἀποστολικὸν σύμβολον, Κυριακὴ προσευχὴ, διδασκαλία περὶ τοῦ βαπτίσματος καὶ τοῦ Κυριακοῦ δείπνου. Ὁ μείζων Κατηχισμὸς περιεῖχεν ἤδη ἐν τῇ δ' ἐκδόσει ἐν Αὐγούστῃ τῷ 1529 διδασκαλίαν περὶ προτροπῆς εἰς μετάνοιαν, (ἀμφιβάλλεται δ' ὅμως, ἐὰν αὕτη (διδασκαλία) ἀπέρρευσεν ἐκ τοῦ καλάμου τοῦ Λουθήρου), ὁ ἐλάσσων δὲ περιέχει ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ γερμανικῇ ἐκδόσει καὶ ἥτις πιθανῶς εἶνε ἡ δ' εὐχολόγιον ἀφορῶν τὴν στέψιν, τὸ βάπτισμα καὶ τὴν ἐξομολόγησιν (μετάνοιαν). Τὸ περὶ ἐξομολογήσεως τεμάχιον ἀνεφάνη πρῶτον ἐν λατινικῇ ἐκδόσει τῷ 1532 ὑπὸ τόν δε τὸν τίτλον: enchiridion pro pueris instituendis, cui addita est nova catechismi brevioris translatio Vitemb. 1532=ἐγχειρίδιον χάριν τῆς τῶν παίδων διδασκαλίας, ᾧ προστέθειται νέα βραχυτέρα Κατηχισμοῦ μετάφρασις. Καίτοι δ' ἅπασαι αἱ Ἐκκλησίαι αἱ ἀσπασάμεναι τὰς δοξασίας τῶν ἐν Βιττεμβέργῃ μεταρρυθμιστῶν θεολόγων ἀπεδέξαντο τὰ συμβολικὰ τῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Λουθηρανῶν βιβλία, τοὐναντίον αἱ κοινότητες τῶν Καλβινιστῶν, ἢ Ἀναμορφωτῶν οὐδεμίαν κέκτηνται ὁμολογίαν πανταχοῦ μεθ' ὁμοίου σεβασμοῦ ἀνεγνωρισμένην. Τὸν λόγον δὲ ζητητέον ἐν τούτῳ τὸ μὲν ἐν τῇ ἐκδοχῇ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ὑλδερίκου Ζβιγγλίου περὶ τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας προσβαλούσης ὑπερβαλλόντως τὴν βαθυτέραν θρησκευτικὴν συνείδησιν τῆς 16 ἑκατονταετηρίδος, τὸ δὲ ἐν τῇ περὶ προορισμοῦ διδασκαλίᾳ τοῦ Γάλλου Καλβίνου, ἥτις ἐξήγειρε τὴν χριστιανικὴν συνείδησιν σφόδρα καὶ ἥτις δὲν ἠδυνήθη νὰ εἰσδύσῃ εἰς ἁπάσας τὰς μεταρρυθμιστικὰς ἐκκλησίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα ἱδρύθη ἡ Ἐπισκοπιανὴ ἐκκλησία ἐναντίον τῶν Πρεσβυτεριανῶν καὶ τῶν λοιπῶν ὀπαδῶν Ζβιγγλίου καὶ Καλβίνου, εἰσήχθη λειτουργία τις προσεγγίζουσα μᾶλλον τῷ τρόπῳ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Συνέβη δ' οὕτως, ὥστε ἑκάστη ἀναμορφωτικὴ χώρα νὰ ἔχῃ σύμβολον διάφορον τοῦ τῆς ἄλλης.

§ 6.

Συλλογή τις ἀναμορφωτικῶν ὁμολογιῶν ἐφάνη ὑπὸ τόνδε τὸν τίτλον: Corpus et Syntagma confessionum fiidei, quæ in diversis regnis et nationibus ecclesiarum nomine fuerunt authentice editæ Aurel. Allobrog. Genf. 1612=σῶμα καὶ σύνταγμα τῶν ὁμολογιῶν τῆς πίστεως, αἵτινες ἐν τοῖς διαφόροις βασιλείοις καὶ ἔθνεσιν ἐπ' ὀνόματι τῶν ἐκκλησιῶν αὐθεντικῶς ἐξεδόθησαν. Ἡ Τετραπολιτικὴ ὁμολογία (confessio Tetra-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

politana) ἤτοι τῶν τεσσάρων πόλεων Στρασβούργου, Κωνσταντίας, Μεμνίγγης καὶ Λινδαύου συνετάχθη λατινιστὶ καὶ γερμανιστὶ ὑπὸ Ματθαίου Βυκέρου ἐπιδοθεῖσα Καρόλῳ τῷ Ε΄ ἐν Αὐσβούργῃ τῷ 1530, ἧς τὴν παραδοχὴν οἱ διαμαρτυρόμενοι ἀπεποιήθησαν ἐν τῇ ὁμοσπονδίᾳ αὐτῶν, ἅτε δὴ κλινούσης πρὸς τὴν τοῦ Καλβίνου διδασκαλίαν ἐν τῷ περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας τμήματι αὐτῆς. Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον αἱ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι πόλεις πολιτικῶν λόγων ἕνεκεν ὑπέγραψαν τὴν Αὐγουσταίαν ὁμολογίαν, οὕτως, ὥστε ἐν βραχεῖ τοῦ χρόνου διαστήματι οὐδεὶς πλέον ἐδόξαζε τὴν Τετραπολιτικὴν ὁμολογίαν. Ἡ ὁμολογία αὕτη ἀποτελουμένη ἐξ 23 ἄρθρων περιέχει ἐν τῷ 18 αὐτῆς διδασκαλίαν περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας διάφορον τῆς τῆς Αὐγουσταίας ὁμολογίας. Τὸ καλούμενον λόγος τῆς πίστεως πρὸς Κάρολον τὸν αὐτοκράτορα (ad Carol. Imperatorem fidei ratio) διέμεινεν ἰδιωτικὸν σύγγραμμα τοῦ Ζβιγγλίου ἐκτυπωθὲν τῇ 30 Ἰουλίου 1530 καὶ πεμφθὲν τῷ αὐτοκράτορι ἐν τῷ ἐν Αὐσβούργῃ συλλόγῳ ἐν 12 ἄρθροις. Σημειωτέον δ᾽ ὅτι ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγένετο ἀνασκευὴ τοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Ζβιγγλίου ἐγγράφως ὑπὸ Ἰωάννου Eck's μὴ θεωρουμένου ὡς συμβολικοῦ βιβλίου παρὰ τοῖς Ἑλβετοῖς καὶ σαφοῦς καὶ βραχείας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ἐκθέσεως (christianæ fidei brevis et clara expositio τῷ 1531). Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Ζβιγγλίου ἐφάνη πρῶτον μὲν λατινιστί, εἶτα δὲ καὶ ἐν γερμανικῇ μεταφράσει γενομένῃ ὑπὸ Λέοντος Ἰούδα τῷ 1534.

Αἱ τρεῖς Ἑλβετικαὶ ὁμολογίαι (confessiones Hel-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

veticæ) συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν συμβόλων τῶν Ἀναμορφωτῶν, ὧν ἡ α' συνετάχθη ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1536 ὑπὸ τῶν διατεταγμένων ἐπὶ τούτῳ θεολόγων τῶν πόλεων Ζυρίχης, Βέρνης, Βασιλείας, Σιαφχάουζεν, Μουλχάουζεν καὶ Βίελ, δηλαδὴ ὑπὸ Ἐρρίκου Βυλιγγέρου, Λέοντος Ἰούδα, Μυκωνίου, Σίμωνος Γρυναίου καὶ Κασπάρου Γρουσμάννου. Ἡ ὁμολογία αὕτη ὑπεγράφη καὶ ἐπεδοκιμάσθη ὑπὸ τῶν πόλεων ἐκείνων πεμφθεῖσα μάλιστα καὶ τοῖς ἐν Σμακάλδῃ συναθροισθεῖσι Λουθηρανοῖς θεολόγοις τῷ 1537· ἀποτελεῖται δ' ἐξ 27 ἄρθρων φανεῖσα τὸ πρῶτον λατινιστὶ καὶ ἔν τινι γερμανικῇ μεταφράσει γενομένη ὑπὸ Λέοντος Ἰούδα τῷ 1536, ἀκολούθως δὲ τῷ 1587. Ἡ δ' συνετάχθη κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἡγεμόνος Plafz Φρειδερίκου τοῦ Γ' ὑπὸ Ἐρρίκου Βυλιγγέρου καὶ πρῶτον λατινιστὶ ἀκολούθως δὲ καὶ ἔν τινι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως γερμανικῇ μεταφράσει ἐγένετο γνωστή. Ἀποτελουμένη δ' αὕτη ἐκ 30 κεφαλαίων ἀπέλαυε μεγίστης ὑπολήψεως συγκαταλεγομένη μεταξὺ τῶν ὁμολογιῶν τῆς πίστεως τῶν Ἀναμορφωτῶν καὶ οὐ μόνον ἐν Ἑλβετίᾳ, Γερμανίᾳ, Σκοτλάνδῃ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Πολωνοῖς, Οὔγγροις καὶ Γάλλοις Ἀναμορφωταῖς. Ἡ δὲ γ' ἐξεδόθη ὑπὸ Μυκωνίου.

Γαλλικὴ ὁμολογία (Confessio Gallicana) ἐν 40 ἄρθροις συνταχθεῖσα ὑπὸ Καλβίνου ἐπεδοκιμάσθη ὑπό τινος συνόδου ἐν Παρισίοις τῷ 1559, τῷ 1560 τῷ βασιλεῖ τῆς Γαλλίας Φραγκίσκῳ τῷ Β' ἐπιδοθεῖσα καὶ τῷ 1561 τῷ βασιλεῖ Καρόλῳ τῷ Θ'. Ἔν τινι συνόδῳ ἐν Ροχέλλῃ τῷ 1571 ἔτυχεν αὕτη νέας ἐγκρίσεως καὶ ἐκτὸς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς Γαλλίας ἐπιδοκιμασθεῖσα· λατινιστὶ μὲν μετεφράσθη τῷ 1566, γαλλιστὶ δὲ ἐξετυπώθη ἐν τῇ histoire ecclésiastique des églises réform. au royaume de France τοῦ Θεοδώρου Βέζα.

§ 7.

Τὰ 39 ἄρθρα ἀποτελοῦσι τὸ σύμβολον τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, ἢ Ἐπισκοπιανῆς (Articuli XXXIX ecclesiæ Anglicanæ)· ἤδη ἐν ἔτει 1553 ὑπῆρχον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου τοῦ ΣΤ' 42 ἄρθρα πιθανῶς συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κανταβρυγίας Κρανμέρου καὶ τοῦ ἐπισκόπου Λονδίνου Ρίδλεϋ, ὡς ὁμολογία τῆς πίστεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Ἐπὶ δὲ τῆς Ἐλισάβετ ἐν ἔτει 1562 συνεπτύχθησαν ταῦτα εἰς 39, ἅτινα ἐπεκυρώθησαν καὶ ὑπὸ τῆς Ἐπισκοπιανῆς ἐκκλησίας ἔν τινι συνόδῳ συγκροτηθείσῃ ἐν Παρισίοις, ἣν ὁ αὐτόθι ἀναμορφωτὴς Ἱεροκήρυξ Ἀντώνιος Chantieu συνεκάλεσεν. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Καλβίνου ἐν ταῖς Κάτω χώραις διετήρησαν ἐν ἔτει 1569 ὁμολογίαν τινὰ καλουμένην Βελγικὴν (Confessio Belgica) ἐκ 37 ἄρθρων συγκειμένην, ἥτις συνετάχθη ὑπὸ Ρίδωνος de Bres καὶ Ἀδριανοῦ Σαραβίου γαλλιστὶ τῇ συνεργείᾳ πολλῶν ἑτέρων συνεργατῶν, πάραυτα δὲ καὶ εἰς τὰς Κάτω χώρας μετεφράσθη ὁλλανδιστὶ τυχοῦσα κατὰ τὴν 16 ἑκατονταετηρίδα γενικῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ φέρουσα τὰς ὑπογραφὰς τῶν πλειόνων ἡγεμόνων. Καὶ καθ' ὅσον μὲν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι δὲν παρωτρύνθησαν δη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μοσίᾳ εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην, ἡ ὁμολογία αὕτη ἐκτήσατο πρῶτον βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον συμβολικόν τι κῦρος καὶ δὴ ἐν τῇ ἐν Δορτρέχτῃ συνόδῳ ἐν ἔτει 1547 πλὴν ἀσημάντων τινῶν σημείων, ἐπεκυρώθη. Σημειωτέον δ' ὅτι οἱ ποιμένες τοῦ ὁμοσπόνδου Βελγίου οἱ καλούμενοι Remonstrantes δυσμενῆ ἐξήνεγκον κρίσιν περὶ τῆς ὁμολογίας ταύτης «ὅστις ἐκείνην προσεκτικῶς ἀνέγνω, βεβαίως ἔχει ἰσχυρὰν αἰτίαν νὰ πιστεύσῃ, ὅτι αὕτη ὑπ' ἄλλου τινός, ἢ ἐσπευσμένως, ἢ ἄνευ μεγάλης κρίσεως, ἢ ἄνευ βαθείας ἐρεύνης ἐκείνων ἐγράφη· παρομοίως δὲ νὰ ἀμφιβάλλῃ, ἂν τοιοῦτόν τι σύγγραμμα ἔδει νὰ ἐγκριθῇ ὡς σύγγραμμα ὁλοκλήρου κοινότητος. Ὁ Ἀδριανὸς Σαραβίας λέγει, ὅτι συνεγράφη (αὕτη) ὑπὸ Γίδωνος de Bres τῇδε κἀκεῖσε ἀνακοινωθεῖσα καὶ ἄνευ βαθείας ἐξετάσεως, ὡς ἁρμόζει, καὶ ἔν τινι συνόδῳ ἐπιδοκιμασθεῖσα, οὕτω δὲ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐγένετο κοινὸς τῶν ἐκκλησιῶν τύπος[1]».

Τῆς Πρεσβυτεριανῆς ἐκκλησίας σύμβολον εἶνε ἡ ὁμολογία τῶν Σκώτων (Scoticana confessio fidei) συγγραφεῖσα ἐν 25 ἄρθροις ὑπὸ Ἰωάννου Κνὸξ 1560, ὅστις ἦτο Σκῶτος τὸ γένος γεννηθεὶς τῷ 1505 καὶ ἀποθανὼν τῇ 24 Νοεμβρίου 1572. Ἡ μελέτη τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων καὶ δὴ τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου συνετέλεσαν εἰς τὴν διάγνωσιν τῶν καταχρήσεων τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας τοσοῦτον, ὥστε τῷ 1542 ἐκηρύχθη ἀπροκαλύπτως ὑπὲρ τῆς Ἀναμορφώ-

1. Πρβλ. Apolog. confession. Remonst. pag. 16.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σεως. Ἡ ὁμολογία αὕτη διάφορος οὖσα τῆς Ἀγγλικανικῆς συνεγράφη ἔν τινι συνόδῳ Πρεσβυτεριανῶν τῷ 1643 ὑπὸ τόνδε τὸν τίτλον: confessio fidei in conventu Theologorum auctoritate Parliamenti Anglicani indicto elaborata, eidem Parliamento ἰposmodum exhibita, quin ab eodem denique ab ecclesia Scoticana cognita et approbata una cum catechismo duplici. Cantabr. 1659=ὁμολογία τῆς πίστεως ἐν τῇ τῶν θεολόγων τῷ κύρει τοῦ Ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου κηρυχθείσῃ συνόδῳ ἐπεξεργασίας τυχοῦσα καὶ τῷ αὐτῷ Κοινοβολίῳ μετὰ ταῦτα προσενεχθεῖσα, ἵνα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ τέλος ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τῶν Σκωτικανῶν γνωσθῇ καὶ ἐπιδοκιμασθῇ μετὰ τοῦ διπλοῦ Κατηχισμοῦ ἐν Κανταβριγίᾳ 1659.

§ 8.

Ὁμολογία τῆς πίστεως Φρειδερίκου τοῦ Γ' ἐλέκτωρος τοῦ Παλατίου (confessio fidei Friderici III electoris Palat.), ὅστις ἐκ τῆς ὁμολογίας τοῦ Λουθήρου μεταπηδήσας εἰς τὴν τοῦ Καλβίνου καὶ τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ δοξασίας ἐπιβαλὼν τοῖς ἑαυτοῦ ὑπηκόοις ἐπεξειργάσθη Κατηχισμόν τινα ἐκδοθέντα τῇ ἐντολῇ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἰωάννου Καζιμὶρ τῷ 1577 ὑπὸ τόνδε τὸν τίτλον confessio Palatini. Ὁ Κατηχισμὸς οὗτος τοῦ Φρειδερίκου κατέλαβε θέσιν μεταξὺ τῶν συμβολικῶν βιβλίων τῶν Ἀναμορφωτῶν καλούμενος συνήθως Κατηχισμὸς τῆς Ἑϊδελβέργης (Catechismus Heidelbergen-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

sis), τοσαύτης δ' ἐπιδοκιμασίας ἔτυχε παρὰ πολλαῖς τῶν Ἀναμορφωτῶν κοινότησιν, ὥστε εἰσήχθη ὡς βιβλίον τοῦ σχολείου.

Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἡγεμόνες ἐσχημάτισαν ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἰδέαν, ὅτι ὤφειλον νὰ ἀποφασίσωσι περὶ πάντων τῶν ἀμφισβητουμένων θρησκευτικῶν ζητημάτων χάριν τῶν ἑαυτῶν ὑπηκόων, οὕτως, ὥστε αἱ ἀτομικαὶ αὐτῶν γνῶμαι νὰ γένωνται ἀσπασταὶ ὑφ' ἁπάντων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φρειδερίκου διεδέξατο αὐτὸν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Λουδοβῖκος ἐν ἔτει 1576, ὅστις ἐκδιώξας τοὺς Ἀναμορφωτὰς Ἱεροκήρυκας ἀνενέωσεν αὖθις μετὰ τοῦ συμβόλου τοῦ Λουθήρου τὸ δόγμα αὐτοῦ, μέχρις οὗ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Φρειδερῖκος ὁ Δ' ἐν ἔτει 1582 ἐπανήγαγεν αὖθις τὰς ἀναμορφωτικὰς δοξασίας τοῦ πάππου αὐτοῦ ὁμοίαν τύχην παρασκευάσας τοῖς Λουθηρανοῖς Ἱεροκήρυξιν, οἵαν ὁ πατὴρ αὐτοῦ τοῖς Καλβινισταῖς. Ταὐτὸ συνέβη καὶ ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τοῦ Anhalt· ὁ Ἰωάννης Γεωργίου ἡγεμὼν τοῦ Anhalt—Dessau ἀπὸ τοῦ ἔτους 1586 ἐφαντάσθη ὅτι ὤφειλε νὰ ἐκκαθάρῃ τὴν χώραν αὐτοῦ ἐκ τῶν τοῦ Λουθήρου δοξασιῶν καὶ δὴ ἐπαναγάγῃ τὰς ἀναμορφωτικάς. Ἐν ἔτει 1597 ἐφάνη εἰς φῶς συμβολικόν τι σύγγραμμα ἐξ 27 ἄρθρων συγκείμενον ἐπαφεθέντος τοῖς Ἱεροκήρυξι δυοῖν θάτερον νὰ ἐκλέξωσιν ἢ τὴν παραδοχὴν τούτων (τῶν ἄρθρων), ἢ τὴν ἐξορίαν. Καὶ μὴν ὁ Ἰωάννης ἐν ἔτει 1644 ἁψάμενος τῶν ἡνίων τοῦ κράτους ἐπανήγαγε βιαίως τὴν λουθηρανικὴν ὁμολογίαν· ἐν Ἔσσῃ δὲ καὶ κατὰ τὴν μετάβασιν τοῦ Μορικίου ἐπεβλήθη αὖθις ἡ ἀναμορφωτικὴ ὁμολογία καθαιρεθέντων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν ὀρθοδόξων Λουθηρανῶν ἱεροκηρύκων. Ἐν τούτοις ὅμως οὐδὲν συμβολικὸν βιβλίον προὐτάθη, ὅπερ ἔδει νὰ θεωρῆται ὡς κανὼν τῶν πιστῶν· ὁ ἡγεμὼν τοῦ Βρανδεμβούργου Ἰωάννης Σιγισμοῦνδος συνέλαβεν ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἰδέαν κατὰ τὴν μετάβασιν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῶν Λουθηρανῶν εἰς τὴν τῶν Ἀναμορρωτῶν νὰ ἐκδώσῃ ἴδιόν τι σύμβολον, οὗτινος ἡ ἔκδοσις ἐφάνη τῷ 1614 ὑπὸ τόνδε τὸν τίτλον: τοῦ περιφανοῦς τὸ γένος ἡγεμόνος Ἰωάννου Σιγισμούνδου ὁμολογία τῶν σημερινῶν στοιχείων εἰλημμένων ἐκ τῆς ἔριδος μεταξὺ τῶν κυμαινομένων Εὐαγγελικῶν. Ἡ ὁμολογία αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ 16 ἄρθρων διάφορος οὖσα τῆς ἐν Φραγκφούρτῃ ἐν ἔτει 1614 τῇ ἐντολῇ τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος ἐκδοθείσης ὁμολογίας τῆς πίστεως τῶν ἀναμορφωτικῶν ἐκκλησιῶν ἐν Γερμανίᾳ περὶ τὰ τέλη τῆς 16 ἑκατοντακετηρίδος. Ἡ ὁμολογία αὕτη μετὰ τοῦ διαλόγου τῆς Λειψίας (colloquium Lipsiæ), ὡς καὶ μετὰ τῆς Θορνικῆς δηλώσεως (declaratio Thorum) ἐξεδόθη τῷ 1645 ὑπὸ τόνδε τὸν τίτλον: αἱ τρεῖς ὁμολογίαι, ἢ ὁμολογίαι τῆς πίστεως, αἵτινες ὡρίσθησαν νὰ φυλάξωσι τὰ ἐν τοῖς βρανδεμβουργικοῖς διατάγμασιν ἀφορῶντα τὴν θρησκείαν.

Κατηχισμὸς τῆς ἐκκλησίας τῆς Γενεύης (Catechismus ecclesiæ Genevensis) συνεγράφη γαλλιστὶ ὑπὸ Ἰωάννου Καλβίνου τῷ 1541· ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἐξέδοτο πρότερον ἐν γαλλικῇ γλώσσῃ ἐγχειρίδιον χάριν τῆς νεολαίας τῷ 1536 καὶ τῷ 1538 ἐν λατινικῇ. Περιέχει δ' οὗτος 4 τμήματα (περὶ πίστεως, θείου νόμου, προσευχῆς καὶ μυστηρίων).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τιγουρηνὸς κατηχισμὸς (Catechismus Tigurinus) συνετάχθη ὑπὸ Λέοντος Ἰούδα καὶ Ἐρρίκου Δυλιγγέρου τῷ 1554 συνιστάμενος ἐκ 4 τμημάτων καὶ 110 ζητημάτων. Σπουδαιότεραι καὶ ἐπισημότεραι ἐγένοντο αἱ δογματικαὶ ἀποφάσεις τῆς ἐν ἔτεσι 1618 καὶ 1619 ἐν Δορτρέχτῃ συγκροτηθείσης συνόδου (13 Νοεμβρίου μέχρι 9 Μαΐου ἐν 154 συνεδρίαις). Ἡ αὐθαίρετος τοῦ Καλβίνου περὶ ἀπολύτου προορισμοῦ διδασκαλία (de æterna Dei prædestinatione) δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον χωρὶς νὰ εὕρῃ ἐν τοῖς Ἀναμορφωταῖς ἀντιπάλους. Οὐχ ἧττον ὅμως οἱ πλείονες τῶν Ἀναμορφωτῶν τοσοῦτον ἀπεῖχον τῆς ἀμφισβητήσεως δόγματός τινος τῆς ἑαυτῶν ἐκκλησίας, ὅσον οἱ Λουθηρανοὶ ἐν Γερμανίᾳ. Ὅτε δ' ὁ Ἀρμίνιος, Ἱεροκῆρυξ ἐν Ἀμστερδάμῃ καὶ ἀπὸ τοῦ 1603 καθηγητὴς ἐν Leiden μετὰ πολλῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ ἀμφέβαλλε περὶ τῶν δοξασιῶν τούτων τοῦ Καλβίνου, ἀνεφύη διχόνοια μεγάλα δεινὰ ἐπενεγκοῦσα. Αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐν Δορτρέχτῃ συνόδου εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς ἔτυχον ἐν Ὁλλανδίᾳ, Ἑλβετίᾳ, παρὰ τοῖς Ἀναμορφωταῖς ἐν Γαλλίᾳ καὶ παρὰ τοῖς Πρεσβυτερισνοῖς ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ δὲ τῶν Ἐπισκοπιανῶν ἐκκλησία δὲν παρεδέχθη ταύτας, ὡσαύτως καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Βρανδεμβούργου δὲν μετέσχε τῆς συνόδου ἐκείνης.

§ 9.

Τύπος τῆς συμφωνίας τῶν ἀναμορφωτικῶν ἑλβετικῶν ἐκκλησιῶν περὶ τὴν περὶ καθολικῆς χάριτος καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συναφοῦς διδασκαλίαν ἐναντίον τοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀναμορφωτῶν ἐπιπολάσαντος διαμερισμοῦ συνταχθεὶς ὑπὸ Ἰωάννου Ἐρρίκου Εἰδεγγέρου καθηγητοῦ ἐν Ζυρίχῃ τῷ 1674. Ἀποτελεῖται δ' οὗτος ἐξ 26 ἄρθρων ἐπιδοκιμασθεὶς ὑπὸ τῶν πόλεων Ζυρίχης, Βέρνης, Βασιλείας, Σχαφχάουζεν, Γλάρου, Ἀππενζελ, Μουλχάουζεν, Βίελ, Νευσχάτελ, βραδύτερον δὲ καὶ ὑπὸ τῆς Γενεύης· ἀλλὰ πάραυτα ἐγεννήθησαν ἐντεῦθεν μεταξὺ τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ ἐκκλησιῶν ἔριδες, ὧν συνέπεια ἦτο ἡ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον μείωσις τοῦ τύπου καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς ὑπολήψεως ὡς συμβολικοῦ βιβλίου. Τῶν δὲ Ἀρμινιανῶν σύμβολα εἶνε ἡ ὑβήλωσις τῆς γνώμης τῶν ποιμένων, οἵτινες ἐν τῷ ὁμοσπονδῳ Βελγίῳ καλοῦνται Remonstrantes, ὑπέρ τῶν ἰδίων ἄρθρων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας (confessio seu declaratio sententiae Pastorum, qui in foederato Belgio Remonstrantes vocantur, super articulis praecipuis religionis christianae), ἥτις συνετάχθη ὑπὸ Σίμωνος Ἐπισκοπίου ἀποθανόντος τῷ 1643. Ὁ συγγραφεὺς τῆς ὁμολογίας ταύτης ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἀναλάβῃ ὑπεράσπισίν τινα ταύτης, καθ' ὅσον ἀνεφάνη ἐπίκρισίς τις ἐκ μέρους τῶν καθηγητῶν τοῦ Leiden, ἤτοι τοῦ Ἰωάννου Πολυάνδρου, Ἀνδρέου Ριβέτου, Ἀντωνίου Οὐαλαίου καὶ Ἀντωνίου Θυσίου[1].

---

[1]. Πρβλ. Mœhler Symbolik σ. 18—24 καὶ 622—3, Winer, Comparative Darstellung des Lehrbegriffs der verschiedenen christlichen Kirchenparteien σ. 13—23.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

§ 10.

Κακοδοξίαι Λουθηρανῶν, Καλβινιστῶν, Ζβιγγλιανῶν, Πρεσβυτεριανῶν, Ἀγγλικανῶν καὶ Ἀρμινιανῶν περὶ τὸ δογματικὸν μέρος τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας.

Ὁ Μαρτῖνος Λούθηρος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν σπουδαίας μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ δογματικὸν μέρος τοῦ μυστηρίου τούτου ἐπήνεγκον. Οὗτος δηλαδὴ συμφώνως τῷ περὶ μυστηρίων ὁρισμῷ[1] αὐτοῦ παραδεχόμενος μὲν τὴν πραγ-

1. Ἐν ἀρχῇ τῆς μεταρρυθμίσεως ὁ Λούθηρος καὶ ὁ Μελάγχθων λίαν ποτόμως κατὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐξεφράσθησαν. Ἐντεῦθεν ἐν παρεδέχοντο οὗτοι τὴν διὰ τῶν μυστηρίων μετάδοσιν τῆς ἁγιαζούσης χάριτος θεωροῦντες τὴν τῶν μυστηρίων σύστασιν ὡς ἐνέχυρον τῆς θείας ἐπαγγελίας πρὸς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν. Κατὰ ταῦτα τὰ μυστήρια ὁρίζονται ὑπ' αὐτῶν ὡς αἰσθητὰ σύμβολα χρησιμεύοντα νὰ διαβεβαιώσωσι τὸν μετὰ πίστεως αὐτὰ λαμβάνοντα, ὅτι παρέχεται αὐτῷ ἡ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις, ἡ παραμυθία καὶ ἡ ψυχικὴ ἀνάπαυσις αὐτοῦ. Ἔτι ἡ τῶν μυστηρίων ἐνέργεια περιορίζεται κατ' αὐτοὺς ἐν τῇ ὑποκειμενικῇ ἱκανότητι κατὰ τὴν λῆψιν αὐτῶν. Ἡ λῆψις αὐτῶν κατὰ τοιοῦτον παράγει σωτηριώδεις καρπούς, καθ' ὅσον ἡ πίστις λαμβάνει χώραν ἐν τῇ τῶν ἁμαρτιῶν ἀφέσει (πρβλ. Melanchthonis loci theologici pag. 46) «apparet quum nihil sacramenta sint, nisi fidei exercendæ *μνημόσυνα*»=εἶνε φανερὸν ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶνε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματικὴν ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ παρουσίαν τοῦ Σωτῆ
ρος, ἀπορρίπτων δὲ τὴν περὶ μετουσιώσεως διδασκα
λίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἣν ἐκφ
λει *σοφιστικὴν λεπτολογίαν* (sophistica subtilitas

τὰ μυστήρια, ἢ μνημόσυνα τῆς τῆς πίστεως ἐξασκήσεως (πρβλ. κα
pag. 141 καὶ ἑξ.) «nostra imbecillitas signis erigitur, ne d
misericordia Dei inter tot insultus peccati desperet . . . De
cet de his te signis sentire, ut certo credas, tui misertu
esse Deum cum beneficium accipis, cum participas mens
Domini»=ἡ ἡμετέρα ἀσθένεια διὰ σημείων ἀνορθοῦται, ἵνα μ
ἀπελπίσῃ περὶ τῆς θείας εὐσπλαγχνίας μεταξὺ τόσων ἁμαρτιῶν . .
Πρέπει νὰ ἐννοήσῃς, ἵνα βεβαίως πιστεύσῃς, περὶ ἐκείνων τῶν συμβ
λων ὅτι ὁ Θεὸς σὲ ἠλέησεν, ἐφ' ὅσον λαμβάνεις τὴν εὐεργεσίαν, ἐφ' ὅ
σον μεταλαμβάνεις τοῦ Κυριακοῦ δείπνου (πρβλ. de Babylonica cap
tivitate tom. III fol. 226) «omnia sacramenta ad fidem alen
dam sunt instituta»=πάντα τὰ μυστήρια πρὸς θρέψιν τῆς πίστεω
συνέστησαν. Ὁ Μελάγχθων παραβάλλει τὰ μυστήρια τῆς Καινῆς Δι
θήκης πρὸς τὰ δοθέντα σύμβολα τῷ Γεδεών, ἵνα διαβεβαιώσωσιν αὐ
τὸν περὶ τῆς νίκης ἐν τῷ κατὰ τῶν Μαδιανιτῶν πολέμῳ. Πρὸς κατα
νόησιν τῆς παραβολῆς ταύτης ὀφείλομεν νὰ σκεφθῶμεν, ὅτι ὁ Μελάγ
χθων δὲν ἐννοεῖ, ὅτι τὰ μυστήρια δέον νὰ ὦτιν ὡς *σύμβολα* νίκη
κατὰ τοῦ ἡμετέρου ἐχθροῦ τοῦ διαβόλου δηλονοῦν, καθὼς τὸ δοθὲν ἐνε
χυρον τῷ Γεδεών πρὸς διαβεβαίωσιν αὐτοῦ, ὅτι θέλει κατανικήσει τοὺ
ἐχθροὺς τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἀντλῶμεν παραυ
θίαν, ἐν ᾗ περιπτώσει ἠθέλομεν ἐνδώσει ἐν τῷ κατὰ τοῦ διαβόλου πο
λέμῳ. Ἡ τοιαύτη περὶ μυστηρίων θεωρία ἄγει κατ' ἀνάγκην εἰς τὴ
ἰδέαν, ὅτι μόνον διὰ τῆς πίστεως ἄνευ τῶν ἔργων παρέχουσι ταῦτα τὴ
τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν ἐν τῇ θείᾳ ἐπαγγελίᾳ (ὅρ. loci theologi
tom. III fol. 289. «Error est sacramenta novæ legis
differre a sacramentis veteris legis penes efficaciam signifi
cationis»=εἶνε πλάνη (νὰ πιστευωμεν), ὅτι τὰ Μυστήρια τοῦ νέου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐδίδασκεν *ἐναρτισμὸν*[1] (impanatio) *καὶ ὁμοουσίωσιν* (conssubstantiatio), τοὐτέστιν ὅτι ὁ Σωτὴρ πάρεστιν ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ δι' εἰσδύσεως καὶ ἐπιφοιτήσεως εἰς τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον διαμένοντας ἀναλλοιώτους ἐν τῇ ἀκεραιότητι αὐτῶν καὶ δι' ἀοράτου συνυπάρξεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἄρτου, ὑπὸ τὸν ἄρτον καὶ ἐν τῷ ἄρτῳ (cam pane, sub pane, et in pane), μετὰ τοῦ οἴνου, ὑπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐν τῷ οἴνῳ (cum vino, sub vino, et in vino). Ὁ Λούθηρος προσέ-

---

νόμου διαφέρουσι τῶν τοῦ παλαιοῦ κατὰ τὴν τῆς σημασίας ἐνέργειαν (πρβλ. καὶ 287) «ita nec verum esse potest, Sacramentis inesse vim efficacem justificationis, seu esse signa efficatia gratiæ etc.»=οὕτω δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ᾖ ἀληθές, ὅτι ἐν τοῖς μυστηρίοις ἐνυπάρχει δύναμις τῆς δικαιώσεως, ἢ ὅτι εἶνε ἐνεργὰ σημεῖα χάριτος, ἐπειδὴ πάντα ταῦτα πιστευόμενα ἀπομακρύνουσι τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τῆς πίστεως ἀγνοοῦντας τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς «hæc enim omnia dicuntur in jacturam fidei ex ignorantia promissionis divinæ».

1. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τῶν σχολαστικῶν ἡ θεωρία, καθ' ἣν οἱ Λουθηρανοὶ θεολόγοι ὑπεστήριζον, ὅτι τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν εὑρίσκονται ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ μετὰ τῆς οὐσίας τοῦ ἄρτου μὴ καταστρεφομένης. Οὕτως *ἐναρτισμὸν* δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τὴν πρᾶξιν ἑνίων Ἰακωβιτῶν παραδεχομένων πραγματικὴν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ καὶ ὑποστατικήν τινα ἕνωσιν τοῦ Λόγου μετὰ τοῦ ἄρτου (πρβλ. Assemani Bibliotheca Orientalis tom. II. cap. XXXII. καὶ Bergier, dictionnaire de Théologie ὑπὸ τὴν λ. impanation). Σαφέστερον ἡ ἔννοια αὕτη ἐκφέρεται οὕτως: «Ἐναρτισμὸς καλεῖται ἡ διδασκαλία τῶν Λουθηρανῶν, καθ' ἣν ἡ θεότης τοῦ Λόγου ἑνοῦται τῷ προκειμένῳ τῆς Εὐχαριστίας ἄρτῳ ὑποστατικῶς».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τι ἔλεγεν, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος ὑπάρχει μετὰ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ὃν τρόπον τὸ πῦρ εἶνε ἡνωμένον τῷ πεπυρακτωμένῳ σιδήρῳ, ἄλλοτε δὲ προσέθετεν εἰς τὴν ἔκφρασιν ταύτην, ὅτι τὸ σῶμα εἶνε ὑπὸ τὸν ἄρτον καὶ ἐν τῷ ἄρτῳ, ὃν τρόπον ὁ οἶνος ὑπάρχει ἐν τῷ πίθῳ καὶ ὑπ' αὐτόν. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λουθήρου καὶ τῶν ἑαυτοῦ ὁ πιστὸς μυστηριώδους τινὸς ἑνώσεως ἕνεκα (unio sacramentalis) μετὰ τοῦ Χριστοῦ μεταλαμβάνει τοῦ ἀληθοῦς σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ ἐν τῷ ἄρτῳ καὶ ὑπὸ τὸν ἄρτον, ἐν τῷ οἴνῳ καὶ ὑπὸ τὸν οἶνον. Σημειωτέον δ' ὅτι ἡ παρουσία αὕτη τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ γίνεται οὐχὶ δι' ἁγιασμοῦ (per consecrationem), ὡς διδάσκει ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν, περὶ οὗ παρακατιόντες ὀψόμεθα, ἀλλὰ διὰ τῆς πίστεως τοῦ μεταλαμβάνοντος ἐπενεργούσης τῆς δυνάμεως τῶν τῆς συστάσεως λόγων «λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα». Ὁ Καρλοστάδης, συνάδελφος τοῦ Λουθήρου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιτεμβέργης ὑπεστήριξεν ἐναντίον τῆς ἀνωτέρω τοῦ Λουθήρου διδασκαλίας, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ δὲν δύναται νὰ ὑφιστῆται μετὰ τῆς οὐσίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου. Ἐν περιπτώσει, λέγει, καθ' ἣν παραδεχόμεθα τὴν πραγματικὴν παρουσίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ, ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν καὶ τὴν μετουσίωσιν. Τοὐναντίον δὲ ὁ Ὀσίανδρος εἰς τοσοῦτον καταχρήσεως ἤλασεν, ὥστε ἀπροκαλύπτως καὶ ἀδεῶς ὑπεστήριζεν, ὅτι ὁ ἄρτος τῆς θείας Εὐχαριστίας εἶναι ὁ Λόγος. Ὁ Λούθηρος ἐν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δοθείση ἀπαντήσει Ἐρρίκῳ τῷ Ζ' ἀνασκευάσαντι αἰχμαλωσίαν αὐτοῦ λέγει, ὅτι οὐδαμῶς μὲν ἐνδιαφέρεται, ἐὰν ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος διαμένουσιν, ἢ οὔ ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, ἀλλ' ὅμως διευκρινίζει τὴν γνώμην του, ὅτι εἶνε μεγάλη ἀσέβεια τὸ λέγειν ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μετουσιοῦνται «Πλάνη εἶνε, λέγει, νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος δὲν διαμένουσιν ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ, ἐπειδὴ δ' ἐξαναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν τὴν πλάνην ταύτην ἄνευ τοῦ κύρους τῆς Ἁγίας Γραφῆς πρὸς ἀγανάκτησιν τῶν Παπιστῶν πιστεύομεν, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος διαμένουσιν[1]». Ἐντεῦθεν ὁ Λούθηρος πᾶν ὅριον αἰδοῦς καὶ εὐθυφροσύνης ὑπερβὰς καθήψατο τοῦ ἡγεμόνος ἐπὶ φρενοβλαβείᾳ καὶ ἀγροικίᾳ[2]. Ἔρασμος ὁ ἐκ Ροτερδάμης ἀνακοινοῦται τὰς ὕβρεις τὰς τοῦ Λουθήρου τῷ φίλῳ αὐτοῦ Μελάγχθονι. Σημειωτέον δ' ὅτι οἱ Λουθηρανοὶ θεολόγοι συναθροισθέντες ἐν Φραγκφούρτῃ πρὸς καθορισμὸν τύπου τινὸς τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἤρξαντο τῶν συζητήσεων κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐκ τοῖς προσθέντες, ὅτι ὁ Χριστὸς πάρεστιν ἐν τῇ χρήσει τοῦ μυστηρίου μετὰ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ἀληθῶς, ὑποστατικῶς καὶ μυστηριωδῶς καὶ κατὰ τρόπον ὑπερφυᾶ. Προσέτι δ' ἐθέσπισαν, ὅτι τὸ μυστήριον τοῦτο περιέχει δύο τινά, ἄρτον καὶ οἶνον, καὶ ὅτι ἡ ἐπινόησις τῶν μοναχῶν λεγόντων, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ δίδεται τοῖς πιστοῖς ἐν τῷ εἴδει τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου

---

1. ὄρ. contra religionem Anglicanam tom. II.
2. ibidem.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶνε πάντῃ ἄγνωστος τῇ ἀρχαιότητι. Πρὸς τούτοις οἱ αὐτοὶ θεολόγοι ἐν τῇ περὶ μυστηρίων ἔριδι αὐτῶν ἀνεσκεύασαν τὴν τοῦ Ἀναμορρώτου Θεοδώρου Βέζα ἔνστασιν εἰπόντος, ὅτι ὁ Χριστὸς τόσον ἀπομεμακρυσμένος εἶνε ἀπὸ τοῦ μυστηρίου τούτου, ὅσον ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, ὑποστηρίξαντες, ὅτι ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ φύσιν πανταχοῦ πάρεστιν (ubiquitas corporis Christi). Τὴν θεωρίαν ταύτην οἱ θεολόγοι οὗτοι κατέστησαν δόγμα πίστεως ὑποχρεώσαντες ἔτι καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς Βιρτεμβέργης νὰ τηρήσωσιν αὐτό. Πρὸς τούτοις οἱ αὐτοὶ θεολόγοι διηρέθησαν εἰς δύο ἀντιθέτους μερίδας, ἐξ ὧν ἡ μὲν α' διετείνετο, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος κατὰ τὸν ἐπίγειον αὐτοῦ βίον ἦτο πανταχοῦ παρὸν, ἡ δὲ β', ὅτι προσέλαβε τὴν ἰδιότητα ταύτην μετὰ τὴν ἀνάληψιν[1]. Ὁ Βασνάγιος διατείνεται, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη τῶν πανταχοῦ *παρουσιαστῶν* (ubiquistes) φυσικὴ συνέπεια τυγχάνει τοῦ δόγματος τῆς πραγματικῆς παρουσίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· τῇ ἀληθείᾳ, ἐὰν ἐννοῶ, λέγει, ὅτι σῶμά τι, ὅπερ δὲν δύναται μὲν νὰ ᾖ φυσικῶς, εἰμὴ ἔν τινι τόπῳ, εὑρῆται δ' ὅμως ἐν χιλιάσι τόπων, ἔνθα μεταλαμβάνεται, δύναμαι νὰ πιστεύω, ὅτι αὐτὸ εὑρίσκεται πανταχοῦ παρόν, καθ' ὅσον δὲν ὑπάρχει νόμος ἐν τῇ φυσικῇ τῶν πραγμάτων καταστροφῇ. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος πανταχοῦ πάρεστιν οὐ μόνον ἐνεργητικῶς κατά τε τὸν θεῖον καὶ ἀνθρώπινον τρόπον, ἀλλὰ καὶ

1. Histoire de l'Église I, 26 chap. 6 52.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑποστατικῶς (substantialiter). Τὴν περὶ τῆς πανταχοῦ παρουσίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ θεωρίαν ἀπεδέξαντο μὲν τῶν Λουθηρανῶν θεολόγων ὁ Βετσφάλιος, Ἰάκωβος Ἀνδρέου, Σμιδελῖνος καὶ Δαβὶδ Χυτραῖος· οὐχ ἧττον ὅμως Φίλιππος ὁ Μελάγγθων ἀντέταξε κατὰ τῆς θεωρίας ταύτης τοὺς ἑξῆς πειστικωτάτους λόγους α') ὅτι ἡ διδασκαλία αὕτη συνέχει τὰς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, καθ' ὃν οὗτος καθίσταται ἄπειρος οὐ μόνον κατὰ τὴν θεότητα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ δὴ κατὰ τὸ σῶμα, β') ἀνήρει τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἀφ' ἧς ἀφῃρεῖτο πᾶν τὸ προσιδιάζον τῷ Χριστῷ παρόντι ὡς ἀνθρώπῳ, ὃν τρόπον πάρεστιν οὗτος ἐν τῷ δάσει, ἢ ἐν ἄλλῳ τινὶ τόπῳ. Ἴδωμεν νῦν τίνι τρόπῳ ὁ Λούθηρος ἐννοεῖ τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Οὗτος θεωρεῖ αὐτὴν ὡς δυναμικήν, καθ' ἣν τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος ἵσταται ὑπεράνω παντὸς τόπου μὴ περιοριζόμενον ὑπ' αὐτοῦ. Ἡ ἰδιότης αὕτη, λέγει, προσιδιάζει τῇ θεότητι ἰδίᾳ τοῦ Χριστοῦ, καθ' ὅσον ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ μετὰ τῆς θεότητος συνεισέρχεται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον· διὰ τοῦτο τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ δέον νὰ ὑπάρχῃ, ὅπου καὶ ἡ θεότης αὐτοῦ. Διὰ τῆς θεωρίας ταύτης ὁ Λούθηρος τείνει νὰ συσχετίσῃ στενώτατα οὐ μόνον δύο φύσεις πρὸς ἀλλήλας, ἀλλ' ἕτερόν τι πρὸς τὴν ἀρῃρημένην προσωπικότητα τοῦ Χριστοῦ. Ἀληθῶς, λέγει, ἡ συνένωσις δύο φύσεων εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον εἶνε φανταστώδης, ἐὰν τὴν προσωπικότητα τοῦ Χριστοῦ ἀποδίδῃ τις οὐ μόνον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ φύσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θείαν· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει διακρίνει τις ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ δύο εἰδῶν σημεῖα τὸ ἄπειρον καὶ τὸ πεπερασμένον. Ὁ Λούθηρος αἰτιολογεῖ τὴν ἀνάγκην τῆς πανταχοῦ παρουσίας ἐκ τῆς ἑνότητος τοῦ προσώπου, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ᾖ, ὅπου καὶ ὁ Θεός· τὸ παράδειγμα, δ' ὅπερ προσάγει ὁ Λούθηρος, τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς πρὸς ἀπόδειξιν τούτου, ἄγει εἰς τὸ ἐναντίον συμπέρασμα· ἡ ψυχὴ δυνάμει μὲν δύναται νὰ ᾖ πανταχοῦ παροῦσα, οὐχὶ δ' ὅμως καὶ κατὰ τὴν προσωπικὴν συνείδησιν. Τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ δέον νὰ ᾖ ὑπεράνω τῆς γῆς καὶ ὅμως μετὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ νὰ πληροῖ τὰ πάντα· ἄλλως δὲν δύναται, λέγει, νὰ ἐξηγήσῃ τις τὰ χωρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς περὶ τῆς μεταβάσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ Πατέρα, τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ εἰς τοὺς οὐρανούς, τῆς ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καθέδρας αὐτοῦ. Τίς δύναται νὰ εἴπῃ, προστίθησιν ὁ καινοτομιστὴς οὗτος, ὅτι, ὅταν ὁ Κύριος ἡμῶν εἰσέρχεται εἴς τινα ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα συνεισέρχεται; Ὅτι δὲ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶνε παρὸν ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ, δὲν πρέπει νὰ διαμφισβητηθῇ, καθ' ὅσον τοῦτο γίνεται φανερὸν ἐκ τῶν σχέσεων καὶ τῶν νόμων τοῦ ἐπιγείου ἡμῶν σώματος καὶ ἐκ τῶν γενομένων ἐμφανειῶν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸν ἐπὶ γῆς αὐτοῦ βίον[1]. «Ὁ Κύριος, διδάσκει ἡ Αὐγουσταία Ὁμολογία,

1. Πρβλ. (dictionnaire de Théologie par Bergier ὑπὸ τὰς λ. eucharistie, luthéranisme, ubiquistes, Bossuet, histoire des variations de l'Église Protestante livre VII. σ. 62 καὶ ἑξ. καὶ livre II. σ. 324 καὶ ἑξ. Mœhler, Symbolik σ. 327, Kahnis die

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ίνε ὑπὸ τὸν ἄρτον, μετὰ τοῦ ἄρτου καὶ ἐν τῷ ἄρτῳ καὶ μεταδίδεται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ[1]» Περὶ τῆς Εὐχαριστίας τοιαύτη διδασκαλία ὑπάρχει, ὅτι τὸ ἀληθὲς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ πάρεισιν ὑπὸ τὰ εἴδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ καὶ δὴ δίδεται καὶ διανέμεται καὶ λαμβάνεται· τούτου δ' ἕνεκα πᾶσα ἑτεροδιδασκαλία ἀπορρίπτεται[2]». Ἡ αὐτὴ Ὁμολογία διδάσκει «περὶ τοῦ Κυριακοῦ δείπνου αἰσθανόμεθα (ἐννοοῦμεν) ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος οὐ μόνον δίδονται καὶ λαμβάνονται ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν ἀλλὰ καὶ ἀσεβῶν Χριστιανῶν· περὶ μετουσιώσεως δέ, σοφιστικῆς λεπτολογίας, οὐδένα λόγον ποιούμεθα, δι' ἧς πλάττουσιν, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἀποβάλλουσι τὴν φυσικὴν αὐτῶν οὐσίαν μόνον δὲ εἶδος καὶ χροιὰ τοῦ ἄρτου καὶ οὐχὶ ἀληθὴς ἄρτος ὑπολείπεται[3]» «Ὁμολογοῦμεν, ὅτι αἰσθανόμεθα, ὅτι ἐν

Lehre vom Abendmahle s. 373—4, Meyers, Conversations—Lexicon ὑπὸ τὴν λ. Abendmahl).

1. pag. 12 «Dominus sub pane, cum pane,et in pane adesse atque exhiberi corpus Christi».

2. ὅρ. articul. X. «vom Abendmahle des Herrn Wird also gelehrt, dass Wahrer Leib und Blut Christi Wahrhaftig unter Gestalt des Brodts und Weins in Abendmahle gegenwærtig sei, gegeben und da ausgetheilt und genommen Wird. Derhalben Wird auch die Gegenlehre verworfen».

3. ὅρ. articul. Smacald. pag. 330 «de sacramento altaris sentimus, panem et vinum in coena verum corpus et sanguinem Christi et non tantum dari et sumi a piis sed etiam ab impiis Christianis. De transsubstantione subtilitatem sophisticam nihil curamus, qua fingunt. panem et vinum relinquere et amittere naturalem suam subtantiam

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῷ Κυριακῷ δείπνῳ ἀληθῶς καὶ οὐσιωδῶς εἶνε παρόντα τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀληθῶς μεταδίδονται μετ' ἐκείνων τῶν πραγμάτων, ἅτινα φαίνονται, τούτέστιν ἄρτου καὶ οἴνου, εἰς ἐκείνους, οἵτινες τὸ μυστήριον λαμβάνουσι[2]».

§ 11.

Ὁ Ἰωάννης Καλβῖνος[2] ἔταμε μέσην ὁδὸν μεταξὺ τοῦ Λουθήρου καὶ τῶν Ζβιγγλιανῶν· παραδεχόμενος οὗτος συμφώνως τῷ Λουθήρῳ τὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς

---

et tantum speciem et colorem panis et non verum panem remanere».

1. ὅρ. Apolog. Confes. August. p. 157, «confitemur, nos sentire, quod in cœna domini vere et substantialiter adsint corpus et sanguis Christi et vere exhibeantur cum illis rebus quæ videntur, pane et vino, his, qui sacramentum accipiunt».

2. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐκέκτητο ὀξυδέρκειαν, λεπτότητα καὶ βαθύτητα πνεύματος τοιαύτην, ἵνα προβῇ νέος ὢν εἰς τὴν συστηματικὴν συγγραφὴν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Δι' αὐτοῦ ἡ τῶν Ἀναμορφωτῶν Ἐκκλησία ἐκτήσατο τὴν ἱκανότητα, ἵνα δυνηθῇ νὰ προαγάγῃ εἰς φῶς ὁμολογίας· τούτου δὲ τὸ ἔργον institutio ὑπερέχον τοῦ loci theologici τοῦ Μελάγχθονος διέμεινεν ὡς πρότυπον. Κατὰ ταῦτα ἡ διδασκαλία τοῦ Καλβίνου ἀντιτίθεται τῇ τοῦ Λουθήρου ἐν τούτῳ, ὅτι οὗτος παρεδέχετο, ὅτι ἡ ἁγιάζουσα δύναμις τοῦ μυστηρίου ἔδει νὰ χωρίζηται τοῦ αἰσθητοῦ συμβόλου, ἑπομένως κατ' αὐτὸν ἑκάστῳ πιστῷ μεταδίδεται μόνον τὸ αἰσθητὸν σύμβολον, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ θεία τροφή. Καὶ καθὼς πᾶσα ἐπίγειος τροφὴ τρέφει, ἐνισχύει καὶ εὐφραίνει τὸ σῶμα, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ Κυριακὸν δεῖπνον ἐνισχύει, τρέφει καὶ εὐφραίνει τὸ πνεῦμα. Τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, προστίθησιν οὗτος,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θείας Εὐχαριστίας πραγματικὴν παρουσίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ διϊσχυρίζετο, ὅτι με-

---

οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ ἡμᾶς, ἐὰν μὴ ἤθελεν ἀποθάνει ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ· δὲν δυνάμεθα, λέγει, νὰ μεταλάβωμεν τοῦ φυσικοῦ σώματος, ὅπερ ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς κάθηται. Τὸ ὑποστηρίζειν τὴν περὶ πανταχοῦ παρουσίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ θεωρίαν εἶνε πάντῃ ἀνυπόστατον. Τὸ μυστήριον τοῦτο κατ' αὐτὸν σκοπὸν προτίθεται νὰ ἐπισφραγίσῃ τὴν τοῦ Κυρίου ὑπόσχεσιν, ὅτι ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶνε ἡ ἡμετέρα τροφὴ καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἡ πόσις ἡμῶν. Ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ κατὰ Καλβῖνον ἑνούμεθα μετὰ τοῦ ἐσταυρωμένου Χριστοῦ, καίτοι δὲ ἡ ἕνωσις αὕτη δὲν εἶνε φυσική, μετὰ τοῦ φυσικοῦ δηλαδὴ σώματος τοῦ Χριστοῦ, οὐχ ἧττον ὅμως αὕτη εἶνε πραγματικὴ (vere et efficaciter), καθ' ὅσον τὸ οὐράνιον σῶμα πάρεστιν εἰς ἡμᾶς. Κατὰ Καλβῖνον γινόμεθα μέτοχοι οὐ μόνον τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ζωοποιούσης σαρκὸς τοῦ Κυρίου, ὅστις ὑπὸ τὰ σύμβολα τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μετὰ τῆς οὐσίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ τρέφει πάντας τοὺς ἐκτιμῶντας τὸ μυστήριον τοῦτο διὰ τὴν αἰώνιον ζωήν. Ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος κατὰ Καλβῖνον οὐ μόνον σύμβολα εἶνε, ἀλλὰ καὶ ὄργανα «instrumenta, quibus Dominus ea id est, corpus et sanguinem nobis distribuit», δι' ὧν ἑνούμεθα μετὰ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ κατά τε τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα. Τὴν περὶ μετουσιώσεως διδασκαλίαν θεωρεῖ ὁ καινοτομιστὴς οὗτος ὡς διαβολικὴν ἀνοησίαν, τὸ δὲ ταυτίζειν τὸ σῶμα καὶ αἷμα Κυρίου μετὰ τῶν αἰσθητῶν στοιχείων διαβολικὴν παραφροσύνην, τὴν προσκύνησιν τῶν ἡγιασμένων ὄρων εἰδωλολατρείαν, τὸ καθολικὸν τῶν παπιστῶν μέτρον ὡς πιθηκοειδῆ μίμησιν καὶ κωμῳδικὴν πρᾶξιν (mera simiæ æmulatio et actio histrionica). Αἱ χάριτες, ἐξακολουθεῖ ὁ Καλβῖνος, ἃς λαμβάνομεν ἐκ τοῦ μυστηρίου τούτου, ἀρκοῦσι νὰ δείξωσιν εἰς ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος δὲν εἶνε κενὰ σύμβολα καὶ οὐδεὶς ἀρνεῖται, ὅτι ὁ καρπός, ὃν δρέπεταί τις ἐντεῦθεν, δὲν εἶνε πραγματικός. Ἡ ἀλήθεια κατ' αὐτὸν πρέπει νὰ δίδηται μετὰ τῶν συμβόλων,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὰ τῆς ὑπὸ τοῦ πιστοῦ γενομένης μεταλήψεως τῶν αἰσθητῶν στοιχείων, ἅπερ διαμένουσι ταὐτὰ παριστῶντα

ὑφ' ἃ μεταλαμβάνομεν ἀληθῶς τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, οὕτινος ἡ σὰρξ διανέμεται ἡμῖν ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ, διεισδύουσα εἰς ἡμᾶς καὶ συνεπῶς γινόμεθα μέτοχοι οὐ μόνον τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ἧς ἔχομεν τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν. «Ὅθεν ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, λέγει, ἐὰν ἡ παρουσία αὐτοῦ εἶνε ἀληθής, ἣν παρέχει ὁ Θεὸς ἐν τῷ Κυριακῷ Δείπνῳ, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ μυστηρίου (τούτου) τυγχάνει συνημμένη τοῖς ὁρατοῖς συμβόλοις, καὶ καθὼς ὁ ἄρτος διανέμεται ἐν τῇ χειρί, οὕτω καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ μεταδίδεται ἡμῖν, ἵνα γενώμεθα μέτοχοι αὐτοῦ» — «Itaque fatendum est, si vera sit repræsentatio, quam adhibet Deus in cœna, substantiam sacramenti visibilibus signis conjuctam esse, quemadmodum panis in manu distribuitur, ita corpus Christi ut ejus participes simus, nobis communicari» (de cœna Domini p. 3) Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, λέγει ὁ Καλβῖνος, εἶνε παρὼν ὡς ἐγγύησις ἀφάτου πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης χρησιμεύων, ἵνα στηρίξῃ ἡμᾶς εἰς τὴν πίστιν. Ἐπειδή, καθώς, ὅταν λέγωμεν, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ἄνθρωπος πρὸς διαβεβαίωσιν, ὅτι ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ συνεπῶς ὅτι ἀναγνωρίζομεν τὴν ἐνσάρκωσιν αὐτοῦ ὡς πάντῃ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ συλλήβδην ὡς μέσον χρησιμεῦον πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ διδάσκειν, ὅτι ὁ Χριστὸς δίδει εἰς ἡμᾶς ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ τὸ σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν, σημαίνει, ὅτι διαβεβαιοῖ ἡμᾶς, ὅτι γινόμεθα κοινωνοὶ τῆς μεγάλης ἐκείνης θυσίας τῆς ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ Γολγοθᾶ προσενεχθείσης. Τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ δίδεται κατὰ Καλβῖνον ὡς ὄψον, ἵνα ἡ πίστις ἡμῶν ἐξεγειρομένη ὑπ' αὐτοῦ στηρίζηται· ἐντεῦθεν καταφαίνεται, ὅτι τὸ ὄψον τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἀνεξάρτητον τυγχάνει ἀπὸ τῆς πίστεως. Ὁ Καλβῖνος ἐπαναλαμβάνει, ὅτι ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ δύο τινὰ ὑπάρχουσιν, ὁ ἐπίγειος ἄρτος καὶ οἶνος, ἅτινα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν βλέπομεν, καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δι' οὗ τρέφεται ἡ ψυχὴ ἐσωτερικῶς (Institut. lib. IV, cap. VIII, n. 11, 14). Ἀξιοπαρατήρητος τυγχάνει ἡ Καλβί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συμβολικῶς συμφώνως τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ζβιγγλίου τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, παρέχεται ἀρκοῦσά τις καθαγιαστικὴ δύναμις. Κατὰ ταῦτα δοξάζει οὗτος, ὅτι μόνον ὁ δεδικαιωμένος, ἤτοι ὁ ἐν κοινωνίᾳ μετὰ τοῦ Σωτῆρος διατελῶν καὶ ὁ ἐκλεκτὸς μεταλαμβάνει τοῦ ἀληθοῦς σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ἄπιστος, ὅστις μεταλαμβάνει κατ' αὐτὸν ψιλοῦ μόνον ἄρτου καὶ οἴνου. «Ἐὰν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν καὶ τῶν ψυχῶν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνεργώμεθα, ἵνα τὸν Χριστὸν ἐκεῖσε ἐν τῇ δόξῃ τοῦ βασιλείου αὐτοῦ ζητήσωμεν, ὡς σύμβολα (ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος) προσκαλοῦσιν ἡμᾶς πρὸς αὐτὸν ἀκέραιον[1]».

νειος αὕτη ἔκφρασις, ὅτι τὸ τοῦ Σωτῆρος σῶμα πάρεστιν ὑπὸ τὸν ἄρτον, ὃν τρόπον τὸ πανάγιον Πνεῦμα παρῆν ἐν εἴδει περιστερᾶς, τοῦθ' ὅπερ δεικνύει ὑποστατικὴν παρουσίαν, οὐδενὸς ἀμφιβάλλοντος, ὅτι τὸ πανάγιον Πνεῦμα παρῆν ἐν τῷ ἁγίῳ Βαπτίσματι ἐν εἴδει περιστερᾶς. Ἀξιοσημείωτοι πρὸς τούτοις εἶνε οἱ ἑπόμενοι λόγοι τοῦ Καλβίνου «Δὲν διαπυρίζόμεθα, λέγει, ὅτι λαμβάνομεν σῶμά τι συμβολικῶς, καθ' ὅσον συμβολικὸν Πνεῦμα δὲν ὑπάρχει ἐπιφοιτῆσαν ἐν τῷ Βαπτίσματι ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἀληθῶς μὲν καὶ ὑποστατικῶς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ παρεγένετο, ἀλλ' ὑφ' ὁρατὸν σύμβολον τὴν περιστερὰν» (dilucium expression. sanæ doctrin. σελ. 339). Συχνάκις ἐπαναλαμβάνει, ὁ μεταρρυθμιστὴς οὗτος, ὅτι τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας ὑπερβαίνει τὰς ἀνθρωπίνους αἰσθήσεις, ἀκατάληπτον καὶ ἀπρόσιτον ὂν τῷ ἀνθρωπίνῳ νῷ, καὶ ὅτι στερεῖται λόγων πρὸς ἔκφρασιν τῶν σκέψεων αὐτοῦ (πρβλ. Kahnis, die Lehre vom Abendmahle σ. 393–394. Mœhler Symbolik σ. 323 Bossuet, histoire des variations del'Église Protestante, livre IX, σ. 78 καὶ ἑξ. Bergier, dictionnaire de Théologie ὑπὸ τὰς λέξεις eucharistie καὶ calvinisme]. 1. ὅρ. Institut. cap. 18.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 12.

Τἀνάπαλιν δὲ ὁ Ὑλδερῖκος Ζβίγγλιος, ἱερεὺς ἐν Ζυρίχῃ καὶ ὁ Ἰωάννης Οἰκολαμπάδιος συμφώνως τῷ περὶ μυστηρίων ὁρισμῷ αὐτῶν[1] οὐδαμῶς τὴν πραγματικὴν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ παρουσίαν παραδεχόμενοι ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας καὶ ἐπιμαρτυρόμενοι τὸ γνωστὸν χωρίον τοῦ ἱεροῦ Ματθαίου «τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου», διισχυρίζοντο, ὅτι τὸ ῥῆμά ἐστιν =σημαίνειν=significare (bedeutet). Κατὰ ταῦτα ὁ

1. Ὁ μεταρρυθμιστὴς οὗτος ἐσχημάτισε τὴν χειροτέραν περὶ μυστηρίων ἰδέαν, τὰ ὁποῖα ἐθεώρει ὡς τελετὰς, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος καθίσταται τῆς Ἐκκλησίας μέλος. Ἀποφαίνεται δ' ὅτι οἱ Λουθηρανοὶ ἀπέβαλον τὴν πίστιν, καθ' ἣν τὰ μυστήρια συντελοῦσι πρὸς δικαίωσιν· οἰκτείρει δ' αὐτοὺς, καθόσον θεωροῦσιν αὐτὰ ὡς ἐ·έχυρα τῆς θείας χάριτος καὶ εὐσπλαγχνίας (πρβλ. de vera et falsa religione Tom. II, fol. 197—199) «sunt sacramenta signa .... quibus se homo ecclesiae probat, aut candidatum aut militem esse Christi, reddunteque ecclesiam totam potius certiorem de tua fide, quam te =εἰσὶ τὰ μυστήρια σημεῖα ἢ τελεταί ... δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος δείκνυσιν ἑαυτὸν ὄντα ἢ ὑποψήφιον, ἢ στρατιώτην τοῦ Χριστοῦ καὶ καθιστᾷ τὴν Ἐκκλησίαν κάλλιον βεβαιοτέραν περὶ τῆς πίστεώς σου, ἢ σέ», πρβλ. καὶ 551 «sic Eucharistia quoque significat cum omnia, quae nobis divina liberalitate per Christum donata sunt, tam quod grati debemus ea charitate amplecti, qua Christus nos suscepit, curavit ac beatos reddidit» =οὕτω καὶ ἡ Εὐχαριστία ἔνθεν μὲν σημαίνει πάντα τὰ ἐπιδαψιλευθέντα ἡμῖν διὰ τοῦ Χριστοῦ θείᾳ ἐλευθεριότητι, ἔνθεν δ' ὅτι ὀφείλομεν εὐγνωμόνως νὰ περιπτυσσώμεθα (τοὺς ἀδελφούς), μεθ' ἧς ἀγάπης ὑπεδέξατο ἡμᾶς ὁ Χριστός, ἐμερίμνησε περὶ ἡμῶν εὐδαίμονας καταστήσας,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄρτος καὶ ὁ οἶνος κατ' αὐτοὺς εἶνε σύμβολα τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος διαμένουσιν ὡς τοιοῦτοι καὶ οὐδὲν περαιτέρω, ἐξεικονίζοντες συμβολικῶς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλαχοῦ ὁ Ζβίγγλιος λέγει, ὁ Λούθηρος ἐκάλεσε αὐτὰ Διαθήκην, οὐχ ἧττον ὅμως ἀμφότεραι αἱ ὀνομασίαι αὗται ἁρμόζουσιν εἰς τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ, καθ' ὅσον ἡ μὲν α' εἶνε τὸ οὐσιῶδες ὄνομα, ἡ δὲ β' τὸ τῆς ἀσκήσεως[1]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς ἐκφράζεται περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας οὕτως: «ἡ οὐσία τῆς Εὐχαριστίας εἶνε ἡ διὰ τῆς πίστεως ἰδιοποίησις τοῦ αἱματηροῦ τοῦ Σωτῆρος θανάτου, ἤτοι ἡ τροφὴ τῆς ψυχῆς, ἵνα ἑνωθῶμεν μετὰ τοῦ Χριστοῦ[2]. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Ζβίγγλιος παρέλαβε τὴν ἀλληγορικὴν ἑρμηνείαν τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος παρὰ δύο ἀνδρῶν, Ροδίου καὶ Σαγανοῦ, οἵτινες ἐνεχείρισαν αὐτῷ τὸ περὶ Εὐχαριστίας σύγγραμμα τοῦ διοικητοῦ τῆς χώρας αὐτῶν Hoen. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν διετύπωσε τὴν τοιαύτην αὐτοῦ γνώμην ἔν τινι ἐπιστολῇ πρὸς Ἄλβερον, Ἱεροκήρυκα ἐν Reutlingen, ὃν ὥρκισεν, ἵνα μηδενὶ ἑτέρᾳ τὸ τοιοῦτον κοινοποιήσῃ, ἢ τῷ ἐμμένοντι στερρῶς τῇ πίστει. Οὐχ ἧττον ὅμως ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη ἀνεγνώσθη ὑπὸ πλειόνων τῶν 105 ἀδελφῶν, ὡς λέγει αὐτὸς ὁ Ζβίγγλιος. Ὁ αὐτὸς γράφων πρὸς τὸν Ἄλβερον λέγει «Ἔχεις νὰ προβάλῃς τὸ ς' κεφάλαιον τοῦ Ἰωάννου οἱονεὶ φρούριον ὀχυρώτατον καὶ ἰσχυρότατον, καθ' ὃν τρόπον

1. ὅρ. Werke Seite 257.

2. de canone missæ pag. 100

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προσεβάλομεν τὸ πρᾶγμα»[1]. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐκείνη λόγος γίνεται οὐχὶ περὶ τῆς Εὐχαριστίας, ἀλλὰ περὶ τῆς ἰδιοποιήσεως τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου διὰ τῆς πίστεως· ἐν ἀντιθέσει δηλ. πρὸς τοὺς Ἰουδαίους κυριολεκτικῶς τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος ἐκλαβόντας, λέγει, ὅτι ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδὲν «ὅθεν τὸ τεῖχος τοῦτο ἔστω χαλκοῦν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν»[2]. Ἡ ἀνάγκη, λέγει ὁ καινοτομιστὴς οὗτος, τῆς συμβολικῆς ἑρμηνείας τῶν Κυριακῶν λόγων «τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου» κτλ. καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ παραλλήλου χωρίου «τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐστίν», ἔνθα τὸ Διαθήκη=σύμβολον τῆς Διαθήκης (signum Testamenti). Τὸ ποτήριον εἶνε κατ' αὐτὸν σύμβολον τῆς Κ. Δ., ἧς βάσις καὶ δύναμις εἶνε τὸ αἷμα αὐτοῦ· «ἡ μετάληψις, λέγει, τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ οὐδὲν ὠφελεῖ, μόνον δὲ τὸ δι' ἡμᾶς προσενεχὲν αἷμα δίδει πνευματικήν τινα εὐλογίαν τῷ ἔχοντι τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου[3]» «Ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανοῦσα καθιστᾷ πνευματικόν, ἤτοι υἱὸν Θεοῦ τὸν ἔχοντα τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου»[4]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς «ὁ

1. epistol. ad Alber. pag. 593 «habes, quo ordine simus rem adgressi, nempe Johannis sextum caput, veluti munitis simam fortissimamque aciem præmittendo».

2. commentarius de vera et falsa religione σ. 258.

3. ibid σ. 258.

4. epistol. ad Alber. σ. 594 «caro Christi commesa gignere aliud potest, quam carnem. Sed caro pro nobis mortua eum, qui ejus morte nititur, spiritualem facit, nempe Dei filium».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εὸς δίδει φῶς δὲν ἐπιχέει δὲ σκότος. Ὅθεν δὲν λέγει, οὗτό ἐστι τὸ σῶμά μου, οὐσιωδῶς, πραγματικῶς, σωματικῶς, ἐπειδὴ τοῦτο ἀντιμάχεται τῇ Γραφῇ. Μόνον οἱ ῶν δαιμόνων χρησμοὶ εἶνε σκοτεινοί, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ τοῦ ριστοῦ, ὁ Θεὸς δὲν προβάλλει ἡμῖν ἀκατάληπτα»[1]. Ἐὰν Ἀπόστολος Παῦλος, ἐξακολουθεῖ ὁ καινοτομιστὴς οὗ-ος, καλῇ τὸ εὐλογημένον ποτήριον κοινωνίαν τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, βεβαίως ἐννοεῖ, ὅτι οἱ πίνοντες τὸ ποτήριον εἶνε μία κοινωνία μετὰ τῶν εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ στευόντων, καὶ οἱ μεταλαμβάνοντες τοῦ ἄρτου εἶνε ἓν ῶμα. Ἡ πίστις, ἣν τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖ ἐν ἡμῖν, δὲν δύναται νὰ παραδεχθῇ τὴν ἀδύνατον ἐκείνην οξαν (τῆς μεταλήψεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ ριστοῦ). «Ἀνεσκευάσαμεν, λέγει, καθὼς ἐλπίζομεν, ὴν μωρὰν ἐκείνην γνώμην περὶ τῆς σωματικῆς σαρκός, οὗτο δὲ μόνον θέλομεν νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι τὸ ἐσθίειν ὴν σωματικὴν καὶ αἰσθητικὴν σάρκα τοῦ Κυρίου οὐ μόν ἀσεβὲς εἶνε, ἀλλὰ καὶ ἀνόητον καὶ τερατῶδες, ἐκτὸς ν ζῆς παρ'ἀνθρωποφάγοις»[2]. Ὁ Οἰκολαμπάδιος καίπερ ἢ ἔχων τὴν πρωτοτυπίαν καὶ ὀραστηριότητα τοῦ πνεύματος τοῦ Ζβιγγλίου, οὐχ ἧττον ὅμως εἶνε ὑπέρτερος ἐκείνου κατὰ τὴν σαφήνειαν καὶ ὡριμότητα τοῦ πνεύμα-

1. ὅρ. Collin σ. 176 «Deus lumen dat, et non tenebras offundit. Ergo non dicit, hoc est corpus meum essentialiter, realiter, carnaliter; cum scriptura repugnat. Oracula dæmonum obscura, non Christi. Deus nobis non proponit incomprehensibilia».

2. commentar. pag. 251.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τος. Ἔν τινι συγγράμματι (de genuina verborum Domini. Hoc est corpus meum juxta vetustissimos auctores expositione)=περὶ τῆς γνησίας τῶν κυριακῶν λογίων ἐκθέσεως· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους συγγραφεῖς, προτίθεται οὗτος νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν γνώμην, ὅτι ἡ Εὐχαριστία εἶνε μυστήριον ἀπρόσιτον τῷ ἀνθρωπίνῳ λόγῳ. Οὐδεμία λέξις, λέγει, ὑπάρχει ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, δι' ἧς ἡ Εὐχαριστία καλεῖται μυστήριον, τοὐναντίον εὑρίσκομεν, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον θαυμασμὸν ἐξέφρασαν ἐν τῇ συστάσει αὐτῆς. Πᾶσα ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία σύμβολα μόνον ἐνέβλεπεν ἐν αὐτῇ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· ὁ Χριστὸς ἐμφαντικῶς λέγει, ὅτι ὀφείλομεν νὰ θεωρῶμεν αὐτὴν ἀνάμνησιν. Ἐὰν εἶνε βέβαιον, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, ἔπεται ἐντεῦθεν, ὅτι εἶνε ἀδύνατον τὸ αὐτὸ σῶμα νὰ ὑπάρχῃ ἐν ἐνὶ ἑτέρῳ· ποίαν ὠφέλειαν δύναται νὰ παράσχῃ ἡ μετάληψις τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ; Τὴν ψυχὴν μόνον πνευματικόν τι δύναται νὰ ὠφελήσῃ. Ἐντεῦθεν συνάγει ὁ Οἰκολαμπάδιος, ὅτι οὐδεὶς τῶν Χριστιανῶν δύναται νὰ θεωρήσῃ ὀριστικῶς τὴν Εὐχαριστίαν ὡς τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος[1].

§ 13.

Οἱ λοιποὶ τέλος μεταρρυθμισταὶ μὴ παραδεχόμενοι τὴν πραγματικὴν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος ἐν τῇ θείᾳ Εὐ-

1. πρβλ. Kahnis, die Lehre vom Abendmahle σ. 329—333 Mœhler, Symbolik σ. 271—2.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χαριστίᾳ διϊσχυρίζονται, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπὸ τῆς εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀναλήψεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν δεξιᾷ τοῦ Οὐρανίου αὐτοῦ Πατρὸς καθέδρας δὲν ἐπικοινωνεῖ τῇ Εὐχαριστίᾳ, καθ' ὅσον οὗτος εἶνε παρὼν καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ. Κατὰ ταῦτα διδάσκουσιν, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μετὰ τὴν εὐλογίαν μένουσι ψιλὸς ἄρτος καὶ οἶνος καὶ οὐδὲν πλέον, καθ' ἣν στιγμήν, λέγουσι, μεταλαμβάνομεν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ἐσωτερικῶς μόνον διὰ τῆς πίστεως κοινωνοῦμεν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. «Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος εἶνε τοιοῦτος, ἐν ᾧ ὁ Κύριος τὸ σῶμα ἑαυτοῦ καὶ τὸ αἷμα προσφέρει τοῖς ὀπαδοῖς αὐτοῦ, ἵνα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐν ἐκείνοις ζῇ, κἀκεῖνοι ἐν αὐτῷ, οὐχὶ δὲ ὅτι μετὰ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ εἴτε φυσικῶς ἑνοῦνται, εἴτε ἐνταῦθα τοπικῶς ἐγκλείονται, εἴτε διά τινος παρουσίας ἵστανται, ἀλλ' ὅτι ὁ ἄρτος καὶ οἶνος κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου διάταξιν εἶνε σύμβολα, δι' ὧν παρέχεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ λειτουργοῦ ἡ ἀληθὴς κοινωνία τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ οὐχὶ εἰς ἀπολεσθησομένην τῆς κοιλίας τροφήν, ἀλλ' εἰς τροφὴν τῆς αἰωνίου ζωῆς»[1]. «Πρέπει νὰ ἀρθῇ οἱαδήποτε τῆς τοπικῆς παρουσίας φαντασία, ἀφοῦ τὰ σημεῖα ἐνταῦθα ὑπάρχουσι, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν παρατηροῦνται, διὰ τῶν χειλέων ψηλαφῶνται»[2]. «Παρομοίως, ὅσοι εἰς τοὺς ἐπισήμους λό-

1. ὅρ. Confessio Helvetica I. articul. XXII παρὰ Winer Comparative Darstellung der verschiedenen christlichen Kirchenparteien σ. 138.

2. Confes. Tigur. n. 21.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γους τοῦ δείπνου τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου κτλ. τὴν γραμματικὴν ἔννοιαν ἀποτόμως ἀποδίδουσι, τούτους ὡς ἐσφαλμένους ἑρμηνευτὰς ἀποκηρύττομεν. Πρέπει ὅθεν νὰ ἐκληφθῶσι συμβολικῶς οἱ λόγοι οὗτοι, τοῦθ' ὅπερ δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀσύνηθες, ἵνα τὸ ὄνομα μετωνυμικῶς μεταφέρηται εἰς δήλωσιν τοῦ συμβολικοῦ πράγματος, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἐν ταῖς Γραφαῖς τοιαῦται παρόμοιαι ἐκφράσεις ἀπαντῶσιν»[1].

§ 14.

Ὡσαύτως καὶ ἡ Βελγικὴ ὁμολογία συμβουλεύει τοὺς ὀπαδούς αὐτῆς νὰ μὴ πλανῶνται νομίζοντες, ὅτι τρώγοντες τὸν ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ ἄρτον καὶ πίνοντες τὸν οἶνον τρώγουσι τὸ ἀληθὲς σῶμα καὶ πίνουσι τὸ ἀληθὲς αἷμα τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ νὰ πιστεύωσιν ἀκραδάντως, ὅτι ὁ τρόπος τοῦ τρώγειν γίνεται οὐχὶ διὰ τοῦ σωματικοῦ στόματος, ἀλλὰ διὰ τοῦ πνεύματος»[2]. Ἡ δ' Ἑλβετικὴ ὁμολογία παραδεχομένη τὴν πνευματικὴν μετάληψιν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ διδάσκει, ὅτι οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς ὀφείλουσι νὰ διακρίνωσι δύο εἰδῶν βρώσεις, ἤτοι σωματικὴν καὶ πνευματικήν. Διὰ μὲν τῆς σωματικῆς οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνονται τὴν τροφὴν φθάνουσαν μέχρι τῶν ὀστέων, διὰ τῶν ὀδόντων τριβομένην καὶ ἐν τῷ στομάχῳ χωνεύουσαν. Τοῦτο τὸ εἶδος τῆς βρώσεως πάλαι ποτὲ ἐννόησαν οἱ κάτοικοι τῆς Καπερναούμ ἐκλα-

1. ibid. no. 22.
2. articul. XXXV.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δόντες κυριολεκτῶς τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' οἱ λόγοι οὗτοι ἀνασκευάζονται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου[1]. Διὰ δὲ τῆς πνευματικῆς μὴ δυνάμενοι οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς νὰ φάγωσι σωματικῶς τὴν σάρκα τοῦ Χριστοῦ, δὲν δύνανται νὰ ὀνομάσωσιν αὐτὴν τροφὴν τῆς κοιλίας. Ἡ βρῶσις δ' αὕτη τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ γίνεται διὰ τρόπου ὅλως πνευματικοῦ, δὲν πιστεύουσι δηλαδὴ ὅτι ἡ τροφὴ μεταβάλλεται εἰς πνεῦμα, ἀλλ' ὅτι ταύτης μενούσης ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς καὶ τῇ ἰδιότητι τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταδίδονται πνευματικῶς. Καὶ καθὼς πᾶσα σωματικὴ τροφὴ οὐ μόνον ἐνισχύει καὶ στηρίζει τὰ ἡμέτερα σώματα, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ζωῇ διατηρεῖ αὐτά, οὕτω καὶ ἡ ὑπὲρ ἡμῶν παραδιδομένη σὰρξ τοῦ Κυρίου οὐ μόνον ἀνορθοῖ καὶ ἐνισχύει τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ζωῇ διατηρεῖ αὐτάς. Ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν, τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν· ἡ πνευματικὴ δ' αὕτη βρῶσις καὶ πόσις δύναται νὰ γείνῃ πανταχοῦ, ὅπου τις ἤθελε πιστεύσει[2].

Ἡ Βρανδεμβουργικὴ ὁμολογία διδάσκει τάδε· «Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Εὐχαριστίᾳ πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν, ὅτι εὑρίσκομεν διπλοῦν πρᾶγμα, τὰ ἐξωτερικὰ σύμβολα καὶ τὸ ἀληθὲς σῶμα τοῦ Χριστοῦ τὸ δοθὲν εἰς τὸν θάνατον ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ αἷμα, καὶ ὅτι κατὰ διττὸν τρόπον μεταλαμβάνονται ταῦτα, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος διὰ

---

1. 6, 63.

2. ὅρ. cap. 21 παρὰ Winer ἔνθ. ἀν. σ. 139.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ στόματος, τὸ ἀληθὲς σῶμα καὶ αἷμα διὰ τῆς πίστεως. Κατὰ ταῦτα μένομεν ἄνευ τινὸς προσθήκης ἐν τοῖς ἁγίοις λόγοις, ὁ ἄρτος εἶνε τὸ ἀληθὲς σῶμα καὶ ὁ οἶνος τὸ ἅγιον αὐτοῦ αἷμα μυστηριωδῶς, καθ' ὃν τρόπον ὁ Θεὸς συνέστησε τὰ ἅγια αὐτοῦ Μυστήρια τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἵνα ταῦτα ὦσιν ὁρατὰ σύμβολα ἀοράτου χάριτος. Ἐντεῦθεν ἡ πίστις εἶνε οἱονεὶ τὸ στόμα, δι' οὗ τὸ σταυρωθὲν αὐτοῦ σῶμα καὶ τὸ ἐκχυθὲν αὐτοῦ αἷμα μεταλαμβάνονται καὶ ὅτι τοὺς ἀπίστους καὶ ἀμετανοήτους τὸ τοιοῦτο μυστήριον δὲν ὠφελεῖ, οἵτινες καὶ δὲν μετέχουσι τοῦ ἀληθοῦς σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ». Καὶ ἡ Γαλλικὴ ὁμολογία παραδέχεται τὴν πνευματικὴν μετάδοσιν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Σωτῆρος διδάσκουσα, ὅτι οὗτος διὰ τῆς οὐσίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ τρέφει τοὺς ὀπαδοὺς καὶ ζωοποιεῖ· ἡ θρέψις δ' αὕτη γίνεται πνευματικῶς, καθόσον τὸ μυστήριον τοῦτο εἶνε τόσον ὑψηλόν, ὥστε ὑπερβαίνει τὴν τάξιν τῆς φύσεως[1].

§ 15.

Ἡ Θορνικὴ ὁμολογία τάδε διδάσκει· «Οὐδαμῶς νομίζομεν αὐτὰ (ἄρτον καὶ οἶνον) γυμνὰ καὶ κενὰ σημεῖα, τοῦθ' ὅπερ σφραγίζουσι καὶ σημαίνουσι, τοῦτο καὶ παριστῶσι. Ταῦτα εἶνε τρόπον τινὰ ἀκριβέστατα μέσα καὶ ὄργανα ἀποτελεσματικά, δι' ὧν τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ αὐτὸς οὗτος μεθ' ἁπασῶν τῶν θείων

1. ὅρ. articul. XXXVI. περὶ Winer ἔνθ. ἀν. σ. 141.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εὐεργεσιῶν αὐτοῦ παρέχεται εἰς ἕνα ἕκαστον· ἀλλὰ μόνον τοῖς πιστεύουσι προσφέρεται καὶ δίδεται καὶ ὑπ' αὐτῶν λαμβάνεται εἰς τροφὴν σωτηριώδη καὶ ζωοποιὸν τῆς ψυχῆς. Προσέτι δ' οὐδαμῶς ἀρνούμεθα τὴν ἀληθῆ τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, ἀλλὰ μόνον τὸν τοπικὸν καὶ σωματικὸν τρόπον τῆς παρουσίας καὶ τὴν μετὰ τῶν στοιχείων ἕνωσιν, αὐτὴν δὲ τὴν μεθ' ἡμῶν παρουσίαν εὐσεβῶς πιστεύομεν οὐχὶ ὡς φαντασιώδη, ἀλλ' ὡς ἀληθεστάτην, πραγματικὴν καὶ ἐναργεστάτην. Βεβαίως αὐτὴν ἐκείνην τὴν μυστικὴν ἕνωσιν τοῦ Χριστοῦ μεθ' ἡμῶν, ἣν αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ διὰ τοῦ λόγου ὑπόσχεται καὶ διὰ συμβόλων ποιεῖται, αὐτὸς διὰ τοῦ Πνεύματος κατορθοῖ, καὶ ἣν ἡμεῖς διὰ τῆς πίστεως λαμβάνομεν, διὰ τῆς ἀγάπης αἰσθανόμεθα, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο ρητόν· Τὴν κίνησιν αἰσθανόμεθα, τὸν τρόπον ἀγνοοῦμεν, τὴν παρουσίαν πιστεύομεν. Ἐντεῦθεν φανερὸν καθίσταται, ὅτι οὐ μόνον αἱ εὐεργεσίαι τοῦ Χριστοῦ παρίστανται καὶ μεταδίδονται, ἀλλ' ἐν πρώτοις αὐτὴ ἡ οὐσία τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ σφάγιον, ὅπερ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας ἐδόθη καὶ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἐσφάγη καὶ διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ σφαγίου τούτου καὶ μετὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ γινόμεθα μέτοχοι τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ, ἵνα μείνωμεν ἐν αὐτῷ, καθὼς αὐτὸς ἐν ἡμῖν μένει[1]».

§ 16.

Ἡ ὁμολογία τοῦ Παλατίνου διδάσκει «Πιστεύω,

1. pag. 61.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι τοῖς πιστεύουσιν μεταδίδεται ἐν τῷ Κυριακῷ δείπνῳ ἐξ ἴσου, ὡς καὶ τοῖς Μαθηταῖς αὐτοῦ ἐν τῷ πρώτῳ δείπνῳ τὸ ἀληθὲς σῶμα τὸ παραδοθὲν καὶ σταυρωθὲν μεθ' ἁπάντων τῶν οὐρανίων αὐτοῦ θησαυρῶν καὶ δώρων, ἅτινα διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ τοῖς ὀπαδοῖς αὐτοῦ ἐπεδαψιλεύσατο, ἵνα ᾖ ἡ τροφὴ τῶν πειναλέων ψυχῶν αὐτῶν . . . Οὐδαμῶς κωλύει ἡμᾶς πιστεύοντας ἡ τοπικὴ ἀπόστασις, ἵνα ἐκεῖνο τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ φάγωμεν καὶ πίωμεν αὐτοῦ τὸ αἷμα, καίτοι ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ φυσικοῦ ἐκείνου σώματος δὲν εἶνε πλέον ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀρκεῖ νὰ γνωρίζωμεν ἐξ ἐκείνου τοῦ λόγου, ὅτι αὐτὸς δὲν θέλει νὰ ᾖ ἐπὶ τῆς γῆς δι' ἐκείνου τοῦ σώματος αὐτοῦ, οὔτε δι' ὁρατοῦ, οὔτε δι' ἀοράτου τρόπου, οὔτε διὰ καταληπτοῦ, οὔτε δι' ἀκαταλήπτου, οὐχ ἧττον ὅμως ὡς παντοδύναμος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ καὶ πάντοτε εἶνε παρὼν εἰς τοὺς πιστεύοντας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν πρώτοις δὲ ἐν τῷ ἱερῷ αὐτοῦ δείπνῳ, ὅπου αὐτὸς εἶνε καὶ δοτὴρ τῆς τροφῆς καὶ τροφεὺς ἰδίᾳ»[1]. Ὁ Κατηχισμὸς τῆς Γενεύης διδάσκει ὧδε. «Ἡ Ἁγία Εὐχαριστία συνέστη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι αἱ ἡμέτεραι ψυχαὶ τρέφονται εἰς ἐλπίδα τῆς αἰωνίου ζωῆς διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ, καὶ ἵνα τοῦτο καταστήσῃ βέβαιον εἰς ἡμᾶς. Ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ κεῖται πᾶσα ἡ ἐλπὶς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, ἵνα προσενεχθῇ ἡμῖν ἡ ὑπακοὴ αὐτοῦ, ἣν παρέσχε τῷ Πατρί, ὡσεὶ ἤθελεν εἶσθαι ἡμετέρα. Ὅθεν

1. pag. 152 καὶ ἑξ. παρὰ Winer ἔνθ. ἀν. σ. 140.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἵνε ἀνάγκη, ἵνα ἡμεῖς αὐτὸν ἀποκτήσωμεν, καθ' ὅσον οὔτε
ατ' ἄλλον τρόπον μεταδίδει εἰς ἡμᾶς τὰ ἀγαθά, εἰμή,
φ' ὅσον καθιστᾷ ἑαυτὸν ἡμέτερον. Ἐκείνη ἡ κοινωνία
ν τῷ κυριακῷ δείπνῳ ὑφ' ἡμῶν διαβεβαιοῦται καὶ αὐ-
άνεται· ἐπειδή, καίτοι ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ προσφέ-
εται ὁ Χριστός, τοῦτον ὅμως δὲν λαμβάνομεν ὁλό-
ληρον, ἀλλ' ἐπὶ μέρους μόνον. Λοιπὸν τί ἔχομεν ἐν τῷ
υμβόλῳ τοῦ ἄρτου; τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ἅπαξ
πὲρ ἡμῶν ἐθυσιάσθη πρὸς συνδιαλλαγὴν ἡμῶν μετὰ
οῦ Θεοῦ, οὕτω νῦν καὶ ἡμῖν δίδεται, ἵνα γνωρίσωμεν
εβαίως, ὅτι ἡ συνδιαλλαγὴ ἀποβλέπει ἡμᾶς»[1].

§ 17.

Τὴν περὶ μετουσιώσεως διδασκαλίαν ἀπορρίπτει καὶ
ἡ ὁμολογία τῶν Σκώτων διδάσκουσα, ὅτι οἱ ὀπαδοὶ αὐ-
τῆς πιστεύουσιν, ὅτι ἐν τῷ Κυριακῷ δείπνῳ μετ' αὐτῶν
συνάπτεται ὁ Χριστὸς καὶ ἐν αὐτῷ ὑπάρχει ἡ πνευματι-
κὴ τροφὴ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, οὐχὶ δὲ ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ
οἶνος μεταβάλλονται εἰς τὸ φυσικὸν σῶμα καὶ αἷμα τοῦ
Σωτῆρος, οὐδεμίαν οὗτοι μετουσίωσιν φαντάζονται, ἀλλ'
ὅτι ἡ ἕνωσις αὕτη καὶ συνάφεια, ἣν ἔχουσι μετὰ τοῦ σώ-
καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, γίνεται διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ
Ἁγίου Πνεύματος, ὅπερ αἴρει αὐτοὺς ὑπεράνω πάντων
τῶν ἐπιγείων καὶ θαυμασίως τὴν θρέψιν διὰ τοῦ σώματος
καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ποιεῖται[2]. Ἡ ὁμολογία τῶν

1. ὅρ. pag. 525. 2. articul. 21.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀγγλικανῶν παρομοίως διδάσκει, ὅτι διὰ τῆς πίστεως μόνον μεταλαμβάνομεν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἀπορρίπτει δὲ τὴν διδασκαλίαν, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταβάλλουσι τὴν φύσιν αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ πολλοὶ ὀνειροπολήσαντες οὐδέποτε ἠδυνήθησαν νὰ συμβιβασθῶσι πρὸς ἀλλήλους περὶ τοῦ ὀνείρου. Πρὸς τούτοις ἡ αὐτὴ ὁμολογία διδάσκει, ὅτι ὁ Σωτὴρ παρίσταται ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ, ἵνα οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς φάγωσιν διὰ τῆς πίστεως μόνον· ἡ δοξασία δ' αὕτη, προτίθησιν ἡ ὁμολογία, δὲν εἶνε ἐπιπολαία τις καὶ ἐσφαλμένη, ἀλλὰ γεγονὸς βέβαιον, ἐπειδὴ διϊσχυρίζεται αὕτη, ὅτι οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς, μολονότι διὰ τῶν ὀδόντων καὶ τοῦ φάρυγγος δὲν ἐγγίζουσι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, οὐχ ἧττον ὅμως διὰ τῆς πίστεως καὶ τοῦ νοῦ κατέχουσιν αὐτόν[1]. Ἀλλαχοῦ ἡ αὐτὴ ὁμολογία λέγει. «Τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ δίδεται καὶ λαμβάνεται καὶ ἐσθίεται ἐν τῷ Κυριακῷ δείπνῳ μόνον διὰ τρόπου οὐρανίου καὶ πνευματικοῦ. Τὸ μέσον δέ, δι' οὗ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ λαμβάνεται καὶ ἐσθίεται, εἶνε ἡ πίστις»[2].

Ἡ δὲ ὁμολογία τῶν Ἀρμινιανῶν ἀρνεῖται τὴν ὀφειλομένην προσκύνησιν εἰς τὸ ἅγιον τοῦτο μυστήριον διδάσκουσα οὕτω. «Πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἵνα τὰ σύμβολα, οἱονεὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ κευθμῶνες (τὰ κρυπτήρια) ὑφ' ἡμῶν θρησκευτικῶς προσκυ-

1. pag. 94.
2. articul. 28.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νῶνται καὶ προβάλλωνται πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, ἢ δημοσίᾳ ἐν τοῖς ναοῖς, ἢ ἐγκλείωνται ἐν τοῖς ἀρτοφορίοις, ἢ ἐν τοῖς προόδοις περιφέρωνται»[1].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

§ 18.

Διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας τῆς α' καὶ β' ἑκατονταετηρίδος περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διδάσκων ποτὲ ἔν τινι συναγωγῇ ἐν Καπερναοὺμ προεδήλωσε τὴν τοῦ Μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας σύστασιν εἰπών: «Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον· οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ. Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ

1. Confes Remonstrant. 23, 5 «Tantum abest, ut symbola quasi corporis et sanguinis Christi latibula religiose nobis adoranda sint, hocque ipso fine aut publice in templis proponenda, aut ciboriis includenda, aut in processionibus circumgestanda».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καταβάς. Ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ὁ ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστιν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς»[1]. Εἰς φιλονεικίαν δὲ τότε τοῖς Ἰουδαίοις εὑρισκομένοις ἕνεκα τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους ὁ Σωτὴρ εἶπεν, ὅτι θέλει δώσει εἰς αὐτοὺς τὴν σάρκα αὐτοῦ νὰ φάγωσι, λέγει «Ἀμήν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. Ἡ γὰρ σάρξ μου ἀληθῶς ἐστι βρῶσις καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστι πόσις. Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατήρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα· καὶ ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα[2]».

---

1. Ἰωάννου ς' 48 – 52.

2. αὐτόθι 53 – 59. Ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἑρμηνεύων τοὺς ἀνωτέρω λόγους τοῦ Σωτῆρος λέγει· ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἠνώχλουν τὸν Σωτῆρα ζητοῦντες ἐπιμόνως τροφὴν καὶ ἐμνημόνευον τοῦ παρασχεθέντος τοῖς προγόνοις αὐτῶν μάννα, λέγει, ὅτι θέλει δώσει εἰς αὐτοὺς πνευματικὴν τροφὴν πολλῷ ἀνωτέραν τοῦ μάννα, ὅπερ ἦτο τύπος καὶ σκιὰ τοῦ ἀληθινοῦ μάννα, ἤτοι τὸ δεδοξασμένον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα· προσέτι δὲ θέλει νὰ πιστοποιήσῃ ὅτι τὰ λεγόμενα δὲν εἶνε αἴνιγμα καὶ παραβολή.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 19.

Ὄντως κατὰ γράμμα ἐξέλαβον τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος οἱ Ἰουδαῖοι, πρὸς τοὺς ὁποίους οὗτος ἐλάλει· ἐπειδὴ τί θὰ ἐσήμαινεν ἄλλως ἡ τοιαύτη τῶν Ἰουδαίων φιλονεικία, ἐὰν μὴ κυριολεκτικῶς τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος ἐξελάμβανον. Ἐντεῦθεν οὗτος οὐδεμίαν παρατήρησιν ἔκαμεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὡς ἐν ἄλλαις περιστάσεσιν, ὅτι παρενόουν τοὺς λόγους αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξηκολούθησε τὸν λόγον αὐτοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν καὶ μετὰ μεγαλειτέρας δυνάμεως λέγων «Ἀμὴν ἀμὴν λέγω» κτλ. Ἐὰν ἀληθῶς, ὡς θέλουσιν οἱ διαμαρτυρόμενοι, ὁ Σωτὴρ προὐτίθετο νὰ δώσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ τύπον καὶ σύμβολον τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ, τότε κατ' ἀνάγκην ὀφείλομεν νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι οὗτος ἠθέλησε νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ μαθητὰς διὰ τῶν λόγων τούτων καὶ δι' αὐτῶν σύμπασαν τὴν οἰκουμένην, ἐπειδὴ μολονότι ὑπεσχέθη, ὅτι θέλει δώσει εἰς τοὺς Μαθητὰς αὐτοῦ τὴν σάρκα του οὗτος πρὸς βρῶσιν, ὅμως συνέστησε τὸ μυστήριον τοῦτο δοὺς τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον κατ' αὐτοὺς ὡς σύμβολον καὶ τύπον τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ εἶνε αὐτόχρημα βλασφημία, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἀναγκαιότης τοῦ μυστηρίου αἴρεται. Γελοία ὄντως εἶνε ἡ ἀλληγορικὴ ἑρμηνεία τῶν ἀνωτέρω λόγων τοῦ Σωτῆρος, τὴν ὁποίαν δίδουσι πολλοὶ τῶν διαμαρτυρομένων ἑρμηνευτῶν· οὕτω λ. χ. τὴν πρότασιν «ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κτλ.» ἑρμηνεύουσιν: ἐὰν μὴ ὀρθῶς μεταχειρισθῆτε τὸν θάνατον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἤτοι τὴν θείαν αὐτοῦ θρησκείαν καὶ διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν οὗτος ἀνθρώπινον σῶμα περικείμενος παρέδωκε τοῖς ἀνθρώποις καὶ διὰ τοῦ βιαίου αὐτοῦ θανάτου ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἐπεσφραγισεν, οὐδεμίαν σωτηριώδη δύναμιν ἔχετε. Ὡσαύτως τὴν πρότασιν «ἡ γὰρ σάρξ μου κτλ.» ἑρμηνεύουσιν οὕτως: ἐκ τοῦ ἐμοῦ θανάτου δαψιλέστατοι καρποὶ παράγονται εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, δηλαδὴ ἡ διδασκαλία ἔχει τοσαύτην σωτηριώδη δύναμιν, ὥστε καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους ἀληθῶς εὐδαίμονας. Ὁ Χριστός, λέγουσιν οἱ ἑρμηνευταὶ οὗτοι, παρέβαλεν ἑαυτὸν πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις διδόμενον ἄρτον εἰπών, ὅτι δίδει εἰς αὐτοὺς τροφήν, ἣν ὤφειλον νὰ μεταχειρισθῶσι πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας. Διὰ τῶν λόγων τούτων ἐννόησεν ὁ Χριστὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν προσφέρει, ὡς τροφὴν τῶν χριστιανικῶν ψυχῶν. Ἐπαναλαβὼν ὁ Σωτὴρ τὴν εἰκόνα, ἣν τέως μετεχειρίσθη περὶ τῆς θείας αὐτοῦ διδασκαλίας, λέγει: «Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν» τοὐτέστιν οὐ μόνον ἡ διδασκαλία μου, τὴν ὁποίαν ἐκόμισα ἐξ οὐρανοῦ, πρέπει νὰ τύχῃ ὑποδοχῆς παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καὶ ἡ ζωή μου πρέπει νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς παράδειγμα καθ' ὅλον τὸν βίον ὑμῶν. Ἡ σειρὰ τοῦ λόγου, λέγουσιν οὗτοι, δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἑρμηνεύσωμεν τοὺς ἀνωτέρω λόγους τοῦ Σωτῆρος, ὡς ρηθέντας περὶ τοῦ Κυριακοῦ δείπνου, ἐπειδὴ ὁ λόγος προφανῶς εἶνε μεταφορικός, ἡ δὲ μεταφορὰ ἐδράζεται ἐπὶ τῆς προη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γουμένης μνείας τῆς φυσικῆς τροφῆς. Πρὸς τούτοις δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὁ Κύριος οὔπω τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας συνέστησεν. Ὁ Χριστὸς ἐποιήσατο τοὺς ἀνωτέρω λόγους περὶ τοῦ ἐπικειμένου αὐτῷ θανάτου, ἵνα ἄρῃ τὰς προκατειλημμένας τῶν ἰδίων αὐτοῦ Μαθητῶν ἰδέας περὶ τῆς ἐπιγείου αὐτοῦ βασιλείας, καὶ ἵνα μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀνακαλῶσιν εἰς τὴν μνήμην τοὺς λόγους, οὓς οὗτος προεῖπεν. Τὴν πρότασιν δὲ ὁ «ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω ὑμῖν, ἡ σάρξ μού ἐστιν» ἑρμηνεύουσιν ὧδε: ὁ Χριστὸς μετήνεγκε τὸν λόγον αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἐπιγείου ἄρτου εἰς τὸν οὐράνιον, οὗτινος τύπον ἀνεγνώριζεν αὐτὸς ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων ἐν τῷ μάννᾳ, ἵνα ἀποδείξῃ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὅπερ εἶνε τὸ ἀληθὲς μάννα, καθ' ὅσον οὗτος κατῆλθεν ἐξ οὐρανοῦ καὶ φέρει ἐν ἑαυτῷ τὴν δύναμιν τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἔργον τῆς πίστεως, λέγουσιν οἱ ἑρμηνευταὶ οὗτοι, εἶνε νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὸν Χριστὸν ὡς κατελθόντα ἐξ οὐρανοῦ καὶ νὰ κατανοήσωμεν τὸν ἀναγνωρισθέντα. Καὶ καθὼς ὁ ἄρτος μεταδίδει μόνον εἰς τὸν μεταλαμβάνοντα αὐτοῦ τὴν ζωϊκὴν δύναμιν, οὕτω καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν μεταλαμβάνοντα αὐτῆς διὰ τῆς πίστεως. Ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ ἄρτος, οὐ μόνον ἡ ζωὴ καθ' ἑαυτὴν ἀλλὰ καὶ ἡ μεταδιδομένη ζωή, τὸ δὲ μέσον τῆς λήψεως εἶνε ἡ πίστις.

§ 20.

Τὴν πρότασιν «ἣν ἐγὼ δώσω κτλ.» οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ἐξοβελίζουσιν ἐκ τοῦ κειμένου ἐρειδόμενοι δῆθεν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κατὰ τὴν πεπλανημένην αὐτῶν ἰδέαν ἐπὶ αὐθεντικῶν λόγων. Οἱ διασημότεροι ἐξηγηταί, λέγει ὁ κλεινὸς Kahnis, κάκιστα ποιοῦντες εὑρίσκουσι λίαν σκληρὰν τὴν λ. σάρξ, ἀδύνατον, λέγουσι, τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ νὰ ᾖ ἀντικείμενον βρώσεως. Ὅτι δὲ τὸ ἐσθίειν κατ' αὐτοὺς ἰσοδυναμεῖ τῷ οἰκειοποιεῖσθαι, καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ 57 ἐδαφίου, ἔνθα ὁ Χριστὸς λέγει «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. Ὑπὸ τὰς λ. σὰρξ καὶ αἷμα ἐννοοῦσιν οἱ νεώτεροι ἑρμηνευταὶ Paulus, Schulz, Baumgarten—Crusius τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀνθρωπίνην δηλονοῦν ἐμφάνειαν. Ἕτεροι πάλιν ἑρμηνεύουσιν οὕτως, ὁ Σωτὴρ ἀποδίδει τῇ μεταλήψει τῆς σαρκὸς αὐτοῦ τὴν αὐτὴν περίπου ἔννοιαν, ἣν καὶ τῇ πρὸς ἑαυτὸν πίστει· ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀλλαχοῦ λέγει «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Ὁ Χριστός, λέγουσι, καὶ πρότερον εἶπεν, ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ ἀληθὴς ἄρτος τῆς ζωῆς, ὃν ἕκαστος ἐσθίων, ἤτοι ἐν πίστει λαμβάνων εὑρίσκει τὴν ἀληθῆ ζωήν. Ὁ Χριστὸς κατ' αὐτοὺς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν παρέχει εἰς ἡμᾶς ἑαυτὸν πρὸς σωτηρίαν, τουτέστι περὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ προσώπου. Καὶ καθὼς ἡ κλάσις τοῦ ἄρτου εἶνε τὸ μέσον πρὸς μετάδοσιν αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶνε τὸ μέσον πρὸς μετάδοσιν ἑαυτοῦ. Καὶ καθὼς ὁ ἄρτος καθ' ἑαυτὸν καὶ ὁ διδόμενος οὐσιωδῶς ταὐτίζονται, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ καθ' ἑαυτὸ καὶ τὸ τὸ θανάτῳ αὐτοῦ δοθὲν εἶνε ταὐτὰ πρὸς ἄλληλα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 21.

Τινὲς τῶν Ἰουδαίων, διισχυρίζονται οἱ ἑρμηνευταὶ οὗτοι, ἵνα σκώψωσι τὸν Ἰησοῦν, προσεποιοῦντο, ὅτι ἐξελάμβανον τοὺς λόγους αὐτοῦ κυριολεκτικῶς καὶ ἑπομένως ἐθεώρουν αὐτοὺς ὡς ἀτόπους, ἕτεροι δὲ πάλιν ἀπέρριπτον αὐτοὺς ὡς ἀλαζονικῶς ρηθέντας. Ὅθεν ὁ Ἰησοῦς βλέπων, ὅτι οἱ λόγοι αὐτοῦ δὲν ἦσαν ἀσαφεῖς εἰς τοὺς Ἰουδαίους, δὲν ἐξήγησεν αὐτούς, ἀλλ' ἐντονώτερον ἐπαναλαμβάνει λέγων «ἀμήν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν», ἤτοι διὰ τοῦ αἱματηροῦ μου θανάτου, ὃν ἑκουσίως μέλλω νὰ ὑποστῶ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἕκαστος τῶν ὀπαδῶν μου ἐξεγείρεται εἰς ἀγάπην πρός με καὶ μίμησιν τοῦ παραδείγματός μου. Τὴν πρότασιν, «τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδὲν» ἑρμην. ὁ Χριστὸς ἐνταῦθα ὁμιλεῖ περὶ πνεύματος καὶ σαρκὸς γενικῶς, οὐχὶ δὲ περὶ τῆς ἑαυτοῦ, ὥστε νὰ δύνηταί τις τοὺς λόγους τούτους νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ σαρκός. Ἡ ἔννοια τοῦ ἀνωτέρω χωρίου κατ' αὐτοὺς εἶνε αὕτη: ἐὰν ἀπέδωκα τῇ σαρκί μου τὴν δύναμιν, ἵνα καταστήσω αὐτὴν ζῶσαν, τὸ πνεῦμα δίδει εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν ταύτην, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ σῶμα, ὅπερ εἶνε ῥοηδὸς τοῦ πνεύματος. Ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ Χριστός, λέγομεν, διὰ τοῦ σὰρξ οὔτε τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐννοεῖ, οὔτε τὴν ἐπίγειον αὐτοῦ ἐμφάνειαν, ἀλλὰ τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα. Ἐὰν ὁ Χριστὸς καλῇ τὴν σάρκα αὐτοῦ ἄρτον, ὃν δώσει, ὀφείλομεν νὰ ἐκλάβωμεν τὴν ἔκφρασιν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταύτην ἐν κυριολεκτικῇ ἐννοίᾳ, καθ' ὅσον ἡ συγκεκριμένη ἔννοια τῆς σαρκὸς δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ μεταφορικῶς. Ἀλλὰ πόθεν οἱ Ἰουδαῖοι, καθὼς καὶ οἱ Μαθηταὶ αὐτοῦ ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι ὁ Χριστὸς ὡμίλει περὶ τοῦ δεδοξασμένου αὐτοῦ σώματος καὶ αἵματος; Ἁπλῶς ἐκ τῆς δυνάμεως, τῆς ἐνεργείας, ἣν ὁ Χριστὸς ἀποδίδει εἰς τὴν μετάληψιν τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ. Ἡ σὰρξ αὐτοῦ παρέχει τοῖς μεταλαμβάνουσι τὴν αἰώνιον ζωήν, τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ἐκ τῶν δυνάμεων δὲ τούτων, ἃς ὁ Σωτὴρ ἀποδίδει εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σάρκα, ὤφειλον οἱ Ἰουδαῖοι νὰ συναγάγωσιν, ὅτι δὲν ἐννόει οὗτος ψιλὴν σάρκα, καθ' ὅσον τὴν βρῶσιν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καλεῖ βρῶσιν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ προσώπου (ὁ τρώγων με[1]).

§ 22.

Πολλοὶ ἐκ τῶν μαθητῶν ἀκούσαντες τοὺς ἀνωτέρω λόγους τοῦ Σωτῆτος εἶπον «Σκληρός ἐστιν οὗτος ὁ λόγος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ, ὅτι γογγύζουσι περὶ τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει; ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα, ὅπου ἦν τὸ πρότε-

1. Πβλ. Schleusner, Novum Lexicum in N. T. ὑπὸ τὰς λ. σὰρξ καὶ αἷμα, Kvinoel, commentarius in N. T. libros historicos, Τόμ. Γ', σ. 341—50. Kahnis, die Lehre vom Abendmahle σ. 110—111 καὶ 119—122.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρον, τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν· τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωή ἐστιν . . . . Ἐκ τούτου πολλοὶ ἀπῆλθον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν. Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τοῖς δώδεκα, Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ Σίμων Πέτρος, Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις[1]».

---

1. Ἰωάνν. ς', 60—69. Ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἑρμηνεύει τοὺς ἀνωτέρω λόγους ὡδε: ὁ λόγος τοῦ Σωτῆρος εἶνε τραχὺς καὶ ἐπίπονος, ἐπειδὴ ὑπόσχεται αἰώνιον ζωήν. Ἐπιθυμεῖ δὲ ὁ Σωτὴρ διὰ τῶν λόγων τούτων νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἰουδαίους διὰ τοῦ μεγέθους τῶν δογμάτων, καθόσον, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατεβεβήκα, χωρὶς νὰ προσθέτῃ ἄλλο τι μεγαλείτερον, δὲν ἠδύνατο ἀναντιρρήτως, εἰ μὴ νὰ σκανδαλίσῃ αὐτούς, ἐπειδὴ εἶπεν οὗτος, ὅτι τὸ σῶμά μου εἶνε ζωὴ τοῦ κόσμου καὶ καθὼς μὲ ἀπέστειλεν ὁ ζῶν πατήρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα. Διὰ τῶν λόγων τούτων προσπαθεῖ ὁ Σωτὴρ νὰ ἀποσοβήσῃ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων τὴν σαθρὰν καὶ πεπλανημένην αὐτῶν ἰδέαν τοῦ νὰ θεωρῶσιν αὐτὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ. Τὴν πρότασιν ἡ σὰρξ κτλ. ἑρμηνεύει ὁ αὐτὸς θεῖος Πατὴρ ὡδε: Ὀφείλετε, ὦ Ἰουδαῖοι νὰ ἀκροασθῆτε τῶν λόγων μου πνευματικῶς, καθόσον ὁ σαρκικῶς καὶ παχυλῶς τῶν λόγων μου ἀκροώμενος, οὐδεμίαν ὠφέλειαν ἐντεῦθεν λαμβάνει. Δὲν ἐννοεῖ δ' ὁ Σωτὴρ διὰ τοῦ σὰρξ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σάρκα, ἄπαγε τῆς βλασφημίας, διότι τότε ἔπρεπε νὰ προσθέσῃ ὁ ἱερὸς Εὐαγγελιστὴς τὴν γενικὴν τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας μου=ἡ σὰρξ μου, ἀλλὰ τοὺς παχυλῶς τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐκλαμβάνοντας, ἡ δὲ σαρκικὴ τῶν λόγων ἐκδοχὴ ἔγκειται ἐν τῷ ἐπιπολαίως ἐξετάζειν τὰ πράγματα καὶ μὴ βαθέως εἰσδύειν εἰς αὐτά. Ἐντεῦθεν ὀφείλομεν νὰ μὴ ἐξετάζωμεν τὰ μυστήρια, καθὼς βλέπομεν αὐτὰ, ἀλλὰ νὰ τὰ κατοπτεύωμεν διὰ τῶν ἐσω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 23.

Τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν ἔδωκεν ὁ **Σωτὴρ** ἡμῶν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι θέλει δηλ. δώσει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σάρκα νὰ φάγωσι, βλέπομεν ἐκπληρουμένην κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην, καθ' ἣν παραδιδόμενος ὑπὸ τοῦ ἀγνώμονος αὐτοῦ μαθητοῦ Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου τοῖς Ἰουδαίοις, συνέστησεν εἰς τοὺς Μαθητὰς αὐτοῦ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πάθους κατὰ τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν τῶν τριῶν Εὐαγγελιστῶν, Ματθαίου, Μάρκου καὶ Λουκᾶ. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἱστορῶν τὰ περὶ τῆς συστάσεως τοῦ Μυστηρίου τούτου λέγει. «Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον καὶ εὐλογήσας ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς Μαθηταῖς καὶ εἶπε, Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα[1] καὶ λα-

---

τερικῶν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῶν. Τὴν δὲ πρότασιν τὰ ῥήματα κτλ. οἱ λόγοι μου εἶνε ὅλως πνευματικοὶ κείμενοι ὑπεράνω τῶν νόμων τῆς φυσεως (ὅρ. ὁμιλίαν 46ην εἰς Ἰωάννην ἔκδ. Francofurti ad Mœnum.).

1 Ἡ πρότασις αὕτη καθαρῶς γραμματικῶς ἐξεταζομένη δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ἐν τροπικῇ ἐννοίᾳ, ὡς θέλει ὁ Ζθίγγλιος, καθ' ὃν ἡ πρότασις αὕτη δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ἄλλως, ἢ συμβολικῶς καὶ τυπικῶς, οὕτως, ὥστε ἡ ἔννοια κατ' αὐτὸν εἶνε, λάβετε, φάγετε, διότι τοῦτο εἶνε τύπος καὶ σύμβολον τοῦ σώματός μου. Περὶ τῆς γραμματικῆς δ' ἐκδοχῆς τῆς ἀνωτέρω προτάσεως διδάσκει καὶ ὁ τύπος τῆς συμφωνίας σ. 739 «Ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἔδωκε τὴν ἐντολὴν ἐκείνην ἐν τῷ κυριακῷ δείπνῳ, οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρχῃ, ὅτι ὁμιλεῖ περὶ τῆς βρώσεως καὶ πόσεως τοῦ ἰδίου αὐτοῦ σώματος καὶ αἵματος, ὥστε ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ οὐδεμία μεταφορὰ ὑπάρχει». Οἱ διισχυριζόμενοι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ων τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων. ίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου[1] τὸ

ε τὸ ῥῆμά ἐστιν=τῷ σημαίνειν (significare), θέλουσι νὰ εἴπωσιν, ι ἡ πρότασις αὕτη εἶνε τροπικὴ (μεταφορική)· παραδεχόμενοι πρὸς ιγμήν, ὅτι ἡ πρότασις αὕτη εἶνε τροπική, ὀφείλομεν καλῶς νὰ οσέξωμεν εἰς τὸ ὑποκείμενον τῆς προτάσεως, ὅπερ εἶνε τὸ τοῦ-. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐννοεῖ ὑπὸ τὴν ἀντωνυμίαν τοῦτο, ὅτι ἐκεῖ-, τὸ ὁποῖον κλᾷ καὶ δίδει εἰς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ Μαθητὰς πρὸς βρῶ-, τουτέστι τὸν ἄρτον, εἶνε τὸ ἀληθὲς σῶμα, οὐχ ἧττον ὅμως καὶ οἱ λαμβάνοντες τὸ ἐστὶν=σημαίνειν δὲν δύνανται νὰ παραδεχθῶσιν ὡς τοκείμενον τῆς προτάσεως ἕτερόν τι, ἢ τὴν ἀντωνυμίαν τοῦτο. (ὅρ. ahnis die Lehre vom Abendmahle σ 35). Ὁ Ebrard τὴν ναμιν τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας ἐν τούτῳ θησιν, «ὅτι ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῇ ῥητῶς ἐδήλωσεν, ὅτι θὰ ἀποθά-η τὸν ἁτιμωτικὸν διὰ τοῦ Σταυροῦ θάνατον πρὸς ἐξιλέωσιν καὶ ἄφε-ν τῶν ἁμαρτιῶν πολλῶν. Ὁ Χριστὸς, ὁ αἰώνιος Ἀρχιερεύς, ὤφειλε, ειν, ἢ προσενέγκῃ τὴν ἐξιλαστικὴν θυσίαν, νὰ ὁλώσῃ τὴν διαθήκην, ἐν ἔπρεπε νὰ μεσολαβήσῃ ὁ διὰ τῆς θυσίας θάνατος» (ὅρ. das Dogma om heiligen Abendmahle und seine Geschichte Τόμ. Α'. 112.

1. Ὁ ἱερὸς Λουκᾶς περὶ τοῦ ἱεροῦ ποτηρίου λέγει· «Τοῦτο τὸ πο-ήριον ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκ-υνόμενον». Τὸ ἐν τῷ αἵματί μου κατὰ Λουθηρον καὶ Χεμνίτιον εἶνε ῥαϊτικός, ὅπερ κακῶς μὲν μεταφράζει ὁ β' διὰ τοῦ propter san-uinem meum = διὰ τὸ αἷμά μου, ὀρθότερον δὲ ὁ Ἔρασμος ὁ ἐκ οτερδάμης καὶ ὁ Βέζας διὰ τοῦ per sanguinem, hoc poculum st novum Testamentum, quod Testamentum sanguine eo sancitur = τὸ ποτήριον τοῦτό ἐστιν ἡ Καινὴ Διαθήκη, καθό-ον ἡ Διαθήκη τῷ αἵματί μου ἁγιάζεται. Ὁ Hollaz (σ. 1100) δια-αφηνίζων καὶ ἐξηγῶν τὰς ἀνωτέρω προτάσεις λέγει· «Ἐν τῇ προη-ουμένῃ προτάσει· τοῦτό ἐστι κτλ. ἡ ἀντωνυμία τοῦτο ἐμφαίνει ὅλην

Δημοσια Κεντρικη Βιβλιοθηκη Βεροιας

τῆς Καινῆς Διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν»[1]. Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Σωτῆρος καταφαίνεται ἡλίου φαεινότερον, ὅτι οὗτος μεταδίδων ἐκ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου τοῖς Μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ Ἀποστόλοις, δὲν εἶπεν, ὅτι μετὰ τοῦ ἄρτου, ὑπὸ τὸν ἄρτον καὶ ἐν τῷ ἄρτῳ, τὸν ὁποῖον δίδω εἰς ὑμᾶς, εἶνε τὸ σῶμά μου,

---

τὴν μυστηριώδη ἕνωσιν, συνισταμένην ἐξ ἄρτου καὶ σώματος Χριστοῦ, ἐν δὲ τῇ ἑπομένῃ ὡσαύτως τὴν αὐτὴν ἕνωσιν συνισταμένην ἐξ οἴνου καὶ αἵματος Χριστοῦ μυστικῶς ἐνουμένων».

1. 26, 25—29. Ὁ ἱερὸς Μάρκος περιγράφων τὰ περὶ τοῦ Κυριακοῦ Δείπνου μεταχειρίζεται διὰ μὲν τὸν ἄρτον τὸ ηὐλόγησεν, διὰ δὲ τὸ ποτήριον τὸ εὐχαρίστησεν, ὡς ὁ ἱερὸς Ματθαῖος· ὁ θεηγόρος Λουκᾶς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος τὸ εὐχαρίστησεν· ἄρα οἱ ἱεροὶ Εὐαγγελισταὶ μεταχειρίζονται ὡς ταὐτοσήμαντα τὸ εὐχαριστία καὶ εὐλογία. Ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος ὁ Βουλγαρίας ἑρμηνεύων τὸ ιδ' κεφάλαιον τοῦ Μάρκου λέγει· «Εὐλογήσας δὲ ἀντὶ τοῦ εὐχαριστήσας ἔκλασε τὸν ἄρτον, ὅπως καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν εὐχὰς ἐπιλέγοντες· ἡ εὐλογία τοίνυν καὶ ἡ εὐχαριστία εὐχὴν δηλοῦσι». Ζήτημα δὲ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἑρμηνευτῶν, ἂν ἡ εὐλογία, ἢ ἡ εὐχαριστία, ἦν μετεχειρίσθη ὁ Χριστὸς πρὸς σύστασιν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἦτο αὐτὴ ἐκείνη, ἣν ἔλεγεν ὁ οἰκογενειάρχης πρὸ τῆς κλάσεως τοῦ ἑνὸς τῶν δύο ἄρτων ἐν τῷ Πασχαλινῷ δείπνῳ ἢ ἰδιαιτέρα τις. Καὶ κατά τινας μὲν ἦτο αὐτὴ ἐκείνη, κατ' ἄλλους δὲ ἰδιαιτέρα τις, κατάλληλος πρὸς τὸν προκείμενον σκοπόν, κατ' ἄλλους τέλος ἦτο αὕτη εἰδός τι ἁγιασμοῦ (consecratio) πρὸς μετουσίωσιν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου. «Τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, λέγει ὁ σοφὸς Χεμνίτιος, οὕτως ἔθηκεν ὁ Εὐαγγελιστής, ὥστε κατὰ τὴν κυριολεκτικότητα τοῦ ἕλληνος λόγου δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀναφέρηται εἰς ἄλλο τι ἢ εἰς τὸ ποτήριον. Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε ἡ ἑξῆς· «ὅπερ ἐκ τοῦ ποτηρίου ἐκείνου διὰ τοῦ στόματος κοινωνοῦντες πίνομεν, τοῦτο ὑπὲρ ἡμῶν ἐξεχύθη εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» (σ. 236).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὐδὲ μετὰ τοῦ οἴνου, ὑπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐν τῷ οἴνῳ, ὃν δίδω ὑμῖν, εἶνε τὸ αἷμά μου, ὡς ἐσφαλμένως διατείνεται ὁ Λούθηρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, οὐδ' ἀπέδωκε συμβολικὴν καὶ εἰκονικὴν ἔννοιαν εἰς τὸ ῥῆμα «ἐστὶν», ὡς διϊσχυρίζονται ὁ Καλβῖνος καὶ ὁ Ζβίγγλιος, καθ' ἣν ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος συμβολικῶς μόνον παριστῶσι τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἀλλ' ἐναργέστατα λέγει, τοῦτο εἶνε τὸ πραγματικὸν σῶμά μου καὶ τοῦτο εἶνε τὸ ἀληθὲς αἷμά μου, τὸ ἐκχυθὲν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας.

§ 24.

Τὴν διδασκαλίαν ταύτην τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ πιστῶς κατακολουθοῦντες οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι συνήρχοντο μετὰ τῶν πιστῶν καὶ ἡγίαζον τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον διανέμοντες αὐτὰ εἰς τοὺς παρεστῶτας Χριστιανοὺς καὶ θεωροῦντες ἅμα αὐτὰ ὡς τὸ ἀληθὲς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ παθόντος.

Ὅτι δὲ οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι δι' ἁγιασμοῦ ἐτέλουν τὸ μυστήριον τοῦτο συμφώνως τῷ παραδείγματι τοῦ θείου αὐτῶν διδασκάλου, μανθάνομεν ἐν τῇ Α΄. πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου λέγοντος «Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν[1] οὐχὶ κοινωνία τοῦ

1. Τινὲς τῶν νεωτέρων ἑρμηνευτῶν διατείνονται, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ὠνόμασε τὸ ποτήριον τῆς Εὐχαριστίας τὸ τῆς *εὐλογίας* τῇ συνηθείᾳ τῶν Ἑβραίων ἑπόμενος, παρ' οἷς ὁ οἰκοδεσπότης μετὰ τὸ πέρας τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν; τὸν ἄρτον, ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν;»[1]. Καὶ πάλιν «Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς τῇ νυκτί, ᾗ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ εἶπε, Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον,

---

Πασχαλινοῦ δείπνου, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ Ταλμούδ, ἔνιπτε τὰς χεῖρας ἐπιλέγων εὐχήν τινα εὐχαριστήριον ἐπὶ τοῖς βρωθεῖσιν ἐδέσμασι καὶ ἐμίγνυε τὸ τρίτον ποτήριον, ὅπερ ἐκαλεῖτο τὸ τῆς εὐλογίας (ἑβρ. κασσαχὰκ μπαραχὰ=calix benedictionis). «Ὁ οἰκοδεσπότης, λέγει ὁ σοφὸς Friedlieb, ἔδιδε τὸ σημεῖον τῆς λήξεως τοῦ Πασχαλινοῦ δείπνου διὰ τῆς βρώσεως καὶ τοῦ τελευταίου τεμαχίου τοῦ πασχαλείου ἀμνοῦ. Ἀκολούθως δ' οὐδενὸς ἐκ τῶν συνδαιτυμόνων δικαιουμένου νὰ φάγῃ τι ἐκ τῆς τροφῆς, ὁ οἰκοδεσπότης ἔπλυνε τὰς χεῖρας ἐπιλέγων εὐχὴν ἐπὶ τοῖς βρωθεῖσιν ἐδέσμασι καὶ ἐμίγνυε τὸ τρίτον ποτήριον, ὅπερ, καλούμενον τὸ τῆς *εὐλογίας*, ἐπίνετο ὑπ' αὐτοῦ μετὰ προηγουμένην εὐχήν» (ὅρ. Archæologie der Leidengeschichte, σ. 57). «Τὸ τρίτον ποτήριον εἶνε τὸ τῆς εὐλογίας, ἐπειδὴ ηὐλογεῖτο μετὰ τὴν τροφήν, ἐγχεῖται καθαρὸς οἶνος καὶ γίνεται ἀνάμιξις ὕδατος ἐν τῷ ποτηρίῳ» (ὅρ. Pesachim fol. 117, 2, Kvinoel, commentarius in N. T. libros historicos, Τόμ. Α', σ. 731). Ἀλλὰ διατί ὁ Ἀπόστολος προσέθηκεν ἐνταῦθα τὸ εὐλογοῦμεν, ἐὰν ἡ ἔκφρασις τὸ ποτήριον κτλ. ἐλήφθη ἐκ τοῦ πασχαλινοῦ δείπνου; Βεβαίως ἡ προσθήκη αὕτη δὲν ἔγεινεν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου, ἀλλ' ὑπὸ τῆς καθιερωθείσης ἐκκλησιαστικῆς χρήσεως. Τί δὲ σημαίνει τὸ εὐλογοῦμεν; κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον «ὃ εὐλογοῦντες κατασκευάζομεν». Ἡ δὲ εὐλογία κατὰ τὸν διαπρεπῆ θεολόγον Kahnis πρέπει νὰ περιέχῃ τὰς λέξεις τοῦ Χριστοῦ, ἡς ὁ ἡμέτερος στίχος εἶνε περίφρασις (ὅρ. die Lehre vom Abendmahle σ. 130—131).

1. 10, 16—17.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι λέγων, Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι· τοῦτο ποιεῖτε, ὁσάκις ἂν πίνητε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ»[1].

Πρὸς τούτοις δὲ ὁ Ἀπόστολος συμβουλεύει τοὺς Κορινθίους νὰ προπαρασκευάζωνται ἀξίως πάντοτε πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος καὶ αἵματος λέγων «Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου[2]». Ἐὰν κατὰ τὸν Ἀπόστολον ὁ ἀναξίως μεταλαμβάνων εἶνε ἔνοχος τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, ἕπεται ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ ὁ ἄπιστος μεταλαμβάνει τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, ἀνασκευαζομένης οὕτω τῆς κακοδοξίας τοῦ Καλβίνου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ τοιαύτη πνευματικὴ μετάληψις τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς πίστεως, ὡς διατείνεται ὁ θίασος τῶν μεταρρυθμιστῶν, δύναται καὶ ἐκτὸς τοῦ μυστηρίου νὰ γείνῃ, τότε δὲν ἀναγκαιοῦσιν ἀπολύτως ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος. καὶ δὴ τὸ μυστήριον ἀπόλλυσι τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀναγκαιότητος, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ ἱστορικὸς Kurtz[3].

---

1. 11, 23, 27.
2. Αὐτόθι, 28–30.
3. Lehrbuch der heiligen Geschichte σ. 312.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 21.

Παρ' ἅπασι τοῖς Ἀποστολικοῖς Πατράσιν ὑπάρχει ἡ κοινὴ πεποίθησις, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας Εὐχαριστίας μετὰ τὸν ἁγιασμὸν εἶνε τὸ ἀληθὲς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Οὕτως ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος[1] καλεῖ τὸν ἄρτον φάρμακον ἀθανασίας, τὸ δὲ αἷμα ἀγάπην καὶ αἰώνιον ζωὴν «ἕνα ἄρτον κλῶντες, ὅ ἐστι φάρμακον ἀθανασίας καὶ ἀντίδοτος (ἀντιφάρμακον) τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ παντός»[2]. Ὁ αὐτὸς Πατὴρ καταπολεμεῖ τοὺς αἱρετικοὺς Δοκήτας, οἵτινες παραδεχόμενοι τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος οὐχὶ ὡς πραγματικόν, ἀλλὰ φαινομενικόν, ἀπείχοντο τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἀπορρίπτοντες ἅμα τὸ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἐν αὐτῇ προσφέρεται τὸ σταυρωθὲν καὶ ἀναστὰν σῶμα τοῦ Σωτῆρος «Εὐχαριστίας καὶ προσευχῆς ἀπέχονται διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν Εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν, ἣν τῇ χρηστότητι ἤγειρεν ὁ Πατήρ»[3]. Ἀλλὰ τί σημαίνει ἐνταῦθα ἡ λέξις Εὐ-

1. Ὁ θεῖος οὗτος Πατὴρ χρηματίσας μαθητὴς τῶν Ἀποστόλων ἀνῆλθε τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον Ἀντιοχείας. Ἐμαρτύρησε δὲ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης Τραϊανοῦ γενόμενος βορὰ τῶν θηρίων ἐν Ρώμῃ, τὰ δὲ ὀστᾶ αὐτοῦ περισυλλεγέντα ἐτάφησαν ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῷ ἔξω τῆς Δαφνιτικῆς πύλης (ὅρ. πλείω εἰς Κοντογόν. φιλολογ. καὶ κριτικὴ ἱστορ. τῶν ἁγίων Πατέρ. σ. 93 καὶ ἑξ.).

2. Πρὸς Ἐφεσ. κ. 20ον.

3. Πρὸς Σμυρν. κ. 7.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χαριστία; Κατὰ τὸν κλεινὸν Ebrard σημαίνει ὅλην τὴν λειτουργικὴν πρᾶξιν, ἤτοι τὴν τελετὴν τῆς θείας Εὐχαριστίας. «Ὁ ἱερὸς Ἰγνάτιος ποιεῖται λόγον οὐχὶ περὶ μεταβολῆς τινος τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ περὶ ὅλης τῆς λειτουργικῆς πράξεως, τῆς τελετῆς δηλονοῦν τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἥτις εἶνε τὸ προσενεχθὲν τῷ Πατρὶ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ ἀναστὰν σῶμα τοῦ Σωτῆρος»[1]. Ὁ ἅγιος Ἰουστῖνος, ὁ φιλόσοφος[2] καὶ μάρτυς ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἶνε τὸ ἀληθὲς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τὸ ἐκχυθὲν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Οὗτος ἐν τῇ Α΄ ἀπολογίᾳ αὐτοῦ πρὸς Ἀντωνῖνον τὸν Εὐσεβῆ λέγει «οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον, οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλ' ὃν τρόπον διὰ λόγου Θεοῦ σαρκοποιηθεὶς Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Σωτὴρ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν, οὕτω καὶ τὴν δι' εὐχῆς λόγου παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι»[3]. Ὁ Ἰουστῖνος ἐν

---

1 ὅρ. das Dogma vom heiligen Abendmahle und seine Geschichte σ. 254 καὶ ἐξ Kahnis ἔνθ. ἀν. σ. 147.

2. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐγεννήθη ἐν Παλαιστίνῃ τῷ 105 ἐκ πατρὸς Πρίσκου, ὑποστὰς τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ἐπὶ τοῦ ἐπάρχου Ρουστικίου καὶ τῶν αὐτοκρατόρων Μάρκου Αὐρηλίου καὶ Οὐήρου τῷ 165ῳ ἔτει (ὅρ. Κοντογόν. φιλολογ. καὶ κριτικ. ἱστορ. τῶν ἁγ. Πατέρ. σ. 173).

3. κεφάλ. 65ον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῷ χωρίῳ τούτῳ περιγράφων τὴν τελετὴν τῆς θείας Εὐχαριστίας θέλει νὰ ἀνασκευάσῃ τὰς ποικίλας συκοφαντίας τῶν ἐθνικῶν. Ἡ ἁγία Εὐχαριστία κατ' αὐτὸν δὲν εἶνε σύνηθες δεῖπνον διὰ τοὺς βαπτισθέντας καὶ ἁγιασθέντας· καθὼς ὁ Χριστὸς ἐνηνθρώπησε διὰ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, οὕτως ἡ τροφὴ αὕτη λαμβάνει τὴν ὑψηλοτέραν σημασίαν τῆς *Εὐχαριστίας* διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐξ αὐτοῦ ἔλκει τὴν καταγωγήν. Εὐχὴ καὶ εὐχαριστία ἐκφράζουσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ἤτοι τὴν ὑπὸ τοῦ προεστῶτος ἀπαγγελλομένην εὐχαριστήριον ἁγιαστικὴν εὐχὴν πρὸς μεταβολὴν τῶν αἰσθητῶν στοιχείων. Τὰ αἰσθητὰ στοιχεῖα λαμβάνουσι τὴν τῆς Εὐχαριστίας σημασίαν, καθὼς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐμεσολάβησεν ἐν τῇ ἐνσαρκώσει τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ ὁ ἐν εἴδει εὐχαριστηρίου εὐχῆς Λόγος τοῦ Θεοῦ μεταβάλλει τὴν τροφὴν ταύτην εἰς Εὐχαριστίαν. Ὁ ἡμέτερος φιλόσοφος εὑρίσκει ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ νέαν τινὰ ἐνσάρκωσιν, ἣν κατὰ τοὺς διαπρεπεῖς γερμανοὺς θεολόγους, Hahn, Neander, Engelhard, Baur καὶ Semisch διεξοδικῶς ἀνέπτυξεν οὗτος. «Ὁ Ἰουστῖνος, λέγει ὁ Semisch, θεωρεῖ τὴν Εὐχαριστίαν ὡς τινα ἐνσάρκωσιν ἐπαναλαμβανομένην. Καὶ καθὼς ἡ ἐνσάρκωσις εἰς τοῦτο συνίσταται, ὅτι ὁ θεῖος Λόγος σάρκα καὶ αἷμα προσέλαβεν, οὕτω καὶ ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ, εἰς τὸ ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταβάλλονται εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος. Ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος δὲν μεταβάλλονται φυσικῶς ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, οὐχ' ἧττον ὅμως δὲν διαμένου-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σιν ὡς κοινὸς ἄρτος καὶ οἶνος, ἀλλ' ὡς πραγματικὸν σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Ταῦτα μετὰ τὴν ἁγιαστικὴν εὐχήν, δι' ἧς ἁγιάζονται, εἶνε οἱονεὶ τὸ ἀγγεῖον, ἐν ᾧ ὁ θεῖος Λόγος κατοικεῖ»[1].

Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς περιγράφων τὴν τελετὴν τῆς θείας Εὐχαριστίας λέγει «Εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος καὶ ἐπευφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ, οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος . . . Καὶ ἡ τροφὴ αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῖν Εὐχαριστία, ἧς οὐδενὶ μεταλαβεῖν ἐξόν ἐστιν, ἢ τῷ πιστεύοντι ἀληθῆ εἶναι τὰ δεδιδαγμένα ὑφ' ἡμῶν»[2].

§ 26.

Ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος[3] σαφῶς ἐκθέτει τὴν περὶ μεταουσιώσεως διδασκαλίαν μεταχειριζόμενος τὴν εἰκόνα τῆς ἀμπέλου καὶ τὴν τοῦ κόκκου τοῦ σίτου λέγων καθὼς τὸ κλῆμα τῆς ἀμπέλου κεκλιμένον ἐπὶ τῆς γῆς καρποφορεῖ καὶ ὁ εἰς τὴν γῆν πεσὼν κόκκος τοῦ σίτου καὶ σηπόμενος διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, ἥτις συγκρατεῖ

1. Justin der Mært. II σ. 439 Kahnis ἔνθ. ἀν. σ. 180—1.

2. Ὅρ. Ἀπολογ. Α'. κεφάλ. 65—66.

3. Οὗτος ἦτο Ἕλλην τὸ γένος καὶ ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας χριστιανὸς ἐγεννήθη δ' ὀλίγον πρὸ τοῦ 140, χρηματίσας μαθητὴς τοῦ ἱεροῦ Πολυκάρπου διαδεχθεὶς εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον Λογδούνων τὸν Φωτῖνον ὑποστάντα τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ἐπὶ Μάρκου Ἀντωνίου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὰ πάντα, ἐγείρεται πολλαπλάσιος, τοιουτοτρόπως μετὰ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ταῦτα ἐρχόμενα εἰς γρῆσιν καὶ μεταβαλλόμενα γίνονται σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. «Ὃν τρόπον τὸ ξύλον τῆς ἀμπέλου κλιθὲν εἰς τὴν γῆν τῷ ἰδίῳ καιρῷ ἐκαρποφόρησε καὶ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν καὶ διαλυθεὶς πολλοστὸς ἠγέρθη διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ τοῦ συνέχοντος τὰ πάντα, ἔπειτα δὲ διὰ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ εἰς χρῆσιν ἐλθόντα ἀνθρώπων καὶ προσλαμβανόμενον τὸν Λόγον Εὐχαριστία γίνεται, ὅπερ ἐστὶ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ»[1]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει· «Ὡς γὰρ ἀπὸ τῆς γῆς ἄρτος προσλαμβανόμενος τὴν ἔκκλησιν τοῦ Θεοῦ, οὐκέτι κοινὸς ἄρτος ἐστίν, ἀλλ' εὐχαριστία ἐκ δύο πραγμάτων συνεστηκυῖα, ἐπιγείου τε καὶ οὐρανίου, οὕτω καὶ τὰ σώματα ἡμῶν μεταλαμβάνοντα τῆς εὐχαριστίας μηκέτι εἶναι φθαρτά, τὴν ἐλπίδα τῆς εἰς αἰῶνας ἀναστάσεως ἔχοντα»[2]. Ὁ Εἰρηναῖος ἀντιτάσσει κατὰ τῶν Γνωστικῶν τὴν ὁμολογίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας σαφῶς ἐκφράζεται· ἀφ' ἑνὸς δηλαδὴ ἀντιτάσσει τῷ δυασμῷ αὐτῶν θεωρούντων τὸν κόσμον οὐχὶ ὡς δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, τὴν προσφορὰν φυσικοῦ προϊόντος, ἄρτου καὶ οἴνου, τὰ ὁποῖα εἶνε σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Ἀφ' ἑτέρου ἡ πίστις τῆς Ἐκκλησίας μάχεται κατὰ τοῦ δυασμοῦ τῶν Γνωστικῶν μεταξὺ ὕλης καὶ πνεύματος, ὅτι τὰ ἡμέτερα σώματα διὰ τῆς Εὐχαριστίας λαμβάνουσι δυνάμεις τῆς

1. κατὰ αἱρέσ. βιβλ. 5ον, 2, 3.
2. αὐτόθ. 4, 48.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ναστάσεως. Ἐν τῷ ἀνωτέρω χωρίῳ πρῶτον ὁ ἐπίγειος ρτος ἀντιτίθεται πρὸς τὸ ἐπίγειον σῶμα, ὁ ἁγιαστικὸς όγος τοῦ στοιχείου τούτου πρὸς τὴν μετάληψιν τῆς ὐχαριστίας, τρίτον τὸ ὑψηλότερον περιεχόμενον (ἡ ὑψηοτέρα ἔννοια), ἧς τὸ αἰσθητὸν στοιχεῖον τυγχάνει φοεύς, πρὸς τὴν αἰώνιον ζωήν, ἧς τὴν ἐλπίδα τὸ σῶμα ντλεῖ ἐκ τῆς μεταλήψεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος οῦ Χριστοῦ. Ἡ λέξις ἔκκλησις ἐνταῦθα= τῷ ἐπίκλησις=invocatio[1].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἡ περὶ μετουσιώσεως διδασκαλία τῶν θείων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Γ', Δ' καὶ Ε' ἑκατονταετηρίδος.

Ἀσαφῶς πως ἐκφράζεται ὁ Ρωμαῖος διδάσκαλος Τερτυλλιανός[2], ὅστις διδάσκει, «ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη σὰρξ

1. ὅρ. Kahnis die Lehre vom Abendmahle σ. 186—7, Kurtz, Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte Τομ. Α' Τμῆμ. 1 σ. 258—9.

2. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐκ Καρχηδόνος ὁρμώμενος καὶ προσελθὼν εἰς τὸν ριστιανισμὸν ἐχειροτονήθη Πρεσβύτερος. Ἀκολούθως ὅμως ἀποσκιρτήσας τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἠσπάσθη τὴν αἵρεσιν τοῦ Μοντανοῦ. Ἦτο δὲ ὁ Τερτυλλιανὸς ἀνὴρ κατὰ Εὐσέβιον ἐντριβὴς τῶν ρωμαϊκῶν όμων καὶ λίαν ἔνδοξος «τοῖς Ρωμαίων νόμοις ἠκριβωκώς, ἀνὴρ τά τε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τρέφεται διὰ τῆς ἀφθονίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καὶ ἡ ψυχὴ διὰ τοῦ Χριστοῦ τραφῇ»[1]. Ἐὰν ὁ Τερτυλλιανὸς ἐθεώρει τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον ὡς ἁπλᾶ μόνον σύμβολα τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, βεβαίως ἤθελεν ἀποδώσει συμβολικὴν ἑρμηνείαν καὶ εἰς τὴν θείαν Εὐχαριστίαν. Ὀφείλομεν δὲ νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρω χωρίῳ λόγος γίνεται περὶ μεταλήψεως τοῦ ἀληθοῦς σώματος τοῦ Σωτῆρος, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει τὸ ἑξῆς χωρίον «ὅθεν καὶ ὁ ἀποστάτης ἀνακτήσεται τὸ πρότερον ἔνδυμα τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὸν δακτύλιον ἐκ νέου, σύμβολον τῆς κολυμβήθρας, καὶ αὖθις ἐκείνῳ σφαγιασθήσεται ὁ Χριστός, καὶ κατακλιθήσεται ἐν τῇ κλίνῃ ἐκείνῃ, ἐξ ἧς οἱ ἀναξίως ἐνδεδυμένοι συνήθως ὑπὸ τῶν πειρασμῶν ἐκπίπτοντες ρίπτονται εἰς τὰ σκότη, πολλῷ μᾶλλον οἱ σκυλευθέντες»[2]. Τὴν ἔκφρασιν illi mactabitur οὕτω δύναταί τις νὰ ἀναπτύξῃ: καὶ ὁ προσενεχθεὶς Χριστὸς ἐκ νέου πάλιν πρὸς μετάληψιν παρέχεται, ὁ ἐκ τῆς θείας χάριτος ἐκπεσὼν πάλιν τὴν

ἄλλα ἔνδοξος καὶ τῶν μάλιστα ἐπὶ Ρώμης λαμπρῶν» (Ἐκκλ. Ἱστορ. βιβλ. ϛ'.) (ὅρ. πλείω εἰς Κοντογόν. φιλολογ. καὶ κριτικ. ἱστορ. τῶν Ἁγ. Πατέρ. σ. 622 καὶ ἑξ. Μελετίου Ἐκκλ. Ἱστορ. Τόμ. Α'. σ. 206 ἔκδ. Εὐθ.).

1. ὅρ. de resurrectione cap. 8.

2. «Recuperabit igitur et apostata vestem priorem, indumentum Spiritus sancti, et annulum denuo signaculum lavacri, et rursus illi mactabitur Christus, et recumbet eo in thoro, de quo indigne vestiti a tortoribus solent tolli et abjici in tenebras, nedum spo liati.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εὐχαριστίαν λαμβάνει. Ἐν ἑτέρῳ τινὶ συγγράμματι αὐτοῦ λέγει «τότε καὶ τὸν πρῶτον ἀρραβῶνα ἔλαβεν (ὁ ἀπολεσθεὶς υἱός), δι' οὗ σφραγίζει τὴν τῆς πίστεως ὁμολογίαν ὁ ἐρωτώμενος, κἀντεῦθεν διὰ τῆς ἀρθονίας τοῦ Κυριακοῦ σώματος τρέφεται, δηλαδὴ τῆς Εὐχαριστίας»[1]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει «ὁ Σωτὴρ λαβὼν τὸν ἄρτον καὶ διανείμας αὐτὸν τοῖς Ἀποστόλοις, ἐποίησεν ἐκεῖνον τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, τουτέστι λέγων τὸ σῶμά μου, ἤτοι ὁ τύπος τοῦ σώματός μου»[2] (figura corporis mei). Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης φράσεως τοῦ Τερτυλλιανοῦ δύναταί τις νὰ ἐκλάβῃ αὐτὸν ὡς συμβολικόν, ἀλλὰ γινώσκοντες ἀλλαχόθεν, ὅτι οὗτος μετεχειρίσθη ἐνταῦθα τὴν λέξιν τύπος (figura) ἐν ἀσυνήθει ὅλως ἐννοίᾳ παρ' αὐτῷ, ἤτοι ἐν τῇ τῆς μορφῆς, ἢ τοῦ εἴδους, δυνάμεθα ἀδιστάκτως νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οὗτος παρεδέχετο τὴν περὶ μετουσιώσεως διδασκαλίαν. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει: «Ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἶνε ἡμέτερος ἄρτος καὶ ἐπειδὴ ζωὴ ὁ Χριστὸς καὶ ζωὴ ὁ ἄρτος· ἐγώ εἰμι, λέγει, ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Καὶ ὀλίγον ἀνωτέρω: ὁ ἄρτος εἶνε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὅστις κατῆλθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἐπειδὴ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ὑπάρχει ἐν τῷ ἄρτῳ. Ὅθεν ζητοῦντες τὸν ἐπιούσιον ἄρτον ζητοῦμεν τὴν αἰωνιότητα ἐν Χριστῷ καὶ τὴν ἀτομικότητα ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτοῦ. Διὰ τοῦ ἐπιούσιος ἄρτος ἀφ' ἑνὸς μὲν πνευματικῶς νοεῖται ὁ Χριστός, ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἄρτος τῆς

1. ὄρ. de pudicitia cap. 9.
2. cont. Marcion. 4, 40.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εὐχαριστίας. Παρακαλοῦντες δὲ περὶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου παρακαλοῦμεν, ἵνα μένωμεν διαρκῶς ἐν Χριστῷ, τῇ ἀληθινῇ ζωῇ ἀφ' ἑνός, μετὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἀχωρίστως ἀφ'ἑτέρου»[1]. Δυνάμεθα δὲν κατὰ τὸ ἀδιαφιλονείκητον τῆς ἑρμηνείας κανόνα νὰ ἐννοήσωμεν ἐν τῇ ἐκφράσει individualitaten a corpore ejus ὑπὸ τὴν λέξιν corpus τὸ σῶμα, ὅπερ ἐν γένει εὕρηται ἐν τοῖς τῆς συστάσεως λόγοις. Ἐξαιτούμενοι λοιπὸν ἐν τῇ Κυριακῇ προσευχῇ, ἐν ᾗ λέγομεν «τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον», τὴν μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ κοινωνίαν, ἐπειδὴ ὁ ἄρτος τῆς Εὐχαριστίας εἶνε τὸ σῶμα αὐτοῦ, παραδεχόμεθα, ὅτι ὁ ἄρτος τῆς Εὐχαριστίας ἀναγκαίως ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ συνάψαι ἡμᾶς μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ»[2].

§ 28.

Ὁ ἱερὸς Κυπριανός, ἐπίσκοπος Καρχηδόνος, πανταχοῦ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ διδάσκει, ὅτι ἡ θεία Εὐχαριστία εἶνε τὸ ἀληθὲς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἑρμηνεύων τὴν αἴτησιν τῆς Κυριακῆς προσευχῆς «ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς εἶνε ὁ Χριστός, καὶ ὁ ἄρτος οὗτος δὲν εἶνε πάν-

---

1. de oratione cap. VI «Christus enim panis noster est, quia vita Christus et vita panis. Ego sum, inquit, panis vitæ. Et paulo supra. Panis est sermo dei vivi, qui descendit de cœlis . . . Itaque petendo panem quotidianum perpetuitatem postulamus in Christo, et individualitatem a corpore ejus».

2. ὅρ. Kahnis ἔνθ. ἀν. σ. 196—7.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

των ἀλλ' ἡμῶν· διὰ τοῦτο δ' αἰτοῦμεν παρὰ τοῦ Θεοῦ νὰ μᾶς δίδηται καθ' ἑκάστην ὁ ἄρτος οὗτος, ἵνα μὴ χωρισθῶμεν ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὅσοι ἐν Χριστῷ εἱμεθα, καὶ τὴν Εὐχαριστίαν καθ' ἑκάστην ὡς τροφὴν τῆς σωτηρίας λαμβάνομεν, τοῦ ἰδίου κηρύττοντος καὶ νουθετοῦντος «Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. Ἐάν τις φάγῃ ἐκ τοῦ ἄρτου μου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Ὁ ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστιν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς». Ὅθεν, καθώς, ὅταν λέγῃ, ὅτι ζῇ εἰς τὸν αἰῶνα, ὅστις ἤθελε φάγει ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου, εἶνε φανερόν, ὅτι ζῶσιν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐγγίζουσι τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ λαμβάνουσι τὴν Εὐχαριστίαν κατὰ τὸ δίκαιον τῆς κοινωνίας (jus communicationis). Οὕτω τοὐναντίον ὀφείλομεν νὰ φοβώμεθα καὶ νὰ προσευχώμεθα, ἵνα μή τις, ἐφ' ὅσον ἀφιστάμενος χωρίζεται ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μείνῃ μακρὰν τῆς σωτηρίας αὐτοῦ, αὐστηρῶς ἐπικειλοῦντος καὶ λέγοντος. «Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐχ ἕξετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς». Καὶ διὰ τοῦτο ζητοῦμεν νὰ μᾶς δίδηται καθ' ἑκάστην ὁ ἄρτος ἡμῶν, δηλαδὴ ὁ Χριστός, ἵνα ὅσοι ἐν Χριστῷ ζῶμεν καὶ μένομεν, μὴ ἐκδαίνωμεν τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ καὶ τοῦ σώματος»[1]. Ἐν τῇ πρὸς Καικίλιον ἐπιστολῇ ἀναπτύσσων τὰ συστατικὰ τοῦ μυστηρίου τούτου λέγει, ὅτι ἐλλείποντος τοῦ οἴνου ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ποτηρίου καὶ ὕδατος μόνον ὑπάρχοντος, εἶνε ἀδύνατον νὰ φανῇ τὸ αἷμα αὐτοῦ,

1. ὅρ. de dominica oratione cap. XVIII.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δι'οὗ ἐλυτρώθημεν καὶ ἐζωοποιήθημεν, ἐν τῷ ἱερῷ ποτηρίῳ»[1]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς «καθὼς πολλοὶ κόκκοι εἰς ἓν συλλεγόμενοι καὶ ἐπισωρευόμενοι καὶ μιγνύμενοι ἄρτον ἕνα ποιοῦσιν, οὕτω καὶ ἐν Χριστῷ, ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ οὐράνιος ἄρτος, ἂς γνωρίζωμεν, ὅτι ἓν σῶμα ὑπάρχει, μετὰ τοῦ ὁποίου ἑνούμεθα»[2].

§ 29.

Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Κατηχηταί, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ὁ Ὠριγένης ἐνόουν τὰ αἰσθητὰ στοιχεῖα ὡς τὴν τροφὴν τῆς ψυχῆς, διακρίνοντες σαφῶς τὸν ἐπίγειον ἄρτον καὶ τὸν οὕτω μεταβληθέντα οὐράνιον τῆς ζωῆς. Οὗτοι ἐδόξαζον, ὅτι ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ ἡ θεία δύναμις μεταβαίνει εἰς τὰ ὑλικὰ στοιχεῖα ἐπιφέρουσα εἰς μὲν τοὺς ἀξίους ζωὴν καὶ μακαριότητα, εἰς δὲ τοὺς ἀναξίους τοὐναντίον θάνατον καὶ κατάκρισιν. Οὐχ ἧττον ὅμως ἐκ τῶν ἐξῆς χωρίων γίνεται φανερόν, ὅτι ὁ ἱερὸς Κλήμης δὲν ἀπομακρύνεται καὶ τῆς ἀλληγορικῆς ἐννοίας. Οὗτος καλῶν τὸν οἶνον σύμβολον καὶ ἀλληγορίαν τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ «Μυστικὸν ἄρα σύμβολον ἡ Γραφὴ αἵματος ἁγίου οἶνον ὠνόμασε. Καὶ εὐλόγησέν γε τὸν οἶνον εἰπών. Λάβετε, πίετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ αἷμα, αἷμα τῆς ἀμπέλου τὸν Λόγον τὸν περὶ πολλῶν ἐκχεόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρ-

1. pag. 148 «Nec potest videri sanguis ejus, quo redempti et vivificati simus, esse in calice, quando vinum desit calici».

2. Epistol. 57 pag. 154 «quemadmodum grana multa in unum collecta et commolita et commixta panem unum. etc.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τιῶν ἀλληγορεῖ νᾶμα»[1]. Ἐκ τῶν λόγων τούτων ἐξάγομεν, ὅτι ὁ Κλήμης ἀναφέρει τὴν εὐλογίαν τῶν στοιχείων εἰς τοὺς τῆς συστάσεως λόγους τοῦ μυστηρίου τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς ὁμιλεῖ κατ' ἀναλογίαν τῆς γνωστῆς συμβουλῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς Τιμόθεον[2] περὶ τῆς οἰνοποσίας· καθὼς τὸ ὕδωρ ἦτο τὸ τῆς ἐρήμου πόμα, ὁ δὲ οἶνος ἐτέθη ὡς σύμβολον τῶν ἡσυχασάντων ἤδη, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ μὲν βάπτισμα εἶνε τὸ μυστήριον διὰ τοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς ζωῆς διψῶντας, ἡ δὲ θεία Εὐχαριστία διὰ τοὺς ἐν τοῖς κόλποις τῆς ζωῆς ἤδη ἀναπαυθέντας· «Διττὸν τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, λέγει, τὸ μὲν γάρ ἐστιν αὐτοῦ σαρκικόν, ᾧ τῆς φθορᾶς λελυτρώμεθα, τὸ δὲ πνευματικόν, τουτέστιν, ᾧ κεχρίσμεθα· καὶ τοῦτ' ἐστι πιεῖν τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ, τῆς κυριακῆς μεταλαβεῖν ἀφθαρσίας· ἰσχὺς δὲ τοῦ λόγου τὸ πνεῦμα, ὡς αἷμα σαρκός. Ἀναλόγως τοίνυν κίρναται ὁ μὲν οἶνος τῷ ὕδατι, τῷ δὲ ἀνθρώπῳ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ μὲν εἰς πίστιν (διορθ. πότον) εὐωχεῖ τὸ κρᾶμα, τὸ δὲ εἰς ἀφθαρσίαν ὁδηγεῖ τὸ πνεῦμα· ἡ δὲ ἀμφοῖν αὖθις κρᾶσις πότου τε καὶ λόγου *εὐχαριστία* κέκληται, χάρις ἐπαινουμένη καὶ καλή, ἧς οἱ κατὰ πίστιν μεταλαμβάνοντες ἁγιάζονται καὶ σῶμα καὶ ψυχήν, τὸ θεῖον κρᾶμα τὸν ἄνθρωπον τοῦ πατρικοῦ βουλήματος πνεύματι καὶ λόγῳ συγκιρνάντος μυστι-

1. ὅρ Παιδαγ. 2, 2. σ. 158 καὶ 184.

2. 5, 23 «μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ' οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κῶς· καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς μὲν τὸ πνεῦμα ᾠκείωται τῇ ἀπ' αὐτοῦ φερομένῃ ψυχῇ, ἡ δὲ σὰρξ τῷ λόγῳ, δι' ἧς ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο»[1]. Τὸ μὲν αἷμα, οὕτινος ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ μεταλαμβάνομεν, δὲν εἶνε κατὰ Κλήμενα τὸ φυσικόν, δι' οὗ ἐσώθημεν, ἀλλὰ τὸ πνευματικόν, ἡ ζωή, τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, καθὼς τὸ αἷμα εἶνε ἡ ζωὴ τοῦ σώματος. Ἐν τῷ ὕδατι, τὸ ὁποῖον ἀναμιγνύεται μετὰ τοῦ οἴνου, ἀναπαριστᾶται ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἀκριβῶς λαμβάνει τὴν ζωὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καθὼς λοιπὸν τὸ πόμα τῆς Εὐχαριστίας εἶνε μῖξις ἐξ ὕδατος, τὸ ὁποῖον σημαίνει τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐξ οἴνου, ὁ ὁποῖος σημαίνει τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ= τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, τοιουτοτρόπως τὸ μυστήριον αὐτὸ τῆς Εὐχαριστίας εἶνε μῖξίς τις ἐπιγείου στοιχείου, τρέφοντος τὸ σῶμα καὶ οὐρανίου, ἀκριβῶς τοῦ οὐρανίου Λόγου καὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ. Ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ὁ Κλήμης θεωρεῖ τὰ στοιχεῖα τῆς Εὐχαριστίας σύμβολα, καὶ οὐχὶ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἑρμηνεύει τὸν Λόγον καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ὡς συστατικὸν τῆς Εὐχαριστίας μέρος, καὶ ἐμφαντικῶς λέγει, ὅτι οἱ πιστοὶ διὰ τοῦ μέσου τούτου τῆς χάριτος ἁγιάζονται, φανερὸν ἐντεῦθεν, ὅτι παρεδέχετο ὁ διδάσκαλος οὗτος πνευματικὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ[2]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς σαφέστερον ἐκφράζεται περὶ τῆς ἀληθοῦς βρώσεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Σωτῆρος λέγων, ὅτι ὁ Κύριος μᾶς δια-

1. ὅρ Παιδαγ. 2, κεφάλ. 6', σ. 177.

2. Kahnis die Lehre vom Abendmahle σ. 203 – 4.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τάσσει νὰ ἀπορρίψωμεν τὴν παλαιὰν σαρκικὴν φθοράν, καθὼς καὶ τὴν παλαιὰν τροφὴν καὶ νὰ μεταλάβωμεν τῆς νέας ταύτης τροφῆς, καὶ ἂν εἶνε δυνατὸν νὰ λάβωμεν αὐτὸν ἐπάνω μας καὶ νὰ τὸν ἐναγκαλισθῶμεν καὶ νὰ κατευνάσωμεν τῆς σαρκὸς ἡμῶν τὰ πάθη. Αὐτὸς ὁ Σωτὴρ καὶ τροφεύς μας λέγει, φάγετέ μου τὴν σάρκα καὶ πίετέ μου τὸ αἷμα· ὁ Κύριος χορηγεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν σάρκα του καὶ χύνει τὸ αἷμά του. «Ὦ τοῦ παραδόξου μυστηρίου ἀποδύσασθαι ἡμῖν τὴν παλαιὰν καὶ σαρκικὴν ἐγκελεύεται φθοράν, ὥσπερ καὶ τὴν παλαιὰν τροφήν, καινῆς δὲ ἄλλης τῆς τοῦ Χριστοῦ διαίτης μεταλαμβάνοντας, ἐκεῖνον εἰ δυνατὸν ἀναλαμβάνοντας ἐν ἑαυτοῖς ἀποτίθεσθαι καὶ τὸν Σωτῆρα ἐνστερνίσασθαι, ἵνα καταρτίσωμεν τῆς σαρκὸς τὰ πάθη . . . ὁ λόγος τὰ πάντα ἐν τῷ νηπίῳ καὶ πατὴρ καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ τροφεύς· φάγετέ μού φησι τὴν σάρκα καὶ πίετέ μου τὸ αἷμα· ταύτας ἡμῖν οἰκείας τροφὰς ὁ Κύριος χορηγεῖ καὶ αἷμα ἐκχεῖ καὶ οὐδὲν εἰς αὔξησιν τοῖς παιδίοις ἐνδεῖ»[1]. Ὁ Χαλκέντερος Ὠριγένης ἐκθέτει σαφῶς τὴν περὶ μετουσιώσεως διδασκαλίαν λέγων «ποιοῦντες τὰ ἀρεστὰ τῷ πάντων Δημιουργῷ τρώγομεν μετ' εὐχαριστίας διὰ τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ καὶ μετὰ δεήσεως τὸν ἄρτον τῆς προσφορᾶς, σῶμα γινόμενον διὰ τὴν εὐχὴν ἅγιόν τε καὶ ἁγιάζον τοὺς τρώγοντας ἐν διαθέσει ἀγαθῇ»[2]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει «ὁ ἐπιούσιος ἄρ-

1. αὐτόθι βιβλ. α' κεφάλ. 6ον.

2. Κατὰ Κέλσου βιβλ. 8ον σ. 399.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τος, ὅστις καταλληλότατος τυγχάνει διὰ τὴν λογικὴν φύσιν, περιποιεῖ εἰς τὴν ψυχὴν δύναμιν καὶ ὑγείαν καὶ μεταδίδει εἰς τὸν τρώγοντα τὴν ἀθανασίαν»[1] (διότι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶνε ἀθάνατος). Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς συμβουλεύει λέγων, ὅτι ὁ Χριστιανὸς μέλλων νὰ μεταλάβῃ τοῦ μυστικοῦ τούτου ἄρτου, ὀφείλει νὰ καθαρίσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ρύπου καὶ τοῦ μιάσματος τῆς ἁμαρτίας καὶ οὕτω νὰ μεταλάβῃ τῶν μυστηρίων τοῦ κυριακοῦ σώματος[2]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς «ὁ ἄρτος ἐκεῖνος, περὶ οὗ ὁ Θεὸς Λόγος ὁμολογεῖ, ὅτι εἶνε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, εἶνε ὁ Λόγος, ἡ τροφὴ τῶν ψυχῶν, ὁ Λόγος ὁ ἐκ τοῦ Θεοῦ Λόγου πηγάζων καὶ ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανίου ἄρτου . . . . Καὶ ἐκείνη ἡ πόσις εἶνε ἡ γέννησις τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου, ἥτις λέγει: ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ εἶνε αἷμα ἐκείνης τῆς σταφυλῆς, ἥτις τεθεῖσα ἐντὸς τοῦ ληνοῦ τοῦ πάθους, παρήγαγε τὴν πόσιν ταύτην. Οὕτω καὶ ὁ ἄρτος εἶνε ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ, κατασκευαζόμενος ἐξ ἐκείνου τοῦ σίτου, ὅστις πίπτων εἰς τὴν γῆν πολὺν καρπὸν ἀπέδωκε»[3].

---

1. Περὶ εὐχῆς κεφάλ. 27ον.

2. Homilia XIII in Leviticum cap. V. «cum acceperis panem mysticum in loco mundo, manduces eum; hoc est, ne in anima contaminata et peccatis polluta Dominici corporis sacramenta percipias».

3. Τόμ. 32ος, 16 εἰς Ἰωάν. Τόμ. 11ος, 14ος εἰς Ματθαῖον, Ὑπόμνημα εἰς τὸν αὐτὸν κεφάλ. 85ον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 30.

Παρ' ἅπασι τοῖς θείοις Πατράσι καὶ Διδασκάλοις τῆς περιόδου ταύτης[1] ἐπικρατεῖ ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις, ὅτι ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας Εὐχαριστίας μυστικόν τι θαῦμα ἐνεργεῖται, ὅπερ οὗτοι χαρακτηρίζουσι διὰ τῆς λέξεως *φρικτὸν* (λατιν. tremendum) καὶ πάντες ἀκραδάντως πιστεύουσιν, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος καθ' ὑπερφυσικόν τινα τρόπον μεταβάλλονται εἰς αὐτὸ τὸ ἀληθὲς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο εἶνε ἔργον τῆς θείας Παντοδυναμίας, ὡς ἡ δημιουργία καὶ ἐνανθρώπησις τοῦ Θεοῦ Λόγου, καθ' ἣν (πρᾶξιν) ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταβάλλονται διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Παναγίου Πνεύματος εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τοῦ Λόγου. Κατὰ τοὺς Πατέρας καὶ Διδασκάλους τῆς περιόδου ταύτης ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ ὑπάρχει ἡ αὐτὴ σωματικότης τῆς ὑποστατικῆς καὶ ἀνθρωπίνης τοῦ Χριστοῦ φύσεως, ἥτις ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ τρόπον τινὰ πάλιν προσλαμβάνεται. Πρὸς αἰτιολόγησιν δὲ τοῦ θαύματος τούτου ἐλάμβανον οὗτοι ὑπ' ὄψει τὸν συνήθη τῆς θρέψεως τρόπον, καθ' ὃν ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταβαίνοντες εἰς τὸν σωματικὸν ὀργανισμὸν προσεγγίζουσι τῷ σώματι, οὕτως, ὥστε ἀφομοιοῦνται πρὸς ἐκεῖνο. Τὸ σῶμα τῶν μεταλαμβανόντων τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ προσλαμβάνει κατ' αὐτοὺς ὑψηλότερόν τινα προ-

1. δηλ. τῆς δ'. καὶ ε'. ἑκατονταετηρίδος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παρασκευαστικὸν ἁγιασμὸν πρὸς ἀθανασίαν. Σημειωτέον δ' ὅτι ἡ σχέσις αὕτη τῆς μεταβολῆς κατὰ τοὺς θείους Πατέρας θεωρεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν *νοητικῶς*, ὡς δυναμική τις ἐνέργεια τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τὰ εἰκονιζόμενα αἰσθητὰ στοιχεῖα, ἀφ' ἑτέρου δὲ (καὶ ἡ μερὶς αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ὑπερισχύουσαν πλειοψηφίαν) *πραγματικῶς*, ὡς πλήρης τις καὶ οὐσιώδης πραγματικὴ μετάδοσις τοῦ σώματος καὶ αἵματος εἰς τὰ στοιχεῖα. Ἡ λέξις δέ, ἥτις ἐκφράζει τὴν θαυματουργὸν ταύτην ἐνέργειαν τῆς θείας Παντοδυναμίας, εἶνε ἡ *μεταβολή*, δι' ἧς ἐσημαίνετο οὐ μόνον ἡ μεταβολὴ τῆς οὐσίας τοῦ ἄρτου εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς διαρκείας τῶν εἰκονιζομένων στοιχείων. Πρὸ μὲν τοῦ ἁγιασμοῦ ὑπάρχει ἄρτος καὶ οἶνος ἁπλοῦς, μετὰ δὲ τὸν ἁγιασμὸν σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ· τῆς οὐσίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μεταβληθείσης, ἡ οὐσία τοῦ σώματος καὶ αἵματος ἡνώθη στενώτατα μετ' αὐτῶν. Ἐντεῦθεν καὶ καλοῦνται ταῦτα *σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ*. Πρὸς τούτοις οἱ θεῖοι Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς δ' καὶ ε' ἑκατονταετηρίδος διαφόρους ἐκφράσεις καὶ παρομοιώσεις μεταχειρίζονται, οἷον τὴν μεταβολὴν τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον ἐν τῷ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας γάμῳ, ἢ τὴν ἀφομοίωσιν τῆς τροφῆς μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, παραδεχόμενοι καὶ ὁμολογοῦντες τὸ δόγμα τῆς μεταβολῆς. Πρωΐμως ἤδη οἱ διάφοροι θεῖοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διετύπουν, ὅτι ἐν τῇ ἑνώσει τοῦ οὐρανίου μετὰ τοῦ ἐπιγείου ἄρτου ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ ὑπάρχει ἀντίστοιχός τις

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰκὼν τῆς ἑνώσεως τοῦ θείου Λόγου μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν τῇ θείᾳ ἐνανθρωπήσει. Ἐφεξῆς οἱ Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς ε΄ καὶ ς΄ ἑκατονταετηρίδος ὥριζον τὴν σχέσιν τοῦ οὐρανίου καὶ ἐπιγείου ἄρτου κατ' ἀναλογίαν τῆς ἑνώσεως τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν. Μολονότι δὲ τὸ περὶ μετουσιώσεως δόγμα οὐδὲν ἔγινεν ἀντικείμενον συνοδικῶν συζητήσεων καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀποφάσεων, οὐχ ἧττον ὅμως ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς δ΄ ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικῆς ἁγίας Συνόδου τῷ 451 συγκροτηθείσης ἔκλινεν εἰς τὴν ἀμεσότητα τοῦ θαύματος τῆς θείας Παντοδυναμίας, ἀπορρίπτουσα τὴν περὶ μεσολαβήσεως τῆς οὐρανίου τροφῆς εἰς τὴν ἐπίγειον διδασκαλίαν. Κοινῶς δὲ οἱ Χριστιανοὶ τῆς περιόδου ταύτης ἐπίστευον διὰ τῆς λέξεως *μεταβολὴ* τὴν ἀληθῆ μετουσίωσιν, ἤτοι τὴν ἀληθῆ μετατροπὴν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου.

§ 31.

Ἐκ μὲν τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας ἡ *νοητικὴ* κατάληψις, ἤτοι δυναμική τις ἐνέργεια τοῦ σώματος καὶ αἵματος ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ στοιχεῖα ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς Ὠριγενισταῖς, ἰδίᾳ παρ' Εὐσεβίῳ τῷ Καισαρείας, ἧττον δὲ παρὰ τῷ μεγάλῳ Ἀθανασίῳ, Γρηγορίῳ τῷ Ναζιανζηνῷ καὶ σαφέστατα παρὰ τῷ Διονυσίῳ τῷ Ἀρεοπαγίτῃ· ἐκ δὲ τῶν τῆς Δύσεως παρὰ τῷ ἱερῷ Αὐγουστίνῳ καί τισι τῶν μαθη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν αὐτοῦ. Ἡ δὲ *πραγματικὴ* ἀντιπροσωπεύεται ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Κυρίλλου τοῦ Ἱεροσολύμων, Ἀμβροσίου Μεδιολάνων, Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, θείου Χρυσοστόμου, Ἱλαρίου Πικταύων, Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου, Πάπα Ρώμης καὶ Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου[1].

§ 32.

Ὁ Καισαρείας Εὐσέβιος[2] παραδεχόμενος τὴν νοητικὴν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Ὠριγένους ἐκδοχήν, δοξάζει, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἶνε σύμβολα τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, μέτοχα ἀληθείας «σύμβολα ἀληθείας μετέχοντα»[3]. Οἱ λόγοι τοῦ **Σωτῆρος**, προσθέτει ὁ ἱστοριογράφος οὗτος, εἶνε ἡ ἀληθὴς τροφὴ τῆς ψυχῆς.

---

1. πρβλ. Gass, Symbolik der Griechischen Kirche σ. 254 καὶ ἑξ. Kurtz, Handbuch der allgemeinen K— Geschichte Τόμ. **Α΄**. τμ. **6΄**. σ. 316 – 7.

2. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐγεννήθη ἐν Παλαιστίνῃ τῷ 270, σύγχρονος σχεδὸν τῷ Μεγάλῳ Ἀθανασίῳ. Συνάψας δὲ φιλίαν πρὸς Πάμφιλον τὸν μάρτυρα, ὃν ὑπερβαλλόντως ἠγάπα, ὠνομάσθη Παμφίλου. Ἐχρημάτισε δ' ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης τῷ 314. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τοσοῦτον διὰ στενῆς φιλίας τῷ Εὐσεβίῳ συνεδέετο, ὥστε ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολαῖς ὀνομάζει τοῦτον ἀδελφὸν προσφιλέστατον (ὅρ. Λόγ. Β΄, 46). Ἡ Ἱερώνυμος καὶ Σουΐδας ὁ Λεξικογράφος χαρακτηρίζουσιν αὐτὸν ὡς σπουδαῖον ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς (ὅρ. πλείω καὶ Μελετίου Ἐκκλησ. Ἱστορ. Τόμ. **Α΄**, σ. 325 — 326, ἔκδ. **Εὐθυβ.** Φ. Βαφείδου Ἐκκλ. Ἱστ. Τόμ. **Α΄**, σ. 348).

3. Εὐαγγελικ. προπαρασκ. 1, 10.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος[1] διδάσκει, ὅτι ἡ τροφὴ τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Σωτῆρος δὲν πρέπει νὰ νοηθῶσιν ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ. Κατ' αὐτὸν ὁ Σωτὴρ μεταδίδεται πνευματικῷ τῷ τρόπῳ «πνευματικῶς ἀναδίδοται» (διορθ. ἴσως ἄμεινον μεταδίδοται) καὶ ὅτι χρησιμεύει τῷ ἀξίως μεταλαμβάνοντι ὡς «φυλακτήριον εἰς ἀνάστασιν ζωῆς»[2].

Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς[3] καλεῖ τὴν θείαν Εὐχαρι-

---

1. Ὁ Μέγας οὗτος Πατὴρ καὶ γενναῖος τοῦ Χριστοῦ ἀθλητὴς καὶ ὑπέρλαμπρος τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 298. Χειροτονηθεὶς δὲ πρῶτον διάκονος τῆς πῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας, ἀκολούθως προεχειρίσθη ἐπίσκοπος αὐτῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἦτο δὲ ὁ πανόλβιος ἀμείλικτος πολέμιος τῶν Ἀρειανῶν, οὓς κατεπολέμησε διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ (ὅρ. πλείω εἰς Μελετίου ἔνθ' ἀν. σ. 318—319, Kurtz. Handbuch d. allgem. K-Geschichte, Τόμ. Α' τμῆμα 6' σ. 458).

2. Ἐπιστολὴ πρὸς Σεραπίωνα.

3. Ὁ πατὴρ οὗτος ἐγεννήθη ἐν τῇ Ἀριανζῷ κωμοπόλει πλησίον τῆς Καισαρείας, τυχὼν χριστιανικῆς ἀνατροφῆς ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς αὐτοῦ μητρὸς Νόννας· ἐκπαιδευθεὶς ἔπειτα ἐν Καισαρείᾳ, Ἀθήναις καὶ Ἀλεξανδρείᾳ, διεκρίθη διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἐπιστημονικὴν ἱκανότητα καὶ πρακτικὴν ἐνέργειαν. Μετὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἔρημον, ὁπόθεν κληθεὶς ἐχειροτονήθη ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος πρεσβύτερος τῷ 361· μετ' ὀλίγον δ' ὁ Μέγας Βασίλειος ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπισκοπὴν Σασίμων, τὴν ὁποίαν μὴ δεχθεὶς ἀπῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν ἔρημον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πατρὸς ἡ κοινότης Ναζιανζοῦ ἐπέμενε νὰ ἐκλέξῃ τὸν Γρηγόριον ἐπίσκοπον τῆς κωμοπόλεως ταύτης. Τελευταῖον δ' ἔγεινε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου. Ἦτο δὲ μακάριος Γρηγόριος κατὰ Σουΐδαν ἀνὴρ ἐλλογιμώτατος καὶ οὐ μόνον γραμματικὸς καὶ ποιητὴς δεξιώ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βερο

στίαν «τῶν μεγάλων μυστηρίων ἀντίτυπον»[1], τὸν δὲ ἄρτον καὶ τὸν οἶνον «τύπους τῆς ἐμῆς σωτηρίας»[2]. Εἶνε δὲ κατ' αὐτὸν ἡ Εὐχαριστία θεία τις ἐνέργεια, διὰ τῆς ὁποίας κοινωνοῦμεν τῷ Χριστῷ «δι' ἧς ἡμεῖς κοινωνοῦμεν Χριστῷ καὶ τῶν παθημάτων καὶ τῆς θεότητος»[3], καὶ ἡ ὁποία φέρει ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν «ἄνω φέρουσα ἡμᾶς μυσταγωγία»[4]. Ὁ αὐτὸς Πατὴρ ἔν τινι ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον Ἰκονίου διδάσκει, ὅτι ὁ ἱερεὺς ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ κόπτει αὐτὸ τὸ δεσποτικὸν σῶμα ἐπικαλούμενος τὸ Πανάγιον Πνεῦμα λέγων, «Μὴ κατόκνει καὶ προσεύχεσθαι καὶ πρεσβεύειν ὑπὲρ ἡμῶν, ὅταν λόγῳ καθέλκῃς τὸν λόγον· ὅταν ἀναιμάκτῳ τομῇ σῶμα καὶ αἷμα τέμνῃς δεσποτικόν, φωνὴν ἔχων τὸ ξίφος»[5]. Ἐνταῦθα ὀφείλομεν νὰ διακρίνωμεν τὸν πρῶτον λόγον τοῦ δευτέρου. Διὰ μὲν τοῦ πρώτου νοητέον τὴν εὐχὴν τῆς εὐλογίας, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου τὴν εὐχήν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἱερεὺς προσφέρει τὰ εὐλογηθέντα στοιχεῖα. Ἐν

τατος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν λίαν ἐξησκημένος· «Γρηγόριος ὁ Ναζιανζοῦ ἐπίσκοπος, στόμα δ' ἐστὶν οὗτος Καππαδοκίας, ἀνὴρ ἐλλογιμώτατος, ἀναγκαῖος φίλος Βασιλείου τοῦ τῆς Καισαρείας ἐπισκόπου, οὗτος οὐ μόνον γραμματικὸς καὶ τὰ εἰς τὴν ποίησιν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλεῖον καὶ εἰς φιλοσοφίαν λίαν ἐξήσκητο καὶ ῥήτωρ ἦν ἀμφιδέξιος». (πρβλ. Μελετίου Ἐκκλησ. Ἱστορ. Τόμ. Α', σ. 382—383 Kurtz ἔνθ' ἀνωτ. σ. 469· Βαφειάδου, Τόμ. Α' σ. 352).

1. Λόγ. α', σ. 38.
2. Λόγ. ιζ', σ. 273.
3. Λόγ. γ', σ. 273.
4. Λόγ. ιζ', σ. 273.
5. Ἐπιστολὴ 240.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῇ δ' προτάσει, ὅταν ἀναιμάκτῳ τομῇ κτλ. ἡ ἀλληγορία ἔγκειται ἐν τῇ σφαγῇ (τομῇ), ἣν παριστάνει ἡ λέξις *φωνή*. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται οὐχὶ περὶ ἁπλῆς τινος παρουσίας τοῦ Λόγου, ὡς κακῶς νομίζει ὁ Οὔλμαννος[1], ἀλλὰ περὶ πραγματικῆς τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Kahnis[2].

Σαφέστατα ἐκθέτει τὴν περὶ μετουσιώσεως διδασκαλίαν ὁ ἱερὸς Κύριλλος[3] ὁ Ἱεροσολύμων λέγων, ὅτι ἐν τῇ μορφῇ τοῦ ἄρτου δίδεται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν τῇ μορφῇ τοῦ οἴνου τὸ αἷμα αὐτοῦ. Ὁ αὐτὸς προσθέτει, ὅτι ὁ φαινόμενος ἄρτος δὲν εἶνε ἁπλοῦς ἄρτος, ἂν καὶ κατὰ τὴν γεῦσιν εἶνε αἰσθητὸς λέγων. «Ἐν τῇ νυκτί, ᾗ παρεδίδοτο ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, λαβὼν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ Μαθη-

---

1. Gregor von Nazianz σ. 487.

2. die Lehre vom Abendmahle, σ. 208.

3. Ὁ πατὴρ οὗτος ἐχρημάτισε πρεσβύτερος τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἐκκλησίας, κατόπιν δὲ καὶ ἐπίσκοπος αὐτῆς. Ἐκβληθεὶς δ' ἀδίκως τῆς Ἐκκλησίας, συνεπείᾳ τῶν συκοφαντιῶν τῶν Ἀρειανῶν, τελευταῖον ἔμεινεν ἀκλόνητος ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη, ὡς σημειοῖ ὁ θεῖος Ἱερώνυμος (ὅρ. de viris illustribus, cap. 12). Παρευρέθη ἐν τῇ βίᾳ ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθείσῃ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ἥτις ἔγραψε περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ ἰδίῳ συνοδικῷ γράμματι τὰ ἑξῆς· «Τῆς δὲ γε μητρὸς ἁπασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τὸν αἰδεσιμώτατον καὶ θεοφιλέστατον Κύριλλον ἐπίσκοπον εἶναι γνωρίζομεν, κανονικῶς τε παρὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας χειροτονηθέντα πάλαι καὶ πλεῖστα πρὸς τοὺς Ἀρειανοὺς ἐν διαφόροις τόποις ἀναλήψαντα» (ὅρ. Θεοδωρ Ἐκκλησ. Ἱστορ. Βιβλ. ε', 9).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταῖς λέγων, Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα· καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε· Λάβετε, πίετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ αἷμα. Αὐτοῦ οὖν ἀποφηναμένου καὶ εἰπόντος περὶ τοῦ ἄρτου, Τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα, τίς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λοιπόν; Καὶ αὐτοῦ βεβαιωσαμένου καὶ εἰρηκότος. Τοῦτό μού ἐστι τὸ αἷμα, τίς ἐνδοιάσει ποτὲ λέγων μὴ εἶναι τὸ αἷμα; Ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σοι τὸ σῶμα καὶ ἐν τύπῳ οἴνου δίδοταί σοι τὸ αἷμα, ἵνα γένῃ μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ. Οὕτω γὰρ χριστοφόροι γινόμεθα τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδιδομένου μέλη. Ὁ φαινόμενος ἄρτος οὐκ ἄρτος ἐστίν, εἰ καὶ τῇ γεύσει αἰσθητός, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ, καὶ ὁ φαινόμενος οἶνος οὐκ οἶνός ἐστιν, εἰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦτο βούλεται, ἀλλ' αἷμα Χριστοῦ. Τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν οἰκεῖον (ὅμοιον) αἵματι ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἀξιοπίστευτός ἐστιν οἶνον μεταβαλὼν εἰς αἷμα»; Μὴ πρόσεχε οὖν ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ· σῶμα γὰρ καὶ αἷμα Χριστοῦ κατὰ τὴν δεσποτικὴν τυγχάνει ἀπόφασιν· εἰ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησίς σου ταῦτα ὑποβάλλει, ἀλλ' ἡ πίστις σε βεβαιούτω. Μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνῃς τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πίστεως πληροφοροῦ ἀνενδοιάστως (ἀδιστάκτως) σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ καταξιωθείς»[2].

Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει «εἶτα ἁγιάζοντες ἑαυτοὺς διὰ τῶν πνευματικῶν τούτων ὕμνων παρακαλοῦμεν τὸν

---

1. Μυσταγ. Κατηχ. 22, 4, 2, 3, 6.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φιλάνθρωπον Θεόν, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐξαποστεῖλαι ἐπὶ τὰ προκείμενα καὶ ποιῆσαι τὸν μὲν ἄρτον σῶμα Χριστοῦ, τὸν δὲ οἶνον αἷμα Χριστοῦ· πάντως γάρ, οὗ ἐὰν ἐφάψηται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τοῦτο ἡγίασται καὶ μεταβέβληται»[2].

§ 34.

Ὁ Νυσσαέων φωστὴρ Γρηγόριος, αὐτάδελφος τοῦ Μεγάλου Βασιλείου προσπαθεῖ νὰ παραστήσῃ τὴν σχέσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας πρὸς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τοιουτοτρόπως συλλογιζόμενος. Ὁ λόγος ὁ ἐν τῇ παρθενικῇ συλλήψει προσλαβὼν τὴν ἡμετέραν μεταβλητὴν θνητὴν φύσιν μετέβαλεν αὐτὴν ἐνοικήσας ἐν τῇ θείᾳ φύσει. Ἡ μεταβολὴ δ' αὕτη ἤρχισε κατὰ τὸν ἱερὸν Γρηγόριον ἀπὸ τὸν ἐπὶ τῆς γῆς αὐτοῦ βίον πληρωθεῖσα μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ. Καθὼς σταγὼν ὄξους πεσοῦσα εἰς τὴν θάλασσαν προσλαβάνει τὴν ἰδιότητα τοῦ θαλασσίου ὕδατος, τοιουτοτρόπως καὶ σὰρξ τοῦ Κυρίου ἐμορφώθη ἐν τῷ ἀμετρήτῳ πελάγει τῆς θείας φύσεως. Τὸ σῶμα τοῦτο δὲν ἔχει οὔτε βάρος, οὔτε χρῶμα, οὔτε σκληρότητα, οὔτε μαλακότητα· ἡ θεότης τοῦ Λόγου προσέλαβε τὴν ταπεινότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως[1]. Ἡ θεμελιώδης ἰδέα τοῦ ἡμετέρου Γρηγορίου εἶνε, ὅτι ὁ Λόγος διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ μεταβάλλει τὸν ἄρτον εἰς σῶμα, καθ' ὃν τρόπον τὸ ἀν-

1. Αὐτόθι βιβλ. 5. 7.

2. ὅρ. Mœller, Gregorii Nysseni doctrina de hominis natura fol. 72—5.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θρώπινον σῶμα διὰ τῆς θρέψεως ἀφομοιοῖ τὸν ἄρτον. Ὁ ἄρτος ὁ προωρισμένος νὰ μεταβληθῇ εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, εἶνε ἤδη δυνάμει σῶμα, τὸ δὲ σῶμα τὸ διὰ τοῦ ἄρτου τρεφόμενον εἶνε τρόπον τινὰ ἄρτος συντελῶν εἰς τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ. Ὁ Λόγος προσλαμβάνει κατ' εὐθεῖαν τὸν ἡγιασμένον ἄρτον, τὸν ὁποῖον μεταβάλλει εἰς σῶμα, τὸ ὁποῖον ἐμψυχούμενον ὑπ'αὐτοῦ, καθίσταται θεοδόχον καὶ ἀθάνατον φέρον συγχρόνως τὴν ζωοποιὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δύναμιν. Ὅπως ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἑνοῦται διὰ τῆς πίστεως μετὰ τοῦ Χριστοῦ, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα διὰ τῆς σωματικῆς κοινωνίας τοῦ θειωθέντος σώματος τοῦ Λόγου μετὰ τοῦ Λόγου. Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα διὰ τῆς κοινωνίας δὲν μεταβάλλει τὸν θεοδόχον ἄρτον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν, ἀλλὰ μεταβάλλεται κοινωνοῦν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀθάνατον ἐκείνου φύσιν ἀκριβῶς, καθὼς μία ζύμη, ἡ ὁποία ζυμοῖ ὁλόκληρον τὸ φύραμα, ἢ καθὼς σταγὼν δηλητηρίου ἡ ὁποία εἰσδύει καὶ διαλύει ὑγιᾶ ὀργανισμόν. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν σχέσιν τοῦ ἑνὸς σώματος τοῦ Λόγου πρὸς τὸ ἀναρίθμητον πλῆθος τῶν μεταλαμβανόντων παραδέχεται οὗτος, ὅτι πᾶς μεταλαμβάνων μεταλαμβάνει τοῦ ὅλου σώματος τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις διαμένει ἀκέραιον καὶ ἀβλαβὲς ἐν τῷ οὐρανῷ, καθ' ὅσον ἡ μετουσίωσις δὲν εἶνε μεταβολὴ τῆς οὐσίας ἀλλὰ θαυμασία τις ἀλλοίωσις καὶ μεταβολὴ τοῦ ποιοῦ. Ὁ αὐτὸς λέγει, ὅτι ὁ ἡγιασμένος ἄρτος εἶνε ἐκεῖνο τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἐπάτησε τὸν θάνατον, καὶ ἔγεινεν ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς μας. «Τί οὖν ἐστι τοῦτο; οὐδὲν ἕτερον, ἢ ἐκεῖνο τὸ σῶμα, ὃ τοῦ τε θανάτου κρεῖττον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐδείχθη καὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν κατήρξατο· καθάπερ γὰρ μικρὰ ζύμη, καθώς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ὅλον τὸ φύραμα πρὸς ἑαυτὴν συνεξομοιοῖ, οὕτω τὸ θανατισθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ σῶμα ἐν τῷ ἡμετέρῳ γενόμενον (ἑνωθὲν μετὰ τοῦ ἰδικοῦ μας), ὅλον πρὸς ἑαυτὸ μεταποιεῖ καὶ μετατίθησιν»[1]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει «ὁ ἄρτος πάλιν ἄρτος ἐστὶ κοινός· ἀλλ' ὅταν αὐτὸ τὸ μυστήριον ἱερουργήσῃ, σῶμα Χριστοῦ λέγεταί τε καὶ γίνεται»[2]. Ἐφεξῆς ὁ αὐτὸς προβάλλει τὴν ἑξῆς ἐρώτησιν· «Πῶς ἐγένετο δυνατὸν τὸ ἓν ἐκεῖνο σῶμα ταῖς τοσαύταις τῶν πιστῶν μυριάσι κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐσαεὶ καταμεριζόμενον ὅλον ἑκάστῳ διὰ τοῦ μέρους γενέσθαι καὶ αὐτὸ μένειν ἀφ' ἑαυτοῦ ὅλον;» Ἡ ἀπάντησις εἶνε ἡ ἑξῆς: Καθὼς ἡ τροφὴ καὶ πόσις, τῶν ὁποίων ὁ Κύριος κατὰ τὸν ἐπίγειόν του βίον μετελάμβανε, διὰ τῆς ἀφομοιώσεως εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ μετέβαινον καὶ συνεπῶς εἰς τὸ θεῖον ἀξίωμα ὑψοῦντο, οὕτω καὶ νῦν ἔτι μεταβάλλεται ὁ ἄρτος εἰς τὸ σῶμα καὶ ὁ οἶνος εἰς τὸ αἷμα, οὐχὶ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀφομοιώσεως, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ. «Διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντεύξεως ἁγιαζόμενα». Καλῶς λοιπὸν πιστεύομεν, λέγει, ὅτι ὁ ἄρτος ἁγιαζόμενος διὰ τῆς θείας παντοδυναμίας μεταβάλλεται εἰς τὸ σῶμα τοῦ Θεοῦ Λόγου. «Καλῶς οὖν καὶ νῦν τὸν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἁγιαζόμενον ἄρτον εἰς σῶμα τοῦ Θεοῦ Λόγου μετα-

1. ὅρ. Λόγ. Κατηχ. κεφάλ. 37.

2. Λόγ. εἰς τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων, ἐν ᾗ ἐβαπτίσθη ὁ Κύριος ἡμῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποιεῖσθαι πιστεύομεν». Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει· «Ταῦτα δὲ δίδωσι τῇ τῆς εὐλογίας δυνάμει πρὸς ἐκείνην μεταστοιχειώσας τῶν φαινομένων τὴν φύσιν»[1]. Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸν θεῖον Γρηγόριον, διπλοῦς ὢν τὴν φύσιν, ἔχει ἀνάγκην ὄχι μόνον τῆς ψυχικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς σωματικῆς αὐτοῦ σωτηρίας. Ἡ μὲν ψυχὴ κατ'αὐτὸν σώζεται διὰ τῆς πίστεως, ἡ ὁποία ἑνώνει αὐτὸν μετὰ τοῦ Χριστοῦ, τὸ δὲ σῶμα μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μεταδιδομένου ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ. Τὸ θεοδηλητηριασμένον σῶμα δύναται νὰ σωθῇ, ὅταν τὸ ἀντιφάρμακον διαδοθῇ πανταχοῦ ἀντενεργοῦν κατὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ δηλητηρίου[2].

§ 35.

Ὁ θεῖος Χρυσόστομος παραδεχόμενος τὴν ἀληθῆ τῶν στοιχείων μεταβολὴν λέγει· ὅτι ὁ Χριστὸς ἔδωκε τὸν ἑαυτόν του εἰς ἡμᾶς ὄχι μόνον νὰ τὸν ἴδωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμπήξωμεν τοὺς ὀδόντας μας εἰς τὴν σάρκα του καὶ νὰ τὸν φάγωμεν καὶ νὰ χορτάσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν μας, «Οὐκ ἰδεῖν μόνον ἑαυτὸν παρέσχε τοῖς ἐπιθυμοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἅψασθαι καὶ φαγεῖν καὶ ἐμπῆξαι τοὺς ὀδόντας τῇ σαρκί, καὶ συμπλακῆναι καὶ τὸν πόθον ἐμπλῆσαι πάντα»[3].

---

1. Κατηχητ. κεφάλ. 37.

2. πρβλ. Herzog, Real—Encyklopædie der Protestantischen Theologie und Kirche. Τόμ. 15 ὑπὸ τὴν λέξ. Transsubstantiation, Kahnis, die Lehre vom Abendmahle σ. 209.

3. Ὁμιλ. 45 εἰς Ἰωαν. 6, 54

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀκολούθως δ' αἰτιολογῶν διατί ὁ Χριστὸς παραδίδει διὰ τῶν αἰσθητῶν στοιχείων τὰ νοητὰ λέγει, «εἰ γὰρ ἀσώματος ἦς, γυμνὰ ἂν σοι αὐτὰ τὰ ἀσώματα παρέδωκε δῶρα· ἐπειδὴ δὲ σώματι συμπλέκεται ἡ ψυχή, ἐν αἰσθητοῖς τὰ νοητὰ σοὶ παραδίδωσιν»[1]. Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ «τί ποιεῖς ἄνθρωπε, ὅταν ἑστήκῃ πρὸ τῆς τραπέζης ὁ ἱερεὺς τὰς χεῖρας ἀνατείνων πρὸς τὸν οὐρανόν, καλῶν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ παραγενέσθαι καὶ ἅψασθαι τῶν προκειμένων, πολλῇ σιγῇ ὅταν διδῷ τὴν χάριν, τὸ Πνεῦμα, ὅταν κατέλθῃ, ὅταν ἅψηται τῶν προκειμένων, τότε θόρυβον, τότε ταραχήν, τότε φιλονικίαν, τότε λοιδορίας ἐπεισάγεις»[2]; Κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον οὐχὶ μόνον ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα γινόμεθα τοῦ Χριστοῦ μέλη, ἵνα γίνωμεν ἓν μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ συμβαίνει διὰ τῆς τροφῆς, τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἀγάπης του πρὸς ἡμᾶς. Ὁ Χριστὸς ἑνοῦται μεθ' ἡμῶν χαρίζων τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς· ἵνα γίνωμεν ἕν, καθὼς τὸ σῶμα μετὰ τῆς κεφαλῆς συνάπτεται. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δίδει εἰς ἡμᾶς τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ σάρκα νὰ φάγωμεν, καθ' ὅσον ἡ ἀνθρωπίνη φύσις περιπεσοῦσα εἰς θάνατον καὶ γυμνωθεῖσα τῆς ζωῆς ἔχει ἀνάγκην σώματος ἀναμαρτήτου καὶ ζωοποιοῦ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς αἰωνίου ζωῆς[3]. Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ «ἐννόησον ποίαν ἐτιμήθης τιμήν, ποίας ἀπολαύεις τραπέζης, ὅπερ ἄγγελοι

---

1. Ὁμιλ 83η εἰς Ματθ. κεφ. 28ον.
2. Λόγ. 81.
3. Kahnis ἔνθ. ἀν. σ. 211—3.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βλέποντες φρίττουσι καὶ οὐδὲ ἀντιβλέψαι τολμῶσιν ἀδεῶς διὰ τὴν ἐκεῖθεν φερομένην ἀστραπήν. Τούτῳ ἡμεῖς τρεφόμεθα, τούτῳ ἀναφερόμεθα καὶ γεγόναμεν ἡμεῖς Χριστοῦ σῶμα ἐν καὶ σὰρξ μία· τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ; (ψαλμ. ργ'), τίς ποιμὴν τοῖς ἰδίοις μέλεσι τρέφει τὰ πρόβατα καὶ τί λέγω ποιμήν; Μητέρες πολλάκις εἰσὶ καὶ μετὰ τὰς ὠδῖνας ἑτέραις ἐκδιδόασι τροφοῖς τὰ παιδία, αὐτὸς δὲ τοῦτο οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' αὐτὸς ἡμᾶς τρέφει οἰκείῳ αἵματι καὶ διὰ πάντων ἡμᾶς ἑαυτῷ συμπλέκει»[1]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτός· «Τοῦτο τὸ σῶμα ἐπὶ φάτνης κείμενον ἠδέσθησαν Μάγοι. Καὶ ἄνδρες ἀσεβεῖς καὶ βάρβαροι τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκίαν ἀφέντες καὶ ὁδὸν ἐστείλαντο (ἐπορεύθησαν) μακρὰν καὶ ἐλθόντες μετὰ φόβου καὶ τρόμου πολλοῦ προσεκύνουν. Μιμησώμεθα τοίνυν κἂν τοὺς βαρβάρους ἡμεῖς οἱ τῶν οὐρανῶν πολῖται· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ φάτνης ἰδόντες καὶ ἐν καλύβῃ καὶ οὐδὲν τοιοῦτον ἰδόντες, οἷα σὺ νῦν, μετὰ πολλῆς τῆς φρίκης προσήεσαν. Σὺ δὲ οὐκ ἐν φάτνῃ ὁρᾷς, ἀλλ' ἐν θυσιαστηρίῳ, οὐ γυναῖκα κατέχουσαν, ἀλλ' ἱερέα παρεστῶτα καὶ Πνεῦμα μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας τοῖς προκειμένοις ἐφιπτάμενον. Οὐ γὰρ ἁπλῶς τὸ σῶμα ὁρᾷς,, ὥσπερ ἐκεῖνοι, ἀλλ' οἶσθα αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν οἰκονομίαν ἅπασαν καὶ οὐδὲν ἀγνοεῖς τῶν δι' αὐτοῦ τελεσθέντων μετ' ἀκριβείας μυσταγωγηθεὶς ἅπαντα»[2].

---

1. Ὁμιλ. 82 εἰς Ματθ. παράγρ. 4.
2. Ὁμιλ. 24η εἰς τὴν Α'. Κορινθ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 36.

Παρὰ τῷ ἱερῷ Θεοδωρήτῳ[1] ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος καλοῦνται σύμβολα πρὸ τοῦ ἁγιασμοῦ δηλονότι, «μετὰ γὰρ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν οὐκέτι χρεία τῶν συμβόλων τοῦ σώματος, αὐτοῦ φαινομένου τοῦ σώματος»[2]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει, ὅτι διὰ τοῦ τιμίου σώματος καὶ τιμίου αἵματος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἑνούμεθα μετ' αὐτοῦ. Ἐν τῷ Ἐρανιστῇ ὁ Ὀρθόδοξος προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς Ἀνάληψιν ἐφύλαξε τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἐὰν ὁ πρῶτος συμπεραίνῃ, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἶνε σύμβολα τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, τότε τὰ σύμβολα καὶ αἱ εἰκόνες ἀπαιτοῦσι πρότυπόν τι, ὅθεν καὶ νῦν ἔτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον μὴ μεταβληθὲν εἰς τὴν θείαν οὐσίαν, πληροῦται θείας κυριότητος. Ὁ Ἐρανιστής, ἵνα ἀποδείξῃ τὴν μεταβολὴν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν, προβάλλει τὴν ἑξῆς ἐρώτησιν· «πῶς τὰ σύμβολα τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ πρὸ τῆς ἱερατικῆς εὐλογίας εἶνε ἄλλα καὶ μετ' αὐτὴν ἄλλα; Καθόσον ταῦτα μεταβάλλονται, καὶ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς Ἀνάληψιν

---

1. Ὁ ἱστοριογράφος οὗτος ἐχρημάτισε μαθητὴς Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας, ἐπίσκοπος Κύρου· διακρίνεται δ' ὡς συγγραφεὺς διὰ τὴν ἐπιμελῆ τῶν ἐννοιῶν ἔκθεσιν (πρβλ. Kurtz, ἔνθ. ἀν. σ. 213—4).

2. εἰς τὴν Α' Κορινθ. 11, 26 Τόμ. Γ', σ. 238.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μετεβλήθη εἰς τὴν θείαν αὐτοῦ οὐσίαν; Συνελήφθης, ἐπαναλαμβάνει ὁ Ὀρθόδοξος, ἐπειδὴ τὰ ἡγιασμένα σύμβολα μετὰ τὸν ἁγιασμὸν δὲν ἀποβάλλουσι τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν φύσιν, ὅθεν διαμένουσιν ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτῶν μορφῇ καὶ εἶνε ὁρατὰ καὶ ἁπτά. Ἐὰν παραβάλωμεν τὴν εἰκόνα ταύτην πρὸς τὴν ἀρχικήν, θέλομεν ἴδει τὴν ὁμοιότητα, καθόσον ἡ εἰκὼν πρέπει νὰ ὁμοιάζῃ μὲ τὴν ἀλήθειαν. Τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος ἔχει τὴν προτέραν αὐτοῦ φύσιν μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι εἶνε ἀθάνατον, ἄφθαρτον καὶ καθήμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἄξιον προσκυνήσεως. Εἰς ταῦτα ὁ μὲν Ἐρανιστὴς ἀντιτείνει λέγων, τὸ μυστικὸν σύμβολον μεταβάλλει τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ καλεῖται σῶμα, ὁ δὲ Ὀρθόδοξος ἀποκρίνεται, καλεῖται προσέτι ἄρτος ζωῆς, διότι τοιουτοτρόπως ὠνόμασεν αὐτὸ ὁ Κύριος. Τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καλοῦμεν θεῖον, ζωοποιόν, τὸ σῶμα δηλονότι τοῦ Θεανθρώπου, οὐχὶ δὲ ἀνθρώπου τινός. «Οὐδὲ γὰρ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τὰ μυστικὰ σύμβολα τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως, μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας καὶ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ εἴδους καὶ ὁρατά ἐστι καὶ ἁπτά, οἷα καὶ πρότερον. Νοεῖται δέ, ἅπερ ἐγένετο καὶ πιστεύεται καὶ προσκυνεῖται, ὡς ἐκεῖνα ὄντα, ἅπερ πιστεύεται»[1].

---

1. Ἐρανιστὴς διάλογ. 6' 5, 26 ἔκδ. Ἀρλεσίου καὶ Kahnis ἔνθ. ἀν. σ. 213—4.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 37.

Ὡσαύτως καὶ Μακάριος ὁ Μέγας[1] διδάσκει περὶ μετουσιώσεως τὰ ἑξῆς· «Οὐ γὰρ τύπος σώματος, οὐδὲ τύπος αἵματος, ὥς τινες ἐρραψῳδήσαν (ἐφλυάρησαν) πεπωρωμένοι, ἀλλὰ κατὰ ἀλήθειαν αἷμα καὶ σῶμα Χριστοῦ»[2].

Θεόδωρος ἐπίσκοπος Ἡρακλείας[3] διδάσκει τὰ ἑξῆς. «Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμα καὶ τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, εἶπεν ὁ Κύριος, ἵνα πιστεύητε οὐχὶ ὅτι ταῦτά εἰσιν εἰκόνες,

---

1. Ὁ Πατὴρ οὗτος γεννηθεὶς τῷ 300ῳ ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ Μ. Ἀντωνίου, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτο μοναχὸς ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Σκήτεως, βραδύτερον δ' ἐχειροτονήθη Πρεσβύτερος. Ἐκοσμεῖτο δὲ κατὰ Γεννάδιον διὰ παντοίων ἀρετῶν γράψας ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς νεωτέρους μοναχούς, ἐν ᾗ διδάσκει, ὅτι ἐκεῖνος δύναται τελείως νὰ ὑπηρετήσῃ τῷ Θεῷ, ὅστις γινώσκων τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὑποβάλλει ἑαυτὸν εἰς πάντα πόνον καὶ σκληραγωγίαν παλαίων ἅμα κατὰ πάσης τῆς ἐν τῷ βίῳ ἡδονῆς. Βοηθούμενος δ' οὗτος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φθάνει εἰς τὴν φυσικὴν καθαρότητα, ἤτοι τὴν ἐγκράτειαν, οὗτος οἶνει δῶρον τῆς φύσεως. Ἤδη ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ διεκρίνετο ὁ Μακάριος ἐπὶ ἀσκητικῇ αὐστηρότητι, ἐντεῦθεν καὶ ἐπωνυμεῖτο παιδαριογέρων. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ τὰ μὲν προσεγγίζουσι τῇ τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου διδασκαλίᾳ, τὰ δὲ τῇ τοῦ Πελαγίου (ὅρ. de viris illustribus c. X.).

2. Ἀπολογ. κατὰ τοῦ ἐθνικοῦ Θεοσέβους βιβλ. γ'.

3. Οὗτος ἤκμασε περὶ τὸ 335 ἔτος, ἐξέδωκεν ὑπομνήματα εἰς Ματθαῖον, Ἰωάννην καὶ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Τὸ λεκτικὸν αὐτοῦ κατὰ τὸν Ἱερώνυμον εἶνε κομψὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς, τηρεῖ δὲ μεγάλην ἱστορικὴν ἀκρίβειαν (de viris illustribus cap. CXV.).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀλλ' ὅτι ὁ μὲν ἄρτος ἐστὶν αὐτὸ τὸ σῶμα, ὁ δὲ οἶνος αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου μεταποιούμενοι εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν δι' ἀρρήτου ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»[1]. Ὁ ἅγιος Ἐφραὶμ ὁ Σῦρος[2] διδάσκει ταῦτα: «Κοινωνεῖτε τοῦ ἁγιωτάτου σώματος τοῦ Κυρίου μετὰ πίστεως τελείας, οὐδόλως διστάζοντες, ὅτι τρώγετε αὐτὸν τὸν ἀμνόν». Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτός: «Τὸ μὲν σῶμα τοῦ Κυρίου ἑνοῦται κατ' ἄρρητόν τινα τρόπον μετὰ τοῦ σώματος ἡμῶν, τὸ δὲ ἀκήρατον αὐτοῦ αἷμα ἐκχέεται εἰς τὰς φλέβας ἡμῶν. Αὐτὸς ὅλος τῇ ἀπείρῳ αὐτοῦ ἀγαθότητι χωρεῖ ἡμῖν[3]».

Ὁ ἱερὸς Πρόκλος[4] διδάσκει «Μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς

---

1. εἰς Ματθαῖον κεφ 26ον.

2. Ὁ Πατὴρ οὗτος καλεῖται Προφήτης τῶν Σύρων ἕνεκα τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἀγώνων καὶ ἄθλων ἐλέγξας καὶ καταστιγματίσας τὰς ποικίλας αἱρέσεις. Ἐγεννήθη δὲ περὶ τὰ τέλη τῆς γ' ἑκατονταετηρίδος ἐν Νισίβει τῆς Μεσοποταμίας γενόμενος σημαντικὸς συγγραφεὺς τῆς Συριακῆς Ἐκκλησίας. Τοσαύτης δὲ φήμης ἀπέλαυον τὰ συγγράμματά του, ὥστε ζῶντος αὐτοῦ κατὰ μὲν τὸν Σωζόμενον μετεφράζοντο εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, κατὰ δὲ τὸν Ἱερώνυμον ἀνεγινώσκοντο ἔν τισιν Ἐκκλησίαις μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἁγίων Γραφῶν δημοσίᾳ (ὅρ. de viris illustribus cap. CXV.).

3. Oppera græca tom. III ἔκδ. Ἀσσεμάνου ἐν Ρώμῃ 1746.

4. Ὁ ἱερὸς οὗτος ἀνὴρ γενόμενος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τῷ 434 ἤρχιτε τὸ κληρικὸν αὐτοῦ στάδιον ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ θείου Χρυσοστόμου ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων. Ἡ μεγάλη αὐτοῦ πολυμάθεια, εὐσέβεια καὶ ὁ ζῆλος ἐν τῷ κατὰ τοῦ Νεστορίου τοῦ αἱρετικοῦ ἀγῶνι προελέκναν αὐτῷ τὸν ἁγιώτατον Ἀποστολικὸν καὶ Πατριαρχικὸν θρόνον (πρβλ. Kurtz, Handbuch der allgemeinen K—Geschichte Τόμ. Α', τμ. 6', σ. 483).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οἱ Ἀπόστολοι πρὸ τοῦ εἰς τὴν οἰκουμένην πᾶσαν διασπαρῆναι, ὁμοθυμαδὸν εὑρισκόμενοι εἰς προσευχὰς πανημερίους ἐτρέποντο καὶ τὴν τοῦ δεσποτικοῦ σώματος μυστικὴν ἱερουργίαν παραμύθιον εὑρηκότες, διεξοδικώτατα αὐτὴν ᾖδον. . . Διὰ τοιούτων τοίνυν εὐχῶν τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος προσεδόκων, ὅπως τῇ αὐτοῦ θείᾳ παρουσίᾳ τὸν προκείμενον εἰς ἱερουργίαν ἄρτον καὶ οἶνον ὕδατι μεμιγμένον, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποφήνῃ τε καὶ ἀποδείξῃ, τοῦτο δὲ γίνεται καὶ σήμερον, ἔσται δὲ καὶ μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων»[5].

§ 38.

Ἐκ τῶν Λατίνων Πατέρων ὁ ἱερὸς Ἀμβρόσιος[2] ὁ Μεδιολάνων παραδέχεται τὴν μεταβολὴν τῶν αἰσθητῶν στοιχείων εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος διὰ τῆς

---

1. Περὶ παραδόσ. τῆς θείας λειτουργ. ἀνάγν. χριστιαν. σ. 37—38.

2. Ὁ Πατὴρ οὗτος τῆς Δύσεως ἐγεννήθη τῷ 334ῳ καὶ τῷ 370 διωρίσθη διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Μεδιολάνων. Τῷ 374 συνεπείᾳ τοῦ ἐπισυμβάντος θανάτου τοῦ ἐπισκόπου Αὐξεντίου παρουσιασθεὶς ὁ Ἀμβρόσιος ἐνώπιον τοῦ Ἀρειανοῦ καὶ Ὀρθοδόξου λαοῦ συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰ ὁμονοήσῃ. Αἴφνης παιδίον τι ὕψωσε φωνὴν εἰπὸν, ὁ Ἀμβρόσιος ἐπίσκοπος, καὶ ὄντως ὁ Ἀμβρόσιος ἐκλέγεται ἀμέσως ἐπίσκοπος Μεδιολάνων. Βαπτισθεὶς δὲ ἐντὸς 8 ἡμερῶν ἀνῆλθε τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον. Ὁ Ρουφῖνος λέγει περὶ τοῦ Πατρὸς τούτου τὰ ἑξῆς: «ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶνε ἄξιος παντὸς θαυμασμοῦ γενόμενος στύλος καὶ πύργος ἀπόρθητος οὐ μόνον τῆς τῶν Μεδιολανέων Ἐκκλησίας ἀλλὰ πασῶν τῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δυνάμεως τοῦ λόγου αὐτοῦ οὕτως, ὥστε, τοῦθ' ὅπερ καλεῖται πρὸ τοῦ ἁγιασμοῦ τύπος, μετὰ τὸν ἁγιασμὸν πρέπει νὰ καλῆται σῶμα Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου. «Τὸ μυστήριον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον λαμβάνεις, διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ τελειοῦται . . . Δὲν θὰ ἰσχύσῃ ἄρά γε ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μεταβάλῃ τὰ εἴδη τῶν στοιχείων; ἀλλὰ τίνας ἀποδείξεις μεταχειριζόμεθα; ἂς μεταχειρισθῶμεν τὰ παραδείγματα καὶ διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνσαρκώσεως ἂς κατασκευάσωμεν τὴν ἀλήθειαν τοῦ μυστηρίου. Ὅθεν γίνεται φανερόν, ὅτι παρὰ τὴν τάξιν τῆς φύσεως ἡ Παρθένος ἐγέννησε, καὶ τοῦτο τὸ ὁποῖον προσφέρομεν, εἶνε τὸ ἐκ τῆς Παρθένου σῶμα. Πρὸ μὲν τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν οὐρανίων λόγων εἴδη ὀνομάζονται, μετὰ δὲ τὸν ἁγιασμὸν σῶμα Χριστοῦ, αἷμα Χριστοῦ καλοῦνται[1]». Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει: «ἴσως θὰ εἴπῃς ἄλλο βλέπω ἐγὼ καὶ πῶς σὺ μὲ διαβεβαιοῖς, ὅτι λαμβάνω τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ; Μένει λοιπὸν εἰς ἡμᾶς νὰ δείξωμεν καὶ τοῦτο, πόσα δηλ. παραδείγματα μεταχειριζόμεθα, ἵνα ἀποδείξωμεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἡ φύσις ἐμόρφωσεν, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον ἡ εὐλογία ἱερούργησε καὶ ὅτι μεγαλειτέρα εἶνε ἡ δύναμις τῆς

Ἐκκλησιῶν». «Vir omni admiratione dignus, qui non solum Mediolanensis ecclesiæ, verum etiam omnium ecclesiarum columna quædam et turris inexpugnabilis fuit». (in Apol. advers. Hieron. 2, 23) (ὅρ. Kurtz ἔ.θ. ἀν. σ. 471).

1. ὅρ. de mysteriis cap. IX. «ante benedictionem verborum cœlestium species nominantur, post consecrationem corpus Christi significatur».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εὐλογίας τῆς δυνάμεως τῆς φύσεως, διότι διὰ τῆς εὐλογίας καὶ ἡ φύσις αὐτὴ μεταβάλλεται»[1]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει «Ἐπειδὴ δὲν λέγεις εἰς μάτην ἀμὴν ὁμολογῶν, ὅτι λαμβάνεις τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ σὺ λέγεις ἀμήν, τουτέστιν ἀληθῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡ γλῶσσα ὁμολογεῖ, ἂς παραδεχθῇ καὶ τὸ πνεῦμα»[2]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει «Καὶ τὸ σῶμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον προσφέρομεν, προῆλθεν ἐκ τῆς Θεοτόκου· διὰ τί πολυεξετάζετε ἐνταῦθα περὶ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας, ἐν ᾧ πρόκειται περὶ τοῦ σώματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Αὐτὸς ὁ Χριστὸς δὲν ἐγεννήθη ὑπὲρ φύσιν ἐκ τῆς Παρθένου; Τοῦτο λοιπὸν εἶνε ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ τὸ μυστήριον τῆς αὐτῆς σαρκός»[3]. Ὁ αὐτὸς θεῖος Πατὴρ ἀλλαχοῦ διδάσκει, ὅτι ὀφείλομεν νὰ προσφέρωμεν προσκύνησιν εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος, ὅπως καὶ εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ πρόσωπον λέγων: «Καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ἅγιός ἐστιν (Ψαλμ. 76)· ὑπὸ τὴν λέξιν ὑποπόδιον νοεῖται ἡ γῆ καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν λέξιν γῆ ἡ σὰρξ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποίαν σήμερον προσκυνοῦμεν ἐν τῷ μυστηρίῳ, καὶ ἡ ὁποία ἐλατρεύθη ὑπὸ τῶν ἁγίων καὶ πανσόφων Ἀποστόλων ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κυρίου[4]».

---

1. de his, qui in mysteriis initientur cap. IX.
2. ibid. cap. IV.
3. de mysteriis c. IX καὶ in psalmos c. XXIII.
4. de spirit. sancto c. II, XI.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 39.

Ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος[1] πρέπει νὰ συγκαταριθμηθῇ μεταξὺ τῶν νοητικῶν· πιθανῶς δὲ ἡ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας νοητικὴ ἐκδοχὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς συνέπεια τῆς περὶ προορισμοῦ διδασκαλίας αὐτοῦ. Οὗτος ἐδόξαζεν, ὅτι μόνον εἰς τὸν πιστὸν μεταδίδεται ἡ οὐράνιος αὕτη τροφὴ καὶ ὅτι ἡ πίστις εἶνε τὸ ὄργανον τῆς λήψεως. Κατ' αὐτὸν τὸ μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας εἶνε μυστήριον ἀναμνήσεως (sacramentum memoriae) καὶ τελετὴ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ[2]. Ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος κατ' αὐτὸν εἶνε τύπος τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ[3]. Ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ κατ' Ἀδιμάντου τοῦ Μανιχαίου[4]

---

1. Ὁ Πατὴρ οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ταγέστῃ τῆς Νουμηδίας χρηματίνος Ἱππῶνος ἐπίσκοπος τῷ 430ῳ. Οὗτος τῷ 386ῳ κατὰ θαυμάσιόν τινα τρόπον συνελθὼν εἰς ἑαυτὸν μετὰ πολλὰς παρεκτροπὰς μετέβη μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μονίκης καί τινων φίλων εἴς τινα ἔπαυλιν πλησίον τῶν Μεδιολάνων, ἔνθα ἠσχολεῖτο εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας. Συζητῶν δέ ποτε μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ περὶ τῶν ὑψίστων προβλημάτων τοῦ βίου, ἔπεσεν εἰς τὸν κῆπον τῆς οἰκίας του, ὅπου ἐν βαθείᾳ σιγῇ ἤκουσε τρὶς ἐπαναλαμβανομένας τὰς λέξεις «ἆρον ἀνάγνωθι» (tolle, lege). Τότε ἔλαβε τὴν Ἁγίαν Γραφὴν εἰς τὰς χεῖρας, καὶ τὸ χωρίον, ὅπερ διήγειρε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, ἦτο τὸ πρὸς Ρωμαίους ιγ' 13, 14. Εὑρὼν δ' οὕτως ἀνάπαυσιν ἐν τῇ καρδίᾳ του ἐδέχθη τὸ βάπτισμα ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ἀμβροσίου (ὅρ. Kurtz ἔνθ. ἀν. σ. 489).

2. de doctrina christiana 3, 9.

3. in psalmos III.

4. c. 12.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λέγει, ὅτι ὁ Κύριος δὲν ἀμφέβαλε «νὰ εἴπῃ τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου» δίδων σύμβολον τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς ὁμιλεῖ περί τινος ἐννοίας τῶν μυστηρίων, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ σύμβολα (sacramenta) μεταφορικῶς μόνον ταὐτίζονται μὲ τὸ περιεχόμενον (res sacramenti). «Ἐὰν τὰ μυστήρια δὲν εἶχον εἰκόνα τινὰ τῶν πραγμάτων ἐκείνων, τῶν ὁποίων εἶνε μυστήρια, καθόλου δὲν ἤθελον εἰσθαι τοιαῦτα· ἐκ τῆς εἰκόνος δὲ ταύτης, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων τὰ ὀνόματα λαμβάνουσιν. Ὅθεν καθὼς τρόπον τινὰ τὸ μυστήριον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ εἶνε σῶμα αὐτοῦ, τὸ μυστήριον τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ εἶνε αἷμα αὐτοῦ, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ μυστήριον τῆς πίστεως εἶνε πίστις»[1]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει, «ὅτι ὑποδεχόμεθα τὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἤτοι τὸν Σωτῆρα, ὅστις μᾶς δίδει τὴν σάρκα του νὰ φάγωμεν καὶ τὸ αἷμά του νὰ πίωμεν, ἂν καὶ εἶνε φρικτότερον τὸ τρώγειν ἀνθρωπίνην σάρκα ἢ φονεύειν καὶ τὸ πίνειν ἀνθρώπινον αἷμα ἢ χύνειν. Ἂς ἀκούσωμεν λοιπὸν οὐχὶ μετὰ περιφρονήσεως, ἀλλὰ μετὰ προσοχῆς, ἐὰν ἐκτίθηταί τι ἐν ταῖς Ἁγίαις Γραφαῖς κατὰ τὸν κανόνα τῆς ὑγιοῦς πίστεως τυπικῶς λεγόμενον ἢ γινόμενον περὶ οἱωνδήποτε πραγμάτων, ἢ λόγων, οἱ ὁποῖοι περιέχονται ἐντὸς αὐτῶν»[2]. Ἀναφορικῶς πρὸς τὰ χωρία, τὰ ὁποῖα παρεθέσαμεν, ἀμφιβάλλομεν, ἂν ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος ἀναφέρῃ ἀλλαχοῦ περὶ

1. Epistol. XCVIII, XI.
2. advers. leg. § 33.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς βρώσεως καὶ πόσεως τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ αἵματος ἐν τῇ ἁγιογραφικῇ ἐννοίᾳ καὶ τῇ χρήσει τῆς λειτουργικῆς γλώσσης. Οὗτος καθὼς ἀνωτέρω εἴδομεν, παρεδέχετο τὴν νοητικὴν ἔννοιαν, ἰσχυρότερον δὲ χωρίον τὸ ἑπόμενον ἀποδεικνύει αὐτὸν ὡς τοιοῦτον. «Ἔφερεν ὁ Χριστὸς εἰς τὰς χεῖράς του τὸν ἄρτον, ὅτε συνιστῶν αὐτὸν ὡς τὸ ἴδιον σῶμα, λέγει εἰς τοὺς Μαθητὰς αὐτοῦ «Λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν», ἐπειδὴ ἔφερεν ἐκεῖνο τὸ σῶμα εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ»[1]. Δὲν δυνάμεθα δ' ἐντεῦθεν νὰ ἀποδείξωμεν, ὅτι ὁ μέγας οὗτος τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας Πατὴρ δὲν παρεδέχετο καθόλου ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ προσκυνητῷ τούτῳ μυστηρίῳ τῆς θείας Εὐχαριστίας τὴν πραγματικὴν ἔννοιαν, καθ'ὅσον ἐν ἄλλῳ χωρίῳ[2] κολάζει τὴν ἔννοιαν διὰ τοῦ τρόπον τινὰ (quodamodo). Ὁ ἱστορικὸς Kurtz παρατηρεῖ, ὅτι τὸ ὡραῖον τοῦτο χωρίον πρὸς Νεοφύτους «τοῦτο λάβετε ἐν τῷ ἄρτῳ, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἀνηρτήθη, τοῦτο λάβετε ἐν τῷ ποτηρίῳ, τὸ ὁποῖον ἐκ τῆς πλευρᾶς ἔρρευσεν» οὔτε μεταξὺ τῶν γνησίων, οὔτε μεταξὺ τῶν νόθων λόγων τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου οὐδὲ μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ εὑρίσκεται. Ἔπρεπε δὲ τὸ χωρίον τοῦτο νὰ νοηθῇ εἰκονικῶς εἰς τὸ στόμα τοῦ ἱεροῦ ἀνδρός, καθ' ὅσον ἰδιαίτερόν τι χωρίον εἰκονικῶς ἀναμφιβόλως ἐκπεφρασμένον, ἔχει μεγαλειτέραν σπουδαιότητα ἀπὸ τὰ 10

1. homil. I. in psalm. XXXIII, XX.
2. homil. II in psalmos XXXIII, II.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἰσχυρά, τὰ ὁποῖα συνάπτονται μετὰ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργικοῦ τρόπου τῆς ἐκφράσεως[1]. Καὶ ὅμως, λέγει ὁ μνημονευθεὶς ἱστορικός, ἡ καθολικὴ ἔννοια τῆς διδασκαλίας τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου περὶ μυστηρίου δεικνύει εἰς ἡμᾶς, ὅτι καὶ οὗτος ὄὲν ἔβλεπεν ἁπλοῦν τι σύμβολον ἐν τῇ ἁγίᾳ Εὐχαριστίᾳ, ἀλλὰ μεσολάβησίν τινα τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τὰ εἰκονιζόμενα αἰσθητὰ στοιχεῖα. Ὅτι δὲ καὶ ὁ ἄπιστος μεταλαμβάνει κατὰ τὸν Αὐγουστῖνον τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Σωτῆρος ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἑπομένου χωρίου «ὁ μὴ μένων ἐν Χριστῷ ἀναμφιβόλως οὐδὲ τὴν σάρκα αὐτοῦ τρώγει,, οὐδὲ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνει, μολονότι τρώγει οὗτος καὶ πίνει τὸ μυστήριον τόσου μεγάλου πράγματος πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ καταδίκην»[2]. Μὴ παραδεχόμενος δὲ τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία εἶνε ἰδίωμα τῆς θεότητος μόνον λέγει. «Ὁ Σωτήρ, ἔφερεν ἐξ οὐρανοῦ, τὸ σῶμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνέστη, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐν ἑνὶ τόπῳ· κατὰ τὴν σάρκα δέ, τὴν ὁποίαν προσέλαβεν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐπληρώθη τὸ εἰρημένον «ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε ἐπειδὴ εἰς τὸν Χριστὸν ὡς ἄνθρωπον ὁ Θεὸς Πατὴρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔδω-

1. Handbuch der allgemeinen K—Geschichte τόμ. Α΄, σ. 318—9.

2. tractat. in Johan. XXVI, XVIII «Qui non manet in Christo . . . procul dubio nec manducat carnem ejus, nec bibit ejus sanguinem, etiamsi tantæ rei sacramentum ad judicium sibi manducet et bibat».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κεν ἀθανασίαν, δὲν ἀφήρεσεν ὅμως καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ἐντεῦθεν, λέγει, δὲν ἔπεται, ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ἐν τῷ Θεῷ, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ πανταχοῦ ὡς Θεός· καθ' ὅσον πρέπει νὰ προφυλαχθῶμεν μήπως ὑποστηρίζοντες τὴν θεότητα, ἀφαιρέσωμεν τὴν ἀλήθειαν τῆς σαρκός, ἐπειδὴ ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου ὑπάρχουσα ἐπὶ τῆν γῆς, βεβαίως δὲν ὑπῆρχε καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ νῦν ὑπάρχουσα ἐν τῷ οὐρανῷ δὲν ὑπάρχει καὶ ἐπὶ τῆς γῆς»[1]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἁγιαζόμενοι διὰ τῆς ἁγιαστικῆς εὐχῆς μεταδίδονται εἰς τοὺς πιστοὺς εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Κυριακοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου. «Τοῦθ' ὅπερ ὀνομάζομεν σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, εἶνε μὲν οὐσία εἰλημμένη ἐκ τῶν καρπῶν τῆς γῆς, ἁγιασθεῖσα δὲ διὰ τῆς ἁγιαστικῆς εὐχῆς μεταδίδεται εἰς ἡμᾶς πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν καὶ ἀνάμνησιν τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ θανάτου, τὸν ὁποῖον ὑπέστη δι' ἡμᾶς»[2]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς διδάσκει περὶ τῆς ὀφειλομένης προσκυνήσεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ λέγων «οὐδεὶς δύναται νὰ κοινωνήσῃ τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν δὲν προσφέρῃ εἰς αὐτὸν θείαν λατρείαν»[3].

---

1. tract. in Johan. cap. VI «quando caro Domini erat in terra, certe non erat in cœlo, et nunc cum sit in cœlo, non est in terra».

2. de Trinitate lib. III cap. IV § X.

3. ilidem.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 40.

Ὁ μαθητὴς τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου Φουλγέντιος παραβάλλει τὴν θυσίαν τῆς παλαιᾶς πρὸς τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐν τῇ ἁγίᾳ Εὐχαριστίᾳ. Ἐν μὲν τῇ α' Διαθήκῃ εὑρίσκει τύπον τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ προσενέγκῃ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἄνευ ἁμαρτίας, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ εὐχαριστήριον τῆς σαρκὸς ἀνάμνησιν, ἣν οὗτος προσήνεγκεν. Ἐν ἐκείνῃ τῇ θυσίᾳ τυπικῶς δεικνύεται ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ προσενεχθῇ εἰς ἡμᾶς, ἐν ταύτῃ σαφῶς δηλοῦται, τοῦθ' ὅπερ εἰς ἡμᾶς προσηνέχθη[1]. Ἱλάριος ὁ Πικταύων[2] ἀποδεικνύει ἐν τῷ 8 βιβλίῳ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ περὶ Τριάδος τὴν ἑνότητα τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ (κατ' ἀντιδιαστολὴν ἀπό τινος ἁπλῶς ἠθικῆς), ἐκ τοῦ τρόπου, καθ'ὃν ὁ Υἱὸς ὑπάρχει ἐν ἡμῖν. «Ἐὰν ἀληθῶς ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἀληθῶς λαμβάνομεν τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγον ἐν τῇ κυριακῇ τροφῇ,. . . προσέλαβεν ἤδη ἀχωρίστως τὴν φύ-

1. Ὅρ. de fide ad Pet. diacon.

2. Οὗτος ἦτο ἐθνικὸς τὸ κατ' ἀρχάς, πολὺ δὲ βραδέως προσῆλθεν εἰς τὸν χριστιανισμὸν μετὰ τὸν γάμον καὶ τὴν θυγατρὸς αὐτοῦ, καὶ τῷ 350 ἐξελέγη ἐπίσκοπος τῶν ἐν τῇ Γαλλίᾳ Πικταύων. Κατὰ τὸν Ῥουφῖνον (Histor. ecclesiast. I, XXXI) ἦτο λίαν εἰδήμων τῶν θείων Γραφῶν, μειλίχιος καὶ ἤπιος, κατὰ Σωκράτην τὸν Σχολαστικὸν «δυνατὸς δὲ καὶ τῶν Ἀρειανῶν δογμάτων καθήψατο» (Ἐκκλ. Ἱστορ. Γ', 10), ἐντεῦθεν καὶ καλεῖται φραγγέλιον καὶ μάστιξ τῶν αἱρετικῶν (ὅρ. πλείω εἰς Μελετίου Ἀθηνῶν Ἐκκλ. Ἱστορ. Τόμ. Α', σ. 554—5 ἔκδοσ. Εὐθυβ.).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σιν τῆς ἡμετέρας σαρκὸς μεθ' ἑαυτοῦ ἐνανθρωπήσας, καὶ τὴν φύσιν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ἀνέμιξε μεθ' ἡμῶν πρὸς τὴν τῆς αἰωνιότητος ὑπὸ τὸ μυστήριον τῆς μεταλήψεως τῆς σαρκὸς αὐτοῦ[1]». Οὐδαμῶς, λέγει ὁ Kahnis, δυνάμεθα νὰ ἐξοβελίσωμεν τὴν λέξιν carnis κειμένην πρὸ τοῦ admiscuit, ὡς ἀξιοῖ ὁ Ebrard, οὕτως, ὥστε ἡ ἔννοια νὰ εἶνε ἡ ἑξῆς: μεταλαμβάνομεν οὐσιωδῶς ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ τῆς αἰωνιότητος, ἤτοι τῆς θεότητος τοῦ Σωτῆρος καὶ σὺν αὐτῇ τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ φύσεως. Τὸ ἀνωτέρω χωρίον τοῦ Ἱλαρίου ἀναπτύσσεται ὧδε: ἡ μεθ' ἡμῶν ἑνότης τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶνε ἠθική, ἀλλὰ φυσική, ἡ φύσις δηλονοῦν τοῦ Χριστοῦ εἰσέρχεται εἰς ἡμᾶς. Τοῦτο δὲ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁ προσλαβὼν τὴν ἡμετέραν σάρκα, μεταδίδει εἰς ἡμᾶς τὴν σάρκα του, ἡ ὁποία εἶνε μέτοχος τῶν δυνάμεων τῆς θεότητος καὶ λοιπὸν τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ φύσιν. Καθὼς ὁ Υἱὸς διὰ τοῦ Πατρὸς ζῇ, τοιουτοτρόπως καὶ ἡμεῖς ζῶμεν διὰ τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο δὲ εἶνε τὸ θεμέλιον τῆς ἡμετέρας ζωῆς, ὅτι ἐν ἡμῖν τοῖς σαρκικοῖς ἔχομεν κατοικοῦντα αὐτὸν τὸν Χριστὸν μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ»[2].

---

1. «Si Verbum vere caro factum est, et vere nos Verbum carnem cibo dominico suminus . . . naturam carnis nostræ jam inseparabilem sibi homo natus assumsit, et naturam nobis carnis suæ ad naturam æternitatis sub sacramento nobis communicadæ carnis admiscuit» (cap. XIII).

2. ibid. «quod nobis carnalibus manendum per carnem Christum habemus».

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης

§ 41.

Λέων ὁ Μέγας[1] διδάσκει «ἐν ἐκείνῃ τῇ μυστικῇ διανομῇ τῆς πνευματικῆς τροφῆς τοῦτο μεταδίδεται, τοῦτο λαμβάνεται, ἵνα διὰ τῆς λήψεως τῆς δυνάμεως τῆς οὐρανίου τροφῆς ἑνωθῶμεν μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ὅστις ἔγεινεν ἡμετέρα σάρξ»[2]. Ὁ Ebrard τὰ ἑξῆς παρατηρεῖ περὶ τοῦ ἡμετέρου Λέοντος: «Παρ' αὐτῷ ἐπικρατεῖ ἡ ἰδέα τῆς πραγματικῆς καὶ ἀληθοῦς ἑνώσεως ἡμῶν μετὰ τοῦ Χριστοῦ, καθ' ἣν καθιστάμεθα μέλη τοῦ μυστικοῦ αὐτοῦ σώματος, καὶ συνεπῶς ἑνούμεθα μετὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ προσώπου. Οὐδὲν ἴχνος ἀπαντᾷ παρ' αὐτῷ μεταδόσεώς τινος τοῦ δεδοξασμένου αὐτοῦ σώματος εἰς τὸ ἡμέτερον»[3]. Κοινῶς οἱ διαμαρτυρόμενοι ἀποδίδουσιν εἰς τὸν ἡμέτερον Λέοντα τὴν νοητικὴν ἔννοιαν περὶ τῆς Εὐχαριστίας, ἀλλ' ἐὰν παραβάλωμεν τὸ ἑξῆς χωρίον, θέλομεν εὕρει, ὅτι ὁ Μέγας οὗτος τῆς Δύσεως Πατὴρ ἐδίδασκε τὴν διὰ τοῦ στόματος μετάληψιν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. «Οὕτως ὀφείλετε νὰ κοινωνήσητε τοῦ κυριακοῦ δείπνου, ἵνα μηδόλως ἀμφιβάλλητε περὶ τῆς ἀλη-

1. Ὁ Πατὴρ οὗτος ἐχρημάτισε τῷ 440—461 ἐπίσκοπος Ρώμης διακριθεὶς διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα καὶ ἰσχὺν τῆς βουλήσεως. Διηύθυνε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως δεξιῶς λίαν καταπολεμήσας τοὺς Μανιχαίους, Πελαγειανοὺς καὶ Μονοφυσίτας (ὅρ. Βαφειὸ. Ἐκκλησ. Ἱστορ. Τόμ. Α΄, σ. 389).

2. sermo.

3. ὅρ. das Dogma vom heiligen Abendmahle und seine Geschichte σ. 364.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θείας τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ τοῦτο λαμβάνεται διὰ τοῦ στόματος, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς πίστεως πιστεύεται, καὶ μάτην ὑπ' ἐκείνων ἀπόκρισις δίδεται διὰ τοῦ ἀμήν, ὑπὸ τῶν ὁποίων τοὐναντίον διαφιλονικεῖται τὸ λαμβανόμενον»[1]. Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ: «οὐδὲν ἄλλο ἐπιφέρει ἡ μετάληψις τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, παρὰ, ἵνα μεταβῶμεν εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον λαμβάνομεν, καὶ ἵνα γευθῶμεν αὐτοῦ πνεύματι καὶ σαρκὶ, ἐν τῷ ὁποίῳ συναπεθάνομεν καὶ συνετάφημεν καὶ συνανέστημεν»[2].

1. sermo XCI «sic sacræ mensæ communicare debetis, ut nihil prorsus de veritate corporis Christi ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur et frustra ab illis amen respondetur, a quibis contra id, quod accipitur, disputatur».

2. Sermo LXIII, 7 «Non aliud agit participatio corporis et sanguinis Christi, quam, ut in id, quod sumimus, transeamus, et in quo commortui et consepulti, et conresuscitati sumus ipsum et spiritu et carne gustemus» ὅρ. καὶ Kahnis, die Lehre vom Abendmahle σ. 219.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

§ 42.

Ἡ περὶ μετουσιώσεως διδασκαλία τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας τῆς στ', ζ', η', θ' καὶ ι' ἑκατονταετηρίδος.

Καισάριος ὁ Ἀρελάτης τοσοῦτον σαφῶς ἐκφράζεται ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ περὶ τῆς παρουσίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι οὗτος ἐδόξαζε τὴν πραγματικὴν τῶν στοιχείων μεταβολήν. «Καθώς, λέγει, πᾶς ὁ καταντῶν εἰς τὴν πίστιν πρὸ τῶν λέξεων τοῦ βαπτίσματος δεσμεύεται τὸ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου ὀφλήματος (ἁμαρτίας) μετὰ δὲ τὴν μνημόνευσιν τῶν λέξεων τούτων ἀπεκδύεται μετ' ὀλίγον πάντα ρύπον τῆς ἁμαρτίας, τοιουτοτρόπως καὶ ὅταν τὰ δημιουργήματα, ἅτινα πρέπει νὰ εὐλογηθῶσι διὰ τῶν οὐρανίων λέξεων, ἐπιτίθηνται ἐπὶ τῶν ἱερῶν θυσιαστηρίων, πρὶν, ἢ ἁγιασθῶσι διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου ὀνόματος, ὑπάρχει ἐκεῖ οὐσία ἄρτου καὶ οἴνου, μετὰ δὲ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ»[1]. «Τί

1. ὅρ. Bibliothec. Patrum Maxim. tom. VIII, pag. 826 «Sicut quicunque ad fidem veniens ante verba baptismi adhuc in vinculo est veteris debiti, his vero commemoratis mox exuitur omni faece peccati: ita quando benedicendae verbis cœlestibus creaturae sacris altaribus imponuntur, antequam invocatione sancti nominis consecrentur, substantia illic est panis et vini, post verba autem Christi corpus et sanguis Christi».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παράδοξον εἶνε, προσθέτει ὁ αὐτὸς, ἐὰν ἠδυνήθη διὰ τοῦ λόγου νὰ μεταβάλῃ τὰ δημιουργήματα»[1]; Ἐνταῦθα ἐκ παραλλήλου τίθεται οὐχὶ τὸ βάπτισμα, ἀλλ' ἡ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου μετ' αὐτό, πρὸς τὴν μεταβολήν, τὴν ὁποίαν διενεργεῖ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς στοιχείοις.

Γρηγόριος ὁ Μέγας, πάπας Ρώμης, γνωρίζει ἡμῖν τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας ἐν τῇ προσευχῇ ταύτῃ «ἀληθῶς ἄξιον καὶ δίκαιόν ἐστι καὶ σωτήριον Σοὶ εὐχαριστεῖν πάντοτε καὶ πανταχοῦ, Ἅγιε, Κύριε, Πάτερ, Παντοκράτορ, αἰώνιε Θεέ, καὶ Σοὶ προσφέρειν τὴν ὑπὸ πολλῶν προσφερομένην θυσίαν καὶ ἓν σῶμα τοῦ Χριστοῦ τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ Παναγίου Πνεύματος τελειούμενον. Ἕκαστος λαμβάνει τὸν Κύριον Ἰησοῦν καὶ ὅλος ἐν ἑκάστῳ μέρει ὑπάρχει. Οὐκ ἐλαττοῦται δι' ἑκάστου μέρους, ἀλλ' ἀκέραιος ἐν ἑκάστῳ (μέρει) μεταδίδοται. Ἐντεῦθεν λαμβάνοντες τὴν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου τούτου ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου, γινόμεθα ἓν σῶμα μετὰ τοῦ Χριστοῦ»[2]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ἐθυσίασε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἰδίων αὐτοῦ

---

1. ibidem «quid autem mirum est, si ea, quæ verbo potuit creare, possit verbo creata convertere?»

2. lib. sacræ prfatæ. post theophil. Domin. V «Vere dignum et justum est atque salutare, nos tibi semper et ubique gratias, agere, domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, et tibi hanc immolationis hostiam offerre, quæ offertur a plurimis et unum Christi corpus sancti Spiritus infusione perficitur. Singuli accipiunt Christum Dominum et in singulis portionibus totus est» etc.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προβάτων, ἵνα ἐν τῷ μυστηρίῳ ἡμῶν τὸ σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ μεταβάλῃ καὶ τὰ πρόβατα χορτάσῃ διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ σαρκός, τὰ ὁποῖα ἐλύτρωσε»[1].

§ 43.

Οἱ μὲν εἰκονομάχοι ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδῳ τῇ 10 Φεβρουαρίου τοῦ 754 ἔτους ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν συνελθόντες ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἐφέσου Θεοδοσίου καὶ τοῦ Πέργης Παστηλᾶ ἀναθεματίζουσι τὸν ζωγραφοῦντα οἱανδήποτε εἰκόνα ἐκ παντοίας ὕλης προβάλλοντες τὴν ἐξῆς ἔνστασιν. Πᾶς ζωγράφος ἐπιχειρῶν νὰ ζωγραφήσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ περιπίπτει κατ' ἀνάγκην εἰς τὸν Νεστοριασμὸν ἢ Εὐτυχιανισμόν· ἐπειδὴ τῆς θείας φύσεως τοῦ Χριστοῦ ἀπεριγράπτου οὔσης, πᾶς ὁ ζωγραφῶν χωρίζει τὰς δύο αὐτοῦ φύσεις. Ὡς μόνην δὲ ἀληθινὴν εἰκόνα εὑρίσκουσι τὴν θείαν Εὐχαριστίαν, οὕτω δογματίσαντες: «Τὴν ἀληθῆ τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα αὐτὸς ὁ ἱεροτελεστὴς καὶ Θεὸς τὸ ἡμῶν ἐξ ἡμῶν ὁλικῶς ἀναλαβόμενος φύραμα κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ ἐπιγείου πάθους εἰς τύπον καὶ ἀνάμνησιν ἐναργεστάτην τοῖς αὐτοῦ Μύσταις παρέδωκεν . . . Ἰδοὺ οὖν ἡ εἰκὼν τοῦ ζωοποιοῦ σώματος αὐτοῦ ἡ ἐντίμως καὶ τετιμημένως πραττομένη»[2]. Οἱ δὲ ἐν Νικαίᾳ τὸ Ϛ' συνελθόντες Πατέρες τῷ 783 ἐπὶ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ'

1. homil. XIV,1 in Lucam I.

2. παρὰ Mansi XIII, 261 ὅρ. καὶ Kahnis ἔνθ. ἀν. σ. 220 καὶ 216—7.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης κατεστιγμάτισαν τὴν αἵρεσιν τῶν εἰκονομάχων καὶ ἀνεστήλωσαν τὰς ἁγίας εἰκόνας δογματίσαντες οὕτως: «Οὐδαμοῦ οὔτε ὁ Κύριος, οὔτε οἱ Ἀπόστολοι εἰκόνα εἶπον τὴν ὑπὸ τοῦ ἱερέως προσφερομένην ἀναίμακτον θυσίαν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα, καὶ πρὸ μὲν τῆς τοῦ ἁγιασμοῦ τελειώσεως ἀντίτυπά τισι τῶν ἁγίων Πατέρων εὐσεβῶς ἔδοξεν ὀνομάζεσθαι. Μετὰ δὲ τὸν ἁγιασμὸν σῶμα κυρίως καὶ αἷμα Χριστοῦ καὶ εἰσὶ καὶ πιστεύονται· αὐτοὶ οἱ γεννάδαι θέλοντες τὴν τῶν σεπτῶν εἰκόνων ἀφανίσαι θέαν, ἑτέραν εἰκόνα παρεισήγαγον, ἥτις οὐκ εἰκών ἐστιν, ἀλλὰ σῶμα καὶ αἷμα»[1].

§ 44.

Καθὼς ἡ ἀνάπτυξις τῆς διδασκαλίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν γένει, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας (διδασκαλία) τελειοῦται ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἱεροῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ[2]. Οὐδόλως

---

1. παρὰ Mansi I, I, σ. 265.

2. Ὁ θεῖος οὗτος πατὴρ ἐγεννήθη ἐν Δαμασκῷ περὶ τὰ τέλη τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Σέργιος ἐχρημάτιστε ταμίας τοῦ Καλίφου Ἀβδοὺλ Μελίκ. Ἐξεπαιδεύθη δὲ ὁ Ἰωάννης μετὰ Κοσμᾶ τοῦ Ἱεροσολυμίτου ὑπὸ τὸν μοναχὸν Κοσμᾶν, ὃν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἠλευθέρωσεν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς ἀνέλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πατρός, ὅτε δὲ Λέων ὁ Ἴσαυρος ἐξέδωκε τὰ κατὰ τῶν ἱερῶν εἰκόνων διατάγματα, ἐξεσφενδόνισεν οὗτος κατὰ τῶν εἰκονομάχων τοὺς τρεῖς αὐτοῦ ἀντιρρητικοὺς λόγους. Ἀκο-

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λοιπὸν παράδοξον, ἐάν τινες μὴ δυνηθέντες νὰ ἐννοήσωσι τὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀνδρὸς καὶ ἐντεῦθεν ἀνάπτυξιν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν κατηγοροῦσιν αὐτόν. Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τοῦ Μελχισεδὲκ προτυποῦντος τὸν Χριστόν, ἦσαν τύπος καὶ σκιὰ τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ὁ Μαλαχίας ἀνήγγειλε ταύτην ἐν τῇ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ τῇ ἀπὸ Ἀνατολῶν μέχρι Δυσμῶν προσφερομένῃ. Ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ, τὸν ὁποῖον ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἔφαγε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, συνῆψεν ἐν τῇ πράξει τῆς νίψεως τῶν ποδῶν τῶν Μαθητῶν αὐτοῦ τὸ σύμβολον τοῦ βαπτίσματος μετὰ τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας. Ὁ Σωτήρ, ἡμῶν, λέγει ὁ ἱερὸς Δαμασκηνός, παραδίδων τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας ἀνέδειξε διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ τὸν ἄρτον καὶ οἶνον σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ. Τίς δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅτι ὁ λόγος ὁ ζῶν καὶ παντοδύναμος, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἐδημιουργήθησαν, δύναται νὰ ἀναδείξῃ τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον σῶμα καὶ αἷμα; Ἡ δύναμις λοιπόν, προσθέτει ὁ ἱερὸς Δαμασκηνός, ἡ διὰ τοῦ λόγου τὰ τοιαῦτα διαπράττουσα, εἶνε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ἐπικλήσεως κατέρχεται, ἐκεῖνο τὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐπεσκίασέ ποτε εἰς τὴν Παρθένον Μαρίαν. Ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου εἶνε Πνεῦμα, ζωὴ πεπληρωμένη θεότητος, ἀλλὰ μὴ ἀπορροφωμένη ὑπ' αὐτῆς. Καθὼς

λούθως ὅμως περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Καλίφου μετέβη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Σάββα, ὅπου καὶ ἀπέθανε (πρβλ. Kurtz Handbuch d. allg. K-Gesch. Τόμ. Β', σ. 128.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ ἄνθραξ, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ μεγαλοφωνότατος Προφήτης Ἡσαΐας ἐκαθαρίσθη, ἦτο ὄχι μόνον ξύλον, ἀλλὰ καὶ πῦρ, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ἄρτος τῆς Εὐχαριστίας ὄχι μόνον εἶνε ψιλὸς ἄρτος, ἀλλ' ἡνωμένος μετὰ τῆς θεότητος. Σῶμα μετὰ τῆς θεότητος ἡνωμένον δὲν εἶνε μία φύσις, ἀλλὰ δύο· ὅθεν ὀφείλομεν νὰ προσερχώμεθα εἰς αὐτὴν μετὰ φόβου, καθαροῦ συνειδότος καὶ ἀκραδάντου πίστεως. Ἂς λαμβάνωμεν δὲ τὸν θεῖον τοῦτον ἄνθρακα μετ' ἐσταυρωμένων χειρῶν, καθαρῶν ὀφθαλμῶν καὶ χειλέων, τοῦ ὁποίου τὸ οὐράνιον πῦρ κατακαίει τὰς σαρκικὰς ἡμῶν ἐπιθυμίας καὶ φωτίζει τὰς καρδίας μας πληροῦν ἡμᾶς θείου πυρός. Ὁ ἄνθραξ οὗτος εἶνε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ χρησιμεύων εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ δὲν χωρίζεται, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ τροφαί, ἀλλὰ μεταβαίνει εἰς τὴν ἡμετέραν οὐσίαν ἀποκροῦον πᾶσαν βλάβην, καθαρίζον πάντα ρύπον καὶ ἀποδιῶκον πᾶσαν νόσον καὶ πάθος[1]. «Οὐκ ἔστι τύπος ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου τεθεωμένον αὐτοῦ τοῦ Κυρίου εἰπόντος. Τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα, οὐ τύπος τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ σῶμα καὶ οὐ τύπος τοῦ αἵματος, ἀλλ' αὐτὸ τὸ αἷμα. Οὐ χεῖρον δὲ καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι ὥσπερ φυσικῶς διὰ τῆς βρώσεως ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ διὰ τῆς πόσεως εἰς σῶμα καὶ αἷμα τῶν ἐσθιόντων καὶ πινόντων μεταβάλλεται καὶ οὐ γίνεται ἕτερον σῶμα παρὰ τὸ πρό-

1. Ὅρ. Kahnis, die Lehre vom Abendmahle, σ. 214—217.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τερον αὐτῶν σῶμα, οὕτως ὁ τῆς προθέσεως ἄρτος, οἶνός τε καὶ ὕδωρ διὰ τῆς ἐπικλήσεως καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μεταποιοῦνται εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ αἷμα, καὶ οὐκ εἰσι δύο ἀλλ' ἓν καὶ τὸ αὐτό. Ἄνθραξ δὲ ξύλον λιτὸν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἡνωμένος πυρί, οὕτω καὶ ὁ ἄρτος τῆς κοινωνίας οὐκ ἄρτος λιτός ἐστιν, ἀλλ' ἡνωμένος θεότητι»[1]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει. ὅτι δὲν πρέπει νὰ πολυεξετάζωμεν τὰ ἀκατάληπτα, τὰ ὁποῖα μόνον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως καταννοοῦνται. Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ μάθῃς πῶς γίνεται ὁ ἄρτος σῶμα Χριστοῦ καὶ ὁ οἶνος αἷμα, λέγω σοι, ὅτι Πνεῦμα ἅγιον καταβαίνει καὶ μεταβάλλει τὰ ὑπερβαίνοντα τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς γνωρίζει τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, διὰ τοῦτο συγκαταβαίνων κάμνει τὰ ὑπερφυσικὰ διὰ τῶν φυσικῶν, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς αὐτά. «Οὐ δύναται τὸν ἄρτον σῶμα ἑαυτοῦ ποιῆσαι καὶ τὸν οἶνον καὶ τὸ ὕδωρ αἷμα; Εἶπεν ἐν ἀρχῇ, ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου καὶ μέχρι νῦν τοῦ ὑετοῦ γινομένου ἐξάγει τὰ ἴδια βλαστήματα τῷ θείῳ συνελαυνομένη καὶ δυναμουμένη προστάγματι. Εἶπεν ὁ Θεός· τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα, καὶ τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν καὶ τῷ παντοδυνάμῳ αὐτοῦ προστάγματι, ἕως ἂν ἔλθῃ, γίνεται. Οὕτω γὰρ εἶπεν, ἕως ἂν ἔλθῃ καὶ γίνεται ὑετὸς τῇ κοινῇ ταύτῃ γεωργίᾳ διὰ τῆς ἐπικλήσεως ἡ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπισκιάζουσα χάρις. Ὥσπερ γὰρ πάντα, ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεός,

1. Ἔκθεσ. τῆς Ὀρθοδ. Πίστεως, Βιβλ. Δ', κεφ. 13.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνεργείᾳ ἐποίησεν, οὕτω καὶ νῦν ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐργάζεται, ἃ οὐ δυνατὸν χωρῆσαι, εἰμὴ μόνη ἡ πίστις. Πῶς ἔσται μοι τοῦτό, φησιν ἡ Ἁγία Παρθένος, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Ἀποκρίνεται Γαβριὴλ ὁ Ἀρχάγγελος· Πνεῦμα Ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σε. Καὶ νῦν ἐρωτᾶς πῶς ὁ ἄρτος γίνεται σῶμα Χριστοῦ καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ αἷμα Χριστοῦ; Λέγω σοι κἀγώ, Πνεῦμα Ἅγιον ἐπιφοιτᾷ καὶ ταῦτα ποιεῖ τὰ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν, ἄρτος δὲ καὶ οἶνος παραλαμβάνεται. Οἶδε γὰρ ὁ Θεὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν· ὡς τὰ πολλὰ γὰρ τὰ μὴ κατὰ τὴν συνήθειαν τετριμμένα ἀποστρέφεται δυσχεραίνουσα· τῇ συνήθει οὖν συγκαταβάσει κεχρημένος διὰ τῶν συνήθων τῇ φύσει ποιεῖ τὰ ὑπὲρ φύσιν. Οὕτως, ἐπειδὴ ἔθος τοῖς ἀνθρώποις ἄρτον ἐσθίειν, ὕδωρ τε καὶ οἶνον πίνειν, συνέζευξεν αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ θεότητα καὶ πεποίηκεν αὐτὰ σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῶν συνήθων καὶ κατὰ φύσιν ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν γενώμεθα»[1]. Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ λέγει «Αὐτὸς ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταποιοῦνται εἰς σῶμα καὶ αἷμα Θεοῦ. Εἰ δὲ τὸν τρόπον ἐπιζητεῖς, πῶς γίνεται, ἀρκεῖ σοι ἀκοῦσαι, ὅτι διὰ Πνεύματος Ἁγίου, ὥσπερ καὶ ἐκ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου διὰ Πνεύματος Ἁγίου ἑαυτῷ καὶ ἐν ἑαυτῷ ὁ Κύριος σάρκα ὑπεστήσατο καὶ πλέον οὐδὲν γινώσκομεν, ἀλλ' ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀληθής ἐστι καὶ ἐνεργὴς καὶ παντοδύναμος, ὁ δὲ τρόπος ἀνεξερεύνητος».

1. Αὐτόθι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Περὶ δὲ τῆς ὀφειλομένης προσκυνήσεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὁ αὐτὸς Πατὴρ διδάσκει. «Εἷς τοίνυν ἐστὶν ὁ Χριστός, Θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος, ὃν προσκυνοῦμεν σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι, μιᾷ προσκυνήσει μετὰ τῆς ἀχράντου σαρκὸς αὐτοῦ, οὐκ ἀπροσκύνητον τὴν σάρκα λέγοντες, προσκυνεῖται γὰρ ἐν μιᾷ τοῦ Λόγου ὑποστάσει, ἥτις αὐτὴ ὑπόστασις γέγονεν· οὐ τῇ κτίσει λατρεύοντες, οὐ γὰρ ὡς ψιλὴν σάρκα προσκυνοῦμεν, ἀλλ' ἡνωμένην θεότητι καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου τῶν δύο αὐτοῦ ἀναγομένων φύσεων. Δέδοικα τοῦ ἄνθρακος ἅψασθαι διὰ τὸ τῷ ξύλῳ συνημμένον πῦρ, προσκυνῶ τοῦ Χριστοῦ τὸ συναμφότερον διὰ τὴν τῇ σαρκὶ ἡνωμένην θεότητα»[1].

§ 45.

Ὁ μοναχὸς Πασχάσιος Ραδβέρτος ἐν ἔτει 831 συνέγραψε θεολογικόν τι σύγγραμμα λατινιστὶ περὶ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, τὸ ὁποῖον ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Ἀββᾶν Μαρῖνον, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπεχείρει νὰ ἀποδείξῃ τὴν περὶ μετουσιώσεως διδασκαλίαν. Οὗτος παρεδέχετο, ὅτι ὁ ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ ἄρτος καὶ οἶνος εἶνε τὸ ἀληθὲς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου· μολονότι δὲ ἡ μορφὴ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μετὰ τὸν ἁγιασμὸν μένει, ἡ οὐσία ὅμως μεταβάλλεται εἰς αὐτὴν τὴν σάρκα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Πα-

1. Αὐτόθι βιβλ. γ' κεφ. 8 καὶ 4 κεφ. 30.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σχασίου κατ' ἀρχὰς μὲν ἔμεινεν ἀπαρατήρητον, ἀκολούθως ὅμως ὁ συγγραφεὺς μετὰ 13 ἔτη τυχὼν σημαντικῆς θέσεως, ὡς ἡγούμενος τῆς ἀρχαίας Κορβείας ἐπεξειργάσθη τὸ σύγγραμμά του ἀποστείλας αὐτὸ πρὸς τὸν βασιλέα Κάρολον τὸν Φαλακρόν. Ἤδη τὸ σύγγραμμα τοῦ Πασχασίου ἤρχισε νὰ ἀπασχολῇ τὴν προσοχὴν πάντων, τῶν μὲν ἐπιδοκιμαζόντων τοῦτο, τῶν δὲ τοὐναντίον ἀποδοκιμαζόντων. Ἕνεκα δὲ ὅμως τῆς ὑψηλῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἡ χριστιανικὴ τῆς Δύσεως συνείδησις ἀπέδωκεν εἰς τὸ μυστηριον τοῦτο παρ' ἁπάσας τὰς ἀμφιταλαντεύσεις ἔπρεπε κατὰ βάθος νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ περὶ μετουσιώσεως διδασκαλία. Ὁ Πασχάσιος Ραδβέρτος ἀνέλαβε προσέτι νὰ ὑποστηρίξῃ ἐν ἐκτάσει τὴν ἤδη ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου καὶ θείου Ἱερωνύμου ὑποστηριχθεῖσαν ἰδέαν, ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία ἐγέννησε κεκλεισμένην ἔχουσα τὴν μήτραν καὶ ἄνευ ὠδίνων (κοιλοπονημάτων), ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη διὰ Πνεύματος Ἁγίου. Παραδεχόμενος δὲ ὁ μοναχὸς οὗτος, ὅτι ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ εἶνε ἡ ἀληθὴς τροφὴ τῆς ζωῆς διὰ τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον, προσθέτει ὅτι ὄχι μόνον ἡ ψυχή, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα τρέφεται δι' αὐτῶν. «Ὄχι μόνον ἡ ψυχή, καθώς τινες θέλουσιν, ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ τρέφεται, ἐπειδὴ ὄχι μόνον αὕτη διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ σώζεται καὶ λυτροῦται, ἀλλὰ καὶ ἡ ἡμετέρα σὰρξ διὰ τούτου ἀθάνατος καὶ ἄφθαρτος γίνεται»[1]. Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ λέγει «Διὰ τοῦ

1. πρβλ. de corpore et sanguine Domnini cap. XIX. «nos

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μυστηρίου τοῦ σώματος καὶ αἵματος δεικνύεται ὁ Χριστός, ὅτι μένει ἐν ἡμῖν ὄχι μόνον διὰ τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἑνώσεως τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ αἵματος»[1].

Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει «Μολονότι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταβάλλονται εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα, οὐχ ἧττον ὅμως ταῦτα ὑψηλότερον πρέπει νὰ ἐξετασθῶσιν, ἐπειδὴ ὄχι μόνον ἡ σὰρξ καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ μεταβάλλονται εἰς τὴν ἡμετέραν σάρκα καὶ τὸ αἷμα, ἀλλὰ καὶ μᾶς σηκώνουσιν ἀπὸ τὰ σαρκικὰ καὶ πνευματικοὺς καθιστῶσι». Καὶ διὰ τοῦτο τὰ μυστήρια πρέπει νὰ νοηθῶσιν οὐχὶ ὡς σαρκικά, ἀλλ' ὡς πνευματικά, μολονότι εἶνε σὰρξ καὶ αἷμα»[2]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει «Ὅστις δὲν εἶνε πιστὸς μαθητὴς τοῦ Σωτῆρος οὔτε ἐν αὐτῷ μένει, οὔτε ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ δύναται νὰ εἶνε, καὶ ὁ μὴ μένων ἐν αὐτῷ οὐδὲ ζωὴ πνευματικὴ ζῇ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ, ἐπίσης ἐν ἐκείνῳ οὐδὲ ὁ Χριστὸς ζῇ, οὔτε ἐκεῖνος ἐν τῷ Χριστῷ δύναται νὰ εἶνε. Τοῦ Χριστοῦ ἐν γένει ζωῆς ὄντος, οὗτος ἀποξενοῦται ἀπὸ τῆς ζωῆς ὑπόδικος ὢν εἰς θανάσιμον ἔγκλημα. Ἐντεῦθεν τὸ ἑξῆς συνάγεται «ὁ τρώγων μου

---

sicut quidam volunt, anima sola hoc mysterio pascitur, quia non sola redimitur morte Christi et salvatur, verum etiam et caro nostra per hoc ad immortalitatem et incorruptionem reparatur».

1. ibid «Per sacramentum corporis et sanguinis Christus in nobis non solum fide sed etiam unitate carnis et sanguinis manere probatur».

2. de corpore et sanguine Domi c. XX.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει κἀγὼ ἐν αὐτῷ», ἄλλως, ἐὰν μὴ πρότερον ἐν ἐμοὶ μείνῃ, κἀγὼ ἐν αὐτῷ, τὴν ἐμὴν σάρκα δὲν δύναται νὰ φάγῃ, οὐδὲ τὸ αἷμά μου νὰ πίῃ. Καὶ τί εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τρώγουσιν οἱ ἄνθρωποι; ἰδοὺ πάντες ἀδιαφόρως τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας λαμβάνουσιν, ἀλλ' ἄλλος μὲν πνευματικῶς τὴν σάρκα τοῦ Χριστοῦ τρώγει καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνει, ἄλλος δ' οὐχί, ἂν καὶ φαίνεται, ὅτι λαμβάνει ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως τεμαχίδιον ἄρτου. Καὶ τί λαμβάλει μετὰ τὸν ἁγιασμόν, ἐὰν μὴ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ αἷμα λαμβάνῃ; Ἀληθῶς, ἐπειδὴ ἀναξίως μεταλαμβάνει, εἶνε ὑπεύθυνος»[1]. «Τί τρώγει ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ τί πίνει; οὐχὶ βεβαίως τὴν σάρκα καὶ τὸ αἷμα, ἀλλὰ τὴν κατάκρισίν του»[2]. Ὁ αὐτὸς λέγει «τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου», διὰ τῶν λόγων τούτων δημιουργεῖται ἐκεῖνο τὸ σῶμα, ἐπειδὴ εἶνε θεῖος λόγος καὶ πλήρης παντοδυναμίας, πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν. Πίστευε, ὦ τέκνον, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶπε καὶ δὲν δύνασαι νὰ ἀμφιβάλλῃς γινόμενον, αὐτὸς διέταξε καὶ ἐδημιουργήθη. Ἡ νέα αὕτη δημιουργία συμβαίνει διὰ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐνήργησεν ἐν τῇ ἁγίᾳ μήτρᾳ τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας ἄνευ σπέρματος ἀνδρός»[3]. Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ «καὶ μὴ πολυεξετάσῃς τὴν τάξιν τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐὰν πιστεύῃς, ὅτι ἡ σὰρξ ἐκείνη ἐδημιουργήθη ἐν τῇ ἁγίᾳ

---

1. Α΄ Κορινθ. 11, 29.
2. de corpore et sanguine Domini c. VI.
3. ibidem c. VI.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκείνη μήτρα ἄνευ σπέρματος διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἵνα ὁ λόγος σὰρξ γένηται, ἀληθῶς πίστευε καὶ τοῦτο, τὸ ὁποῖον συμβαίνει ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Χριστοῦ διὰ Πνεύματος ἁγίου, ὅτι εἶνε τὸ ἐκ τῆς Παρθένου σῶμα αὐτοῦ[1]». Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς «Ἐπειδὴ δὲν εἶνε συγκεχωρημένον νὰ τρώγωμεν τὸν Χριστὸν διὰ τῶν ὀδόντων, ἠθέλησεν ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ, ἵνα ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Παναγίου Πνεύματος δημιουργῆται ὡς σὰρξ ἀληθῶς καὶ αἷμα αὐτοῦ. Διὰ τῆς δημιουργίας δὲ ταύτης καθ' ἑκάστην ὁ Χριστὸς θυσιάζεται ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς μυστικῶς, ἵνα, καθὼς ἐκ τῆς Παρθένου διὰ Πνεύματος Ἁγίου ἡ ἀληθὴς σὰρξ ἄνευ σπέρματος ἐδημιουργήθη, τοιουτοτρόπως διὰ τοῦ αὐτοῦ (Πνεύματος) ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μυστικῶς τὸ αὐτὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἁγιάζηται». Ἡ μεταβολὴ δὲ αὕτη τῆς οὐσίας εἶνε κατ' αὐτὸν ἐσωτερική: «Ἡ οὐσία τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μεταβάλλεται εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, πρέπει λοιπὸν νὰ πιστεύωμεν, ὅτι τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶνε, ἢ σὰρξ τοῦ Χριστοῦ καὶ αἷμα μετὰ τὸν ἁγιασμόν»[2]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς φέρων διάφορα παραδείγματα ἀποδεικνύει, ὅτι μόνον ἡ ἐσωτερικὴ οὐσία τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μεταβάλλεται, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ μορφή, «οὐδείς, λέγει, ἐκ τῶν ἀναγνωσάντων τοὺς βίους τῶν ἁγίων δύναται νὰ ἀγνοῇ, ὅτι τὰ μυστήρια ταῦτα τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἢ δι' ἀμφιβολίαν, ἢ διὰ τοὺς

1. de corpore et sanguine Domini cap. XV.
2. Ibidem c. I.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μετὰ μεγαλειτέρας ζέσεως ἀγαπῶντας τὸν Χριστὸν ἐδείχθησαν ἐν μορφῇ ἀμνοῦ, ἢ ἐν χρώματι σαρκὸς καὶ αἵματος· ἐπὶ παραδείγματι, ἀφοῦ ἐτέθη ὁ ἄρτος ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης, ἐφαίνετο τρόπον τινὰ παῖς τις κείμενος ἐπ' αὐτῆς, καὶ ὅτε ὁ πρεσβύτερος ἐξέτεινε τὴν χεῖρα νὰ κόψῃ τὸν ἄρτον, κατέβη ἐξ οὐρανοῦ Ἄγγελος Κυρίου κρατῶν εἰς τὴν χεῖρά του μάχαιραν καὶ ἐθυσίασε τὸν παῖδα ἐκεῖνον, τὸ δὲ αἷμα ἔθεσεν ἐν τῷ ποτηρίῳ»[1]. Ῥητῶς δὲ παρατηρεῖ ὁ Πασχάσιος, ὅτι τὸ θαῦμα τοῦτο πάντοτε συνέβαινε κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς κλάσεως τοῦ ἄρτου, κατὰ δὲ τὴν μετάληψιν πάλιν ἄρτος καὶ οἶνος παρουσιάζοντο. Ὁ μοναχὸς οὗτος ὑπερασπίζει τὴν ἀλήθειαν τοῦ δόγματος τούτου καταπολεμῶν τὰς ποικίλας προσβολὰς τῶν συγχρόνων του. «Ἂς ἀκούσωσι, λέγει, ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θέλουσι νὰ λεπτολογῶσι τὸν λόγον τοῦτον τοῦ σώματος, ὅτι δὲν εἶνε ἀληθὲς σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον νῦν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσφέρεται, οὔτε τὸ ἀληθὲς αἷμα αὐτοῦ . . . Οὔτε εἶπεν ὁ Σωτὴρ κλάσας τὸν ἄρτον τοῦτο εἶνε, εἴτε ἐν τούτῳ τῷ μυστηρίῳ εἶνε ἡ ἀρετή, ἢ ὁ τύπος τοῦ σώματός μου, ἀλλὰ σαφῶς τοῦτο εἶνε τὸ αἷμά μου . . . Ἐντεῦθεν ἀπορῶ τί θέλουσι νὰ εἰπωσί τινες διισχυριζόμενοι, ὅτι ἐν τῷ μυστηρίῳ μόνον ἡ ἁγιάζουσα δύναμις αὐτῶν (σώματος καὶ αἵματος) ὑπάρχει· διὰ τοῦτο ταῦτα ἐκτενέστερον καὶ ἐκφραστικώτερον

1. Ibidem cap. XIV, πρόλ. καὶ Kahnis die Lehre vom Abendmahle σ. 225 καὶ ἑξ. Kurtz, Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte Τόμ. Β', τμῆμ. Α', σ. 481 καὶ ἑξῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶπον, ἐπειδή τινές με κατηγόρησαν, ὅτι ἐγὼ δῆθεν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, τὸ ὁποῖον περὶ τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ ἐξέδωκα, ἠθέλησα ἄλλο τι νὰ ἐκθέσω, παρ' ὅσα αὐτὴ ἡ ἀλήθεια ὑπόσχεται[1]».

§ 46.

Ἀύμων, ἐπίσκοπος Ἀλβερστάδης[2] παραδεχόμενος τὴν περὶ μετουσιώσεως διδασκαλίαν λέγει τὰ ἑξῆς· «Πιστεύομεν καὶ πιστῶς κρατοῦμεν, ὅτι ἡ οὐσία ἐκείνη τοῦ ἄρτου δηλαδὴ καὶ τοῦ οἴνου διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς θείας χάριτος πράγματι μεταβάλλεται εἰς ἄλλην οὐσίαν, ἤτοι εἰς σάρκα καὶ εἰς αἷμα»[3]. Καὶ ὁ Ἴγκμαρος δὲ ὁ Ρήμων[4] ἔγραφε πρὸς Κάρολον τὸν Φαλακρὸν ὡς ἑξῆς: «διὰ τῆς ταπεινώσεως τοῦ Χριστοῦ ὁ ἄρτος τῶν Ἀγγέλων ἔγεινεν ἡμέτερος ἄρτος, καὶ ὅτι ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ γίνεται ὁ ἁγιασμὸς καὶ ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ ἄρτου ἡ ἀληθὴς τοῦ Χριστοῦ σὰρξ τρώγεται ὑφ' ἡμῶν»[5].

---

1. Commentarius in Math. c XXVI. XXVI.

2. Οὗτος ἦτο φίλος τοῦ Πασχασίου διδάσκαλος ἐν Φούλδῃ καὶ ἐπίσκοπος Ἀλβερστάδης, μεγάλως τιμηθεὶς κατὰ τὸν μεσαίωνα διὰ τὰς ἐξηγητικὰς αὐτοῦ ἐργασίας.

3. Ὅρ. παρὰ d'Achery Spicileg. 4, 42, «credimus et fideliter tenemus, quod substantia illa, panis scilicet et vini in aliam substantiam, id est in carnem et sanguinem substantialiter convertatur».

4. Οὗτος εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν ἀπὸ τοῦ πάπα.

5. Epistol. II, cap. XII.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ ἀνώνυμος δέ τις συγγραφεὺς συμφώνως τῷ Ραδβέρτῳ παραδέχεται τὴν πραγματικὴν μεταβολὴν τῶν αἰσθητῶν στοιχείων λέγων: «ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ ἄρτου ἡ ἀληθὴς σὰρξ καὶ ἐκ τοῦ οἴνου τὸ ἀληθὲς αἷμα τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δημιουργεῖται»[1].

Θεοδόλφος ὁ Αὐρηλίας[2] διδάσκει, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Παναγίου Πνεύματος μεταβάλλονται εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου[3].

Ὁ Οὐαλαφρίδων Στράβων[4] ἐκφράζεται οὕτω περὶ τῆς μετουσιώσεως: «ὁ Χριστὸς παρέδωκε τὰ μυστήρια τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ Μαθητὰς καὶ Ἀποστόλους, καὶ ἐν αὐτῇ ἐδίδαξε νὰ κάμνωσιν ἀνάμνησιν τοῦ ἁγιωτάτου αὐτοῦ πάθους»[5].

Ἐν τοῖς Καρολιακοῖς βιβλίοις καταπολεμεῖται ἡ διδασκαλία τῶν εἰκονομάχων, ὅτι ἡ θεία Εὐχαριστία εἶνε εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος, «καὶ ἐν τούτῳ βεβαίως οὐχὶ μετρίως ἀπεπλανήθη (ἡ σύνοδος τῶν εἰκονομάχων), ἐπει-

---

1. dict. cujusdam de corpor. et sang. Domini ad Radbert. c. I. pag. 601.

2. Οὗτος μεγάλως ἐξετιμᾶτο ὑπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ἀλλ' ὑπὸ Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς καθαιρεθεὶς τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου ἐξωρίσθη.

3. de ordine Baptism. cap. XVIII.

4. Ἠχρημάτισε μαθητὴς τοῦ Ραβάνου Μαύρου ἐν τῇ Μοναστηριακῇ μονῇ τοῦ Reichenau καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ ὡδηγήθη καὶ ἐτελειοποιήθη εἰς τὰς ἐπιστήμας.

5. de rebus ecclesiasticis cap. XVI.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὴ ὁ Χριστὸς δὲν προσήνεγκεν εἰς τὸν Θεὸν Πατέρα κόνα τινά, ἢ τύπον, ἀλλ' ἑαυτόν . . . οὔτε παρελθούης τῆς σκιᾶς τοῦ νόμου συνέστησεν ἡμῖν εἰκονικόν τι, λλὰ τὸ μυστήριον τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ. Θεν δὲν πρέπει νῦν νὰ εἴπωμεν τὸ μυστήριον τοῦ σώατος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα, ἀλλ' ἀλήθειαν, ήτε σκιάν, ἀλλὰ σῶμα, μήτε τύπον τῶν μελλόντων, λλ' ὅ,τι διὰ τοῦ τύπου προετυποῦτο»[1].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ἡ περὶ μετουσιώσεως διδασκαλία τῶν Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας τῆς ια', ιβ', καὶ ιγ' ἑκατονταετηρίδος.

§ 47.

Καὶ μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἱεροῦ Ἰωάννου τοῦ αμασκηνοῦ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ πῆρξαν ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι τὴν περὶ μετουσιώσεως διδασκαλίαν διετύπωσαν καὶ ἀνέπτυξαν σαφέστερον ἐπὶ τῇ

1. lib. IV. cap. XIV «non sanguinis et corporis dominici mago jam dicendum est, sed veritas, non umbra, sed corus, non exemplar futurorum, sed id, quod exemplaribus præfigurabatur».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βάσει τῆς διδασκαλίας τῆς καθόλου Ἐκκλησίας. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος, ὁ ἐλλόγιμος μοναχὸς Εὐθύμιος ὁ Ζιγαβηνὸς καὶ ὁ εὐφυέστατος θεολόγος Νικόλαος ἐπίσκοπος Μεθώνης τῆς ἐν Μεσσηνίᾳ.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεοφύλακτος[1] διδάσκει οὕτω: «Πρόσχες δέ, ὅτι ὁ ἄρτος ὁ ἐν τῷ μυστηρίῳ, οὐκ ἀντίτυπόν ἐστι τῆς τοῦ Κυρίου σαρκός, ἀλλ' αὐτὴ ἡ τοῦ Κυρίου σάρξ. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι ὁ ἄρτος, ὃν ἐγὼ δώσω,

---

1. Οὗτος ἤκμαζε κατὰ τὴν ΙΑ΄ ἑκατονταετηρίδα, Κωνσταντινουπολίτης τὴν πατρίδα, χρηματίσας διδάσκαλος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, υἱοῦ Καίσαρος Μιχαὴλ τοῦ Δούκα καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ βασιλίσσης Μαρίας. Ἦτο δ' οὗτος εἷς τῶν πολυμαθεστάτων θεολόγων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, ἀφιερώσας πᾶσαν τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ λαβὼν ὡς βάσιν τὸν θεῖον Χρυσόστομον· οὐχ ἧττον ὅμως ἔχει καὶ πολλὰς αὐτοτελεῖς ἑρμηνείας, μαρτυρούσας περὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δεξιότητος αὐτοῦ. «Ἐν πρώτοις, λέγει ὁ Οἰκολαμπάδιος, ἥντλησεν ἐκ τοῦ Χρυσοστόμου ὁ Θεοφύλακτος, οἱονεὶ ἐκ χρυσῆς τινος πηγῆς, χρυσᾶς ἑρμηνείας οὕτως, ὥστε ὀλίγον δύναται νὰ ἐπιθυμήσῃς τῆς ἐκείνου ἐπιτομῆς πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν Εὐαγγελίων, ἅπερ ἐκεῖνος (ὁ Χρυσόστομος) δι' ὀγκωδῶν τόμων ἀνέπτυξε. Τοῦτον ἀκολουθεῖ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ περὶ αὐτεξουσίου καὶ περὶ πίστεως». Ὁ κλεινὸς διαμαρτυρόμενος Herzog σημειοῦται τάδε περὶ τοῦ Θεοφυλάκτου. «Ὁ Θεοφύλακτος, ὡς ἑρμηνευτὴς τῆς Καινῆς Διαθήκης, εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις μετὰ τοῦ Οἰκουμενίου καὶ τοῦ ὀλίγον μεταγενεστέρου Ζιγαβηνοῦ διεφύλαξε καὶ διέσωσε τὴν τιμὴν τῆς ἑλληνικῆς θεολογίας ἐν τοῖς μέσοις χρόνοις καὶ τὴν προτίμησιν ἀπέναντι τῆς συγχρόνου λατινικῆς» (ὅρ. Real-Encyklopædie der Protestantichsen Theologie und Kirche ὑπὸ τὴν λέξιν Theophylakt).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀντίτυπόν ἐστι τῆς σαρκός μου, ἀλλ' ἡ σάρξ μού ἐστιν»[1]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει, «μεταποιοῦνται γὰρ ἀπορρήτοις λόγοις ὁ μὲν ἄρτος οὗτος διὰ τῆς μυστικῆς εὐλογίας καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς σάρκα τοῦ Κυρίου, ὁ δὲ οἶνος εἰς αἷμα»[2]. Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ: «οὐ γὰρ ἀντίτυπον τοῦ Κυριακοῦ σώματός ἐστιν ὁ ἄρτος, ἀλλ' εἰς αὐτὸ ἐκεῖνο μεταβάλλεται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ»[3].

Εὐθύμιος ὁ Ζιγαβηνὸς ἢ Ζιγαδυνός[4] διδάσκει σαφέ-

---

1. Ἑρμ. εἰς Ματθ. 26, 26.

2. Εἰς Ἰωάνν. 6, 31.

3. Εἰς Μάρκ. κεφ. 14.

4. Οὗτος ἔζη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΒ΄ ἑκατονταετηρίδος γενόμενος μοναχὸς ἐν τῇ Μονῇ τῆς Περιβλέπτου. Ἡ μουσοτραφὴς θυγάτηρ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ Ἄννα μετ' ἐπαίνων μνημονεύει τοῦ ἡμετέρου Εὐθυμίου, ὡς ἀνδρὸς εἰδημονεστάτου τῆς γραμματικῆς, ῥητορικῆς καὶ θεογονίας. «Καὶ γὰρ μοναχόν τινα Ζιγαβηνὸν καλούμενον γνωστὸν μὲν τῇ δεσποίνῃ καὶ πρὸς μητρὸς ἐμῇ μάμμῃ καὶ πᾶσι τοῖς τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου, γραμματικῆς δὲ εἰς ἄκρον ἑλληνικότα καὶ ῥητορικῆς οὐκ ἀμελέτητον ὄντα» (Ἀλεξιάδ. βιβλ. 15ον σ. 1176). Κακῶς τινες ταυτίζοντες τὸν ἡμέτερον Ζιγαβηνόν, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ διαπρεπὴς ἱεράρχης Νικηφόρος Καλογερᾶς (ὅρ. προλεγ. εἰς Εὐθ. Ζιγαβ. ἑρμ. εἰς τὰς 14 ἐπιστ. κτλ.) πρὸς τὸν ὁμώνυμον ἐπίσκοπον Νέων Πατρῶν τῆς Θεσσαλικῆς πόλεως Ὑπάτης ἐφαντάσθησαν, ὅτι οὗτος συνήπτετο διὰ φιλίας μετὰ τοῦ σοφωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου, τοῦ ὑπομνηματιστοῦ Ὁμήρου, Πινδάρου καὶ Διονυσίου τοῦ Περιηγητοῦ. Ὅτι δὲ δὲν πρέπει νὰ ταυτίζηται ὁ ἡμέτερος Εὐθύμιος τῷ ὁμωνύμῳ Ἐπισκόπῳ Νέων Πατρῶν, ἐντεῦθεν γίνεται φανερόν, ὅτι ὁ μὲν Εὐθύμιος ἔζη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΒ΄ ἑκατονταετηρίδος, τοὐναντίον δὲ ὁ Εὐστάθιος περὶ τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στατα περὶ τῆς μετουσιώσεως: «Ὥσπερ οὖν ἡ Παλαιὰ Διαθήκη θύματα καὶ αἵματα εἶχεν, οὕτως ἄρα καὶ ἡ Καινὴ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Δεσπότου. Οὐκ εἶπε δέ, ὅτι ταῦτά εἰσι σύμβολα τοῦ σώματός μου καὶ τοῦ αἵματός μου, ἀλλ' ὅτι ταῦτά εἰσιν αὐτὸ τὸ σῶμά μου καὶ αὐτὸ τὸ αἷμά μου. Λοιπὸν οὖν χρὴ μὴ πρὸς τὴν φύσιν ὁρᾶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν δύναμιν αὐτῶν. Ὥσπερ γὰρ ὑπερφυῶς ἐθέωσε τὴν προσληφθεῖσαν σάρκα, οὕτως ἀπορρήτως μεταποιεῖ ταῦτα εἰς αὐτὸ τὸ ζωοποιὸν αὐτοῦ σῶμα καὶ εἰς αὐτὸ τὸ τίμιον αἷμα καὶ εἰς τὴν χάριν αὐτοῦ»[1]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει: «Καὶ ἡμεῖς τοίνυν πειθώμεθα πανταχοῦ τῷ Θεῷ καὶ μὴ ἀντιλέγωμεν· εἰ καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ λεγόμενον ἐναντίον εἶναι δοκεῖ τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς καὶ ταῖς ὄψεσι καὶ ἔστω καὶ λογισμῶν καὶ ὄψεων κυριώτερος ὁ λόγος (ἐχέτω πλεῖον κῦρος) αὐτοῦ. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν φρικτῶν μυστηρίων ποιῶμεν μὴ τὰ προκείμενα βλέποντες, ἀλλὰ τοῖς λόγοις τοῦ Δεσπότου πειθόμενοι. Καὶ ἐπειδή, φησι, «τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου» καὶ πειθώμεθα καὶ πιστεύωμεν . . . . καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ

τέλη αὐτῆς. Ὁ Herzog ταυτίζων καὐτὸς τὸν ἡμέτερον Εὐθύμιον τῷ Ἐπισκόπῳ Νέων Πατρῶν, ἀποδίδει εἰς αὐτὸν μονῳδίαν τινὰ λεχθεῖσαν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἁγιωτάτου Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης «Ἕτερα δ' ἐξηγητικὰ συγγράμματα εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κεῖνται ἐν χειρογράφοις, ὡς καὶ ἐπιστολαί τινες καὶ μονῳδία ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης καὶ διάλογός τις μετά τινος Σαρακηνοῦ φιλοσόφου» (ὅρ. Real—Encyclopædie ἔνθ. ἀν. ὑπὸ τὴν λ. Euthymius).

1. Ἑρμ. εἰς Ματθ. 26, 28.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βαπτίσματος αἰσθητὸν μὲν τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ νοητὸν τὸ δῶρον, ἡ ἀναγέννησις»[1].

§ 48.

Νικόλαος τέλος ὁ Μεθώνης[2] ἐπαναλαμβάνει τὰς ἀρχαίας περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου διδασκαλίας τοῦ Γρηγορίου Νύσσης καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ Ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος κατ' αὐτὸν συνεπείᾳ ἁγιασμοῦ πραγματικῶς καὶ ἀληθῶς εἶνε τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καθ' ὅσον ἡ ἡμετέρα διεφθαρμένη καὶ ἁμαρτωλὸς φύσις μόνον διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου δύναται νὰ ἐπανορθωθῇ. Γίνεται δὲ ἡ μεταβολὴ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Παναγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον προσελκύει τὰ αἰσθητὰ στοιχεῖα ἵνα ταὐτισθῶσι τῷ σώματι καὶ αἵματι τοῦ Χριστοῦ.

---

1. αὐτόθι 35, 25 ἔκδ. Φαρμακίδ.

2. Ὁ διδάσκαλος οὗτος ἀκμάζων κατὰ τὸ δ' ἥμισυ τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος ὑπῆρξεν εἷς τῶν εὐφυεστάτων καὶ ἱκανωτάτων θεολόγων τοῦ ἑλληνικοῦ μεσαίωνος. Ὁ ζῆλος, μεθ' οὗ ἡ κλασικὴ παιδεία ἐκαλλιεργεῖτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ καὶ ὁ ἐντεῦθεν προελθὼν ἐνθουσιασμὸς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν, ὥθησέ τινας νὰ καταφρονήσωσι τοῦ χριστιανισμοῦ προτιμῶντες τὰς ἐθνικὰς ἰδέας, καθ' ὧν ἐρρωμένως ἀντιπεξέρχεται ὁ ἡμέτερος Νικόλαος. «Ἡ πολεμικὴ καὶ ἀπολογητικὴ αὐτοῦ, λέγει ὁ ἱστορικὸς Kurtz, εἶνε εὐφυὴς καὶ βαθεῖα, ἡ ἔκθεσις ἀφελὴς καὶ σαφὴς» (ὅρ. Handbuch der allgem. Kirchengeschichte Τόμ. Α΄ τμῆμ. Γ΄ σ. 135 6, Ullmann Nicolaus von Methone σ. 140).

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τοιαύτη δὲ οὖσα ἡ *μεταβολὴ* (μετουσίωσις[1]) κεῖται ἐκ παραλλήλου τῇ γεννήσει καὶ ἐνανθρωπήσει τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καθ' ὅσον ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιστάσεσι προσλαμβάνεται φυσικόν τι εἰς τι ὑπερφυσικόν. Ὁ αὐτὸς ἔν τινι περισωθέντι συγγράμματι (κατὰ τῶν ἀμφιβαλλόντων περὶ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ), ἀναφέρει τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν μεταβαλλομένης τῆς οὐσίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, μένει ἀμετάβλητος ἡ ἐξωτερικὴ μορφή. Τοῦτο συμβαίνει κατὰ θείαν οἰκονομίαν καὶ συγκατάβασιν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, ἡ ὁποία βλέπουσα σάρκα καὶ αἷμα ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ βεβαίως ἤθελεν αἰσθανθῇ ἀποστροφήν. «Θεὸς φιλανθρωπότατος ὢν οἰκο-

---

1. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διὰ τῆς ἐν ἔτει 1227 ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθείσης τοπικῆς Συνόδου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου Βέκκου ἐκάλεσε τὴν μεταβολὴν ταύτην *μετουσίωσιν*. Πρῶτος δέ, ὅστις εἰσήγαγε τὴν λέξιν ταύτην ἐν τοῖς συγγράμμασι, μνημονεύεται παρὰ τῷ ἀοιδίμῳ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων Δοσιθέῳ τῷ Νοταρᾷ τῷ ἐξ Ἀραχώβης Γεννάδιος ὁ Σχολάριος, ὁ καὶ πρῶτος μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου πατριαρχεύσας. Γαβριὴλ ὁ Σεβῆρος ὁ μητροπολίτης Φιλαδελφείας (1577), ὁ περὶ τῶν ἑπτὰ Μυστηρίων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἄριστα συγγράψας, μεταχειρίζεται διὰ τὴν μεταβολὴν τῶν αἰσθητῶν στοιχείων ἀμφότερα τὰ ῥήματα *μεταποιεῖσθαι* καὶ *μετουσιοῦσθαι*, Μάρκος δὲ ὁ Ἐφέσου ὁ Εὐγενικὸς († 1447), ὁ ἀτρόμητος προασπιστὴς τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδῳ, καὶ ὁ ἀειφεγγὴς τῆς Ὀρθοδοξίας φωστὴρ καὶ δίστομος κατὰ Λατίνων μάχαιρα, Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης († 1429) μὴ θέλοντες νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν ἑλληνικὴν πρωτοτυπίαν ἐνέμενον ταῖς ἀρχαίαις ἐκφράσεσι (πρβλ. Gass, Symbolik der Griechischen Kirche σ. 253).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νομικῶς τοῦτο ἐποίησεν, ἵνα μὴ ἀποστρέφωνται οἱ πολλοὶ τὸν ἀρραβῶνα τῆς ζωῆς καὶ δυσχεραίνωσι σάρκα καὶ αἷμα βλέποντες»[1].

Ὁ διάσημος διαμαρτυρόμενος Gass τὰ ἑξῆς παρατηρεῖ περὶ τῆς περὶ μετουσιώσεως διδασκαλίας τῶν μέσων χρόνων. «ἡ ἑλληνικὴ θεολογία ἀνέπτυξέ πως διδασκαλίαν τινὰ περὶ μετουσιώσεως ἔχουσαν χροιὰν μᾶλλον λειτουργικὴν καὶ μὴ ἀναπτυχθεῖσαν βεβαίως κατόπιν δογματικῶν συζητήσεων καὶ συνοδικῶν ἀποφάσεων»[2].

§ 49.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς συνιστῶν τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας οὔτε ὄνειρον ἐξήγησεν, οὔτε παραβολήν, οὔτε τύπον τοῦ παλαιοῦ νόμου, καθὼς διατείνονται οἱ διαμαρτυρόμενοι, κατὰ τοὺς ὁποίους τὸ σύμβολον λαμβάνει τὸ ὄνομα τοῦ σημαινομένου, τοὐναντίον ἐπραγματοποίησε τοὺς τύπους. Συνέστησεν οὗτος τοιοῦτον μυστήριον, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἐπαναλαμβάνηται συχνάκις, καὶ οὗτινος ἐπάναγκες ἦτο νὰ ἐξηγήσῃ σαφῶς τὴν φύσιν καὶ συνεπῶς νὰ μὴ δώσῃ χώραν εἰς οὐδεμίαν πλάνην. Ὁ Χριστός, λέγομεν, σαφῶς παρέδωκε τὸ μυστήριον τοῦτο, καὶ οἱ Ἀπόστολοι οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἐξέφρασαν περὶ αὐτοῦ, διότι ἄλλως ἤθελον στήσει ἄφυκτον

---

1. die Mystik des Nikolas Kabasibas σ. 140 καὶ Symbolik der Griechischen Kirche σ. 225 καὶ ἑξ.

2. Actuarium Fronto Ducaei σ. 274.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παγίδα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Λέγων ὁ Σωτὴρ «τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου» ἔδειξεν, ὅτι ὁ ἄρτος ἁγιασθεὶς διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶνε τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ σῶμα. Ὅθεν ἀδύνατον εἶνε ὁ ἡγιασμένος ἄρτος καὶ οἶνος νὰ εἶνε τύποι τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἰσχυρίζονται ψευδῶς οἱ διαμαρτυρόμενοι, καθ' ὅσον ὁ Χριστὸς συνιστῶν τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας κατ' οὐδένα τρόπον ἐθεώρησεν αὐτὰ (τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον) τύπους καὶ σύμβολα τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος, μεταβαλὼν τὴν οὐσίαν αὐτῶν δι' ἁγιαστικῆς εὐχῆς. Ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καὶ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν διαμαρτυρομένων παρεδέχετο τὴν πραγματικὴν παρουσίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καθὼς καὶ τὸ δόγμα τῆς μετουσιώσεως. Τὴν διδασκαλίαν δὲ ταύτην παρέλαβεν αὕτη παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ διατηρεῖ αὐτὴν καὶ διατηρήσει ἀναλλοίωτον μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων. Ἡ γλῶσσα καθὼς εἴδομεν, ἦτο πάντοτε ἡ αὐτή, καθ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας, οἱ θεῖοι Πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, αἱ ὁμολογίαι τῆς πίστεως, καθὼς θέλομεν ἴδει, μεταχειρίζονται τὰς αὐτὰς περίπου ἐκφράσεις καὶ παριστῶσι τὴν αὐτὴν ἔννοιαν. Τῷ ὄντι ἀρχίζοντες ἀπὸ τὸν θεοφόρον Ἰγνάτιον καὶ ἀκολουθοῦντες τὴν σειρὰν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων μέχρις ἡμῶν βλέπομεν, ὅτι οὐδεὶς συγγραφεὺς ὑπάρχει, μὴ παρέχων σαφεῖς περὶ τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας μαρτυρίας περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Κατὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης τῆς Ἐκκλησίας οἱ διαμαρτυρόμενοι ἀντέταξαν τὴν ἑαυτῶν λέγοντες.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι δὲν ὑπάρχει σχεδὸν Ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς ὁ ὁποῖος δὲν ὁμιλεῖ περὶ τῆς μεταφορικῆς ἐννοίας καὶ δὲν ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ Εὐχαριστία μετὰ τὸν ἁγιασμὸν εἶνε τύπος καὶ σύμβολον. Πράγματι, ἐπειδὴ οἱ Καλβινισταὶ ἀξιοῦσιν, ὅτι ἡ ἀρχικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου μετεβλήθη, ἀποροῦσι προκειμένου νὰ ὁρίσωσι τὴν ἐποχήν, τὸν τρόπον, τὰς αἰτίας, τῆς τοιαύτης μεταβολῆς. Ὁ μὲν Blondel πιστεύει, ὅτι ἡ περὶ *μετουσιώσεως* διδασκαλία ἤρχισεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ νὰ διαδίδηται μετὰ τὸν Βερεγγάριον, οἱ δὲ Aubertin, La Loque, *Βασνάγιος* καὶ ἄλλοι ἀνῆλθον μέχρι τοῦ 7ου αἰῶνος, καθ' ὅσον λέγουσιν, ὁ ἱερὸς Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης ἐδίδαξε πρῶτος ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ οὐχὶ ἀντίτυπον τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα. Ἀλλ' ὅμως δεινῶς ἀπατῶνται οἱ Προτεστάνται, καθ' ὅσον, καθὼς εἴδομεν ἀνωτέρω, ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, ὁ Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς καὶ σύμπασα ἡ γεραρὰ χορεία τῶν θείων Πατέρων τοσοῦτον σαφῶς διδάσκει, μολονότι τινὲς ἀσαφῶς, περὶ τῆς πραγματικῆς παρουσίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ περὶ δόγματος τῆς μετουσιώσεως, ὅσον καὶ ὁ ἀββᾶς Ἀναστάσιος. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν Δύσιν ὁ αὐτὸς Aubertin ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ Πασχάσιος Ραδβέρτος (περὶ τοῦ ὁποίου εἴδομεν), πρῶτος ἀπέρριψε τὴν μεταφορικὴν ἔννοιαν, διδάξας τὴν πραγματικὴν παρουσίαν, ὡς καὶ τὴν μετουσίωσιν, ἥτις διδασκαλία εἰσέδυσεν εἰς τὰς συνειδήσεις τῶν λαῶν τῆς Δύσεως, τόσον βαθέως ὥστε, ὅτε ὁ Βερεγγάριος ἠθέλησε νὰ προσβάλῃ αὐτήν, ἀντέτα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ξαν κατ' αὐτοῦ τὴν συγκατάθεσιν ὁλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων χάριν τοῦ δόγματος τῆς πραγματικότητος. Ἐκ τῶν γενομένων ἐνστάσεων κατὰ τοῦ δόγματος τούτου τῆς πραγματικῆς παρουσίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς μετουσιώσεως ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις εἶνε ἡ τοῦ Tillotson, τὴν ὁποίαν ἐπανέλαβον ὁ Bayle, Abadie, la Placette Hume, θεωρήσαντες αὐτὴν ἀήττητον. Λέγουσιν οὗτοι ὅτι, ἐὰν τὸ δόγμα τοῦτο ὑπῆρχεν ἀποκεκαλυμμένον ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, θὰ εἴχομεν ἠθικήν τινα βεβαιότητα παρομοίαν πρὸς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἔχομεν περὶ τῆς ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Αἱ ἡμέτεραι αἰσθήσεις φυσικῶς βεβαιοῦσιν ἡμᾶς, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ ἄρτου εὑρίσκεται πανταχοῦ, ὅπου βλέπομεν ταῦτα τὰ συμβεβηκότα· φυσικῶς βεβαιούμεθα, ὅτι σῶμά τι οὐδαμῶς ὑπάρχει ἔν τινι τόπῳ, ὅπου δὲν ὑπάρχει καμμία ἀπὸ τὰς αἰσθητὰς ταύτας ἰδιότητας, καθ' ὅσον ἐξ αὐτῶν πληροφορούμεθα περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν σωμάτων. Αἱ ἠθικαὶ ἀποδείξεις δὲν εἶνε δυνατόν, λέγει ὁ Tillotson, νὰ ὑπερισχύσωσι τῆς φυσικῆς βεβαιότητος, τὴν ὁποίαν ἡ πορεία τῆς φύσεως οὐδέποτε μεταβάλλει. Ἐντεῦθεν δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ λέγομεν, ὅτι τυφλός τις ἐκ γενετῆς ἀνόητος θὰ ἦτο, ἐὰν ἤθελε δώσει πίστιν εἰς τὸν λόγον τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι τὸν διαβεβαιοῦσι περὶ πράγματος, τὸ ὁποῖον εἶνε ἐναντίον εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν ἰδίων του αἰσθήσεων[1].

---

1. Ἴδε Dictionnaire de Théologie parBergier ὑπὸ τὴν λ. Eucharistie.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 50.

Καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἀκολουθοῦσα τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς περὶ μετουσιώσεως διδασκαλίαν, ὅπως καὶ ἡ Ἀνατολική, ἐθέσπισε διὰ τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου[1], ὅτι

---

1. Ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία θέλουσα νὰ ἄρῃ τὰς θρησκευτικὰς διενέξεις, ἃς ὁ μοναχὸς Μαρτῖνος Λούθηρος προύκάλεσε, καὶ γενικῆς ἐπιθυμίας ἐκφρασθείσης, ἥτις καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Ε' ζωηρῶς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ Γ' ὑπεστηρίχθη, ἀπεφάσισε νὰ συγκροτήσῃ γενικὴν σύνοδον διαλύουσα οὕτω τὰς ἀναφυείσας ἔριδας. Ἕνεκα δὲ τῆς δυσχεροῦς τῶν τότε πραγμάτων καταστάσεως καὶ τῆς παρεμβολῆς διαφόρων κωλυμάτων μόλις αὕτη τῇ 13 Δεκεμβρίου τοῦ 1541 ἔτους ἤρξατο τῶν συνεδριάσεων ἐπὶ τοῦ μνημονευθέντος Πάπα Παύλου τοῦ Γ' καὶ μετὰ 8 συνεδριάσεις κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1547 μετετέθη εἰς Βολώνην καὶ αὖθις κατὰ Μάϊον τοῦ 1551 ἔτους εἰς Τρίδεντον καὶ τῇ 28 Ἀπριλίου τοῦ 1552 διακόψασα τὰς ἐργασίας αὐτῆς ἐπανέλαβε πάλιν αὐτὰς τῇ 18 Ἰανουαρίου 1562 καὶ μετὰ τῆς 25 συνεδριάσεως τῇ 3 καὶ 4 Δεκεμβρίου 1563 ἐπεράτωσεν αὐτάς. Αἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου ἐκείνης ἐπεκυρώθησαν διὰ παπικῆς βούλλας ὑπὸ τοῦ τότε Πάπα Ρώμης Πίου τοῦ Δ'. Τῶν ἀποφάσεων τούτων αἱ μὲν ἐν εἴδει πραγματειῶν ἐπιγράφονται decreta, αἱ δὲ ἐν εἴδει συντόμων προτάσεων canones, καὶ τὰ μὲν decreta ἐκθέτουσι τὸ δόγμα τῶν Καθολικῶν, οἱ δὲ canones ἐκφράζονται ἐν ὀλίγοις κατὰ τῶν γενομένων ἀποπλανήσεων περὶ τὴν διδασκαλίαν. Οἱ ἐν Τριδέντῳ συνελθόντες Λατῖνοι ἐπίσκοποι ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ εἰσαγάγωσι μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Δύσεως καθολικόν τινα Κατηχισμόν· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ὁ Πάπας Πῖος ὁ Δ' ἐξελέξατο τρεῖς ἐπισήμους ἄνδρας τὸν ἐπίσκοπον Μοδένης Ἐγίδιον Φωσκαράρην, τὸν ἀρχιεπίσκοπον Lanciano Λεονάρδον Μαρῖνον καὶ Φραγκίσκον Φουρεῖρον, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τριῶν Καρδιναλίων καὶ τοῦ διασήμου φιλολόγου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ ἡγιασμένος ἄρτος καὶ οἶνος πρέπει νὰ προσκυνῶνται καθὼς προσκυνεῖται αὐτὸς ὁ Μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ. «Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει λέγει, ὅτι οἱ πιστοὶ ἐκ συνηθείας, ἡ ὁποία εἶνε πάντοτε παραδεδεγμένη ἐν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὀφείλουσι νὰ λατρεύωσι τὸ ἁγιώτατον τοῦτο Μυστήριον, ὅπως λατρεύουσιν αὐτὸν τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ ἐξ ἴσου πρέπει νὰ προσκυνῆται καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος συσταθὲν μυστήριον, καθ' ὅσον πιστεύομεν, ὅτι εἶνε παρὼν εἰς αὐτὸ αὐτὸς ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ὁ αἰώνιος Πατὴρ εἰσάγων εἰς τὴν οἰκουμένην λέγει: «καὶ προσκυνη-

---

Παύλου Μανουτίου, ὅστις ὤφειλε νὰ τελειοποιήσῃ τὸ ἔργον. Ὁ Κατηχισμὸς οὗτος ἐπιγραφόμενος «Catechismus Romanus ex decreto concilii Tridentini» μεγάλης ἀπέλαυεν ὑπολήψεως παρὰ τοῖς Καθολικοῖς, οἵτινες ἔσπευσαν νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἐπισημότητα αὐτοῦ, καὶ δὴ εἰσαγάγωσιν αὐτὸν διὰ συνοδικῶν ἀποφάσεων. Σημειωτέον δ' ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος ἡ ἀξία τοῦ Κατηχισμοῦ τούτου ἐμειώθη, τὴν δ' ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο ἔδωκαν οἱ Ἰησουῖται ἔκ τινων ἐρίδων, ἀποβλεπουσῶν τὴν σχέσιν τῆς θείας χάριτος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ οἱ νεώτεροι δὲ Καθολικοὶ θεολόγοι δὲν ἀποδίδουσι τῷ Κατηχιτμῷ τούτῳ συμβολικὴν δύναμιν, τουτέστι δὲν κατατάσσουσιν αὐτὸν μεταξὺ τῶν συμβολικῶν βιβλίων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ καθ' ὅσον μὲν οὗτος συμφωνεῖ ταῖς ἀπηχήσεσι τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου καὶ ὑπὸ πάπῶν καὶ ἐπισκόπων ἐπεδοκιμάσθη, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ περιέχῃ διδασκαλίαν ἀντικειμένην τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ ὁ Bossuet δὲ κατατάσσει τοῦτον μεταξὺ τῶν γνησίων μαρτύρων τῆς Καθολικῆς πίστεως (ὅρ. expositio doctrinæ catholicæ). (Πρβλ. Mœhler, Symbolik σ. 14—16 καὶ Winer, Comparative Darstellung des Lehrbegriffs der verschiedenen christlichen Kirchenparteien σ. 8—9).

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Πέρασις

σάτωσαν αὐτῷ πάντες οἱ "Αγγελοι», τὸν ὁποῖον οἱ Μάγοι πεσόντες προσεκύνησαν, ὁ ὁποῖος τέλος ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ προσεκυνήθη ὑπὸ τῶν 'Αποστόλων, καθὼς ἡ Γραφὴ μαρτυρεῖ[1]». 'Αλλαχοῦ ἡ αὐτὴ σύνοδος ἀναθεματίζει τὸν ἀρνούμενον τὴν ὀφειλομένην προσκύνησιν εἰς τὸ ἁγιώτατον τοῦτο μυστήριον. «'Εάν τις ἤθελεν εἰπεῖ, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν πρέπει νὰ προσκυνῆται ἐν τούτῳ τῷ Μυστηρίῳ καὶ νὰ τυγχάνῃ σεβασμοῦ μήτε ἐν μεγαλοπρεπεῖ ἰδίᾳ τελετῇ καὶ ἐπισήμως ἐν ταῖς προόδοις νὰ περιφέρηται καὶ νὰ προβάλληται εἰς προσκύνησιν τῷ λαῷ, καὶ ὅτι οἱ προσκυνηταὶ αὐτοῦ εἶνε εἰδωλολάτραι, ἀνάθεμα ἔστω[2]».

'Ωσαύτως ἡ αὐτὴ σύνοδος ἐθέσπισεν, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἅπαξ μετουσιωθέντες τηροῦσι τὸν ἁγιασμὸν πρὸ τῆς χρήσεως, ἐν τῇ χρήσει καὶ μετ' αὐτήν, ὑποβαλλοῦσα ἀναθέματι τὸν ἔχοντα τὴν ἐναντίαν δοξασίαν. «'Εάν τις ἤθελεν εἰπεῖ, ὅτι μετὰ τὸν καθαγιασμὸν τῶν τιμίων δώρων μόνον ἐπὶ τοσοῦτον αὐτὰ εἶνε σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, ἐφ' ὅσον οἱ πιστοὶ μεταλαμβάνουσιν αὐτῶν, οὐχὶ δὲ ὕστερον καὶ ἐν τῷ σφαγίῳ, ἢ ἐν τοῖς ἡγιασμένοις μορίοις, τὰ ὁποῖα μετὰ τὴν κοινωνίαν φυλάττονται καὶ μένουσιν, ἀνάθεμα ἔστω[3]».

1. ὅρ. Sessio XIII, cap. V.
2. Can. VI.
3. ibidem.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιος

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ἡ περὶ μετουσιώσεως διδασκαλία τῶν ὀρθοδόξων ὁμολογιῶν Πέτρου Μογίλα, Ἱερεμίου τοῦ Β', τοῦ καὶ Τρανοῦ καὶ Μητροφάνους Κριτοπούλου.

§ 51.

Αἱ τρεῖς αὗται ὀρθόδοξοι Ὁμολογίαι ὁμοφώνως διδάσκουσι περὶ τοῦ δόγματος τῆς μετουσιώσεως. Οὕτως ἡ ὑπὸ Πέτρου τοῦ Μογίλα[1] συντεθεῖσα διδάσκει τάδε:

---

1. Ὁ ἀείμνηστος οὗτος ἀνὴρ ὁρμώμενος ἐξ ἡγεμονικοῦ γένους τῆς Μολδοβλαχίας ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Κιέβου ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Θεοφάνους. Οὗτος εὑρὼν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ποικίλαις καλβινικαῖς καὶ ἰησουϊτικαῖς κακοδοξίαις συμπεφυρμένον, καθόσον μάλιστα ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας Σιγισμοῦνδον τὸν Γ' τῷ 1595 καὶ 1596 αἱ καταχθόνιαι ἐνέργειαι τῶν Ἰησουϊτῶν, ὅπως προσελκύτωσι μέγα μέρος τοῦ κλήρου τῆς Λιθουανίας καὶ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ρωσίας εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Ἕδραν, ἐκαρποφόρησαν, ἀπεφάσισε νὰ συγκροτήσῃ τοπικὴν Σύνοδον ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἕδρᾳ τῆς μητροπόλεως αὐτοῦ, ὡς διηγεῖται ὁ μακαριώτατος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κυρὸς Νεκτάριος ὁ Πελοπίδης, καὶ συντάξῃ ἔκθεσιν τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως τῶν Ρώσων. Συγκροτήσας δὲ τότε σύνοδον τοπικὴν ὁ ἀοίδιμος Πέτρος μετὰ τριῶν ἐπισκόπων καὶ ἑτέρων εὐσεβῶν Ρώσων συνέταξε τὴν Ὀρθόδοξον ἔκθεσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν θείων Πατέρων. Ἀλλ' ἐπειδή τινες πεπωρωμένοι τὴν καρδίαν καὶ διεστραμμέμα λαλοῦντες κατεδί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πρέπει ὁ ἱερεὺς νὰ ἔχῃ τοιαύτην γνώμην εἰς καιρόν, τοῦ ἁγιάζει τὰ δῶρα, πῶς αὐτὴ ἡ οὐσία τοῦ ἄρτου καὶ

ζον τὴν ἔκθεσιν ταύτην, ἐντεῦθεν ὁ Πέτρος ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ τευθυνθῇ πρὸς τὸν ἡγεμόνα Μολδοβλαχίας Ἰωάννην Βασίλειον Βοϊνόδαν, ἄνδρα εὐσεβῆ καὶ καταλύτην γενναῖον τῶν αἱρέσεων, ἵνα συγοτήσῃ σύνοδον ἐν Ἰασίῳ, προσκαλῶν ἅμα καὶ τοποτηρητὰς ἐκ Κωνταντινουπόλεως. Συγκροτηθείσης δὲ τῆς συνόδου ἐκείνης ἐν Ἰασίῳ, ἐν αὐτῇ συνελθόντες ὁ πρώην Νικαίας Πορφύριος, Μελέτιος ὁ Συγος ὁ καὶ μέγας ῥήτωρ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ὑπέρμαχος τῶν ατριῴων δογμάτων, Ἡσαΐας Τροφιμίδης, ἡγούμενος Μονῆς τινος Κιέβῳ, Κονοιβίκιος καὶ ὁ Ξενοβίκιος, ὁ κῆρυξ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγεου, ἀνεκάθηραν τὴν ἔκθεσιν ταύτην. Μεταφράσαντες δὲ αὐὴν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν ἐκ τοῦ ρωσικοῦ χάριν τῶν ἁπλουστέων, ἀπέστειλαν ἀκολούθως αὐτὴν τῇ 30 Ὀκτωβρίου τοῦ 1643 ς τοὺς τέσσαρας Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς, ἤτοι τὸν πανιῶτατον Κωνσταντινουπόλεως κὺρ Παρθένιον, τὸν Ἀλεξανδρείας ωαννίκιον, Ἀντιοχείας Μακάριον καὶ Ἱεροσολύμων Παΐσιον, οἵνες ἐπικυρώσαντες διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὑπογραφῶν, ὡς δεινύει τὸ κυρωτικὸν γράμμα τοῦ Πατριάρχου κυροῦ Παρθενίου (ὅρ. Ὀρθοδόξ. Ὁμολογ. σ. 12) ἀπέστειλαν εἰς Κιέβον. Ἡ Ὀρθόδοξος ὕτη Ὁμολογία ἐν χειρογράφοις τότε φερομένη ἐξεδόθη δαπάναις τοῦ ρωτάτου καὶ εὐσεβεστάτου διερμηνέως τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ άτους τῶν αὐτοκρατόρων Παναγιωτάκη Νικουσίου ἐν Ἀμστελοδάμῳ ῆς Ὁλλανδίας μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως. Σημειωτέον δ' ὅτι νὲς τῶν Ρώτων θεολόγων, οἷοι ὁ Μοτχοβίας Ἀδριανὸς καὶ ὁ Βονίσης Μακάριος ἐθεώρησαν τὴν Ὁμολογίαν ταύτην ὡς θεόπνευστον (ὅρ. ntroduction à la théologie orthodoxe σ. 605). Ὁ διαπρεπὴς ερμανὸς Hoffmann ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσης ὀρθόδου Ὁμολογίας τάδε σημειοῦται περὶ τῆς ὀρθοδόξου διμασκαλίας ὕτης· «Περὶ τοῦ κύρους τοῦ Κατηχισμοῦ τῶν Ρώτων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀμφισβάλλῃ τις, μολονότι τινὲς ἵνα διδάξωσι πλήρη συμφωνίαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡ οὐσία τοῦ οἴνου μεταβάλλεται εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ἀληθινοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οὗ τὴν ἐπίκλησιν κάμνει τὴν ὥραν ἐκείνην διὰ νὰ τελειώσῃ τὸ μυστήριον τοῦτο ἐπευχόμενος καὶ λέγων «Κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα· καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ. Μετὰ γὰρ τὰ ῥήματα ταῦτα ἡ μετουσίωσις παρευθὺς γίνεται καὶ ἀλλάσσει ὁ ἄρτος εἰς τὸ ἀληθινὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ οἶνος εἰς τὸ ἀληθινὸν αἷμα. Ἀπομένονται μόνον τὰ εἴδη, ὁποῦ φαίνονται καὶ τοῦτο κατὰ θείαν οἰκονομίαν[1]». Ἡ αὐτὴ ὁμολογία διδάσκει καὶ περὶ τῆς ὀφειλομένης προσκυνήσεως τῶν ἁγίων δώρων. «Τὴν τιμήν, ὁποῦ πρέπει νὰ δίδῃς εἰς τὰ φρικτὰ ταῦτα μυστήρια, πρέπει νὰ εἶνε τοιαύτη· ὡς ἐκείνη, ὁποῦ δίδεται τοῦ ἰδίου Χριστοῦ,

---

αὐτῆς πρὸς τὴν ἡμετέραν Εὐαγγελικήν, ἠθέλησαν νὰ ἀμφιβάλλωσιν. Ἐπειδὴ ἐγὼ αὐτὸς ἠρώτησα τοὺς Ρώσους, μεθ' ὧν πολλάκις συνανεστράφην, περὶ ταύτης τῆς Ὁμολογίας, παρ' ὧν ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν ὅτι τὰ δόγματα αὐτῶν ἄριστα ἀναπτύσσονται ἐν τῷ Κατηχισμῷ αὐτῶν... Ὁ Κατηχισμὸς οὗτος δὲν λατινοφρονεῖ, ἐκτός, ἐὰν παραδεχθῶμεν σύμπασαν τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν λατινίζουσαν (ὅρ. Gass. Symbolik der Griechischen Kirche σ. 253 καὶ ἑξῆς. Σάθα, Νεοελλ. Φιλολογ. σ. 257. Προλεγόμ. Ὀρθοδόξ. Ὁμολογ. Ἐκδ. Βιέννης 1771. Μεσολωρᾶ Παράρτημ. Συμβολικῆς τῆς Ὀρθοδ. Ἀνατολ. Ἐκκλησ. Τόμ. Α', σ. 35).

1. Ὀρθόδ. Ὁμολογ. (ἐν Βιέννῃ 1771), σ. 163.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στε, καθὼς δι' ἐκεῖνον εἶπεν ὁ Πέτρος ἐκ στόματος πάν-
ων τῶν Ἀποστόλων, σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ
οῦ ζῶντος»[1], τέτοιας λογῆς νὰ λέγωμεν καὶ ἡμεῖς λα-
εύοντες καθένας· πιστεύω Κύριε, καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ
ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἐλθὼν εἰς
ον κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτος ἐγώ εἰμι»[2].
Ἀλλαχοῦ ἡ αὐτὴ λέγει: «Μὰ κατὰ τὸν μυστηριώδη τρό-
ον, ὁποῦ εὑρίσκεται εἰς τὴν θείαν Εὐχαριστίαν, εἶνε καὶ
ς τὴν γῆν, ὁ αὐτὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος
ατὰ μετουσίωσιν . . . Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ δοξάζωμεν
αὶ νὰ λατρεύωμεν τὴν θείαν Εὐχαριστίαν ὁμοίως, κα-
ὼς καὶ αὐτὸν τὸν Σωτῆρά μας Ἰησοῦν Χριστόν»[3].

§ 52.

Ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως
Ἱερεμίας ὁ Β΄[4], σαφῶς διδάσκει περὶ μετουσιώσεως

---

1. Ματθ. 16, 16.

2. Ὀρθοδ. Ὁμολογ. ἐρώτης. 107, σ. 166.

3. Αὐτόθι, ἐρώτης 56, σ. 98.

4. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ὁρμώμενος ἐξ Ἀγχιάλου καὶ ἐπικαλούμενος
Γρανὸς τρὶς ἀνῆλθε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κων]πόλεως ἀπὸ Λαρίσ-
ης διαδεξάμενος Μητροφάνην τὸν Γ΄ τῷ 1572. Ὁ Πατριάρχης οὗτος
ὐχαρίστως μετὰ τῶν ἐν Τυβίγγῃ Λουθηρανῶν θεολόγων συνῆψε φιλι-
ὰς σχέσεις, ἐπιθυμῶν τῆς ἑνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας με-
ὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνων. Τῶν θεολόγων τούτων ἡγέται ἦσαν ὁ
Μαρτῖνος Λούθηρος καὶ Ἰάκωβος Ἀνδρέου. Ἀλλ', ὡς μὴ ὤφελεν,
αἱ διαπραγματεύσεις αὗται ἀπέβησαν ἄνευ ἀποτελέσματος, δι' ὅπερ ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὡς ἑξῆς «Δοξάζει ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, ὅτι μετὰ τὸν ἁγιασμὸν ὁ μὲν ἄρτος μεταβάλλεται εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ οἶνος εἰς αὐτὸ τὸ αἷμα διὰ Πνεύματος ἁγίου· ὁ γὰρ Κύριος τῇ νυκτί, ᾗ παρεδίδοτο, λαβὼν ἄρτον ἔκλασε καὶ εἶπεν . . . . οὔτε μὴν τότε δοθείσης τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου, ἣν ἐφόρει, εἰς βρῶσιν τοῖς Ἀποστόλοις . . . . ἢ νῦν ἐν τῇ θείᾳ Μυσταγωγίᾳ καταβαίνοντος τοῦ Κυριακοῦ σώματος ἐξ οὐρανοῦ . . . . ἀλλὰ καὶ τότε καὶ νῦν μεταποιούμενον καὶ μεταβαλλόμενον τῇ ἐπικλήσει καὶ χάριτι τοῦ Πνεύματος διὰ τῶν θείων καὶ ἱερῶν εὐχῶν καὶ λογίων, τοῦ μὲν ἄρτου εἰς αὐτὸ τοῦ Κυρίου σῶμα, τοῦ δὲ οἴνου εἰς αὐτὸ τοῦ Κυρίου αἷμα»[1]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει, «ὁ ἄρτος γάρ φησιν, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστιν ἁγιάζουσα πάντας τοὺς πιστούς, καθάπερ καὶ αὐτὸς μετασχὼν τοῦ ἡμετέρου φυράματος, Θεάνθρωπος ἐγένετο καὶ ἡμῖν καὶ σαρκὸς καὶ αἵματος κεκοινώνηκεν, οὕτω καὶ ἡμεῖς μεταλαμβάνοντες τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος θέσει καὶ χάριτι Θεοὶ χρηματίσωμεν»[2].

Πατριάρχης διέκοψε πᾶσαν ἀλληλογραφίαν μετ' ἐκείνων (πρβλ. Ἰ. Μεσολωρᾶ, Συμβολ. τῆς Ὀρθοδ. Ἀνατ. Ἐκκλ. Τόμ. Α', σ. 79 καὶ ἑξ. Β. Μυστακίδου ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Β' καὶ αἱ πρὸς τοὺς διαμαρτυρομένους σχέσεις κατὰ τὸν Ις' αἰῶνα ἐν Ἐκκλησ. Ἀληθ. ἔτ. ΙΔ', ἀριθμ. 36, 38. 39, 40 καὶ Σάθα Νεοελλ. Φιλολογ. σ. 167 καὶ ἑξῆς).

1. in actis Wirtemberg. pag. 86.

2. Ἀπόκρισ. Α' σ. 147—8 παρὰ Μεσολωρᾶ Συμβολικ. Τόμ. Α'.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 53.

Τὰ αὐτὰ διδάσκει περὶ μετουσιώσεως καὶ ἡ ὀρθόδοξος ὁμολογία Μητροφάνους τοῦ Κριτοπούλου[1], λέγοντος τὰ ἑξῆς «Ἔστιν ὡς ἀληθῶς σῶμα Χριστοῦ ὁ ἱερουργού-

---

1. Ὁ σοφώτατος οὗτος διδάσκαλος ἐγεννήθη ἐν Βερροίᾳ τῆς Μακεδονίας ἐξ ἐντίμων καὶ εὐσεβῶν γονέων τῷ 1589. Δωδεκαέτης δὲ ὢν ἐχειροθετήθη πρωτοαποστολάριος ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Βερροίας τῇ προτεραίᾳ τοῦ Πάσχα. Ἡλικιωθεὶς δὲ μετέβη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος· χειροτονηθεὶς εἶτα διάκονος ἠσχολεῖτο περὶ τὴν σπουδὴν καὶ μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν θείων Πατέρων. Παραλαβὼν δὲ αὐτὸν ἐκεῖθεν ὁ τότε πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Κύριλλος ὁ Λούκαρις ἔπεμψεν αὐτὸν ἀκολούθως εἰς Ἀγγλίαν τῇ 1 Μαρτίου 1616 κατὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κανταβριγίας Γεωργίου Ἄλβοτ γράψαντος πρὸς αὐτόν, ἵνα πέμψῃ νέον τινὰ εὐφυᾶ πρὸς σπουδὴν τῆς θεολογίας ἐν τῷ αὐτόθι Πανεπιστημίῳ. Ἀποφοιτήσας δ' ἐκ τοῦ φροντιστηρίου Βάλιολ ὁ Κριτόπουλος καὶ εὐχαριστήσας τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἰάκωβον τὸν Α' ἀναλαβόντα ἰδίαις δαπάναις τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀγγλίας λαβὼν παρ' αὐτοῦ καὶ συστατικὸν γράμμα, ἐν ᾧ ἐπαινεῖται ἡ ἄκρα αὐτοῦ μετριότης, ὡς καὶ ἡ τῇ μοναδικῇ αὐτοῦ πολυμαθείᾳ συνημμένη ἁγιότης τῶν ἠθῶν. Μεταβὰς δ' ἐξ Ἀγγλίας εἰς Γερμανίαν ἐπεσκέφθη τὴν πόλιν Ἐλμστέδην, ἔνθα συνέγραψε κατ' ἀπαίτησιν τῶν ἀκαδημαϊκῶν τῆς πόλεως ταύτης τῷ 1625 τὴν ὀρθόδοξον αὐτοῦ ὁμολογίαν ἐξ 23 κεφαλαίων συγκειμένην καὶ ὧδε ἐπιγραφομένην «Ὁμολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς συγγραφεῖσα ἐν ἐπιτομῇ διὰ Μητροφάνους Ἱερομονάχου πατριαρχικοῦ τε πρωτοσυγκέλλου τοῦ Κριτοπούλου» (πρβλ. Δημητρακοπ. δοκίμ. περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμ. Κριτοπούλου Λειψίᾳ 1870).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μενος ἄρτος καὶ τὸ ἐν τῷ ποτηρίῳ αἷμα Χριστοῦ ἀναμφιβόλως· ὁ δὲ τρόπος τῆς τοιαύτης μεταβολῆς ἄγνωστος ἡμῖν καὶ ἀνερμήνευτος· τεταμίευται γὰρ τοῖς ἐκλεκτοῖς ἡ περὶ τῶν τοιούτων σαφήνεια ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἵνα διὰ τῆς ἁπλῆς καὶ ἀπεριέργου πίστεως μείζονος χάριτος τύχοιεν παρὰ Θεοῦ»[1]. Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει «Ἐπεὶ οὖν ἀληθῶς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ ἐστι τὸ μυστήριον τοῦτο, προσφόρως παρὰ τῷ θείῳ Ἰγνατίῳ καλεῖται *φάρμακον ἀθανασίας καὶ καθαρτήριον ἀλεξίκακον καὶ ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν Θεῷ δι' Ἰησοῦ Χριστοῦ*»[2]. Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ διδάσκει, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἅπαξ μετουσιωθέντες δὲν ἀποβάλλουσι τὸν ἁγιασμόν, ἐντεῦθεν καὶ διατηροῦνται ταῦτα ἐν τοῖς ἁγίοις ἀρτοφορίοις πρὸς μετάληψιν τῶν πνεόντων τὰ λοίσθια, ὡς καὶ τῶν ἀσθενῶν. «Ταμιεύομεν δὲ τοῦ ἱερουργηθέντος μυστηρίου τοῖς νοσοῦσι καὶ αἰφνιδίως τὸν βίον ἀπολείπουσιν, ἵνα μηδεὶς αὐτῶν ἀπέλθῃ ἄνευ τοῦ ἐσχάτου καὶ ἀναγκαίου τούτου ἐφοδίου. Κατὰ τὸ δόγμα τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς πρώτης Συνόδου πιστεύοντες τὸ ταμιευόμενον μυστήριον πάντοτε μυστήριον εἶναι ἅγιον καὶ μηδέποτε ἀποβάλλειν τὸν ἁγιασμόν, ὃν ἅπαξ προσέλαβε. Καθάπερ γὰρ τὸ ἔριον ἅπαξ χρωματισθὲν οἱῳδήποτε χρώματι μένει τοῦ λοιποῦ ἀναπόνιπτον, οὕτω καὶ ὁ ἁγιασμὸς ἐν τούτῳ τῷ μυστηρίῳ μένει διὰ παντὸς ἀνεξάλειπτος.

---

1. ὅρ. Σύμβολ. Μεσολωρ. σ. 327.
2. αὐτόθι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ καθάπερ τὰ ἀπὸ βασιλικῆς τραπέζης ἀρθέντα, ἐν ὅσῳ χρόνῳ διαμένει, κἂν εἰς πολλοὺς ἐνιαυτοὺς ταῦτα φυλάττοι τις, οὐκ ἔσθ', ὅπως μὴ λείψανα βασιλικῆς τραπέζης καλοῖτο, οὕτω καὶ τὰ ταμιευόμενα λείψανα τοῦ ἁγίου μυστηρίου ἀδύνατον μὴ εἶναι λείψανα σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ»[1].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ἡ περὶ μετουσιώσεως κακοδοξία τῆς ψευδολουκαρείου ὁμολογίας καὶ ἀνατροπὴ τῆς κακοδοξίας αὐτῆς ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδῳ τῷ 1638.

§ 54.

Ἡ καλβινικὴ αὕτη ψευδολουκάρειος ὁμολογία[2] ἀπορρίπτουσα τὴν περὶ μετουσιώσεως διδασκαλίαν τῆς Ὀρ-

1. κεφάλ. Θ', σ. 103.

2. Ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ κατόπιν οἰκουμενικοῦ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως τοῦ ἐν Χάνδακι μὲν τῆς Κρήτης γεννηθέντος τῷ 1572 καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν Ἑσπερίᾳ διατρίψαντος, ἔνθα λαμπρὰς θεολογικὰς σπουδὰς οὗτος ἐποιήσατο, ἐχαλκεύθη ὑπό τινος διαμαρτυρομένου καλβινιστοῦ ὁμολογία πλήρης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θοδόξου Ἐκκλησίας παραδέχεται τὴν πνευματικὴν μετάδοσιν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. «Ἐν τῇ ἐγχειρίσει τοῦ μυστηρίου τούτου καὶ διακονίᾳ τὴν ἀληθῆ καὶ βεβαίαν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁμολογοῦμεν καὶ πιστεύομεν· πλήν, ἣν ἡ πίστις ἡμῶν παρίστησι καὶ προσφέρει, οὐχ ἣν ἡ ἐφευρεθεῖσα εἰκῆ διδάσκει μετουσίωσις· πιστεύομεν γὰρ τοὺς πιστοὺς μεταλαμβάνοντας ἐν τῷ δείπνῳ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐσθίειν οὐκ αἰσθητῶς τοῖς ὀδοῦσι τρύχοντας καὶ ἀναλύοντας τὴν μετάληψιν, ἀλλὰ

καλβινικῶν κακοδοξιῶν. Ἡ κακόδοξος αὕτη ὁμολογία ἐν Γενεύῃ συγγραφεῖσα τῆς Ἑλβετίας ἀφιερώθη εἰς τὸν ἐν Κωνσταν]πόλει πρεσβευτὴν τῆς Ὁλλανδίας Κορνήλιον Ἄγαν τῷ 1624. Σκοπὸν δὲ προὐτίθεντο οἱ χαλκεύσαντες τὴν ὁμολογίαν ταύτην, ἵνα συστήσωσι τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ὡς καλβινίζουσαν. Παραλείποντες τοὺς λόγους, οἵτινες ἀποδεικνύουσι σαφέστατα τὴν ὁμολογίαν ταύτην οὐχὶ γνήσιον ἔργον τοῦ μακαρίου Κυρίλλου, παραπέμπομεν τὸν φιλόχριστον ἀναγνώστην εἰς τὸ παράρτημα τοῦ Α΄ τόμου τῆς Συμβολικῆς τοῦ καθηγητοῦ κ. Ι. Μεσολωρᾶ σ. 14 – 17. Ὁ Κύριλλος ἦτο ἄσπονδος ἐχθρὸς τῶν Ἰησουϊτῶν, οὓς μετεχειρίσθη ἡ Ρωμαϊκὴ ἕδρα ὡς πρόσφορον ὄργανον, ἵνα ὑποτάξῃ τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τὰ νεύματα αὐτῆς. Ἐπειδὴ δ' ὅμως οἱ Ἰησουῖται κατ' οὐδένα τρόπον ἠδύναντο νὰ πείσωσι τὸν Κύριλλον πρὸς ἐπίτευξιν τῶν καταχθονίων αὐτῶν σκοπῶν διαφόρους σκευωρίας ἐπενόησαν κατὰ τοῦ Πατριάρχου, ἐπὶ τέλους δὲ διὰ μεγάλων σκευωριῶν ἠδυνήθησαν νὰ ποιήσωσιν ἐκποδὼν τὸν ἄνδρα τοῦτον ἔτι ἄπαξ τὸ ποιὸν καὶ τοὺς σκοποὺς τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν καταδείξαντες (πρβλ. Σάθα νεοελλην. φιλολογ. σ. 239 καὶ ἑξ. Μεσολωρᾶ Συμβολικ. τῆς Ὀρθ. Ἀνατολ. Ἐκκλ. παράρτημ. Α΄ Τόμ. σ. 7—24).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῇ τῆς ψυχῆς αἰσθήσει κοινωνοῦντας· τὸ γὰρ σῶμα τοῦ Κυρίου οὐκ ἔστιν, ὅπερ ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶταί τε καὶ λαμβάνεται, ἀλλ' ὅπερ πνευματικῶς ἡ πίστις λαβοῦσα ἡμῖν παριστάνει τε καὶ χαρίζεται· ὅθεν ἀληθές ἐστιν ἐσθίειν ἡμᾶς καὶ μετέχειν καὶ κοινωνοὺς εἶναι, ἐὰν πιστεύωμεν· ἐὰν οὐ πιστεύωμεν, παντὸς ἡμᾶς τοῦ μυστηρίου κέρδους ἀφίστασθαι[2]».

§ 55.

Μολονότι ἡ ψευδεπίπλαστος ὁμολογία ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ μακαρίου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ὑπ' αὐτῶν τῶν Καλβινιστῶν ἐχαλκεύθη, ὅπως διασύρωσι τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, μολονότι ὁ σοφώτατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων κυρὸς Θεοφάνης ἐν Ρωσίᾳ ἐν 16 κεφαλαίοις ἀνεσκεύασε τὰς κατὰ τοῦ Κυρίλλου συκοφαντίας τῶν Καλβινιστῶν καὶ Ἰησουϊτῶν λέγων, «ὁ οὖν σοφώτατος πατριάρχης Κύριλλος, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τοσοῦτον ἀπέχει αἱρέσεως, ὥστε καὶ θαρρούντως τολμᾶν λέγειν, ὡς οὗτός ἐστιν ὁ κατὰ ἀλήθειαν ἀρχιερεὺς ἐν τοῖς νῦν, κατὰ Παῦλον, ὅσιος, ἄκακος, ἐλεήμων, εὐσεβὴς διδάσκαλος καὶ τοῦ κατ' εὐσέβειαν πιστοῦ λόγου ἀντεχόμενος», ὅμως ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος ὁ Κονταρῆς[3] μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν ἱερᾶς Συνόδου ὑπολαβὼν τὴν

2. Κεφάλ. 17 σ. 38 παρὰ Winer Comparative Darstellung κτλ. σ. 143.

3. Οὗτος ὁρμώμενος ἐκ Βερροίας καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν Ἰησουϊτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρουσιάσθη ὡς ἀντίπαλος τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βαθεῖαν σιγήν, ἣν ἐτήρησεν ὁ ἀοίδιμος Κύριλλος μὴ θελήσας νὰ ἀντιπεξέλθῃ διὰ τοῦ καλάμου κατὰ τῶν Καλβινιστῶν, οἱ ὁποῖοι ἠθέλησαν νὰ προσάψωσιν αὐτῷ κηλῖδα ἀνεξάλειπτον, τὰ 17 δηλονότι τῆς κακοδοξίας αὐτῶν κεφάλαια, καὶ ἀποδείξῃ, ὅτι πόρρω ἀπέχει τοῦ Καλβινισμοῦ, καὶ δικαίαν αὐτοῦ ἐνοχήν, ἔγνω νὰ συγκροτήσῃ τοπικὴν σύνοδον, ἐν ᾗ νὰ ἀναθεματίσῃ τόν τε συγγραφέα τῆς καλβινικῆς ἐκείνης ὁμολογίας ὡς καὶ τὰ κεφάλαια αὐτῆς. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Λούκαρις δὲν ἐτήρησε τελείαν σιγὴν ἀπέναντι τῆς προσαφθείσης αὐτῷ συκοφαντίας, ὅτι καλβινοφρονεῖ, ἀλλὰ πολλάκις διὰ τοῦ ἐπισημοτέρου τρόπου ἐβεβαίωσεν, ὅτι οὐδεμίαν γνῶσιν ἔχει τῆς καλβινικῆς ἐκείνης ὁμολογίας, καθ' ὅσον ὁ ἴδιος ἀπ' ἄμβωνος κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν καὶ ἑορτὴν κατεκεραύνου τὰς ποικίλας τῶν καλβινιστῶν κακοδοξίας καὶ τὸν ἱεροκήρυκα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Μελέτιον τὸν Συρίγον διέταξεν, ἵνα ἐκφωνῇ ἀπ' ἄμβωνος λόγους κατὰ Καλβινιστῶν. Ἡ μνημονευθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει τοπικὴ σύνοδος ἀνασκευάσασα καὶ ἀναθεματίσασα μεταξὺ τῶν ἄλλων καλβινικῶν κεφαλαίων τῆς ψευδοκυριλλείου ὁμολογίας καὶ τὸ 17ον τὸ πραγματευόμενον περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας, ὡς καὶ τὸν συγγραφέα αὐτῆς λέγει τὰ ἑξῆς:

Λουκάρεως χρηματίσας τυφλότατον ὄργανον τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἐπιθυμῶν δὲ νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ περιφανοῦς τοῦ Χρυσοστόμου θρόνου ἐπέτυχε τούτου τῇ ὑποστηρίξει τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Γαλλικῆς πρεσβείας (πρβλ. Σάθα νεοελλην. φιλολογ. σ. 244, Μεσολωρ. Συμβολικ. Τόμ. Α' παράρτημ. σ. 25).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Ἀνάθεμα Κυρίλλῳ δογματίζοντι καὶ πιστεύοντι μὴ μεταβάλλεσθαι τὸν ἐπὶ τῆς προθέσεως ἄρτον καὶ ἔτι τὸν οἶνον διὰ τῆς τοῦ ἱερέως εὐλογίας καὶ Πνεύματος Ἁγίου ἐπιφοιτήσεως εἰς ἀληθὲς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ (γέγραπται γὰρ ἐν τῷ 17ῳ τῶν αἱρετικῶν κεφαλαίων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου οὐκ ἔστιν, ὅπερ ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶται καὶ λαμβάνεται), ὡς παραβάτῃ τῶν σοφῶν τοῦ Πνεύματος λογίων καὶ ἐθελοκάκως τοῦ Θεανθρώπου Διδασκάλου μὴ ἀκούοντι· «ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς». Καὶ «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει κἀγὼ ἐν αὐτῷ». Καὶ ἔτι τῶν 318 θεοφόρων Πατέρων, τῶν ἐν Νικαίᾳ ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων θεσπιζομένων «πίστει νοήσωμεν κεῖσθαι ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης Τραπέζης τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀθύτως ὑπὸ τῶν ἱερέων θυόμενον καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα ἀληθῶς λαμβάνειν, καὶ πρὸς τούτοις παραβλέποντι τὴν σύμφωνον θεσμοθεσίαν τοῦ Πνεύματος τὴν ὑπὸ τῆς μεγάλης Ζ' Συνόδου γενομένην (ὡς ἔστιν εἰδεῖν ἐν τῇ ς' πράξει, τόμῳ γ') ἀριδήλως λέγουσαν· μετὰ τὸν ἁγιασμὸν σῶμα κυρίως καὶ αἷμα λέγονται καί εἰσι καὶ πιστεύονται».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

§ 56.

Ἡ περὶ μετουσιώτεως διδασκαλία τῶν ὀρθοδόξων ὁμολογιῶν Δοσιθέου τοῦ Νοταρᾶ, Διονυσίου τοῦ Δ', τῆς ἐπιστολῆς Παρθενίου καὶ τῆς τῶν ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ ὀρθόδοξος ὁμολογία τοῦ ἀοιδίμου Δοσιθέου[1] διδάσκει τάδε περὶ μετουσιώσεως « Ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τοῦ

1. Ὁ χαλκέντερος οὗτος καὶ ἀκάματος ἀνὴρ ἐγεννήθη ἐν Ἀραχώβῃ τῆς Κορινθίας τῇ 13 Μαΐου 1641 ἐκ τῆς ἐπισήμου οἰκογενείας τῶν Νοταράδων ὁρμώμενος. Ἐξεπαιδεύθη δ' ἄριστα ὑπὸ τῶν πρωτίστων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ διδασκάλων χειροτονηθεὶς διάκονος ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου. Παραληφθεὶς δ' ἀκολούθως ὡς ἀρχιδιάκονος ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Νεκταρίου ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Καισαρείας τῷ 1666 καὶ μετὰ 3 ἔτη παραιτηθέντος τοῦ Πατριάρχου Νεκταρίου ἐξελέγη Πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως κοινῇ ψήφῳ κλήρου τε καὶ λαοῦ τῇ 23 Ἰανουαρίου 1669. Ὁ διαπρεπὴς Ἄγγλος Rycaut γνωρίσας ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν Δοσίθεον χαρακτηρίζει αὐτὸν ὡς ἱεράρχην πλήρη πυρός, τόλμης, ἐπιχειρηματίαν, καθ' ὑπερβολὴν τοὺς Λατίνους ἐξερεθίσαντα «Prélat plein de feu, d'ardiesse, remuant et entrsprenant, qui irrita les Latins». Ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου τούτου συνεκροτήθη τοπικὴ σύνοδος ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1672, ἥτις σκοπὸν προέθετο νὰ ἀνασκευάσῃ τὰ καλβινικὰ κεφάλαια τῆς ψευδοκυριλλείου ὁμολογίας καὶ νὰ καθησυχάσῃ τὴν διεγερθεῖσαν ἐν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μυστηρίου τούτου πιστεύομεν παρεῖναι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν οὐ τυπικῶς οὐδ' εἰκονικῶς, οὐδὲ χάριτι ὑπερβαλλούσῃ, ὡς ἐν τοῖς λοιποῖς μυστηρίοις, οὐδὲ κατὰ μόνην παρουσίαν, καθώς τινες τῶν Πατέρων εἰρήκασι περὶ τοῦ βαπτίσματος, οὐδὲ κατ' ἐναρτισμόν, ὥστε ἐνοῦσθαι τὴν θεότητα τοῦ Λόγου τῷ προκειμένῳ τῆς Εὐχαριστίας ἄρτῳ *ὑποστατικῶς*, καθὼς οἱ ἀπὸ Λουθήρου λίαν *ἀμαθῶς* καὶ *ἀθλίως* δοξάξουσιν, ἀλλ' *ἀληθῶς* καὶ *πραγματικῶς*, ὥστε μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μεταβάλλεσθαι τὸν μὲν ἄρτον εἰς αὐτὸ τὸ ἀληθὲς τοῦ Κυρίου σῶμα, ὅπερ ἐγεννήθη ἐν Βηθλεὲμ ἐκ τῆς Ἀειπαρθένου, ἐβαπτίσθη ἐν Ἰορδάνῃ, ἔπαθεν, ἐτάφη, ἀνέστη, ἀνελήφθη, κάθηται ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, μέλλει ἐλθεῖν ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, τὸν δὲ οἶνον μεταποιεῖσθαι καὶ μετουσιοῦσθαι εἰς αὐτὸ τὸ ἀληθὲς τοῦ Κυρίου αἷμα, ὅπερ κρεμαμένου ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐχύθη ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Ἔτι μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου οὐκέτι μένειν τὴν οὐσίαν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τῷ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἴδει καὶ τύπῳ, ταὐτὸν εἰπεῖν

τῇ ἁγίᾳ πόλει θύελλαν ὑπὸ τοῦ διαμαρτυρομένου ἱεροκήρυκος Κλαυδίου κηρύττοντος ἐν Καρεντονίᾳ, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὁμοφρονεῖ τοῖς διαμαρτυρομένοις ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ παρουσιάζοντος ὡς ἀπόδειξιν τούτου τὸ 17ον κεφάλαιον τῆς πλαστῆς ἐκείνης ὁμολογίας. (πρβλ. Μεσολωρᾶ ἔνθ. ἀν. σ. 43, Σάθα ἔνθ. ἀν. σ. 379 καὶ ἑξ.).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑπὸ τοῖς τοῦ ἄρτου συμβεβηκόσιν. Ἔτι αὐτὸ τὸ πανακήρατον τοῦ Κυρίου σῶμα καὶ αἷμα μεταβάλλεσθαι καὶ εἰσδύειν εἰς τὸ στόμα καὶ τὸν στόμαχον τῶν μετεχόντων εὐσεβῶν καὶ ἀσεβῶν, πλὴν τοῖς μὲν εὐσεβέσι καὶ ἀξίοις ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον προξενεῖν, τοῖς δὲ ἀσεβέσι καὶ ἀναξίοις κατάκρισιν καὶ κόλασιν αἰώνιον παραχωρεῖν. Ἔτι τέμνεσθαι μὲν καὶ διαιρεῖσθαι εἴτε χερσὶν εἴτε ὀδοῦσι τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου κατὰ συμβεβηκὸς μέντοι, ἤτοι κατὰ τὰ συμβεβηκότα τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, καθὰ καὶ ὁρατὰ καὶ ἁπτὰ εἶναι ὁμολογοῦνται, καθ' ἑαυτὰ δὲ μένειν ἄτμητα πάντη καὶ ἀδιαίρετα»[1]. Προσέτι ἡ αὐτὴ ὁμολογία διδάσκει ἐναντίον τῶν Λουθηρανῶν περὶ τῆς ὀφειλομένης προσκυνήσεως εἰς τὸ ἁγιώτατον τοῦτο μυστήριον «Ἔτι (πιστεύομεν τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τῷ τῆς Εὐχαριστίας μυστηρίῳ ὀφείλειν τιμᾶσθαι ὑπερβαλλόντως καὶ προσκυνεῖσθαι λατρευτικῶς. Μία γὰρ ἡ προσκύνησις τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου»[2]. Ἡ αὐτὴ ὁμολογία προσέτι διδάσκει, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἅπαξ μετουσιωθέντες διασώζουσι τὸν ἁγιασμὸν πρὸ τῆς χρήσεως (εὐθὺς μετὰ τὸν ἁγιασμὸν) ἐν τῇ χρήσει καὶ μετὰ τὴν χρῆσιν ἐναντίον τῆς ψευδοῦς θεωρίας τῶν Λουθηρανῶν. «Ἔτι καὶ πρὸ τῆς χρήσεως εὐθὺς μετὰ τὸν ἁγιασμὸν καὶ μετὰ τὴν χρῆσιν τὸ φυλαττόμενον ἐν ταῖς ἱεραῖς θήκαις πρὸς μετάληψιν τῶν

1. ὅρ. 17ον ἐν τῇ Συμβολ. Μεσολωρᾶ σ. 117—119.
2. αὐτόθι.

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Πέλλας

ἀποδημῆσαι μελλόντων ἀληθὲς εἶναι τοῦ Κυρίου σῶμα καὶ κατὰ μηδὲν διαφέρειν ἑαυτοῦ, ὥστε πρὸ τῆς χρήσεως, μετὰ τὸν ἁγιασμόν, ἐν τῇ χρήσει καὶ μετὰ τὴν χρῆσιν εἶναι κατὰ πάντα τὸ ἀληθὲς τοῦ Κυρίου σῶμα»[1].

§ 56.

Ἡ ὀρθόδοξος ὁμολογία Διονυσίου τοῦ Δ΄[2] διδάσκει τὰ ἑξῆς «Περὶ δὲ τοῦ φρικτοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν ἀδιστάκτως, ὅτι τὸ ζῶν σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πάρεστιν ἀοράτως πραγματικῇ παρουσίᾳ ἐν τῷ μυστηρίῳ. Ἐν γὰρ τῷ εἰπεῖν τὸν λειτουργοῦντα ἱερέα μετὰ τὰ κυριακὰ λόγια, «ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χρι-

---

1. αὐτόθι.

2. Ὁ ἀείμνηστος οὗτος Πατριάρχης ἐκ Βυζαντίου ὁρμώμενος ἐπωνυμεῖτο *Μουσελίμης*, κατήγετο δ' ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας σπουδάσας ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ Χειροτονηθεὶς ὁ Διονύσιος διάκονος καὶ εἶτα πρεσβύτερος προεχειρίσθη ἀκολούθως μητροπολίτης Λαρίσσης τῇ 9 Λύγούστου τοῦ 1662, ἔφεξῆς δ' ἀνῆλθε τὸν ἔνδοξον τῶν Φωτείων καὶ Γενναδίων θρόνον τῇ 8 Νοεμβρίου τοῦ 1671. Ἦτο δὲ ζηλωτὴς ὁ ἀοίδιμος τῆς ἐκκλησιαστικῆς κατατάξεως, ὡς διηγεῖται ὁ ἀείμνηστος Μελέτιος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων, πεντάκις πατριαρχεύτας. Ὁ Πατριάρχης οὗτος συνέταξεν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν, ἧς τὸ ἐνδόσιμον ἔδωκαν αἱ ἀπευθυνθεῖσαι ὑπὸ Καλβινιστῶν τινων ἐρωτήσεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν, δι' ὧν οὗτοι ἐπεθύμουν νὰ μάθωσι, τί φρονεῖ αὕτη περὶ τῶν καλβινικῶν κεφαλαίων τῆς ψευδολουκαρείου ὁμολογίας. Ὁ Πατριάρχης τότε ἀποπληρῶν τὸν πόθον αὐτῶν, ἀπεφάσισε νὰ συγκαλέσῃ τοπικὴν σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1672, ἐν ᾗ διετύπωσε τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν (πρβλ. Μεσολωρᾶ ἔνθ. ἀν. σ. 132 καὶ ἑξ.).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ», τότε τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Παναγίου Πνεύματος ὑπερφυῶς καὶ ἀρρήτως ὁ μὲν ἄρτος μεταποιεῖται εἰς αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἴδιον σῶμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ πραγματικῶς καὶ ἀληθῶς καὶ κυρίως, ὁ δὲ οἶνος εἰς τὸ ζωηρὸν αἷμα αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸν ὅλον τὸν Χριστὸν πιστεύομεν εἶναι τὸν προσφέροντα καὶ προσφερόμενον καὶ προσδεχόμενον καὶ διαδιδόμενον ἀπαξάπασι καὶ ὁλόκληρον ἀπαθῶς ἐσθιόμενον. Οἱ μέντοι ἀξίως μεταλαβόντες αὐτοῦ ζωοποιοῦνται, ἑνούμενοι αὐτῷ τῷ Χριστῷ· οἱ δὲ ἀναξίως κατακρίνονται καὶ εἰς ὄλεθρον ῥίπτουσιν ἑαυτούς».

§ 57.

Ἡ ἐπιστολὴ Παρθενίου[1] ἀνασκευάζουσα τὴν περὶ μετουσιώσεως κακοδοξίαν τῆς ψευδολουκαρείου ὁμολογίας λέγει τὰ ἑξῆς: «Τὴν θείαν δὲ Εὐχαριστίαν οὕτω διαρρήγνυσιν, ὡς μηδὲν ἐν αὐτῇ ἕτερον, εἰμὴ τύπον ψιλὸν ἐγκαταλείπειν, ὡσανεὶ ἔτι τῇ σκιᾷ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἐλατρεύομεν. Οὐ γάρ φησιν (ἡ ψευδολουκάρειος ὁμολογία) εἶναι σῶμα Χριστοῦ ἀληθινὸν τὸν ὁρώμενον καὶ ἐ-

1. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, ἥτις ἀποτελεῖ τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου, τῷ 1642 συνελθούσης ἐπὶ Πατριάρχου Παρθενίου, ἀνασκευάζονται ἐν 17 μικροῖς κεφαλαίοις τὰ ἰσάριθμα κεφάλαια τῆ ψευδολουκαρείου Ὁμολογίας καὶ διατυποῦται σαφέστατα ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν (ὅρ. Μεσολωρᾶ Συμβολ τῆς Ὀρθοδ. Ἀνατ. Ἐκκλ. Τόμ. Α', παραρτ σ. 33—35).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σθιόμενον ἄρτον ἤδη ἁγιασθέντα, ἀλλὰ τὸν νοούμενον πνευματικῶς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν φανταζόμενον, ὁ πάσης ἀσεβείας ἀνάπλεων. Ὁ γὰρ Ἰησοῦς οὐκ ἔφησε· τοῦτό ἐστιν ὁ τύπος τοῦ σώματός μου ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, τοῦτο δηλαδὴ τὸ ὁρώμενον καὶ λαμβανόμενον καὶ ἐσθιόμενον καὶ κλώμενον, ἁγιασθὲν ἤδη καὶ εὐλογηθέν».

§ 58.

Ὡσαύτως καὶ ἡ ἐπιστολὴ τῶν ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς[1] διδάσκει τὰ ἑξῆς: «Τῇ λέξει μετουσίωσις οὐ τὸν τρόπον πιστεύομεν δηλοῦσθαι, καθ' ὃν ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταποιοῦνται, τοῦτο γὰρ ἄληπτον πάντῃ καὶ ἀδύνατον πλὴν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῖς πιστεύουσιν ἀμάθειαν ἅμα καὶ ἀσέβειαν ἐπιφέρει, ἀλλ' ὅτι

---

1. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τῶν ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς περὶ τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως ὑπογραφεῖσα ὑπὸ τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου τοῦ Γ', Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων τοῦ Νοταρᾶ, τοῦ καὶ ἀνεψιοῦ τοῦ ἁοιδίμου Δοσιθέου, καὶ Ἀθανασίου Ἀντιοχείας, χηρεύοντος τοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει μητροπολιτῶν, ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων, ἐστάλη τῷ 1723 πρὸς τοὺς ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, φέρουσα τήνδε τὴν ἐπιγραφήν· «Τοῖς ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ ἀξιοτιμωτάτοις ἀρχιεπισκόποις τε καὶ ἐπισκόποις καὶ τῷ περὶ αὐτοὺς εὐλαβεστάτῳ κλήρῳ ἐν Χριστῷ περιποθήτοις τὸν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀδελφικὸν ἀσπασμόν» (ὅρ. πλείω εἰς Μεσολωρᾶ Συμβολικήν, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 101—102).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μετὰ τὸν ἁγιασμὸν οὐ τυπικῶς, οὐδ' εἰκονικῶς οὐδὲ χάριτι ὑπερβαλλούσῃ, οὐδὲ τῇ κοινωνίᾳ, ἢ τῇ παρουσίᾳ τῆς θεότητος μόνον τοῦ Μονογενοῦς μεταβάλλεται εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, οὐδὲ συμβεβηκός τι τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ κατά τινα τροπήν, ἢ ἀλλοίωσιν μεταποιεῖται, ἀλλ' ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς καὶ οὐσιωδῶς γίνεται ὁ μὲν ἄρτος αὐτὸ τὸ ἀληθὲς τοῦ Κυρίου σῶμα, ὁ δὲ οἶνος αὐτὸ τοῦ Κυρίου αἷμα»[1],

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τοπικὴ σύνοδος τῷ 1691 ἐπὶ Καλλινίκου τοῦ Β' Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη κακοδοξοῦντος περὶ τὸ δογματικὸν μέρος τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας.

§ 59.

Τῆς θεολογικῆς ἡμῶν πραγματείας σκοπὸν προτιθεμένης τὴν συστηματικὴν ἔκθεσιν τῆς διδασκαλίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας περὶ μετουσιώσεως

1. Ὅρ. 17 Ὁμολογ. Δοσιθέου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὐκ ἄσκοπον θεωροῦμεν νὰ διαλάβωμεν καὶ τὰ λαβόντα χώραν ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθείσῃ τοπικῇ συνόδῳ ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Β'[1] κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλου. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ὁρμώμενος ἐξ ἀσημάντου οἰκογενείας καὶ χρηματίσας μαθητὴς τοῦ διασήμου Ἀθηναίου Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλλέως, ἐποτίσθη παρ' αὐτοῦ τὰ θολὰ νάματα τῆς Καλβινικῆς φρενοβλαβείας. Οὗτος τῇ προτροπῇ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ συνέγραψε βιβλιάριον, ἐν ᾧ ἠρνεῖτο τὸ περὶ μετουσιώσεως δόγμα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅπερ ἐπεδείκνυεν εἰς πολλοὺς περιερχόμενος, μέχρις οὗ ὁ Πατριάρχης Παρθένιος ὁ Β' προσκαλέσας αὐτὸν τὸν ἤλεγξεν ἀπειλήσας μάλιστα, ὅτι θὰ κηρύξῃ αὐτὸν αἱρετικόν, ἐὰν δὲν ἤθελεν ἀποβάλει τὰς κακοδοξίας ταύτας. Μόλις δὲ ὁ Καρυοφύλλης τῇ μεσολαβήσει τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ, ἀνδρὸς σεβασμίου

---

1. Ὁ Πατριάρχης οὗτος γεννηθεὶς τῷ 1630 ἐν Καρπενησίῳ τῆς Ἀκαρνανίας ἐχρημάτισε μαθητὴς Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ τοῦ Γιαννούλη. Ἐνθυθεὶς τὸ μοναχικὸν τριβώνιον καὶ ἐλθὼν εἰς βασιλεύουσαν ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Περύστης, ἀκολούθως δ' ἀνέβλε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῇ Κυριακῇ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἦτο δὲ ὁ ἀοίδιμος Καλλίνικος ἠθῶν ἀνεπιλήπτων καὶ οὐδενὸς δεύτερος κατὰ τὴν παιδείαν. Ὁ Κανταμηρ χαρακτηρίζει αὐτὸν ὡς ἱερώτην ἀμέμπτων ἠθῶν καὶ ἐντριβέστατον περὶ τὰ γράμματα «Prélat de mœurs irréprochables et assez verse dans les lettres». Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς «Πεπροικισμένος διὰ σπανίας εὐγλωττίας κατὰ τοῦτο διεκρίνετο τῶν ὁμοταγῶν αὐτοῦ, καθόσον ἐτήρησε καθ' ἅπαντα τὸ ἀβίωτον αὐτοῦ τὸ ἄξιωμα καὶ ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν Πατριάρχης» (Σάθα Νεοελλ. Φιλολογ. σ. 353—355 καὶ σ. 432).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ ἐναρέτου ἀπηλλάγη τοῦ ἀναθέματος, ὁ ὁποῖος ὅμως καὶ κατόπιν ἐξηκολούθει νὰ ἔχῃ τὰς αὐτὰς κακοδοξίας, μέχρις οὗ συνεκροτήθη σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχεύοντος Καλλινίκου τοῦ Β', ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔλαβε μέρος καὶ ὁ πρώην Κωνσταντινουπόλεως Διονύσιος ὁ Δ'. Ἐν τῇ συνόδῳ ἐκείνῃ κατεκρίθη τὸ κακόδοξον βιβλιάριον τοῦ Καρυοφύλλη καὶ διετυπώθη πάλιν ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν περὶ μετουσιώσεως. Τὸ πρακτικὸν τῆς συνόδου ἐκείνης ἀποτελεῖ ὁ 17ος ὅρος τῆς ὁμολογίας τοῦ Δοσιθέου, περὶ τῆς ὁποίας ἀνωτέρω ἐλαλήσαμεν, καὶ ὁ ὁποῖος ἐν ἐκτάσει πραγματεύεται περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου[1].

ΤΕΛΟΣ ΚΑΙ ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ.

1. (πρβλ. Σάθα Νεοελλ. Φιλολ. σ. 278 καὶ ἐξῆς Μεσαιωνικὴ Βιβλ. ἀν. σ. 148—9).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΡΟΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΝ ΤΩΝ ΗΓΟΥΜΕΝΩΝ

Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἀπόκρισις δογματικὴ πρὸς τοὺς ἐρωτήσαντας περὶ τοῦ ἁγιωτάτου μυστηρίου τῆς ἱερᾶς Εὐχαριστίας, ἐν ᾗ ῥητῶς λέγει τὴν λέξιν τῆς ΜΕΤΟΥΣΙΩΣΕΩΣ.

Ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γεννάδιος ὁ Σχολάριος[1] ἁπάντων εἰς τὰς προβληθείσας εἰς αὐτὸν ἐρωτήσεις περὶ τοῦ ἁγιωτάτου τούτου μυστηρίου, ἀναπτύσσει τὸ δόγμα τῆς μετουσιώσεως συμφώνως τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τῶν Θείων Πατέρων καὶ Διδασκάλων λέγων, ὅτι τὴν πρώτην τάξιν μεταξὺ τῶν θαυμάτων τοῦ Θεοῦ κατέχουσιν ἐκεῖνα, ἐν τοῖς ὁποίοις μετα-

1. Ὁ ἀνὴρ οὗτος γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1400, κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην, ἐκαλεῖτο ἐν τοῖς κοσμικοῖς Γεώργιος. Ἐκτιμηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ συμπολιτῶν διὰ τὰς ποικίλας αὐτοῦ ἀρετὰς ἐξελέγη Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας προεξάρχοντος καὶ ἄλλων ἀρχιερέων συλλειτουργούντων. Τοσοῦτον δὲ μετριόφρων ἦτο ὁ ἀοίδιμος μηδόλως ἐνασμενίζων εἰς πομπώδεις τίτλους, ὥστε ηὐτοκλήθη Πατριάρχης τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων (ὅρα πλείω εἰς Σάθα Νεοελλ. Φιλολ. σ. 12—19).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βάλλεται καὶ ὁ τρόπος καὶ ἡ τάξις τῆς φύσεως. Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ θαυμάτων τοῦ Θεοῦ ὁ ἡμέτερος Γεννάδιος δύο ἀναγνωρίζει ὡς τὰ μέγιστα πάντων, ἤτοι τὸ τῆς θείας ἐνσαρκώσεως, καθ' ὃ ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ συνῆψεν ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως τὰς δύο φύσεις αὐτοῦ, τὴν θείαν καὶ ἀνθρωπίνην μετὰ τοῦ θείου αὐτοῦ προσώπου, καὶ τὸ καθ'ἑκάστην τελούμενον μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας, ἐν ᾧ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μεταβάλλει καθ'ἑκάστην τὴν οὐσίαν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ θαύματι οὐδετέρα τῶν φύσεων μετεβλήθη εἰς τὴν ἑτέραν, ἀλλ'ἡ θεότης καὶ ἡ ἀνθρωπότης ἠνώθησαν ἀσυγχύτως ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Σωτῆρος, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, τῷ ἁγιωτάτῳ δηλαδὴ τούτῳ καὶ προσκυνητῷ μυστηρίῳ τῆς προϋπαρχούσης οὐσίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μεταβαλλομένης εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, τὰ κτίσματα διὰ τῆς μεταλήψεως αὐτῶν ἑνοῦνται στενότατα μετὰ τοῦ Κτίστου καὶ Δημιουργοῦ τῶν ὅλων. Τοσαύτην δὲ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν ἔχει τὸ μυστήριον τοῦτο, ὥστε καθιστᾷ τὸν ἀξίως μεταλαμβάνοντα ἓν σῶμα μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Μολονότι δὲ ἡ οὐσία τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μεταβάλλεται εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, οὐχ ἧττον ὅμως ἡ *ἐξωτερικὴ μορφὴ (διάθεσις)* μένει ἡ αὐτή, τρόπον τινὰ δίκην πέπλου συγκαλύπτουσα τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μὴ καταλάβῃ ἡμᾶς ἔκπληξις καὶ σκοτοδινίασις, καὶ συνεπῶς ἀπομακρυνθῶμεν τῆς μεταλήψεως αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν δὲ πολλαὶ ἐνστάσεις προεβλήθησαν ἐκ μέρους ἀπίστων, αἱρετικῶν καὶ ἰδιωτῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσι τὴν δύναμιν τοῦ μυστηρίου τούτου. Ἐκ τῶν ἀνθρώπων τούτων ἄλλοι μὲν ἀποροῦσι μὴ δυνάμενοι νὰ ἐννοήσωσι τὸν τρόπον, καθ'ὃν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡ οὐσία τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μεταβάλλεται πάραυτα εἰς τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἄλλοι δὲ (ἀποροῦσι) λέγοντες, πῶς εἶναι δυνατὸν μετὰ τὴν μεταβολὴν τῆς οὐσίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου νὰ μένωσι τὰ *συμβεβηκότα*, τουτέστι τὸ μῆκος, τὸ πλάτος τὸ βάθος, τὸ χρῶμα, ἡ ὀσμὴ καὶ ἡ γευστικὴ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ἰδιότης; Ἀρά γε λέγουσιν οὗτοι, εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσι τὰ *συμβεβηκότα* τοῦ ἄρτου χωρὶς τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ νὰ κρύπτηται ἡ ἀληθινὴ οὐσία τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τὰ *συμβεβηκότα* τοῦ ἄρτου; Ἄλλοι πάλιν λέγουσι, πῶς εἶνε δυνατὸν ὁλόκληρος ὁ Χριστὸς νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἐν τῷ ἐλαχίστῳ τεμαχίῳ τοῦ ἄρτου; Ἄλλοι δέ, πῶς εἶνε δυνατὸν τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ κοπτόμενον καὶ διαμεριζόμενον νὰ μένῃ καθ'ἑαυτὸ ἀκέραιον; Ἄλλοι τέλος, πῶς εἶνε δυνατὸν τὸ δεδοξασμένον σῶμα τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχον ἐν τῷ οὐρανῷ, νὰ ὑπάρχῃ συγχρόνως καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν τοῖς διαφόροις θυσιαστηρίοις τῶν Ὀρθοδόξων; Ἀνασκευάζων τὰς ἐνστάσεις ταύτας καὶ λύων τὰς ἀπορίας συντόμως[1] ὁ Γεννάδιος λέγει, ὅτι ἕκαστος χριστιανὸς ὀφείλει νὰ πιστεύῃ ἀκραδάντως, ὅτι ὁλόκληρος ὁ Κύριος ἡμῶν ὁ ἐκ τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας ἀσπόρως γεννηθεὶς καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ νῦν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑπάρχων, ὁλόκληρος ὁ αὐτὸς καθ'ὑπερφυσικὸν καὶ ἀκατάληπτον τρόπον ὑπάρχει καὶ ἐπὶ τῆς γῆς

---

1. Σημειωτέον ὅτι ὁ Γεννάδιος περὶ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος τοῦ Δεσπότου ὡμίλησεν ἐν ἐκτάσει ἄλλοτε ἐν τῷ Παλατίῳ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, τῆς συγκλήτου καὶ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως τῇ Παρασκευῇ τοῦ Λαζάρου, ἀνασκευάζων καὶ καταπολεμῶν τοὺς ἀπίστους καὶ αἱρετικοὺς ἀμφιβάλλοντας περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑπὸ τὰ συμβεβηκότα τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου συγκρυπτόμενος οὐσιωδῶς, οὐχὶ κατὰ χάριν καὶ δύναμιν. «Οὐδὲ τύπος ἐστὶ τὸ μυστικὸν τοῦ Χριστοῦ σῶμα τοῦ ἀληθοῦς σώματος, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια ἐκείνου τοῦ σώματός ἐστιν. Οὐ γὰρ τύποις οὐδὲ σκιαῖς νῦν, ὡς ἐν τῇ Παλαιᾷ, ἀλλὰ πράγμασι καὶ ἀληθείαις λατρεύομεν, εἰ δέ τις τῶν ἁγίων ἀντίτυπον λέγει τὴν θυσίαν ταύτην τοῦ δεσποτικοῦ δείπνου ἐκείνου, δῆλόν ἐστιν, ὅτι ἡ θυσία μὲν αὕτη τύπος ἐστὶ τῆς θυσίας ἐκείνης, ὥσπερ καὶ οἱ νῦν θύοντες τύποι εἰσὶ τοῦ τότε θύσαντος Ἰησοῦ, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῆς θυσίας τὸ αὐτό ἐστι καὶ τότε καὶ νῦν, ἡ *μετουσίωσις*[1] δηλονότι καὶ ἡ ὑπερφυεστάτη μεταβολὴ πρὸς τὴν ἔμψυχον καὶ τεθεωμένην σάρκα τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ οἴνου πρὸς τὸ ὑπέρτιμον αὐτοῦ αἷμα. . . . Τοῦτο ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία κηρύττει, τοῦτο θαύμασι πολλάκις ἐβεβαιώθη πρὸς τοὺς δυσπιστοῦντας καὶ εἶδον ἐν τῷ ἱερῷ σκεύει ὁλόκληρον τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ζῶντα[2] καὶ πεπιστεύκασιν ἐκπλαγέντες[3]».

---

1. Ὥστε ὁ ὅρος οὗτος δὲν εἶνε ἐφεύρημα τῶν Λατίνων ἢ τῆς ἐν Λατεράνῳ λατινικῆς συνόδου, ὡς τερατεύονται οἱ Λουθηροκαλβῖνοι, ἀλλὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας *διορισμὸς* πρὸς ἀποτροπὴν τῆς αἱρέσεως τοῦ Βερεγγαρίου καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ αἱρετικῶν (ὅρα Δοσιθέου κατὰ Καλβίνων καὶ Λουτέρων σ. 40—42).

2. Πρβλ. τὰ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Πασχασίου Ραδβέρτου σ. 129—130 § 45.

3. Παρὰ Δοσιθέῳ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων Ἐγχειρίδιον κατὰ τῆς Καλβινικῆς φρενοβλαβείας ἐν Βουκορεστίῳ 1690 κατὰ Σεπτέμβριον σ. 74—6.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΟΥΣΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

† Ἡ Α. Θ. Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ΑΝΘΙΜΟΣ ὁ Ζ'. 20
† Ἡ Α. Σ. ὁ ἅγιος Χαλκηδόνος κ. Ἰωακεὶμ. 2
† Ἡ Α. Σ. ὁ ἅγιος Φιλαδελφείας κ. Λεόντιος 10
† Ἡ Α. Σ. ὁ ἅγιος Βοδενῶν κ. Νικόλαος. 2
† Ἡ Α. Σ. ὁ ἅγιος Ἐλευθερουπόλεως κ. Διονύσιος 2

Οἱ ἐν τῇ Πατριαρχικῇ αὐλῇ.

† Ἡ Α. Σ. ὁ ἅγιος Λιτίτσης κ. Βασίλειος 4.—Ὁ πανσ. ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου Ἀρχιμ. κ. Κύριλλος 2.—Ὁ πανσ. ὑπογραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου ἱεροδιάκον. κ. Φώτιος 2.—Ὁ πανσ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Δ. Μάσχας 2.—Ὁ πανσ. Δευτερεύων κ. Μακάριος —Ὁ ἱερολ. ἱεροδιάκ. κ. Γρηγόριος Παπαδόπουλος γραμματεὺς τῆς Π. Κ. Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς 2.—Ὁ πανσ. ἀρχιμ. κ. Γαβριὴλ Μιχαηλίδης. πατριαρχικὸς ἐφημέριος 2.—Ὁ πανσ. κ. Θεόφιλος. πατριαρχικὸς ἐφημέριος 2.—Ὁ πανσ. κ. Γρηγόριος. πατριαρχικὸς ἐφημέριος 2.—Δημήτριος Β. Τσιουρᾶ Λιβίκστα.—Ἀλέξανδρος Σάρρας. φροντιστής.—Παῦλος Κέπετζης, γραμματεύς.—Γεώργιος Ἰ. Ἀναγνωστόπουλος.—Β. Σαραφόπουλος.—Δημήτριος Ν. Νούσιας.—Γεώργιος Παπᾶ Δημητρίου Οἰκονόμου.—Κ. Θ. Σαραφιανὸς λογιστὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμείου.—Μ. Σταυρινός.

Οἱ ἐκ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱεροῦ κλήρου

† Ὁ θεοφ. ἐπίσκοπος Ἀμφιπόλεως κ. Προκόπιος Λαζαρίδης, ἀρχιερατικῶς προϊστάμενος τῆς ἐν Βλάγκᾳ Ἱ. ἐκκλησ. τῶν Ἁγίων Θεοδώρων 2.—† Ὁ θεοφ. ἐπίσκοπος Μυρέων κ. Γερμανὸς Θεοτοκᾶς, ἀρχιε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρατικῶς προϊστάμενος ἐν Γαλατᾷ.—† Ὁ θεοφιλ. ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ κ. Παγάρετος, ἀρχιερατικῶς προϊστάμενος Ταταούλων 4.—Ὁ πανοσ. ἀρχιμανδρίτης κ. Εὐστράτιος Φιλοθείτης 4.—Ὁ πανοσ. ἀρχιμανδρ. κ. Μελέτιος Κοτρόζος 4.—Ὁ πανοσ. ἀρχιμανδρίτης κ. Δωρόθεος Βακαγιάρος 2.—Ὁ πανοσ. ἀρχιμανδρίτης κ. Γαβριὴλ Μαλαφούρης Ἐπίτροπος τοῦ θεοβαδίστου Ὄρους Σινᾶ 2.—Ὁ πανοσ. ἀρχιμανδρίτης κ. Κωνστάντιος, προϊστάμενος Φωτηρᾶ.—Παπᾶ Παναγιώτης Ἀργυροκαστρίτης.—Ἱεροδιάκονος Πέτρος Β. Ρούμπος, ἐκκλησία Ταξιαρχῶν Βαλατᾶ.—Ἱεροδιάκ. Νεόφυτος Ι. Σαμαρίδης.—Ἱεροδιάκ. Ἀγαθάγγελος Ἰωαννίδης, Χάσκιοϊ.—Παπᾶ Σάββας, προϊστάμενος Μουχλίου.—Παπᾶ Ἀντώνιος Μαστρόκαλος.—Ὁ πανοσ. Ἱερομνήμων κ. Καισάριος, ἱερατικῶς προϊστάμενος Σαρματικίου.—Ἱερεὺς Χαράλαμπος Παπᾶ Ἀναστασίου, ἐκκλησία Βαλίνου.—Ἱερεὺς Κωνσταντῖνος Παπαδόπουλος, ἐκκλησία Ταξιαρχῶν Βαλατᾶ.—Ὁ πανοσ. ἀρχιμανδρίτης, κ. Θεόκλητος, προϊστάμενος Φερίκιοϊ 2.—Ἱερεὺς Σωτήριος Πρωτοπρεσβύτερος.—Ὁ ἱερολογ. ἱεροδιάκ. κ. Νεόφυτος Ἀναστασιάδης 2.

Οἱ ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱ. Θεολογικῇ Σχολῇ Ἱεροσπουδασταὶ

Ἱεροδιάκονος Ἰωακεὶμ Γεωργιάδης.—Βενιαμὶν ἱεροδιάκονος.—Ἀλέξανδρος Ζῶτος.—Κωνσταντῖνος Καλλίνικος.—Ἱεροδιάκονος Θεοδώρητος Βασματζίδης.—Ἐμμανουὴλ Ὀρφανίδης.—Ἱεροδ. Ἰάκωβος Ἀρχατζικάκης.—Ἱεροδ. Γερμανὸς Πολίτης.—Γεώργιος Γιανακᾶς.—Ἰωακεὶμ Μοναχὸς Ἰβηρίτης.—Ἀνδρόνικος Ἰωάννου.—Λουκᾶς Στρινόπουλος.—Σάββας Παπᾶ Γρηγοριάδης.—Φώτιος Παναγιώτου.—Ἱεροδ. Παγκράτιος Βατοπεδινός.—Ἱεροδ. Ἀρκάδιος Βατοπεδινός.—Ἱεροδ. Θεοδόσιος Ἰβηρίτης.—Γεώργιος Σακκελαρίδης.—Τιμολέων Σοφιανός.—Κωνσταντῖνος Φωτόπουλος.—Ἐπαμεινώνδας Δαγγούλης.—Οἰκονόμος Σωτήριος Ἱερεύς.—Λουκᾶς Λουκάκης Ρόδιος.—Δημήτριος Χ. Ραφανᾶς.—Βασίλειος Ἀναστασιάδης.—Ἰωάννης Παπᾶ Ἀποστόλου Ἀβερκιάδης.—Ἡρακλῆς Γεωργιάδης.—Νεόφυτος Ἱεροδιάκονος.—Γεράσιμος Ἱεροδ. Θεολογίδης.—Χρῆστος Λαζαρίδης Περματεύς.—Χρῆστος Παπαθεοδώρου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀξιότιμοι κύριοι

Σοφοκλῆς Ε. Λέκκας 2. — Εὐάγγελος Ζ. Κουφογιάννης μάγειρος 2. — Γ. Χ. Μαλιόγλους. — Γεώργιος Παπᾶ Δημητρίου 1. — Χρῆστος Λιμπέρογλους 1. — Ἐμμανουὴλ Κλαδογένης 2. — Μιχαὴλ Πετρίδης 1. — Γρηγόριος Δ. Γρούτης. — Χριστόδουλος Γ. Ἀγγελίδης. — Κωνσταντῖνος Μαλαδόπουλος. — Σωτήριος Ζαφειρίδης ἐκ Πρεμετῆς. — Φίλιππος Δονάτος ἐκ Πρεμετῆς. — Βασίλειος Κερατζῆς ἐκ Πρεμετῆς. — Ν. Βιτσόπουλος. — Θεόδωρος Δημητριάδης. — Παντελῆς Ν. Βεζάνης. — Σωτήριος Π. Παυλίδης. — Ἀπόστολος Σ. Ἀράπης Διευθυντὴς τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς Γαλατᾶ 2. — Ἰωάννης Δημητριάδης. — Ν. Βαφειάδης. — Ἀλέξανδρος Γεωργιάδης. — Ζήσης Θ. Ζήση τραπεζίτης 5. — Ἰωάννης Χώτζη ἐφέδρης Διευθυντὴς τῶν Τροχιοδρόμων 4. — Κ. Χρηστίδης 2. — Ν. Γιαννόπουλος 2. — Θεόδωρος Ἀναγούλιας. — Ἀπόστολος Θάνου. — Γεώργιος Νουσιάδης. — Βασίλειος Ἡλιάδης. — Λουκᾶς Ἡλιάδης. — Α. Μαρτίκος. — Β Γκιώχας. — Ι. Δαγγλίδης. — Ἐμμ. Θ. Παππαδίτσας. — Ι. Ψάλτης. — Κλεόβουλος Νικολαΐδης. — Μ. Ἀριστοκλῆς. — Ἀνώνυμος. — Α. Τράντας ἰατρός. — Γ. Μπίτζος ἰατρὸς 3. — Μ. Νικολαΐδης ἐκ Μέγγουλης τῆς Ἠπείρου. — Ἀν. Β. Δερματᾶς. — Μιχ. Νόνης. — Κ. Α. Σίλης. Βασίλειος Δ. Τσιάτσης. — Δημήτριος Ἀφεντάκης α' ψάλτης ἐν Ὑγρίκαπι. — Γεώργιος Β Γκιώχας. — Κωνσταντῖνος Νικολαΐδης 2. — Ἀντώνιος Οἰκονόμου ἐκ Βοστίνας τῆς Ἠπείρου. — Ἀνώνυμος. — Ἰωάννης Γρηγορίου ἐκ Δερβιτσάνης τῆς Ἠπείρου. — Ἀδελφαὶ Μελανδινοῦ. — Κ. Κωνσταντινίδης. — Ἰωάννης Ζαχαρόπουλος. — Μιχαὴλ Ἀθανασίου Χανεδές. — Γεώργιος Χρηστίδης. — Γεώργιος Ἀράπογλους. — Βίκτωρ Μ. Μαράσογλους. — Ἀθηνᾶ Γεωργιάδου. — Ἀπόστολος Ζ Ξανθόπουλος. — Δημήτριος ἐκ Σισανίου. — Σταῦρος Λαμπρίδης διδάσκαλος ἐν Χρυσοπόλει. — Χ. Λαμπρίδης διευθυντὴς τῆς ἐν Κουτσουντζουκίῳ Σχολῆς. — Κ. Κ. Χρηστίδης. — Ι. Ἰωαννίδης. — Κοσμᾶς Πλούμπης ἐκ Πρεμετῆς. — Ἀντώνιος Κωνσταντινίδης καθηγητὴς τῆς τουρκικῆς ἐν τῷ ἑλληνογαλλικῷ Λυκείῳ Χατζηχρήστου. — Χ. Πανταζῆς Σχολάρχης — Ἰωάννης Κ. Χρυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σάφης. — Ἰωάννης Χατζῆ Ἰωάννης Κοσμᾶ. — Χρυσόστομος Νικολαΐδης. — Θεόφιλος Γ. Κορυτσᾶς — Ν Αὐγερινὸς διευθυντὴς τῶν Σχολῶν Χάσκιοϊ. — Πολύκαρπος. — Ἐμμανουὴλ Ἀδαμαντίδης. — Π. Παρισιάδης. — Γεώργιος Ζησιάδης. — Φίλιππος Καραγιαννόπουλος. — Ἑλένη Κασδὼν διευθύντρια τοῦ Παρθεναγωγίου Χάσκιοϊ. — Δημήτριος Π. Μπαλαμπάνης διδάσκαλος Φωτηρᾶ. — Μιχαὴλ Ι. Πασπαλίδης διευθυντὴς ἐν τῇ σχολῇ Φωτηρᾶ. — Ἐλευθέριος Παπᾶ Χριστοδούλου. — Γεώργιος Ξυδόπουλος ἐκκλησία Βαλατᾶ. — Ἀνδρέας Α. Ταρλίδης. — Βασίλειος Οἰκονόμου κρεωπώλης 3. — Χ. Φ. Βαξόπουλος. — Τριαντάφυλλος Παναγιώτου. — Ε. Ἀποστολίδης. — Γρηγόριος Πετζίδης. — Στέφανος Γ. Νάτζης. — Μιλτιάδης Φ. Χουρμουζιάδης ἐξ Ἐπιβατῶν. — Κωνσταντῖνος Κανάκης ἐκ Καλλικρατείας. — Σωτήριος Ἀμαξόπουλος 6′ ψάλτης Ἐγρικαποῦ. — Ἐμμανουὴλ Ἀναστασίου ἐν Ἐγρικαποῦ. — Θεολόγης Θεολογῆς Φοινίκιον 2.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἐκ Ραιδεστοῦ πανοσιολογιωτάτου ἱερομονάχου κ. Ἀντωνίου Φωτιάδου.

Ἰάκωβος Ἰ. Ναυπλιώτης Α′ Δομέστικος τῆς τοῦ Χ. Μ. Ἐκκλησίας. — Ἱεροδιάκ. Πολύκαρπος Τροχάνης. — Ἱερομόναχος Ἀρσένιος. — Ἐμμανουὴλ χ′′ Κ. Μισιρλῆ. — Δημήτριος Π. Κάτσινας. — Χρύσανθος Ἱερομόναχος. — Ἱεροδιάκονος Γεώργιος. — Ἰωάννης Ν. Λαμπαδαρίδης. — Ἀρχιμανδρίτης Ἀγαθάγγελος. — Ἀρχιμανδρίτης Μισαὴλ Παραβάτης. — Θεόδωρος Γαϊτανάκης. — Δανιὴλ Ἱερομόναχος. — Θεόγνωστος Ἀραβίδης 6′ ψάλτης Τζιβαλίου. — Ἀντ. ἱερομ. Φωτιάδης.

Οἱ ἐν Ἰωαννίνοις ἀξιότιμοι κύριοι

† Ἡ Α. Σ. ὁ ἅγιος Ἰωαννίνων κ. Γρηγόριος 6. — Χριστόδουλος ἱερεὺς ἁγίας Μαρίνης. — Χριστόδουλος Εὐαγγ. Δεβέκος. — Κωνσταντῖνος Σ. Μαντιλᾶς. — Κωνσταντῖνος Β. Τσαμπαλίκας. — Δημήτριος Ν. Γκανής. — Σπυρίδων Ν. Ψάλτης. — Χριστόδουλος Λάμπρος. — Σακελλίων ἱερεὺς Ἰωάννης ἐφημέριος περιβλέπτου. — Παναγιώτης Δ. Δῆμος. — Θεόδωρος ἱερεύς. — Παναγιώτης ἱεροδιάκονος ἁγίας Μαρίνης. — Σ. Κ. Γκιάτας. — Δημήτριος Β. Κομέρκης. — Χριστόδου-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λος Β. Ζαραβέλας. — Ἀντώνιος Παυλίδης. — Θωμᾶς Κ. Βέργος ψάλτης. — Εὐάγγελος Ν. Μάτσος. — Κωνσταντῖνος Γ. Τατσηρράμος. — Ἀδελφοὶ Μπαμπανάτσα 2. — Ἀδελφοὶ Παπαμιχαήλ. — Εὐάγγελος Κ. Φρίγκας. — Εὐάγγελος Ν. Φώκιας. — Μιχαὴλ Κιούρης. — Ἀδαμάντιος Παπακοσμᾶς. — Ἀριστείδης Ι. Παπαγεωργίου. — Σωτήριος Ροδάνας ἱεροδιάκονος Μητροπόλεως. — Ζώης ἱερεὺς τῆς Μητροπόλεως. — Ἀνδρέας Ἀρχιμανδρίτης. — Θωμᾶς Πετρίδης. — Χριστόδουλος Μαντᾶς. — Λεωνίδας Ζορδούμης. — Προκόπιος Κ. Γκελιάδης. — Ἰωάννης Π. Αὐδῆς. — Γεώργιος Π. Κατσιφός. — Σέργιος Παπαθανασίου. — Δημήτριος Χ. Λιάσκος. — Δημήτριος Γ. Γρίμμης. — Δημήτριος Κ. Πεττικος. — Ἰωάννης Γκαλίτσης. — Γεώργιος Δ. Σκόρδος. — Ξενοφῶν Ἀναγνωστάκης. — Γεώργιος Ζ. Στεφανίδης. — Γεώργιος Π. Φάντης. — Ἰωάννης Δ. Λιάπης. — Γεώργιος Θ. Γκωλέτσης. — Δημοσθένης Βλῶρος. — Ἀλέξιος Παπαλεξίου — Δημήτριος Χ. Ἀποστολίδης. — Κωνσταντῖνος Σ. Πελίσης. Κωνσταντῖνος Νάνος α΄ ψάλτης Ἀρχιμανδρείου. — Βασίλειος ἱεροδιάκονος Ἀρχιμανδρείου. — Γεώργιος Ν. Ντίνος ἀρτοποιὸς Ραϊκάτης. — Φώτιος Σ. Μπίλης Σωτηριάδης. — Ἀναστάσιος Ι. Μύταρης Κωντινούς. — Δημήτριος Γ. Μπούρης. — Ἰωάννης Β. Κεφάλας. — Γεώργιος Μουτσάκης. — Ἀπόστολος Σάρκος Τσεπέλοβον. — Σπυρίδων Καμπούρης. — Παναγιώτης Ν. Βαγενᾶς βιβλιοπώλης. — Ἰωάννης Χ. Εὐθυμίου Δεμάτιον. — Γεώργιος Χ. Πραμαντιώτης. — Σπυρίδων Δ. Ζάραγγος. — Κωνσταντῖνος Οὐράνιος χρυσοχόος. — Σπυρίδων Βαγκλιώτης ἔμπορος. — Γεώργιος ἱερεὺς μητροπόλεως. — Νικόλαος ἱερεὺς Μητροπόλεως. — ὑπὲρ τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητος τῶν Ὀρφανῶν 15. — Χριστόδουλος Γουνόπουλος διδάσκαλος.

Οἱ ἐν Παραμυθίᾳ ἀξιότιμοι κύριοι.

Ὁ ἡγούμενος Παγανιοῦς Ἰωτήφ. — Παπαϊωάννης Παύλου ἐκ Ζέλιανης. — Ἱεροδιάκονος Δημήτριος Γεωργιάδης. — Ἀναστάσιος Καραγιαννόπουλος ἐξ Ἱερισσοῦ. — Παπᾶ Χρῆστος ἐφημέριος Πλακωτῆς. — Κωνσταντῖνος Χ. Πλαχούρης. — Σπυρίδων Γ. Κρουστάλλας. — Βασί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λειος Γ. Ρίγγας.— Παναγιώτης Ν. Μανάρης.— Ἀδελφοὶ Κ. Τζάκου. — Παπαναστάσιος Ντάφλου. — Ἰωάννης Σ. Παρόλας.— Σωτήριος Γ. Βαλασκάκης. — Θεόδωρος Γιαννόπουλος. — Ἀθανάσιος Χ. Λιάφος.— Ἰωάννης Παπαθεοδώρου. — Α. Ν. Παρόλας.—Δημήτριος Γ. Τζάτζης. — Ἀναστάσιος Σ. Λάμπρος. — Δ. Α. Παναγιωτίδης ἰατρός.—Χρῆστος Π. Ἀθανασίου.—Ἀντώνιος Ν. Μάνου.— Παῦλος Α. Ταμβάκος. —Γρηγόριος Χ. Χορμστάτης.— Δημήτριος Κ. Στατηρᾶς.— Γεώργιος Α. Σακᾶς.—Σ. Β. Στρούγγαρις—Δημήτριος Β. Χαλκιᾶς. —Ἰωάννης Β. Μπαζάκος.—Δ. Βερίτζης.—Φώτιος Ἀθ. Πανούσης.— Ἡγούμενος Βέλιαννης Δοσίθεος Ϙ. —Ἀνδρέας Σ. Τριανταφύλλου.— Φώτιος Παπαγιάννης. —Ν. Γ. Τριανταφύλλης.— Θωμᾶς Δ. Χρηστίδης διδάσκαλος.—Εὐάγγελος Κ. Γεωργιάδης.— Βασίλειος Γ. Δαδάνης.— Εὐάγγελος ἱερεύς.— Παπᾶ Χαράλαμπος.— Ἰωάννης Δημητρίου.— Κωνσταντῖνος Οἰκονομίδης. —Ὁ πρωθιερεὺς ἐφημέριος καὶ πνευματικὸς Κουκλιοῦς Φώτιος Παπᾶ Ἀθανασίου ἐκ Βαλανιδιᾶς.— Χρῆστος Δημητρίου ἐκ Βαλανιδιᾶς.—Χρῆστος Ἰωάννου

Οἱ ἐν Πρεβέζῃ ἀξιότιμοι κύριοι.

Ἀρχιμανδρίτης Χρηστοφόρος. —Σπυρίδων ἱεροδιάκονος Γκινάκας.— Βασίλειος Θ. Μπάλκος.—Γεώργιος Τσακαλῶτος.— Ἀ Κ. Μαμμάτης. —Γεώργιος Νούσιας.—Κωνσταντῖνος Κότσης —Κωνσταντῖνος Σ. Λαζαρος. — Ἰωάννης Σ. Σαντορινιός.— Ἀναστάσιος Α. Μαλτέζος.— Ἰωάννης Σ. Τσικνιᾶς. — Κωνσταντῖνος Σταμουλάκης ἱεροψάλτης. — Νικ. Κράχτης.

Οἱ ἐν Σιατίστῃ ἀξιότιμοι κύριοι.

Γεώργιος Παπανικολάου ἰατρός.— Οἰκονόμος χατζῆ παπᾶ Βασίλειος. — Ἀρχιμανδρ. Θεόφιλος Ἰωαννίτης. —Σωτήριος Μ Γκίμπας. —Παπᾶ Λάζαρος Δημητρίου.— Παπᾶ Λάζαρος Παπανικολάου.—Θεόδωρος Ἰ. Γκίμπας. —Μιλτιάδης Κ.χατζῆ Ἰωάννου.—Κωνσταντῖνος ἱεροδιάκονος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΔΟΣΙΣ

ΤΟΥ ΡΑΒΒΙΝΟΥ ΙΣΑΑΚ Μ.

Ἡ μοναδικὴ ὑποδοχή, ἧς ἔτυχεν ὁ **Ῥαββῖνος Ἰσαὰκ Μ.**, καταναλωθέντων ἐν διαστήματι μηνὸς τετρακισχιλίων αὐτοῦ ἀντιτύπων, καὶ αἱ ἐξακολουθοῦσαι ἔτι καθ' ἑκάστην ζητήσεις, μᾶς ἐνθαρρύνουσι νὰ προβῶμεν καὶ εἰς δευτέραν ἔκδοσιν. Ὁ Ῥαββῖνος Ἰσαὰκ Μ. δύναται νὰ ὀνομασθῇ τὸ βιβλίον τῆς ἡμέρας. Ἄνευ ἀναγγελιῶν εἰς τὰς ἐφημερίδας, ἄνευ τοιχοκολλήσεων, ἄνευ ῥεκλαμῶν καὶ διαφημίσεων, μόνον μὲ τὴν ἰδικήν του δύναμιν καὶ ἀξίαν, ἧς μέρος εἶχεν ἐπιδείξει ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς «Ἀναπλάσεως», κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ κατακτήσῃ ὅσον κανὲν ἄλλο βιβλίον ὄχι μόνον τῆς σοβαρᾶς, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἐλαφρᾶς φιλολογίας. Ἕως τώρα τὸ ἑλληνικὸν Κοινὸν κατεκρίνετο, ὅτι ἀποφεύγει τὴν ἀνάγνωσιν ἐποικοδομητικῶν βιβλίων, καὶ συναρπάζεται μόνον ἀπὸ μυθιστορήματα ἐξεγείροντα νοσηρὰν περιέργειαν καὶ δηλητηριάζοντα τὰ ἤθη. Ἀλλ' ὁ Ῥαββῖνος Ἰσαὰκ Μ. μᾶς ἔκαμε τὴν παρήγορον ἀποκάλυψιν, ὅτι ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης δύναται μετ' ἰσχυροτέρου ἐνδιαφέροντος νὰ ἐγκύψῃ εἰς ἀναγνώσματα θρησκευτικῆς ὕλης, ἀρκεῖ νὰ τῷ παρουσιασθῶσιν ὑπὸ μορφὴν διηνώδη, θελκτικὴν καὶ ἐπαγωγόν. Διὰ τοῦτο ὁ καθηγητὴς κ. Ν. Ἀμβράζης εἶνε ἄξιος μεγίστης εὐγνωμοσύνης. Ἐὰν καὶ ἄλλοι ἀκολουθήσωσι τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς πρῶτος διήνοιξεν, ἐπωφεληθεὶς ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ῥαββίνου Ἰσαὰκ Μ., ἡ θρησκευτικὴ γνῶσις θὰ κυκλοφορήσῃ εὐρύτατα εἰς ὅλα τὰ κοινωνικὰ ἡμῶν στρώματα, καὶ ἡ χριστιανικὴ ζωὴ δὲν θ' ἀργήσῃ νὰ κυριαρχήσῃ παρ' ἡμῖν μὲ ὅλα τὰ παρήγορα ἀποτελέσματά της ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ, οἰκογενειακοῦ, κοινωνικοῦ καὶ δημοσίου ἡμῶν βίου.

Βιβλιοπωλεῖον «Ἀναπλάσεως»

«Καὶ ἰδοὺ δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευόμενοι εἰς .....Ἐμμαούς.... Καὶ Αὐτὸς εἶπε πρὸς αὐτούς· Ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδί τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐλάλησαν οἱ Προφῆται· οὐ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστόν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν Αὐτοῦ Καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωσέως καὶ ἀπὸ πάντων τῶν Προφητῶν, διη μήνευεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς Γραφαῖς τὰ περὶ Αὐτοῦ».

(Λουκ. ΚΔ'. Κεφ.).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Ο ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ – ΙΜΜΑΝΟΥΕΛ

«Χινὲ χααλμὰ χαά, βεγιολέδεθ μπέν, βὲ καρὰθ σεμὸ Ἰμμανού-ὲλ. = Ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσει τὸ ὄνομα Αὐτοῦ Ἐμμανουήλ».

Ὅτε πρὸ πενταετίας ὡς σχολάρχης ὑπηρέτουν τὴν πατρίδα ἐν Κορίνθῳ, διήρχετο ἐξ αὐτῆς ὁ ἐξ Ἠπείρου ἑβραῖος Ἰσαὰκ Μ., εἷς τῶν λογιωτάτων Ἰσραηλιτῶν, φιλολογικώτατα κατηρτισμένος εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἣν ὁμιλεῖ, ὡς ὀλίγοι τῶν Ῥαββίνων, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐγκατέστατος, ἅτε τελειόφοιτος τοῦ Γυμνασίου τῶν Ἰωαννίνων. Διετελοῦμεν ὄντες φίλοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1872, ὅτε ἐκεῖνος μὲν ἐσπούδαζε τὴν Ἑβραϊκὴν φιλολογίαν καὶ τὸ Τωρὰ (1) ἐν τῇ κατὰ τὸ Χάσκιοϊ τότε μεγάλῃ Ἑβραϊκῇ Σχολῇ, ἐγὼ δὲ τὴν θεολογίαν ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ Σχολῇ. Κατὰ τὰ χρυσᾶ ἀληθῶς ἐκεῖνα τῆς νεότητος ἡμῶν ἔτη, ὁσάκις συνηντώμεθα ἐν Γαλατᾷ, κατὰ τὰς διακοπὰς τῶν μαθημάτων, εὐτύχημα ἐθεωροῦμεν τὴν συνάντησιν, ἡδέως τῆς φίλης ἀναμιμνησκόμενοι Πατρίδος, καὶ

(1) Ἑβραϊστὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη καλεῖται Τωρά, Νεβιΐμ, οὐκεθοβὶμ= Νόμος, Προφῆται, ἁγιόγραφα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔστιν ὅτε καὶ εἰς θρησκευτικὰς ἀσχολούμενοι συζητήσεις, αἵτινες, ἕνεκα τῆς νεανικῆς ἀμφοτέρων ζωηρότητος, καὶ δὴ—εἰρήσθω ἡ ἀλήθεια—καὶ τῆς φανατικότητος, εἰς οὐδὲν ἀπέληγον συμπέρασμα. Ὁ Ἰσαὰκ ἐφανατίζετο ὑπὸ τῶν Ῥαββίνων του εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον. Δι' αὐτὸν τὸ Ταλμοὺδ ἦν ἀνώτερον τοῦ Τωρά· ἄνευ τοῦ Ταλμοὺδ τὸ Τωρὰ οὐδεμίαν εἶχεν ἀξίαν. Οὕτως ἐδιδάσκετο ὁ Ἰσαάκ, οὕτως ἐπίστευε, καὶ οὕτως ἐφρόνει. Οὐδὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ περὶ τῆς ἐλπίδος τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ Γεσούα Μασίαχ, τοῦ Σωτῆρος καὶ λυτρωτοῦ τοῦ κόσμου.

— Ἄφες αὐτά, Νικόλαε, μοὶ ἔλεγε· τὸ Ταλμοὺδ ἀδύνατον νὰ πλανᾶται. Ἀλλά, καίτοι φανατικώτατος, ὁ Ἰσαὰκ εἶχε καλλίστην καρδίαν, ὁσάκις διετέλει ἐλεύθερος τῆς Ταλμουδικῆς ἐπιρροῆς. Τούτου δ' ἕνεκα, ὁσάκις ἐλησμόνει τὸ Ταλμούδ, ἦν ἄριστος φίλος. Ἐπειδὴ δ' ἐνίοτε ἐδείκνυον, ὅτι δυσηρεστούμην ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς φανατικότητος, οἱονεὶ μεταμελόμενος, ἔλεγέ μοι δυσανασχετῶν :

— Τί νὰ γείνῃ; Εἶμαι, ὡς βλέπεις, ἠναγκασμένος ἐκ τῶν σπουδῶν μου. Οὕτω διδάσκομαι. Ὡς ἄνθρωπος, σὲ ἀγαπῶ ὡς πατριώτην μου, ὡς φίλον μου . . . . . Ὡς Ἰουδαῖος, σὲ μισῶ ὡς Χριστιανόν . . . .

Καὶ εἶχε δίκαιον ! Οὕτως ἀνεγίνωσκεν ἐν τῷ Ταλμούδ, καὶ οὕτως ἐφρόνει. Ἔπασχεν ὅ,τι ὁ τυφλός. Δὲν εἶχε τὸ εὐτύχημα νὰ ἴδῃ καὶ γνωρίσῃ τὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης. Οὐδέποτε εἶχε γνωρίσει τὰς ὡραίας ταύτας τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου λέξεις· (Ε'. 44) «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ἡμᾶς . . . »

Καὶ ὅμως ὁ Ἰσαὰκ εἶχε ζῆλον Θεοῦ, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν (1). Ἐνηργεῖτο καὶ ἐν αὐτῷ, ὅπως καὶ παρ' ἅπασι τοῖς ὁμοφύλοις αὐτοῦ, τὸ «μυστήριον», περὶ οὗ ὁ Θεῖος Παῦλος ὁμιλεῖ (2). «Πώρωσις ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ . . . . ἄχρις οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ». Τοιοῦτος ἦτο ὁ φίλος καὶ συμπολίτης μου Ἰσαάκ.

---

(1) Ῥωμαίους Ι'. 3.
(2) Ῥωμαίους ΙΑ'· 25.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

Συνάντησις μετὰ τοῦ Ἰσαὰκ ἐν Κορίνθῳ. Φιλοξενία αὐτοῦ.

Πολὺς εἶχε παρέλθει χρόνος, ἀφ' οὗ δὲν εἴχομεν ἐπανίδει ἀλλήλους. Ἐνεθυμούμην ὅμως αὐτὸν ἐνίοτε, ἠγνόουν δ' ἐντελῶς τί εἶχεν ἀπογείνει, ὅτε παρ' ἐλπίδα, ὡς ἀρχόμενος τοῦ διηγήματος τούτου εἶπον, ἐπανεῖδον αὐτὸν διερχόμενον ἐκ Κορίνθου.

— Ἰσαάκ!

— Νικόλαε!

Ἦσαν αἱ πρῶται καὶ ταὐτόχρονοι λέξεις, δι' ὧν προσεφωνήσαμεν ἀλλήλους. Κατῆλθε διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς ἁμάξης. Ἐδεξιώθην αὐτὸν φιλικώτατα. Μοὶ διηγήθη τὰ τοῦ βίου του. Μοὶ εἶπεν, ὅτι εἶνε ῥαβδῖνος ἓν τινι τῶν ἐνοριῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ὅτι πορεύεται εἰς τὴν πατρίδα πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν συγγενῶν του· ὅτι καθ' ὁδὸν ἠσθένησε, καὶ ἤδη κατήχετο ὑπὸ πυρετοῦ· ὅτι, ἐὰν εὕρισκεν ἐν Κορίνθῳ καλὸν ξενοδοχεῖον, θὰ διέκοπτε τὸ ταξείδιον μέχρι βελτιώσεως τῆς ὑγείας του.

— Δὲν ἐπίστευον, Ἰσαάκ, τῷ εἶπον, ὅτι τόσον ταπεινὴν περὶ ἐμοῦ θὰ εἶχες ἰδέαν! Ἀφοῦ ἔχεις ἐνταῦθα φίλον ἀρχαῖον καὶ πατριώτην, εἶνε περιττὸν νὰ ζητῇς ξενοδοχεῖον, καὶ μάλιστα ἀσθενὴς ὤν . . . Θὰ θεωρήσω εὐχαριστησίν μου μεγίστην, ἐὰν εὐαρεστηθῇς νὰ δεχθῇς τὴν ταπεινὴν φιλοξενίαν τοῦ φίλου σου, μέχρις οὗ ἀναρρώσας, δυνηθῇς νὰ ταξειδεύσῃς. . . .

— Δὲν ἐπεθύμουν, εἶπε, νὰ σᾶς δώσω βάρος . . . .

Ἐδέχθη. Προσεπάθησα, τό γ' ἐπ' ἐμοί, νὰ ἀνακουφίσω αὐτὸν πυρέσσοντα καὶ πάσχοντα, ἀναμιμνῃσκόμενος τῆς λαμπρᾶς παραβολῆς τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου (Λουκ. Ι'. 30 καὶ ἑξ.). Περιεποιήθην αὐτόν, συνῳδὰ τῇ εὐαγγελικῇ ἐντολῇ, καὶ ἡ ὑγεία τοῦ Ἰσαὰκ ὁσημέραι ἐβελτιοῦτο.

Οἰκογενειακὴ λατρεία. Τὸ Θ'. Κεφ. τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου. Ὁ Ἔλ Γκιμπόρ.

Ἦτο ἡ κυριακὴ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως. Ὁ Ἰσαὰκ εἶχεν ἐντελῶς ἀναρρώσει καὶ ἔμελλε τὴν ἐπαύριον νὰ ἀναχωρήσῃ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τὴν οἰκογενειακὴν ἡμῶν λατρείαν, τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀνέγνωμεν τὸ Θ'. κεφάλαιον τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου.

Ὁ Ἰσαὰκ παρεκάλεσε νὰ τῷ ἐπιτρέψωμεν νὰ λάβῃ μέρος, καὶ ἀναγνώσῃ καὶ αὐτὸς τὸν προφήτην ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ, γένηται δ' ἔπειτα ἡ ἐξέτασις καὶ ἡ ἑρμηνεία αὐτοῦ ἑλληνιστί.

Ἐδέχθημεν εὐχαρίστως.

Ὁ Ἰσαάκ, λαβὼν τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον, ἤρξατο ἀναγινώσκων τὸ Θ'. Κεφάλαιον τοῦ Ἡσαΐου οὕτωσί :

— «Γεσάγια—hé, Κέ γέλεδ γιουλὰδ λανού, μπὲν νιτὰν λανού, βατεχὶ ἀμισρὰ ἀλσιγμό, βαγικρὰ σεμὸ πέλε. γιοέτς, ἔλ Γκιμπόρ, ἀδὶ ἄδ, σὰρ σαλώμ».

Καὶ μετέφρασε ταῦτα μόνος εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὡς ἑξῆς :

— «Διότι παιδίον ἐγεννήθη εἰς ἡμᾶς, Υἱὸς ἐδόθη εἰς ἡμᾶς, καὶ ἡ ἐξουσία θέλει εἶσθαι ἐπὶ τὸν ὦμον Αὐτοῦ καὶ τὸ Ὄνομα Αὐτοῦ θέλει καλεσθῆ Θαυμαστός, Σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός, Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, Ἄρχων εἰρήνης».

— Παράδοξον ! εἶπεν ὁ Ἰσαάκ, περατώσας τὴν μετάφρασιν τοῦ ἑβραϊκοῦ χωρίου.

Περὶ τίνος παιδίου ὁμιλεῖ ἐνταῦθα ὁ Προφήτης, καὶ τίνος ἕνεκα ἐξελέξασθε πρὸς μελέτην τὸ χωρίον τοῦτο σήμερον ;

— Διότι, τῷ ἀπεκρίθην, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἑορτάζομεν μετ' εὐγνωμοσύνης τὴν ἀνάμνησιν τοῦ μοναδικοῦ καὶ ἐξόχου ἐν τῇ ἱστορίᾳ γεγονότος — τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου ἐκείνου, ὅπερ, κατὰ τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν, ὃν πρὸ μικροῦ ἀνέγνωτε, καλεῖται καὶ εἶνε Ἔλ Γκιμπόρ = Θεὸς ἰσχυρός.

— Περὶ τίνος δηλαδή ; ἠρώτησεν ὁ Ἰσαάκ.

— Περὶ τοῦ Μεσσίας, τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου· ἀπήντησα.

— Αὐτὸ εἶνε τὸ παιδίον, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ἐνταῦθα ὁ Προφήτης ; ἠρώτησεν ὁ Ἰσαάκ.

— Ἡ ἱστορία, ἀπεκρίθην, καὶ 450 ἑκατομμύρια Χριστιανῶν τὸ βεβαιοῦσιν· ὁ Ἡσαΐας καὶ πάντες οἱ Προφῆται τὸ κηρύττουσιν.

— Ἐγὼ ἔμαθον ἐν τῷ Ταλμούδ, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ, ὅτι τὸ παιδίον τοῦτο εἶνε υἱὸς τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Τοῦ Ἡσαΐου, λέγεις, Ἰσαάκ : τὸν ἠρώτησα. Ἐμελέτησας τὰ σχετικὰ χωρία τοῦ Ἡσαΐου μόνος, ἐλεύθερος τῶν Ταλμουδικῶν πλανῶν καὶ τῆς ῥαββινικῆς ἐπιρροῆς, ἵνα κρίνῃς, ἂν τὸ παιδίον, ὅπερ καλεῖται «Ἐλ Γκιμπόρ = Θεὸς ἰσχυρός», ἦνε δυνατὸν νὰ ἦνε υἱὸς τοῦ Ἡσαΐου ;

— Ὁμολογῶ εἰλικρινῶς, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ, ὅτι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο κυμαίνομαι. Δέν με πείθουσιν ἐπαρκῶς οἱ Ῥαββῖνοι καὶ τὸ Ταλμούδ... αὐτὸ εἶνε ἀληθές. Ἀλλὰ τί νὰ εἴπω : Ζητῶ νὰ φωτισθῶ.

— Ἂν εἰλικρινῶς ποθῇς τὴν ἀλήθειαν, ἀδελφὲ Ἰσαάκ, τῷ εἶπον, ὁ Κύριος θά σε φωτίσῃ. Ζήτησον αὐτὴν ἐν ἁπλότητι καρδίας καὶ ἐν ταπεινώσει, καὶ θέλει σοι δοθῇ. «Ὁ πατὴρ θά σὲ ἐλκύσῃ».(1)

Ποῖον τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Προφήτης Ἡσαΐας.

Ὄχι Μαχὲρ-σαλὰλ-βάζ, ἀλλ' ὁ Ἐμμανουήλ.

— Ἰδοὺ αἱ ἀπορίαι μου, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ. Ἰδού, εἰς τὸν 3ον στίχον τοῦ Η΄ Κεφαλαίου τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου ἀναγινώσκω :

Καί, λαβὼν τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον τῆς Ἁγ. Γραφῆς, ἤρξατο μεταφράζων εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὰ ἑξῆς :

— «Καὶ προσῆλθον πρὸς τὴν προφήτισσαν, ἥτις συνέλαβε καὶ ἐγέννησεν υἱόν ...» Ἰδοὺ λοιπόν, ἀνέκραξεν ὁ Ἰσαάκ, ἰδοὺ ὁ υἱός, ἰδοὺ τὸ παιδίον ...

— Ἐξακολούθησον, τῷ εἶπον, καὶ ἀποτελείωσον τὸν 3ον στίχον ὁλόκληρον, καὶ τότε ἐξάγαγε τὸ συμπέρασμά σου.

Καὶ ὁ Ἰσαὰκ ἐξηκολούθησεν ἀναγινώσκων καὶ μεταφράζων :

— «Καὶ εἶπε Κύριος πρός με· Κάλεσον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Μαχὲρ—σαλὰλ—χὰς —βάζ».

— Πῶς ὀνομάζεται, ἠρώτησα τὸν Ἰσαάκ, πῶς ὀνομάζεται τὸ παιδίον τοῦ Ἡσαΐου ;

— Μαχὲρ—σαλὰλ—χὰς—βάζ, ἀπεκρίθη ὁ Ἰσαάκ.

— Τίς καλεῖ, τίς ὀνομάζει τὸ ὄνομα αὐτοῦ ; ἠρώτησα.

---

(1) Ἰωάν. ΣΤ΄. 44.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἡσαΐας, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ.

Ἀνάγνως, παρακαλῶ, εἶπον τότε, ἀνάγνως ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ αὐτοῦ Προφήτου Ἡσαΐου, δηλ. τὸν 14 στίχον τοῦ Ζ' Κεφαλαίου.

Καὶ ὁ Ἰσαάκ ἀνέγνω τὰ ἑξῆς εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν :

— «Χιννὲ ἁαλμά, χαρά, βαγιολεδεθ μπέν, βὲ καρὰθ σεμὸ Ἰμμανουέλ».

Καὶ μετέφρασεν :

— «Ἰδού, ἡ Παρθένος θέλει συλλάβει, καὶ γεννήσει υἱόν, καὶ θέλει καλέσει τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ».

— Μὴ λησμονῇς, ὅμως εἶπον τῷ Ἰσαάκ, ὅτι ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ στίχου τούτου ὑπάρχουσι τὰ ἑξῆς :

— «Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος Αὐτὸς θέλει σᾶς δώσει σημεῖον».

— Οὐδόλως, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ.

Τότε εἶπον εἰς τὸν Ἰσαάκ :

— Σκέφθητι καὶ πρόσεχε εἰς τὰ ἑξῆς: Ὁ υἱὸς τοῦ Ἡσαΐου ὀνομάζεται Μαχὲρ-σαλὰλ-χὰς-βάζ· ὁ Υἱὸς τῆς Παρθένου ὀνομάζεται Ἐμμανουήλ. Ὁ Μαχὲρ-σαλλὰ-χὰς-βὰζ γεννᾶται ἐκ τῆς Προφητίσσης, τῆς γυναικὸς τοῦ Ἡσαΐου, τῆς ἐγγίμου δηλ., ἐνῷ ὁ Ἐμμανουὴλ γεννᾶται ἐκ τῆς Παρθένου. Βλέπεις, καὶ αἱ μητέρες εἶνε ὅλως διάφοροι, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν παιδίων ὅλως διάφορα.

Ἐξηκολούθησα δὲ τότε λέγων :

— Παρατήρησον, παρακαλῶ, Ἰσαάκ· παρατήρησον προσεκτικῶς τὰ ἑξῆς : Ὁ Προφήτης Ἡσαΐας, τὴν μὲν Παρθένον, τὴν Μητέρα τοῦ Ἐμμανουήλ, ἐκφέρει διὰ τοῦ ἄρθρου ἁ· ἁαλμά, λέγει, ἡ Παρθένος, δηλ. ἡ μία, ἡ γνωστή, ἡ ὡρισμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Παρθένος, ἵνα γένηται μήτηρ τοῦ Ἐμμανουήλ, ἐνῷ ἡ μήτηρ τοῦ Μαχὲρ-σαλὰλ-χὰς βὰζ εἶνε ἡ Προφήτισσα, ἡ σύζυγος δηλ. τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου. Οὐδεμία σχέσις, οὐδεμία ὁμοιότης μεταξὺ τῆς ἐγγίμου προφητίσσης καὶ τῆς Παρθένου.

— Ἀλλὰ καὶ τὸ ἑξῆς, ἐξηκολούθησα λέγων, καὶ τὸ ἑξῆς εἶνε ἀξιοπαρατήρητον. Ἐπειδὴ ὁ Ἄχαζ, βεβαίως ἕνεκα ἀπιστίας, ἀρνεῖται νὰ ζητήσῃ σημεῖον παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ βάθος ἢ εἰς τὸ ὕψος ἄνω, Αὐτὸς ὁ Κύριος, Χοὺ Ἀδονάγι, μόνος, ἐξ ἰδίας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εὐσπλαγχνίας, θέλει δώσει σημεῖον, μοναδικόν, παράδοξον, ὑπερφυές, τὴν συγκατάβασιν δηλ. τοῦ Θεοῦ μέχρι τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀληθῶς «ὁ λόγος (ἀδαμπὰρ) σὰρξ (ἄνθρωπος) ἐγένετο» (1). Τοῦτο δὲ συντομώτατα ἐκφράζει ἡ λέξις Ἐμμανουήλ, ἥτις σημαίνει τὸν Θεὸν ἄνθρωπον γενόμενον, ἐν μιᾷ λέξει, Θεάνθρωπον, ὅπως φρονοῦσιν ὅλαι αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι (Ιμ-ανου-ὲλ· Ιμ=μετά, ἀνοὺ=ἡμῶν. Ἔλ =ὁ Θεός). Ἰδού, αὐτὸ εἶνε τὸ θεῖον σημεῖον· ἡ ἕνωσις δηλ. τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῷ ἡ γέννησις ἡ φυσικὴ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡσαΐου, τοῦ Μαχὲρ-σαλλὰ-χὰς-βάζ, δὲν εἶνε σημεῖον.

Τί σημαίνει ἀλμά. Καὶ ὅτι ἡ ἀλμᾶ τοῦ Ἡσαΐου δὲν εἶνε ἡ γυνή του ἡ προφήτισσα, ἀλλ' ἡ Παρθένος μήτηρ τοῦ Ἐμμανουήλ.

| Ἀρχίζω νὰ φωτίζωμαι ὀλίγον, ἀνέκραξεν ὁ Ἰσαάκ. Ἀλλ' ἔχω εἰσέτι ἀπορίας τινάς. Ἂς σαφηνίσωμεν, παρακαλῶ, τὸ κείμενον τοῦ Προφήτου· Ἰδού, τί λέγει ἐν Κεφαλ. Ζ'. στίχῳ 14ῳ. Καὶ ὁ Ἰσαὰκ ἀνέγνω :

— «Λαχὲν γιτὲν Ἀδονάγι χοὺ λαχὲμ ὅθ. Χιννὲ ἁλμὰ χαρά, βαγιολέδεθ μπέν, βεκαρὰθ σεμὸ Ἰμμανού-ελ».

Καὶ μετέφρασε :

— «Διὰ τοῦτο θὰ δώσῃ Αὐτὸς ὁ Κύριος εἰς ὑμᾶς σημεῖον. Ἰδοὺ ἡ Ἀλμὶ ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσει (κιρὰθ, γ'. ἑνικόν, θηλυκὸν πρόσωπον) τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ».

— Ποῖαι λοιπὸν εἶνε αἱ ἀπορίαι σας εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, φίλε Ἰσαάκ; ἠρώτησα.

— Ἰδού! εἶπεν ὁ Ἰσαάκ· ἔμαθον καὶ παρὰ τῶν Ῥαββίνων, καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἐμελέτησα ἐν τῷ Ταλμούδ, ὅτι ἡ λέξις Ἀλμὰ δὲν σημαίνει παρθένον, ἀλλὰ νεαρὰν γυναῖκα. Οὕτως ἐξηγοῦντες αὐτὴν οἱ Ῥαββῖνοι, ἀναφέρουσι τὴν λέξιν εἰς τὴν νεαρὰν γυναῖκα τοῦ

(1) Ἰάν. Α'. 14.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡσαΐου. Ἡ Παρθένος ἢ τὸ κοράσιον καλεῖται ἑβραϊστὶ μπεθουλά, ὑποκοριστικὸν τῆς λέξεως μπὰθ=κόρη θυγάτηρ.

— Οὕτως ἐμάθετε παρὰ τῶν Ῥαββίνων καὶ τοῦ Ταλμούδ; ἠρώτησα τὸν Ἰσαάκ. Ἂν ὅμως ἐκ πλείστων χωρίων τοῦ Τωρὰ νεβιὶμ οὐκεθοβίμ (=τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης) ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡ λέξις ἀλμὰ σημαίνει Παρθένος καὶ νεᾶνις, κόρη ἀπείρανδρος, ὅπως ἡ λέξις μπεθουλὰ=κοράσιον, τί θὰ εἴπητε τότε;

— Θὰ εἴπω, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ, θὰ εἴπω, ὅτι ἡ ἀλήθεια εὑρίσκεται παρὰ τοῖς χριστιανοῖς, καὶ ὅτι ἡ καρδία τοῦ Ἰσραὴλ ἐπωρώθη .... Θὰ εἴπω, ὅτι σεῖς εἶσθε τὰ ἀληθῆ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, οἱ ἀληθεῖς πιστοί, ὁ ἀληθὴς Ἰσραήλ, καὶ ὅτι ἡμεῖς ....

— Ἄκουσον λοιπόν, Ἰσαάκ, τῷ εἶπον· ἀλλ' ἄκουσον ἐν εἰλικρινείᾳ καὶ εὐθύτητι καρδίας. Πρόκειται νὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡ λέξις ἀλμά, σημαίνει παρθένον, καὶ μόνον παρθένον, καὶ οὐχὶ νεαρὰν γυναῖκα ἔγγαμον, καὶ ὅτι ἡ λέξις αὕτη εἶνε συνώνυμος τῇ λέξει μπεθουλά. Καὶ πρῶτον· πόθεν παράγεται ἡ λέξις ἀλμά: Γνωρίζεις κάλλιστα· ἐκ τοῦ ῥήματος ἀλὰμ=ἠδᾶν, ἰσχυρὸν εἶναι, χυμώδη εἶναι κ.λ.π., σημαίνει ἑπομένως ἡ λέξις τὴν κόρην, τὴν ἔφηβον.

Πῶς μετέφρασαν οἱ ἑβδομήκοντα τὴν λέξιν ἀλμά.

Ἔπειτα ἠρώτησα τὸν Ἰσαάκ:

— Οἱ Ο'. μεταφρασταί, οἵτινες ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ πρωτοτύπου μετέφρασαν ὁλόκληρον τὴν Παλαιὰν Διαθήκην εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κατὰ τὸ ἔτος 285 περίπου π. Χ. τίνες ἦσαν; Χριστιανοὶ ἢ Ἑβραῖοι;

— Ἑβραῖοι βεβαίως, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ, ἀφοῦ ἔζων 285 ἔτη π. Χ.

— Ἐγνώριζον τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καλῶς; τί φρονεῖς; ἠρώτησα.

— Βεβαίως, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ· ἐγνώριζον καλῶς καὶ τὴν ἑβραϊκὴν καὶ τὴν ἑλληνικήν, ἀφοῦ μετέφρασαν ἐκ τῆς μιᾶς γλώσσης εἰς τὴν ἄλλην.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Πῶς μετέφρασαν οἱ Ο' μεταφρασταὶ τὴν λέξιν ἀλμή ; ἠρώτησα.

Ἠνοίξαμεν τότε τὸ κείμενον τῶν Ο' καὶ ἀνέγνωμεν :

« Ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν κ.λ.π.».

— Λοιπόν, εἶπον τῷ Ἰσαάκ, οἱ Ο' μετέφρασαν τὴν λέξιν ἀλμὰ διὰ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως Παρθένος Εἶχον οἱ Ο' συμφέρον τι θρησκευτικὸν μεταφράσαντες οὕτω ;

— Βεβαίως οὐχί, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ· οὐδὲν συμφέρον εἶχον, ἀφοῦ ἦσαν Ἑβραῖοι. Ἀλλὰ πιθανὸν οἱ Ο' νὰ μὴ μετέφρασαν καλῶς. Μὴ λησμονεῖτε, ὅτι ὑπεσχέθητε νὰ μοι ἀποδείξητε διὰ διαφόρων χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅτι ἡ λέξις ἀλμὰ εἶνε συνώνυμος τῇ λέξει μπεθουλά, καὶ ὅτι σημαίνει Παρθένον, ἄνανδρον κόρην, ἀπείρανδρον.

Ῥεβέκκα ἡ σύζυγος τοῦ Πατριάρχου Ἰσαὰκ διαψεύδουσα τοὺς Ῥαββίνους.

— Εὐχαρίστως, Ἰσαάκ. Αὐτὸ ἐπιθυμῶ καὶ ἐγώ, διὰ νὰ φανῇ ἡ ἀλήθεια. Λάβε, παρακαλῶ, τὸ Τωρά. Ἐγὼ θέλω σε παραπέμπει εἰς τὰ παράλληλα χωρία, καὶ σὺ μόνος θέλεις εὑρίσκει αὐτὰ καὶ ἀναγινώσκει εἰς τὴν πρωτότυπον γλῶσσαν, καὶ ὑμοῦ θέλομεν μεταφράζει. Εὑρέ, παρακαλῶ, εἶπον τότε τῷ Ἰσαάκ, εὑρὲ τὸν 43 στίχον τοῦ ΚΔ' Κεφαλαίου τοῦ Μπερεσίθ (1) (Γενέσ ΚΔ' 43). Τί ἀναγινώσκεις ;

Καὶ ὁ Ἰσαάκ ἀνέγνω :

— « Χιννὲ ἀνοχὶ νιτσὰβ ἀλὲν χαμάγιμ. Βὲ χαγιὰ ἀαλμὰ κτλ.»

Καὶ μετέφρασεν :

— « Ἰδού, ἐγὼ ἵσταμαι πλησίον τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος καὶ ἡ κόρη, ἥτις ἐξέρχεται, διὰ νὰ ἀντλήσῃ κλπ.».

— Περὶ τίνος πρόκειται ἐνταῦθα, Ἰσαάκ ; τὸν ἠρώτησα.

---

(1) Ἕκαστον βιβλίον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῷ ἑβραϊκῷ πρωτοτύπῳ ὀνομάζεται ἐκ τῆς πρώτης λέξεως τοῦ Α' Κεφ. Π. χ. τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης, ἡ Γένεσις, καλεῖται ἑβραϊστὶ **Μπερεσίθ**, διότι αὕτη ἡ λέξις ὑπάρχει εἰς τὸν πρῶτον στίχον τοῦ α' κεφαλαίου. **Μπερεσίθ**=ἐν ἀρχῇ.

— Πρόκειται, εἶπε, περὶ τῆς Ῥεβέκκας. Ὁ Ἐλιέζερ, ὁ δοῦλος τοῦ Ἀβραάμ, παρακαλεῖ τὸν Κύριον νὰ εὐδοκήσῃ, ὥστε ἡ πρώτη ἀλμά, κόρη, παρθένος, ἣν θὰ συναντήσῃ, νὰ ἦνε ἡ ὁρισθεῖσα εἰς γυναῖκα τοῦ Ἰσαάκ.

— Ἐνταῦθα, ἠρώτησα, ἡ λέξις ἀλμὰ ἀποδίδεται εἰς τὴν Ῥεβέκκαν, ἔγγαμον οὖσαν ἢ ἄγαμον; Ὅτε τὸ πρῶτον συνήντησεν αὐτὴν ὁ Ἐλιέζερ καὶ καλεῖ ἀλμά, ἡ Ῥεβέκκα ἦτο ἔγγαμος, ὡς ἡ προφήτισσα, ἡ γυνὴ τοῦ Ἡσαΐου, ἢ ἄγαμος καὶ παρθένος;

— Βεβαίως, ἀπεκρίθη ὁ Ἰσαάκ, εὑρισκόμενος προφανῶς εἰς ἀπορίαν, βεβαίως ἡ λέξις ἀλμὰ ἐνταῦθα σημαίνει παρθένον, κόρην ἄγαμον, διότι τοιαύτη ἦτο ἡ Ῥεβέκκα, πρὶν ἢ γένηται γυνὴ τοῦ Ἰσαάκ. Περίεργον! ἀνέκραξε. Πῶς μέχρι τοῦδε ποτὲ δὲν παρετήρησα τοῦτο; Πῶς οἱ Ῥαββῖνοι οὐδέποτέ μοι ἔδειξαν τὸ χωρίον τοῦτο; . . . Ἀρχίζω κάπως νὰ φωτίζωμαι . . . Θεέ μου! τί φοβερόν! . . . Μήπως ἐπλανώμην μέχρι τοῦδε;...

Ἔπειτα στραφεὶς με ἠρώτησε.

— Αὐτὸ μόνον τὸ χωρίον ὑπάρχει, ὅπου ἡ λέξις ἀλμὰ σημαίνει Παρθένον, καὶ εἶνε συνώνυμον τῇ λέξει μπεθουλά, ἢ καὶ ἄλλα χωρία ὑπάρχουσι παρόμοια;

— Πλῆθος ἄλλων τοιούτων χωρίων ὑπάρχει. Ἄνοιξον, παρακαλῶ, Ἰσαάκ, τὸ Βεέλε σεμὸθ (Ἐξόδου Β'. 8).

Ὅπου καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσέως διαψεύδει τοὺς Ῥαββίνους.

Καὶ ὁ Ἰσαὰκ ἀνοίξας εὗρε τὸν 8ον στίχον τοῦ Β' Κεφαλαίου τῆς Ἐξόδου.

— Τί ἀναγινώσκεις; τὸν ἠρώτησα.

Καὶ ὁ Ἰσαὰκ ἀνέγνω:

— «Βατόμερ λὰχ μπὰθ παρό, λεχί, βατέλεχ ἀαλμὰ κ.τ.λ.π.»

Καὶ μετέφρασε τὸν στίχον τοῦτον ὡς ἑξῆς:

— «Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὴν ἡ θυγάτηρ τοῦ Φαραώ, ὕπαγε. Καὶ ὑπῆγε τὸ κοράσιον, καὶ ἐκάλεσε τὴν μητέρα τοῦ παιδίου.»

— Τί παρατηρεῖς ἐνταῦθα, Ἰσαάκ ; τὸν ἠρώτησα.

— Παρατηρῶ, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ, ὅτι ἡ θυγάτηρ τοῦ Φαραὼ τῆς Αἰγύπτου ὀνομάζει ἀλμὰ τὴν μικρὰν ἀδελφὴν τοῦ Μωϋσέως, ἥτις, κατ' ἐντολὴν τῆς μητρὸς αὐτῆς, ἐπετήρει τὸ βρέφος Μωϋσῆν, ἐκτεθειμένον ὂν ἐν τῷ ὕδατι.

— Ἡ μικρὰ ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσέως, ἠρώτησα, ἥτις καλεῖται ἐνταῦθα ἀλμά, ἦτο ἔγγαμος ἢ παρθένος ;

— Ἀναντιρρήτως, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ, καὶ ἐνταῦθα ἡ λέξις ἀλμὰ σημαίνει παρθένον, μικρὰν κόρην, ἄγαμον . . . . Μὲ ἔπεισας, Νικόλαε, ἀνέκραξε. Δὲν δύναμαι νὰ ἀρνηθῶ τὴν ἀλήθειαν. Βλέπω αὐτὴν καθαρὰ δι' αὐτοῦ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου.

Καὶ ὁ Ἰσαάκ, σταυρώσας τὰς χεῖρας, ἔμεινεν ἄναυδος. Οὐδὲν ἀπήντα.

Δὲν ἠρκέσθην ὅμως εἰς ταῦτα καὶ μόνα τὰ χωρία. Ἐπεθύμουν οὐδεμία νὰ ὑπολειφθῇ ἀμφιβολία εἰς τὸν νοῦν τοῦ φίλου μου Ῥαββίνου Ἰσαάκ.

Καὶ ἄλλα ἀκόμη πειστήρια περὶ τοῦ ὅτι ἀλμὰ εἶνε ἡ Παρθένος.

Τὸν παρέπεμψα ὅθεν καὶ ἀνέγνωμεν ὁμοῦ τοὺς Τεελὶν (Ψαλμ. ξη'. 26), τὰς Μισελὲ (Παροιμιῶν Λ'. 19), τὸ Σὶρ ἀσιρὶμ (Ἆσμα ἀσμάτων Α'. 3 καὶ ΣΤ'. 8), ἔνθα ἡ λέξις ἀλμά, καὶ πληθυντικῶς ἀλμόθ, σημαίνει Παρθένον, ἄγαμον, ἀπείρανδρον κόρην, οἵα ἦτο ἡ Κεχαριτωμένη Παρθένος, ἡ μήτηρ τοῦ Ἐμμανουήλ, καὶ οὐχὶ νεαρὰν γυναῖκα ἔγγαμον, οἵα ἦτο ἡ γυνὴ τοῦ Ἡσαΐου καὶ μήτηρ τοῦ Μαχὲρ-σαλὰλ-χὰς-βάζ, ὅπως κακῶς εἶχε διδαχθῇ παρὰ τῶν διδασκάλων ραββίνων αὐτοῦ, καὶ κακῶς ἐπίστευε μέχρι τοῦδε.

Παρέπεμψα δὲ τὸν Ἰσαὰκ καὶ εἰς τὰς μεταφράσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων μεταφραστῶν Ἀκύλα, Θεοδοτίωνος καὶ Συμμάχου, οἵτινες τὴν λέξιν ἀλμὰ διὰ τῆς λέξεως Παρθένος νεωτέρας μεταφράζουσι.

— Πέποιθα, φίλε Ἰσαάκ, τῷ εἶπον, ὅτι οὐδεμίαν πλέον ἔχεις ἀμ-

φιβολίαν. Ὁ Ἡσαΐας λέγων διὰ Πνεύματος Ἁγίου «Χιννὲ ἀαλμὰ κλπ.». = Ἰδοὺ ἡ Παρθένος», δὲν ἐννοεῖ βεβαίως, ὅτι ἡ Παρθένος αὕτη ἦτο γυνή του. Τοῦτο ἀναιρεῖ καὶ διαψεύδει αὐτὸς οὗτος λέγων εἰς τὸν 3ον στίχον τοῦ Η'. Κεφαλ.: «Καὶ προσῆλθον πρὸς τὴν Προφήτισσαν, ἥτις συνέλαβε κτλ.».

Ἑπομένως, ἐξηκολούθησα λέγων, οὔτε Ἐμμανουὴλ ὁ υἱὸς τῆς Παρθένου, εἶνε υἱὸς τοῦ Ἡσαΐου, διότι καὶ τοῦτο διαψεύδει αὐτὸς οὗτος ὁ Ἡσαΐας λέγων, ὅτι ἐνετάλη ὑπὸ τοῦ Κυρίου (Κεφ. Η'. 3) νὰ ὀνομάσῃ τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν Μαχὲρ-σαλὰλ-χὰς-βάζ, καὶ οὐχὶ Ἐμμανουήλ. Μένουσι λοιπὸν ὁ Ἡσαΐας καὶ ἡ προφήτισσα γυνή του, καὶ ὁ υἱὸς αὐτῶν Μαχὲρ-σαλὰλ-χὰζ βὰζ ὅλως ταπεινοὶ ἐνώπιον τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς αἰωνίου δόξης τῆς μόνης, τῆς ἐνάρθρως δηλουμένης ἁπλῶς, τῆς Παρθένου καὶ μητρὸς τοῦ Ἐμμανουήλ, τοῦ Θεανθρώπου Σωτῆρος καὶ Λυτρωτοῦ, «Ὅστις, κατὰ τὸν αὐτὸν Προφήτην Ἡσαΐαν, δι' ἡμᾶς Παιδίον ἐγεννήθη εἰς ἡμᾶς, Υἱὸς ἐδόθη εἰς ἡμᾶς . . . Καὶ τὸ ὄνομα Αὐτοῦ Θεὸς ἰσχυρὸς (Ἐλ-Γκιμπόρ), καὶ οὗ τὴν ὑπερφυᾶ γέννησιν μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἑορτάζομεν «οἱ πιστοὶ καὶ ἐπεγνωκότες τὴν ἀλήθειαν» (1).

Ἐγνώρισας καὶ σύ, φίλε Ἰσαάκ, τῷ εἶπον, τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ἢ ἀμφιβάλλεις εἰσέτι;

Τὰ ὄμματα τοῦ Ἰσαὰκ διανοίγονται καὶ ἐπικαλεῖται τὸν Ἐμμανουήλ.

Ὁ Ἰσαὰκ δὲν ἀπεκρίθη
Παρετήρησεν ἡμᾶς ἀτενῶς.
Ἐδάκρυσεν ἔπειτα καὶ ἐγονυπέτησεν.
Ἡμεῖς πάντες διετελοῦμεν ἐν ἀπορίᾳ.
Ὁ Ἰσαὰκ ἔμεινε ἐπί τινα λεπτὰ ἄφωνος. Ὑψώσας δ' ἔπειτα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀνέκραξεν ἑβραϊστὶ καὶ ἑλληνιστί:

— Ἀτὰ Ἰμμανουὲλ Μασσίαχ! Ὦ σύ, Ἐμμανουὴλ βασιλεῦ!

(1) Α' Τιμόθεον Δ'. 3.

Ἀριστοτέλειο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καβὼδ Γισραέλ! Δόξα τοῦ Ἰσραήλ! Ὅν ὁ μισητὸς ἐγὼ ἄχρι τοῦδε ἐμίσουν, ὃν ὁ τυφλὸς ἐγὼ ἕως τώρα παρεγνώρισα! Ἐλπὶς καὶ ὑπόσχεσις τοῦ Ἀδοναγὶ Τσεβαώθ, δός μοι ὀφθαλμοὺς νὰ Σε ἴδω! Ἀφαίρεσον Ἐλ Ἐλγιόν! τὸ πυκνὸν κάλυμμα τῆς Ταλμουδικῆς πωρώσεως ἐκ τῶν ἐσκοτισμένων ὀφθαλμῶν μου, ὡς ἀφήρεσας τοῦ ὁμοίου μου Σαοὺλ (Παύλου), καὶ κατάστησόν με ὡς ἐκεῖνον! Ὦ Ἐλ-Γκιμπόρ! Ὦ! Ἐλ-Σιαδάγ, ὦ Ἰμμανουέλ! Σῶσον τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν, ὦ ἐλπὶς τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῶν Πατέρων! Καβὼδ Γισραέλ! δέξαι κἀμὲ τὸν μέχρι τοῦδε, ἀγνοίας ἕνεκεν, διώκτην Σου! . . .

Ὁ Ἰσαὰκ ἠγέρθη τότε.

Ἠγέρθη γαλήνιος καὶ εὐδαίμων.

Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπήστραπτεν· ἠκτινοβόλει ἐξ ἐξωτερικῆς εὐχαριστήσεως καὶ χαρᾶς.

Ἐνόμιζέ τις, ὅτι θεῖόν τι κατηύγαζε τὴν μορφὴν αὐτοῦ.

Ἡ μετὰ νηστησίμων φαγητῶν λιτή μου τράπεζα ἦτο ἑτοίμη.

Ἐκαθήσαμεν.

Τοῦ υἱοῦ μου Ἀδριανοῦ ἀπαγγέλλοντος τὴν Κυριακὴν προσευχήν, ὁ Ἰσαὰκ τὸ πρῶτον ἤδη ἐποιήσατο τρίς, μετὰ μεγίστης εὐλαβείας, τὸ σημεῖον τοῦ ζωοποιοῦ Σταυροῦ.

Καίτοι ὑπῆρχε διὰ τὸν Ἰσαὰκ ἰδιαίτερον φαγητόν, οὔτ' ἔθιξεν αὐτό.

— Ἐπιθυμῶ, ἔλεγε νὰ ἑορτάσω ἐν νηστείᾳ τὴν γέννησιν τοῦ Ἐμμανουήλ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀναγέννησίν μου. Ἤμην νεκρὸς πνευματικῶς. Τώρα αἰσθάνομαι νέαν ζωήν. Τώρα κατανοῶ τὸ Τωρά. Τώρα ἐξηγῶ ὅσα ἄλλοτέ μοι ἐφαίνοντο σκοτεινότατα . . . .

Διηγήθη ἡμῖν τότε, πῶς ὅλως ἀσυνειδήτως ἐμελέτα τὰς Γραφάς.

Μας εἶπεν, ὅτι ἐπεχείρησέ ποτε νὰ μελετήσῃ εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν τὸ Μπερὶθ Χαδεσὰ (τὴν Καινὴν Διαθήκην)· ἡ καρδία αὐτοῦ εἰλκύετο, ἔλεγεν, εἰς τὴν μελέτην αὐτῆς, ἀλλὰ πρόληψις φοβερὰ ἐκ παίδων καὶ φανατισμὸς καὶ ἀποστροφὴ πρὸς πᾶν ὅ,τι χριστιανικὸν τὸν ἀπεμάκρυνον τῆς μελέτης ἐκείνης.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Διηγήθη προσέτι, ὅτι ὁ Ῥαββῖνος Χαγίμ, εὑρὼν αὐτόν ποτε ἀντιπαραβάλλοντα περιεργίας ἕνεκεν, καὶ συγκρίνοντα χωρία τῆς Καινῆς Διαθήκης πρὸς χωρία τῆς Παλαιᾶς, οὐ μόνον ἐμέμφθη καὶ ἐπέπληξεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ κατήγγειλεν.

Ἐκινδύνευσε δὲ τότε πολὺ ὁ Ἰσαάκ.

Καὶ ἄλλα πολλὰ σχετικὰ διηγήθη ἡμῖν.

Ἀναχώρησις τοῦ Ἰσαάκ.

Τὴν ἑπομένην προῦπεμψα τὸν Ἰσαὰκ μέχρι τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ.

Μὲ παρεκάλεσε νὰ προσεύχωμαι ὑπὲρ αὐτοῦ.

Διέγραψέ μοι τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ πορείαν, καθ' ἣν σκοπεῖ νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν Χριστὸν ὄχι μόνος, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν φίλων καὶ ἐνοριτῶν του.

Ὑπισχνούμενος δέ, ὅτι λεπτομερῶς θέλει μοι γράψει πάντα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, πολλάκις μ' ἀπεχαιρέτισε δακρύων, δακρύων δάκρυα χαρᾶς, διότι εἶχεν ἤδη ἐν Κορίνθῳ γνωρίσει τὴν ἀλήθειαν.

Ἤδη ὀξὺς συριγμὸς ἠκούετο.

Ὁ σιδηρόδρομος ἀνεχώρει διὰ τὰς Πάτρας.

Καὶ ὁ Ἰσαὰκ ἀνεχώρει ἀφοῦ πολλάκις διὰ τῆς χειρὸς ἐποίει μοι νεύματα ἀποχαιρετισμοῦ ἀδελφικοῦ.

Ἐπί τινα δευτερόλεπτα ἔβλεπον τὴν χεῖρα αὐτοῦ κινουμένην ...

Ὡς ἀστραπὴ ἔπειτα ἐξηφανίσθη... ὁ σιδηρόδρομος παρίστα δράκοντα πυριφλεγέθη, οὗ τοὺς ἑλιγμοὺς μόνον τοὺς ὀφειοειδεῖς τοῦ πελωρίου σώματος καὶ τὴν οὐρὰν αὐτοῦ ἔβλεπον.

Εἶτα καὶ ἡ σκιὰ αὐτοῦ ἐξηφανίσθη.

Ὁ Ἰσαὰκ ἀνεχώρησε.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Α'. ΜΕΡΟΥΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Ἡ σιωπὴ τοῦ Ἰσαάκ.

Ἀρκετὸς εἶχεν ἤδη παρέλθει χρόνος ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἰσαάκ.

Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα πολλάκις εἴχομεν ἐνθυμηθῆ αὐτόν, καὶ πολλάκις ἐγένετο λόγος περὶ αὐτοῦ.

Ἡ οἰκογένειά μου, γενομένη μάρτυς τῆς εἰλικρινοῦς αὐτοῦ ἐπιστροφῆς εἰς τὸν Χριστόν, ἐπιστροφῆς ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς, διότι ἐγένετο μετὰ προηγουμένην ἔρευναν τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἐπιστημονικὴν συζήτησιν καὶ βαθεῖαν ἐξέτασιν τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας, ἐπεθύμει, καὶ δικαίως, νὰ γνωρίζῃ τί ἀπέγεινεν ὁ Ἰσαάκ.

Πολλάκις ἐπιστρέφοντα ἐκ τῆς ἀγορᾶς, μὲ ἠρώτων τὰ τέκνα μου, ἂν εἶχε γράψει ὁ Ἰσαάκ.

— Ὄχι ! ἀπεκρινόμην περιλύπως, ὄχι ! τίποτε. Οὐδεμία ἐπιστολὴ παρὰ τοῦ Ἰσαάκ. Οὕτω διήρχοντο αἱ ἡμέραι, καὶ ἐλυπούμην πολὺ διὰ τὴν σιωπὴν τοῦ Ἰσαάκ, ἀγνοῶν, τί εἶχεν ἀπογίνει.

Πολλαὶ ὑποψίαι διήρχοντο τοῦ νοῦ μου, καὶ ἐβασάνιζον αὐτὸν ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης.

Ὅπου τέλος ἔρχεται ἐπιστολή.

Τέλος ἔλαβον τὴν ἑξῆς ἐπιστολὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἣν καὶ μετὰ παλμῶν καρδίας ἀπεσφράγισα . . .

Ἦτο ἐπιστολὴ τοῦ Ἰσαάκ.

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

1924
1897
8024

Καταχωρίζω αὐτὴν ἐνταῦθα ὁλόκληρον, ὡς ἔχει.
Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰσαάκ:

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 19ῃ Μαρτίου 1897.

Ἀδελφὲ Νικόλαε,

Ὑπεσχόμην, ὅτι θὰ γράψω ἀναχωρῶν αὐτόθεν. Ἐκπληρῶ τὴν ὑπόσχεσίν μου ἀποστέλλων τὴν παροῦσαν μετὰ τῶν θερμῶν εὐχαριστιῶν μου, διότι ἀσθενῆ ὄντα καὶ κινδυνεύοντα ἐσώσατε περιποιηθέντες με ἐν τῇ ἀληθῶς Ἀβραμιαίᾳ Οἰκογενείᾳ Σας, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον, διότι εὐηγγελίσασθέ μοι τὸν Σωτῆρα Μεσσίαχ, ᾧ εὐγνωμονῶν λατρεύω, καταπαύσαντι τοὺς φόβους τῆς ψυχῆς μου, γαλήνης ἱλαρᾶς τὴν πρώην κυμαινομένην καὶ τρέμουσαν καρδίαν μου πληρώσαντι, καὶ καταλλάξαντί με μετὰ τοῦ Ἀδονάϊ Γεοβά, ὅστις δέν μοι παρίσταται ἤδη «Θεὸς ἐκδικήσεων» (ψαλμ. 94.1), ἀλλὰ «Πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν καὶ Θεὸς πάσης παρακλήσεως» (Β'.Κορ. Α'.3).

Ὁσάκις ἀναπολῶ τὴν Κόρινθον, ἥτις δι' ἐμὲ ἐγένετο οἵα ἡ Δαμασκὸς πρὸς τὸν Παῦλον, αὐτομάτως ἀνακράζω περὶ ὑμῶν τὸ τοῦ Ἡσαΐου :

«Ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην ! τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά ! (Ἡσαΐου ΝΒ'. 7).

Περιμένεις βεβαίως νὰ μάθῃς, τί συνέβη μετὰ τὴν αὐτόθεν ἀναχώρησίν μου.

Σκέψεις καὶ αἰσθήματα ἐν ταξειδίῳ.

Καθ' ὅλον τὸ ἀπὸ Κορίνθου μέχρι Πατρῶν ταξείδιόν μου ἀφωσιώθην εἰς προσευχὴν καὶ μελέτην· μελέτην πεφωτισμένην πλέον τῆς Μπεριὸ Χαδεσὰ (Καινῆς Διαθήκης). Ἔπασχον καὶ πρότερον ὅ,τι καὶ οἱ δύο ἐκεῖνοι μαθηταί, ὁ Κλεώπας καὶ ὁ ἄλλος, οἱ πορευόμενοι εἰς Ἐμμαούς, ὅπερ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν μετὰ προσοχῆς ἀνέγνων.

Καὶ ἐκεῖνοι ἐμελέτων τὰς Γραφάς.

Ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος !

Τὰς ἐμελέτων, ὡς ἐγὼ πρότερον.

Ἀσυνειδήτως !

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αἱ Γραφαὶ οὕτως ἦσαν κἤποι κεκλεισμένοι, ἀφ' ὧν οὐδένα ἔδρεπον καρπόν.

Ἦσαν πηγαὶ ἐσφραγισμέναι, ἀφ' ὧν δὲν ἐδροσιζόμην.

Καὶ ἐκεῖνοι δὲν ἐνόουν αὐτάς, ὅπως ἐγὼ πρότερον οὐδὲν ἐνόουν.

Ἀλλὰ «διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί», (Λουκ. ΚΔ'. 3), ὅπως καμοῦ ἐν Κορίνθῳ.

Τί εἶπω; Πῶς νὰ ἐκφρασθῶ;

Μετ' εὐγνωμοσύνης θαυμάζω τῆς Θείας Προνοίας τὰς ὁδούς.

Ἐπορευόμην πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν συγγενῶν μου.

Καὶ ὅμως ἐν Κορίνθῳ ἐγνώρισα τὸν Σωτῆρά μου!

Βεβαίως δὲν εἶμαι ἱκανὸς εἰσέτι νὰ ὀνομάζωμαι ὀπαδὸς Ἐκείνου!

Ἀλλὰ πόσον παρηγοροῦσι τὴν τεθλιμμένην ψυχήν μου οἱ ὀλίγοι τοῦ ὁμοεθνοῦς καὶ ὁμοιοπαθοῦς μου Παύλου, οὓς μετὰ μεγίστης χαρᾶς προχθὲς ἀνέγνων:

— «Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι» (Α'. Τιμόθ. Α'. 15).

— Ἁμαρτωλοὺς σῶσαι!...

Ἀλλ' ὑπάρχει ἁμαρτωλὸς χείρων ἐμοῦ;

Ἐνθυμεῖσαι, πόσον φανατικός, τί φοβερὸν θηρίον ἤμην ποτὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει;

Ἤμεθα νέοι τότε.

Ἀμφότεροι ἐσπουδάζομεν θεολογίαν, διδασκαλίαν θρησκευτικήν.

Ἀλλὰ σὺ διδασκαλίαν ἀγάπης, εὐσπλαγχνίας, αὐταπαρνήσεως, θυσίας ὑπὲρ παντὸς πλάσματος τοῦ Θεοῦ ἀνεξαρτήτως φυλῆς, ἔθνους, θρησκεύματος, καταστάσεως....

Ἐγὼ ὅμως: Φεῦ! αἰσχύνομαι ἀναπολῶν τοῦτο! διδασκαλίαν ἐθνικοῦ ἐγωϊσμοῦ, μίσους κατὰ παντὸς μὴ φρονοῦντος ὡς ἐγώ, διδασκαλίαν ἔχθρας, φανατισμοῦ ἀποτροπαίου!.. Θεέ μου! πόσον ἄγριος ἤμην τὴν ψυχήν!

Πλὴν παρηγοροῦμαι, παρηγοροῦμαι πολύ.

Ἐκεῖνος ἦλθε νὰ σώσῃ ἁμαρτωλούς!...

Ἄρα καὶ ἐμέ!

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πάμμεγα τὸ ἔλεος, ἀφοῦ σῴζονται καὶ ἁμαρτωλοὶ τοιοῦτοι! οἷος ἐγώ....

Τοιαῦται ἦσαι αἱ σκέψεις μου πορευομένου εἰς τὴν πατρίδα, πλησίον συγγενῶν λίαν φανατικῶν καὶ χριστιανομάχων.

Πλὴν ὀφείλω νά σοι ἀποκαλύψω ὁλόκληρον τὴν ἀλήθειαν.

Πάλιν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Ἰσαάκ.
Νίκη συνειδήσεως καὶ προσευχῆς.

Καθ' ὅσον ἐπλησίαζον εἰς τὴν πατρίδα, ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιεζόμην ὑπὸ αἰσθήματός τινος — ἀγνοῶ, πῶς νὰ τὸ ὀνομάσω — αἰσθήματος δειλίας τινὸς ἀνεξηγήτου, φόβου, ἐντροπῆς ἴσως, λίαν ἀορίστου αἰσθήματος!...

Ῥαββῖνος ἐγώ, ἔλεγον κατ' ἐμαυτόν, Ῥαββῖνος ἐγώ, καὶ νὰ παρουσιασθῶ αἴφνης χριστιανὸς ἐνώπιον τῶν συγγενῶν μου!

Ἡ ἕξις, ἡ συνήθεια, ἡ ὑπόληψις τῶν ὁμοεθνῶν, τῶν συμπολιτῶν, φοβερὰ προσκόμματα!...

Εἶχον ἀποφασίσει ἤδη νὰ μὴ δώσω νύξιν, νὰ μὴ φανερωθῶ παντάπασιν ὡς χριστιανὸς ἐνώπιον τῶν συγγενῶν μου.

Ἀλλ' ἡ συνείδησις ἐξηγείρετο φοβερά, ἀδυσώπητος, ἄκαμπτος!

Τὸ ἀτμόπλοιον προσήγγιζεν ἤδη εἰς Σ.

Μετὰ βραχεῖαν προσευχὴν πρὸς κατάπαυσιν τοῦ σάλου τῆς λίαν τεταραγμένης ψυχῆς μου ἔλαβον τὴν Μπεριθ χαδεσή.

Ἤνοιξα αὐτήν, καὶ τυχαίως—τυχαίως; Ὄχι, βεβαίως, ἀλλὰ πάντως ἐκ Θείας Προνοίας—ἤνοιξα αὐτὴν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπερ ἔπρεπε νὰ ἀνοίξω.

Αἱ πρῶται λέξεις, ἃς εἶδον καὶ ἀνέγνων, ἦσαν αἱ ἑξῆς:

— «Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν Οὐρανοῖς. Ὅστις δ' ἂν ἀρνήσηταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν κἀγὼ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν Οὐρανοῖς» (Ματθ. Ι'. 32, 33).

Ἐταράχθην φοβερὰ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ μέρους τούτου.

Αἱ λέξεις ἐκεῖναί μοι ἐφαίνοντο οὐχὶ διὰ μελάνης τετυπωμέναι.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἦσαν πύριναι, φλογεραί, ἀπήστραπτον!

Δὲν ἀνεγίνωσκον αὐτάς.... Τὰς ἤκουον· ἐβόμβουν εἰς τὰ ὦτά μου· ἀκόμη μοὶ εἶναι ἔναυλοι!...

— Εὐχαριστῶ, Θεέ μου, εἶπον· ὑποκριτάς, Σύ, χριστιανοὺς δὲν θέλεις. Δειλοὺς ὀπαδοὺς ἀποστρέφεσαι. Κλονιζομένους, ἀμφιρρέποντας, ψεύστας, ὑποκριτὰς μὲ τὸ φραγγέλιον τῆς ἀληθείας Σου ἀποδιώκεις τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ Σου!.... Εἶσαι Θεὸς ζηλότυπος! Τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἀληθείας Σου τοὺς θέλεις ἀληθεῖς, εἰλικρινεῖς, τιμίους, ἀφόβους καὶ ἀτρομήτους...

Ἀποβαίνων εἰς τὴν ξηράν, μετεβλήθην ἐντελῶς.

Ἤμην νέος ἄνθρωπος!

Ἀπεφάσισα!

Ἀγνοῶ, πῶς ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μου τὸ τοῦ Καίσαρος, καὶ ἀνέκραξα:

— Alea jacta esto! Ἐρρίφθω ὁ κύβος! Νίκη! Νίκη!

Δρᾶμα ἐν οἴκῳ.

Χριστιανικὴ ὁμολογία τοῦ Ἰσαάκ.

Εἰσηρχόμην ἤδη εἰς τὴν πόλιν, ὅτε εἶδον ἐρχομένους πρὸς προϋπάντησίν μου τὴν γραῖαν μητέρα μου Ῥεβέκκαν, τὸν θεῖόν μου Ἀβραμῖκον, ἀρχιρραβῖνον τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος, τοὺς δύο ἀδελφούς μου Μπαροὺχ καὶ Μορδοχάϋ, καὶ πολλοὺς συμπολίτας μου.

Μὲ κατησπάσθη ἡ μήτηρ μου.

Ἠσπάσθην τὴν χεῖρά της.

Ἐχαιρέτισα πάντας, καὶ εἰσήλθομεν εἰς τὴν πόλιν.

Ἀλλ' ἐδῶ εἶναι τὸ φοβερώτερον μέρος τῆς ζωῆς μου! Δεινή, πολὺ δεινὴ ἡ θέσις μου, ἀληθῶς!

Νὰ ὑποκριθῶ;

Φοβερόν! ἄρνησις τῆς ἀληθείας!

Νὰ φανερωθῶ, οἷος ἤμην, ἀποτόμως;

Ἠγνόουν, τί νὰ πράξω...

Ἀλλ' ἐκεῖνος, ὅστις ἀναγινώσκει εἰς τὰ βάθη τῶν καρδιῶν μας,

εἶδε τὸν σάλον τῆς ψυχῆς μου, ὥκτειρέ με, καὶ παρουσίασε τὴν κατάλληλον περίστασιν, ὡς Αὐτὸς ηὐδόκησεν.

Ἦτο μεσημβρία.

Ἤμην μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν μου ἐντὸς τῆς αἰθούσης, ὅτε ἦλθον πρὸς ἐπίσκεψιν ὁ θεῖός μου Ἀρχιρραβῖνος Ἀβραμῖκος καὶ δύο ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Κοινότητος.

Μετὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους ὁ θεῖός μου ἀποτείνας πρὸς με τὸν λόγον :

— Ἐβράδυνας, μοὶ εἶπεν, Ἰσαάκ, ἐβράδυνας νὰ ἔλθῃς. Κατὰ τὴν ἐπιστολήν σου, ὑπελογίζομεν, ὅτι θὰ ἤρχεσο πρὸ 6 ἢ πρὸ 7 ἡμερῶν. Πῶς συνέβη νὰ βραδύνῃς τόσον ;

— Ἀκριβῶς, θεῖέ μου, ἀπεκρίθην, πρὸ 7 ἡμερῶν θὰ ἤμην ἐνταῦθα. Πλὴν μοὶ συνέβη κατὰ τὸ ταξείδιον νὰ ἀσθενήσω, καὶ ἠναγκάσθην νὰ διακόψω τὸ ταξείδιον, ἕως οὗ ἀναρρώσω . . .

— Καὶ ἔμεινας ποῦ ; ἐν Ἀθήναις ;

— Ὄχι, θεῖέ μου· ἔμεινα ἐν Κορίνθῳ. Εἶχον αἰσθανθῇ, ὅτι δὲν εἶχον δυνάμεις νὰ ἐξακολουθήσω τὸ ταξείδιόν μου.

— Ἐν Κορίνθῳ ; ἠρώτησεν ὁ θεῖός μου· ἔχει ἐκεῖ ξενοδοχεῖα ; Ὑπάρχουσιν ἐκεῖ ἀδελφοί μας Ἰσραηλῖται ;

— Ἰουδαῖοι ἐν Κορίνθῳ δὲν ὑπάρχουσιν, ἀπεκρίθην. Ἀλλ' ἐφιλοξενήθην ἐκεῖ ὑπὸ παλαιοῦ φίλου μου, τοῦ . . . (καὶ ἀνέφερον, Νικόλαε, τὸ ὄνομά σου).

— Ἐφιλοξενήθης εἰς χριστιανικὴν οἰκογένειαν τόσας ἡμέρας, ἀνέκραξεν ὁ θεῖός μου, καὶ Ῥαββῖνος σὺ ἔφαγες καὶ ἔπιες ἐκ τῶν ἀκαθάρτων καὶ ἀπηγορευμένων φαγητῶν τῶν γιαβαννίμ, τῶν γκογίμ;

— Πῶς ἄλλως, θεῖέ μου, ἀπεκρίθην μετὰ πραότητος, πῶς ἄλλως θὰ ἤθελον θεραπευθῇ ; Πῶς ἄλλως θὰ ἤθελον σωθῇ ; Ἤμην ξένος καὶ ἀλλόθρησκος, ἀλλ' ἐκεῖνοι πάσχοντά με ἐδέχθησαν ὡς ἀδελφόν. Ἤμην ἀσθενής, μὲ περιεποιήθησαν, προσεκάλεσαν ἰατρόν, ἐχορήγησαν φάρμακα, μοὶ παρέσχον τροφὴν ὑγιεινήν, πολὺ καθαρὰν τροφήν, καὶ ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι εἰς τὴν ἀδελφικὴν καὶ πρόθυμον αὐτῶν περιποίησιν ὀφείλω μετὰ Θεὸν τὴν ζωήν μου, διότι ἐνόσουν νόσον λίαν ἐπικίνδυνον, ὡς ἔλεγον οἱ ἰατροί,

— Περίεργον ! πολὺ περίεργον ! ἀνέκραζον ὅλοι, καὶ ἤρξαντο παρατηροῦντες ἀλλήλους νομίζοντες ἀπίστευτα τὰ λεγόμενα.

— Καὶ εἶναι δυνατόν, ἠρώτησεν ὁ θεῖός μου, ἀποτεινόμενος πρὸς ἐμέ, εἶνε δυνατὸν χριστιανὸς νὰ ἀγαπᾷ τὸν Ἰουδαῖον ὡς ἀδελφόν, καὶ νὰ τὸν περιποιῆται πάσχοντα ;

— Τὸ εἶδον ἰδίοις ὄμμασιν, ἀνέκραξα, καὶ εἶμαι ζῶσα μαρτυρία τῆς ἀληθείας ταύτης. Χριστιανὸς ἀληθὴς πάντα ἄνθρωπον θεωρεῖ ἀδελφόν του, θεωρῶν ἑαυτὸν ἐν πεποιθήσει ὑπόχρεων νὰ βοηθῇ καὶ νὰ περιποιῆται αὐτὸν πάσχοντα. Τούτου ἕνεκα ἐκ τῶν πραγμάτων ἠναγκάσθην νὰ πιστεύσω, ὅτι ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν θρησκεία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐεργεσίας, καὶ ὅτι οἱ εἰλικρινῶς πιστεύοντες ταύτην τὴν θρησκείαν εἶναι ὅλοι ἅγιοι ἄνθρωποι.

— Ἀστειεύεσαι, Ῥιμπῆ Ἰσαάκ, ἀνέκραζεν ὁ θεῖός μου γελῶν, πολὺ πικρὸν ὅμως γέλωτα, ἀστειεύεσαι, ἢ θέλεις νὰ μᾶς πειράξῃς, καὶ λέγεις αὐτά ; . . .

— Ἀστεῖσμοὶ ἐπὶ θρησκευτικῶν πραγμάτων, θεῖέ μου, ἀπεκρίθην, γνωρίζω καὶ γνωρίζετε ὅλοι, ὅτι εἶναι φοβερὸν ἁμάρτημα, εἶναι παράβασις τῆς Γ'. ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, ὅστις παραγγέλλει. «Οὐ λήψει τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ».

— Καὶ πιστεύεις, ἀνέκραξεν ὠργισμένος ἤδη ὁ θεῖός μου Ἀρχιῤῥαβῖνος, πιστεύεις, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ θεῖόν τι εἰς τὴν θρησκείαν Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου. . . . Ἐκείνου, ἀνέκραξε μετὰ περιφρονητικῆς χειρονομίας, ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἐσταύρωσαν οἱ Πατέρες ἡμῶν πρὸ χιλίων ὀκτακοσίων ἐτῶν ;

Καὶ ἀφρὸς ἐξήρχετο ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Ἀρχιῤῥαβίνου θείου μου λέγοντος ταῦτα. Ἡ χεὶρ αὐτοῦ σπασμωδικῶς ἐκινεῖτο. Ἡ μακρὰ γενειὰς ἐσείετο ὡς ἐκκρεμές.

Φλογεραὶ ἦσαν αἱ παρειαί του.

Πῦρ ἐξήρχετο τῶν ὀφθαλμῶν του.

Ὀργὴ φοβερὰ εἶχε καταλάβει αὐτόν.

Ἡ μήτηρ μου ἀδιακόπως ἐποίει μοι νεύματα παρακλητικὰ νὰ σιωπήσω.

Οἱ ἀδελφοί μου καὶ οἱ ἄλλοι Ἰσραηλῖται ἠπόρουν δι' ὅσα ἤκουον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Σᾶς παρακαλῶ, τοῖς εἶπον μετὰ μεγίστης πραότητος καὶ μειδιῶν, σᾶς παρακαλῶ νὰ μή με διακόψητε Νὰ ἔχητε τὴν καλωσύνην νά με ἀφήσητε νὰ σᾶς ἀπαντήσω. Ἰδοὺ ἡ ἀπάντησίς μου εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ σεβαστοῦ θείου μου : Ἐκ τῆς ἀμεροληπτου, εἰλικρινοῦς καὶ ἐπισταμένης ἐρεύνης καὶ ἐξετάσεως τοῦ Τωρὰ καὶ τῶν Νεβιΐμ, ἐκ τῆς ἀκριβοῦς καὶ κατὰ γράμμα ἐκπληρώσεως τῶν προρρήσεων τῆς Μπεριθ Χαδεσὰ περὶ τῆς τύχης τοῦ ἔθνους ἡμῶν. . . .

— Τί ; τί ; ἀνέκραξαν ὅλοι ἀφρίζοντες, τί λέγει τὸ Μπεριθ Χαδεσά περὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ;

— Σᾶς εἶπον νὰ μή με διακόψητε, τοῖς εἶπον. Ἰδού, τί προφητεύει τὸ Μπεριθ Χαδεσὰ περὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν, καί, ἂν ἀγαπᾶτε τὴν ἀλήθειαν, ἀκούσατε !

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους καὶ διὰ ποῖον αἷμα ταλαιπωροῦνται οἱ Ἰουδαῖοι.

Πρῶτον περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ἐξηκολούθησα λέγων, ἥτις ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Ῥωμαίου Αὐτοκράτορος Τίτου, τὸ Μπεριθ Χαδεσὰ προφητεύει λέγον : «Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις» (1). Φεῦ ! ἀδελφοί ! Ὁ ὁμοεθνής μας ἱστορικὸς Ἰώσηπος, αὐτόπτης ὢν τῆς καταστροφῆς ἀναφέρει, ὅτι τοσαύτη ἦτο ἡ πεῖνα κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἱερουσαλήμ, ὥστε μήτηρ ἔφαγε τὸ ἑαυτῆς τέκνον !.

Δεύτερον, ἐξηκολούθησα λέγων, δεύτερον περὶ τοῦ Κόδεσ-Κοδεσίμ, τοῦ ἁγίου τῶν ἁγίων Ναοῦ ἡμῶν ἡ Μπεριθ Χαδεσὰ προφητεύει, ὅτι «Οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ μὴ καταλυθήσεται».

Ποῦ εἶναι τώρα, σᾶς παρακαλῶ, ποῦ εἶναι ὁ περίφημος Ναὸς τοῦ Σολομῶντος, ἔνθα ἐφαίνετο πάντοτε ἡ δόξα τοῦ Γεοβά ;

Φεῦ ! ἐρείπιον εἰς ἄλλας χεῖρας !

Εἰς τὸν Ἰσραὴλ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τῶν ἐρειπίων ἐκείνων !

---

(1) Ματθ. ΚΔ'.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὄπισθεν τῶν κατηρειπωμένων τειχῶν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ κλαίῃ μόνον καὶ νὰ θρηνῇ τὴν τύχην τοῦ ἔθνους του !

Τρίτον. Κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν (1), εἶναι γνωστὸν εἰς πάντας, ὅτι πάντες ἀπέχομεν τοῦ αἵματος. Τὸ κρέας, ὅπερ ἐσθίομεν, δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον ὑπὸ τοῦ νόμου νὰ τρώγωμεν ἐν αἵματι Τὸ πλύνομεν ἐπὶ τοσοῦτον, τὸ πιέζομεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὔτε σταγὼν αἵματος μένει ἐν τῷ κρέατι. Τὴν ἐναπομείνασαν ἤδη μᾶζαν παρασκευάζομεν μετ' ἐλαίου, διότι καὶ αὐτὴ ἡ μετὰ βουτύρου παρασκευὴ τοῦ κρέατος ἀπαγορεύεται ! Ἄλλη παρερμηνεία τῶν ῥαββίνων αὕτη !

Εἶναι βέβαιον λοιπόν, ὅτι ἡμεῖς αἷμα δὲν τρώγομεν ! οὔτε αἷμα ζῴων. Ἀπαγορεύεται ὑπὸ τοῦ νόμου !

Καὶ ὅμως ! πόσα κατ' ἔτος, καὶ καθ' ἑκάστην πανταχοῦ, ὑποφέρομεν οἱ ταλαίπωροι διὰ τὸ αἷμα ;

Διὰ ποῖον αἷμα ;

Διὰ τὸ αἷμα τῶν χριστιανοπαίδων, τὸ ὁποῖον μᾶς συκοφαντοῦσι, τὸ ὁποῖον ὅλως ψευδέστατα διαδίδουσιν, ὅτι χύνομεν ; ὅτι τρώγομεν ; ὅτι πίνομεν ;

Οὐχὶ βεβαίως.

Τοῦτο εἶναι ἀνυπόστατον, ὅλως ἀνυπόστατον· εἶναι ψευδές !

Ἡ κατηγορία αὕτη εἶναι αὐτόχρημα συκοφαντία.

Ἡμεῖς ὅλοι γνωρίζομεν, ὅτι τοῦτο εἶναι μέγιστον ἁμάρτημα.

Ἔθνος, ὅπερ ἔχει ὡς νόμον του τὴν ς'. ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία παράγγελλει: «Οὐ φονεύσεις», ἔθνος τοιοῦτον ποτέ, ποτὲ δὲν θέλει χύσει αἷμα ἀθῷον.

Καὶ ὅμως διὰ τὸ αἷμα, διὰ τὸ αἷμα πάντοτε καὶ κατεδιώχθημεν πανταχοῦ τοῦ κόσμου, καὶ ἀκόμη φεῦ ! καταδιωκόμεθα !...

Διὰ ποῖον αἷμα λοιπόν ;

Ἆ ! ἀδελφοί μου, εἶναι βέβαιον πλέον, ὅτι καταδιωκόμεθα διὰ τὸ ἀθῷον, διὰ τὸ ἅγιον αἷμα Ἐκείνου, τὸ ὁποῖον λυσσωδῶς ἐζήτησαν οἱ πατέρες ἡμῶν εἰπόντες πρὸς τὸν Πιλάτον, τὸν ἀσυνείδητον ἐκεῖνον Ῥωμαῖον ἡγεμόνα :

(1) Δευτερονομίου ΙΒ'. 23.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— «Τὸ αἷμα Αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν!»

Φεῦ! τὸ ἐζήτησαν «ἐφ' ἑαυτούς»! καὶ δεινῶς ἐτιμωρήθησαν. Χιλιάδες ἐσφάγησαν κατὰ τὴν πολιορκίαν, ὡς διηγεῖται ὁ ὁμοεθνὴς ἡμῶν ἱστορικὸς Ἰώσηπος. Ὁ Ναὸς ἐπυρπολήθη. Χιλιάδες ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι! Χιλιάδες ἐκόσμησαν τὸ θριαμβευτικὸν ἅρμα τοῦ Τίτου!...

Καὶ ἰδού, διατί βασανιζόμεθα!

Οἴμοι! τὸ αἷμα ἐκεῖνο καταδιώκει ἡμᾶς ἐπὶ τόσους αἰῶνας!

Ἀποπεράτωσις τῆς Χριστιανικῆς ὁμολογίας τοῦ Ἰσαάκ. Ἡφαιστείου ἔκκρηξις. Λύσσα καὶ γρονθοκοπήματα κατ' αὐτοῦ. Ὅπου ἡ μήτηρ του τὸν καταρᾶται.

Ἐνῷ ταῦτα ἔλεγον, πάντες σιωπηλοὶ μέν, πλὴν μετ' ἀγρίων ὀφθαλμῶν παρετήρουν με· ἔβραζεν ἡ καρδία αὐτῶν.

Ἡφαίστειον ἐκυμαίνετο.

Λάβα ἔμελλε νὰ ἐκχειλίσῃ.

Φοβερὸν πυροβόλον ἔμελλε νὰ ἐκραγῇ. . . .

— Ἐπαναλαμβάνω, ἐξηκολούθησα μετὰ μεγίστου θάρρους πλέον καὶ ἀκράτητος, ἐπαναλαμβάνω, ὅτι ἐκ τῆς ἀκριβοῦς καὶ κατὰ γράμμα ἐκπληρώσεως τῶν περὶ τῆς τύχης τοῦ ἔθνους ἡμῶν προρρήσεων τῆς **Μπεριθ Χαδεσιί**, ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ χριστιανισμοῦ, ἐκ τῆς ὑψίστης ἠθικῆς αὐτοῦ καὶ τῆς ἀγάπης, ἣν διδάσκει πρὸς πάντα ἄνθρωπον, ἐκ τῆς ἠθικῆς μεταβολῆς, ἣν ἐπενεργεῖ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἐκ τῆς γαλήνης, ἣν ἐπιχέει εἰς τὴν συνείδησιν, ὅπερ ἐμπράκτως γνωρίζω καὶ αἰσθάνομαι, ἕνεκα ὅλων τούτων ὁμολογῶ καὶ κηρύττω ὅτι ἡ θρησκεία, οὐχὶ ἁπλῶς Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου, ἀλλ' ἡ θρησκεία τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι ὅλη θεία, ὅλη ἁγία! . . .

Ὦ φρίκη! ὦ τιναγμός!

Ἐὰν κεραυνὸς ἤθελε πέσει ἐκεῖ, βεβαίως δὲν θὰ ἤθελε προξενήσει μείζονα τρόμον!

Κατ' ἀρχὰς ἀπελιθώθησαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἦσαν ἀκίνητοι· παρετήρουν ἀλλήλους.

Ἀλλ' ἔπειτα ;

— Μολύβι εἰς τὸ στόμα του ! ἀνέκραξεν ὁ Ἀρχιρραβδῖνος·

Καὶ ἔδραμον ὅλοι προτείναντες τὰς παλάμας, ἵνα μοῦ φράξωσι τὸ στόμα . . .

Εἷς τῶν ἀδελφῶν μου μὲ ἐγρονθοκόπησεν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι, ἂν ἠσθάνθην πόνον, καίτοι ὁ κτύπος ἦτο ἰσχυρός.

Τόσον ἡ καρδία μου ἦτο προσηλωμένη εἰς Ἐκεῖνον, οὗ τὴν ἀλήθειαν ὡμολόγουν !

Ἡ μήτηρ μου ἐλιποθύμησεν ἡ ταλαίπωρος !

Ἔπεσε δουπήσασα ὡς πτῶμα !

Τότε ἐνόησα τὴν δύναμιν τῶν λόγων τοῦ Κυρίου !

—«Διαμερισθήσεται πατὴρ ἐφ' υἱῷ, καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί, μήτηρ ἐπὶ θυγατρί, καὶ θυγάτηρ ἐπὶ μητρί. Πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς, καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθερὰν αὐτῆς» (1).

Τοιαύτη ἡ ἰδιότης τῆς ἀληθείας !

Ἐπιφέρει χωρισμόν, μέχρις οὗ τὴν ἐννοήσωσιν ὅλοι καὶ τὴν ἐναγκαλισθῶσιν.

Ἡ ταλαίπωρος μήτηρ μου διετέλει ἐν ἀναισθησίᾳ.

Ἔσπευσα πρὸς τὴν μητέρα μου, καὶ εὐλαβῶς καὶ φιλοστόργως ἀνήγειρα αὐτήν.

Ἀλλὰ φεῦ ! μόλις συνελθοῦσα, μόλις ἀνοίξασα τοὺς ὀφθαλμούς, μόλις ἰδοῦσά με πλησίον της περιποιούμενον αὐτήν, μὲ ἀπώθησεν ἀσπλάγχνως, καὶ ἀφρίζουσα ὅλη, πλήρης ὀργῆς ἀκατασχέτου, μοὶ ἔδειξε διὰ τοῦ δακτύλου τὴν θύραν ἀνακράζασα:

—Ἔξω ! ἔξω ! κατάρατε ! Φύγε ! φύγε ! σκύλε !

Δὲν ἀντέχω, Νικόλαε, νὰ προβῶ περισσότερον.

Εἶναι στιγμαί τινες, καθ' ἃς καὶ αὐτὴ ἡ σκέψις δὲν εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν ἡμῶν.

Εἶναι γεγονότα τινά, τὰ ὁποῖα ἀδύνατον νὰ παραστήσῃ κάλαμος ἀνθρώπου.

Εἶναι ἀπερίγραπτα !

(1) Λουκ. ΙΒ' 53.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καταπαύω λοιπὸν τὴν παροῦσαν ἐπιφυλασσόμενος μετ' ὀλίγας ἡμέρας νά σοι ἐξιστορήσω καταλεπτῶς τὰ μετὰ ταῦτα συμβάντα, τὰ ὁποῖα εἶναι πολλὰ καὶ ἀξιοσημείωτα, ὡς καὶ τὴν ἐνταῦθα δρᾶσίν μου, ἥτις, τῇ θείᾳ εὐλογίᾳ, ἤρξατο ὑπισχνουμένη πλουσίαν καὶ ἄφθονον τὴν εὐαγγελικὴν συγκομιδήν.

Ἐπισημειῶ μόνον, τί συνέβη μετὰ τοὺς σκληροὺς ἐκείνους λόγους τῆς μητρός μου, μετὰ τὴν ἄσπλαγχνον ἐκείνην ἀποδίωξιν ἀπὸ τῆς πατρικῆς στέγης, ἔνθα τὸ πρῶτον εἶδον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

Ὁ Ἰσαὰκ ἐγκαταλείπει ἐν νυκτὶ ψυχρᾷ τὸν πατρικὸν οἶκον καὶ φιλοξενεῖται εἰς τὸν οἶκον Χριστιανοῦ Ἱερέως.

Ἰδὼν τὴν ἀπειλητικήν, τὴν ἐπίφοβον στάσιν τοῦ Ἀρχιρραβίνου θείου μου Ἀβραμίκου, ὡς καὶ ἄλλων τῶν ἄλλων συγγενῶν μου, καὶ αὐτῆς οἴμοι! τῆς μητρός μου καὶ κατανοήσας τὰς ἥκιστα εὐνοϊκάς, τὰς ἐχθρικωτάτας κατ' ἐμοῦ διαθέσεις των, ἐσχημάτισα πλέον σταθερὰν τὴν ἀπόφασίν μου. Ἐξῆλθον τότε, γαλήνιος καὶ ἥσυχος, ἀτενίζων πρὸς τὴν μητέρα μου καὶ τοὺς συγγενεῖς μου, ἐξῆλθον τοῦ πατρικοῦ οἴκου μετὰ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων, μεθ' ὧν ποτε, πρὸ 1890 καὶ πλέον ἐτῶν, ἐξῆλθον τοῦ παρανόμου Ἰουδαϊκοῦ Συνεδρίου οἱ ὁμοεθνεῖς καὶ ὁμοιοπαθεῖς μου μαθηταὶ τοῦ Κυρίου «χαίροντες, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος Αὐτοῦ ἠξιώθησαν ἀτιμασθῆναι» (1).

Ἐξελθὼν ἐσκέφθην ποῦ νὰ καταφύγω.

Προσήγγιζεν ἤδη ἡ νύξ. Νὺξ τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου· ψυχρὰ καὶ παγετώδης.

Ὅτε ἐξῆλθον τοῦ πατρικοῦ οἴκου, τὸ σῶμά μου ἦτο θερμότατον.

Ἡ ζέσις, μεθ' ἧς ὡμίλουν πρὸς τοὺς συγγενεῖς μου περὶ τοῦ Κυρίου, αἱ συγκινήσεις, τὰ συμβάντα αὐτὰ εἶχον ἐπιταχύνει τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος ἐν τῷ ἀδυνάτῳ καὶ λίαν ἐξησθενισμένῳ, ὡς γνωρίζεις, ὀργανισμῷ μου.

Ἔσταζον ἱδρῶτα.

Ἀλλὰ καθ' ὅσον προὐχώρουν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, κατὰ τοσοῦτον ᾐσθανόμην τὸ ψῦχος διαπεραστικόν.

(1) Πράξ. Ε' 41.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἔφερον τὸ ραββινικὸν ἔνδυμα, ὅπερ φέρω ἀκόμη.

Ἐκρύωνα ἤδη καὶ ἐρρίγουν ὑπερβολικῶς.

Ποῦ νὰ καταφύγω;

Ἐκεῖνος, ὅστις μὲ ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου του, μὲ ἐφώτισε ποῦ νὰ καταφύγω κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην.

Εὑρισκόμην ἤδη, πορευόμενος ἀσκόπως, ἐνώπιον ἑνὸς τῶν ναῶν τῆς πόλεώς μας.

Πλησίον τοῦ Ναοῦ ἦτο ὁ οἶκος τοῦ Ἐφημερίου, ἱερέως ἐγγάμου, χρηστοῦ καὶ πεπαιδευμένου.

Ἐκτύπησα τὴν θύραν. Ἠνοίξαν μετ' ὀλίγον.

Ἠπόρησεν ὁ λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου, ἰδὼν Ῥαββῖνον εἰσερχόμενον τοιαύτην ὥραν εἰς τὸν οἶκόν του!

Ἠγέρθη παρευθὺς καὶ μὲ ὑπεδέχθη φιλικώτατα.

Ἡ πρεσβυτέρα ἔφερεν ἀμέσως θερμαντικὸν ποτὸν εἰποῦσα:

— Πίετε, Ῥιμπῆ, νὰ ζεσταθῆτε· κάμνει πολὺ ψῦχος!

Τὰ τέκνα του ἵσταντο σεμνότατα, παρατηροῦντα περιέργως ἄλλοτε μὲν τὸν ἱερέα καὶ ἄλλοτε ἐμέ.

Ὁ ἀληθὴς δοῦλος τοῦ Κυρίου καὶ εὐσεβὴς ἱερεύς, μαθὼν μετὰ μεγάλης ἀπορίας τὰ κατ' ἐμέ, ἐδόξασε τὸν Θεὸν γονυπετήσας μετ' ἐμοῦ καὶ δεηθείς. Μ' ἐνεθάρρυνε δ' ἔπειτα καὶ ἐστήριξεν ἐν τῇ πίστει τοῦ Κυρίου σημειώσας μοι πρὸς μελέτην καὶ παρηγορίαν τὰς ἑξῆς εὐαγγελικὰς Περικοπάς: Ματθ. Ι'. 16. καὶ Ἐφ. ΙΘ'. 29 κλπ.

Ὁ Ἰσαὰκ ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς πατρίδος του.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἀνεχώρησα ἐκ τῆς Πατρίδος.

Εὐλογημένον εἴη τὸ ὄνομα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ πάντων ἕνεκεν!

Ἡ χαρά μου ἀπερίγραπτος, διότι ἐνταῦθα τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου προβαίνει δσημέραι δαψιλῶς εὐλογούμενον.

Προσεχῶς θέλω γράψει ὑμῖν ἐν λεπτομερείᾳ περὶ πάντων.

Πρὸς τὴν σεβαστήν μοι οἰκογένειάν σας, παρακαλῶ τὰ σέβη μου καὶ τὰς θερμὰς εὐχαριστίας μου. Τὸν Ἀδριανόν, τὸν Ἰωάννην, τὸν Περικλῆ, καὶ πάντα τὰ φίλτατά Σας κατασπάζομαι.

Ἀναμένων ἀδελφικὴν ἐπιστολήν Σας, ὑποσημειοῦμαι μετ' ἀγάπης

Ὁ ἐν Χριστῷ ἀδελφός Σας Ἰσαὰκ Μ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β'. ΜΕΡΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΜΕΡΟΣ Γ'.

Μετὰ χαρᾶς μεγάλης ὅλη ἡ οἰκογένεια εἴχομεν ἀναγνώσει κα
επαναγνώσει πολλάκις τὴν ἐπιστολήν τοῦ Ἰσαάκ. Περιεμένομεν δ
ἀνυπομόνως νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ ἄλλης ἐπιστολῆς αὐτοῦ, κατὰ τὴ
ἣν ἔδωκεν ἡμῖν διὰ τῆς πρώτης ἐπιστολῆς του ὑπόσχεσιν.

Μακρὰ καὶ πάλιν σιωπὴ τοῦ Ἰσαάκ. Ἀπορίαι ἀνησυχίαι καὶ εἰκασίαι.

Ἀλλ' αἱ ἡμέραι παρήρχοντο, καὶ μετὰ τὰς ἡμέρας οἱ μῆνες !
Καὶ ὅμως οὐδεμία ἐπιστολή !
Ἐφοβούμεθα περὶ τοῦ Ἰσαάκ.
Ἡ θερμότης τῆς πίστεώς του μεταξὺ φανατικῶν καὶ ἀμαθῶ
ἠδύνατο νὰ τὸν ἐκθέσῃ.
Ὁ φανατισμὸς ἠδύνατο νὰ ἐπιβουλευθῇ καὶ αὐτὴν τὴν ζωή
του.
Ὡς εἴχομεν ἐννοήσει ἐκ τῶν ἐπιστολῶν του, ὁ Ἰσαάκ, καίτο
ἀληθὴς καὶ εἰλικρινὴς χριστιανός, ἤθελε νὰ μένῃ Ῥαββῖνος, ἵνα, ὡ
ὁ Παῦλος προσελκύῃ εὐκολώτερον εἰς τὸν Χριστόν.
Ἦτο ἐλεύθερος νὰ κηρύξῃ δημοσίᾳ ἑαυτὸν Χριστιανόν, κα
οὕτω νὰ παύσῃ εὑρισκόμενος ὑπὸ τὸν βαρύτατον ζυγὸν τοῦ Μω
σαϊκοῦ νόμου ἢ μᾶλλον τῆς ῥαββινικῆς παρερμηνείας αὐτοῦ.
Ναί ! ἦτο ἐλεύθερος.
Ἀλλ' ὡς μᾶς ἔλεγεν ἔπειτα, ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ Ῥαββῖνος,
καίτοι ἦτο ἀληθὴς καὶ εἰλικρινὴς χριστιανός, ὑπὸ τῶν ἑξῆς φρονί
μων σκέψεων τοῦ Ἁγίου Παύλου :

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— « Ἐλεύθερος γὰρ ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἐμαυτὸν ἐδούλωσα, ἵνα τοὺς πλείονας κερδήσω· καὶ ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω· τοῖς ὑπὸ νόμον, ὡς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσω· τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος (μὴ ὢν ἄνομος Θεῷ, ἀλλ' ἔννομος Χριστῷ), ἵνα κερδήσω ἀνόμους· ἐγενόμην τοῖς ἀσθενέσιν ὡς ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδήσω· τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω· τοῦτο δὲ ποιῶ διὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ἵνα συγκοινωνὸς αὐτοῦ γένωμαι» (1).

Ἠμποροῦμεν, καὶ δικαίως, διότι ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐπιστολῇ του οὐδὲν ἔλεγεν ἡμῖν, ἂν ὁ θεῖός του Ἀβραμῖκος καὶ οἱ ἄλλοι συγγενεῖς του ἐνήργησαν κατ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἀρχιραββινᾶτον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκτιθέντες τὰ γενόμενα μεταξὺ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ αὐτῶν, τὰ φρονήματα τοῦ Ἰσαάκ, τὴν ἐξώμοσίν του, καὶ ἐν γένει τὸν θερμὸν ζῆλόν του ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἵνα οὕτω μισητὸς γενόμενος καταδιωχθῇ, ἀπολέσῃ τὴν θέσιν του, ὅπως προφυλαχθῶσιν οἱ ἄλλοι Ἰουδαῖοι τῶν προσηλυτιστικῶν ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου ἐνεργειῶν τοῦ Ἰσαάκ.

Πάντα ταῦτα ἐσκεπτόμεθα, καὶ ἠποροῦμεν διὰ τὴν περὶ αὐτῶν ἐντελῆ σιωπὴν τοῦ Ἰσαάκ. Ἐπήρχετο ὅμως εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν, ὅτι πιθανὸν ἢ μᾶλλον βέβαιον, ὅτι οἱ συγγενεῖς τοῦ Ἰσαὰκ οὐδέποτε θὰ ἐσκέπτοντο ἢ θὰ ἐπίστευον, ὅτι ὁ Ἰσαάκ, οὗ τὸν θερμὸν ζῆλον ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου ἰδίοις ὄμμασιν εἶδον, καὶ ἰδίοις ὠσὶν ἤκουσαν, θὰ ἤθελεν ἐξακολουθήσει τοῦ λοιποῦ φέρων τὸ ραββινικὸν ἢ καὶ αὐτὸ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔνδυμα.

Καὶ πιθανόν, ἐλέγομεν ταῦτα σκεπτόμενοι, οἱ συγγενεῖς οὐδὲν ἐνήργησαν κατ' αὐτοῦ.

Παρηγόρει δ' ἡμᾶς ἡ ἰδέα αὕτη, διότι ἐφρονοῦμεν ὅτι ὁ Ἰσαάκ, μένων ἀκαταδίωκτος ὑπὸ τοῦ ἀρχιρραβινάτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ κατέχων τὴν θέσιν του ὡς Ῥαββῖνος, ἔχων δὲ πᾶσαν ἐλευθερίαν νὰ διδάσκῃ τοὺς Ἰουδαίους ὡς Ῥαββῖνος, ἠδύνατο εὐ-

(1) Α'. Κορινθ. Θ'. 19—24.

Ψηφιακή Κεντρική Βιβλιοθήκη Θεσσαλίας

κολώτερον νὰ προσελκύσῃ ψυχὰς ἀθανάτους καὶ λογικὰς εἰς τὸν Χριστόν, καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ κάλυμμα τῆς πνευματικῆς πωρώσεως, ὅπερ καλύπτει εἰσέτι οὐ μόνον τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Εἶναι γνώμη τοῦ Ἀποστόλου Παύλου λέγοντος :

— «Καὶ οὐ καθάπερ Μωσῆς ἐτίθει κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον ἑαυτοῦ, πρὸς τὸ μὴ ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ τέλος τοῦ καταργουμένου· ἀλλ' ἐπωρώθη τὰ νοήματα αὐτῶν· ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅ,τι ἐν Χριστῷ καταργεῖται· ἀλλ' ἕως σήμερον, ἡνίκα ἀναγινώσκεται Μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται· ἡνίκα δ' ἂν ἐπιστρέψῃ πρὸς Κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα. Ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν. Οὗ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία· ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου πνεύματος» (1).

Ταῦτα ἐσκεπτόμεθα περὶ τοῦ Ἰσαάκ.

Πλὴν πάντα ταῦτα ἦσαν σκέψεις ἰδικαί μας.

Εἰκάζομεν, ἀλλ' οὐδὲν βέβαιον ἐγνωρίζομεν.

Τὸ σκότος τῶν εἰκασιῶν καὶ ἀμφιβολιῶν τούτων μόνος ὁ Ἰσαὰκ ἠδύνατο νὰ διαλύσῃ δι' ἐπιστολῆς του.

Φῶς ἐν σκότει. Δευτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Ἰσαάκ.

Ἀλλὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐλάβομεν ἐν περίπου ἔτος μετὰ τὴν πρώτην ἐπιστολήν.

Φέρει χρονολογίαν 25ης Μαρτίου τοῦ 1898.

Ἰδοὺ ἡ δευτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Ἰσαάκ :

---

(1) Β'. Κορινθ. Γ'. 13—18.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 25 Μαρτίου 1898.

Ἀδελφὲ Νικόλαε,

Ἔτος παρῆλθεν ὁλόκληρον, ἀφ' οὗ χρόνου τὸ πρῶτον ἔγραψα πρὸς ὑμᾶς.

Διατί ἐβράδυνα ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον νὰ Σᾶς γράψω ;

Θέλετε τὸ ἐννοήσει μόνος, καθ'ὅσον προχωρεῖτε εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης.

Πολλὰ μοι συνέβησαν, καὶ ἐπεθύμουν πολλὰ νὰ συγκεντρώσω εἰς τὴν παροῦσαν, ἵνα γνωρίζῃς πᾶν ὅ,τι μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης, καθ' ἣν Σᾶς γράφω, συνέβη.

Φόβοι τοῦ Ἰσαὰκ μετὰ τὴν ἐκ τῆς πατρίδος του ἀναχώρησιν. Ὁ Ῥαββῖνος Σεμουέλ.

Χριστιανὸς κεκρυμμένος ὑπὸ τὸ Ῥαββινικόν μου ἔνδυμα, πάντοτε ἐροβούμην μήπως ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ μανία τῶν συγγενῶν μου, καὶ πρὸ πάντων τοῦ πολὺ φανατικοῦ καὶ χριστιανομάχου θείου μου Ἀρχιρραββίνου Ἀβραμίκου, μὲ καταγγείλῃ εἰς τὸ Ἀρχιρραββινᾶτον ἐνταῦθα.

Εὐτυχῶς οὐδὲν τοιοῦτον συνέβη.

Φαίνεται, ὅτι σκέψεις φρονιμώτεραι καὶ φιλανθρωπότεραι ἐπεκράτησαν.

Οὐδεμία καταγγελία ἔφθασεν ἐνταῦθα κατ' ἐμοῦ. Οὐδὲν τὸ Ἀρχιρραββινᾶτον ἔμαθε.

Πλήν, ὅτε ἐπανῆλθον ἐκ τῆς πατρίδος, εὗρον καὶ ἕτερον Ῥαββῖνον ἐν τῇ ἐνορίᾳ μου, τὸν Ῥιμπῆ Σεμουέλ, συμπατριώτην μου καὶ αὐτόν, μόλις ἀποφοιτήσαντα ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἠπόρησα διὰ τοῦτο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὅπου ὁ σινιὸρ Δαβὶδ Βεμβενίστα λύει τὴν ἀπορίαν καὶ φέρει τὴν ἡσυχίαν. Χαρακτηρισμὸς τοῦ Ῥιμπῆ Σεμουέλ.

Ἀλλὰ τὴν ἀπορίαν ταύτην ἔλυσεν ὁ προϊστάμενος τῆς κοινότητος, ἄρχων Σινιὸρ Δαβὶδ Βεμβενίστα.

— Ἡ ἐνορία μας εἶναι μεγάλη, Ῥιμπῆ Γιτσχάκ, μοὶ εἶπεν ὁ Σινιὸρ Βεμβενίστα, καὶ εἶναι ἀνάγκη δύο χαχαμίμ εἰς τὴν συναγωγήν μας.

Ἡσύχασα ἀκούσας τὴν ἐξήγησιν ταύτην.

Ἐκ πολλῶν ἰδιαιτέρων συνομιλιῶν, ἃς ἔσχον μετὰ τοῦ συναδέλφου Ῥιμπῆ Σεμουέλ, ἐνόησα ὅτι οὗτος ἦτο ἄνθρωπος φιλελεύθερος. Οὐδένα εἶχε φανατισμόν.

Ἠγάπα ὀλίγον τὰ ποτά, καὶ παρετήρει πολὺ τὰς γυναῖκας.

Ἄλλως ἦτο εἰλικρινὴς καὶ ἀνοικτόκαρδος.

Δὲν ἐπίστευεν εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν.

Οἱ ῥαββινικοὶ μῦθοι τοῦτο μόνον εἶχον κατορθώσει εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Ῥιμπῆ Σεμουέλ:

Νὰ κλονίσωσι τὴν πίστιν αὐτοῦ καὶ πρὸς πολλὰς ἄλλας ἀληθείας τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Ἀλλὰ μὴ ὢν Ἰουδαῖος, δὲν ἦτο βεβαίως καὶ Χριστιανός.

Ἐθεώρει ὅλας τὰς θρησκείας ὡς κατασκευάσματα ἀνθρώπων.

Καὶ ἐπειδὴ πολλαὶ ἐξ αὐτῶν περιέχουσι ψεύδη, οὐδεμίαν παρεδέχετο ὡς ἀληθῆ.

Ἦτο, ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὁ Ῥιμπῆ Σεμουὲλ ἓν ἐκ τῶν ἐλαφρῶν καὶ κούφων ἐκείνων πνευμάτων, τὰ ὁποῖα βαρύνονται νὰ ἐξετάσωσι, διὰ νὰ μάθωσι τὴν ἀλήθειαν.

Ἦτο ὅμως καὶ ἄριστος ὑποκριτὴς πρὸς τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν καὶ τοὺς προκρίτους τῆς ἐνορίας μας, προσποιούμενος τὸν φανατικώτατον Ῥαββῖνον, χάριν βεβαίως τῆς θέσεως καὶ τοῦ μισθοῦ, ἀλλὰ καὶ χάριν ἄλλων λόγων . . . ἦτο ὡραιότατος νέος, καὶ εἶχε συνάψει ἥκιστα θεμιτὰς σχέσεις πρὸς πολλὰς ἁμαρτωλὰς τῆς ἐνορίας μας...

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Παράκλησις τοῦ 'Αρχιρραβίνου 'Αβραμίκου πρὸς τὸν Σεμουέλ, ὅπως προσπαθήσῃ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν 'Ισαὰκ εἰς τὸν 'Ιουδαϊσμόν.

Τοῦτον λοιπὸν τὸν συνάδελφόν μου, τὸν 'Ριμπὶ Σεμουέλ, ἐξέλεξεν ὁ θεῖός μου 'Αρχιρραβῖνος 'Αβραμῖκος, καὶ πρὸς τοῦτον ἔγραψεν ἐκτεταμένην ἐπιστολήν, περιγράφων λεπτομερῶς τὰ κατ' ἐμέ, πῶς ταξειδεύων δηλ. ἠσθένησα καὶ ἐνοσηλεύθην εἰς τὴν οἰκίαν κατηραμένου τινὸς Γιηβινὴμ ἐν Κορίνθῳ, πῶς αἱ περιποιήσεις αὐτοῦ, καὶ τίς οἶδε; καὶ πόσα μάγια (!) μοῦ εἶχον σαλεύσει τὸν νοῦν, καὶ ἠρνήθην τὸν Γεοβὰ Τσεβαώθ, καὶ πῶς ἔγεινα αἰτία νὰ σκανδαλισθῶσιν αἱ συνειδήσεις πολλῶν Γεχουδὶμ εἰς τὴν πατρίδα, πῶς ἠκολούθησα τὸν 'Ιησὰ τὸν Ναζαρετὰῆ, πῶς ἐξ αἰτίας μου ἀπέθανεν ἡ Μήτηρ μου, καὶ ἄλλα πολλά.

Προσέθετεν ὅμως εἰς τὴν ἐπιστολήν, ὅτι προσηνέχθησαν κάκιστα πρὸς ἐμὲ καὶ ἐγένοντο ἐχθροί εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, καὶ μὲ ἠνάγκασαν νὰ ἐξέλθω τῆς οἰκίας, νυκτὸς οὔσης καὶ τοῦ καιροῦ παγετώδους καὶ βροχεροῦ ὄντος. "Οτι μετενόουν διὰ τὴν πρός με διαγωγήν των ταύτην, τὸ ἐδήλου σαφῶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ.

'Ανέθετε δὲ εἰς τὸν Σ-[illegible] καὶ παρήγγελλεν ὁ θεῖός μου, ὅτι, ἐὰν που ἤθελε με συναντήσει, νὰ προ-[illegible]αθήσῃ δι' ὅλων τῶν θεολογικῶν του γνώσεων, τὰς ὁποίας ἀπέκτησε τοσοῦτα ἔτη εἰς τὴν Θεολογικὴν 'Ιουδαϊκὴν Σχολὴν τῶν 'Ιεροσολύμων, δι' ὅλων τῶν Ταλμουδικῶν καὶ ῥαββινικῶν ἐπιχειρημάτων, νὰ μὲ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν 'Ιουδαϊσμόν, τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων μου. "Οτι, ἐὰν τοῦτο ὁ Σεμουὲλ ἤθελε κατορθώσει, αὐτὸς μὲν θὰ ἀπέκτα μέγα ὄνομα εἰς ὅλον τὸ Γισραὲλ (βὲ κὸλ Γισραέλ), καὶ θὰ ἤθελε ῥιφθῆ εἰς τὰ μέγιστα ἀξιώματα τοῦ Ἔθνους, ἐγὼ δέ, ἐπανερχόμενος εἰς τὸν 'Ιουδαϊσμόν, θὰ ἤθελον εὕρει ἀνοικτὰς τὰς ἀγκάλας τοῦ θείου μου 'Αβραμίκου νὰ μὲ ὑποδεχθῇ, ὅτι ἤθελέ με καταστήσει κληρονόμον ὅλης τῆς μεγάλης περιουσίας του, καὶ ὅτι τέλος θὰ ἤθελον ἔχει ὅλα τὰ μπεραχὼθ τοῦ 'Αβραάμ, βὲ Γιτσχὰκ βὲ Γιακώβ, βὲ κὸλ Γισραέλ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸν ἐξώρκιζε δὲ ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς νὰ προσπαθήσῃ διὰ παντὸς τρόπου νὰ μάθῃ ποῦ εὑρίσκομαι, νὰ με συναντήσῃ, καὶ διὰ παντὸς μέσου νά με ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν.

Γίνεται λοιπὸν κατάδηλον ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τοῦ θείου μου πρὸς τὸν Σεμουέλ, ὅτι καὶ οὗτος καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι συγγενεῖς μου ἠγνόουν ποῦ εὑρισκόμην.

Καὶ δικαίως ἠγνόουν· διότι οὐδέποτε ἐπίστευον, ὅτι, μετὰ τὰ συμβάντα ἐν τῇ οἰκίᾳ μου, μετὰ τὴν φανερὰν καὶ ἐνθουσιώδη ἐκείνην δήλωσίν μου, ὅτι εἶμαι χριστιανός, θὰ ἐτόλμων νὰ φέρω ἀκόμη τὸ Ῥαββινικὸν ἔνδυμα, καὶ μάλιστα νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει θέσιν μου.

Ὁ Ῥαββῖνος Σεμουὲλ παρὰ τῷ Ἰαάκ. Ἀπρόοπτος ἐρώτησις τοῦ Ῥιμπῆ Σεμουέλ.

Ὁ Ῥιμπῆ Σεμουέλ, λαβὼν τὴν ἐπιστολήν, καὶ πολλάκις αὐτὴν ἀναγνούς, ἦλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν μου μειδιῶν, καὶ μηδὲν λέγων.

Ἠπόρησα διὰ τὸν τρόπον του, διότι πάντοτε, ὁσάκις μὲ ἐπεσκέπτετο, ὑπετραγῴδει καὶ ἄσμά τι τῆς, ἐποχῆς, ἢ ἐσφύριζεν.

Ἀλλὰ τότε εἰσῆλθε μειδιῶν μέν, ἀλλὰ σοβαρός.

— Ἔ! Ῥιμπῆ Σεμουέλ, τῷ εἶπον. Πῶς ἤλλαξας λοιπόν; Χωρὶς ἄσμά τι, χωρὶς σφύριγμα;

— Σεῖς ἠλλάξατε τὸν τρόπον σου, Ῥιμπῆ Ἰσαάκ, μοὶ εἶπε.

Καί, ἄνευ οὐδενὸς ἄλλου προοιμίου, στραφεὶς ἀποτόμως, καὶ παρατηρήσας με εἰς τοὺς ὀφθαλμούς·

— Ἀληθῶς, Ῥιμπῆ Ἰσαάκ, ἀληθῶς εἶσθε χριστιανός;... ἠρώτησε.

Ναί, εἶμαι χριστιανός.

Ἡ ἐρώτησις ἦτο αἰφνιδία, πολὺ αἰφνιδία, ἀπότομος.

Δὲν τὴν περιέμενον.

Ἀστραπηδὸν διῆλθον τοῦ νοῦ μου δύο λέξεις ἐπίσης φοβεραί· **Ναί**, νὰ εἴπω; ἢ ὄχι;

Ὑπελόγισα τὸ πνευματικὸν βάραθρον τοῦ ὄχι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐσκέφθην τὰς μελλούσας ἴσως δυσχερείας τοῦ Ναΐ.

Προύτίμησα τὸ δεύτερον.

Ναί! εἶπον μεγαλοφώνως καὶ εὐσταθῶς, ναί! εἶμαι χριστιανὸς ἐν εἰλικρινείᾳ καὶ κατὰ πεποίθησιν . . . Κάμε τώρα ὅ,τι θέλεις. Διακήρυξον τοῦτο πᾶσι καὶ πανταχοῦ!

Καὶ ἀνέλαβον τὴν πρωτέραν γαλήνην μου.

Ἰουδαϊσμὸς καὶ Χριστιανισμός. Οἱ πρῶτοι Ἰουδαῖοι Χριστιανοὶ καὶ ὁ προφητικὸς λόγος.

— Ἀδελφέ! μοὶ εἶπεν ὁ Σεμουὲλ μετὰ πραότητος. Δέν με μέλει, ἂν δὲν ἦσαι Ἰουδαῖος. Καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι τοιοῦτος. Δέν ἔχω καμμίαν πεποίθησιν εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν. Λυποῦμαι ὅμως, ἂν ἦσαι χριστιανός. Ἂν ἡ Ἰουδαϊκὴ Θρησκεία δὲν ἦναι ἀληθής, δύναται ἄλλη τις Θρησκεία, οἱαδήποτε, νὰ ἦναι τοιαύτη;

— Ἀπατᾶσαι πολύ, Σεμουέλ, τῷ ἀπεκρίθην. Καὶ ἡ ἀπάτη σου προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι οὐδὲν θέλεις βασίμως καὶ εἰλικρινῶς νὰ ἐξετάσῃς, καὶ σὲ παρακαλῶ θερμῶς νὰ μὴ δυσαρεστηθῇς διὰ τοῦτο. Καὶ ὁ Ἰουδαϊσμός, δηλαδὴ ἡ Θρησκεία τοῦ Μωϋσέως, ἡ Θρησκεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἶναι ἀληθής. διότι ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσιν ὅλαι αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ Ἀδονάϊ Ἐλωήμ Τσεβαὼθ καὶ ὅλαι αἱ προφητεῖαι τῶν Νεβιήμ περὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ λυτρωτοῦ τοῦ κόσμου, τῆς δόξης καὶ ἐλπίδος τοῦ Γισραέλ, τοῦ Γεσοῦα Μασσίαχ, καὶ ὁ Χριστιανισμός εἶναι ἀληθής, διότι ἐν τῇ Μπερὶθ Χαδεσὰ βλέπομεν τὴν πλήρωσιν καὶ τὴν ἐπαλήθευσιν ὅλων τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλων τῶν προρρήσεων τῶν ἁγίων Προφητῶν. Τὸ Τωρά, Νεβιήμ καὶ Κεθωβίμ, δηλ. ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, εἶναι ὅλως ἀκατανόητος καὶ αἰνιγματώδης ἄνευ τῆς Μπερὶθ Χαδεσά, δηλ. τῆς Νέας Διαθήκης. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Νέα Διαθήκη εἶναι ὅλως ἀκατανόητος καὶ αἰνιγματώδης, καὶ δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ ἄνευ τῆς Παλαιᾶς.

Τοῦτο ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσιν αὐτοὶ οἱ πρῶτοι Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθησαν τὸν Μασσίαχ. Ἂν καὶ ἔβλεπον καθ' ἑκάστην τὰ θαύματα Αὐτοῦ, ἂν καὶ ἤκουον τὴν μελίρρυτον διδασκαλίαν

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αὐτοῦ, διδασκαλ[illegible] τοιαύτην, ὅτις οὐδέποτε ἄλλοτε ἠκούσθη, ἐν τούτοις εἶχον περὶ [illegible] περισσοτέραν πεποίθησιν εἰς τοὺς λόγους τῶν Προφητῶν. Ἐδῶ τι λέγει εἷς ἐκ τῶν πρώτων φανατικῶν Ἰουδαίων, ὅστις ὁδηγούμενος ὑπὸ τῶν Προφητῶν ἠκολούθησε τὸν Μασσίαχ :

— «Καὶ ἔχομεν βεβαιότερον τὸν προφητικὸν λόγον, ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες, ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ, ἕως οὗ ἡμέρα διαυγάσῃ καὶ φωσφόρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν· τοῦτο πρῶτον γινώσκοντες, ὅτι πᾶσα προφητεία Γραφῆς ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται· οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ', ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου φερόμενοι, ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι».(1)

Ὁ Σεμουὲλ μοῦ ἔκανε.

Πρώτην φορὰν ἤκουε κατὰ τὸν βίον του ἄκουε λόγους τοιούτους.

— Ὁμιλεῖς λοιπὸν σπουδαῖα ! Ῥιμπῆ Ἰσαάκ, εἶπε.

Θὰ τὰ εἴπωμεν ἀργότερα, τὰ εἴπομεν βεβαίως· προκειμένου περὶ σπουδαίων, πρέπει νὰ σπουδάζωμεν καὶ σπουδαίως καὶ εἰλικρινῶς θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτῶν ἀργότερα... Ἀλλ' εἰπέ μοι, παρακαλῶ, Σεμουέλ, πόθεν ἔμαθες, ὅτι εἶμαι Χριστιανός ;

— Ἁπλούστατα, εἶπεν ὁ Σεμουέλ· οὐδὲν κρύπτω ἀπὸ σέ. Ἰδού !

Καὶ μοῦ ἔδωκε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ θείου μου Ἀρχιρραββίνου.

Ἔναρξις ἀνζητήσεως.

— Καὶ τί φρονεῖς ; εἶπον εἰς τὸν Σεμουὲλ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς. Ἔχεις σκοπὸν νὰ ἀκολουθήσῃς τὰ κατ' αὐτήν ;

Ποτέ ! ἀνέκραξεν ὁ Σεμουέλ, ποτέ ! Μὲ γνωρίζεις, Ῥιμπῆ Ἰσαάκ. Πλὴν τοῦτο μόνον θὰ προσθέσω...θέλω νὰ σὲ μεταπείσω. Δὲν σὲ θέλω Ἰουδαῖον, ἀλλ' οὔτε καὶ Χριστιανόν...Θέλω νὰ γείνῃς ὁποῖος εἶμαι ἐγώ...

---

(1) Β'. Πέτρου Α'. 19—21.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Ἴσως θα γελάσῃς ὅπως εἶσαι σύ, τὸ εἶπον, ἢ θὰ γελάσῃς σύ, ὁποῖος εἶμαι ἐγώ.

— [illegible]

— Διὰ τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀφοσιωμένης συζητήσεως, ἀπεκρίθην. Γρ[illegible] ἐσπουδάσαμεν καλῶς τὴν Γραφήν. [illegible] τὴν Ἑβραϊκήν, τὴν Ἱσπανικήν, τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Γαλλικήν· τὴν Ἱστορίαν γνωρίζομεν [illegible] ὅμως νομίζεις ὅτι πλανῶμαι ἐγώ· ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι πλανᾶσαι σύ. Δι[illegible] θάτερον· ἢ σὺ ἔχεις δίκαιον ἢ ἐγώ.. Ἂς συζητήσωμεν [illegible] εἰλικρίνειαν καὶ ἁπλότητα ὡς καλοὶ φίλοι. Δ[illegible]

— Ε[illegible] Γρηγόριε Σεμουέλ· κάμετε σεῖς τὴν ἀρχὴν καὶ [illegible]

— Πῶς θὰ συζητήσωμεν; τὸ εἶπεν ἐπουδαίως ἢ παίζοντες;

— Σ[illegible] ἐπουδαίως, ἐπανέλαβεν ὁ Σαμουέλ.

Τὸ Τωρά, Νεβιίμ, οὐκεθωβίμ, ἀρχαιότατον βιβλίον. Καὶ ὅτι τὸ σωζόμενον ἑβραϊκὸν κείμενον εἶνε [illegible] ἀνακριβώτατον.

— Ἐ[illegible] εἶπον, τὸ Τωρὶ Νεβιίμ, οὐκεθωβίμ, ὅπερ εὑρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας τῆς Ἑβραϊκῆς Συναγωγῆς, καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας, εἶναι βιβλίον νέον ἢ ἀρχαῖον;

— Ἀ[illegible] εἶπεν ὁ Ἰσαάκ, τὸ ἀρχαιότερον ἐξ ὅσων ὑπάρχουσιν εἰς τὰς χεῖρας [illegible] Πεντάτευχος ἐγράφη, λέγουσιν, ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως [illegible] χρονολογίας, ὅτε ἡ γραφὴ ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους εἶνε τὸ ἀρχαιότερον πεπολιτισμένον ἔθνος τῆς Εὐρώπης.

— Ὑπάρχει ὅμως, μᾶλλον, τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον, ὅπερ ἔχει ἡ Συναγωγή, ὅπερ δὲν ἐπηρεάσθη ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν κατὰ τοὺς σκοποὺς αὐτῶν;

— Οὐδέποτε [illegible] δυνατὸν νὰ ὑποπτευθῇ τις τοιοῦτόν τι. Ἡμεῖς ἔχομεν ἴδιον κείμενον τῆς Παλ. Διαθήκης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρὸ τῶν Μισουρά, ἄνευ φωνηέντων, πολλὰ ἔτη πρὸ τῆς χριστιανικῆς χρονολογίας. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι διεφθάρησαν ταῦτα ὑπὸ Χριστιανῶν πρὸ τῆς χριστιανικῆς χρονολογίας, ἀφοῦ Χριστιανοὶ δὲν ὑπῆρχον, ὅτε τὰ ἑβραϊκὰ ταῦτα κείμενα τῆς Γραφῆς ἐγράφησαν; Ἄλλως τε εἶναι βεβαιωμένον ἱστορικῶς, ὅτι καὶ μεταφράσεις τῆς Γραφῆς ἐγένοντο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ Ἰουδαίων πρὸ τῆς χριστιανικῆς χρονολογίας, ὁποῖαι εἶναι τοῦ Ἀκύλα, τοῦ Θεοδοτίωνος, τοῦ Συμμάχου, καὶ ἡ λεγομένη τῶν Ο΄. αἱ ὁποῖαι δὲν διαφέρουσι τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου. Ὄχι! Ὄχι! ἀνέκραξεν ὁ Ῥιμπῆ Σεμουέλ, τοιαύτη ὑποψία οὔτε εἰς τῶν φανατικῶν Ῥαββίνων τὸν ἐγκέφαλον ἐπῆλθέ ποτε . . .

— Καλῶς λοιπόν! εἶπον· ἐτέθη οὕτως ἡ πρώτη βάσις τῆς εἰλικρινοῦς συζητήσεως. Ὥστε, ἐπανέλαβον, τὸ ἑβραϊκὸν Κείμενον, ὅπερ ἡμεῖς ἔχομεν σήμερον, εἶναι τὸ αὐτό, ὅπερ εἶχον οἱ πρόγονοι ἡμῶν Ἰουδαῖοι πρὸ Χριστοῦ, τὸ αὐτό, ὅπερ συλλέξας κατήρτισεν ὁ Ἔσδρας μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Βαβυλῶνος;

— Μάλιστα εἶπεν ὁ Σεμουέλ· οὐδεμία ἀντίρρησις.

— Ἂς ἀρχίσωμεν, εἶπον, νὰ ἐξετάσωμεν μέρη τινὰ τῆς Παλ. Διαθήκης, τὰ ὁποῖά μοι προξενοῦσι μεγίστην ἐντύπωσιν, καὶ τὰ ὁποῖα μόνον ἡ Μπερὶθ Χιδεσὰ ἐξηγεῖ· ἄλλως, μένουσιν αἰνίγματα, εἶναι ἀκατάληπτα, ἀκατανόητα. Ἀπὸ ποῖον βιβλίον θέλετε νὰ ἀρχίσωμεν;

— Ἀπὸ τὸ πρῶτον, εἶπεν, ἀπὸ τὸ Μπερεσὶθ (τὴν Γένεσιν) τῆς Πεντατεύχου.

Μπαρὰ ἢ Μπορὰ Ἐλωὶμ τί σημαίνει.

— Πρόσεχε λοιπόν, εἶπον τῷ Σεμουέλ, εἰς ὅ,τι θὰ σὲ ἐρωτῶ, καὶ ἔχε τὴν καλωσύνην νὰ ἀποκρίνησαι . . . Τί ἀναγινώσκεις εἰς τὸν α΄. στίχον τοῦ α΄. κεφαλαίου τοῦ Μπερεσὶθ;

Καὶ ὁ Σεμουέλ, ἀνοίξας τὴν Γραφήν, ἀνέγνω:

— «Μπερεσὶθ μπαρὰ ἢ μπορὰ Ἐλωὶμ ἐὲτ ἁσαμάγιμ βὲ ἐὲτ ἁάρετσ».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ μετέφρασεν :

— «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν οἱ Θεοὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

— Μὴ λησμονῇς, τῷ εἶπον, τὸ ἑνικὸν ῥῆμα μπαρὰ=ἐποίησεν, ἔχον πληθυντικὸν ὑποκείμενον Ἐλωΐμ =οἱ Θεοί.

— Ναί, εἶπε.

Ναασὲ Ἀδὰμ Μπετσαλμένου τί δηλοῖ.

— Ἀνάγνωθι, εἶπον τῷ Σεμουέλ, καὶ τὸν 26ον στίχον τοῦ αὐτοῦ Κεφαλαίου.

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω :

— «Βάγιόμερ Ἐλωΐμ ναασὲ ἀδὰμ μπετσαλμένου».

Καὶ μετέφρασε :

— «Καὶ εἶπεν οἱ Θεοί· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν».

Ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι κατ' εἰκόνα τῶν ἀγγέλων. Παράδοξος συνδυασμὸς ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

— Τί παρατηρεῖς ἐνταῦθα, Σεμουέλ ; ἠρώτησα.

— Παρατηρῶ, εἶπεν, ὅτι ὁ εἷς Θεὸς ὁμιλεῖ πληθυντικῶς, καὶ λέγεται ῥῆμα ἑνικόν, καὶ ὑποκείμενον πληθυντικόν.

— Πρὸς τίνας ὁμιλεῖ ;

— Οἱ Ῥαββῖνοι λέγουσιν, ἀπεκρίθη ὁ Σεμουέλ, ὅτι ὁ Θεὸς ἐνταῦθα ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς ἀγγέλους.

— Τί εἶνε οἱ ἄγγελοι, ἠρώτησα, θεοὶ ἢ ὑπηρέται τοῦ Θεοῦ ;

— Ὑπηρέται βεβαίως, εἶπε.

— Εἶναι λοιπὸν καὶ οἱ ἄγγελοι, δηλ. οἱ ὑπηρέται, ποιηταὶ καὶ δημιουργοὶ τοῦ ἀνθρώπου ;

— Ὄχι βεβαίως ! ἀπεκρίθη ὁ Σεμουέλ.

— Ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ἢ κατ' εἰκόνα τῶν ἀγγέλων ;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Κατ' εἰκόνα Θεοῦ βεβαίως, εἶπε.

— Δὲν εἶναι ἀνοίκειον εἰς τὸν Θεὸν νὰ προσκαλῇ τοὺς ὑπηρέτας, τοὺς ἀγγέλους, ὡς συνδημιουργούς ;

— Βεβαίως, εἶπε.

— Τί φρονεῖς λοιπόν, Σεμουέλ, περὶ τῶν ῥητῶν τούτων, περὶ τοῦ παραδόξου τούτου συνδυασμοῦ τοῦ ἑνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ ;

Ὅπου οἱ Ῥαββῖνοι ἀπατῶνται καὶ ψεύδονται. Τὸ ὡς τῆς Μπερὶθ Χαδεσά.

— Φρονῶ, εἶπεν, ὅτι οἱ Ῥαββῖνοι δὲν ἐξηγοῦσιν ἐπαρκῶς αὐτό, ὅτι δὲν με πείθουσι, μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν, ἣν ἔκαμες, τῶν ῥητῶν τούτων, καὶ ἀδιστάκτως λέγω, ὅτι οἱ Ῥαββῖνοι ἀπατῶνται καὶ ψεύδονται.

— Ἀλλὰ τότε πῶς πρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν τὰ ῥητὰ ταῦτα τῆς Γραφῆς ;

— Ἀδυνατῶ νὰ τὰ ἐξηγήσω...Καὶ τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι μέχρι τοῦδε ἀνεπαυόμην εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν Ῥαββίνων, ἣν ὅμως τώρα εὑρίσκω καὶ ἀσεβῆ καὶ γελοίαν.... Ἀλλὰ τὸ παραδοξότερον εἶναι ὅτι καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὰ ῥητὰ ταῦτα.

— Ὑπάρχει τις, Σεμουέλ, εἶπον.

— Ποῖος

— Ἡ Μπερὶθ Χαδεσά.

— Τί λέγει ;

Τὸ Τωρὰ καὶ ἡ Μπερὶθ Χαδεσά περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος.

Καί ἤνοιξα τὴν Καινὴν Διαθήκην, καὶ ἀνέγνων μεγαλοφώνως :

— Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν Οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ Ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν» (1).

Καὶ ἀλλαχοῦ, Σεμουέλ, ἄκουσον!

— «Τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ Οὐρανῷ, ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἕν εἰσι (2).

Ἄκουσον ἀκόμη, Σεμουέλ.

— «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πάντα δι' Αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς Αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγονε» (3).

— Τί παράδοξα πράγματα! ἀνέκραξεν ὁ Σεμουέλ. Νομίζει τις, ὅτι ὑπάρχει στενότατος σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ Τωρὰ καὶ τῆς Μπερὶθ Χιδεσί. Τώρα ἐννοῶ, τί σημαίνει ὁ ἑνικὸς ἀριθμὸς μετὰ τοῦ πληθυντικοῦ, καὶ ὁ πληθυντικὸς μετὰ τοῦ ἑνικοῦ. Τώρα κάπως ἀρχίζω νὰ ἐννοῶ τὸ «Ναασὲ ἀδὰμ μπετσαλμένου=Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν». Ἀλλὰ διατί, παρακαλῶ, ὁ Υἱὸς ὀνομάζεται Λόγος;

— Διότι αὐτὸς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶνε τὸ «εἶπεν ὁ Θεός». Τί λέγει ὁ τρίτος στίχος τοῦ α΄. Κεφαλαίου;

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω:

— Βαγιόμερ Ἐλωΐμ Γεχὶ ὄρ, βαγεῖ ὄρ».

Καὶ μετέφρασε.

—«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, Γενηθήτω φῶς! Καὶ ἐγένετο φῶς».

— Κατανοῶ, εἶπεν ὁ Σεμουέλ. Τὸ «γιόμερ Ἐλωΐμ=εἶπεν ὁ Θεός», εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ μόνον τὸ Μπερεσὶθ ἀναφέρει τοιοῦτόν τι, ἢ καὶ Προφήτης τις λέγει τι περὶ τούτου;

Καὶ ὁ Δαυὶδ περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος.

— Οἱ θεῖοι Προφῆται, εἶπον, διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατενόησαν τὸ Μπερεσὶθ καὶ εἶναι σύμφωνοι πρὸς αὐτό. Ἰδού, ὁ Προ-

(1) Ματθ. ΚΗ΄. 19.
(2) Α΄. Ἰωάν. Ε΄. 7.
(3) Ἰωάν. Α΄. 1, 2, 3.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φητάναξ Δαυὶδ λέγει τὰ αὐτὰ εἰς τὸν στίχον 6ον τοῦ ΛΒ'. ψαλμοῦ «Τῷ Λόγῳ τοῦ Κυρίου ἐγένοντο οἱ Οὐρανοί, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος Αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν».

Ρούαχ 'Ελωΐμ, τί δηλοῖ. Τὸ Μπερεσὶθ περὶ τοῦ Πνεύματος.

— 'Εδῶ, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, ὁ Δαυὶδ ἀναφέρει καὶ περὶ Πνεύματος. Διατί τὸ Μπερεσίθ δὲν ὁμιλεῖ περὶ Πνεύματος ;

— Καὶ τὸ Μπερεσίθ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Πνεύματος, εἶπον. 'Ανάγνωθι παρακαλῶ, καλῶς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ 2ου στίχου τοῦ Α'. Κεφαλαίου. Τί λέγει ;

— Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω τὰ ἑξῆς :

— «Βὲ ρούαχ 'Ελωΐμ μεραχέφεθ ἁλπινὲγ χαμάγιμ».

Καὶ μετέφρασε :

— «Καὶ Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων».

— Παράδοξον ! εἶπεν ὁ Σεμουέλ, εἰς ποῖον βαθύτατον καὶ πυκνότατον σκότος εὑρισκόμην ὁ ταλαίπωρος ! 'Απειράκις εἶχον ἀναγνώσει τοὺς στίχους τούτους. Καὶ ὅμως ! τώρα μόλις ἀρχίζω νὰ τοὺς ἐννοῶ !... 'Αλλά, παρακαλῶ, 'Ισαάκ, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ῥητὰ εἰς τὸ Τωρά, τὰ ὁποῖα νὰ δεικνύωσιν ἀληθῆ τὴν Μπερὶθ **Χαδεσὰ** ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς Θεότητος, ὡς πρὸς τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν ἢ Λόγον, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ;

Μιμμένου τί δηλοῖ. Καὶ αἱ θεολογικαὶ αὐτοῦ περὶ Τριάδος συνέπειαι.

— Ἄπειρα, τῷ εἶπον. 'Ανάγνωθι τὸν 22ον στίχον τοῦ Γ'. Κεφάλαίου τῆς Μπερεσίθ. Τί λέγει ;

— Καὶ ὁ Σαμουὲλ ἀνέγνω :

— Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός. 'Ιδοὺ ἔγεινεν ὁ 'Αδὰμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Ποίαν λέξιν ἔχει τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον καὶ μετεφράσατε «ἐξ ἡμῶν»;

— Μιμμένου, ἀπεκρίθη ὁ Σαμουέλ.

— Τί σημαίνει ἀκριβῶς «μιμμένου»;

— Ἀκριβῶς σημαίνει «ἐξ ἡμῶν».

— Διατί ὁ Εἷς Θεὸς νὰ μὴ λέγῃ «Ἰδοὺ ἔγεινεν ὁ Ἀδὰμ ὡς ἐμέ» καὶ διατί λέγει· «Ἰδοὺ ἔγεινεν ὁ Ἀδὰμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν»; Ποίων ἡμῶν;

— Βεβαίως οἱ Χριστιανοί ἔχουσι δίκαιον, ἀνέκραξεν ὁ Σεμουέλ. «Ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν» σημαίνει ὡς εἷς ἡμῶν, τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἶναι βεβαιότατον, ὅτι τὸ Τωρὰ ὁδηγεῖ εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο τι ῥητὸν σχετικόν;

Καὶ ὁ Ἀβραὰμ περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Βλέπει τρεῖς καὶ ὀνομάζει ἕνα.

— Μάλιστα. Ἀνάγνως τὸν 1ον, 2ον καὶ 3ον στίχον τοῦ ΙΗ'. Κεφαλαίου τῆς Μπερεσίθ.

Καὶ ἀνέγνω ὁ Σεμουὲλ τὰ ἑξῆς:

— 1. «Καὶ ἐφάνη εἰς αὐτὸν (τὸν Ἀβραὰμ) ὁ Κύριος εἰς τὰς δρῦς Μαμβρῆ, ἐνῷ ἐκάθητο ἐν τῇ θύρᾳ τῆς σκηνῆς εἰς τὸ καῦμα τῆς ἡμέρας.

2. Καὶ ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, εἶδε· καὶ ἰδοὺ, τρεῖς ἄνδρες ἱστάμενοι ἔμπροσθεν αὐτοῦ· καὶ ὡς εἶδεν, ἔδραμεν εἰς προϋπάντησιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς, καὶ προσεκύνησεν ἕως ἐδάφους.

3. Καὶ εἶπε, Κύριέ μου, ἐὰν εὕρηκα χάριν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς Σου, μὴ παρέλθῃς, παρακαλῶ τὸν δοῦλόν Σου».

— Τοῦτο εἶναι σαφέστερον πλέον! ἀνέκραξεν ὁ Σεμουέλ· φανερώτατον!

— Πῶς; τῷ εἶπον· τί παρατηρεῖς;

— Ὁ Κύριος ἐφάνη εἰς τὸν Ἀβραάμ, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, ὡς εἷς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κύριος. Ἀλλὰ τὸν ἕνα τοῦτον Κύριον ὁ Ἀβραὰμ βλέπει ὡς «Τρεῖς ἄνδρας». Τοὺς τρεῖς τούτους ἄνδρας ὁ Ἀβραὰμ προσκυνεῖ ἕως ἐδάφους. Ἀλλ' ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς τρεῖς τούτους ἄνδρας ὁμιλεῖ ὡς πρὸς ἕνα λέγων· «Κύριέ μου, ἐὰν εὕρηκα χάριν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς Σου» Βλέπει τρεῖς. καὶ ὀνομάζει ἕνα· εἶναι εἷς Κύριος, καὶ φαίνεται ἐν τρισὶ προσώποις. Ἀλλὰ καὶ οἱ Χριστιανοὶ τί ἄλλο πιστεύουσι ; Πιστεύουσιν εἰς ἕνα Θεόν, ὅπως ἐφάνη εἰς τὸν Ἀβραάμ, εἰς τὸν Πατέρα, τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπως ἐφάνη ὡσαύτως εἰς τὸν Ἀβραάμ . . . Πῶς δὲν εἴχομεν ὀφθαλμοὺς πρότερον νὰ παρατηρήσωμεν αὐτὰς τὰς ἀληθείας, καὶ κατηγοροῦμεν τοὺς Χριστιανοὺς ὡς εἰδωλολάτρας, ὡς πιστεύοντας τρεῖς Θεούς; Ἀλλ' αὐτοὶ πιστεύουσι τὸν Θεὸν τοιοῦτον, ὁποῖος αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐφάνη εἰς τὸν Ἀβραάμ. καὶ ὅπως εἶδε καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸν ὁ Ἀβραάμ· καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀβραὰμ ὑπῆρξε πιστὸς εἰς τὸν Θεόν, καὶ καλεῖται Πατὴρ τῶν Πιστῶν, ἄρα μᾶλλον οἱ ἔχοντες τὴν πίστιν αὐτοῦ Χριστιανοί, εἶναι τέκνα του....

Αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ εἰς ποίους ἐφαρμόζονται. Ποῖα τὰ ἔθνη, ὧν πατὴρ ὁ Ἀβραάμ.

— Μοὶ ὑπέμνησας τὸν Ἀβραάμ, καὶ καλῶς ἔπραξας, Σεμουέλ. Καὶ περὶ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ εἰς πυκνότατον σκότος εὑρίσκονται οἱ Ῥαββῖνοι, καὶ ὄντες αὐτοὶ ἐσκοτισμένοι ἀπατῶσι καὶ πλανῶσι τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν.

— Πῶς ; δὲν ἐννοῶ.

— Ἀνάγνωθι παρακαλῶ, τοὺς ἑξῆς στίχους τοῦ ΙΖ'. Κεφ. τοῦ Μπερεσίθ.

Καὶ ἔδειξα εἰς τὸν Σεμουὲλ τοὺς στίχους.

Καὶ αὐτὸς ἀνέγνω :

— «1ον Καὶ ὅτε ἦτο Ἄβραμ ἐνενήκοντα ἐννέα ἐτῶν, ἐφάνη ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν, ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ. Περιπάτει ἐνώπιόν μου καὶ ἔσο τέλειος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

2ον. Καὶ θέλω στήσει τὴν διαθήκην μου ἀναμέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ· καὶ θέλω σε πληθύνει σφόδρα, σφόδρα.

4ον. Ἐγώ, ἰδού, ἡ διαθήκη μου εἶναι πρὸς σέ· καὶ θέλεις γείνει πατὴρ πλήθους ἐθνῶν.

5. Καὶ δὲν θέλει καλεῖσθαι πλέον τὸ ὄνομά σου Ἄβραμ, ἀλλὰ τὸ ὄνομά σου θέλει εἶσθαι Ἀβραάμ· διότι πατέρα πλήθους ἐθνῶν σὲ κατέστησα.

6. Καὶ θέλω σε αὐξήσει σφόδρα, καὶ θέλω σε καταστήσει εἰς ἔθνη, καὶ βασιλεῖς θέλουσιν ἐξέλθει ἐκ σοῦ».

— Τί παρατηρεῖς ἐδῶ, Σεμουέλ; ἠρώτησα.

— Παρατηρῶ, εἶπεν, ὅτι ὁ Ἀβραὰμ δὲν εἶναι πατὴρ ἑνὸς ἔθνους, δηλ. τοῦ Ἰουδαϊκοῦ, ὅπως ψευδόμενοι καυχῶνται οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ κατέστησεν αὐτὸν «πατέρα πλήθους ἐθνῶν».

— Ποῖα νομίζεις, ὅτι εἶναι τὰ ἔθνη ταῦτα; ἠρώτησα.

— Εἶναι φανερόν, εἶπεν, ὅτι ὅλα τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν ἄλλων Ἠπείρων, ὅσα ἔχουσι τὴν πίστιν τοῦ Ἀβραάμ, Ἕλληνες, Ἰταλοί, Γάλλοι, Ἄγγλοι, Ῥῶσσοι, Ἱσπανοί, Πορτογάλοι καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης, τὰ ἔθνη τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν ἄλλων Ἠπείρων, ἔχουσι πατέρα τὸν Ἀβραάμ.

— Ὅτι τὰ ἔθνη τῆς γῆς θέλουσι πιστεύσει εἰς τὸν Λυτρωτὴν καὶ Σωτῆρα, ὅπως τὸ βλέπομεν σήμερον γενόμενον, τοῦτο γίνεται φανερὸν ἀπὸ πολλὰς Προφητείας.

— Ποίας;

Ὁ Ἡσαΐας περὶ Χριστοῦ.

— Ἄνοιξον τὸν Γεσάγια (Ἡσαΐαν), Κεφάλαιον Β'. Τί ἀναγιγώσκεις;

— Ἰδού, εἶπεν ὁ Σεμουέλ· «ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις τὸ ὄρος τοῦ οἴκου τοῦ Κυρίου θέλει στηριχθῆ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὀρέων... καὶ πάντα τὰ ἔθνη θέλουσι συρρέει εἰς αὐτό.... Διότι ἐκ Σιὼν θέλει ἐξέλθει νόμος, καὶ Λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ».

Καὶ ἐν Θ'. Κεφαλ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— «Ἐν δὲ τοῖς ὑστέροις ἔκαμεν ἔνδοξα .... Ὁ λαὸς ὁ περιπατῶν ἐν τῷ σκότει εἶδε φῶς μέγα· εἰς τοὺς καθημένους ἐν γῇ σκιᾶς θανάτου φῶς ἔλαμψεν ἐπ' αὐτούς».

— Καὶ διατί ὅλα ταῦτα ;

Τὸν λόγον τοι ἐξηγεῖ ὁ αὐτὸς προφήτης διὰ τοῦ 6ου στίχου τοῦ αὐτοῦ Κεφαλαίου :

— «Διότι παιδίον, λέγει, ἐγεννήθη εἰς ἡμᾶς, Υἱὸς ἐδόθη εἰς ἡμᾶς. Καὶ ἡ ἐξουσία θέλει εἶσθαι ἐπὶ τὸν ὦμον Αὐτοῦ.»

Καὶ τὸ Ὄνομα Αὐτοῦ θέλει κληθῆ

Θαυμαστός, Σύμβουλος.

ΘΕΟΣ ΙΣΧΥΡΟΣ, Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, Ἄρχων εἰρήνης».

Καὶ ἐν στίχῳ 10ῳ τοῦ ΙΑ'. κεφαλαίου.

— «Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὴν ῥίζαν τοῦ Ἰεσσαί, ἥτις θέλει ἵστασθαι σημαία τῶν λαῶν, πρὸς Αὐτὸν θέλουσι προστρέξει τὰ ἔθνη».

Καὶ ἐν Κερ. ΜΘ'. στίχῳ 6ῳ :

— «Θελω προσέτι σοι δώσει φῶς εἰς τὰ ἔθνη, διὰ νὰ ἦσαι ἡ σωτηρία μου ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς».

Καὶ ὀλίγον κατωτέρω ἐν στίχῳ 8ῳ :

— «Καὶ θέλω σοι δώσει εἰς διαθήκην τῶν λαῶν, διὰ νὰ ἀνορθώσῃς τὴν γῆν . . . λέγων πρὸς τοὺς δεσμίους, ἐξέλθετε, πρὸς τοὺς ἐν τῷ σκότει, ἀνακαλύφθητε !».

Ὁ Προφήτης Μιχαίας περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

— Λαμπρὰ ταῦτα μέχρι τοῦδε καὶ πολὺ καταπειστικά, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, ἀλλὰ διὰ νὰ πεισθῶ ἐντελῶς, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Μασσίαχ, ἵνα ἴδωμεν, ἐὰν ταῦτα ἐφαρμόζωνται εἰς τὸ πρόσωπον, ὅπερ παραδέχονται οἱ Χριστιανοὶ ὡς Μασσίαχ.

— Βεβαίως, εἶπον, αὐτὸ εἶναι τὸ συνετώτερον. Ἂς ἴδωμεν ἐ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρώτοις, ποῦ γεννᾶται ὁ Μασσίαχ ; Ἡ ἱστορία λέγει, ὅτι ὁ Μασσίαχ τῶν Χριστιανῶν ἐγεννήθη ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας. Ἰδού, τί λέγει ἡ Μπερὶθ Χαδεσά· « Ἀκούσας δὲ Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς ἐταράχθη, καὶ πᾶσα ἡ Ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ. Καὶ συνάξας πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἠρώτα νὰ μάθῃ παρ' αὐτῶν, ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται. Ἐκεῖνοι δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν, ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας· διότι οὕτως εἶναι γεγραμμένον διὰ τοῦ Προφήτου».

— Εἰξεύρεις, Σεμουέλ, ποῖος εἶναι ὁ Προφήτης, ὁ ὁποῖος προφητεύει τὴν γέννησιν τοῦ Μασσίαχ ;

— Ποῖος ;

— Ὁ Μιχαίας. Ἄνοιξον τὸν Μιχαίαν, εὑρὲ τὸν 2ον, 4ον καὶ 5ον στίχον τοῦ Ε'. κεφαλαίου. Τί ἀναγινώσκεις ;

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω :

— Στίχ. 2. Καὶ σύ, Βηθλεὲμ Ἐφραθά, ἡ μικρὰ ὥστε νὰ ἦσαι μεταξὺ τῶν χιλιάδων τοῦ Ἰούδα, ἐκ σοῦ θέλει ἐξέλθει εἰς ἐμὲ ἀνὴρ διὰ νὰ ἦναι ἡγούμενος ἐν τῷ Ἰσραήλ· τοῦ ὁποίου αἱ ἔξοδοι εἶναι ἀπ' ἀρχῆς, ἀπὸ ἡμερῶν αἰῶνος . . .

4ος Καὶ θέλει σταθῆ καὶ ποιμάνει ἐν τῇ ἰσχύϊ τοῦ Κυρίου, ἐν τῇ μεγαλειότητι τοῦ ὀνόματος Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν .... 5. Καὶ οὗτος θέλει εἶσθαι εἰρήνη».

Τί σημαίνει ἡ φράσις, «τοῦ ὁποίου αἱ ἔξοδοι εἶναι ἀπ' ἀρχῆς, ἀπὸ ἡμερῶν αἰῶνος».

— Ἡ γέννησις τοῦ Μασσίαχ εἶναι φανερὰ ἐκ τῶν προφητῶν, εἶπεν ὁ Σεμουέλ· ἀλλ' ἓν πρᾶγμα δὲν ἐννοῶ, τὸ ἑξῆς : τί θέλει δηλ. νὰ σημάνῃ ὁ Μιχαίας διὰ τῆς φράσεως «τοῦ ὁποίου αἱ ἔξοδοι εἶνε ἀπ' ἀρχῆς, ἀπὸ ἡμερῶν αἰῶνος».

— Εὐκολώτατον, ἀπεκρίθην· τὴν αἰωνιότητα τοῦ Μασσίαχ ὡς Θεοῦ. Ἐπειδὴ γεννᾶται ὡς ἄνθρωπος, διὰ νὰ μὴ νομίσωμεν, ὅτι εἶναι μόνον ἄνθρωπος, ὁ μὲν Μιχαίας λέγει : «τοῦ ὁποίου αἱ ἔξοδοι εἶναι ἀπ' ἀρχῆς, ἀπὸ ἡμερῶν αἰῶνος»· ὁ δὲ Ἡσαΐας· «καὶ ἡ ἐξου-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σία θέλει εἶσθαι ἐπὶ τὸν ὦμον αὐτοῦ» (1), καὶ εἰς ἄλλο κεφάλαιον· «ἀπὸ καταθλίψεως καὶ κρίσεως ἀνηρπάχθη· τὴν δὲ γενεὰν Αὐτοῦ τίς θέλει διηγηθῆ» (2); Ἡ δὲ Μπερὶθ Χαδεσὰ «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος» (3).

—Περίεργον! ἐνῷ ὡς γνωρίζεις, οἱ Ῥαββῖνοι καὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς περιμένουν τὸν Μεσσίαν ὡς ἁπλοῦν ἄνθρωπον, εἶπεν ὁ Σαμουήλ.

Ὅτι ἐπικατάρατος, ὅστις ἐλπίζει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ ὅτι ὁ Μασσίαχ δὲν ἦτο ἁπλοῦς ἄνθρωπος.

— Ἂν ὁ Μασσίαχ ἦναι ἁπλοῦς ἄνθρωπος, εἶναι ἀδύνατον νὰ σώσῃ τὸν Ἰσραὴλ καὶ πάντα τὰ ἔθνη. Ἐπικατάρατος, ὅστις ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν, ἂν ἦναι ἁπλοῦς ἄνθρωπος. Τὴν κατάραν ταύτην ἐκφενδονίζει ὁ Κύριος διὰ τοῦ Προφήτου Ἱερεμίου λέγων· «Ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἐλπίζει ἐπὶ ἄνθρωπον, καὶ κάμνει σάρκα βραχίονα αὐτοῦ, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ καρδία ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοῦ Κυρίου» (4). Καὶ τοὐναντίον· «Εὐλογημένος ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ Κύριον, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ Κύριος εἶναι ἡ ἐλπίς» (5). Ἡ Μπερὶθ Χαδεσὰ ἐξηγεῖ ἄριστα τὸ ζήτημα τοῦτο, λέγουσα: «Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινώνηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τοὐτέστι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας· οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται. Ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν, εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ.

(1) Ἡσαΐου Θ'. 6.
(2) Ἡσαΐου ΝΓ'. 8.
(3) Ἰωάν. Α' 1. 2.
(4) Ἱερεμίου ΙΖ' 5.
(5) Αὐτόθι 7.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθείς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι» (1).

Τὸ δοθὲν σημεῖον διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

— Ἀλλὰ καὶ τὴν γέννησιν τοῦ Μασσίαχ οἱ Ῥαββῖνοι καὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς περιμένουσι φυσικήν, ὅπως ὅλων τῶν ἀνθρώπων, δηλ. ἐκ πατρὸς καὶ μητρός.

— Ἀπατῶνται πολύ, διαψεύδει αὐτοὺς ὁ Προφήτης Ἡσαΐας, ἀπεκρίθην. Εἰς τὸ Ζ'. Κεφ. στίχ. 14ον ὁ Ἡσαΐας λέγει τὰ ἑξῆς: «Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος Αὐτὸς θέλει σᾶς δώσει σημεῖον. Ἰδού, ἡ παρθένος θέλει συλλάβει καὶ γεννήσει υἱόν, καὶ θέλει κληθῇ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. Ἂν ἡ Μήτηρ τοῦ Μασσίαχ δὲν ἦναι παρθένος, δὲν γεννήσῃ Παρθένος, ἀλλὰ γεννήσῃ ὅπως ὅλαι αἱ ἄλλαι γυναῖκες, τότε ποῦ εἶναι τὸ σημεῖον, ὅπερ θέλει δώσει Αὐτὸς ὁ Κύριος; Ἡ ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς φυσικὴ γέννησις, ὅπως γίνεται εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι φυσικότης, φυσικὸς νόμος, δὲν εἶναι σημεῖον. Σημεῖον εἶναι νὰ γεννήσῃ παρθένος, δηλ. ἄνευ ἀνδρός. Τοῦτο δὲ τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὁ Προφήτης Ἡσαΐας ὀνομάζει Ἐμμανουήλ, δηλ. Θεὸν μεθ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, τουτέστι Θεάνθρωπον, εἰς τὸ Θ'. Κεφάλαιον στίχ. 6ον ὀνομάζει «Θαυμαστόν, Σύμβουλον, Θεὸν ἰσχυρὸν (ἔλ-Γκιμπόρ), Πατέρα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἄρχοντα εἰρήνης», ὅπερ ὁ Μιχαίας εἶπε «Καὶ αὐτὸς θέλει εἶσθαι εἰρήνη». Ἡ Μπερλὶθ Χιλδεσὰ περιγράφει τὸν ὕμνον τῶν ἀγγέλων κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Μασσίαχ οὕτως:

Πῶς ἐννοητέον τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ».

«Καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανίου, αἰνούντων τὸν Θεὸν καὶ λεγόντων: Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία» (2), δηλ. κατὰ τὴν γνώ-

(1) Ἑβραίους Β' 14—18.
(2) Λουκ. Β' 13. 14.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μην τῶν ἐγκριτοτέρων ἑρμηνευτῶν: «Σύ, ὦ Μασσίαχ, εἶσαι δόξα τῷ ἐν Ὑψίστοις Θεῷ (ὅπως εἶπε καὶ ὁ ἴδιος «Ἐγώ Σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς» (1)], Σὺ εἰρήνη τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς (2), Σὺ εὐδοκία ἐν τοῖς ἀνθρώποις».—Εἰς ποίους πείθεσαι τώρα, Σεμουέλ; εἰς τοὺς Ῥαββίνους καὶ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι περιμένουσι φυσικὴν τὴν γέννησιν τοῦ Μασσίαχ, ἢ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ διὰ τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου θέλει Παρθένον τὴν Μητέρα τοῦ Μασσίαχ;

Οἱ Προφῆται καὶ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ.

—Βεβαίως, εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνέκραξεν ὁ Σεμουέλ, βλέπω δὲ κατάδηλον τὴν ἀλήθειαν· οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἔχουσι δίκαιον· εὑρίσκονται ἐν τῇ ἀληθείᾳ. Ἀλλὰ περὶ τοῦ μετὰ ταῦτα βίου τοῦ Μασσίαχ, ὅσα παραδέχονται οἱ Χριστιανοί, ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν Προφητῶν, καὶ ἐφαρμόζονται ἀληθῶς εἰς ἐκεῖνον, ὃν παραδέχονται ὡς Μεσσίαν οἱ Χριστιανοί;

Ἡ Μπερὶθ Χαδεσὰ ἀναφέρει, ὅτι ὁ Μασσίαχ πολλὰ ἐπετέλεσεν εὐεργετικὰ θαύματα· ὅτι ἐθεράπευσε τυφλούς, παραλυτικούς, κωφούς, ὅτι ἀνέστησε νεκρούς, ὅτι διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας· ὅτι ὑπέστρεφε διὰ μελλιρρύτου καὶ γλυκείας διδασκαλίας τοὺς πεπλανημένους εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, ὅτι ἠγάπα τὰ παιδία καὶ τὴν ἀθῳότητα αὐτῶν, ὅτι ἦτο πρᾶος καὶ ἀνεξίκακος πρὸς τοὺς μετανοοῦντας ἁμαρτωλούς. Πάντα ταῦτα λεπτομερῶς ἀναφέρουσιν οἱ Προφῆται.

—Ποῖοι Προφῆται; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

—Ἰδού, εἶπον· ἄνοιξον τὸ ΙΑ'. Κεφ. τοῦ Ἡσαΐου.

Ἀνάγνωθι.

Καὶ ὁ Σεμουέλ ἀνέγνω:

—«Καὶ θέλει ἐξέλθει ῥάβδος ἐκ τοῦ κορμοῦ τοῦ Ἰεσσαί, καὶ κλάδος θέλει ἀναβῆ ἐκ τῶν ριζῶν αὐτοῦ.

---

(1) Ἰωάν. ΙΖ'. 3.

(2) «Δικαιωθέντες ἐκ πίστεως εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ρωμ. Ε' 1.

Δημοτική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου θέλει ἀναπαυθῆ ἐπ' Αὐτόν. Πνεῦμα ορίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ δυνάμεως, πνεῦμα γνώεως καὶ φόβου τοῦ Κυρίου.»

—Ἄνοιξον, παρακαλῶ, καὶ εἰς τὸ ΛΕ' κερ. στίχ. 4ον.

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω :

—«Αὐτός θέλει ἐλθεῖ, καὶ θέλει σᾶς σώσει. Τότε οἱ ὀφθαλμοὶ ῶν τυφλῶν θέλουσιν ἀνοιχθῆ, καὶ τὰ ὦτα τῶν κωφῶν θέλουσιν κούσει. Τότε ὁ χωλὸς θέλει πηδᾶ ὡς ἔλαφος, καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ ογιλάλου θέλει ψάλλει».

Καὶ τὸν 6ον στίχον, παρακαλῶ, τοῦ ΜΒ'. κερ.

Καὶ ἀνέγνω ὁ Σεμουὲλ :

—«Ἐγὼ ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σὲ ἐκάλεσα ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ θέλω ρατεῖ τὴν χεῖρά σου, καὶ θέλω σὲ φυλάττει, καὶ θέλω σὲ καταστήει διαθήκην τοῦ λαοῦ, ρῶς τῶν ἐθνῶν. Διὰ νὰ ἀνοίξῃς τοὺς ὀφθαλοὺς τῶν τυφλῶν, νὰ ἐκβάλῃς τοὺς δεσμίους ἐκ τῶν δεσμῶν, τοὺς αθημένους ἐν σκότει ἐκ τοῦ οἴκου τῆς φυλακῆς».

Καὶ ὁ Μασσίας ὁμιλεῖ περὶ ἑαυτοῦ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ ὡς ἑξῆς :

Κερ. Ν'. στίχ. 4. «Κύριος ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς ἐμὲ γλῶσσαν πεαιδευμένην. . . . Τὸν νῶτόν μου ἔδωκα εἰς τοὺς μαστιγοῦντας, καὶ ὰς σιαγόνας μου εἰς τοὺς ῥαπίζοντας».

Καὶ φανερώτατα ὁμιλεῖ περὶ ἑαυτοῦ διὰ τῶν ἑξῆς :

«Κερ. ΞΑ' Πνεῦμα Κυρίου τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐπ' ἐμέ. Διότι ὁ Κύος μὲ ἔχρισε, διὰ νὰ εὐαγγελίζωμαι εἰς τοὺς πτωχούς. Μὲ ἀπέτειλε, διὰ νὰ ἰατρεύσω τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, νὰ ηρύξω ἐλευθερίαν εἰς τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ ἀνοίξιν δεσμωτηρίου ἰς τοὺς δεσμίους, διὰ νὰ κηρύξω ἐνιαυτὸν εὐπρόσδεκτον τοῦ Κυου. . . . Διὰ νὰ παρηγορήσω πάντας τοὺς πενθοῦντας . . . Θέλω ὑρανθῆ τὰ μέγιστα ἐπὶ τὸν Κύριον . . . Οὕτω Κύριος ὁ Θεὸς θέει κάμει τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν αἴνεσιν να βλαστήσωσιν ἐνώπιον άντων τῶν ἐθνῶν».

—Ἄνοιξον, παρακαλῶ, καὶ τὸν Ἱερεμίαν. Κερ. ΛΓ' στίχ. 14ον.

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω :

—«Ἰδοὺ ἔρχονται ἡμέραι, λέγει Κύριος, καὶ θέλω ἐκτελέσει

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸν ἀγαθὸν ἐκεῖνον λόγον, τὸν ὁποῖον ἐλάλησα περὶ τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ καὶ περὶ τοῦ οἴκου Ἰούδα. Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ θέλω ἀναβλαστήσει εἰς τὸν Δαβὶδ βλαστὸν δικαιοσύνης, καὶ θέλω ἐκτελέσει κρίσιν καὶ δικαιοσύνην ἐν τῇ γῇ. Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ὁ Ἰούδας θέλει σωθῆ καὶ ἡ Ἱερουσαλὴμ θέλει κατοικήσει ἐν ἀσφαλείᾳ· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ὄνομα, μὲ τὸ ὁποῖον θέλει ὀνομασθῆ· ὁ Κύριος, ἡ Δικαιοσύνη ἡμῶν».

Ὅτι τὸ Ταλμοὺδ καὶ οἱ σύγχρονοι τοῦ Χριστοῦ ῥαββῖνοι παραδέχονται καὶ ὁμολογοῦσι τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ. Πῶς σοφιστικῶς ἀποδίδουσι τὰ θαύματα ταῦτα.

— Ἀρκετά, εἶπεν ὁ Σεμουέλ. Ἀλλ' εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Μασσίαχ ἔκαμε τὰ θαύματα, ὅσα ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ ἡ Μπεριθ Χαδεσά; Πῶς; Οἱ πατέρες ἡμῶν δὲν εἶδον τὰ θαύματα ταῦτα; Καὶ ἀφοῦ τὰ εἶδον, πῶς δὲν ἐπίστευσαν;

— Περιέμενον, Σεμουέλ, τὴν ἐρώτησίν σου ταύτην, ἥτις εἶναι πολὺ λογική. Οἱ πατέρες ἡμῶν εἶδον τὰ θαύματα τοῦ Μασσίαχ, ἀφοῦ ταῦτα ἐγένοντο ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἐνώπιον αὐτῶν. Ἀλλ' ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἦσαν εἰλικρινεῖς καὶ ἐφοβοῦντο τὸν Θεόν, καὶ φρόνιμοι ὄντες δὲν ἠκολούθησαν τοὺς κερδοσκόπους Φαρισαίους καὶ Γραμματεῖς, οὗτοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, καὶ ἀπόγονοι αὐτῶν εἶναι σήμερον Χριστιανοί. Διότι βεβαίως, καθὼς μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία, τὸ βλέπομεν δὲ καὶ ἡμεῖς, τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους ἐπίστευσεν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖ τὴν ὀλιγότητα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. Ὅσοι ὅμως ἦσαν πονηροὶ ἐξήγησαν τὰ θαύματα κατὰ τὴν πονηρίαν τῆς καρδίας αὐτῶν.

— Ἀναφέρουσιν οἱ Ῥαββῖνοι, ὅτι, ὅσα θαύματα ἀναφέρει ἡ Μπεριθ Χαδεσά, ἐγένοντο ἀληθῶς;

— Ἀπορῶ μὲ τὴν ἐρώτησίν σου, Σεμουέλ. Ὅλα τὰ Ῥαββινικὰ καὶ τὰ Ταλμουδικὰ βιβλία ἀναφέρουσιν ὅλα τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ. Οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἀρνοῦνται. Δύνασαι δὲ νὰ ἀναγνώσῃς καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σὺ τὰ βιβλία ταῦτα, καὶ ἀπορῶ, πῶς μέχρι τοῦδε δὲν εἶδες αὐτά.

— Καὶ τί λέγουσι πρὸς δικαιολογίαν τῆς ἀρνήσεώς των οἱ Ῥαββῖνοι, ἀφοῦ ὁμολογοῦσι τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ ὡς γενόμενα;

— Γελοῖα καὶ ἀνόητα. Ἄλλοι μὲν τῶν Ῥαββίνων λέγουσιν, ὅτι τὰ θαύματα ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ἐτέλει δῆθεν διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν πονηρῶν πνευμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του· ἄλλοι ὅμως μυθολογοῦσιν, ὅτι δῆθεν τὸ ἄρρητον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, δηλ. ἡ λέξις Γεοβᾶ, ἐφυλάττετο ὑπὸ δύο λεόντων, ὃν γεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος εἰς μυχόν τινα τοῦ Ναοῦ, ὅτι δῆθεν ὁ Ἰησοῦς ἔμαθε τοῦτο, ὑπεκλεψε τὸ ἄρρητον ὄνομα, ἔφερεν αὐτὸ πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ οὕτω κατέστη ἱκανὸς νὰ τελῇ τὰ μέγιστα ἐκεῖνα θαύματα δυνάμει τῆς ἀποκρύφου ταύτης γνώσεως τοῦ ἀῤῥήτου ὀνόματος τοῦ Θεοῦ..(1)

— Ἀληθῶς γελοῖα ταῦτα, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, καὶ γραϊδίων καὶ μωρῶν ἄξια. Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ ἀναφέρωσι ταῦτα αὐτοὶ οἱ σύγχρονοι τοῦ Μασσίαχ Ἰουδαῖοι. Ἀφοῦ αὐτοὶ τὰ ἀναφέρουσι, σημαίνει, ὅτι τὰ εἶδον. Καὶ ἀφοῦ τὰ εἶδον, ἐγένοντο. Καὶ ἂς τὰ ἀρνῶνται ὅσοι θέλουσι, καὶ ἂς μυθολογῶσιν ὅσον θέλουσι . . .

— Τὰ εἶδον, ναί, τὰ εἶδον ὅλα τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ Ἰουδαῖοι, καὶ ὅμως ἡ πονηρὰ αὐτῶν καρδία τὰ ἀπέδωκεν ἢ εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν πονηρῶν Πνευμάτων, ἢ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅμως καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη σκέψις ἀποδεικνύεται ἀσύστατος καὶ μωρά.....

— Πῶς;

Πῶς ἀναιρεῖται ἡ σοφιστεία τῶν Ῥαββίνων.

— Ἰδού, Τί ἐδίδασκεν ὁ Ἰησοῦς; τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ἐδίδασκε καὶ προσεκάλει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νὰ μετανοήσωσι, νὰ ἔλθωσι πρὸς τὸν Θεόν, νὰ εἴπωσιν εἰλικρινῶς: «Πάτερ, ἥμαρ-

(1) Ὅρα Ἀλεξ. Στούρζα ἐγχειρίδιον Ὀρθοδ. Χριστ. σελ. 234. καὶ Grotius Traitè de la veritè de la religion Chretienne livr. 1er 111 dt V è m e.

τον εἰς τὸν Οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν Σου! » καὶ νὰ σωθῶσιν. Ἔλεγεν, ὅτι τροφὴ αὐτοῦ ἦτο νὰ πράττῃ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος Αὐτὸν Πατρός. Εἶνε δυνατὸν λοιπὸν λογικῶς νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ Σατανᾶς τὸν ἐβοήθει διὰ τῶν θαυμάτων, ἵνα πράττῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα σώζωνται οἱ ἄνθρωποι ἐπιστρέφοντες πρὸς τὸν Θεόν, ἀφοῦ εἶναι γνωστόν, ὅτι τὸ αὐτὸ ὄνομα Σατὰν σημαίνει ἀντικείμενος, ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ; Ἡ Μπεριθ Χαδεσὰ μᾶς βεβαιοῖ, ὅτι τὴν ἰδίαν κατηγορίαν δὲν ἠσχύνθησαν νὰ ἐκφενδονίσωσι κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοπροσώπως οἱ Γραμματεῖς, οἵτινες, διὰ νὰ κάμωσι τοιαύτην κατηγορίαν, βεβαίως ἔβλεπον ἰδίοις ὄμμασι τὰ θαύματα.

— Τί λέγει ἡ Μπεριθ Χαδεσὰ περὶ τούτου; ἠρώτησεν ὁ Σεμουὲλ ἀπορῶν.

— Ἰδού, τί λέγει: «Καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες ἔλεγον, ὅτι Βεελζεβοὺλ ἔχει, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια· καὶ προσκαλεσάμενος αὐτούς, ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς: Πῶς δύναται Σατανᾶς Σατανᾶν ἐκβάλλειν; καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἡ βασιλεία ἐκείνη· καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἡ οἰκία ἐκείνη· καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν καὶ μεμέρισται, οὐ δύναται σταθῆναι, ἀλλὰ τέλος ἔχει» (1).

— Ἀλλὰ καὶ τὸ ἄλλο, ὅπερ οἱ Φαρισαῖοι ἐμυθολόγουν, εἶναι πολὺ βλάσφημον. Εἶχεν, ἔλεγον, τὸ ἀπόρρητον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ ἐτέλει τὰ θαύματα. Δυοῖν θάτερον. Τὸ μέγα τοῦτο ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἢ μετεχειρίζετο πρὸς ἀγαθὸν σκοπόν, ἢ πρὸς κακόν. Ἂν τὸ πρῶτον, εἶναι ἀληθῶς ὁ Μασσίαχ ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πεμφθεὶς πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἂν τὸ δεύτερον, δὲν θὰ ἤθελεν ἐπιτρέψει Αὐτῷ ὁ Θεὸς νὰ μεταχειρίζηται πρὸς κακὸν σκοπὸν τὸ ἅγιον ὄνομά Του, καὶ ἑπομένως οὐδὲν θαῦμα θὰ ἤθελε δυνηθῇ νὰ τελέσῃ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Βλέπεις λοιπόν, Σεμουέλ, εἶπον ὅτι αἱ μυθοπλαστίαι αὗται τῶν Ραββίνων μας εἰς οὐδὲν ἄλλο

(1) Μάρκ. Γ' 22—28.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συντελοῦσιν ἢ εἰς τὴν βεβαίωσιν τῶν θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ, ὧν τὴν ὕπαρξιν δὲν ἠδυνήθησαν μὲν νὰ ἀρνηθῶσιν, ἠθέλησαν ὅμως νὰ ἀποδώσωσιν εἰς ἄλλα αἴτια, τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου μωρὰ καὶ γελοῖα, χάριν τῶν αἰσχροκερδῶν αὐτῶν συμφερόντων, καὶ τῆς πονηρίας τῶν καρδιῶν αὐτῶν.

—Τὸ βλέπω, εἶπε· Καλὸν καὶ τοῦτο. Ὁμολογῶ, ὅτι ἠγνόουν, ὅτι οἱ Ραββῖνοι αὐτοὶ καὶ τὰ Ταλμουδικὰ βιβλία τῶν Ἰουδαίων μαρτυροῦσι καὶ βεβαιοῦσι τὴν ὕπαρξιν τῶν θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν τὸ ἐγνώριζον, θὰ ἐφρόνουν ἄλλως πρὸ πολλοῦ, καὶ δὲν θὰ ἐκυματιζόμην ὁ ταλήμων ἐν τῇ ἀπιστίᾳ».

Ὁ ἀποδοκιμασθεὶς λίθος. Τί λέγει ὁ Χριστὸς περὶ τοῦ λίθου τούτου.

—Ναί, εἶπον ἐγώ, αὐτὸ εἶναι ἀληθές. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἑξῆς εἶναι ἀξιοπαρατήρητον: Κατηγόρησαν τὰ θαύματα Αὐτοῦ, καὶ ἀπέρριψαν Αὐτόν, ὡς οἱ οἰκοδομοῦντες ἀπορρίπτουσι τοὺς ἀχρήστους εἰς τὴν οἰκοδομὴν λίθους, καὶ ὅμως αὐτός, ὁ ἐξουδενωθεὶς καὶ ἀπορριφθεὶς λίθος, ἐγένετο ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος, καὶ τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἀδιάσειστον θεμέλιον τῆς ἀνθρωπότητος, αὐτοὶ ὅμως οἱ ἀπορρίψαντες, πεσόντες ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνεκρούσθησαν μετ' αὐτοῦ, συνετρίβησαν καὶ κατεστράφησαν. Τὸ λέγει ὁ ἴδιος, ὅπως καὶ Δαβὶδ καὶ ὁ Δανιήλ....

—Ποῦ λέγει αὐτὰ ὁ Μασσίαχ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

—Ἰδού, τῷ εἶπον :

Καὶ ἤνοιξα τὴν Καινὴν Διαθήκην, καὶ ἀνέγνωσα εἰς αὐτὸν τὰ ἑξῆς :

—«Ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε. Ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης, ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκε, καὶ ὤρυξεν ἐν αὐτῷ ληνόν, καὶ ᾠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησεν. Ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργούς, λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ· καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν· πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων· καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύ-

τως· ὕστερον δὲ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ λέγων: ἐντραπήσονται τὸν Υἱόν μου. Οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν Υἱόν, εἶπον ἐν ἑαυτοῖς: Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος! Δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ κατάσχωμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ· καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ ἀπέκτειναν. Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις; Λέγουσιν αὐτῷ, Κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτούς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδόσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς: Οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς Γραφαῖς, «Λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, Οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. Παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν»; Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν» (1).

— Φοβερὰ ταῦτα διὰ τὸ ἔθνος ἡμῶν! ἀνέκραξεν ὁ Σεμουέλ. Ἀλλ' εἰς ποίας Γραφὰς ἀναφέρεται ὁ Μασσίαχ ὡς λίθος ἀπορριπτόμενος μὲν ὑπὸ τῶν οἰκοδομούντων, συντρίβων ὅμως τοὺς ἀπορρίπτοντας αὐτόν, καὶ γινόμενος ἀκρογωνιαῖος λίθος;

Τί λέγει περὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου ὁ Δαβίδ.

— Ἄνοιξον, παρακαλῶ, τῷ εἶπον, τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ. Τί λέγουσιν οἱ στίχοι 22, 23, 24, 25 καὶ 56 τοῦ ριζ'. ψαλμοῦ;

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω:

— «Στίχ. 22. Ὁ λίθος, τὸν ὁποῖον ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, Οὗτος ἔγεινε κεφαλὴ γωνίας.

23. Παρὰ Κυρίου ἔγεινεν αὕτη, καὶ εἶνε θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.

24. Αὕτη εἶναι ἡ ἡμέρα, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Κύριος. Ἂς ἀγαλλιασθῶμεν καὶ ἂς εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ

(1) Ματθ. ΚΑ'. 33—45.

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

25· Ὦ Κύριε! σῶσον, δέομαι· Ὦ Κύριε! εὐόδωσον, δέομαι.

26. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου».

—Μόνον ὁ Δαβὶδ ἀναφέρει περὶ τούτου, ἢ καὶ ἄλλος τις Προφήτης;

Τί λέγει καὶ ὁ Ἡσαΐας περὶ τοῦ λίθου τούτου.

— Ἄνοιξον, τῷ εἶπον, τὸ ΚΗ' κεφάλ. τοῦ Ἡσαΐου· τί ἀναφέρεται εἰς τὸν 16ον στίχον αὐτοῦ;

Καὶ ὁ Σεμουὲλ εὑρὼν τὸ κεφάλαιον, ἀνέγνω τὸν ἑξῆς στίχον:

— «Διὰ τοῦτο οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεός. Ἰδού, θέτω ἐν τῇ Σιὼν θεμέλιον λίθον, λίθον ἐκλεκτόν, ἔντιμον ἀκρογωνιαῖον, θεμέλιον ἀσφαλές. Ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτὸν δὲν θέλει καταισχυνθῇ».

— Περίεργον! ἀνέκραξεν ὁ Σεμουέλ. Πῶς συμφωνοῦσιν ὅλοι οἱ Προφῆται περὶ τοῦ Μασσίαχ! Ἂν καὶ ἤκμασαν κατὰ διαφόρους ἐποχάς, εὑρίσκονται ὅμως εἰς πλήρη συμφωνίαν.

— Διότι, τῷ εἶπον, οἱ Προφῆται εἶναι ὄργανα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπερ εἶνε ἄχρονον καὶ αἰώνιον ὡς Πνεῦμα τοῦ αἰωνίου Θεοῦ. Ἐνώπιον Αὐτοῦ τὰ πάντα, καὶ παρελθόντα καὶ μέλλοντα, εἶναι παρόντα.

Ὁ Πέτρος περὶ τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου.

— Ἡ Μπεριὰθ Χαδεσά, ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ, ἀναφέρει πλατύτερον περὶ τοῦ λίθου τούτου: Οἱ πῶτοι Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἔγειναν χριστιανοί, εἶχον ἐννοήσει καλῶς τὴν σημασίαν τοῦ λίθου τούτου;

— Οὕτω φαίνεται, ἀπεκρίθην, καὶ εἶνε κατάδηλον ἐξ ὅσων λέγουσιν αὐτοί. Ἰδοὺ π.χ. τί λέγει ὁ πρῶτος Ἰουδαῖος, ὅστις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀνδρέου ἐπίστευσεν εἰς τὸν Μασσίαχ, δηλ. ὁ Πέτρος: «Γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν καὶ παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραήλ, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής. Οὗτός ἐστιν ὁ λίθος ὁ ἐξουθενωθεὶς ὑφ' ὑμῶν τῶν οἰκοδομούντων, ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας·

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία· οὔτε γὰρ ὄνομά ἐστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς» (1).

Καὶ τοῦ Παύλου ἡ μαρτυρία περὶ τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου.

—Ἀναφέρουσι καὶ ἄλλοι περὶ τούτου ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

—Μάλιστα, τῷ εἶπον· ὁ τὸ πρῶτον φανατικὸς Ἰουδαῖος Σαοὺλ ἢ Σαῦλος καὶ ἔπειτα θερμὸς Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ Παῦλος, λέγει : «ἄρα οὖν οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολῖται τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, ἐπιδοκιμασθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου Αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ πᾶσα ἡ οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὔξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ» (2). Ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ λέγει ὁ Παῦλος: «Τί οὖν ἐροῦμεν ; Ὅτι τὰ ἔθνη τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην κατέλαβε δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν ἐκ πίστεως. Ἰσραὴλ δὲ διώκων νόμον δικαιοσύνης εἰς νόμον δικαιοσύνης οὐκ ἔφθασε· διατί; ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως, ἀλλ' ὡς ἐξ ἔργων νόμου· προσέκοψαν γὰρ τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος, καθὼς γέγραπται· «Ἰδού, τίθημι ἐν Σιὼν λίθον προσκόμματος, καὶ πέτραν σκανδάλου· καὶ πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ καταισχυνθήσεται» (3)

— Γέγραπται ; ἀνέκραξεν ὁ Σεμουέλ· ποῦ γέγραπται ; ἠρώτησεν. Ἂν ὁ Παῦλος ἐννοῇ τὸν Ἡσαΐαν, εἴδομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ Ἡσαΐας δὲν λέγει τοιοῦτόν τι. Ὁ Ἡσαΐας λέγει μόνον: « Ἰδού, τίθημι ἐν Σιὼν θεμέλιον λίθον, λίθον ἐκλεκτόν, ἔντιμον, ἀκρογωνιαῖον, θεμέλιον ἀσφαλές. Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν δὲν θέλει καταισχυνθῆ». Ποῦ εὗρεν ὁ Παῦλος «τὸν λίθον τοῦ προσκόμματος καὶ τὴν πέτραν τοῦ σκανδάλου ;» Ποῦ ;

— Ἀτυχῆ Σεμουέλ! εἶπον· ὁ Παῦλος ἐγνώριζεν ἄριστα τὰς

---

(1) Πράξ. Δ'. 10—13.
(2) Ἐφες. Β'. 20.
(3) Ρωμ. Θ'. 30—33.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἁγίας Γραφὰς καὶ ὅλους τοὺς Προφήτας, ὧν πλήρης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὸ ρητόν, ὅπερ ἀνωτέρω ἀνέφερες, εἰς ποῖον κεφάλαιον τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου εὑρίσκεται;

— Εἰς τὸν 16ον στίχον τοῦ ΚΗ'. κεφαλαίου, εἶπεν.

— Πολὺ καλά, τῷ εἶπον· Ἀλλ' ὅ,τι ἀναφέρει ὁ Παῦλος δὲν εὑρίσκεται εἰς τὸ ΚΗ'. κεφάλαιον, ἀλλ' εἰς τὸ Η'. κεφ. τοῦ αὐτοῦ Προφήτου, στίχ. 14. Ἀνάγνωθι, παρακαλῶ, τῷ εἶπον, τὸν στίχον αὐτόν.

Καὶ ὁ Σεμουὲλ εὑρὼν τὸ Η'. κεφ. τοῦ Ἡσαΐου, ἀνέγνω τὸν 14ον στίχον αὐτοῦ μετεφράσας ὡς ἑξῆς:

— «Καὶ θέλει εἶσθαι διὰ ἁγιαστήριον· θέλει εἶσθαι ὅμως διὰ πέτραν προσκόμματος καὶ διὰ βράχον πτώσεως εἰς τοὺς δύο οἴκους τοῦ Ἰσραήλ· διὰ παγίδα καὶ διὰ βρόχια εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ. Καὶ πολλοὶ θέλουσι προσκόψει ἐπ' αὐτά, καὶ πέσει, καὶ συντριβῇ, καὶ παγιδευθῇ καὶ πιασθῇ».

— Ἔχει δίκαιον ὁ Παῦλος, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, ἐγὼ εἶχον ἄδικον....

Ἡ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὁμολογία τοῦ Συμεὼν ἐν τῷ ναῷ.

— Βεβαίως, τῷ εἶπον· ἀλλὰ τὰ ἀνωτέρω τοῦ Ἡσαΐου ἐπανέλαβε μετὰ 800 περίπου ἔτη ὁ δίκαιος γέρων Συμεών, ὅτε ἐν τῷ Ναῷ παρουσίασαν βρέφος τὸν Μασσίαχ.

— Τί εἶπεν ὁ Συμεών; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

Καὶ ἐγὼ ἀνέγνων: «Ἰδού, οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραήλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον» (1).

— Ὁ αὐτὸς καὶ εἰς πτῶσιν, ὁ αὐτὸς καὶ εἰς ἀνάστασιν; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Πρόδηλον, τῷ εἶπον, ἐκ τῆς ἱστορίας. Εἰς πτῶσιν καὶ καταστροφὴν τοῦ ἐν ἀπιστίᾳ μείναντος Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, εἰς ἀνάστασιν δὲ καὶ δόξαν ὅλων τῶν ἐθνῶν, ἅτινα ἐπίστευσαν εἰς Αὐτόν. Μή-

(1) Λουκ. Β'. 34.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πως δὲν ἀνέγνωμεν πρὸ ὀλίγου εἰς τὸν Ἡσαΐαν, ὅτι «ὅτι πᾶς ὁ πιστεύων εἰς Αὐτὸν δὲν θέλει καταισχυνθῇ;» ἠρώτησα.

— Μάλιστα, εἶπεν ὁ Σεμουὲλ. Καὶ τώρα ἐνθυμοῦμαι ὅ,τι πρὸ πολλοῦ εἶχον ἀναγνώσει εἰς τὸν Προφήτην Δανιήλ. Τότε μὲν δὲν τὸ εἶχον ἐννοήσει, καὶ ἐνόμιζον αὐτὸ αἰνιγματῶδες. Τώρα ὅμως σαφέστατα κατανοῶ αὐτό.....

— Ποῖον; ἠρώτησα.

Τὸ Β'. κεφ. τοῦ Προφήτου Δανιήλ, καὶ τὸ ἐνύπνιον τοῦ Ναβουχοδονόσορος.

— Τὸ ἑξῆς, εἶπε.

Καὶ λαβὼν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἤνοιξεν εἰς τὸν Δανιήλ. καὶ εὗρε τὸ Β'. Κεφάλαιον, ὅπερ ἀνέγνω μετὰ μεγάλης προσοχῆς ὡς ἑξῆς:

— Δανιήλ. Κεφ. Β'. «Καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ Ναβουχοδονόσορος, ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐνυπνιάσθη ἐνύπνια, καὶ ἐταράχθη τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ὁ ὕπνος αὐτοῦ ἔφυγεν ἀπ' αὐτοῦ.

2. — Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς νὰ καλέσωσι τοὺς μάγους, καὶ τοὺς ἐπαοιδούς, καὶ τοὺς γόητας, καὶ τοὺς Χαλδαίους, διὰ νὰ φανερώσωσι πρὸς τὸν βασιλέα τὰ ἐνύπνια αὐτοῦ. Ἦλθον λοιπὸν καὶ ἐστάθησαν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως.

3. — Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὁ βασιλεύς· ἐνυπνιάσθην ἐνύπνιον, καὶ τὸ πνεῦμά μου ἐταράχθη εἰς τὸ νὰ γνωρίσω τὸ ἐνύπνιον.

4. — Καὶ ἐλάλησαν οἱ Χαλδαῖοι πρὸς τὸν βασιλέα Συριστὶ λέγοντες: Βασιλεῦ! ζῆθι εἰς τὸν αἰῶνα· εἰπὲ τὸ ἐνύπνιον πρὸς τοὺς δούλους σου, καὶ ἡμεῖς θέλομεν φανερώσει τὴν ἑρμηνείαν.

5. — Ὁ βασιλεὺς ἀπεκρίθη καὶ εἶπε πρὸς τοὺς Χαλδαίους: Τὸ πρᾶγμα διέφυγεν ἀπ' ἐμοῦ· ἐὰν δὲν κάμητε γνωστὸν εἰς ἐμὲ τὸ ἐνύπνιον, καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ, θέλετε καταμελισθῇ, καὶ αἱ οἰκίαι σας θέλουσι γείνει κοπρῶνες.

6. — Ἀλλ' ἐὰν φανερώσητε τὸ ἐνύπνιον, καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ, θέλετε λάβει παρ' ἐμοῦ δῶρα, καὶ ἀμοιβὰς καὶ τιμὴν μεγά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λην· τὸ ἐνύπνιον λοιπόν, καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ φανερώσατε εἰς ἐμέ.

7.— Ἀπεκρίθησαν ἐκ δευτέρου, καὶ εἶπον : Ἂς εἴπῃ ὁ βασιλεὺς τὸ ἐνύπνιον πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, καὶ ἡμεῖς θέλομεν φανερώσει τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ ....

12.— Διὰ τοῦτο ἐθυμώθη ὁ βασιλεὺς καὶ ὠργίσθη σφόδρα, καὶ εἶπε νὰ ἀπολέσωσι πάντας τοὺς σοφοὺς τῆς Βαβυλῶνος.

13.—Καὶ ἐξῆλθεν ἡ ἀπόφασις, καὶ οἱ σοφοὶ ἐθανατώνοντο· ἐζήτησαν δὲ καὶ τὸν Δανιὴλ καὶ τοὺς συντρόφους αὐτοῦ, διὰ νὰ θανατώσωσιν αὐτούς.

14.— Καὶ ἀπεκρίθη ὁ Δανιὴλ μετὰ φρονήσεως καὶ σοφίας πρὸς τὸν Ἀριὼχ τὸν ἀρχισωματοφύλακα τοῦ βασιλέως, ὅστις ἐξῆλθε διὰ νὰ θανατώσῃ τοὺς σοφοὺς τῆς Βαβυλῶνος.

15.— Ἀπεκρίθη καὶ εἶπε πρὸς τὸν Ἀριὼχ, τὸ ἄρχοντα τοῦ βασιλέως· Διατὶ ἡ βιαία αὕτη ἀπόφασις παρὰ τοῦ βασιλέως ; Καὶ ὁ Ἀριὼχ ἐφανέρωσε τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸν Δανιήλ.

16.— Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Δανιὴλ, καὶ παρεκάλεσε τὸν βασιλέα νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς αὐτόν, καὶ ἤθελε φανερώσει τὴν ἑρμηνείαν πρὸς τὸν βασιλέα.

17.— Καὶ ὑπῆγεν ὁ Δανιὴλ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἐγνωστοποίησε τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸν Ἀνανίαν, πρὸς τὸν Μισαὴλ, καὶ πρὸς τὸν Ἀζαρίαν, τοὺς συντρόφους αὐτοῦ.

18.— Διὰ νὰ ζητήσωσιν ἔλεος παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου, ὥστε νὰ μὴ ἀπολεσθῇ ὁ Δανιὴλ, καὶ οἱ σύντροφοι αὐτοῦ μετὰ τῶν ἐπιλοίπων σοφῶν τῆς Βαβυλῶνος.

19.— Καὶ τὸ μυστήριον ἀπεκαλύφθη πρὸς τὸν Δανιὴλ δι' ὁράματος τῆς νυκτός. Τότε ηὐλόγησεν ὁ Δανιὴλ τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ ....

26.— Ἀπεκρίθη ὁ βασιλεὺς καὶ εἶπε πρὸς τὸν Δανιὴλ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἦτο Βαλτασάσαρ· εἶσαι ἱκανὸς νὰ φανερώσῃς πρὸς ἐμὲ τὸ ἐνύπνιον, τὸ ὁποῖον εἶδον, καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ ;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Δανιὴλ ἀφηγούμενος τὸ ἐνύπνιον τοῦ Ναβουχοδονόσορος. Εἰκὼν παράδοξος. Κεφαλὴ χρυσῆ. Στῆθος καὶ βραχίονες ἐξ ἀργύρου. Κοιλία καὶ μηροὶ ἐκ χαλκοῦ. Κνῆμαι σιδηραῖ. Πόδες μέρος μὲν ἐκ σιδήρου, μέρος δὲ ἐκ πηλοῦ. Ὁ ἀχειρότμητος λίθος. Ἡ σύντριψις τῆς εἰκόνος, ἡ ἑρμηνεία τοῦ ἐνυπνίου. Αἱ τέσσαρες βασιλεῖαι.

27.— Ἀπεκρίθη ὁ Δανιὴλ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, καὶ εἶπε, Τὸ μυστήριον, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ βασιλεὺς ἐπερωτᾷ, δὲν δύνανται σοφοί, ἐπαοιδοί, μάγοι, μάντεις, νὰ φανερώσωσι πρὸς τὸν βασιλέα.

28.— Ἀλλ' εἶναι Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅστις ἀποκαλύπτει μυστήρια, καὶ κάμνει γνωστὸν εἰς τὸν βασιλέα Ναβουχοδονόσορ, τί μέλλει γενέσθαι ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις. Τὸ ἐνύπνιόν σου, καὶ αἱ ὁράσεις τῆς κεφαλῆς σου ἐπὶ τῆς κλίνης σου, εἶναι αὗται....

31.— Σύ, βασιλεῦ, ἐθεώρεις, καὶ ἰδοὺ εἰκὼν μεγάλη· ἐξαίσιος ἦτο ἐκείνη ἡ εἰκών, καὶ ὑπέροχος ἡ λάμψις αὐτῆς, ἱσταμένης ἐνώπιόν σου, καὶ ἡ μορφὴ αὐτῆς φοβερά.

32.— Ἡ κεφαλὴ τῆς εἰκόνος ἐκείνης ἦτο ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ, τὸ στῆθος αὐτῆς καὶ οἱ βραχίονες ἐξ ἀργύρου, ἡ κοιλία αὐτῆς καὶ οἱ μηροὶ ἐκ χαλκοῦ.

33.— Αἱ κνῆμαι αὐτῆς ἐκ σιδήρου, οἱ πόδες αὐτῆς μέρος μὲν ἐκ σιδήρου, μέρος δὲ ἐκ πηλοῦ.

34.— Ἐθεώρεις ἕως οὗ ἀπεκόπη λίθος ἄνευ χειρῶν, καὶ ἐκτύπησε τὴν εἰκόνα ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῆς τοὺς ἐκ σιδήρου καὶ πηλοῦ, καὶ κατασυνέτριψεν αὐτούς.

35.—Τότε ὁ σίδηρος, ὁ πηλός, ὁ χαλκός, ὁ ἄργυρος, καὶ ὁ χρυσός, κατασυνετρίβησαν ὁμοῦ, καὶ ἔγειναν ὡς λεπτὸν ἄχυρον ἁλωνίου θερινοῦ· καὶ ὁ ἄνεμος ἐσήκωσεν αὐτά, καὶ οὐδεὶς τόπος εὑρέθη αὐτῶν. Ὁ δὲ λίθος, ὁ κτυπήσας τὴν εἰκόνα, ἔγεινεν ὄρος μέγα, καὶ ἐγέμισεν ὅλην τὴν γῆν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

36.—Τοῦτο εἶναι τὸ ἐνύπνιον. Καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ θέλο-
ν εἰπεῖ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως.

37.—Σύ, βασιλεῦ, εἶσαι βασιλεὺς βασιλέων.

....38.—.. Σὺ εἶσαι ἡ κεφαλὴ ἐκείνη ἡ χρυσῆ.

39.— Καὶ μετὰ σὲ θέλει ἀναστηθῆ ἄλλη βασιλεία κατωτέρα
υ, καὶ τρίτη ἄλλη βασιλεία ἐκ χαλκοῦ, ἥτις θέλει κυριεύσει ἐπὶ
σης τῆς γῆς.

40.—Καὶ τετάρτη βασιλεία θέλει σταθῆ ἰσχυρὰ ὡς ὁ σίδηρος...

41.—Περὶ δὲ τοῦ ὅτι εἶδες τοὺς πόδας καὶ τοὺς δακτύλους,
ρος μὲν ἐκ πηλοῦ κεραμέως, μέρος δὲ ἐκ σιδήρου, θέλει εἶσθαι
σιλεία διῃρημένη....

44.— Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν βασιλέων ἐκείνων θέλει ἀναστή-
ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ βασιλείαν, ἥτις εἰς τὸν αἰῶνα δὲν θέλει
αρῆ...θέλει κατασυντρίψει καὶ συντελέσει πάσας ταύτας τὰς βα-
ειας, αὐτὴ δὲ θέλει διαμένει εἰς τοὺς αἰῶνας.

45.—Καθὼς εἶδες ὅτι ἀπεκόπη λίθος ἐκ τοῦ ὄρους ἄνευ χειρῶν,
κατασυνέτριψε τὸν σίδηρον, τὸν χαλκόν, τὸν πηλόν, τὸν ἄργυ-
καὶ τὸν χρυσόν· ὁ Θεὸς ὁ μέγας ἔκαμε γνωστὸν εἰς τὸν βασιλέα
τι θέλει γείνει μετὰ ταῦτα· καὶ ἀληθινὸν εἶνε τὸ ἐνύπνιον,καὶ πι-
ὴ ἡ ἑρμηνεία αὐτοῦ.

46. — Τότε ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον,
προσεκύνησε τὸν Δανιήλ, καὶ προσέταξε νὰ προσφέρωσιν εἰς
τὸν προσφορὰν καὶ θυμιάματα.

47.—Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν Δανιήλ, εἶπεν : Ἐπ'
ηθείας, ὁ Θεός σας, αὐτὸς εἶναι Θεὸς θεῶν. καὶ Κύριος τῶν βα-
έων, καὶ ὅστις ἀποκαλύπτει μυστήρια· διότι ἠδυνήθης νὰ ἀπο-
λύψῃς τὸ μυστήριον τοῦτο».

Τοιοῦτον εἶναι τὸ ἐνύπνιον τοῦ Ναβουχοδονόσορος, εἶπεν ὁ Σε-
υέλ, καὶ τοιαύτην ἑρμηνείαν ἔδωκεν ὁ Δανιήλ. Ἀπὸ τῆς ἐπο-
ς τοῦ ἐνυπνίου παρῆλθον ἤδη ἔτη 2398 περίπου. Ἡμεῖς δυνά-
θα σήμερον νὰ ἐξετάσωμεν ἱστορικῶς, ἂν ἐπληρώθευσε.

—Βεβαίως, διότι οὕτω θέλομεν ἐννοήσει καλλίτερον. Ἡ κεφαλὴ
χρυσῆ ἦτο ἡ βασιλεία τῶν Βαβυλωνίων. Ἡ Βαβυλών, πολυαν-

θρωποτάτη πόλις τῆς ἀρχαιότητος, οἱ Παρίσιοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εἶχεν 24 ὡρῶν περιφέρειαν, καὶ τοὺς κρεμαστοὺς κήπους, ἓν τῶν 7 θαυμάτων τοῦ κόσμου. Τὸν Ναβουχοδονόσορα, λέγει ἡ ἱστορία, διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βαλτάσαρ, ὅστις ἐφονεύθη νύκτα τινά, καὶ τὴν βασιλείαν παρέλαβε Δαρεῖος ὁ Μῆδος ἢ Πέρσης, διότι τὴν βασιλείαν τῶν Μήδων παρέλαβον οἱ Πέρσαι.

Ἡ βασιλεία τῶν Περσῶν εἰκονίζεται εἰς τὸ ἐνύπνιον διὰ τοῦ ἀργυροῦ στήθους καὶ τῶν ἀργυρῶν βραχιόνων, καὶ εἶναι ἡ δευτέρα βασιλεία.

Ἡ τρίτη ἡ ἐκ χαλκοῦ, «ἥτις θέλει κυριεύσει ἐπὶ πάσης τῆς γῆς», εἶναι ἡ Ἑλληνική, ἡ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἐνίκησε τοὺς Πέρσας καὶ καθυπέταξε τὴν Ἀσίαν, καὶ ἐν Εὐρώπῃ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ τετάρτη βασιλεία, ἡ σιδηρᾶ, εἶναι ἡ τῶν σιδηροφράκτων Ῥωμαίων, τῶν ὁποίων ἡ ἐξουσία, κατὰ τὴν ἱστορίαν, ἦτο διηρημένη. Εἶναι γνωστοὶ οἱ μεταξὺ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ τοῦ Πομπηΐου πόλεμοι, μέχρις οὗ ἦλθεν ὡς Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥώμης ὁ Ὀκτάβιον Αὔγουστος. Ἐπὶ τῆς μοναρχίας δὲ τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος ἐγεννήθη ὁ Μασσίαχ, ὅπως λέγει τὸ ἐνύπνιον, ὅτι «ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν βασιλέων ἐκείνων θέλει ἀναστήσει ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ βασιλείαν, ἥτις εἰς τὸν αἰῶνα δὲν θέλει φθαρῇ», τουτέστι τὴν πνευματικὴν βασιλείαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἥτις ἀπεκόπη ὡς λίθος, ἄνευ χειρῶν, τουτέστιν ἄνευ ἀνθρωπίνης δυνάμεως, καὶ κατασυνέτριψεν ὅλας τὰς ἄλλας βασιλείας, καὶ αὐτή, ἐκ μικροῦ λίθου «ἐγένετο ὄρος μέγα, καὶ ἐγέμισεν ὅλην τὴν γῆν», διότι σήμερον πραγματικῶς ἐγέμισεν ὅλην τὴν γῆν, καὶ ὅσημέραι κηρύττεται καὶ προοδεύει· 450 ἑκατομμύρια ὁμολογοῦσιν αὐτήν. Ἔθνη πάμπολλα, καὶ φυλαὶ καὶ γλῶσσαι διάφοροι πίπτουσι πρηνῆ εἰς τοὺς πόδας τοῦ Σταυροῦ τοῦ Μασσίαχ, καὶ λατρεύουσι τὸν αἰώνιον ἐν «πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ». Τί λέγεις, Σεμουέλ; Συμφωνεῖς εἰς ταῦτα ἢ δὲν συμφωνεῖς; Εἶνε ψευδὴς ὁ Χριστιανισμός, ὅπως διϊσχυρίζεσο κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς συζητήσεως ἡμῶν, ἢ ἀληθής; Θὰ προσπαθήσῃς, ὅπως εἶπες, νὰ μὲ μεταπείσῃς νὰ μὴ πιστεύω εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἢ θέλεις καὶ σὺ νὰ πιστεύῃς μετ' ἐμοῦ;

Ἐπιστροφὴ τοῦ Ῥιμπὶ Σεμουὲλ εἰς τὸν Χριστόν.

Ὁ Σεμουὲλ ὕψωσε τοὺς ὡραίους καὶ εἰλικρινεῖς ὀφθαλμούς του πρὸς τὸν οὐρανόν.

— Πιστεύω! ἀνέκραξε, πιστεύω εἰς τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν τοῦ Χριστοῦ! Εἶναι τόσον πολλαὶ αἱ ἀποδείξεις τῆς θειότητος αὐτοῦ, ὥστε θὰ ἤμην μωρὸς καὶ ἄφρων, ἂν μὴ ἐπίστευον! Μήπως εἶναι μία μαρτυρία, ἢ δύο, ἢ τρεῖς; Ὅλη ἡ Παλαιὰ Διαθήκη δδηγεῖ πρὸς τὸν Χριστόν. Ὅλοι οἱ Πατριάρχαι πρὸς Αὐτὸν ἀποβλέπουσιν· ὅλοι οἱ Προφῆται περὶ Αὐτοῦ προφητεύουσι...

Καὶ ὁ Σεμουὲλ γονυπετήσας·

— Ὦ! συγχώρησόν μοι! εἶπε Μασσίαχ! Σῶτερ καὶ λυτρωτὰ τοῦ κόσμου, Διδάσκαλε τῶν ὑψίστων ἀληθειῶν! Συγχώρησόν μοι, διότι Σε παρεγνώρισα. Συγχώρησόν μοι! διότι πολλάκις ἐν τῷ φανατισμῷ μου, ἐν τῇ ἀπιστίᾳ μου Σὲ ἐσυκοφάντησα, ὦ ἱδρυτὰ τῆς ἀληθείας, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ζῶντος εἰς αἰῶνας αἰώνων!

Καὶ δάκρυ ἀργυροειδὲς ἐκυλίσθη ἐκ τῶν ὡραίων τοῦ Σεμουὲλ παρειῶν.

— Σεμουέλ! τῷ εἶπον, ἐγέρθητι! Ὁ Μασσίαχ ἦλθε νὰ σώσῃ ἁμαρτωλούς. Ἡμεῖς, γεννηθέντες ἐν τῇ φανατικότητι τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, δὲν εἴχομεν γνωρίσει τὴν ἀλήθειαν. Ὅ,τι ἐλέγομεν καὶ ὅ,τι ἐπράττομεν, προήρχετο ἐξ ἀγνοίας. Ἀλλ' Αὐτὸς ηὐδόκησε νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀλήθειαν· ἐγὼ μὲν ἐν Κορίνθῳ, σὺ δὲ ἐνταῦθα. Ἂς δοξάσωμεν Αὐτόν, καὶ ἡνωμένοι εἰς τὸ ἑξῆς ἐν τῇ εἰλικρινεῖ πίστει πρὸς Αὐτὸν ἂς ἐργασθῶμεν παρὰ τοῖς ὁμοεθνέσει καὶ ὁμοφύλοις ἡμῶν ὑπὲρ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς εἰρηνικῆς Αὐτοῦ βασιλείας ἐπὶ τῆς γῆς. Ἂν ὑπήρξαμεν Σαῦλοι, ἂς γείνωμεν Παῦλοι!...

— Ναί! εἶπε περιχαρὴς ὁ Σεμουέλ, ἐγερθείς. Ναί! οὕτω μόνον θὰ δυνηθῶμεν νὰ πλησιάσωμεν καὶ νὰ καταλλαγῶμεν μετ' Αὐτοῦ... Δὲν θέλω πλέον ἀποδείξεις, δὲν θέλω ἄλλας μαρτυρίας διὰ νὰ πεισθῶ...

— Ὄχι! τῷ εἶπον, ὑπολείπονται πολλὰ ἀκόμη. Εἶνε ἀνάγκη νὰ γνωρίσῃς καλῶς τὸν Σωτῆρα ἡμῶν. Οὕτω μόνον θὰ ἦναι ἀκρά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δαντος καὶ ἀκλόνητος ἡ πρὸς Αὐτὸν πίστις σου. Οὕτω μόνον θὰ ἔχῃς ὅπλα ἰσχυρά, δι' ὧν θὰ καταπολεμήσῃς τὰς Ῥαββινικὰς σοφιστείας, καὶ θὰ ὁδηγήσῃς ὅσους ἂν δυνηθῇς ἐκ τοῦ ἔθνους ἡμῶν εἰς τὸν Χριστόν.

— Τί ὑπολείπεται ἀκόμη ; ἠρώτησε.

Τὸ ΝΓ'. Κεφάλαιον τοῦ Ἡσαΐου περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τοῦ Σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος.

— Πολλά, τῷ ἀπεκρίθην. Καὶ ἐν πρώτοις λάβε τοὺς Νεβιΐμ, καὶ ἄνοιξον τὸν φίλτατον Προφήτην Ἡσαΐαν ..

— Ποῦ ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ, εἰς ποῖον Κεφάλαιον ;

— Τὸ Πεντηκοντόν τρίτον Κεφάλαιον ὁλόκληρον· δὸς προσοχὴν εἰς αὐτό, διότι εἰς αὐτὸ τὸ Κεφάλαιον ὁ Προφήτης Ἡσαΐας ὁμιλεῖ ὡς χριστιανὸς Εὐαγγελιστής, ἂν καὶ ἤκμασεν 850 περίπου ἔτη πρὸ Χριστοῦ.

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνοίξας τὸν Ἡσαΐαν ἀνέγνω :

Ἡσαΐου Κεφ. ΝΓ'. στίχ. 1.— «Τίς ἐπίστευσεν εἰς τὸ κήρυγμα ἡμῶν ; Καὶ ὁ βραχίων τοῦ Κυρίου εἰς τίνα ἀπεκαλύφθη ;»

Τοῦτο παραφραζόμενον εἰς τὴν σημερινὴν γλῶσσαν σημαίνει :

«Τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ εἶνε τόσον ὑψηλά, τόσον ὑπεράνθρωπα, τόσον ὑπερφυσικά, ὥστε πολλοὶ (καὶ τοῦτο «βλέπομεν ἀκόμη σήμερον εἰς τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος) θὰ ἀπιστήσωσι. Δὲν θὰ πιστεύσωσιν εἰς τὸν βραχίονα, τοὐτέστιν εἰς τὴν Παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, ὅστις οὕτως ηὐδόκησε νὰ σώσῃ τὸν κόσμον διὰ τοῦ ὑπερφυοῦς μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου Αὐτοῦ».

— Στίχ. 2. «Διότι ἀνέβη ἐνώπιον αὐτοῦ ὡς τρυφερὸν φυτόν, καὶ ὡς ῥίζα ἀπὸ ξηρᾶς γῆς. Δὲν ἔχει εἶδος, οὐδὲ κάλλος. Καὶ εἴδομεν Αὐτόν, καὶ δὲν εἶχεν ὡραιότητα, ὥστε νὰ ἐπιθυμῶμεν Αὐτόν». Ἤτοι :

— «Τὸ τρυφερὸν φυτόν, τὸ ἀειθαλὲς δένδρον, ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ ὁποίου κατέφυγον ὅλα τὰ ἔθνη, ἡ ῥίζα, ἐξ ἧς ἐβλάστησεν ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός, ἀνέβη, ἤτοι ἐβλάστησεν ἐκ τῆς ξηρᾶς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Θεραπείας

γῆς, τῆς ἀκάρπου συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων. Καὶ «ἐπειδὴ ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν Ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»(1), καὶ ὑποφέρων, χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, καὶ βασανιζόμενος, δὲν ἔχει οὔτε μορφήν, οὔτε ὡραιότητα, ὥστε νὰ ἐπιθυμῶμεν Αὐτόν. Ὁ ἀναμάρτητος «Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»(2) ἐγένετο ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα. «Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα (γέγραπται γάρ, «Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου»), ἵνα εἰς τὰ Ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραὰμ γένηται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως» (3).

Καὶ προϋχώρει ἀναγινώσκων τὸ Χριστολογικὸν Κεφάλαιον, ἐγὼ δ' ἀνέπτυσσον καὶ ἡρμήνευον.

Στίχ. 3. — «Κατα πεφρονημένος καὶ ἀπερριμμένος ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἄνθρωπος θλίψεων, καὶ δόκιμος ἀσθενείας· καὶ ὡς ἄνθρωπος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀποστρέφει τις τὸ πρόσωπον, κατεφρονήθη, καὶ ὡς οὐδὲν ἐλογίσθημεν Αὐτόν».

Νομίζει τις, ἀδελφὲ Σεμουὲλ, εἶπον, ὅτι ἀναγινώσκει τὸν βίον καὶ τὰ πάθη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγραμμένα παρὰ τῶν Εὐαγγελιστῶν. Τόσον ζωηρῶς τὰ περιγράφει ὁ Ἡσαΐας, ὡς εἰ ἦτο παρών. Καὶ βεβαίως παρὼν ἦτο διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως ἦτο παρὼν καὶ ὁ Δαυίδ, ἂν καὶ ἔζη 1000 περίπου ἔτη πρὸ τοῦ Χριστοῦ.

Τί λέγει χίλια ἔτη π. Χ. ὁ Δαβὶδ περὶ τῶν παθῶν τοῦ Μασσίαχ.

Διότι τὰ αὐτὰ βλέπει καὶ ὁ Δαβὶδ περὶ τῶν Παθῶν τοῦ Μεσσίαχ. Ἰδού, τί λέγει ἐν τῷ Δαβὶδ ὁ Μασσίαχ, εὑρισκόμενος ἐν τῇ

(1) Φιλιππησίους Β'. 7—10.
(2) Ἰωάνν. Α'. 37.
(3) Γαλάτ. Γ'. 13, 14. Δευτερονομ. ΚΑ'. 23.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐσχάτη Αὐτοῦ ταπεινώσει, ἐν τῷ Σταυρῷ: «Ἐγὼ δὲ εἰμαι σκώληξ, καὶ οὐχὶ ἄνθρωπος· ὄνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουθένωμα τοῦ λαοῦ. Μὲ ἐμυκτήρισαν πάντες οἱ βλέποντές με· ἀνοίγουσι τὰ χείλη, κινοῦσι τὴν κεφαλὴν λέγοντες: Ἤλπισεν ἐπὶ τὸν Κύριον· ἃς ἐλευθερώσῃ Αὐτόν· ἃς σώσῃ αὐτόν, ἐπειδὴ θέλει αὐτόν (1) . . . Διότι κύνες μὲ περιεκύκλωσαν· συναγωγὴ πονηρευομένων μὲ περιέκλεισαν· ἐτρύπησαν τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου (2) . . . Διεμερίσθησαν τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον» (3). Εἰς τοιαύτην καταφρόνησιν ἔφθασεν ὁ ἀναμάρτητος ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, διότι, καθὼς εἶπεν ὁ ἴδιος· «καθὼς Μωσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς Αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον (4).

Προφῆται καὶ Ἀπόστολοι περὶ τοῦ Μασσίαχ.

Τὸ «δόκιμος ἀσθενείας» ὁ Ἅγιος Παῦλος ὑπονοεῖ διὰ τῶν ἑξῆς: «Οὐ γὰρ ἔχομεν Ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας» (5). Τὴν δὲ ἑρμηνείαν τοῦ «κατεφρονήθη, καὶ ὡς οὐδὲν ἐλογίσθημεν Αὐτόν» εὑρίσκομεν ἀκριβέστατα εἰς τὸν Ἰωάννην, «ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' Αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος Αὐτὸν οὐκ ἔγνω, εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι Αὐτὸν οὐ παρέλαβον» (6),

Στίχ. 4. «Αὐτὸς τῳόντι τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἐβάστασε, καὶ τὰς θλίψεις ἡμῶν ἐπεφορτίσθη· ἡμεῖς δὲ ἐνομίσαμεν Αὐτὸν τετραυματισμένον, πεπληγωμένον ὑπὸ Θεοῦ, καὶ τεταλαιπωρημένον. Στίχ. 5. Ἀλλ' Αὐτὸς ἐτραυματίσθη διὰ τὰς παραβάσεις ἡμῶν, ἐταλαιπωρήθη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν· ἡ τιμωρία, ἥτις ἔφερε τὴν εἰρήνην ἡμῶν, ἦτο ἐπ' Αὐτόν· καὶ διὰ τῶν πληγῶν Αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν».

---

(1) Ματθ. ΚΖ. 43.
(2) Ματθ. ΚΖ' 35. Μαρκ. ΙΕ'. 24.
(3) Ψαλμ. ΚΒ'. 6, 7, 8, 16, 18, καὶ Λουκ. ΚΓ'. 34.
(4) Ἰωάν. Γ. 14, 15.
(5) Ἑβραίους Δ. 15.
(6) Ἰωάν. Α'. 10. 11.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Τόσον σαφῶς ἐνόησαν τὸν Ἡσαΐαν οἱ πρῶτοι Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Μασσίαχ, ὥστε βλέπομεν αὐτὸν ἀκριβῶς ἑρμηνευόμενον καὶ ἐκπληρούμενον εἰς τὰς πράξεις καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Ὀψίας δὲ γενομένης, προσήνεγκαν Αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλούς· καὶ ἐξέβαλε τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ Ἡσαΐου τοῦ Προφήτου λέγοντος, «Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν» (1). Ὁ δὲ Πέτρος λέγει· «Ὃς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, ἵνα ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν» (2). Τὸ δὲ «Αὐτὸς ἐτραυματίσθη διὰ τὰς παραβάσεως ἡμῶν» ὁ Παῦλος ἔχων κατὰ νοῦν εἶπε· «καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι, τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα Ἰησοῦ, τὸν Κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν, ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν, καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν» (3).

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἐξηκολούθησε :

Στίχ. 6.—«Πάντες ἡμεῖς ἐπλανήθημεν ὡς πρόβατα, ἐστράφημεν ἕκαστος εἰς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ· καὶ ὁ Κύριος ἔθεσεν ἐπ' Αὐτὸν τὴν ἀνομίαν πάντων ἡμῶν. Στίχ. 7. Αὐτὸς ἦτο κατατεθλιμμένος καὶ βεβασανισμένος, ἀλλὰ δὲν ἤνοιξε τὸ στόμα Αὐτοῦ· ἐφέρθη ὡς ἀρνίον ἐπὶ σφαγήν, καὶ ὡς πρόβατον ἐμπροσθεν τοῦ κείροντος αὐτὸ ἄφωνον, οὕτω δὲν ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ. Στίχ. 8. Ἀπὸ καταθλίψεως καὶ κρίσεως ἀνηρπάχθη· τὴν δὲ γενεὰν Αὐτοῦ τίς θέλει διηγηθῇ ; διότι ἐξεκόπη ἀπὸ τῆς γῆς τῶν ζώντων, διὰ τὰς παραβάσεις τοῦ λαοῦ μου ἐτραυματίσθη». Στίχ. 9. Καὶ ὁ τάφος Αὐτοῦ διωρίσθη μετὰ τῶν κακούργων· πλὴν εἰς τὸν θάνατον Αὐτοῦ ἐστάθη μετὰ τοῦ πλουσίου. Διότι δὲν ἔπραξεν ἀνομίαν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ».

(1) Ματθ. Η . 16. 17.
(2) Α . Πέτρου Β'. 24.
(3) Ῥωμ. Δ'. 25.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πέλλας

Ὅπου ὁ Σεμουὲλ ἀποκαλεῖ σοφιστὰς καὶ ἀπατεῶνας τοὺς Ῥαββίνους.

—Ἐδῶ σᾶς θέλω, σοφισταὶ καὶ ἀπατεῶνες Ῥαββῖνοι! ἀνέκραξεν ὁ Σεμουέλ.

—Τί; ἠρώτησα ἐγώ. Τί ἐννοεῖς διὰ τούτων;

—Τί ἐννοῶ; λέγετε.

—Ναί!

Ἡ περὶ μιᾶς βεβαιώσεως τοῦ Ἡσαΐου ἀμηχανία τοῦ καθηγητοῦ Ῥιμπῆ Σαμπεθάϋ.

— Ἰδού, τί ἐννοῶ, ἀπεκρίθη ὁ Σεμουέλ. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῶν σπουδῶν μας, ἐπεχείρησεν ὁ καθηγητὴς τοῦ Σχολείου μας Ῥιμπῆ Σαμπεθάϋ νὰ μᾶς ἑρμηνεύσῃ τὸ ΝΓ'. τοῦτο Κεφάλαιον τοῦ Ἡσαΐου. Ἔλεγε πολλὰ ἀσυνάρτητα, μωρὰ καὶ γελοῖα. Τώρα ἐνθυμοῦμαι, ὅτι ἤκουσα αὐτὸν λέγοντα, ὅτι αὐτὸ τὸ πρόσωπον, ὅπερ εἶναι καταπεφρονημένον καὶ ἀπερριμμένον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τὸ ὁποῖον ὑποφέρει, εἶναι, ἔλεγεν, ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, ὁ ὁποῖος ὑποφέρει εὑρισκόμενος μεταξὺ τῶν ἐθνῶν. Τότε, ἐνθυμοῦμαι, εἷς τῶν συμμαθητῶν μου τὸν ἠρώτησε, «διατί ὑποφέρομεν ὅλος ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός;» καὶ ὁ Ριμπῆ Σαμπεθάϋ ἀπεκρίθη εἰπών, «Βεβαιότατα ὑποφέρομεν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, διότι παρέβημεν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ εἴμεθα ἁμαρτωλοί». Εἶχον πιστεύσει εἰς τὴν ἑρμηνείαν ταύτην τοῦ Ῥιμπῆ Σαμπεθάϋ καὶ ἐνόμιζον, ὅτι οὕτως εἶχεν, ὅτε, ἑρμηνεύοντες, ἐφθάσαμεν εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον στίχον. «Διότι δὲν ἔκαμεν ἀνομίαν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ». Ὁ καθηγητὴς μας ἠθέλησε νὰ παρακάμψῃ τὸν σκόπελον τοῦτον διὰ τῆς σιωπῆς, καὶ παραλιπὼν νὰ ἑρμηνεύσῃ αὐτόν, μετέβην εἰς τὸν ἑπόμενον· ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἀφῆκα αὐτόν.

—Κύριε Καθηγητά, τῷ εἶπον, μᾶς εἴπετε προηγουμένως, ὅτι ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς πάσχομεν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· διότι εἴμεθα ἁμαρτωλοί».

—«Ναί! ἀπήντησεν ὁ Καθηγητής· αὐτὸ σᾶς εἶπον».

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

—«'Αλλ' ἐνταῦθα, παρετήρησα αὐτῷ, ἐνταῦθα ὁ Προφήτης λέγει, ὅτι αὐτὸ τὸ πρόσωπον, ὅπερ πάσχει «δὲν ἔκαμεν ἀνομίαν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ». Πῶς συμβιβάζεται τοῦτο;» τὸν ἠρώτησα. 'Ο 'Ιουδαϊκὸς λαὸς νὰ πάσχῃ, διότι εἶναι ἁμαρτωλός, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἦναι ἀναμάρτητος; Δὲν εἶναι τοῦτο ἀντίφασις; σχῆμα ὀξύμωρον;» 'Ενθυμοῦμαι τὴν φοβερὰν στενοχωρίαν τοῦ καθηγητοῦ μας, μὴ δυναμένου νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἐρώτησίν μου. 'Εψέλλισέ τινα, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὸς δὲν ἐπίστευεν 'Ιδὼν ἔπειτα, ὅτι ὅλοι οἱ μαθηταὶ ἐμειδιῶμεν παρατηροῦντες ἀλλήλους καὶ οἰκτίροντες αὐτὸν δι' ὅσα ἔλεγεν, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ μᾶς εἴπῃ, ὅτι ὑπάρχουσι μέρη τινὰ τοῦ 'Ησαΐου ἀνερμήνευτα, καὶ ἄλλας ἀκαταλήπτους ἐμάσσησε λέξεις, καὶ δὲν προύχώρησε πλέον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὅλου Κεφαλαίου, κατ' εὐτυχίαν του, διότι εἶχε παρέλθει ἡ ὥρα.

'Η ἀληθὴς ἑρμηνεία τοῦ ΝΓ'. κεφαλαίου τοῦ 'Ησαΐου.

— 'Ο μὲν καθηγητής σου, εἶπον τῷ Σεμουέλ, δὲν ἠγάπα τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἦτο εἰλικρινής, καὶ διὰ τοῦτο εὑρέθη εἰς ἀμηχανίαν. 'Ο καθηγητής σου ἐπεθύμει νὰ κάμῃ τὸν 'Ησαΐαν νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴν Συναγωγήν, ἐνῷ ὤφειλε νὰ κάμῃ τὴν Συναγωγὴν νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὸν 'Ησαΐαν. 'Ημεῖς ὅμως, χάριτι θείᾳ, ἀπαλλαγέντες τῆς 'Ραββινικῆς πωρώσεως, ἂς ἑρμηνεύσωμεν, εἶπον, ἐν ἀληθείᾳ τοὺς ἀνωτέρω θαυμαστοὺς περὶ τοῦ Μασσίαχ στίχους τοῦ 'Ησαΐου.

— Πολὺ ἐπιθυμῶ τοῦτο, εἶπεν ὁ Σεμουέλ.

— 'Η ἑρμηνεία τῶν στίχων εἶναι ἡ ἑξῆς, εἶπον:

— «'Επειδὴ ἡμεῖς ἐπλανήθημεν καὶ ἐστράφημεν ἕκαστος ἀκολουθήσαντες τὴν ὁδὸν τῆς πλάνης, καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῶμεν, ὁ Κύριος, ἐν τῇ ἀνεξιχνιάστῳ Αὐτοῦ βουλῇ, ηὐδόκησε νὰ θέσῃ ἐπὶ τὸν ἀναμάρτητον 'Αμνὸν τὴν ἁμαρτίαν πάντων ἡμῶν. Οὕτως ἔλεγεν ὁ 'Ιωάννης: «"Ιδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»(1). Καὶ ὁ Παῦλος : «ἔτι γὰρ Χριστὸς ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν, κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανε....Συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός, ὅτι ἔτι ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν· εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ, πολλῷ μᾶλλον καταλλαγέντες σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ Αὐτοῦ»(2).

Τὸ ἐπὶ σφαγὴν ἀχθὲν ἀρνίον τὸ μὴ ἀνοῖγον τὸ στόμα του, καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Ἀβυσσινίας.

Ὁ Μασσίαχ «ἐφέρθη ὡς ἀρνίον ἐπὶ σφαγήν, καὶ ὡς πρόβατον ἔμπροσθεν τοῦ κείροντος αὐτὸ ἄφωνον, οὕτω δὲν ἤνοιξε τὸ στόμα Αὐτοῦ». Ὁ Ματθαῖος γράφει τὰ ἑξῆς : «Καὶ ἀναστὰς ὁ Ἀρχιερεὺς εἶπεν Αὐτῷ, οὐδὲν ἀποκρίνει : τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν : Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα(3). Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτός : «Καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι Αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων οὐδὲν ἀπεκρίνατο. Τότε λέγει Αὐτῷ ὁ Πιλάτος: οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσι; Καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν» (4). Τὸ ῥητὸν τοῦτο ἀνεγίνωσκε, χωρὶς νὰ ἐννοῇ, ὁ θησαυροφύλαξ, ἤτοι ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Ἀβυσσινίας, ὅτε καθ' ὁδὸν εὗρε τὴν αἰώνιον ζωήν. Ἀλλ' ἂς ἀκούσωμεν τὸν Λουκᾶν ἐξιστοροῦντα τὰ περὶ αὐτοῦ: «Ἄγγελος δὲ Κυρίου ἐλάλησε πρὸς Φίλιππον, λέγων· Ἀνάστηθι καὶ πορεύου κατὰ μεσημβρίαν ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν καταβαίνουσαν ἀπὸ Ἰερουσαλὴμ εἰς Γάζαν· αὕτη ἐστὶν ἔρημος. Καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη. Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ Αἰθίοψ εὐνοῦχος, δυνάστης Κανδάκης τῆς βασιλίσσης Αἰθιόπων, ὃς ἦν ἐπὶ πάσης τῆς Γάζης αὐτῆς, ὃς ἐληλύθει προσκυνήσων εἰς Ἰερουσαλήμ, ἦν τε ὑποστρέφων καὶ ἀνεγίνωσκε τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν. Εἶπε δὲ τὸ Πνεῦμα τῷ

(1) Ἰωάν. Α'. 29.
(2) Ῥωμ. Ε'. 6. 8.—11.
(3) Ματθ. ΚΣΤ'. 63.
(4) Αὐτόθι ΚΖ'. 12. 14.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

Φιλίππω: Πρόσελθε καὶ κολλήθητι τῷ ἅρματι τούτῳ· προσδραμὼν δὲ ὁ Φίλιππος ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντος τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν, καὶ εἶπεν· Ἆρά γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις; Ὁ δὲ εἶπε, Πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, ἐάν μή τις ὁδηγήσῃ με; Παρεκάλεσέ τε τὸν Φίλιππον ἀναβάντα καθίσαι σὺν αὐτῷ. Ἡ δὲ περιοχὴ τῆς Γραφῆς, ἣν ἀνεγίνωσκεν, ἦν αὕτη: Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα Αὐτοῦ· Ἐν τῇ ταπεινώσει Αὐτοῦ ἡ κρίσις Αὐτοῦ ἤρθη. τὴν δὲ γενεὰν Αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ Αὐτοῦ». Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εὐνοῦχος τῷ Φιλίππῳ εἶπε: Δέομαί σου, Περὶ τίνος ὁ Προφήτης λέγει τοῦτο; Περὶ ἑαυτοῦ, ἢ περὶ ἑτέρου τινός; Ἀνοίξας δὲ ὁ Φίλιππος τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γραφῆς ταύτης, εὐηγγελίσατο αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν. Ὡς δὲ ἐπορεύοντο κατὰ τὴν ὁδόν, ἦλθον ἐπί τι ὕδωρ· καὶ φησιν ὁ Εὐνοῦχος, Ἰδοὺ ὕδωρ· τί κωλύει με βαπτισθῆναι; Εἶπε δὲ ὁ Φίλιππος, Εἰ πιστεύεις ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ἔξεστιν. Ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε, Πιστεύω τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Καὶ ἐκέλευσε στῆναι τὸ ἅρμα. Καὶ κατέβησαν ἀμφότεροι εἰς τὸ ὕδωρ, ὅτε Φίλιππος καὶ ὁ Εὐνοῦχος. Καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν. Ὅτε δὲ ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος, Πνεῦμα Κυρίου ἥρπασε τὸν Φίλιππον. Καὶ οὐκ εἶδεν αὐτὸν οὐκέτι ὁ Εὐνοῦχος, ἐπορεύετο γὰρ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων»(1). Ἀληθῶς ἐπορεύετο χαίρων, διότι εὗρε καθ' ὁδὸν πολύτιμον θησαυρόν. Καὶ ὁ Προφήτης Δανιὴλ τὰ αὐτὰ λέγει περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μασσίαχ: «Καὶ μετὰ τὰς ἑξήκοντα δύο ἑβδομάδας θέλει ἐκκοπῇ ὁ Χριστός, πλὴν οὐχὶ δι' ἑαυτόν» (2). Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἐξηκολούθησε τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἡσαΐου.

Ὁ Ἡσαΐας καὶ ὁ Ματθαῖος περὶ τῶν παθῶν τοῦ Ἰησοῦ.

— Στίχ. 9. «Καὶ ὁ τάφος Αὐτοῦ διωρίσθη μετὰ τῶν κακούρ-

(1) Πράξ. Η'. 26—40.
(2) Δανιὴλ Θ'. 26.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γων· πλὴν εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐστάθη μετὰ τοῦ πλουσίου· διότ δὲν ἔκαμεν ἀνομίαν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ. Στίχ. 10. Ἀλλ' ὁ Κύριος ἠθέλησε νὰ βασανίσῃ Αὐτόν· ἐταλαιπώρησεν Αὐτόν. Ἀφοῦ ὅμως δώσῃς τὴν ψυχὴν Αὐτοῦ προσφορὰν περὶ ἁμαρτίας, θέλει ἰδεῖ ἔκγονα, θέλει μακρύνει τὰς ἡμέρας Αὐτοῦ, καὶ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου θέλει εὐοδωθῇ ἐν τῇ χειρὶ Αὐτοῦ. Στίχ. 11. Θέλει ἰδεῖ τοὺς καρποὺς τοῦ πόνου τῆς ψυχῆς Αὐτοῦ καὶ θέλει χορτασθῇ· ὁ δίκαιος δοῦλός μου θέλει δικαιώσει πολλοὺς διὰ τῆς ἐπιγνώσεως Αὐτοῦ. Διότι Αὐτὸς θέλει βαστάσει τὰς ἀνομίας αὐτῶν. Στίχ. 12. Διὰ τοῦτο θέλω δώσει εἰς Αὐτὸν μερίδα μετὰ τῶν μεγάλων, καὶ τοὺς ἰσχυροὺς θέλει μοιρασθῇ λάφυρον, διότι παρέδωκε τὴν ψυχὴν Αὐτοῦ εἰς θάνατον καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη, καὶ Αὐτὸς ἐβάστασε τὴν ἁμαρτίαν πολλῶν, καὶ θέλει μεσιτεύσει ὑπὲρ τῶν ἀνόμων».

— Ἐδῶ τελειώνει τὸ περὶ Χριστοῦ ΝΓ'. Κεφάλαιον τοῦ Ἡσαΐου, ὅστις τόσον σαφῶς καὶ τόσον ἐναργῶς ὁμιλεῖ περὶ τῶν παθῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὥστε νομίζει τις, ὅτι βλέπει αὐτὰ ἰδίοις ὄμμασιν, ἂν καὶ ἤκμασεν, ὡς εἴπομεν, 850 ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Πλὴν ἂς ἑρμηνεύσωμεν, ἵνα ἐννοήσωμεν καλῶς, τ' ἀνωτέρω.

«Ὁ τάφος Αὐτοῦ διωρίσθη μετὰ τῶν κακούργων», λέγει ὁ Ἡσαΐας.

Ὁ δὲ Ματθαῖος: «Τότε σταυροῦνται σὺν Αὐτῷ δύο λῃσταί, εἷς ἐκ δεξιῶν καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων... Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ οἱ λῃσταὶ οἱ συσταυρωθέντες Αὐτῷ ὠνείδιζον Αὐτῷ ... Καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσὴφ ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι καθαρᾷ, καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ, ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ» (1). Δηλαδή, κατὰ τὴν προφητείαν, καὶ ἐσταυρώθη μεταξὺ δύο κακούργων, καὶ ἐτάφη ἐν τῷ νεκροταφείῳ, ὅπου ἐθάπτοντο καὶ οἱ κακουργήσαντες κατ' Αὐτοῦ Ἰουδαῖοι.

«Πλὴν εἰς τὸν θάνατον Αὐτοῦ ἐστάθη μετὰ τοῦ πλουσίου», δηλ. πλούσιος.

---

(1) Ματθ. ΚΖ'. 38, 44, 59, 60.

Αὐτὸ τοῦτο λέγει ὁ ἴδιος Χριστὸς μετὰ τὴν Ἀνάστασιν: «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς» (1).

Ἵνα ὁ Ἰησοῦς ἐστάθη πλούσιος εἰς τὸν θάνατόν του.

Διὰ νὰ ἦναι δὲ «πλούσιος εἰς τὸν θάνατον Αὐτοῦ» σημαίνει ὅτι ὁ θάνατος δὲν κατέστρεψεν Αὐτόν, ἀλλ' ὅτι καὶ θανατωθεὶς ἔζησε καὶ ἀνέστη, καὶ ἀπολαύει τὰ ἀγαθὰ τοῦ πλούτου Αὐτοῦ. Τοῦτο ἐνέπτυξεν ἄριστα ὁ Ἅγιος Πέτρος ἐνώπιον τῶν κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν κατοίκων τῆς Ἱερουσαλήμ, κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ὁμιλίαν· Ἄνδρες Ἰσραηλῖται! εἶπεν. Ἀκούσατε τοὺς λόγους τούτου. Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποδεδειγμένον εἰς ὑμᾶς δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησε δι' Αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἴδατε, τοῦτον τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ ἔκδοτον λαβόντες, διὰ χειρῶν ἀνόμων προσπήξαντες ἀνείλετε· ὃν ὁ Θεὸς ἀνέστησε, λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι Αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ· Δαβὶδ γὰρ λέγει εἰς Αὐτόν: «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός· ὅτι ἐκ δεξιῶν μού ἐστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ· διὰ τοῦτο ηὐφράνθη ἡ καρδία μου καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ γλῶσσά μου· ἔτι δὲ καὶ ἡ σάρξ μου κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι· ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν· ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς· πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ προσώπου Σου». Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐξὸν εἰπεῖν μετὰ παρρησίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ Πατριάρχου Δαβίδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη, καὶ τὸ μνῆμα αὐτοῦ ἐστιν ἐν ἡμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης. Προφήτης οὖν ὑπάρχων, καὶ εἰδὼς, ὅτι ὅρκῳ ὤμοσεν αὐτῷ ὁ Θεός, ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα ἀναστήσειν τὸν Χριστόν, καθίσαι ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, προϊδὼν ἐλάλησε περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ὅτι οὐ κατελείφθη ἡ ψυχὴ Αὐτοῦ εἰς ᾅδου, οὐδὲ ἡ σὰρξ Αὐτοῦ εἶδε διαφοράν. Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεός, Οὗ πάντες ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες.» (2).

(1) Ματθ. ΚΗ'. 18.
(2) Πράξ. Β'. 22—33.

Ἀληθῶς ἐστάθη πλούσιος ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν θάνατον Αὐτο
διότι οἱ ἄγγελοι εἶπον πρὸς τὰς γυναῖκας :

«Τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; Οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλ
ἠγέρθη· μνήσθητε ὡς ἐλάλησεν ὑμῖν, ἔτι ὢν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, λέγω
ὅτι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπ
ἁμαρτωλῶν, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι. Κ
ἐμνήσθην τῶν ῥημάτων Αὐτοῦ» (1).

Τὸ «ἐστάθη πλούσιος εἰς τὸν θάνατον Αὐτοῦ» ὁ Χριστός,
Ἅγιος Παῦλος ἐκφράζει οὕτω : «Τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν, ὃ κ
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν
γήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' Ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλ
λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· καὶ σχήματι εὑρεθε
ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν Ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θ
νάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς Αὐτὸν ὑπερύψωσ
καὶ ἐχαρίσατο Αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· ἵνα ἐν τ
ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ κ
ταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται, ὅτι Κύριος Ἰησο
Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός» (2).

Ἐξακολουθοῦμεν.

Ἡ μάκρυνσις τῶν ἡμερῶν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐπὶ το θανάτου κυριαρχία του. Ἡ ὑπὲρ τῶν ἀνόμων μεσιτεία του. Καὶ ὅτι μόνον δι' αὐτοῦ ἡ σωτηρία.

«Ἀφοῦ ὅμως δώσῃς τὴν ψυχὴν Αὐτοῦ προσφορὰν περὶ ἁμαρ
τίας, θέλει ἰδεῖ ἔκγονα, θέλει μακρύνει τὰς ἡμέρας Αὐτοῦ, καὶ τ
θέλημα τοῦ Κυρίου θέλει εὐοδωθῇ ἐν χειρὶ Αὐτοῦ».

Σαφέστατα πλέον ταῦτα. «Ἀφοῦ, ὦ Πάτερ καὶ Θεέ, προσφέρ
τὴν ζωὴν τοῦ Χριστοῦ θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου,
Χριστὸς θὰ ἔχῃ ἔκγονα, ἤτοι πιστοὺς εἰς Αὐτόν, θὰ ζῇ αἰωνίως

(1) Λουκ. ΚΔ'.6—9.
(2) Φιλιππησ. Β' 5—12.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τὸ θέλημά Σου, Κύριε, θέλουσι πράττει πάντες οἱ εἰλικρινῶς πιστεύοντες εἰς Αὐτόν».

Τὸ «θέλει μακρύνει τὰς ἡμέρας Αὐτοῦ» ὑπονοεῖ ὁ Παῦλος λέγων: «Εἰ δὲ ἀπεθάνομεν σὺν Χριστῷ, πιστεύομεν, ὅτι καὶ συζήσομεν Αὐτῷ, εἰδότες, ὅτι Χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνήσκει· θάνατος Αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει» (1).

«Διὰ τοῦτο θέλω δώσει εἰς Αὐτὸν μερίδα μετὰ τῶν μεγάλων, καὶ τοὺς ἰσχυροὺς θέλει μοιρασθῇ λάφυρον».

Εὐνόητον. Ὅλοι οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς ἀνήκουσιν εἰς Αὐτόν. Ὅλοι οἱ Αὐτοκράτορες καὶ οἱ Βασιλεῖς ὡς στέμμα ἔχουσι τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ. Αἱ σημαῖαι ὅλων σχεδὸν τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν φέρουσι τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ.

«Καὶ θέλει μεσιτεύσει ὑπὲρ τῶν ἀνόμων». Ἀληθῶς ὁ Χριστὸς μόνος εἶναι μεσίτης ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, διότι Αὐτὸς μόνος «παρέδωκε τὴν ψυχὴν Αὐτοῦ εἰς θάνατον, καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη. Ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ μόνος μεσίτης ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, κατὰ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως, ὁ Παῦλος τὸ ἐκφράζεται σαφέστατα λέγων: «Εἷς γὰρ Θεός, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων»(2). Τοῦτο ἐβεβαίωσεν Αὐτὸς ὁ Χριστὸς εἰπών: Ἐγώ εἰμι ἡ θύρα· δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται» (3). «Πάντα, ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν. Ὁ δὲ Πέτρος εἶπε: «Καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία· οὔτε γὰρ ὄνομά ἐστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανόν, τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς» (4).

Ἐνταῦθα τελειώνει, εἶπον τῷ Σεμουέλ, καὶ ἡ ἑρμηνεία τοῦ ΝΓ', Κεφαλαίου τοῦ Ἡσαΐου. Ποῖαι εἶναι αἱ περὶ αὐτοῦ ἐντυπώσεις σου; ἠρώτησα.

---

(1) Ῥωμ. ΣΤ' 9. 10.
(2) Α'. Τιμοθ. Β'. 5. 6.
(3) Ἰωάν. Ι.' 9.
(4) Πραξ. Δ'. 12.

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Ἐρμούπολης

Αἱ ἐκ τοῦ ΝΓ'. Κεφ. τοῦ Ἡσαΐου ἐντυπώσεις τοῦ Σεμουέλ.

— Αἱ ἐξῆς, εἶπεν ὁ Σεμουέλ. Ὅτι ὁ Ἡσαΐας τόσον φανερὰ ὁμι
λεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο περισσότερον ἢ ἀλλα
χοῦ, ὥστε μεγάλην πρέπει νὰ πάσχωσι τύφλωσιν, ὅσοι ἀναγινώ
σκοντες αὐτό, ἐπιμένουσιν ἀκόμη εἰς τὴν ἀπιστίαν. Τὸ κεφάλαιο
τοῦτο, ἐνῷ εἶναι Προφητεία ῥηθεῖσα 850 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, φαίνε
ται μᾶλλον ὡς ἱστορία τῶν παθῶν τῆς Ταφῆς, καὶ τῆς Ἀναστά
σεως τοῦ Χριστοῦ. Δίκαιον λοιπὸν εἶχεν ὁ αὐτὸς Προφήτης, προφη
τεύων περὶ τῆς τυφλότητος τῶν αἰκειοθελῶς ἐπιμενόντων εἰς τὴ
ἀπιστίαν. «Ὕπαγε, λέγει, ὕπαγε, καὶ εἰπὲ πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον
Μὲ τὴν ἀκοὴν θέλετε ἀκούσει, καὶ δὲν θέλετε ἐννοήσει· καὶ βλέ
ποντες θέλετε ἰδεῖ, καὶ δὲν θέλετε καταλάβει. Ἐπαχύνθη ἡ καρ
δία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ ἔγειναν βαρέα τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ ἔκλει
σιν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, διὰ νὰ μὴ βλέπωσι μὲ τοὺς ὀφθαλ
μοὺς αὐτῶν, καὶ ἀκούωσι μὲ τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ νοήσωσι μὲ τὴ
καρδίαν αὐτῶν, καὶ ἐπιστρέψωσι καὶ θεραπευθῶσι» (1). Ταῦτ
λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον περὶ τῶν Ἰουδαίων.

Πῶς βλέπει τὸν Χριστὸν ὁ Δανιήλ, καὶ περὶ τοῦ αἰωνίου τῆς βασιλείας τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

— Εἴπετε, Σεμουέλ, ὅτι ὁ Ἡσαΐας ὁμιλεῖ πολὺ φανερὰ περ
τοῦ Χριστοῦ, καὶ πολὺ ὀρθῶς. Ἀλλὰ μόνον ὁ Ἡσαΐας; Ὁ Δα
νιὴλ βλέπει τὸν Χριστὸν ὄχι πλέον πάσχοντα, ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ δόξ
Αὐτοῦ πλησίον τοῦ Οὐρανίου Πατρός, τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν.

— Εἰς ποῖον μέρος; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Ἄνοιξον, τῷ εἶπον, τὸν Προφήτην Δανιήλ. Εὑρὲ τοὺς στί
χους 9ον, 10ον, 13ον, καὶ 14ον τοῦ Ζ'. Κεφαλαίου.

Καὶ ὁ Σεμουέλ ἀνέγνω:

— «Ἐθεώρουν ἕως ὅτου οἱ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ ὁ Παλαιὸ
τῶν ἡμερῶν ἐκάθισε, τοῦ ὁποίου τὸ ἔνδυμα ἦτο λευκὸν ὡς χιών

(1) Ἡσαΐου ΣΤ'. 9. 10.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς Αὐτοῦ ὡς μαλλίον καθαρόν· ὁ θρόνος Αὐτοῦ ἦτο ὡς φλὸξ πυρός, οἱ τροχοὶ Αὐτοῦ ὡς πῦρ καταφλέγον. Ποταμὸς πυρὸς ἐξήρχετο καὶ διεχέετο ἀπ' ἔμπροσθεν Αὐτοῦ· χίλιαι χιλιάδες ὑπηρέτουν εἰς Αὐτον, καὶ μύριαι μυριάδες παρίσταντο ἐνώπιον Αὐτοῦ· τὸ κριτήριον ἐκάθισε, καὶ τὰ βιβλία ἠνεῴχθησαν.... Εἶδον ἐν ὁράμασι νυκτός, καὶ ἰδού, ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου ἤρχετο μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ ἔφθασεν ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν, καὶ εἰσήγαγον αὐτὸν ἐνώπιον Αὐτοῦ. Καὶ εἰς Αὐτόν, (τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου) ἐδόθη ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ βασιλεία, διὰ νὰ λατρεύωσιν Αὐτὸν πάντες οἱ λαοί, τὰ ἔθνη, καὶ αἱ γλῶσσαι· ἡ ἐξουσία Αὐτοῦ εἶνε ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις δὲν θέλει παρέλθει, καὶ ἡ βασιλεία Αὐτοῦ, ἥτις δὲν θέλει φθαρῇ».

— Τοῦτο εἶνε καταφάνερον περὶ τοῦ Χριστοῦ! ἀνέκραξεν ὁ Σεμουέλ.

— Βεβαιότατα, εἶπον ἐγώ, καὶ ὁ Χριστὸς ὀνομάζει ἑαυτὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. «Καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ὄψονται τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ Οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς» (1). Καὶ ἀλλαχοῦ: «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ Αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' Αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης Αὐτοῦ κλπ (2).

— Πόσον λαμπρά, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, παρίσταται ἡ δόξα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου! Ἀλλὰ διατί ἤμην πρότερον τετυφλωμένος, καὶ δὲν ἔβλεπον ἀληθείας τοσοῦτον φανεράς; Πόσον πρέπει νὰ ἦμαι εὐγνώμων εἰς τὴν πατρικὴν τοῦ Θεοῦ Πρόνοιαν, Ὅστις ηὐδόκησε νὰ γνωρίσω δι' Ὑμῶν, Ἰσαὰκ τὴν ἀλήθειαν! Καὶ τί ἐχρησίμευσεν ὡς μέσον; Μία ἐπιστολὴ ἑνὸς φανατικοῦ ραββίνου, τοῦ θείου σας Ἀβραμίκου! Ἄ! ἂν ποτε ἴδω τὸν θεῖόν σας, μετὰ

(1) Ματθ. ΚΔ'. 30—31.
(2) Ματθ. ΚΕ'. 31.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παρρησίας θὰ κηρύξω εἰς αὐτὸν τὴν ἀλήθειαν, καὶ θὰ δείξω εἰ
αὐτὸν ὅλας τὰς περὶ Χριστοῦ προφητείας. Καὶ ἐκεῖνος «θὰ δι
νοίξῃ καὶ αὐτοῦ τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς Γραφάς», ὅπως διήνοιξ
κάμοῦ. — «Διὰ νὰ λατρεύωσιν Αὐτόν, λέγει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δι
τοῦ προφήτου Δανιήλ, πάντες οἱ λαοί, τὰ ἔθνη, καὶ αἱ γλῶσσαι»
Καὶ μήπως τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές;

— Ἀφοῦ τὸ βλέπομεν, εἶπον. Ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη τῆς γῆ
λατρεύουσι τὸν Χριστὸν εἰς διαφόρους καὶ ποικίλας γλώσσας, ἡ Β
Βρεττανικὴ ἑταιρεία μετέφρασε τὴν Ἁγίαν Γραφήν, Παλαιὰν κα
Νέαν Διαθήκην, εἰς 320 περίπου γλώσσας καὶ διαλέκτους.

Ὅτι ὁ Δανιὴλ προσδιορίζει σαφέστατα τὸν χρόνο τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ.

— Ἀναφέρει τι ὁ Δανιήλ, ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ περὶ τῶν Πα
θῶν τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ Ἡσαΐας, ἢ μόνον τὴν δόξα
Αὐτοῦ βλέπει πλησίον τοῦ Πατρός;

— Ὁ Δανιὴλ προσδιορίζει σαφέστερον καὶ τὸν χρόνον τοῦ πά
θους τοῦ Χριστοῦ, ἀπεκρίθην.

— Ποῦ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Ἄνοιξον τὸν Δανιήλ, καὶ ἀνάγνωθι ἀπὸ τοῦ 24ου στίχο
τοῦ Θ'. Κεφαλαίου.

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω:

— Ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες (1) διωρίσθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου
καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν σου, διὰ νὰ συντελεσθῇ ἡ παράβασις
καὶ νὰ τελειώσωσιν αἱ ἁμαρτίαι, καὶ νὰ γείνῃ ἐξιλέωσις περὶ τῆ
τῆς ἀνομίας, καὶ νὰ εἰσαχθῇ δικαιοσύνη αἰώνιος, καὶ νὰ σφραγισθ
ὅρασις καὶ προφητεία, καὶ νὰ χρισθῇ ὁ Ἅγιος τῶν ἁγίων. Γνώρισο
λοιπὸν καὶ κατάλαβε, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐξελεύσεως τῆς προσταγῆς το
νὰ ἀνοικοδομηθῇ ἡ Ἱερουσαλὴμ ἕως τοῦ Χριστοῦ τοῦ Ἡγουμένο

(1) 70×7=490 ἔτη ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς προφητείας μέχρι τ
Χριστοῦ. Ἡ προφητεία αὐτὴ ἐγράφη τὸ 7ον ἔτος τοῦ Ἀρταξέρξου, ὅτε καὶ
πρὸς τὸν Ἔσδραν, ἤτοι ἀκριβῶς 490 ἔτη π. Χ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θέλουσιν εἶσθαι ἑβδομάδες ἑπτὰ καὶ ἑβδομάδες ἑξήκοντα δύο· θέλει οἰκοδομηθῆ πάλιν ἡ πλατεῖα καὶ τὸ τεῖχος, μάλιστα ἐν καιροῖς στενοχωρίας. Καὶ μετὰ τὰς ἑξήκοντα δύο ἑβδομάδας θέλει ἐκκοπῆ ὁ Χριστός, πλὴν οὐχὶ δι' ἑαυτόν... Καὶ θέλει στερεώσει τὴν διαθήκην εἰς πολλοὺς ἐν μιᾷ ἑβδομάδι· καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος θέλει παύσει ἡ θυσία καὶ ἡ προσφορὰ κτλ.»(1).

— Φοβερὰ πάντα ταῦτα, εἶπεν ὁ Σεμουέλ. Καὶ ὅμως οὐδέποτε οἱ Ῥαββῖνοι μᾶς ἀνέπτυσσον τὰ μέρη ταῦτα τῶν Προφητῶν περὶ τοῦ Μασσίαχ, οὔτε κἂν μᾶς ἐδείκνυον αὐτά!

Ὅτι ὁ Δανιὴλ ὀνομάζει τὸν Μασσίαχ Υἱὸν ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ Υἱὸν Θεοῦ.

— Βλέπεις, εἶπον εἰς τὸν Σεμουέλ, ἀλλαχοῦ ὁ Δανιὴλ βλέπει τὸν Μασσίαχ πάσχοντα καὶ θανατούμενον, «διὰ νὰ τελειώσωσιν αἱ ἁμαρτίαι, καὶ νὰ γείνῃ ἐξιλέωσις περὶ τῆς ἀνομίας, καὶ νὰ εἰσαχθῇ δικαιοσύνη αἰώνιος, καὶ νὰ σφραγισθῇ ὅρασις καὶ προφητεία»· ἀλλαχοῦ ὅμως βλέπει Αὐτὸν πλησίον τοῦ Πατρὸς «λαμβάνοντα τὴν ἐξουσίαν, καὶ τὴν δόξαν, καὶ τὴν βασιλείαν, διὰ νὰ λατρεύωσιν Αὐτὸν πάντες οἱ λαοί, τὰ ἔθνη, καὶ αἱ γλῶσσαι». Καὶ ἀλλαχοῦ μὲν ὀνομάζει Αὐτὸν Υἱὸν ἀνθρώπου, ἀλλαχοῦ ὅμως καλεῖ αὐτὸν τοῦτον Υἱὸν Θεοῦ.

— Ποῦ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Εἰς τὸν στίχον 25 τοῦ Γ'. Κεφαλαίου τοῦ Δανιήλ.

Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρός, σώζων τὸν Σεδράχ, Μισὰχ καὶ Ἀβδεναγώ.

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνοίξας, ἀνέγνω:

— «Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν: Ἰδοὺ ἐγὼ βλέπω τέσσαρας ἄνδρας λελυμένους, περιπατοῦντας ἐν μέσῳ τοῦ πυρός, καὶ βλάβη δὲν εἶναι εἰς αὐτούς· καὶ ἡ ὄψις τοῦ τετάρτου εἶναι ὁμοία μὲ Υἱὸν Θεοῦ».

— Περὶ τίνος πρόκειται; ἠρώτησα.

(1) Δανιὴλ Θ'. 24 καὶ ἑφεξῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Πρόκειται, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, περὶ τῶν τριῶν ἁγίων παίδων Σεδράχ, Μισάχ καὶ Ἀβδεναγώ, (χαλδαϊστί), Ἀνανία δέ, Ἀζαρία καὶ Μισαὴλ (ἑβραϊστί), οἵτινες, ἐπειδή, πιστοὶ ὄντες δοῦλοι τοῦ Κυρίου, δὲν προσεκύνησαν τὴν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν ἔστησεν ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐν τῇ πεδιάδι Δουρά, καὶ, προσκληθέντες καὶ ἀπειληθέντες ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος διὰ τῶν ἀσεβῶν τούτων λόγων: «Καὶ τίς εἶναι ἐκεῖνος ὁ Θεός, ὅστις θέλει σᾶς ἐλευθερώσει ἐκ τῶν χειρῶν μου;» ἀπεκρίθησαν θαρραλέως: «Ναβουχοδονόσορ, ἡμεῖς δὲν ἔχομεν χρείαν νά σοι ἀποκριθῶμεν περὶ τοῦ πράγματος τούτου. Ἐάν ἦναι οὕτως, ὁ Θεὸς ἡμῶν, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς λατρεύομεν, εἶναι δυνατὸς νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἐκ τῆς καμίνου τοῦ πυρὸς τῆς καιομένης, καὶ ἐκ τῆς χειρός σου, βασιλεῦ, θέλει μᾶς ἐλευθερώσει· ἀλλὰ καὶ ἂν οὐχί, ἂς ἦναι γνωστόν, εἰς σέ, βασιλεῦ, ὅτι τοὺς θεούς σου δὲν λατρεύομεν, καὶ τὴν εἰκόνα τὴν χρυσῆν, τὴν ὁποίαν ἔστησας, δὲν προσκυνοῦμεν», καὶ τούτου ἕνεκα ἐρρίφθησαν εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός, τὴν ἐπταπλασίως κεκαυμένην. Ἀλλ' ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦτο μετ' αὐτῶν ἐν τῇ καμίνῳ, ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ὁ Ἡσαΐας ὀνομάζει «μεγάλης βουλῆς ἄγγελον, Θαυμαστόν, Σύμβουλον, Θεὸν ἰσχυρόν», καὶ τὸ πῦρ οὔτε τρίχα αὐτῶν ἔκαυσεν!

— Ὥστε, ὡς βλέπεις, εἶπον τῷ Σεμουέλ, οἱ Χριστιανοί, οἱ γνωρίσαντες τὴν ἀλήθειαν, ἐκ τοῦ Δανιὴλ καὶ τοῦ Ἡσαΐου λαμβάνουσι τὰ ὀνόματα, δι' ὧν ὀνομάζουσι τὸν Μασσίαχ, καλοῦντες Αὐτὸν καὶ Υἱὸν ἀνθρώπου καὶ Υἱὸν Θεοῦ, ἤτοι Θεὸν καὶ ἄνθρωπον.

Ὅτι ὁ Μασσίαχ δὲν ἠδύνατο νὰ ἦνε ἁπλοῦς ἄνθρωπος. Ὁ Ψευδομασσίαχ Σαβῆ Σαμπεθάϋ ἐν Θεσσαλονίκῃ.

— Καὶ ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι, ἐν τῇ πωρώσει αὐτῶν, περιμένουσι τὸν Μασσίαχ ὡς ἁπλοῦν ἄνθρωπον. Ἀλλ' ἂν ἦναι ἁπλοῦς ἄνθρωπος, θὰ ἦναι ἁμαρτωλὸς Μασσίαχ, διότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἁμαρτωλοί, καὶ δὲν θὰ δύναται νὰ σώσῃ ἄλλους, ἀφοῦ αὐτὸς θὰ ἦναι δοῦλος τῆς ἁμαρτίας. Καὶ τότε πῶς θὰ συμβιβάζηται ὁ ψευ

δομασσίαχ αὐτός, τὸν ὁποῖον περιμένουσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ὁ ἁμαρτωλὸς αὐτὸς ἄνθρωπος, μὲ τὸν ἀληθινὸν Μασσίαχ, ὅστις καθὼς λέγει ὁ Ἡσαΐας, «δὲν ἔκαμεν ἁμαρτίαν, οὔτε εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ»; Πῶς συμβιβάζεται ὁ ἁπλοῦς ἄνθρωπος μὲ τὸν ἀληθῆ Μασσίαχ, τὸν ὁποῖον ὁ Ἡσαΐας καλεῖ «Θεὸν ἰσχυρὸν (Ἐλ-Γκιμπὸρ); Ἕνεκα τῆς πωρώσεως ταύτης τῶν Ἰουδαίων ἐγένοντο δεκτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ὡς λέγει ἡ ἱστορία, οἱ ψευδομασσίαχ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἠπάτησαν τοὺς Ἰουδαίους, καθὼς π. Χ. ὁ Σαββῆ Σαμπεθάϋ, ὅστις πρὸ 200 περίπου ἐτῶν παρουσιάσθη εἰς τοὺς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἰουδαίους ὡς Μασσίαχ, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὸν ἐπίστευσαν. Ἀλλ' ὅτε ἡ ἐξουσία ἐφυλάκισε τὸν ψευδομασσίαχ Σαββῆ Σαμπεθάϋ, οὗτος φοβηθεὶς ἠρνήθη τὸν Ἰουδαϊσμὸν μεθ' ὅλων τῶν συγγενῶν του. Τούτου ἀπόγονοι ὑπάρχουσι μέχρι σήμερον ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Προφητεία τοῦ Χριστοῦ περὶ ψευδοχρίστων.

— Ἀλλὰ καὶ ταῦτα, εἶπον ἐγώ, προφήτευσε καὶ προεῖπεν ὁ ἀληθὴς Μασσίαχ, ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

— Ποῦ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Ἰδού, τῷ εἶπον.

Καὶ ἀνοίξας τὴν Μπεριθ Χαδεσὰ (τὴν Καινὴν Διαθήκην), ἀνέγνωσα εἰς αὐτὸν τὰ ἑξῆς:

— «Τότε ἐὰν τις ὑμῖν εἴπῃ, Ἰδού, ὧδε ὁ Χριστός, ἢ ὧδε· μὴ πιστεύσητε. Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς· ἰδού, προείρηκα ὑμῖν. Ἐὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, Ἰδού, ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστί· μὴ ἐξέλθητε. Ἰδού, ἐν τοῖς ταμείοις, μὴ πιστεύσητε»(1). Καὶ ἀλλαχοῦ: «Βλέπετε μή τις ὑμᾶς πλανήσῃ· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, ὅτι ἐγώ εἰμι· καὶ πολλοὺς πλανήσουσι» (2).

---

(1) Ματθ. ΚΔ'. 23, 24, 28.

(2) Μάρκ. ΙΓ'. 6.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Προφητεία τοῦ Μωϋσέως περὶ τοῦ Χριστοῦ.

— Ὅλα λοιπόν, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, ὅλα προϋφητεύθησαν ὑπὸ τῶν ἁγίων Προφητῶν. Ἀλλὰ διατὶ ὁ Μωϋσῆς, ὁ μέγας τοῦ Θεοῦ προφήτης, οὐδὲν προεφήτευσε περὶ τοῦ Μασσίαχ;

— Ἔχετε λάθος, εἶπον τῷ Σεμουέλ. Ὁ προφήτης Μωϋσῆς προφητεύει σαφέστατα περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

— Ποῦ; ἠρώτησεν ὁ Σ-μουέλ.

— Εἰς τὸ Βεέλε-ντειμπαρὶμ (τὸ Δευτερονόμιον), ἀπεκρίθην. Ἄνοιξον τὸ Βεέλε-ντειμπαρίμ, Κεφάλαιον ΙΗ΄. στίχ. 15, 17, 18 καὶ 19.

Καὶ ὁ Σεμουέλ ἀνέγνω:

— «Προφήτην ἐκ μέσου σου θέλει ἀναστήσει εἰς σὲ Κύριος ὁ Θεός σου ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου, ὡς ἐμέ· Αὐτοῦ θέλετε ἀκούει.... Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς ἐμέ: Καλῶς ἔχουσιν ὅσα ἐλάλησαν. Προφήτην ἐκ μέσου τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν θέλω ἀναστήσει εἰς αὐτούς, ὡς σέ, καὶ θέλω βάλει τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ θέλει λαλεῖ πρὸς αὐτοὺς πάντα ὅσα ἐγὼ προστάζω εἰς αὐτόν. Καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ὑπακούσῃ εἰς τοὺς λόγους μου, τοὺς ὁποίους αὐτὸς θέλει λαλήσει ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ θέλω ἐκζητήσει τοῦτο παρ' αὐτοῦ». Καὶ ἀληθῶς ἐζήτησε τοῦτο, εἶπον ἐγώ, παρὰ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπήκουσαν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Προφήτου, καὶ κατέστρεψεν αὐτούς.

Τὸ ἐζήτησε δὲ ὁ Θεὸς παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἀκριβῶς, καθ' ὃν καιρὸν ὁ Μασσίαχ «εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι Αὐτὸν οὐ παρέλαβον», καὶ διὰ τοῦτο ἐπέτρεψεν εἰς τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατεύματα νὰ καταστρέψωσιν αὐτούς, ὅπως ἐπέτρεψεν ἄλλοτε εἰς τοὺς Βαβυλωνίους νὰ αἰχμαλωτίσωσιν αὐτούς. Εἶναι τόσον φανερὰ ἡ προφητεία, ἐκπληροῦται δὲ τοσοῦτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὥστε ἀδύνατον νὰ μὴ θαυμάσῃ ὁ ἀναγινώσκων καὶ μελετῶν τὴν ἱστορίαν.

— Ὥστε, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, καὶ ὁ Μωϋσῆς σαφέστατα ἀναφέρει περὶ τοῦ Μασσίαχ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Β'. Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ περὶ τοῦ Χριστοῦ.

— Ὁ Δαβίδ, εἶπον ἐγώ, σαφέστερον ἀκόμη.

— Ποῦ ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Ἄνοιξον, τῷ εἶπον, τὸν Β'. Ψαλμόν, καὶ προχώρει.

Καὶ ὁ Σαμουελ ἤρξατο ἀναγινώσκων τὸν Β'. Ψαλμὸν ὡς ἑξῆς : «Διατί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ οἱ λαοὶ ἐμελέτησαν μάταια ;

2. Παρεστάθησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ὁμοῦ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ Αὐτοῦ λέγοντες :

3. Ἂς διασπάσωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν, καὶ ἂς ἀπορρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἁλύσεις αὐτῶν.

4. Ὁ καθήμενος ἐν οὐρανοῖς θέλει γελάσει. Ὁ Κύριος θέλει ἐκμυκτηρίσει αὐτούς.

— 5. Τότε θέλει λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν τῇ ὀργῇ Αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ θυμῷ Αὐτοῦ θέλει συνταράξει αὐτούς.

6. Ἀλλ' ἐγώ, θέλω εἰπεῖ, ἔχρισα τὸν Βασιλέα μου ἐπὶ Σιών, τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου.

7. Ἐγὼ θέλω ἀναγγείλει τὸ πρόσταγμα· ὁ Κύριος εἶπε πρὸς ἐμέ, «Υἱός μου εἶσαι Σύ· Ἐγὼ σήμερον Σὲ ἐγέννησα.

8. Ζήτησον παρ' ἐμοῦ, καὶ θέλω Σοὶ δώσει τὰ ἔθνη κληρονομίαν Σου, καὶ ἰδιοκτησίαν Σου τὰ πέρατα τῆς γῆς.....

11. Δουλεύετε τὸν Κύριον ἐν φόβῳ, καὶ ἀγάλλεσθε ἐν τρόμῳ.

12. Φιλεῖτε τὸν Υἱόν (1), μήποτε ὀργισθῇ, καὶ ἀπολεσθῆτε ἐκ τῆς ὁδοῦ κλπ.».

Οἱ ἀπόστολοι ἑρμηνεύοντες τοὺς πρώτους στίχους τοῦ Β'. Ψαλμοῦ.

Τὴν ἑρμηνείαν τῶν πρώτων στίχων τοῦ ψαλμοῦ τούτου κάμνουσιν

(1) Ἐνταῦθα τὸ ἑβραϊκὸν Κείμενον τοῦ Ψαλμοῦ Νασκού — βάρ, δηλ. Φιλεῖτε, ἀγαπᾶτε τὸν Υἱόν, συμφωνότερον πρὸς τὴν Χριστολογικὴν ἔννοιαν τοῦ ψαλμοῦ, ἐνῷ οἱ Ο'. ἄπορον, διατὶ τὸ μετέφρασαν «Δράξασθε παιδείας».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι. Ὁ Λουκᾶς εἰς τὰς Πράξεις ἀναφέρει τὰ ἑξῆς : «Καὶ ἀφοῦ ἀπελύθησαν (οἱ Ἀπόστολοι), ἦλθον πρὸς τοὺς οἰκείους, καὶ ἀπήγγειλαν ὅσα εἶπον πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι. Οἱ δὲ ἀκούσαντες, ὁμοθυμαδὸν ὕψωσαν τὴν φωνὴν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εἶπον : «Δέσποτα Σὺ εἶσαι ὁ Θεός, ὅστις ἔκαμες τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Ὅστις εἶπας διὰ στόματος Δαβὶδ τοῦ δούλου Σου: «Διατί ἐφρύαξαν τὰ ἔθνη καὶ οἱ λαοὶ ἐμελέτησαν μάταια ; Παρεστάθησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ὁμοῦ κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ Αὐτοῦ». Διότι συνήχθησαν ἐπ' ἀληθείας ἐναντίον τοῦ ἁγίου Παιδός Σου Ἰησοῦ, τὸν Ὁποῖον ἔχρισας, καὶ ὁ Ἡρῴδης καὶ ὁ Πόντιος Πιλάτος μετὰ τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν λαῶν τοῦ Ἰσραήλ, διὰ νὰ κάμωσιν ὅσα ἡ χεὶρ Σου καὶ ἡ βουλή Σου προώρισε νὰ γείνωσι. Καὶ τώρα, Κύριε, βλέψον εἰς τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν, καὶ δὸς εἰς τοὺς δούλους σου νὰ λαλῶσι τὸν λόγον Σου μετὰ πάσης παρρησίας κτλ.» (1)

Πῶς ἑρμηνεύει ὁ Παῦλος τὸ «Υἱός μου εἶ σύ.»

Τὴν ἑρμηνείαν τοῦ στίχου: «Υἱός μου εἶσαι Σύ, ἐγὼ σήμερον Σὲ ἐγέννησα» κάμνει ὁ Ἅγιος Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν ὡς ἑξῆς :

«Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς Πατράσιν ἐν τοῖς Προφήταις ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν. Ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως Αὐτοῦ, δι' ἑαυτοῦ καθαρισμὸν ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, τοσούτῳ κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα. Τίνι γάρ εἶπέ ποτε τῶν ἀγγέλων, «Υἱός μου εἶ Σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά Σε ;» Καὶ πάλιν : «Ἐγὼ ἔσομαι

(1) Πράξ. Δ', 23—30.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

Αὐτῷ εἰς Πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς Υἱόν ; Ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει : Καὶ προσκυνησάτωσαν Αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ». Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει : «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους Αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς Αὐτοῦ πυρὸς φλόγα». Πρὸς δὲ τὸν Υἱόν : «Ὁ Θρόνος Σου ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας Σου· ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ Σε ὁ Θεός, ὁ Θεός Σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου» (1),

Τί σημαίνει ἡ φράσις «αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου». Ἑρμηνεία τῆς φράσεως ταύτης ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ δὲ ἔννοια τοῦ στίχου «Ζήτησον παρ' ἐμοῦ, καὶ θέλω σοι δώσει τὰ ἔθνη κληρονομίαν σου, καὶ ἰδιοκτησίαν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς» εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τῶν στίχων τοῦ Ἡσαΐου : «Διὰ τοῦτο θέλω δώσει εἰς Αὐτὸν μερίδα μετὰ τῶν μεγάλων, καὶ τοὺς ἰσχυροὺς θέλει μοιρασθῇ λάφυρον». Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔχουσι καὶ οἱ τοῦ Δανιήλ : «Καὶ εἰς Αὐτὸν ἐδόθη ἡ ἐξουσία, καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ βασιλεία, διὰ νὰ λατρεύωσιν Αὐτὸν πάντες οἱ λαοί, τὰ ἔθνη, καὶ αἱ γλῶσσαι». Τὴν ἔννοιαν τῶν ἀνωτέρω στίχων ἐκφράζει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τῶν ἑξῆς· «Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρός μου» (2) καὶ «ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ Αὐτοῦ» (3), καὶ «εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πάντα δέδωκεν Αὐτῷ ὁ Πατήρ» (4), καὶ «Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· δόξασόν Σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱός Σου δοξάσῃ Σε· καθὼς ἔδωκας Αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας Αὐτῷ δώσῃ αὐτοῖς

(1) Ἑβραίους Α'. 1 καὶ ἑφεξῆς.
(2) Ματθ. ΙΑ'. 27.
(3) Ἰωάν. Γ. 35.
(4) Ἰωάν. ΙΓ'. 3.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζωὴν αἰώνιον» (1), καὶ «ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς» (2).

— Πόσον σαφέστατα εἶναι ταῦτα ! εἶπεν ὁ Σεμουέλ. Ὁ καταγινόμενος εἰλικρινῶς εἰς τὴν μελέτην τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῶν Προφητῶν ὁδηγεῖται κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ ὅμως ὑπάρχουσιν ἀκόμη δυστυχῶς ἄνθρωποι ὀφθαλμοὺς ἔχοντες καὶ μὴ βλέποντες !

— Πολὺ σαφέστερον, εἶπον, ἐκφράζεται ὁ Δαβὶδ περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰς ἄλλον ψαλμόν.

— Εἰς ποῖον ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Εἰς τὸν ρι'. ψαλμόν, ἑκατοστὸν δέκατον.

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω :

— «Εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Κύριόν μου: Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἑωσοῦ θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Περὶ τίνος τὸ Ἅγιον Πνεῦμα προεφήτευσε διὰ τοῦ Δαβὶδ τούς στίχους τούτους, καταφαίνεται ἐξ ὅσων λέγει αὐτὸς ὁ Χριστὸς περὶ Ἑαυτοῦ πρὸς τοὺς Φαρισαίους. Ἀλλ' ἂς ἀκούσωμεν τί λέγει ὁ Ματθαῖος : «Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων, ἐπηρώτησεν αὐτούς ὁ Ἰησοῦς, λέγων : Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ ; Τίνος υἱός ἐστι ; Λέγουσιν αὐτῷ : .οῦ Δαβίδ. Λέγει αὐτοῖς : Πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν Πνεύματι Κύριον Αὐτὸν καλεῖ, λέγων : «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου : Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου ;» Εἰ οὖν Δαβὶδ καλεῖ Αὐτὸν Κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστι ; Καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο Αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον· οὐδὲ ἐτόλμησέ τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι»(3). Καὶ ὁ Μάρκος: «Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἔλεγε, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ : Πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι ὁ Χριστὸς υἱός ἐστι Δαβίδ ; Αὐτὸς γὰρ Δαβὶδ εἶπεν ἐν τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ: «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου : Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς

(1) Αὐτόθι ΙΖ'. 2.
(2) Ματθ. ΚΗ'. 18.
(3) Ματθ. ΚΒ'. 44 καὶ ἑφ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Αὐτὸς οὖν Δαβὶδ λέγει Αὐτὸν Κύριον. Καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ἐστι; Καὶ ὁ πολὺς ὄχλος ἤκουεν Αὐτοῦ ἡδέως» (1).

— Σαφέστατον! ἀνέκραξεν ὁ Σεμουέλ. Ὁ Κύριος, δηλ. ὁ Θεός, εἶπε πρὸς τὸν Κύριον τοῦ Δαβίδ! Τίς ὁ Κύριος τοῦ Δαβίδ; Οὐχὶ βεβαίως ὁ υἱός του, διότι ὁ υἱὸς δὲν εἶναι κύριος τοῦ Πατρός. Καὶ τίς ὁ Κύριος, ὅστις εἶπε πρὸς τὸν Κύριον τοῦ Δαβίδ: «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου»; Τίς ὁ καθίσας ἐξ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ;

— Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀποκρίνεται ὁ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος ὡς ἑξῆς: «Ὁ μὲν οὖν Κύριος μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς, ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ» (2).

— Γίνεται τόσον φανερὸν ἐκ τοῦ ψαλμοῦ τούτου τοῦ Δαβίδ, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, ὅτι ὁ Χριστὸς συμβασιλεύει τῷ Αἰωνίῳ Πατρί, καάθμενος ἐξ δεξιῶν Αὐτοῦ, ὥστε ἀπορῶ, ποίαν ἑρμηνείαν δύνανται νὰ δώσωσιν οἱ Ῥαββῖνοι εἰς τὸν ψαλμὸν τοῦτον, ἄλλην ἢ διάφορον ἐκείνης, ἣν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἔδωκε περὶ Ἑαυτοῦ; Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν 4ον στίχον τοῦ αὐτοῦ ψαλμοῦ βλέπω τι, ὅπερ ἀναμφιβόλως ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν.

— Τί λέγει ὁ τέταρτος στίχος; ἠρώτησα.

— Ἰδού, εἶπεν ὁ Σεμουέλ.

Καὶ ἀνέγνω:

— «Ὤμοσεν ὁ Κύριος, καὶ δὲν θέλει μεταμεληθῆ. Σὺ εἶσαι ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ». Διατί κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ; Τίς οὗτος ὁ Μελχισεδέκ;

Ὅτι ὁ Μελχισεδὲκ ἀνώτερος τοῦ Ἀβραὰμ καὶ πῶς ὁ Ἰησοῦς εἶνε Ἀρχιερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.

— Ἄνοιξον, εἶπον, τὸ Μπερεσὶθ (Γένεσιν), Κεφάλ. ΙΔ'. στίχ. 18 καὶ 19 καὶ 20.

---

(1) Μάρκ. ΙΒ'. 36.

(2) Μάρκ ΙΣΤ'. 19.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω :

— «Καὶ ὁ Μελχισεδέκ, βασιλεὺς Σελήμ, ἔφερεν ἔξω ἄρτον καὶ οἶνον· ἦτο δὲ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου. Καὶ εὐλόγησεν αὐτὸν καὶ εἶπεν : εὐλογημένος ὁ Ἀβραὰμ παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου, ὅστις ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ Ὕψιστος, ὅστις παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου εἰς τὴν χεῖρά σου. Καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν δέκατον ἀπὸ πάντων».

— Τί παρατηρεῖς ἐνταῦθα, Σεμουέλ ; ἠρώτησα.

— Πολλά, εἶπε. Καὶ πρῶτον, ἐνῷ ὁ Ἀβραὰμ εἶναι Πατὴρ τῶν πιστῶν, εὐλογεῖται ὑπὸ τοῦ Μελχισεδέκ. Τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Μελχισεδὲκ ἦτο ἀνώτερος τοῦ Ἀβραάμ, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἀβραὰμ ὡς κατώτερος ἔδωκεν εἰς αὐτὸν καὶ τὸ δέκατον ἀπὸ πάντων τῶν λαφύρων.

Παρατηρῶ δεύτερον, εἶπεν, ὅτι ὁ Μελχισεδὲκ ἀναφέρεται μόνον ὡς βασιλεὺς Σαλήμ, ἀλλὰ πόθεν κατάγεται, τίνες οἱ γονεῖς αὐτοῦ, οὐδὲν λέγει ἡ Γραφή. Τρίτον, ὅτι ὢν ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου ἔφερεν ἄρτον καὶ οἶνον, δηλ. τὴν χριστιανικὴν θυσίαν, τὴν ὁποίαν συνέστησεν ὁ Χριστός.

— Ταῦτα παρετήρησε πρὸ 1850 ἐτῶν καὶ πλέον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος περὶ τοῦ Μελχισεδέκ, εἶπον.

— Ποῦ ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ τούτου: « . . . Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ καταπετάσματος, ὅπου ὁ Ἰησοῦς εἰσῆλθεν ὑπὲρ ἡμῶν Πρόδρομος, γενόμενος Ἀρχιερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Διότι οὗτος ὁ Μελχισεδέκ, βασιλεὺς Σαλήμ, ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου, ὅστις συνήντησε τὸν Ἀβραὰμ ἐπιστρέφοντα ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῶν βασιλέων, καὶ εὐλόγησεν αὐτόν· εἰς ὃν ὁ Ἀβραὰμ ἐχώρισε καὶ δέκατον ἀπὸ πάντων τῶν λαφύρων. Ὅστις πρῶτον μὲν ἑρμηνεύεται βασιλεὺς δικαιοσύνης (Μέλεχ = βασιλεύς. Σεδὲκ = δικαιοσύνη), ἔπειτα δὲ βασιλεὺς Σαλήμ, τὸ ὁποῖον εἶναι βασιλεὺς εἰρήνης (Σαλὴμ ἢ Σαλὼμ=εἰρήνη)· ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος· μὴ ἔχων μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε τέλος ζωῆς· ἀλλ' ἀφωμοιωμένος μὲ τὸν

Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· μένει ἱερεὺς πάντοτε. Στοχασθῆτε δὲ πόσον μέγας ἦτο οὗτος, εἰς ὃν ὁ Ἀβραὰμ ὁ Πατριάρχης ἔδωκε καὶ δέκατον ἐκ τῶν λαφύρων.

Καὶ ὅσοι μὲν ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Λευὶ λαμβάνουσι τὴν ἱερατείαν, ἔχουσιν ἐντολὴν νὰ ἀποδεκατώνωσι τὸν λαὸν κατὰ τὸν νόμον, τουτέστι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν καίτοι ἐξελθόντας ἐκ τῆς ὀσφύος τοῦ Ἀβραάμ· ἐκεῖνος δέ, ὅστις δὲν ἐγενεαλογεῖτο ἐξ αὐτῶν, καίτοι ἐδεκάτωσε τὸν Ἀβραάμ, καὶ εὐλόγησε τὸν ἔχοντα τὰς ἐπαγγελίας. Χωρὶς δέ τινος ἀντιλογίας τὸ μικρότερον εὐλογεῖται ὑπὸ τοῦ μεγαλειτέρου... Καὶ περισσότερον ἔτι κατάδηλον εἶναι, διότι, κατὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ Μελχισεδέκ, ἐγείρεται ἄλλος ἱερεύς, ὅστις δὲν ἔγεινε κατὰ νόμον σαρκικῆς ἐντολῆς, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀτελευτήτου. Διότι μαρτυρεῖ λέγων, «Ὅτι σὺ εἶσαι ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ . . . Ὅθεν δύναται καὶ νὰ σώζῃ ἐντελῶς τοὺς προσερχομένους εἰς τὸν Θεὸν δι' Αὐτοῦ, ζῶν πάντοτε διὰ νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτῶν (1).

— Ὥστε, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, ὁ Μασσίαχ εἶνε καὶ ἱερεύς;

— Ναί, εἶπον, ἱερεὺς καὶ ἀρχιερεὺς αἰώνιος καὶ ἀναμάρτητος, ὅστις δὲν προσέφερε θυσίας ζώων, ἀλλ' ἐθυσίασεν ἑαυτὸν ἑκουσίως ὑπὲρ πάντων τῶν πιστευόντων εἰς Αὐτόν.

Καὶ δὲν παρατηρεῖς τὸ ἑξῆς ἀξιοπαρατήρητον;

Ἡ θυσία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ αἰώνιος Ἀρχιερωσύνη του.

— Ποῖον; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Ὅτι μέχρι τῆς μεγίστης θυσίας τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ ἀφθόνως ἐχύνετο τὸ αἷμα τῶν θυσιαζομένων ζώων. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐντεῦθεν ἔπαυσαν πλέον αἱ θυσίαι καὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἐθνικῶν. Καθ' ὅσον ἐξαπλοῦται καὶ διαδίδεται τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου, κατὰ τοσοῦτον οἱ ἄνθρωποι μανθάνουσι τὴν «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» θυσίαν, ἤτοι τὴν θυσίαν

(1) Ἑβραίους ΣΤ'. 19. καὶ Ζ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἢ τὴν ὑπακοὴν τῆς καρδίας ἡμῶν εἰς τὸν Θεόν. Τοιαύτην θυσία
ἔκαμεν ὁ Χριστός, καὶ τοιοῦτος Ἀρχιερεὺς εἶναι, ὅπως λέγει
Παῦλος.

— Τί λέγει ὁ Παῦλος;

— Ἰδού, τὰ ἑξῆς: «Διότι τοιοῦτος ἀρχιερεὺς ἔπρεπεν εἰς ἡμᾶς,
ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ
ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος, ὅστις δὲν ἔχει καθ' ἡμέραν
ἀνάγκην, ὡς οἱ ἀρχιερεῖς, νὰ προσφέρῃ πρότερον θυσίας ὑπὲρ τῶν
ἰδίων αὐτοῦ ἁμαρτιῶν, ἔπειτα ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ· διότι ἅπαξ
ἔκαμε τοῦτο, ὅτε προσέφερεν Ἑαυτόν· διότι ὁ νόμος καθιστᾷ
ἀρχιερεῖς ἀνθρώπους ἔχοντας ἀδυναμίαν. Ὁ λόγος δὲ τῆς ὁρκωμο-
σίας τῆς μετὰ τὸν νόμον κατέστησε τὸν Υἱόν, ὅστις εἶναι τετελειω-
μένος εἰς τὸν αἰῶνα. Κεφάλαιον δὲ τῶν λεγομένων εἶναι τοῦτο:
Τοιοῦτον ἔχομεν Ἀρχιερέα, ὅστις ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς
μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς, λειτουργὸς τῶν ἁγίων, καὶ τῆς σκη-
νῆς τῆς ἀληθινῆς, τὴν ὁποίαν κατεσκεύασεν ὁ Κύριος, καὶ οὐχὶ
ἄνθρωπος» (1).

Ἡ πρώτη Βασιλειῶν περὶ τοῦ αἰωνίου ἱερέως.

— Περὶ τοῦ αἰωνίου τούτου ἱερέως ἀναφέρει εἰς ἄλλο μέρος ἡ
Ἁγία Γραφή; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Μάλιστα, εἶπον. Ἄνοιξον τὸ Β'. Κεφάλαιον τοῦ Α'. Βιβλίου
τοῦ Σαμουὴλ ἢ τῆς Α'. Βασιλειῶν καὶ ἀνάγνωθι τὸν 35 στίχον
αὐτοῦ.

Καὶ ὁ Σεμουέλ εὑρὼν τὸ μέρος, ἀνέγνω τὰ ἑξῆς:

— «Καὶ θέλω ἀνεγείρει εἰς ἐμαυτὸν ἱερέα πιστόν, πράττοντα
κατὰ τὴν καρδίαν μου καὶ κατὰ τὴν ψυχήν μου· καὶ θέλω οἰκοδο-
μήσει εἰς αὐτὸν οἶκον ἀσφαλῆ· καὶ θέλει περιπατεῖ ἐνώπιον τοῦ
Χριστοῦ μου εἰς τὸν αἰῶνα» (2).

---

(1) Ἑβραίους Ξ'. 26—Η'. 1—3.

(2) Α'. Βασιλ. β'. 36.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Προφήτης Ἱερεμίας περὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης.

— Ὄχι μόνον περὶ τῆς αἰωνίας ἱερωσύνης τοῦ Χριστοῦ προφήτευσε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ τῶν Προφητῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς αἰωνιότητος τῆς Καινῆς Διαθήκης Αὐτοῦ, εἶπον.

— Ποῦ ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Ἄνοιξον, εἶπον τὸ ΛΑ'. Κεφάλαιον τοῦ Προφήτου Ἱερεμίου, καὶ εὑρὲ τὸν 31ον στίχον καὶ ἐφεξῆς.

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω :

— « Ἰδού, ἔρχονται ἡμέραι, λέγει Κύριος, καὶ θέλω κάμει πρὸς τὸν οἶκον Ἰσραὴλ καὶ πρὸς τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινήν· οὐχὶ κατὰ τὴν διαθήκην, τὴν ὁποίαν ἔκαμον πρὸς τοὺς πατέρας αὐτῶν, καθ' ἣν ἡμέραν ἐπίασα αὐτοὺς ἀπὸ τῆς χειρός, διὰ νὰ ἐξαγάγω αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· διότι αὐτοὶ παρέβησαν τὴν διαθήκην, καὶ ἐγὼ ἀπεστράφην αὐτούς. λέγει Κύριος. Ἀλλ' αὕτη θέλει εἶσθαι ἡ διαθήκη, τὴν ὁποίαν θέλω κάμει πρὸς τὸν οἶκον Ἰσραήλ. Μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει Κύριος, θέλω θέσει τὸν νόμον μου εἰς τὰ ἐνδόμυχα αὐτῶν, καὶ θέλω γράψει αὐτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν· καὶ θέλω εἶσθαι Θεὸς αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ θέλουσιν εἶσθαι λαός μου· Καὶ δὲν θέλουσι διδάσκει πλέον ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, λέγων, Γνωρίσατε τὸν Κύριον· διότι πάντες οὗτοι θέλουσί με γνωρίζει, ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν ἕως μεγάλου, λέγει Κύριος· διότι θέλω συγχωρήσει τὴν ἀνομίαν αὐτῶν, καὶ τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν δὲν θέλω ἐνθυμεῖσθαι πλέον ». Περὶ τῆς νέας ταύτης διαθήκης ἀναφέρει τι ἡ Μπερὶθ Χαδεσά ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

Ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Παῦλος περὶ τῆς καινῆς καὶ ἀνωτέρας διαθήκης

— Μάλιστα, τῷ εἶπον. Ὁ Ματθαῖος ἀναφέρει, ὅτι « λαβὼν τὸ ποτήριον (ὁ Ἰησοῦς), καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καινῆς Διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν (1).

Ὁ δὲ Παῦλος περὶ τῆς καινῆς ταύτης διαθήκης λέγει τὰ ἑξῆς: «Τώρα ὅμως ὁ Χριστὸς ἔλαβεν ἐξοχωτέραν λειτουργίαν, καθ' ὅσον εἶναι καὶ ἀνωτέρας διαθήκης μεσίτης, ἥτις ἐνομοθετήθη μὲ ἀνωτέρας ἐπαγγελίας. Διότι, ἐὰν ἡ πρώτη ἐκείνη (διαθήκη) ἦτο ἄμεμπτος, δὲν ἤθελε ζητεῖσθαι τόπος διὰ τὴν δευτέραν· διότι μεμφόμενος αὐτοὺς λέγει (ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ τὰ ἀνωτέρω) . . . . . Λέγων δὲ «καινήν», ἔκαμε παλαιὰν τὴν πρώτην. Τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γηράσκον εἶναι πλησίον ἀφανισμοῦ» (2). Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ οἴκου τοῦ Ἁγίου προεφήτευσε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

— Εἷς ποῖον μέρος; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

Ὁ Προφήτης Ἀγγαῖος περὶ τῆς δόξης τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ.

— Ἄνοιξον, τῷ εἶπον τὸν Προφήτην Ἀγγαῖον, καὶ εὑρὲ τὸν θον στίχον τοῦ Β'. Κεφαλαίου.

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω:

— «Ἡ δόξα τοῦ ἐσχάτου τούτου οἴκου θέλει εἶσθαι μεγαλητέρα τῆς τοῦ πρώτου, λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων· καὶ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ θέλω δώσει εἰρήνην, λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων.

— Καὶ διατί, ἠρώτησεν ὁ Δανιήλ, ἡ δόξα τοῦ ἐσχάτου τούτου οἴκου θέλει εἶσθαι μεγαλητέρα τῆς δόξης τοῦ πρώτου;

— Τὸν λόγον τῆς δόξης ταύτης, ἀπεκρίθην, εὑρίσκεις, ἐὰν ἀναγνώσῃς ὀλίγον ἀνωτέρω, δηλ. εἰς τὸν 7ον στίχον.

Καὶ ἀνέγνω ὁ Σεμουὲλ τὸν ἕβδομον στίχον ὡς ἑξῆς:

— «Καὶ θέλω σείσει πάντα τὰ ἔθνη, καὶ θέλει ἐλθεῖ ὁ ἐκλεκτὸς πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ θέλει ἐμπλήσει τὸν οἶκον τοῦτον δόξης, λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων».

---

(1) Ματθ. ΚΣΤ'. 28.

(2) Ἑβραίους Η'. 6 καὶ ἑφεξῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Ὅλα, ὅλα, εἶπε σοβαρῶς ὁ Σεμουέλ, ὅλα προεφητεύθησαν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοῦ Θεοῦ.

Ἡ Γένεσις προφητεύουσα περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μασσίαχ.

— Ἀκόμη, εἶπον, προϋφητεύθη καὶ ἡ πολιτικὴ κατάστασις, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος, ὅτε ἦλθεν ὁ Μασσίαχ.

— Ποῦ ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Εἰς τὸν ΜΘ'. κεφ. τῆς Μπερεσὶθ (Γενέσεως), στίχον 10, ἔνθα ἀποθνήσκων ὁ Ἰάκωβος, προφητεύει τὴν μέλλουσαν τύχην τῶν υἱῶν του καὶ τῶν φυλῶν αὐτῶν. Ἰδού, τί λέγει : «Δὲν θέλει ἐκλείψει τὸ σκῆπτρον ἐκ τοῦ Ἰούδα, οὐδὲ νομοθέτης ἐκ μέσου τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ἕως οὗ ἔλθῃ ὁ Σηλὼ (1), καὶ εἰς αὐτὸν θέλει εἶσθαι ἡ προσδοκία τῶν λαῶν.

—Ναί, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς Ἱστορίας, ὅπως καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι προφητεῖαι.

Ἡ πρώτη ἐπαγγελία περὶ τοῦ Μασσίαχ διδομένη μετὰ τὴν πτῶσιν εὐθὺς ἐν τῷ παραδείσῳ.

— Ἡ πρώτη ὅμως ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ Μασσίαχ ἐδόθη εὐθύς, ὅτε οἱ πρωτόπλαστοι παρέβησαν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ.

— Ποῦ ;

— Ἐν τῷ Παραδείσῳ.

— Εἰς ποῖον βιβλίον τῆς Ἁγίας Γραφῆς ;

— Πάλιν εἰς τὸ Μπερεσίθ, Κεφ. Γ'. στίχ. 15, ὅπου ἀναγινώσκομεν τὴν ἀπειλήν, ἣν ὁ Θεὸς εἶπε πρὸς τὸν ὄφιν, ἤτοι τὸν Σατανᾶν : «Καὶ ἔχθραν θέλω στήσει ἀναμέσον σοῦ καὶ τῆς γυναικός,

(1) Οἱ Ο'. μετέφρασαν οὕτως: «Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αὐτὸ θέλει σοῦ συντρίψει τὴν κεφαλήν, καὶ σὺ θέλεις κεντήσει τὴν πτέρναν αὐτοῦ», ἤτοι ὑπῆρχεν, ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχῃ πάντοτε ἔχθρα μεταξὺ τῶν ἐν Χριστῷ τέκνων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Σατανᾶ· ὅτι τὸ σπέρμα τοῦ Σατανᾶ, τοὐτέστιν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Γραμματεῖς, θὰ κεντήσῃ μόνον εἰς τὴν πτέρναν τὸν Χριστόν, ἤτοι θὰ ἐνεργήσῃ νὰ σταυρωθῇ. Τὸ σπέρμα ὅμως τῆς γυναικὸς (πρέπει νὰ σημειωθῇ καλῶς ἡ φράσις· σπέρμα τῆς γυναικός, καὶ οὐχὶ σπέρμα ἀνδρός), τὸ σπέρμα τῆς γυναικός, δηλ. ὁ Χριστός, ὁ θέλει συντρίψει τὴν κεφαλὴν τοῦ Σατανᾶ, δηλ. θέλει ἀφαιρέσει ἀπὸ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ τὴν ἀνθρωπότητα, ὅπως εἶπε καὶ ὁ ἴδιος Χριστός : «Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου (ὁ Σατανᾶς) ἐκβληθήσεται ἔξω· κἀγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν» (1) Καὶ ἀλλαγοῦ: «Περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται» (2).

— Πόσας ἀληθείας ἠγνόουν ὁ ταλαίπωρος ! εἶπεν ὁ Σεμουέλ. Ἀλλὰ οἱ δυστυχεῖς Ῥαββῖνοι εἰς ποῖον σκότος εὑρίσκονται ! Καὶ οἱ Καθηγηταί μας πρὸ πάντων ! Πάντοτε περιφρονητικῶς ὁμιλοῦντες περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Χριστιανῶν, ὡς περὶ πεπλανημένων ἀνθρώπων, οὐδέποτε μελετῶσι τὰς Ἁγίας Γραφὰς μεθ' ἁπλότητος καρδίας καὶ εἰλικρινοῦς πνεύματος, ζητοῦντες νὰ εὕρωσι τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ ἀκολουθήσωσιν αὐτήν. Οὐδέποτε ἀνερευνῶσι τοὺς Προφήτας, ἵνα μάθωσι περὶ τῆς ἐλπίδος τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ οὕτω διατελοῦσιν ὄντες ἐν τῷ σκότει.

Ὁ Προφήτης Μαλαχίας περὶ τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου.

— Ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Προφήτου Ἰωάννου, ὡς Προδρόμου τοῦ Χριστοῦ, προὐφητεύθη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἶπον.

— Εἰς ποῖον Προφήτην; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

(1) Ἰωάνν. ΙΒ'. 31.
(2) Ἰωάν. ΙΣΤ'. 11.

— Εἰς τὸν Μαλαχίαν, κεφάλ. Γ',

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω :

— «Ἰού, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου· καὶ θέλει κατασκευάσει τὴν ὁδὸν ἔμπροσθέν μου· καὶ ὁ Κύριος, τὸν ὁποῖον σεῖς ζητεῖτε, ἐξαίφνης θέλει ἔλθει εἰς τὸν ναὸν Αὐτοῦ, ναί, ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης (τῆς Καινῆς), τὸν ὁποῖον σεῖς θέλετε. Ἰδού, ἔρχεται, λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων».

Καὶ τὸν 5ον στίχον τοῦ Δ'. Κεφαλαίου.

Καὶ ἀνέγνωμεν τὰ ἑξῆς :

— «Ἰδού, ἐγὼ θέλω ἀποστείλει πρὸς σᾶς Ἠλίαν τὸν Θεσβίτην, τὸν Προφήτην, πρὶν ἔλθῃ ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου ἡ μεγάλη καὶ ἐπιφανής. Καὶ αὐτὸς θέλει ἐπιστρέψει τὴν καρδίαν τῶν πατέρων πρὸς τὰ τέκνα, καὶ τὴν καρδίαν τῶν τέκνων πρὸς τοὺς πατέρας αὐτῶν, μήποτε ἔλθω καὶ πατάξω τὴν γῆν μὲ ἀνάθεμα».

Ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἠλιοὺ τοῦ προφήτου ἐννοεῖται ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης.

— Καὶ πόθεν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἠλιοὺ τοῦ Προφήτου ἐννοεῖται ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης ;

— Πρῶτον, εἶπον, ἐξ ὅσων λέγει αὐτὸς ὁ Χριστὸς περὶ τούτου.

— Ποῦ ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Εἰς ὅλους τοὺς Εὐαγγελιστάς. Ἀναγινώσκομεν εἰς τὸν Ματθαῖον τὰ ἑξῆς : «Πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν· καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω».(1) Καὶ ἀλλαχοῦ : «Καὶ ἐπηρώτησαν Αὐτὸν οἱ μαθηταὶ Αὐτοῦ, λέγοντες : Τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν, ὅτι Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον ; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς : Ἠλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον, καὶ ἀποκαταστήσει πάντα· λέγω δὲ ὑμῖν, Ἠλίας ἤδη ἦλθε, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν, ἀλλ' ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν· οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν. Τότε συνῆκαν οἱ

(1) Ματθ. ΙΑ'. 14.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μαθηταί, ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς (1). Τὰ αὐτὰ ἀναγινώσκομεν καὶ εἰς τὸν Μάρκον (Κεφ. Θ'. 11), καὶ εἰς τὸν Λουκᾶν (Α'. 17). Πρῶτον λοιπὸν κατανοοῦμεν ἐξ ὅσων λέγει αὐτὸς ὁ Κύριος, ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἠλία ἐννοεῖται ὁ Ἰωάννης. Δεύτερον ἐκ τῆς ἀπαραλλάκτου ὁμοιότητος τῆς ζωῆς τοῦ Ἠλιοῦ καὶ τοῦ Ἰωάννου. Ἡ αὐτὴ ζωή, ἡ αὐτὴ σκληρὰ δίαιτα, τὸ αὐτὸ ἔνδυμα, ἡ αὐτὴ διαμονὴ ἐν ταῖς ἐρήμοις, οἱ αὐτοὶ καταδιωγμοὶ ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν βασιλέων καὶ βασιλισσῶν, ἡ αὐτὴ πεποίθησις ἐπὶ τὸν παντοδύναμον Θεόν, τὸ αὐτὸ θάρρος καὶ ἡ αὐτὴ παρρησία διακρίνουσι καὶ χαρακτηρίζουσιν ἀμφοτέρους τοὺς μεγάλους καὶ θεοπνεύστους αὐτοὺς Προφήτας, τὸν Ἠλίαν καὶ τὸν Ἰωάννην. Ἀλλὰ περὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ ἄλλος Προφήτης προφητεύει.

— Ποῖος ;

— Ὁ Ἡσαΐας.

— Ποῦ ;

Ὁ Ἡσαΐας περὶ τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου.

Εἰς τὸν Μ'. Κεφάλαιον, στίχον 3ον, 4ον καὶ 5ον.

Καὶ ἀνέγνωμεν τὰ ἑξῆς :

—«Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου. εὐθείας κάμετε ἐν τῇ ἐρήμῳ τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Πᾶσα φάραγξ θέλει ὑψωθῆ καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς θέλει ταπεινωθῆ. Καὶ τὰ σκολιὰ θέλουσι γείνει εὐθεῖα· καὶ οἱ τραχεῖς τόποι ὁμαλοί. Καὶ ἡ δόξα τοῦ Κυρίου θέλει φανερωθῆ. Καὶ πᾶσα σὰρξ ὁμοῦ θέλει ἰδεῖ. Διότι τὸ στόμα Κυρίου ἐλάλησεν». Ὅλοι οἱ Εὐαγγελισταὶ ἀναφέρουσι τὴν προφητείαν ταύτην εἰς τὸν Πρόδρομον Ἰωάννην. Καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος λέγε τὰ ἑξῆς : «Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας καὶ λέγων : Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ῥηθεὶς ὑπὸ Ἡσαΐου τοῦ Προφήτου λέγοντος: «Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου·

(1) Ματθ. ΙΖ'. 11 καὶ ἑφ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ» (1). Καὶ ὁ Μάρκος τὰ ἑξῆς : «Ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις : «Ἰδού, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου». Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ κτλπ. Ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν (2).

Ὁ Ἡσαΐας καὶ ὁ Δαβὶδ περὶ τῶν συμβάντων κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Μασσίαχ.

— Καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ συμβάντα κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Μασσίαχ προεφητεύθησαν πρὸ χιλιάδων ἐτῶν.

— Ποῖα ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Ὅτι σοφοὶ θέλουσι προσφέρει εἰς αὐτὸν δῶρα κατὰ τὴν γέννησίν Του.

— Ποῖος Προφήτης ἀναφέρει περὶ τούτου ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Δύο προφῆται ἀναφέρουσιν, ἀπήντησα, ὁ Ἡσαΐας καὶ ὁ Δαβίδ.

— Ποῦ τὸ ἀναφέρει ὁ Ἡσαΐας ;

— Εἰς τὸν 60ν στίχον τοῦ Ξ'. κεφαλαίου.

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω :

— «Πάντες οἱ ἀπὸ Σεβὰ θέλουσιν ἐλθεῖ. Χρυσίον καὶ λίβανον θέλουσι φροσφέρει, καὶ θέλουσιν εὐαγγελίζεσθαι τοὺς ἐπαίνους τοῦ Κυρίου».

— Ὁ δὲ Δαβὶδ ποῦ ;

— Εἰς τὸν ΟΒ'. ψαλμόν, ἔνθα προφητεύονται τὰ ἑξῆς :

— «Ἐν ταῖς ἡμέραις Αὐτοῦ θέλει ἀνθεῖ ὁ δίκαιος. Καὶ ἀφθονία εἰρήνης θέλει εἶσθαι . . . . Καὶ θέλει κατακυριεύει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἕως τῶν περάτων τῆς γῆς. Ἔμπροσθεν Αὐτοῦ θέλουσι γονυκλιτήσει οἱ κατοικοῦντες ἐν ἐρήμοις.

(1) Ματθ. Γ'. 1—4.
(2) Μάρκ. Α'. 1—5.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ οἱ ἐχθροὶ Αὐτοῦ θέλουσι γλύψει τὸ χῶμα, οἱ βασιλεῖς τῆς Θαρσεὶς καὶ τῶν νήσων θέλουσι προσφέρει προσφορὰς, οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Σεβὰ θέλουσι προσφέρει δῶρα. Καὶ θέλουσι προσκυνήσει Αὐτὸν πάντες οἱ βασιλεῖς. Πάντα τὰ ἔθνη θέλουσι δουλεύσει αὐτόν. Διότι θέλει ἐλευθερώσει τὸν πτωχὸν κράζοντα, καὶ τὸν πένητα καὶ τὸν ἀβοήθητον. Θέλει ἐλεήσει τὸν πτωχὸν καὶ τὸν πένητα· καὶ τὰς ψυχὰς τῶν πενήτων θέλει σώσει. . . . Καὶ θέλει ζῆ, καὶ θέλει δοθῆ εἰς Αὐτὸν ἐκ τοῦ χρυσίου τῆς Ἀραβίας . . . Ὅλην τὴν ἡμέραν θέλουσιν εὐλογεῖ Αὐτόν».

Ὁ Δαβὶδ καὶ ἡ Μπερὶθ Χαδεσὰ περὶ τῆς φυλῆς ἐξ ἧς ὁ Μασσίαχ.

— Καὶ ἡ φυλὴ προσέτι, ἐξ ἧς ἔμελλε νὰ γεννηθῆ ὁ Μασσίαχ προεφητεύθη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τῶν Προφητῶν.

— Ἐκ ποίας φυλῆς ἦτο ὁ Μασσίαχ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα.

— Ποῖος Προφήτης ἀναφέρει τοῦτο;

— Ὁ Δαβίδ.

— Ποῦ;

— Εἰς τὸν οζ'. (κατὰ τοὺς Ο'.) καὶ οη'. (κατὰ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον) ψαλμόν.

— Τί λέγει ἐν αὐτῷ;

— Εἰς τοὺς στίχους 67 καὶ 68 λέγει τὰ ἑξῆς: «Καὶ ἀπώσατο τὸ σκήνωμα Ἰωσήφ, καὶ τὴν φυλὴν Ἐφραὶμ οὐκ ἐξελέξατο. Καὶ ἐξελέξατο τὴν φυλὴν Ἰούδα, τὸ ὄρος τὸ Σιών, ὃ ἠγάπησεν».

— Ἀναφέρει ἡ Μπερὶθ Χαδεσά, ὅτι ὁ Μασσίαχ ἐγεννήθη ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα;

— Μάλιστα, ἀπήντησα.

Ποῦ: ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Εἰς τὸν 14ον στίχον τοῦ Ζ'. Κεφαλαίου τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς.

— Τί λέγει ἐκεῖ;

— Ἀνάγνωθι μόνος σου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω :

— Εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς Λευϊτικῆς Ἱερωσύνης ἦν (ὁ λαὸς γὰρ ἐπ' αὐτῇ νενομοθέτητο), τίς ἔτι χρεία «κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ» ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν λέγεσθαι ; μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης, ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται. Ἐφ' ὃν γὰρ λέγεται ταῦτα φυλῆς ἑτέρας μετέσχηκεν, ἀφ' ἧς οὐδεὶς προσέσχηκε τῷ θυσιαστηρίῳ· Πρόδηλον γάρ, ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος ἡμῶν».

— Ὁπόσην ὀφείλομεν εὐγνωμοσύνην εἰς τὴν Θείαν Πρόνοιαν, διότι τὰ πάντα ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ! εἶπεν ὁ Σεμουέλ.

Ὁ Μωϋσῆς περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς Προφήτου.

— Καὶ ὅμως οἱ ἄνθρωποι ἀκόμη δυστυχῶς ἐπιμένουσιν εἰς τὴν ἀπιστίαν, μ' ὅλας τὰς σαφεστάτας ταύτας τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύψεις. Ὄχι μόνον αἱ περὶ Χριστοῦ προφητεῖαι εἶναι σαφέσταται, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῶν τῶν ὑπουργημάτων τοῦ Χριστοῦ ὡς Προφήτου, ὡς Διδασκάλου, ὡς Σωτῆρος, ὡς Ποιμένος, ὡς Ἱερέως, ὡς Βασιλέως καὶ ὡς Κριτοῦ ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς ἁγίους ἄνδρας τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

— Ποῦ ὡς προφήτου ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Ὁ Μωϋσῆς λέγει εἰς τὸ Δευτερονόμιον (ΙΗ'. 15): «Προφήτην ἐκ μέσου σου ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου, ὡς ἐμέ, ἀναστήσει σοι Κύριος ὁ Θεός σου, αὐτοῦ ἀκούσεσθε». Καὶ εἰς τοῦτο ἀναφερόμενος ὁ Πέτρος λέγει εἰς τὰς Πράξεις: (Γ'. 20—22) «Καὶ ἀποστείλῃ τὸν προκεκηρυγμένον ὑμῖν Ἰησοῦν Χριστόν». Μωσῆς μὲν γὰρ πρὸς τοὺς Πατέρας εἶπεν, ὅτι «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κτλ.»

Τὸ Δευτερονόμιον περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς διδασκάλου.

— Ποῦ ὡς διδασκάλου ;

— Ὁ Κύριος λέγει εἰς τὸ Δευτερονόμιον (ΙΗ'. 18) «Καὶ δώσω τὸ ῥῆμά μου ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς καθ' ὅτι ἂν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐντείλωμαι Αὐτῷ». Αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς λέγει περὶ ἑαυτοῦ (Ἰωάν. ΙΒ'. 49) «Ἐγὼ ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα· ἀλλ' ὁ πέμψας με Πατήρ, Αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἴπω καὶ τί λαλήσω».

Ὁ Προφήτης Ζαχαρίας περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς Σωτῆρος.

— Ποῦ ὡς Σωτῆρος ;

— Ὁ μὲν Προφήτης Ζαχαρίας (Θ'. 9) λέγει: «Ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι δίκαιος καὶ σώζων». Ὁ δὲ Ἡσαΐας: «Ἰδού, ὁ Θεὸς ὑμῶν κρίσιν ἀνταποδίδωσι, καὶ ἀνταποδώσει. Αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς» Ὅθεν καὶ ὁ Ἅγιος Παῦλος λέγει: «Ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι».

Δαβὶδ καὶ Παῦλος περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς ἱερέως.

— Ποῦ ὡς ἱερέως ;

— Ὁ μὲν Δαβὶδ λέγει (ψαλμ. ΡΘ'. 4) «Ὤμοσε Κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται. Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ». Ὁ δὲ Παῦλος (Ἑβραίους Ε'. 10) : «Προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ».

Ὁ Ἱερεμίας καὶ ὁ Ζαχαρίας περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς Κριτοῦ καὶ βασιλέως.

— Ποῦ ὡς Κριτοῦ καὶ Βασιλέως ;

— Ὁ μὲν Ἱερεμίας (ΚΓ'. 5, 6, ΛΓ'. 15) λέγει : «Καὶ βασιλεύσει βασιλεὺς καὶ συνήσει καὶ ποιήσει κρῖμα καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐν ταῖς ἡμέραις Αὐτοῦ σωθήσεται Ἰούδας καὶ Ἰσραὴλ κατασκηνώσει πεποιθώς, καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα Αὐτοῦ, ὃ καλέσει Αὐτὸν Κύριος, Ἰωσεδέκ». Ὁ δὲ Ζαχαρίας (Θ'. 9) «Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, Κήρυσσε, θύγατερ Ἰερουσαλήμ. Ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι δίκαιος καὶ σώζων».

Ὁ Δαβὶδ περὶ τοῦ προδότου Ἰούδα.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ τῶν τριάκοντα ἀργυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρίων τῆς προδοσίας σαφέστατα προεφήτευσε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

— Τίς προφητεύει περὶ τοῦ προδότου Ἰούδα;

— Ὁ Δαβὶδ (ψαλμ. ΡΗ'. 8) λέγει: «Γενηθήτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος!» Ὅτι αἱ ἡμέραι τοῦ Ἰούδα ἐγένοντο ὀλίγαι, μαρτυροῦσιν ὁ Ματθαῖος (ΚΖ'. 5) λέγων: «Καὶ ἀνεχώρησεν (ὁ Ἰούδας), καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο», καὶ ὁ Λουκᾶς εἰς τὰς Πράξεις (Α'. 15 καὶ ἑφ.): «Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν εἶπεν (ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς ἑκατὸν εἴκοσιν): Ἄνδρες ἀδελφοί, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, διὰ στόματος Δαβὶδ, περὶ Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν Ἰησοῦν· ὅτι κατηριθμημένος ἦν (ὁ Ἰούδας) σὺν ἡμῖν, καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης· οὗτος μὲν οὖν ἐκτήσατο χωρίον ἐκ τοῦ μισθοῦ τῆς ἀδικίας, καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ· καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν Ἰερουσαλήμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν Ἀκελδαμά, τουτέστι, χωρίον αἵματος (1). Γέγραπται γὰρ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν: «Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος, καὶ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ» καὶ τὴν «ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος». Δεῖ οὖν τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου ἕως τῆς ἡμέρας, ἧς ἀνελήφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως Αὐτοῦ γενέσθαι σὺν ἡμῖν ἕνα τούτων. Καὶ ἔστησαν δύο, Ἰωσὴφ τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰοῦστος (2), καὶ Ματθίαν. Καὶ προσευξάμενοι εἶπον: Σύ, Κύριε, καρδιογνῶστα πάντων, ἀνάδειξον ἐκ τούτων τῶν δύο ἕνα, ὃν ἐξελέξω, λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς, ἐξ ἧς παρέβη Ἰούδας, πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον. Καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτῶν, καὶ ἔπεσεν ὁ

---

(1) Ἀκελ (ἑβραϊστί)=αἷμα. Ἀδαμὰ—γῆ, χωρίον.

(2) Justus (λαατνιστί)=δίκαιος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν, καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἑνδεκα ἀποστόλων».

Ὁ Προφήτης Ζαχαρίας περὶ τῶν τριάκοντα ἀργυρίων.

— Ποῦ ὑπάρχει προφητεία ἀναφέρουσα ῥητῶς τὰ τριάκοντα ἀργύρια, ἅτινα ἔλαβεν ὁ προδότης Ἰούδας ;

— Σαφέστατα εἰς τὸν Προφήτην Ζαχαρίαν (ΙΑ'. 12 καὶ ἑφ.). «Καὶ ἔστησαν, λέγει, τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργύρια. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς ἐμέ : Ῥῖψον αὐτὰ εἰς τὸν κεραμέα, τὴν ἔντιμον τιμήν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐτιμήθην ὑπ' αὐτῶν. Καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια καὶ ἔρριψα αὐτὰ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Κυρίου εἰς τὸν κεραμέα». Ὅτι προφητεύει ἐνταῦθα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ τοῦ Προφήτου Ζαχαρίου, οἱ Εὐαγγελισταὶ ἀναφέρουσιν αὐτὸ ὡς ἱστορικῶς γενόμενον. Καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος (ΚΣΤ'. 14—17) λέγει : «Τότε πορευθεὶς εἷς τῶν Δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης.(1) πρὸς τοὺς Ἀρχιερεῖς, εἶπε, τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω Αὐτόν ; Οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια. Καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν, ἵνα Αὐτὸν παραδῷ». Ὅτι τὰ ἀργύρια ἐρρίφθησαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, δηλ. εἰς τὸν Ναόν, ὁ αὐτὸς Ματθαῖος ἀναφέρει. (ΚΖ'. 3—6), ὅτι «Τότε ἰδὼν Ἰούδας ὁ παραδιδοὺς Αὐτόν, ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς ἀπέστρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέροις λέγων : Ἥμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῷον. Οἱ δὲ εἶπον, τί πρὸς ἡμᾶς ; σὺ ὄψει· καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ, ἀνεχώρησε· καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια εἶπον, οὐκ ἔξεστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἵματός ἐστι. Συμβούλιον δὲ λαβόντες, ἠγόρασαν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις. Διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος Ἀγρὸς αἵματος, ἕως τῆς σή-

(1) Ἴσ (ἑβραϊστί)=ἀνήρ, πολίτης τῆς Καριώθ, ἤτοι καταγόμενος ἐκ τῆς πόλεως Καριώθ=Καριοθουπολίτης.

μερον. Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ Ἱερεμίου τοῦ Προφήτου λέγοντος : «Καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραήλ· καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέ με Κύριος».

Ἠλί, Ἠλί, λαμὰ σαβαχθανί ; Προφητεία περὶ τούτου παρὰ τῷ Δαβίδ.

Οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐκφώνησις τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἐπροφητεύθη.

— Ποία ;

— Τό, Ἠλί, Ἠλί, λαμὰ σαβαχθανί.

— Ποῦ ;

— Εἰς τὸν Δαβὶδ (ψαλμ. ΚΑ'. 1). «Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου, ἵνα τί ἐγκατέλιπές με ; » Ὁ δὲ Ματθαῖος διηγεῖται ὅτι «Περὶ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων: Ἠλί, Ἠλί, λαμὰ σαβαχθανί ; τουτέστι : Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες ; » (1).

Ὁ Ζαχαρίας καὶ ὁ Δαβὶδ περὶ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ.

— Τόσον λεπτομερῶς προεῖπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον πάντα τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὥστε καὶ περὶ τῆς Ἀναλήψεως Αὐτοῦ, καὶ περὶ τῆς ἐξόδου τῶν Ἀποστόλων εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ὡμίλησαν οἱ Προφῆται.

— Ποῖος προεφήτευσε περὶ τῆς Ἀναλήψεως ;

— Οἱ Προφῆται Ζαχαρίας καὶ Δαβίδ.

— Τί λέγει ὁ Ζαχαρίας ;

— Ἰδοὺ τί λέγει (Κεφ. ΙΔ'. 4) «Καὶ οἱ πόδες Αὐτοῦ θέλουσι σταθῇ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, τοῦ ἀπέναντι τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐξ ἀνατολῶν».

---

(1) Ματθ. ΚΖ'. 46.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Ὁ δὲ Δαβὶδ τί λέγει ;

— Ψαλμὸς ΞΖ'. 19. «Ἀναβὰς εἰς ὕψος ᾐχμαλώτευσας αἰχμαλωσίαν· ἔλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις». Τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Παῦλος εἶπεν :

«Ἑνὶ δὲ ἑκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ· διὸ λέγει : «Ἀναβὰς εἰς ὕψος ᾐχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις» (τὸ δὲ «ἀνέβη», τί ἐστιν εἰμὴ ὅτι κατέβη πρῶτον εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς ;) ὁ καταβὰς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα» (1). Ὅτι πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπροφητεύθη, οἱ Εὐαγγελισταὶ διηγοῦνται αὐτὸ ἱστορικῶς. Καὶ ὁ μὲν Μάρκος λέγει: «Ὁ μὲν Κύριος μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ» (2). Ὁ δὲ Λουκᾶς εἰς μὲν τὸ Εὐαγγέλιον λέγει : «Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν Αὐτὸν αὐτοὺς διέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν» (3), εἰς δὲ τὰς Πράξεις : «Καὶ ταῦτα εἰπών, βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν Αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανόν, πορευομένου Αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς, ἐν ἐσθῆτι λευκῇ, οἳ καὶ εἶπον : Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἑστήκατε ἐμβλέποντες εἰς τὸν Οὐρανόν ; Οὗτος ὁ Ἰησοῦς, ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται ὃν τρόπον ἐθεάσασθε Αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν» (4).

Προφητεία τοῦ Ζαχαρίου καὶ τοῦ Ἡσαΐου περὶ τῆς ἐξόδου τῶν ἀποστόλων εἰς τὸ κήρυγμα.

— Ποῦ ἀναφέρεται περὶ τῆς ἐξόδου τῶν Ἀποστόλων εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου μεταξὺ τῶν Ἐθνῶν ;

— Ὁ μὲν Ζαχαρίας λέγει : «Καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὕδατα

(1) Ἐφεσ. Δ'. 7—11.
(2) Μάρκ. ΙΣΤ'. 9.
(3) Λουκ. ΚΔ'. 51.
(4) Πράξ. Θ'. 9—13.

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζῶντα θέλουσιν ἐξέλθει ἐξ Ἱερουσαλήμ, τὸ ἥμισυ αὐτῶν πρὸς τὴν θάλασσαν τὴν ἀνατολικήν, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτῶν πρὸς τὴν θάλασσαν τὴν δυτικήν»(1). Ὁ δὲ Ἡσαΐας λέγει : «Ἰδού, τέθεικά Σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σαι εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς Γῆς» (2). Καὶ ἀλλαχοῦ : «Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ἐκάλεσά Σε ἐν δικαιοσύνῃ καὶ κρατήσω τῆς χειρός σου καὶ ἐνισχύσω σε, καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην γένους εἰς φῶς ἐθνῶν» (3) Καὶ ἀλλαχοῦ : «Γῆ Ζαβουλὼν καὶ Γῆ Νεφθαλείμ, ὁδὸν θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν Ἐθνῶν. Ὁ λαός, ὁ καθήμενος ἐν σκότει, ἴδε φῶς μέγα, καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐν χώρᾳ σκιᾶς θανάτου φῶς λάμψει ἐφ' ὑμᾶς» (4) Καὶ ὁ Μαλαχίας : «Ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι (5).

Τὰς προφητείας ταύτας ἐκπληρῶν ὁ Χριστὸς εἶπε πρὸς τοὺς Ἀποστόλους : «Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»(6). «Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει· ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται» (7). Καὶ ὁ δίκαιος γέρων Συμεὼν ἔλεγε: «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν Σου,... φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν(8).

— Ἐκτὸς τῶν Προφητειῶν, ὑπάρχουσι πολλὰ πρόσωπα καὶ πολλὰ γεγονότα εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, τὰ ὁποῖα προδιατυποῦσι πολλὰ συμβάντα τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ θυσία τοῦ Ἰσαὰκ τύπος τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ.

— Ποῖα ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Ἡ θυσία τοῦ Ἰσαὰκ π. χ. προδιατυπώνει τὴν θυσίαν τοῦ

(1) Ζαχαρ. ΙΔ'. 8—9.
(2) Ἡσαΐου ΜΘ'. 6.
(3) Ἡσαΐου ΜΒ'. 6.
(4) Ἡσαΐου Θ'. 1, 2.
(5) Μαλαχίου Α'. 11.
(6) Ματθ. ΚΗ'. 19.
(7) Μάρκ. ΙΣΤ'. 15.
(8) Λουκ. Β'. 30.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλος

Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀνάγνωθι τὸ γεγονὸς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, παράβαλε ταῦτα μὲ τὰ τῆς Νέας Διαθήκης, καὶ θέλεις ἀμέσως ἐννοήσει τὴν στενὴν αὐτῶν σχέσιν καὶ συνάφειαν.

— Ποῦ θέλω ἀναγνώσει ταῦτα ;

— Τὰ μὲν τοῦ Ἰσαὰκ εἰς τὸ Μπερεσὶθ (Γένεσιν), τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Μπερὶθ Χαδεσὰ (Καινὴν Διαθήκην)

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἤνοιξε τὴν Γένεσιν, καὶ ἀνέγνω ἐκ τοῦ ΚΒ'. Κεφαλαίου :

— Μετὰ δὲ τὰ πράγματα ταῦτα ὁ Θεὸς ἐδοκίμασε τὸν Ἀβραάμ. καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν: Ἀβραάμ· ὁ δὲ εἶπεν : Ἰδοὺ ἐγώ.

2. Καὶ εἶπε : λάβε τώρα τὸν υἱόν σου τὸν μονογενῆ, τὸν ὁποῖον ἠγάπησας, τὸν Ἰσαάκ, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν τόπον Μοριά, καὶ πρόσφερε αὐτὸν ἐκεῖ εἰς ὁλοκαύτωμα, ἐπὶ ἑνὸς τῶν ὀρέων, τὸ ὁποῖον θέλω σοι εἰπεῖ.

3. Σηκωθεὶς δὲ ὁ Ἀβραὰμ ἐνωρὶς τὸ πρωΐ, ἐσαμάρωσε τὸν ὄνον αὐτοῦ, καὶ ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ δύο ἐκ τῶν δούλων αὐτοῦ, καὶ Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ· καὶ σχίσας ξύλα διὰ τὴν ὁλοκαύτωσιν, ἐσηκώθη, καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός.

4. Τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ὑψώσας ὁ Ἀβραὰμ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, εἶδε τὸν τόπον μακρόθεν.

5. Καὶ εἶπεν ὁ Ἀβραὰμ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ : Σεῖς καθίσατε αὐτοῦ μετὰ τῆς ὄνου· ἐγὼ δὲ καὶ τὸ παιδάριον θέλομεν ὑπάγει ἕως ἐκεῖ καί, ἀφοῦ προσκυνήσωμεν, θέλομεν ἐπιστρέψει πρὸς σᾶς.

6. Καὶ λαβὼν ὁ Ἀβραὰμ τὰ ξύλα τῆς ὁλοκαυτώσεως, ἐπέθεσεν ἐπὶ τὸν Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἔλαβεν εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ τὸ πῦρ καὶ τὴν μάχαιραν, καὶ ὑπῆγον οἱ δύο ὁμοῦ.

7. Τότε ἐλάλησεν ὁ Ἰσαὰκ πρὸς Ἀβραὰμ τὸν Πατέρα αὐτοῦ, καὶ εἶπε : Πάτερ μου· ὁ δὲ εἶπεν : Ἰδοὺ ἐγώ, τέκνον μου. Καὶ εἶπεν ὁ Ἰσαάκ : Ἰδοὺ τὸ πῦρ καὶ τὰ ξύλα· ἀλλὰ ποῦ τὸ πρόβατον διὰ τὴν ὁλοκαύτωσιν ;

8. Καὶ εἶπεν ὁ Ἀβραάμ : ὁ Θεός, τέκνον μου, θέλει προσβλέψει εἰς ἑαυτὸν τὸ πρόβατον διὰ τὴν ὁλοκαύτωσιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

9. Καὶ ἐπορεύοντο οἱ δύο ὁμοῦ. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασαν εἰς τὸν τόπον,
ὁποῖον εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός, ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ ὁ Ἀβραὰμ
θυσιαστήριον, καὶ διέθεσε τὰ ξύλα, καὶ δέσας τὸν Ἰσαάκ, τὸν
υἱὸν αὐτοῦ, ἔβαλεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐπάνω τῶν ξύλων.
10. Καὶ ἐκτείνας ὁ Ἀβραὰμ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἔλαβε τὴν μά-
χαιραν, διὰ νὰ σφάξῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ.
11. Ἄγγελος δὲ Κυρίου ἐφώνησε πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ,
εἶπεν : Ἀβραάμ, Ἀβραάμ. Ὁ δὲ εἶπεν : Ἰδοὺ ἐγώ.
12. Καὶ εἶπε : Μὴ ἐπιβάλῃς τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τὸ παιδάριον,
μὴ πράξῃς εἰς αὐτὸ μηδέν· διότι τώρα ἐγνώρισα, ὅτι σὺ φοβεῖ-
σαι τὸν Θεόν, ἐπειδὴ δὲν ἐλυπήθης τὸν υἱόν σου τὸν μονογενῆ
ἐμέ.
13. Καὶ ὑψώσας ὁ Ἀβραὰμ τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ, εἶδε· καὶ
ἰδοὺ κριὸς ὄπισθεν αὐτοῦ κρατούμενος ἀπὸ τῶν κεράτων αὐτοῦ εἰς
τὸν πυκνόκλαδον· καὶ ἐλθὼν ὁ Ἀβραὰμ ἔλαβε τὸν κριόν, καὶ προ-
σήνεγκεν αὐτὸν εἰς ὁλοκαύτωμα ἀντὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.
14. Καὶ ἐκάλεσεν ὁ Ἀβραὰμ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου Ἰεχω-
βὲ (=ὁ Κύριος θέλει προβλέψει), ὡς λέγεται καὶ τὴν σήμερον,
τῷ ὄρει ὁ Κύριος θέλει ἐμφανισθῇ.
Ἀφοῦ ὁ Σεμουὲλ ἐπέρανε τὴν ἀνάγνωσιν τῶν στίχων τούτων.
— Παράβαλε τώρα, εἶπον πρὸς τὸν Ἰσαάκ, καὶ παραλλήλισον
ὅτα μὲ τὰ ἑξῆς τῆς Νέας Διαθήκης, καὶ θέλεις ἐννοήσει τὴν με-
ξὺ τῆς θυσίας τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ σχέσιν.
— Μὲ ποῖα ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.
— Πρῶτον, εἶπον, ἀνάγνωθι ἀπὸ τοῦ 17ου στίχου τοῦ κατὰ
Ἰάννην Εὐαγγελίου.
Καὶ ἀνέγνω τὰ ἑξῆς :
—«Παρέλαβον δὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπήγαγον· καὶ βαστάζων
τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον Κρανίου τόπον, ὃς
καλεῖται ἑβραϊστὶ Γολγοθᾶ· ὅπου αὐτὸν ἐσταύρωσαν κλπ».
— Δεύτερον ἀνάγνωθι ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς, Κερά-
λαιον Η'. στίχ. 32.
Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω :

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— «Τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς ταῦτα ; εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν ; ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο (1), ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν Αὐτὸν κλπ.».

Ὁ Ἰωνᾶς τύπος τῆς ταφῆς καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ.

— Ἀλλὰ καὶ ἡ διαμονὴ τοῦ Προφήτου Ἰωνᾶ ζῶντος τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους προδιετύπου καὶ προεικόνιζε τὴν τριήμερον ταφὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

— Πῶς ;

— Ἀνάγνωθι τὸ Β'. Κεφάλαιον τοῦ Ἰωνᾶ.

Καὶ ὁ Σεμουὲλ εὑρὼν αὐτό, ἀνέγνω :

— «Καὶ διέταξε Κύριος μέγα κῆτος νὰ καταπίῃ τὸν Ἰωνᾶν. Καὶ ἦτο ὁ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας».

— Ἀνάγνωθι τώρα, εἶπον, καὶ ἐκ τοῦ στίχου 39 τοῦ ΚΒ'. Κεφαλαίου τοῦ Ματθαίου.

Καὶ ἀνέγνω :

— « Ὁ δὲ ἀποκριθείς, εἶπεν αὐτοῖς : Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ· καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ Προφήτου. Ὥσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. Ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ· καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε».

Ὁ Ἀμνὸς τοῦ Πάσχα τύπος τοῦ Χριστοῦ.

— Ἀλλὰ καὶ ὁ Πασχάλιος ἀμνὸς τῶν Ἰουδαίων τὸν Ἀμνὸν

---

(1) Ὁπόσον ἄπειρος ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ! Ἐλυπήθη τὴν πατρικὴν καρδίαν τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἐφείσατο τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ Ἰσαάκ, ἀλλὰ «τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν Αὐτόν» ! Τί ἀνταποδώσομεν τῷ Κυρίῳ ἀπέναντι ταυτότης ἀγάπης ! !

τοῦ Θεοῦ, τόν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, προδιετύπου. Ἀνάγνωθι πρῶτον ἐκ τοῦ ΙΒ'. Κεφαλαίου τῆς ἐξόδου.

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω :

— «Λάλησον πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ λέγων : τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τούτου λαβέτωσαν ἑαυτοῖς ἕκαστος πρόβατον κατ' οἴκους πατριῶν, ἕκαστος πρόβατον κατ' οἰκίαν. Πρόβατον τέλειον, ἄρσεν, ἐνιαύσιον ἔσται ὑμῶν· ἀπὸ τῶν ἀμνῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐρίφων λήψεσθε. Καὶ ἔσται ἡμῖν διατετηρημένον ἕως τῆς τεσσαραςκαιδεκάτης τοῦ μηνὸς τούτου, καὶ σφάξουσιν αὐτὸ πᾶν τὸ πλῆθος συναγωγῆς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ πρὸς ἑσπέραν. Καὶ λήψονται ἀπὸ τοῦ αἵματος, καὶ θήσουσιν ἐπὶ τῶν δύο σταθμῶν καὶ ἐπὶ τὴν ῥλιὰν ἐν τοῖς οἴκοις, ἐν οἷς ἂν φάγωσιν αὐτὸ ἐν αὐτοῖς».

— Σύγκρινον ταῦτα μὲ ὅσα λέγουσιν ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης καὶ ὁ Παῦλος.

— Ποῦ λέγει ὁ Ἰωάννης ;

— Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, στίχ. 29 τοῦ Α'. Κεφ. «Τὴν ἐπαύριον βλέπει ὁ Ἰωάννης τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει, Ἴδε ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου».

Τί λέγει ὁ Παῦλος ;

— «Οὐκ οἴδατε, ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ ; ἐκκαθάρατε οὖν τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθὼς ἐστε ἄζυμοι· καὶ γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός» (1).

— Ὥστε ὁ Ἀμνός, ὃν ἔφαγον οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ κατὰ τὴν ἐξ αὐτῆς ἔξοδον, προδιετύπου καὶ προεσήμαινε τὸν Χριστόν ;

— Βεβαίως. Καὶ μάλιστα, ὅπως τὸ αἷμα τοῦ ἀμνοῦ ἐκείνου ἔσωσε τὰ πρωτότοκα τῶν Ἰουδαίων, οὕτω τὸ «αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας (2)

(1) Α'. Κορινθ. Ε'. 7.
(2) Α'. Ἰωάν. Α'. 7.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καί, καθὼς τοῦ ἀμνοῦ ἐκείνου οὐδὲν ὀστοῦν συνετρίβη, κατὰ τὴν ἐντολήν: «Ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ θέλει φαγωθῇ· ἀπὸ τοῦ κρέατος δὲν θέλετε φέρει ἔξω τῆς οἰκίας, καὶ ὀστοῦν δὲν θέλετε συντρίψει ἀπ' αὐτοῦ» (1), Οὕτω καὶ τοῦ Χριστοῦ ἐσταυρωμένου οὐδὲν ὀστοῦν συνετρίβη. Τούτου ἕνεκα λέγει ὁ Ἰωάννης: «Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν, (ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ σαββάτου). ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον, ἵνα κατεαγῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη, καὶ ἀρθῶσιν. Ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται, καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ· ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον αὐτὸν τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη· ἀλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ Αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξε, καὶ εὐθὺς ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ· καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινὴ αὐτοῦ ἐστιν ἡ μαρτυρία, κἀκεῖνος οἶδεν, ὅτι ἀληθῆ λέγει, ἵνα ὑμεῖς πιστεύσητε· ἐγένοντο γὰρ ταῦτα, ἵνα ἡ Γραφὴ πληρωθῇ. «Ὀστοῦν οὐ συντριβήσεται αὐτοῦ» (2).

Ὁ μόσχος ὁ κατακαιόμενος ἔξω τῆς παρεμβολῆς τύπος τοῦ Χριστοῦ.

— Ἀλλὰ καὶ ὁ μόσχος, ὁ ὁποῖος κατεκαίετο ἔξω τῆς παρεμβολῆς, αὐτὸν τοῦτον τὸν Χριστὸν ἐσήμαινε καὶ προδιετύπου.

— Ποῖος μόσχος ;

— Ἀνάγνωθι τὸ Δ' Κεφάλαιον τοῦ Λευϊτικοῦ.

Καὶ ἀνέγνω :

— «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς τὸν Μωϋσῆν λέγων : Λάλησον πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραὴλ λέγων ... ἐὰν ὁ ἱερεὺς ὁ κεχρισμένος ἁμαρτήσῃ, ὥστε νὰ ἐνοχοποιήσῃ τὸν λαόν, τότε θέλει φέρει, διὰ τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἡμάρτησε, μόσχον βοὸς ἄμωμον πρὸς τὸν Κύριον, διὰ προσφορὰν περὶ ἁμαρτίας. Καὶ θέλει φέρει τὸν μόσχον εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἐνώπιον τοῦ

(1) Ἐξόδου ΙΒ'. 46.
(2) Ἰωάν. ΙΘ'. 31—37.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κυρίου· καὶ θέλει ἐπιθέσει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ μόσχου, καὶ θέλουσι σφάξει τὸν μόσχον ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Καὶ θέλει λάβει ὁ ἱερεὺς ὁ κεχρισμένος ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου, καὶ φέρει αὐτὸ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου. Καὶ θέλει ἐμβάψει ὁ ἱερεὺς τὸν δάκτυλον αὐτοῦ ἀπὸ τὸ αἷμα, καὶ θέλει ραντίσει ἀπὸ τοῦ αἵματος ἑπτάκις ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, ἔμπροσθεν τοῦ καταπετάσματος τοῦ ἁγιαστηρίου . . . Καὶ θέλει φέρει ὅλον τὸν μόσχον ἔξω τοῦ στρατοπέδου εἰς τόπον καθαρόν, ὅπου χύνεται ἡ στάκτη, καὶ θέλει καύσει αὐτὸν ἐπὶ ξύλων διὰ πυρός κλπ.»

— Παράβαλε ταῦτα μὲ ὅσα λέγει ὁ Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν, Κεφ. ΙΓ'.

Καὶ ἀνέγνω :

— «Ἔχομεν θυσιαστήριον, ἐξ οὗ φαγεῖν οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες· ὧν γὰρ εἰσφέρεται ζώων τὸ αἷμα περὶ ἁμαρτίας εἰς τὰ ἅγια διὰ τοῦ ἀρχιερέως, τούτων τὰ σώματα κατακαίεται ἔξω τῆς παρεμβολῆς. Διὸ καὶ Ἰησοῦς, ἵνα ἁγιάσῃ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὸν λαὸν ἔξω τῆς Πύλης ἔπαθε (1).

Ὁ ἀποπομπαῖος τράγος καὶ ὁ χαλκοῦς ὄφις τύποι τοῦ Χριστοῦ.

— Ὑπάρχει ἄλλο τι εἰς τὸ Τωρά, Νεβιὶμ ὁκκεθοβίμ, ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ, ὅπερ νὰ προσημαίνῃ καὶ νὰ προεικονίζῃ συμβάν τι ἢ ἰδιότητά τινα τοῦ Μασσίαχ ;

— Μάλιστα, εἶπον.

Ποῖα ; ἠρώτησε.

— Ὁ ἀποπομπαῖος Τράγος, καὶ ὁ χαλκοῦς ὄφις.

— Ποῦ εὑρίσκονται ταῦτα ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Τὰ μὲν περὶ τοῦ ἀποπομπαίου τράγου εἰς τὸ λευϊτικόν, Κεφ. ΙΣΤ'.

Καὶ ἤρξατο ἀναγινώσκων τὰ σχετικὰ χωρία :

---

(1) Ἑβραίους ΙΓ'. 10—13.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— «Καὶ παρὰ τῆς συναγωγῆς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ θέλει λάβει δύο τράγους ἐξ αἰγῶν διὰ προσφορὰν περὶ ἁμαρτίας, καὶ ἕνα κριὸν διὰ ὁλοκαυτώματα . . . Καὶ θέλει λάβει τοὺς δύο τράγους, καὶ στήσει αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ θέλει ρίψει ὁ Ἀαρὼν κλήρους ἐπὶ τοὺς δύο τράγους, ἕνα κλῆρον διὰ τὸν Κύριον, καὶ ἕνα κλῆρον διὰ τὸν τράγον τὸν ἀπολυτέον. Καὶ θέλει φέρει ὁ Ἀαρὼν τὸν τράγον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔπεσεν ὁ κλῆρος τοῦ Κυρίου, καὶ θέλει προσφέρει αὐτὸν διὰ προσφορὰν περὶ ἁμαρτίας. Τὸν δὲ τράγον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔπεσεν ὁ κλῆρος τοῦ νὰ ἀπολυθῇ, θέλει στήσει ζῶντα ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, διὰ νὰ κάμῃ ἐξιλέωσιν ἐπ' αὐτοῦ, ὥστε νὰ ἀποστείλῃ αὐτὸν ἀπόλυτον εἰς τὴν ἔρημον».

Παράβαλε ταῦτα μὲ ὅσα λέγει ὁ Παῦλος εἰς τὴν Β'. ἐπιστολήν του πρὸς Κορινθίους, Κεφ. Ε'. στίχ. 21, ἵνα ἐννοήσῃς, τὴν μεταξὺ αὐτῶν σχέσιν.

Καὶ ἀνέγνω :

— «Δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ Θεῷ. Τὸν γὰρ μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ».

— Σύγκρινον ταῦτα καὶ μὲ τὰ ἑξῆς, τὰ ὁποῖα λέγει ὁ ἅγιος Πέτρος εἰς τὴν Α'. ἐπιστολήν του, κεφ. Β'. στίχ. 21 καὶ ἑρεξῆς.

Καὶ ἀνέγνωμεν :

— «Εἰς τοῦτο γὰρ ἐκλήθητε, ὅτι καὶ Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ὑμῶν, ὑμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν, ἵνα ἐπακολουθήσητε τοῖς ἴχνεσιν Αὐτοῦ. «Ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ». Ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει. πάσχων οὐκ ἠπείλει, παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως. Ὃς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν Αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι Αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, ἵνα ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι, τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν».

— Περὶ δὲ τοῦ χαλκοῦ ὄφεως ποῦ ἀναφέρεται ;

— Ἀνάγνωθι, εἶπον, ἐκ τοῦ ΚΑ'. Κεφ. τοῦ Λευϊτικοῦ.

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω :

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— «Καὶ ἀπέστειλεν ὁ Κύριος ἐπὶ τὸν λαὸν τοὺς ὄφεις τοὺς φλογερούς, καὶ ἐδάγκανον τὸν λαόν, καὶ λαὸς πολὺς ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ ἀπέθανε. Καὶ ἐλθὼν ὁ λαὸς πρὸς τὸν Μωϋσῆν εἶπεν· Ἡμαρτήσαμεν, διότι ἐλαλήσαμεν κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ σοῦ· δεήθητι τοῦ Κυρίου νὰ σηκώσῃ τοὺς ὄφεις ἀφ' ἡμῶν. Καὶ ἐδεήθη ὁ Μωϋσῆς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς τὸν Μωϋσῆν· Κάμε εἰς σεαυτὸν ὄφιν φλογερόν, καὶ βάλε αὐτὸν ἐπὶ ξύλου· καὶ πᾶς ὅστις δαγκασθῇ, καὶ ἐμβλέψῃ εἰς αὐτόν, θέλει ζήσει. Καὶ ἔκαμεν ὁ Μωϋσῆς ὄφιν χαλκοῦν, καὶ ἔβαλεν αὐτὸν ἐπὶ ξύλου· καὶ ἐὰν ὄφις ἐδάγκανέ τινα, ἐμβλέπων οὗτος τὸν ὄφιν τὸν χαλκοῦν, ἔζη».

Παράβαλε ταῦτα μὲ ὅσα λέγει αὐτὸς ὁ Χριστὸς εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, Κεφάλαιον Γ'. στίχ. 13 καὶ ἑρεξῆς.

Καὶ ἀνέγνωμεν τὰ ἑξῆς :

— «Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ Καὶ καθὼς Μωσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου· ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς Αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον».

Ὅπου ὁ Ῥαββῖνος Σεμουὲλ ἐνθαρρύνεται περὶ τῆς σωτηρίας του καὶ ὁμολογεῖ Μεσσίαν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

— Ὥστε, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, ἀφοῦ ὅλον τὸν κόσμον ὁ Θεὸς ἠγάπησε, καὶ ἡμᾶς ἠγάπησε, καὶ δι' ἡμᾶς τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἄρα δὲν θέλομεν ἀπολεσθῆ....

— Ἐὰν πιστεύωμεν εἰς Αὐτόν· εἶπον· αὐτὸς εἶναι ὁ ὅρος τῆς σωτηρίας, ἐὰν πιστεύωμεν, ἐὰν ἔχωμεν ζῶσαν καὶ ἀληθινὴν πίστιν πρὸς Αὐτόν, δὲν θέλομεν ἀπολεσθῆ.

— Ἀλλ' ἐγώ, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, ἔζησα μέχρι τοῦδε ἐν τῇ ἀπιστίᾳ, ἐν τῇ περιφρονήσει τῶν θείων, καταδιώκων τὸν Χριστόν, περιφρονῶν τὸ Εὐαγγέλιον, ὑποκρινόμενος τὸν Ἰουδαῖον χάριν τῶν

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κοσμικῶν μου συμφερόντων, ἀλλὰ μὴ πιστεύων εἰς τὰς Ἁγίας Γραφάς, ὢν Ῥαββῖνος, ἀλλ' ἄπιστος καὶ ἀκόλαστος Ῥαββῖνος, μεταχειριζόμενος τὰ ἱερὰ διὰ τοὺς ἀκολάστους καὶ αἰσχροκερδεῖς σκοπούς μου... εἶναι ; ὑπάρχει δι' ἐμὲ σωτηρία ; Τί λέγεις, ἀδελφὲ Σεμουέλ, θέλω σωθῆ καὶ ἐγώ ;

— Ἀνάγνωθι, τῷ εἶπον, τὸν 18ον στίχον τοῦ αὐτοῦ Γ'. Κεφαλαίου, ὅπερ πρὸ ὀλίγου ἀνεγίνωσκες, καὶ αὐτὸ θὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἐρώτησίν σου.

Καὶ ἀνέγνω :

— «Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' Αὐτοῦ. Ὁ πιστεύων εἰς Αὐτὸν οὐ κρίνεται. Ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα». Ἀμφιβάλλεις ἀκόμη, Σεμουέλ, ὅτι θὰ σωθῇς ;

— Ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι ὡς ἐμέ, καὶ ἐσώθησαν ;

— Ἄνοιξον τὴν Α'. πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου, Κεφ. Α'. ἀπὸ τοῦ στίχου 12.

Καὶ ἀνέγνωμεν ἀμφότεροι μὲ μεγάλην παρηγορίαν καὶ ἐλπίδα τὰ ἑξῆς :

— «Καὶ χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πιστόν με ἡγήσατο, θέμενος εἰς διακονίαν τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν· ἀλλ' ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ, ὑπερεπλεόνασε δὲ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ἵνα ἐν ἐμοὶ πρώτῳ ἐνδείξηται Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ' Αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον». Θέλεις καὶ ἄλλην μαρτυρίαν, Σεμουέλ ;

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Σεμουὲλ δὲν ὡμίλει, ἀλλὰ μὲ παρετήρει χύνων δάκρυα χαρᾶς.

— Ἰδού ! τῷ εἶπον. Ἄκουσον τὴν ἀπόκρισιν, ἣν ἔδωκαν ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σιλας πρὸς τὸν δεσμοφύλακα τῶν Φιλίππων. Αὐτὸς ἠρώτησε : «Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν, ἵνα σωθῶ ; — Καὶ ἐκεῖνοι τῷ εἶπον : «Πίστευσον ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ σωθήσει σὺ καὶ ὁ οἶκός σου» (1).

— Ἀρκεῖ, ἀδελφὲ Ἰσαάκ, ἀρκεῖ, εἶπεν ὁ Σεμουέλ. Δὲν χρειάζονται ἄλλαι ἀποδείξεις, ὅτι ἦλθεν ὁ Μασσίαχ. Τὸ μαρτυρεῖ ἡ καρδία μου ταύτην τὴν στιγμήν. Δὲν χρειάζονται ἄλλαι μαρτυρίαι ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὃν οἱ Χριστιανοὶ λατρεύουσιν ὡς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τοῦ ζῶντος, ὡς τὸν Ἐλ-Γκιμπόρ, ὡς τὸν Ἐμμανουὲλ, εἶναι αὐτὸς ὁ ἀληθὴς Μασσίαχ, τὸν ὁποῖον ματαίως περιμένει τὸ ἄπιστον ἔθνος ἡμῶν. Ἐγὼ πιστεύω καὶ ὁμολογῶ, ὅτι Αὐτὸς εἶναι ὁ Σωτήρ μου, ὁ Χριστός μου, ὁ Μασσίαχ μου, τὸν ὁποῖον τοσαῦτα ἔτη παρεγνώρισα. Εἶμαι Χριστιανός ! Θὰ ζήσω Χριστιανός ! Θὰ ἀποθάνω Χριστιανός !

— Ὦ ! Σὲ εὐχαριστῶ Θεέ μου ! ἀνέκραξε. Σὲ εὐχαριστῶ, διότι ἤνοιξας τοὺς πρὶν ἐσκοτισμένους ὀφθαλμούς μου ! Θὰ κηρύξω τὴν ἀλήθειάν Σου εἰς πάντας καὶ πανταχοῦ...

Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψω τὴν χαρὰν τοῦ ἀδελφοῦ Σεμουέλ. Ἔκλαιεν ἐξ ὑπερβολικῆς χαρᾶς. Κατεφίλει τὰς χεῖράς μου. Μὲ ὠνόμαζε σωτῆρά του, διότι ἐγενόμην αἰτία νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐν ἑνὶ λόγῳ, Νικόλαε, ἐπράττετε τὰ αὐτά, ἐδείκνυε τὴν αὐτὴν χαρὰν διὰ τὴν σωτηρίαν του, ἣν ἐγὼ ἐν Κορίνθῳ, ὅτε διὰ σοῦ ἐγνώρισα τὴν ἀλήθειαν.

Δύο ῥαββῖνοι Χριστιανοὶ συσκεπτόμενοι νὰ κηρύξουν τὸν Χριστὸν εἰς τὸ ἔθνος των.

Προσπαθῶ τώρα λεπτομερῶς νὰ διδάξω τὸν ἀδελφὸν Σεμουὲλ τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου.

---

(1) Πράξ. ΙΣΤ. 30, 31.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Διερχόμεθα δμοῦ τὴν Μπερὶθ Χαδεσά, τὴν Καινὴν Διαθήκην ἑβραϊστὶ καὶ ἑλληνιστί.

Τώρα κατανοοῦμεν αὐτήν.

Χθὲς πορευθεὶς εἰς τὰ Ἑλληνικὰ βιβλιοπωλεῖα τοῦ Γαλατᾶ, ἠγόρασα τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, κυρίως τὰς ὁμιλίας τοῦ ἁγίου τούτου Πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια καὶ εἰς τὰς ἐπιστολάς.

Ὀλίγον διήλθομεν ἐκ τοῦ Χρυσοστόμου.

Πλὴν τί ὕψος εἶναι ἐκεῖνο, εἰς ὃ φθάνει ὁ ἅγιος ἐκεῖνος ἱεράρχης! Νομίζει τις, ὅτι εἶναι Παῦλος ἄλλης ἐποχῆς!

Ὁ Σεμουέλ, πλήρης χαρᾶς, καταγινόμενος εἰς τὴν προσευχὴν καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς Καινῆς Διαθήκης, πολλάκις μὲ ἠρώτησε περὶ σοῦ, ἀδελφὲ Νικόλαε.

Ἤδη, ὅτε ἐν μεγίστῃ λεπτομερείᾳ σοι γράφω τὰ κατὰ τὸν ἀδελφὸν Σεμουέλ, μὲ παρακαλεῖ, ἐπαναλαμβάνων πολλάκις τὴν παράκλησίν του, ἵνα σοι γράψω τοὺς ἀδελφικούς χαιρετισμούς του.

Τι σκοπεύομεν νὰ πράξωμεν;

Ὁ Κύριος θὰ μᾶς φωτίσῃ περὶ τούτου. Θέλετε δὲ τὸ μάθει δι' ἄλλης ἐπιστολῆς.

Τοῦτο μόνον. Εὐχαριστῶ ἀπειράκις τὸν Κύριον, διότι μοι ἔδωκεν ἀδελφὸν ἐν τῇ πίστει.

Δὲν εἶμαι μόνος! Εἴμεθα δύο Ῥαββῖνοι χριστιανοί.

Τὰ ἐνδύματά μας εἶναι Ῥαββινικά. Τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς Ἰουδαϊκόν.

Ἡ καρδία; ὅλη, ὅλη χριστιανική.

Τώρα σκεπτόμεθα μετὰ τοῦ Σεμουέλ, τίνι τρόπῳ θὰ δυνηθῶμεν ἀσφαλέστερον καὶ λυσιτελέστερον νὰ κηρύξωμεν τὸν Χριστὸν εἰς τὸ Ἔθνος μας, καὶ κυρίως ἐδῶ εἰς τὴν ἐνορίαν μας.

Ὁ Σεμουὲλ ἔχει τὴν ἰδέαν νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς εἷς ἐν ἐκ τῶν ἀκολούθων Σαββάτων νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸ ΝΓ'. Κεφάλ. τοῦ Ἡσαΐου διαλογικῶς, καὶ ἐπὶ τέλους νὰ παρουσιάσῃ ἑαυτὸν χριστιανόν, ὧν βέβαιος, ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν ἐνοριτῶν μας θὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν, ἀφοῦ καὶ ἐγώ, ὡς εἰκός, θὰ συμφωνήσω μετ' αὐτοῦ.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δὲν εὑρίσκω κακὴν τὴν ἰδέαν του. Ἀλλὰ πρότερον θὰ προσευχηθῶμεν, καὶ ὁ Κύριος θὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τὸ πρέπον.

Χαῖρε ! ἀδελφὲ Νικόλαε. Εὔχου ὑπὲρ τῶν ἐν Χριστῷ υἱῶν σου Σεμουὲλ καὶ Ἰσαάκ. Τὰ σέβη μου, παρακαλῶ, εἰς τὴν οἰκογένειάν Σου. Τὰ φίλτατά σου ἀσπάζομαι.

Ὁ ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
Ἰσαὰκ Μ.»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΜΕΡΟΣ Δ'.

Πυρσὸς μέλλων νὰ καταυγάσῃ πολλούς.

Ταῦτα περιεῖχεν ἡ δευτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Ἰσαάκ.

Ἐπιστολὴ μεγάλη, ὀγκώδης, εἶδος βιβλιαρίου, εἶναι ἀληθές, ἀλλ' ἐπιστολὴ ἀναπτύσσουσα καὶ ἑρμηνεύουσα πολὺ σπουδαῖα πράγματα. Ὁ Ἰσαὰκ ἐκ τῆς δευτέρας ταύτης ἐπιστολῆς του καταφαίνεται ἀκριβὴς γνώστης ὄχι μόνον τῆς Παλαιᾶς, ἀλλὰ καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Καταφαίνεται κάτοχος ὄχι τοῦ γράμματος, ἀλλὰ πρὸ πάντων καὶ κυρίως τοῦ πνεύματος τῶν ἁγίων Γραφῶν.

Τί δὲν κάμνει ἡ εὐσέβεια!

Πόσα δὲν κατορθώνει ἡ εἰλικρινὴς καὶ ζῶσα πίστις!

Πιστεύσας μετ' ἐπισταμένην καὶ εἰλικρινῆ μελέτην καὶ ἔρευναν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ ἰδίως τῶν Προφητῶν, εὑρὼν τὸν θησαυρὸν τὸν κεκρυμμένον, ἐπιτυχὼν τὸν πολύτιμον μαργαρίτην, ὃν πρὸ ἐτῶν ἐζήτει, ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ κατενόησε πληρέστατα τὸ πνεῦμα αὐτῆς.

Ἀλλ' ἡ πίστις, ἡ θερμὴ πίστις, γεννᾷ τὴν θερμὴν καὶ εἰλικρινῆ ἀγάπην.

Ὁ Ἰσαὰκ κατέχων τὸν πολύτιμον μαργαρίτην, ἐπεθύμει διακαῶς, καὶ εἰργάζετο, ἵνα καταστήσῃ μετόχους αὐτοῦ ὅλον τὸν κόσμον.

Ἐπεθύμει νὰ διαδώσῃ τὴν ἀλήθειαν, νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν πίστιν, νὰ γενικεύσῃ τὴν εὐσέβειαν.

Καὶ πρῶτος καρπὸς τῆς ἀγάπης ταύτης, ἀλλὰ σπουδαῖος καρπός, ὑπῆρξεν ὁ Σεμουέλ.

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Σεμουὲλ κατέστη νῦν ἄλλος Ἰσαάκ.

Ἡ εὐτέβεια ἐδιπλασιάσθη, καὶ ἡ λαμπὰς οὕτως ἐγένετο πυρσός.

Καὶ ὁ πυρσὸς οὗτος ἔμελλε νὰ καταυγάσῃ, προώριστο νὰ φωτίσῃ πολλούς.

Καὶ ἐφώτισε.

Πῶς ;

Θὰ τὸ μάθωμεν καθ' ὅσον προχωροῦμεν εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν σπουδαίων ἀληθῶς γεγονότων, τὰ ὁποῖα συνέβησαν.

Ὅταν ὁ Θεὸς ἀνοίγῃ θύραν πίστεως, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ὑπάρξωσιν οἱ σῳζόμενοι (1).

Ὅταν ὁ Πατὴρ ἑλκύῃ, εἶναι μαγνήτης ἰσχυρότατος καὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ σκληροὶ ὄντες ὡς σίδηρος, ἕλκονται (2).

Νέα σιγὴ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ νέαι ἀνησυχίαι περὶ αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις πολὺς ἔκτοτε εἶχε παρέλθει χρόνος.

Ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς τοῦ Ἰσαὰκ σιγὴ πλέον.

Παρῆλθον μῆνες καὶ οὐδεμία εἴδησις περὶ τοῦ Ἰσαάκ.

Τοὺς μῆνας διεδέχθησαν ἔτη.

Οὐδεμία ἐπιστολή.

Ἐσκέφθην νὰ γράψω.

Ἠγνόουν ὅμως τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἰσαάκ.

Τί ἔπρεπε νὰ πράξω ;

Ἀνησύχουν. Καὶ δικαίως· ἐφοβούμην, μήπως ὁ Ἰουδαϊκὸς φανατισμὸς προσέθηκε νέον μάρτυρα εἰς τὸ ἐγκῶδες μαρτυρολόγιον τῆς Ἐκκλησίας.

— Εἰ «ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διωξουσιν», εἶπεν ὁ Κύριος (3). Καὶ «ἔρχεται ὥρα, ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξῃ λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ» (4).

---

(1) Πράξ. Β'. 47.

(2) Ἰωάν. ΣΤ'. 44.

(3) Ἰωάν. ΙΕ'. 20.

(4) Ἰωάν. ΙΣΤ'. 2.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ μὲ πόσην λύσσαν ;

Διότι «παραδώσει ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν. Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου».

Καὶ ἔπειτα ; Θὰ ἐπέλθῃ ἐξόντωσις τῶν μαρτύρων τῆς ἀληθείας; Θὰ καταστραφῇ ἡ ἀλήθεια ;

Ὄχι ! Μυριάκις ὄχι !

Μετὰ τὰς βασάνους ἡ σωτηρία. Μετὰ τὴν τρικυμίαν ἡ γαλήνη.

«Ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται».

Καὶ ἀληθῶς. Ἡ ἱστορία ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ ὑπομείναντες τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτύριον οὐ μόνον ἐσώθησαν, ἀλλὰ καὶ δοξασθέντες, ἐστεφανώθησαν μὲ τὸν ἀμάραντον τῆς δόξης στέφανον, καὶ ἀνευφημούμενοι γεραίρονται εἰς αἰῶνας αἰώνων ὑφ' ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

Τοιαύτην λοιπὸν ὑποψίαν εἶχον περὶ τοῦ Ἰσαάκ.

Ἀλλ' ἐκεῖνος, ὅστις ἐλύτρωσε τὸν Δανιὴλ ἐκ τῶν ὀδόντων τῶν λεόντων, τοὺς τρεῖς εὐσεβεῖς παῖδας ἐκ τοῦ φοβεροῦ πυρὸς τῆς ἑπταπλασίως καυθείσης καμίνου, τὸν Πέτρον ἐκ τῆς μανίας τοῦ ἀσεβοῦς Ἡρώδου καὶ τῆς μοχθηρᾶς προσδοκίας τῶν Ἰουδαίων· ναί ! Ἐκεῖνος ἐλύτρωσε καὶ τὸν Ἰσαὰκ τοῦ θανάτου.

Τοῦτο ἔμαθον ἔπειτα.

Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς οὐδὲν ἐγίνωσκον· ἐκυμαινόμην ἐν τῇ ἀβεβαιότητι, κατεβιβρωσκόμην ὑπὸ μυρίων ὑποψιῶν.

Τέλος ἐπληροφορήθην περὶ τοῦ Ἰσαὰκ παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἰσαὰκ οὐχὶ δι' ἐπιστολῆς.

Ἀπὸ στόματος αὐτοῦ ἤκουσα, καὶ ἐδόξασα τὸν Κύριον, ὅστις οἰκονομεῖ τὰ πράγματα, ὡς Αὐτὸς οἶδε, πρὸς τὸ συμφέρον τῆς εὐαγγελικῆς Αὐτοῦ ἀληθείας.

Καὶ ἰδοὺ πῶς συνέβησαν τὰ πράγματα :

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ταξείδιον εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Κατὰ τὰς διακοπὰς τῶν μαθημάτων τοῦ παρόντος ἔτους ἐπορεύθην δι' ὑποθέσεις μου εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐπεσκέφθην τὰς Ἰουδαϊκὰς συνοικίας, καὶ ἰδίως τὸν Μπαλατᾶν καὶ τὸ Χάσκιοϊ, ἐρευνῶν, ἐξετάζων, ἐρωτῶν ἐπιτηδείως νὰ μάθω περὶ τοῦ Ἰσαάκ. Πλὴν δυστυχῶς οὐδὲν ἠδυνήθην νὰ ἀνακαλύψω. Διηυθύνθην εἰς τὸ ὡραιότατον Πέραν, εἰς τὰ Ταταῦλα, εἰς τὸ Ἀρνούτ-κιοϊ, Καδήκιοϊ, Σκούταρι, καὶ ὅλα τὰ παρὰ τὸν Βόσπορον χωρία.

Οὐδέν· ἀπολύτως οὐδὲν περὶ τοῦ Ἰσαάκ.

Ἵνα ἀνακουφισθῶ ἐκ τῆς βαθυτάτης λύπης μου διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Ἰσαάκ, ἐπεθύμησα νὰ ἐπισκερθῶ τὴν ἐν τῇ Θεολογίᾳ καὶ Φιλοσοφίᾳ τροφόν μου Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης.

Ἐκ τοῦ Καρακιοϊ, ἐπέβην ἑνὸς τῶν Ἀτμοπλοίων τῆς ἑταιρείας Μαχσουσὲ ἢ Σιρκέτι-Χαϊριέ— δὲν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, — τὰ ὁποῖα βρίθουσι κόσμου ποικιλογλώσσου καὶ ποικιλοχρώμου.

Τοῦρκοι, Ἕλληνες, Ἀρμένιοι, Ἰουδαῖοι, Εὐρωπαῖοι συμφύρονται ἀναμίξ, ἀκούει δέ τις ὅλας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου.

Κεφαλόδεσμοι, καλυμμαύχια, πῖλοι Εὐρωπαϊκοί, φέσια ἐρυθρὰ μεταβάλλουσι τὸ ἀτμόπλοιον εἰς ἀνθῶνα ποικιλόχρωμον. Εἴδομεν τὴν νῆσον Πρώτην, τὴν Ἀντιγόνην, καὶ τέλος ἀπεβιβάσθην εἰς τὴν προσφιλῆ μου Χάλκην.

Ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης μετὰ εἴκοσιν ἔτη. Ἀναμνήσεις. Ἠλίας Τανταλίδης, Ἀλέξανδρος Χαντζερῆς, Γρηγόριος Φωτεινός.

Ὁποῖαι ἀναμνήσεις μετὰ εἴκοσι καὶ πέντε ὁλόκληρα ἔτη!

Ἐπανεῖδον τὴν Θεολογικὴν Σχολήν, ἐν ᾗ διῆλθον ἀρκετὰ ἔτη τῆς νεότητός μου σπουδάζων τὴν Θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν, τὴν Ἑλληνικήν, Λατινικήν, Γαλλικήν, Σλαβωνικήν, Ῥωσσικήν, Τουρκικὴν καὶ Ἑβραϊκὴν φιλολογίαν.

Ὀλίγοι τῶν ποτὲ καθηγητῶν μου ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς ζῶσι.

Ποῦ εἶσαι γηραιέ, πλὴν εὔθυμε, Ἠλία Τανταλίδη, ὅστις τυφλὸς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φεῦ ! ἐδίδασκες ἡμᾶς ἀπὸ μνήμης, τὴν Ῥητορικήν, τὴν Μήδειαν τοῦ Εὐριπίδου, καὶ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου ; Τοῦ Ὁμήρου, μὲ τὸν ὁποῖον καθ' ὅλα ἦσο ὅμοιος, κατὰ τὸν νεώτερον ποιητήν ;

Ὅμοιος μ' ἐσένα ἦτο κι' ἕνας ψάλτης παλαιός,
Ἀηδὼν τοῦ Ἑλικῶνος, τῆς Ποιήσεως θεός·
Πλὴν πτωχὸς καὶ τυφλωμένος
Ἐκελάδει ὁ καῦμένος !

Καὶ σύ, καὶ σὺ ἐκελάδεις, Ἠλία Τανταλίδη !

Ποσάκις, κατὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Τυφλοῦ ἔμελπες ψάλλων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ θρηνώδη τοῦ Τυφλοῦ τροπάρια, καὶ ἐκίνεις ἡμᾶς εἰς θρῆνον, καὶ προυκάλεις τὰ εἰλικρινῆ τῶν μαθητῶν σου δάκρυα ; Τὰ τροπάρια ἐκεῖνα, τὰ πλήρη πάθους καὶ ποιήσεως !

— « Ὁ τυφλὸς γεννηθεὶς ἐν τῷ ἰδίῳ λογισμῷ, ἔλεγεν : — « Ἆρα ἐγὼ δι' ἁμαρτίας γονέων ἐγεννήθην ἀόμματος ; Ἆρα ἐγὼ δι' ἀπιστίαν ἐθνῶν ἐγεννήθην εἰς ἔνδειξιν ; . . . Οὐ γὰρ εἶδον τὸν ἥλιον λάμποντα, οὐδὲ ἐν εἰκόνι τὸν ἐμὲ πλαστουργήσαντα !... Οὐχ ἱκανῶ τοῦ ἐρωτᾶν· Πότε νύξ ; πότε ἡμέρα ; Οὐκ εὐτονοῦσί μου οἱ ποδες τὰ τῶν λίθων συντρίμματα ... »

Καὶ ψάλλων συνεκίνεις, γηραιὲ Διδάσκαλε !

Ποῦ εἶσαι λοιπόν ;

Φεῦ ! Δέν σε εἶδον εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολήν !

Καὶ ἀκουσίως μου ἐπανέλαβον τοὺς ἑξῆς στίχους τοῦ θλιβεροῦ ὕμνου σου πρὸς τὸν Μάϊον :

« Ὦ πραγμάτων ἀλλοίως ἀλλοίων !
Ὦ τοῦ χρόνου σιδήρεον κράτος !
Ποῖος πρώην σ' ἀπήντων, καὶ ποῖον
Μ' ἀπαντᾷς, καὶ μὲ φεύγεις ἐσχάτως !

Ἔστωσαν ταῦτα εἰλικρινὲς ἐπιτύμβιον τοῦ σεπτοῦ σου τάφου, σεβαστὲ Διδάσκαλε Ἠλία Τανταλίδη ! Ἀλλὰ ποῦ εἶσαι καὶ σύ, σοφώτατε Καθηγητά, Ἀλέξανδρε Χαντζερῆ, ὅστις, Πλάτων ἀλη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὴς τὴν ἔκφρασιν καὶ τὰ ὑψηλὰ νοήματα, ἀνύψους ἡμᾶς εἰς τὰ θέρια τῆς ὑγιοῦς φιλοσοφίας δώματα, καὶ εἰσῆγες εἰς τὸ ἄδυτον ὐτῆς Ἱερόν ;

Φεῦ! Μόλις ἠκούσαμεν διδαχθέντες παρὰ σοῦ τὴν ἱστορίαν τῆς ιλοσοφίας, καὶ σε ἐθρηνήσαμεν θανόντα εἰς τὰς ἀγκάλας ἡμῶν! Ιετὰ σεβασμοῦ προσηυχήθην ἐπὶ τοῦ τάφου, ὅστις κοσμεῖ τὸν ερίβολον τῆς Σχολῆς.

Ποῦ εἶναι οἱ ποτὲ νεαροί συμμαθηταί μου ;

Φεῦ ! τοῦ πανδαμάτορος χρόνου.

Ὅλους κατέβαλον τὰ ἔτη καὶ ἐκύρτωσε τὸ γῆρας.

Ποῦ εἶναι ὁ γλυκὺς ἐκεῖνος Διευθυντής, ὁ Γρηγόριος ὁ Φωτεινός, μετὰ ταῦτα Ἐπίσκοπος Σιών ; Χῖος τὴν πατρίδα, πολυμαθέτατος κληρικός, δὲν διέψευσε τὸ τῆς παροιμίας.

Ἐγέλα καὶ ἐμειδία πάντοτε.

Πολλάκις κατ' αὐτὸ τὸ θρησκευτικὸν μάθημα ἀπομακρυνόμενος οῦ θέματος, διηγεῖτο φαιδρότατα ἀνέκδοτα, ψύχαγωγῶν, οὕτως ἰπεῖν, τοὺς μαθητάς.

Πλὴν ποῦ με παρέσυρεν ἡ πλάνος καὶ ὀνειροπόλος φαντασία !

Ἐλησμόνησα πρὸς ποῖον περιώδευον σκοπόν ;

Ὄχι, βεβαίως.

Ἐζήτουν πληροφορίας περὶ τοῦ Ἰσαάκ.

Εὗρον τοιαύτας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ, ἔνθα ἔμεινα δύο ἡμέρας υχών, Ἀβραμιαίας φιλοξενίας ;

Ὄχι, δυστυχῶς.

Εὗρον τοιαύτας ἐν τῇ Ἐμπορικῇ Σχολῇ, ἔνθα ἀναπαύονται διακεκριμένοι καὶ ἔξοχοι ἄνδρες τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας μας, Παναγιώτης Νικούσιος, μέγας Διερμηνεὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, ὁ Ἄνθιμος Μαζαράκης, ὁ Σταυρουπόλεως Κωνσταντῖνος Τυπάλδος καὶ ἄλλοι ;

Καὶ ἐκεῖ δυστυχῶς οὐδέν !

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Παρὰ τῷ ἀσκητῇ Γρηγεντίῳ.

Τέλος ἐπεσκέφθην καὶ τοὺς Ἀσκητὰς εἰς τὸ ἕτερον μέρος τῆς νήσου παρὰ τὸ Πασᾶ-Λιμάνι.

Παραδόξως εὗρον ἀκμάζοντα εἰσέτι τὸν γηραιὸν ἀσκητὴν Πάτερ-Γρηγέντιον.

Καίπερ ἀσκητής, καὶ ἐν νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις σχολάζων, εἶχεν ὁ εὐλογημένος πάχος ὑπερβολικόν, κοιλίαν παρεμφερῆ τῇ ὑδρογείῳ σφαίρᾳ, καὶ ἀκατάβλητον ῥώμην. Βεβαίως ἕνεκα τοῦ καθαροῦ ἀέρος τῆς ἐξοχῆς ἔνθα εἰσὶ τὰ ἀσκητήρια.

Ὁ ἀσκητὴς μ' ἐδέχθη εὐμενέστατα, παρακαλέσας νὰ μείνω τὴν ἑσπέραν ἐκείνην εἰς τὸ κελλίον του, διότι ἐπεθύμει, ἔλεγε, νὰ μὲ ἐρωτήσῃ πολλὰ περὶ τῆς Πατρίδος.

Δὲν ἐδυσκολεύθην νὰ μείνω, καὶ ἔπραξα καλῶς.

Ὁ ἀσκητής, πρὸς τιμήν μου βεβαίως, παρέθηκε τράπεζαν λουκούλειον ἀληθῶς. Πολλὰ εἴδη ἰχθύων, πολυειδῶς κεκαρυκευμένων, ἐκόσμουν αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ οἶνοι γλυκεῖς δὲν ἔλειπον.

Πολλὰ μετὰ τὸ δεῖπνον μὲ ἠρώτησε περὶ τῆς Πατρίδος ὁ ἀσκητής.

Ἐδάκρυσεν ὁ εὐλογημένος γέρων, ὅτε μετὰ πολλὰ ἄλλα τῷ εἶπον, ὅτι, ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐντίμων ἐξαιρέσεων, τὰ προσωπικὰ συμφέροντα ἐπικρατοῦσι, καὶ αὐτὰ ἐμποδίζουσι τὴν Πατρίδα νὰ προοδεύσῃ καὶ ἀκμάσῃ ἐσωτερικῶς καὶ εὐτυχήσῃ.

— Π' ἀνάθεμά τα! ἀνέκραξεν ὁ γέρων. Τὰ προσωπικὰ ἔβλαψαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν διήρεσαν εἰς πολυειδῆ τεμάχια. Τὰ προσωπικὰ χανδακώνουσι καὶ τὴν Πατρίδα. Π' ἀνάθεμά τα!

Μὲ ἠρώτησεν ἔπειτα τὸν σκοπὸν καὶ τὸ αἴτιον τοῦ ταξειδίου μου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τῷ ὡμίλησα περὶ τῶν ὑποθέσεών μου καὶ εἶτα ἀφηγήθην ἐν λεπτομερείᾳ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἰσαὰκ εἰς τὸν Χριστόν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ φαιδρότης τοῦ ἀσκητοῦ. Ὁ πατὴρ Ἰωάννης. Ἡ διὰ τὴν αὔριον ἔκπληξις.

Τότε εἶδον τὸν γέροντα φαιδρυνθέντα.

Καὶ μειδιάσας :

— Καὶ ζητεῖς λοιπόν, μὲ ἠρώτησε, τὸν Ῥαββῖνον Ἰσαάκ ;

— Ναί, τῷ εἶπον·

— Σεῖς λοιπὸν πρῶτος, ἠρώτησεν. εἰργάσθητε ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Ἰσαάκ ;

— Ὁ Κύριος, ἀπήντησά, ἐφώτισεν αὐτόν· ἐμὲ ἐξέλεξεν ἁπλῶς ὡς ὄργανον Αὐτοῦ, ἵνα ὁδηγήσω τὸν ἀδελφόν μου εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ γνωρίζετε λοιπόν, Πάτερ, τὸν Ῥαββῖνον Ἰσαάκ ; τὸν ἠρώτησα.

— Βεβαίως, εἶπεν. Ἀλλ' ὁ Ἰσαὰκ τώρα δὲν εἶναι Ῥαββῖνος, εἶναι χριστιανὸς ἱερεύς, καὶ ὀνομάζεται πατὴρ Ἰωάννης. . . .

— Ποῦ εὑρίσκεται λοιπόν ; ἠρώτησα, δραξάμενος τῆς δεξιᾶς τοῦ γέροντος.

— Μὴ βιάζεσαι, παιδί μου, μοὶ εἶπεν. Ἀπόψε οὐδὲν θὰ μάθητε. Δὲν θὰ σᾶς εἴπω ποῦ εὑρίσκεται ὁ Ῥαββῖνος Ἰσαάκ, ἢ μᾶλλον ὁ πατὴρ Ἰωάννης, εἰς ὃν ὁ Πατριάρχης ἔδωκε καὶ τὸ ἐπώνυμον Χρυσόστομος.

— Καὶ διατί, ἠρώτησα, διατί δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μάθω ἀπόψε ποῦ εὑρίσκεται ὁ φίλος μου Ἰσαάκ ;

— Διότι, εἶπεν ὁ γέρων μειδιάσας παιδικὸν μειδίαμα, διότι θέλω νά σοι παρασκευάσω μίαν ἔκπληξιν . . . μίαν— πῶς τὸ λέγετε σεῖς οἱ γαλλίζοντες ; — μίαν sourprise, ἀφοῦ εἶσαι τόσον ἀνυπόμονος νὰ εὕρῃς τὸν Ἰσαάκ.

— Ναί, τῷ εἶπον· ἀλλὰ σκέφθητι, πάτερ, ὅτι αὐτὴ ἡ sourprise θὰ ἦναι σκληρὰ δοκιμασία δι' ἐμέ. Ἡ νὺξ αὕτη θά μοι φανῇ ὁλόκληρος αἰών.

— Τώρα, μοὶ εἶπεν, ἀδύνατον νὰ εὕρῃς τὸν Ἰσαάκ, διότι εἶναι νύξ, καὶ ἀτμόπλοιον δὲν ὑπάρχει, διὰ νὰ πλεύσῃς ἐκεῖ, ὅπου εὑρί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σκεται. Ἔχε ὑπομονήν, καὶ αὔριον θὰ ἀναχωρήσωμεν, διὰ νὰ τ
εὕρωμεν.

— Αὔριον ; ἀνέκραξα· εἶναι ἀληθές ;

— Ἀληθέστατον, εἶπεν ὁ γέρων, καὶ ἠγέρθη.

Ἦτο ἤδη μεσονύκτιον.

Ἤρξατο ἤδη ἡ προσευχή.

Μετὰ τὸ ἀπόδειπνον, ὅπερ ὁ γέρων ἀπήγγειλε μετὰ μεγίστ
κατανύξεως καὶ εὐλαβείας, μὲ ὡδήγησεν εἰς τὸ κελλίον μου.

Ἦτο στενότατον δωμάτιον ἔχον μικρὰν κλίνην, μικρὰν τράπεζ
πλήρη θρησκευτικῶν βιβλίων. Οἱ τοῖχοι ἐκοσμοῦντο δι' εἰκόν
ἁγίων, ἰδίως ἐρημιτῶν καὶ ἀσκητῶν.

Κομβολόγια καὶ κομβοσχοίνια ἐκρέμαντο εἰς τοὺς τοίχους.

Τὸ ὄνειρον. Ψαλμῳδία καθ' ὕπνους. Ἡ ῥοδίζουσα αὐγή.

Ἐκοιμήθην ἡσύχως ἀναμένων τὴν πρωΐαν, ὅτε ἤλπιζον, ἢ μᾶ
λον ἤμην βέβαιος, ὅτι θὰ ἔβλεπον τὸν Ἰσαάκ, διότι ἦτο ἀδύνατ
νά με ἠπάτα ὁ γέρων ἀσκητής.

Κοιμηθείς, εἶδον ὄνειρον.

Μετὰ πάροδον τοσούτων ἐτῶν τὸν ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη.

Τόσην ἐντύπωσίν μοι προὐξένησε !

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἦ
κατάφωτον.

Πολυέλαιοι ὁλόχρυσοι ἠκτινοβόλουν.

Μουσικὴ θεία, κατανυκτική, μελῳδική, ἐνθουσιώδης συνεκί
τὰς ψυχάς.

Θυμιάματα εὐώδη ἐπλήρουν τὴν ἀτμόσφαιραν. Ἐλειτούργει
Χριστός.

Αὐτὸς ὁ Χριστός.

Ἐφόρει Πατριαρχικὴν στολήν, ὁλόχρυσον μίτραν ἀδαμαντοκό
λητον.

Στέφανος ἀστεροειδὴς ἐκόσμει τὴν κεφαλὴν Αὐτοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πληθὺς ἱερέων καὶ διακόνων ὑπηρέτει Αὐτόν.

Μοὶ ἐφάνη τότε, ὅτι εἶδον τὸν Χριστὸν ἱστάμενον εἰς τὴν ὡραίαν Πύλην.

Δύο διάκονοι ἐκράτουν ἀνοικτὴν μεγίστην χρυσῆν βίβλον.

Ἦτο τὸ Εὐαγγέλιον.

Μοὶ ἐφάνη δὲ τότε, ὅτι ἤκουσα εὐδιακρίτως ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Κυρίου τοὺς ἑξῆς λόγους τῆς Καινῆς Διαθήκης :

«Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκαντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. Καὶ ἰδού, ἐγὼ μεθ᾽ ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἀμήν».

Μοὶ ἐφάνη δὲ τότε, ὅτι κατεῖχον τὴν θέσιν τοῦ δεξιοῦ ψάλτου.

Καὶ ἤρχισα γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ ψάλλων τὸ :

—«Δόξα Σοι, Κύριε, δόξα Σοι ! »

Ἐνόμιζον δέ, ὅτι πλησίον μου ἦτο ὁ Ἰσαάκ, φορῶν εἰσέτι τὴν Ῥαββινικὴν στολήν, καὶ ψάλλων μετ᾽ ἐμοῦ τό :

—«Δόξα Σοι Κύριε, δόξα σοι ! »

—Εὐλογημένε! ὡραίαν φωνὴν ἔχεις, ἀλλά με ἐξύπνησες καὶ εἶναι ἀκόμη πρωΐ . . . .

Διέκρινα τὴν φωνὴν τοῦ ἀσκητοῦ Γρηγεντίου.

Πράγματι· αἱ φωναί μου τὸν εἶχον ἐξυπνήσει.

Τὸ δωμάτιόν μου καὶ τὸ ἰδικόν του μόνον διὰ λεπτῆς σανίδος ἐχωρίζοντο.

Ἐξύπνισα.

Ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἀκτῖνες φωτὸς εἰσήρχοντο διὰ τῶν σχισμάδων τῶν τοίχων.

Ἐρρόδιζεν ἤδη ἡ αὐγή.

Ὕμνος καλλικελάδων πτηνῶν ἀνεπέμπετο ἐκ τῶν δένδρων πρὸς τὸν Ὕψιστον Πατέρα τῆς ζωῆς.

Αὔρα δροσερὰ καὶ ζωογόνος πνέουσα, ἔσειεν ἐλαφρῶς τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων.

Ἐξῆλθον τοῦ κελλίου, καὶ εὗρον τὸν ἀσκητὴν νιπτόμενον.

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

—Εὐλογημένε ! μοὶ εἶπεν. Ἀπὸ τὸ μεσονύκτιον ἤρχισες τὴν ψαλμῳδίαν. Τί φωναὶ ἦσαν ἐκεῖναι ; Μολονότι δὲν ἦτο δυσάρεστος ἡ ψαλμῳδία. Τὸ «Δόξα σοι, Κύριε» ἐκεῖνο εἰς ἦχον Τέταρτον ἦτο θαυμάσιον . . . .

—Ὄνειρον ἔβλεπον ,τῷ εἶπον. Ἦτο ψαλμῳδία καθ' ὕπνους, ἡ ὁποία καὶ ἐμὲ δυστυχῶς ἐξύπνισε, διότι ἐπεθύμουν ἀκόμη νὰ κοιμηθῶ . . . .

—Καὶ τί ὄνειρον ἔβλεπες ;

Τῷ διηγήθην τότε ἐν λεπτομερείᾳ τὸ ὄνειρόν μου, μὴ παραλιπών, ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου ἦσαν εἰσέτι ἔναυλοι εἰς τὰς ἀκοάς μου.

— Ἀποτέλεσμα, εἶπεν ὁ γέρων, ἀποτέλεσμα τῶν σκέψεών σου, καὶ τῆς μεγάλης ἐπιθυμίας σου νὰ ἴδῃς τὸν Ἰσαάκ.

Ὅπου ὑπάρχει ὁ Ἰσαάκ.

— Ἐπὶ τέλους θὰ τὸν ἴδω ; ἠρώτησα.

— Βεβαιότατα, εἶπεν. Ἰδού, τὸ ἀτμόπλοιον εἶναι εἰς τὴν Πρίγκηπον. Μετ' ὀλίγον θὰ διέλθῃ ἐκ Χάλκης. Ἑτοιμάσθητι· θ' ἀναχωρήσωμεν. . . .

— Διὰ ποῦ, παρακαλῶ, πάτερ ;

— Αὐτὸ θὰ τὸ μάθῃς, ὅταν θὰ φθάσωμεν ἐκεῖ. Μὴ λησμόνει, ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἶναι ἡ ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Παναγίας Παρθένου.

Πράγματι· ἦτο τότε ἡ 10 Αὐγούστου.

— Καὶ πρὸς τί νὰ ἐνθυμῶμαι τοῦτο ; ἠρώτησα.

— Διότι θὰ παρευρεθῶμεν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὑπάρχει ὁ Ἰσαάκ.

— Ἐμπρὸς λοιπόν, εἶπον. Ἂς ὑπάγωμεν.

Τὸ ἀτμόπλοιον προσήγγιζεν ἤδη εἰς τὴν προκυμαίαν τῆς Χάλκης, παρὰ τὴν Ναυτικὴν Σχολήν.

Ἐφθάσαμεν ἐγκαίρως, καὶ ἐπέβημεν τοῦ ἀτμοπλοίου.

Ἤμην λίαν περίεργος νὰ ἴδω, εἰς ποῖον μέρος ἐμέλλομεν νὰ ἀποβιβασθῶμεν.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δὲν ἐβράδυνα νὰ τὸ μάθω.

Μετὰ πλοῦν ὥρας περίπου καὶ ἡμισείας ἐφθάσαμεν εἰς τὴν προκυμαίαν τοῦ Γαλατᾶ, τὸ Καράκιοϊ.

— Θὰ ἐξέλθωμεν ἐδῶ, εἶπεν ὁ γέρων Ἀσκητής.

— Ποῦ ἐδῶ ; ἠρώτησα.

— Ἐδῶ, εἰς τὴν προκυμαίαν τοῦ Γαλατᾶ.

— Καὶ διατί ἐδῶ, παρακαλῶ ;

— Διότι ἀπ' ἐδῶ θὰ ὑπάγωμεν ἐκεῖ, ὅπου εἶναι ὁ Ἰσαάκ.

— Εἶναι τοῦτο ἀληθές ; ἠρώτησα.

— Οἱ Ἀσκηταὶ δὲν ψεύδονται, εἶπεν.

Ἀπεβιβάσθημεν εἰς τὴν προκυμαίαν τοῦ Γαλατᾶ. Ἐκεῖθεν ἐπέβημεν Αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου, διήλθομεν τὸν Βόσπορον, ἀπεβιβάσθημεν εἰς τὴν Βραΐλαν, καὶ σιδηροδρομικῶς ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον τῆς Ῥουμανίας. Ἀνεπαύθημεν εἰς ἓν ἐκ τῶν Ξενοδοχείων, καὶ τὴν πρωΐαν τῆς 15ης Αὐγούστου ὁ Ἀσκητὴς μὲ ὡδήγει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἰσαάκ.

Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἰσαάκ.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἰσαὰκ ἦτο 3 περίπου ὥρας μακρὰν τοῦ Βουκουρεστίου, ἐπὶ τῆς ὡραίας θέσεως τῆς κωμοπόλεως Ο'.

Ἄνδρες, παιδιά, γυναῖκες, πρὸ πάντων γυναῖκες, μὲ κηροὺς καὶ λαμπάδας εἰς τὰς χεῖρας εἰσήρχοντο ἐντὸς μεγάλου περιβόλου.

Ἄνωθεν τοῦ περιβόλου διέκρινα τροῦλλον καὶ Σταυρόν.

— Ἐκεῖ πορευόμεθα, μοὶ εἶπεν ὁ Ἀσκητὴς δείξας τὴν Ἐκκλησίαν. Εἶναι ἡ Ἐκκλησία τῆς Παναγίας.

Καὶ ἐποίησε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ὁ γέρων ἀσκητής, ψιθυρίσας :

— «Θεοτόκε Παρθένε, χαῖρε κεχαριτωμένη Μαρία κτλ.».

Εἰσήλθομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Προσεκυνήσαμεν, καὶ κατελάβομεν θέσιν τινά.

Ἀλλὰ τότε—ὦ πόσην ἐντύπωσίν μοι προὐξένησεν! ἀκόμη τὸ ἐνθυμοῦμαι—τότε οἱ μὲν ὀφθαλμοί μου εἶδόν τι παράδοξον, τὰ δὲ ὦτά μου ἤκουσάν τι ἀνήκουστον!

Ἡ Ἐκκλησία ἐκείνη εἶχεν ἰδιάζοντά τινα τύπον μὴ ὑπάρχοντα εἰς τὰς ἄλλας Ὀρθοδόξους Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας.

Ἄνωθεν τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λεγομένου Τέμπλου, ὑπῆρχον μεγάλα ἑβραϊκὰ γράμματα, τὰ ἑξῆς :

Γεσοὺς ὰ Μισοΐιχ Νιτζρὲθ Μαλχέγι Γεχουδὰ

Κάτωθεν τὰ ἑλληνικά :

Ἰησοῦς Ναζωραῖος, Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.

Καὶ κάτωθεν τῶν ἑλληνικῶν τὰ λατινικά :

Jesus Nazarênus, Rex Judaeorum.

Κύκλωθεν τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρχον ἑβραΐστὶ καὶ ἑλληνιστὶ τὰ ἑξῆς ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου (Α'. 46) :

«Ὃν ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ Προφῆται εὑρήκαμεν Ἰησοῦν».

Ἐκτὸς τῶν εἰκόνων ἄλλων Ἁγίων ὑπῆρχον καὶ αἱ εἰκόνες τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαάκ, τοῦ Ἰακώβ, τοῦ Δαβὶδ καὶ ὅλων τῶν Προφητῶν.

Ἐπὶ τῆς εἰκόνος τῆς Παρθένου Μαρίας ὑπῆρχον μεγάλα ἑβραϊκὰ γράμματα, τὰ ἑξῆς :

«Ἀλμὰ, ἀσὲρ χαζὰ Γεσάγια».

Δηλαδή :

«Ἡ Παρθένος, ἣν εἶδεν Ἡσαΐας».

Ταῦτα βεβαίως ἦσαν ὅλως ἀσυνήθη εἰς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν.

Ἐνῷ διετέλουν ἐν μεγίστῃ ἀπορίᾳ περὶ τούτου, διότι αἱ μὲν εἰκόνες καὶ ὁ Σταυρὸς μ' ἐβεβαίουν ὅτι εὑρισκόμην ἐντὸς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἀσύνηθες ὅμως τῶν ἑβραϊκῶν ἐπιγραφῶν μοι ἀνεπόλει τὰς ἑβραϊκὰς Συναγωγάς, παρετήρησα τὸν γέροντα ἀσκητήν, ὅστις ἐννοήσας τὴν ἀπορίαν μου καὶ παρακολουθῶν τὰς κινήσεις μου, ἐμειδία.

Τὰ βλέμματά μας συνηντήθησαν τότε, καὶ ἵνα με ἐξαγάγῃ τῆς ἀπορίας, μοὶ ἔδειξε διὰ τοῦ δακτύλου τὴν ὀροφὴν τοῦ Ναοῦ.

Ὕψωσα τὴν κεφαλὴν καὶ ἀνέγνων τὰ ἑξῆς μεγάλα ἑλληνικὰ γράμματα :

Ψηφιοποίηση Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Η ΕΞ ΙΟΥΔΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ.

Ἐνόμισα, ὅτι μετηνέχθην εἰς τοὺς Ἀποστολικοὺς χρόνους, καθ' οὓς ὑπῆρχον ἐξ Ἰουδαίων Ἐκκλησίαι καὶ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαι.

—Τί σημαίνουσι ταῦτα ; ἠρώτησα. Μήπως ὀνειρεύομαι ;

—Ὄχι, παιδί μου, μοὶ εἶπεν ὁ Ἀσκητής. Δὲν ὀνειρεύομαι. Ἰδὲ τί φορέματα φέρουσιν οἱ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ Χριστιανοί.

Τότε παρετήρησα.

Ἐφόρουν ὅλοι τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔνδυμα· τὸ ἔνδυμα, ὅπερ φέρουσι συνήθως οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Ἀνατολῆς.

—Παράδοξον ! ἀνεφώνησα. Διὰ τὸ θέαμα τοῦτο, Πάτερ Γρηγέντιε, ἔπρεπε νὰ μὲ προειδοποιήσῃς, διότι ἐπὶ τέλους φοβοῦμαι, μή πάθω τι . . .

Ἡ λειτουργία. Ἡ ἀναγνώρισις καὶ ὁ ἐναγκαλισμός. Ὁ Ἰσαὰκ Χριστιανὸς Ἱερεύς. Ὁ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος λόγος του. Ποτέ ! Ποτέ !

Ἀλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐξῆλθε τῆς ὡραίας Πύλης νεαρὸς Διάκονος, καὶ ἔστη πρὸ αὐτῆς.

Ὅλοι οἱ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ ἐγονυπέτησαν.

Ὁ Διάκονος διὰ φωνῆς μελῳδικῆς, ἀλλὰ μετεχούσης ἑβραϊκῆς χροιᾶς ἔμελψεν, εἰπών :

«Εὐλόγησον, Δέσποτα !»

Τότε ὁ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ Βήματος καὶ πρὸ τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἱστάμενος ἱερεὺς ἠκούσθη λέγων ἑβραϊστί :

«Μπαροὶχ αἰτὰ Ἐλοχένου κτλ.

Καὶ ἐπανέλαβεν ἑλληνιστί :

«Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων !»

Ἀλλ' ὦ χαρά ! Ἀνεγνώρισα τὴν φωνὴν τοῦ Ἰσαάκ.

—Ὁ ἱερεὺς εἶναι ὁ Ἰσαάκ ; ἠρώτησα τὸν Ἀσκητήν.

—Ναί ! μοὶ εἶπεν ὁ γέρων.

Ὦ ! ποῖα αἰσθήματα κατεκυρίευσαν τότε τὴν καρδίαν μου !

Ὁ πρώην Ῥαββῖνος ἦτο ἤδη χριστιανὸς Ἱερεύς.

Ὁ ποτὲ φανατικὸς χριστιανομάχος ἦτο τώρα λάτρης καὶ ὑπηρέτης τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας.

Τότε ἀνεφώνησα μετὰ τοῦ ἠγαπημένου μαθητοῦ Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ :

—Ἀληθῶς, «Αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἡ νικήσασα τὸν κόσμον, ἡ Πίστις ἡμῶν». (Α'. Ἰωάν. Ε'. 4).

Ὅλοι οἱ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ ἵσταντο ἀκίνητοι, ἔχοντες τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν ἱερέα ἀτενίζοντες.

Μεγίστη προσοχὴ καὶ εὐλάβεια, θερμοτάτη καὶ εἰλικρινὴς πίστις ἐχαρακτήριζεν αὐτούς.

Ἡ Ἀκολουθία καὶ ἡ λειτουργία διεξήχθησαν κανονικώτατα.

Ἡ Μουσικὴ ἦτο μὲν Βυζαντική, ἀλλὰ μετεῖχεν ἑβραϊκοῦ τινος ὕφους καὶ ῥυθμοῦ ἰδιάζοντος εἰς τὴν ψαλμῳδίαν τῶν Συναγωγῶν.

Ὅπως εἰς ὅλας τὰς ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, ὑπῆρχον δύο χοροὶ ψαλτῶν, ὁ δεξιὸς καὶ ὁ ἀριστερός.

Ἡ διαφορὰ ὅμως συνίστατο εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν δεξιὸς χορὸς ἔψαλλε πάντοτε ἑβραϊστί, ὁ δὲ ἀριστερὸς ἑλληνιστί.

Ὁ Διάκονος εἶπεν ἑβραϊστὶ τὸ Εὐαγγέλιον.

Ὁ Ἱερεὺς ἐπανέλαβε τὸ αὐτὸ ἑλληνιστί.

Ἐνῶ δὲ ὁ δεξιὸς χορὸς ἔψαλλεν ἑβραϊστί :

— Καβὼδ ἀτά, Ἀδοναγί, καβὼδ ἀτά.

Δηλαδή :

— «Δόξα σοι, Κύριε, δόξα Σοι !»

Εἶδον τὸν Ἰσαάκ, ἢ παπᾶ Ἰωάννην Χρυσόστομον, ὅπως τώρα ὠνομάζετο, ἐξελθόντα τῆς ὡραίας Πύλης, καὶ πορευόμενον εἰς τὸν Ἄμβωνα.

Διερχόμενος πλησίον μου, μόλις μὲ εἶδε.

— Νικόλαε ! ἀνέκραξεν, ἀδελφὲ Νικόλαε !

Καί με ἐνηγκαλίσθη.

Ὅλων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐστράφησαν πρὸς ἡμᾶς.

Τοῦ ἡσπάσθην τὴν δεξιάν.

Δημοτική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁμολογῶ, ὅτι οὐδέποτε ἠσπάσθην δεξιὰν ἱερέως μετὰ μεγαλητέρου σεβασμοῦ,

Καὶ διατί ;

Διότι ὁ Ἰσαὰκ ἦτο κατὰ πεποίθησιν χριστιανός.

Οἱ ἄλλοι ἐγεννήθησαν χριστιανοί,καὶ,ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶναι κατὰ συνήθειαν χριστιανοί. Πολλοὶ ἐγένοντο ἱερεῖς χάριν κοσμικῶν καὶ ἥκιστα χριστιανικῶν σκοπῶν.

Ἀπαίδευτοι καὶ ἀμαθεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀγνοοῦντες τὰ δόγματα καὶ τὸ ἠθικὸν κάλλος καὶ ὕψος τῆς θρησκείας, ἧς ἐτόλμησαν νὰ γείνωσι διδάσκαλοι καὶ λειτουργοί, δὲν ἐκπληροῦσι τὸν προορισμὸν αὐτῶν.

Ἀλλ' ὁ Ἰσαὰκ δὲν ἦτο τοιοῦτος.

Ἐγνώριζε κατὰ βάθος τὴν Ἑβραϊκήν, τὴν Ἑλληνικήν, τὴν Ἱσπανικὴν καὶ Γαλλικὴν γλῶσσαν.

Ἐγνώριζεν, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, τὰς Ἁγίας Γραφάς, καὶ εἶχε μάλιστα κατανοήσει τὸ βαθύτατον αὐτῶν πνεῦμα.

Ἡ πίστις αὐτοῦ λοιπὸν ἦτο εἰλικρινής.

Ἦτο πίστις μετὰ προηγουμένην ἔρευναν καὶ συζήτησιν καὶ μελέτην ὅλης τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Χάριν τοῦ Χριστοῦ, ὃν εἰλικρινῶς ἐπίστευσε καὶ ἠγάπησεν ὁ Ἰσαάκ, εἶχεν ἐγκαταλίπει καὶ ἀπαρνηθῆ μητέρα, ἀδελφούς, οἰκογένειαν, φίλους, ἔθνος, τὰ πάντα.

Χάριν τοῦ Χριστοῦ εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὸν Χριστὸν τὸν Σεμουὲλ καὶ τόσους ἄλλους.

Ἰδού, διατί ἠσπάσθην μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ τὴν δεξιὰν τοῦ Ἰσαάκ.

Ἐνῷ ἔκυψα ν' ἀσπασθῶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, ὁ Ἰσαὰκ μοι εἶπε :

— Σήμερον ἐξάπαντος, παρακαλῶ, εἰς τὸ πτωχικόν μου πρεσβυτέριον. . . .

— Βεβαιότατα, τῷ ἐψιθύρισα, διὰ τοῦτο καὶ ἦλθον.

Ὁ Ἰσαὰκ ἀνέβη συγκεκινημένος τὸν Ἄμβωνα.

Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπήστραπτεν ἐκ θερμῆς πίστεως καὶ χαρᾶς.

Ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Οὐρανόν, ἐπικαλούμενος τὴν

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βοήθειαν τοῦ Κυρίου, ἐστράφη πρὸς τοὺς ἀκροατάς, οἵτινες ἀσκαρδαμυκτεὶ ἠτένιζον πρὸς αὐτόν, καὶ ἤρξατο τὸν λόγον του διὰ γλυκείας καὶ ἡσύχου φωνῆς, λαβὼν ὡς θέμα τὸν 41ον καὶ 42ον στίχον τοῦ Ι'. Κεφ. τοῦ Λουκᾶ, διότι τοῦτο τὸ μέρος ἀναγινώσκεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπερευλογημένης Παρθένου Μαρίας.

«Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά· ἑνὸς δέ ἐστι χρεία. Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο».

Ἀδελφοί μου ἀγαπητοί! Ἐξ ὅλου τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἡμεῖς μόνοι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐξελεξάμεθα τὴν ἀγαθὴν μερίδα. Ἄχ! πόσον πονῶ, καὶ σεῖς πονεῖτε μετ' ἐμοῦ! Τὸ ἔθνος ἡμῶν, ὁ ἐκλεκτός ποτε Ἰσραήλ, ὁ λαὸς ὁ περιούσιος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθησαν ὅλαι αἱ ἐπαγγελίαι, ὅτε ἦλθεν ἡ πλήρωσις τῶν ἐπαγγελιῶν, δὲν ἐδέχθη αὐτήν! Τὸ ἔθνος ἡμῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεριμνᾷ καὶ τυρβάζει περὶ πολλά. Τὸ ἔθνος ἡμῶν φανατιζόμενον ὑπὸ τῶν ραββίνων του, παρασυρόμενον ὑπὸ τῶν διδασκάλων του, μισεῖ τὴν ἀλήθειαν, καταδιώκει τὸ φῶς, δὲν πιστεύει εἰς τὰς προφητείας τῶν Προφητῶν, ἀφοῦ δὲν θέλει νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτάς. Καὶ ὅμως, ἀδελφοί μου, «ἑνός ἐστι χρεία». Τίνος; Τῆς ἀληθείας, τοῦ φωτός, τῆς προόδου, τῆς ἀγάπης, τοῦ παγκοσμίου καὶ εὐγενοῦς πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, τῆς προόδου καὶ τοῦ φωτὸς ἠκολούθησέ ποτε ὁ μέγας Ἰουδαῖος, ὁ ἔξοχος Φαρισαῖος Σαούλ, Σαῦλος ἢ Παῦλος. Τὸν Παῦλον ἠκολούθησαν ἑκατομμύρια ἄλλων Ἰουδαίων, καὶ τούτους ἠκολουθήσαμεν καὶ ἡμεῖς.

Ὁ Παῦλος ἐγκαταλιπὼν χάριν τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ τὸ ἔθνος του, δὲν ἐμίσει αὐτό, καίτοι τοῦτο ἐπιμένει εἰς τὴν ἀπιστίαν· τοὐναντίον ἠγάπα αὐτὸ ὡς ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν του, καὶ σάρκα ἐκ τῆς σαρκός του. Ἰδοὺ τί λέγει μετὰ μεγάλης λύπης του περὶ τούτου: «Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυρούσης μοι τῆς συνειδήσεώς μου ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, ὅτι λύπη μοί ἐστι μεγάλη καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη ἐν τῇ καρδίᾳ μου· ηὐχόμην γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν

συγγενῶν μου κατὰ σάρκα· οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται, ὧν ἡ υἱοθεσία καὶ ἡ δόξα, καὶ αἱ διαθῆκαι, καὶ ἡ νομοθεσία καὶ ἡ λατρεία, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, ὧν οἱ Πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν» (1)

Ὦ ! ἀδελφοί μου ! ὅπως ὁ Παῦλος, καὶ ἡμεῖς εὐχόμεθα ἀνάθεμα εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μας, τῶν συγγενῶν μας κατὰ σάρκα.

Ἂς ἐργασθῶμεν ὑπὲρ αὐτῶν ! Ἀλλὰ καλλίτερον ἡμῶν ἐργάζονται οἱ Προφῆται· ἐπιτυχέστερον ἡμῶν ἐργάζεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἂς κάμωμεν τοὺς ἀδελφούς μας νὰ ἐννοήσωσι τὸ Πνεῦμα τῶν Γραφῶν, νὰ ἐννοήσωσι τοὺς Προφήτας. Οἱ Προφῆται εἶναι οἱ καλλίτεροι Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ. Πρὸς αὐτὸν ἀτενίζουσι, πρὸς αὐτὸν ἐλπίζουσιν, αὐτὸν προλέγουσιν, αὐτὸν προφητεύουσι. Πῶς ἡμεῖς ἐγνωρίσαμεν τὴν ἀλήθειαν ; Διὰ τῶν Προφητῶν

Καὶ τὸ ἔθνος ἡμῶν ὡσαύτως Ἂς ἑρμηνεύωμεν τὰς Γραφὰς εἰς τοὺς ἀδελφούς μας. Ἡ μικρὰ ζύμη θάττον ἢ βράδιον θὰ ζυμώσῃ ὅλον τὸ φύραμα.

Ἂν σήμερον ὁ παλαιὸς Ἰσραὴλ μεριμνᾷ καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά, αὔριον ὁ Πατὴρ θὰ τὸ ἐλκύσῃ, ὅπως εἵλκυσε καὶ ἡμᾶς, καὶ θὰ ἐκλέξῃ τὴν ἀγαθὴν μερίδα, ὅπως ἡμεῖς. Ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ἐξάπαντος θὰ πληρωθῇ, ὅπως ἐπληρώθησαν καὶ οἱ ἄλλοι λόγοι Του ! Τὸ γὰρ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα : «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι, καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν» (2).

Ἡμεῖς χάριν τῆς ἀληθείας ἐγκαταλιπόντες τὸ ἔθνος ἡμῶν, λυπούμεθα διὰ τοῦτο ; Ὄχι ! Χαίρομεν, διότι εἴμεθα ὁ νέος Ἰσραήλ, ὁ πεφωτισμένος Ἰσραηλ, διότι ἀποτελοῦμεν μετὰ τῶν Προφητῶν καὶ ὅλων τῶν ἁγίων τὸν νέον Ἰσραήλ, τὸν ἐκλεκτὸν καὶ περιούσιον λαὸν τοῦ Θεοῦ. Χαίρομεν, διότι ἐξελεξάμεθα τὴν ἀγαθὴν μερίδα, καὶ ὑπηκούσαμεν εἰς τὰς φωνὰς τῶν Προφητῶν, διότι δὲν ἀπειθοῦμεν εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

---

(1) Ῥωμαίους Θ'. 1—6.

(2) Ἰωάν. Γ'. 16.

δημοσία κεντρική βιβλιοθήκη μέρους

Ἐγκαταλιπόντες ἔθνος ἄπελπι, εὕρομεν ἔθνος εὔελπι· ἐγκαταλιπόντες οἰκογενείας ἀπίστους εὕρομεν οἰκογενείας πιστάς. Ἐγκαταλιπόντες τὰς Συναγωγάς, εὕρομεν τὰς Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας. Μήπως τις μετενόησε διὰ τοῦτο ;

—Οὐδείς ! οὐδείς ! ἐφώναξε τὸ πλῆθος, ποτέ ! ποτέ !

Χαίρω διὰ τοῦτο, ἀδελφοί· διότι ἀγαπᾶτε τὴν ἀλήθειαν, διότι εἶσθε σταθεροὶ εἰς αὐτήν. Χαίρετε λοιπόν, ἀνδρίζεσθε ! στήκετε ἐν τῇ πίστει, καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ἡμῶν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἀμήν ! ».

Αὐτὰ μόνον ὁπωσδήποτε ἠδυνήθην ν' ἀπομνημονεύσω, ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Ἰσαάκ.

Ἀλλ' ὁ Ἰσαὰκ εἶπε πολλά, πολὺ περισσότερα. Εὐγενὲς παράστημα, εὐγλωττία, γλυκύτης, ἐνθουσιασμός, ἔξαρσις τοῦ πνεύματος, πίστις καὶ πρὸ πάντων πίστις καὶ ἀγάπη ἐχαρακτήριζον τοὺς λόγους τοῦ Ἰσαάκ.

Τὸ τέλος τῆς λειτουργίας.

Τέλος μετὰ βραχεῖαν, πλὴν θερμοτάτην προσευχήν, καθ' ἣν ὁ Ἰσαὰκ παρεκάλεσε τὸν Κύριον νὰ διανοίξῃ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν ὁμοφύλων καὶ ὁμοεθνῶν αὐτοῦ «τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς», κατῆλθε τοῦ Ἄμβωνος.

Ἐξηκολούθησεν εἶτα ἡ Ἱερὰ λειτουργία κατανυκτικωτάτη.

Τὸ Ἅγιος, Ἅγιος, ἐψάλη ὁλόκληρον ἑβραϊστὶ ὡς ἐξῆς :

—«Καδώς, Καδώς, Καδὼς Ἀδοναγὶ Τσεβαὼθ κτλ.».

Τέλος κατὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ὁ Ἰσαὰκ ἢ παπᾶ Ἰωάννης ἐξελθὼν τοῦ Ἱεροῦ Βήματος καὶ στὰς πρὸ τῆς ὡραίας Πύλης, διένειμε τὸ ἀντίδωρον, ἐνῷ οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ ἠσπάζοντο τὴν δεξιὰν αὐτοῦ. Τοῦ πλήθους ἐξελθόντος τοῦ ναοῦ, ἔμεινα μετὰ τοῦ γέροντος ἀσκητοῦ περιμένων τὸν Ἰσαάκ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ διάκονος Συνέσιος ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ Ἰσαάκ. Εἰκόνες, ἄνθη, Σταυρός. Ἡ Ῥεβέκκα. Ἡ πρώην Ῥαχήλ, νῦν δὲ διακόνισσα Ῥόδη.

Πράγματι ὁ Ἰσαὰκ ἐξῆλθε μετ' ὀλίγον τῆς ὡραίας Πύλης, ἠκολούθει δ' αὐτὸν ὁ νεαρὸς Διάκονος.

Ὅτε ἐπλησίασε πρὸς ἡμᾶς ὁ Ἰσαάκ, στραφεὶς πρὸς τὸν Διάκονον,

— Συνέσιε, εἶπεν· ἂν κατά τι διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ συνέτεινα ὁ ἁμαρτωλὸς ἐγὼ διὰ νὰ γνωρίσῃς τὴν ἀλήθειαν, τὸ ὀφείλω μετὰ Θεὸν εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦτον. . . .

Καὶ ἔδειξεν ἐμέ.

— Εἶναι ὁ Νικόλαος ; ἠρώτησεν ὁ Διάκονος.

— Ναί ! εἶπεν ὁ Ἰσαάκ.

Ὁ Διάκονος πλησιάσας, ἥψατο τῆς δεξιᾶς μου καὶ μὲ ἠσπάσθη.

— Ἀδελφέ, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ, σᾶς συνιστῶ τὸν ἀδελφὸν Σεμουέλ, τὸν πρώην Ῥαββῖνον, ὡς ἐγώ, καὶ ἤδη χριστιανὸν λειτουργόν, ὡς ἐμέ. . . .

Ὁ γέρων Ἀσκητὴς ἐδάκρυσεν ἐκ χαρᾶς.

Καὶ ἐγὼ ἐσπόγγιζον τοὺς ὀφθαλμούς.

Εἶναι γεγονότα τινά, τὰ ὁποῖα δὲν περιγράφονται.

Ἡ γραφὶς εἶναι ἀνίσχυρος νὰ περιγράψῃ αὐτά.

Ὁ Ἰσαὰκ ὡδήγησεν ἡμᾶς εἰς τὸ δωμάτιόν του κείμενον παραπλεύρως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπήστραπτεν ἐκ τῆς καθαριότητος.

Ἐπὶ τῶν τοίχων ὑπῆρχον εἰκόνες παριστῶσαι γεγονότα τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Μέγας δέ τις σταυρὸς εὐωδίαζεν ἐξ ἀνθέων προσφάτως τεθέντων εἰς αὐτόν.

—Ποῖος, τὸν ἠρώτησα, ἔθηκε τὰ ὡραῖα ταῦτα ἄνθη τόσον πρωΐ εἰς τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυρίου ;

— Ἡ Ῥεβέκκα μου, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ.

—Ἡ Ῥεβέκκα σου ; ποία Ῥεβέκκα σου ;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

—Ἡ πρεσβυτέρα μου, ἡ σύζυγός μου.

—Πῶς; εἶσθε ἔγγαμος ἱερεύς;

—Θὰ παρέβαινον τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν ἤμην ἄγαμος ἱερεὺς καὶ Ἐφημέριος Οἰκογενειῶν ἐν μέσῳ τῶν Κοσμικῶν.

—Πῶς; εἴχετε καιρὸν νὰ μελετήσητε καὶ τοὺς Κανόνας τῶν Συνόδων τῆς Ἐκκλησίας;

—Πῶς ἄλλως θὰ ἤθελον δεχθῆ νὰ ὁδηγῶ ψυχὰς εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν; Εἶδον εἰς τοὺς Κανόνας τῶν Ἱερῶν Συνόδων, ὅτι οἱ μὲν Ἱερομόναχοι εἶνε ἱερεῖς τῶν Μοναχῶν, καὶ πρέπει, χάριν πρὸ πάντων τῆς ἰδικῆς των ἡ συχίας καὶ σωτηρίας νὰ ζῶσιν ἐν τοῖς Μοναστηρίοις των, οἱ δὲ Πρεσβύτεροι, δηλ. οἱ ἔγγαμοι ἱερεῖς μόνοι, κατὰ τοὺς Κανόνας, ἐπιτρέπεται νὰ μένωσι καὶ ἱερουργῶσιν ἐν ταῖς πόλεσι.

Τότε ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ παρουσιάσθη νέα γυνὴ σεμνοτάτη, ἥτις πλησιάσασα ἐχαιρέτισεν ἡμᾶς, οὓς συνέστησε πρὸς αὐτὴν ὁ Ἰσαάκ.

—Εἶναι ἡ σύζυγός μου, ἡ πρεσβυτέρα μου Ῥεβέκκα, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ.

Μετ' ὀλίγον παρουσιάσθη καὶ ὁ ποτὲ Ῥαββῖνος Σεμουὲλ, ἤδη δὲ χριστιανὸς Διάκονος Συνέσιος μετὰ τῆς εἰκοσαετοῦς περίπου Διακονίσσης του.

— Σᾶς παρουσιάζω, εἶπε, τὴν Διακόνισσάν μου, πρότερον μὲν Ῥαχὴλ ὀνομαζομένην, ἀλλὰ τώρα Ῥόδην, ὅπως ὠνόμασα αὐτὴν ἐν τῷ ἁγίῳ Βαπτίσματι, λαβὼν τὸ ὄνομα ἐκ τῆς χριστιανῆς ἐκείνης παιδίσκης Ῥόδης, ἥτις ἤνοιξε τὴν θύραν τοῦ πυλῶνος εἰς τὸν Ἀπόστολον Πέτρον, ἐλευθερωθέντα ἐκ τῆς φυλακῆς διὰ τοῦ Ἀγγέλου, καὶ περὶ τῆς ὁποίας ἀναφέρει ὁ Ἅγιος Λουκᾶς εἰς τὰς Πράξεις (1).

Μετ' ὀλίγον παρετέθη τὸ γεῦμα πλουσιοπάροχον, πανηγυρικόν, φιλικόν. Παρεκαθήσαμεν ὁ Ἀσκητής, ἐγώ, ὁ Ἰσαὰκ ἢ παπᾶ Ἰωάννης, ὁ Σεμουὲλ ἢ Συνέσιος, ἡ Πρεσβυτέρα Ῥεβέκκα καὶ ἡ Διακόνισσα Ῥαχὴλ ἢ Ῥόδη.

---

(1) Πράξ. ΙΒ'. 13.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

Ἡ σεμνότης καὶ τὸ ὀλιγόλογον τῶν γυναικῶν ἦσαν ἀξιοζήλευτα καὶ ἀξιέπαινα.

Τὴν τράπεζαν ηὐλόγησεν ὁ παπᾶ Ἰωάννης ἢ Ἰσαάκ. Ὅτε δὲ τὸ γεῦμα προσήγγιζεν εἰς τὸ τέλος του, ὁ Ἰσαὰκ εἶπε. . . .

Πῶς ἔγειναν Χριστιαναὶ ἡ Ῥεβέκκα καὶ ἡ Ῥαχήλ.

— Καιρός, ἀδελφοί, νὰ σᾶς ἀφηγηθῶ τὰ τῆς ἐπιστροφῆς ἡμῶν. Ἐνθυμεῖσαι, Νικόλαε, Σοὶ ἔγραφον ἐν τῇ ἐπιστολῇ μου, ὅτι ἤλπιζον εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ προσέλθω μετὰ πολλῶν ὁμοεθνῶν μου εἰς τὸν Χριστόν.

— Ναί, τῷ εἶπον, πῶς συνέβη τοῦτο ;

— Τὰ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἀδελφοῦ Σαμουὴλ ἢ Συνεσίου, τὰ γνωρίζεις. Σοὶ τὰ ἔγραψα ἐν μεγίστῃ λεπτομερείᾳ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ μου.

— Ναί, εἶπον.

— Μετὰ τὸν Σεμουέλ, ἐγένοντο χριστιαναὶ ἡ Ῥεβέκκα καὶ ἡ Ῥαχήλ.

— Πῶς ; ἐδῶ βεβαίως θὰ ἀπαντήσητε μεγάλην δυσκολίαν.

— Οὐδόλως, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ. Ὁ Πατὴρ εἵλκυσεν αὐτὰς εἰς τὴν ἀλήθειαν, ὅπως καὶ ἡμᾶς. Γράμματα ἐγνώριζον ἀμφότεραι. Εἶχον τελειώσει τὸ Παρθεναγωγεῖον. Γνωρίζουσι τρεῖς γλώσσας, τὴν Ἑβραϊκήν, τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ἱσπανικήν. Ἐδώκαμεν εἰς αὐτὰς νὰ μελετήσωσι τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, καὶ ἰδίως τοὺς Προφήτας, σημειώσαντες ὅλα τὰ χωρία, ὅσα ἀναφέρονται εἰδικῶς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Παραπέμψαμεν εἶτα εἰς τὴν μελέτην τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ ἰδίως τῶν ἱστορικῶν ἐκείνων μερῶν, εἰς τὰ ὁποῖα καθαρὰ πλέον φαίνεται ἡ πλήρωσις τῶν προφητειῶν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τὰς συνεβουλεύσαμεν νὰ μελετῶσι τὰς Γραφὰς μεθ' ἁπλότητος καὶ εἰλικρινείας, ἀλλὰ πάντοτε μετὰ θερμῆς προσευχῆς νὰ ἐπικαλῶνται τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Μετὰ ἕνα μῆνα ἡ Ῥεβέκκα καὶ ἡ Ῥαχὴλ ἦσαν ἐν εἰλικρινείᾳ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ κατὰ πεποίθησιν χριστιανοί, καὶ ἐζήτουν ἐπιμόνως τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, παρεκίνουν δὲ καὶ ἡμᾶς νὰ πράξωμεν τὸ αὐτό, καὶ νὰ μὴ ἤμεθα ὑποκριταί, ἀλλὰ νὰ κηρύξωμεν παρρησίᾳ καὶ εὐθαρσῶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ μὴ κρύπτωμεν τὸν πολύτιμον μαργαρίτην, τοῦ ὁποίου μᾶς ἠξίωσε τὸ θεῖον ἔλεος.

Μᾶς ἐδείκνυον δὲ πολλὰ μέρη τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅπου ὁ Χριστὸς καυτηριάζει τὴν ὑποκρισίαν ὡς τὴν ὑψίστην καὶ δεινοτάτην ἁμαρτίαν. Ἡ θερμὴ αὐτῶν πίστις ὑπερεπλεόνασε τὴν πίστιν ἡμῶν, ὁ ζῆλος αὐτῶν ἐθέρμανεν ἡμᾶς, καὶ ἀπεφασίσαμεν νὰ κηρύξωμεν παρρησίᾳ, ὅτι εἴμεθα χριστιανοί, καὶ ἂς συνέβαινεν ὅ,τι καὶ ἂν συνέβαινε. . . .

Ταῦτα ἀφηγουμένου τοῦ Ἰσαάκ, αἱ γυναῖκες ἔκυπτον τὴν κεφαλὴν ἐρυθριῶσαι ἐξ αἰδοῦς.

— Τὸ καθῆκον ἡμῶν ἐπράξαμεν, ἔλεγον ἡσύχῳ τῇ φωνῇ. Ὁ πιστεύων εἰλικρινῶς καὶ ἀγαπῶν τὸν Κύριον, ὀφείλει νὰ τὸ κηρύττῃ παρρησίᾳ· ἄλλως πράττων, εἶναι μέγας ὑποκριτής. . . .

— Πῶς λοιπὸν ἐπράξατε; ἠρώτησα. Ποῖον μέσον εὑρόντες μετεχειρίσθητε, ὥστε νὰ κηρύξητε παρρησίᾳ τὸν Χριστὸν ὡς Κύριόν σας;

— Ὅταν ὁ Κύριος βλέπῃ εἰλικρινεῖς καρδίας, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ, στέλλει Αὐτὸς τὰ μέσα. Ἀρκεῖ νὰ κρούσωμεν ἡμεῖς τὴν θύραν, καὶ Αὐτὸς ἀνοίγει.

«Αἰτεῖτε, λέγει, καὶ δοθήσεται. Ζητεῖτε καὶ εὑρήσετε. Κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν».

— Λοιπόν, ἠρώτησα ἀνυπόμονος νὰ μάθω, λοιπὸν πῶς συνέβησαν τὰ πράγματα;

— Λοιπόν, ἠρώτησε καὶ ὁ Ἀσκητής, λοιπὸν τί συνέβη;

Πῶς οἱ ὀλίγοι Ἰουδαῖοί σας ἔγειναν χριστιανοί; Τίνι τρόπῳ οἱ Ῥαββῖνοι ἔγειναν Ἱερεῖς; Μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶχον ἀναγνώσει κάτι τι εἰς τὰς ἐφημερίδας, ἀλλ' ἀκριβῶς ἀγνοῶ τὰ πράγματα . . . Ἀπιστῶν εἰς ὅσα ἀνέγνων, εἶχον ἀποφασίσει τότε νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ μέρος τοῦτο, καὶ ἴδω ἰδίοις ὄμμασι. Καὶ τότε μόνον ἐπίστευσα τὸν πλούσιον θερισμὸν εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ Χριστοῦ, ὅτε τὰ εἶδον...

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Ἰδοὺ λοιπόν, τίνι τρόπῳ συνέβησαν τὰ πράγματα, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ.

Ὁ Ἀσκητὴς καὶ ἐγὼ ἐτείναμεν τὸ οὖς προσεκτικώτατα εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἰσαάκ, προσπαθοῦντες οὔτε λέξιν νὰ χάσωμεν ἐκ τῆς διηγήσεως αὐτοῦ.

Τόσον εἶχε κορυφωθῇ ἡ περιέργεια ἡμῶν.

Ἡ Διακόνισσα ἔφερε τότε τὸν καφέν, καὶ ἐκάθησεν ἔπειτα πλησίον τῆς πρεσβυτέρας Ῥεβέκκας.

Ἡ ἑορτὴ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ οἱ θρῆνοι τοῦ Ἱερεμίου.

Ὁ Ἰσαὰκ ἐστράφη τότε, καὶ ἠρώτησε τὸν Σεμουέλ :

— Ποίαν ἑορτὴν ἑωρτάζομεν τότε, Συνέσιε ; εἶπε.

— Καθ' ἣν ἡμέραν ἀπεχωρίσθημεν ἐντελῶς τῆς Ἰουδαϊκῆς Συναγωγῆς, καὶ προσήλθομεν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, οἱ Ἰουδαῖοι ἑώρταζον ἢ μᾶλλον ἐπένθουν διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ἦτο νηστεία γενική, καὶ πένθος βαθύτατον· ἐψάλησαν δὲ οἱ θρῆνοι τοῦ Ἱερεμίου.

— Ναί, οὕτως ἔχει, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ· ἐγένετο ἡ ἀνάγνωσις τῶν θρήνων τοῦ Ἱερεμίου, καὶ τῶν ἑξῆς τοῦ Κεφ. Ε'.

1. Ἐνθυμήθητι Κύριε, τί ἔγεινεν εἰς ἡμᾶς. Ἐπίβλεψον καὶ ἴδὲ τὸν ὀνειδισμὸν ἡμῶν.

2. Ἡ κληρονομία ἡμῶν μετεστράφη εἰς ἀλλοτρίους, αἱ οἰκίαι ἡμῶν εἰς ξένους.

3. Ἐγείναμεν ὀρφανοὶ ἄνευ πατρός, αἱ μητέρες ἡμῶν ὡς χῆραι.

4. Μὲ ἀργύριον ἐπίομεν τὸ ὕδωρ ἡμῶν, τὰ ξύλα ἡμῶν ἐπωλήθησαν εἰς ἡμᾶς.

5. Ἐπὶ τὸν τράχηλον ἡμῶν εἶναι διωγμός· ἐμοχθήσαμεν, ἀνάπαυσιν δὲν ἔχομεν.

6. Ἡπλώσαμεν χεῖρα πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους, πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους, διὰ νὰ χορτασθῶμεν ἄρτον.

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

7. Οἱ πατέρες ἡμῶν ἡμάρτησαν· ἐκεῖνοι δὲν ὑπάρχουσι, καὶ ἡμεῖς φέρομεν τὰς ἀνομίας αὐτῶν.

8. Δοῦλοι ἐξουσιάζουσιν ἐφ' ἡμᾶς· δὲν ὑπάρχει ὁ λυτρώνων ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν.

9. Φέρομεν τὸν ἄρτον ἡμῶν μετὰ κινδύνου τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀπ' ἔμπροσθεν τῆς ῥομφαίας τῆς ἐρήμου.

10. Τὸ δέρμα ἡμῶν ἠμαυρώθη ὡς κλίβανος ἀπὸ τῆς καύσεως τῆς πείνης.

11. Ἐταπείνωσαν τὰς γυναῖκας ἐν Σιών, τὰς παρθένους ἐν ταῖς πόλεσιν Ἰούδα.

12. Οἱ ἄρχοντες ἐκρεμάσθησαν ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν· τὰ πρόσωπα τῶν πρεσβυτέρων δὲν ἐτιμήθησαν.

13. Οἱ νέοι ὑπεβλήθησαν εἰς τὸ ἄλεσμα, καὶ τὰ παιδία ἔπεσον ὑπὸ τὰ ξύλα.

14. Οἱ πρεσβύτεροι ἔπαυσαν ἀπὸ τῶν πυλῶν, οἱ νέοι ἀπὸ τῶν ᾀσμάτων αὐτῶν.

15. Ἔπαυσεν ἡ χαρὰ τῆς καρδίας ἡμῶν, ὁ χορὸς ἡμῶν ἐστράφη εἰς πένθος.

16. Ὁ στέφανος τῆς κεφαλῆς ἡμῶν ἔπεσεν· οὐαὶ δὲ εἰς ἡμᾶς, διότι ἡμαρτήσαμεν!

17. Διὰ τοῦτο ἐξέλιπεν ἡ καρδία ἡμῶν, διὰ ταῦτα ἐσκοτοδονίασαν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν.

18. Διὰ τὴν ἐρήμωσιν τοῦ ὄρους Σιών, αἱ ἀλώπεκες περιπατοῦσιν ἐν αὐτῇ.

19. Σύ, Κύριε, κατοικεῖς εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ θρόνος Σου διαμένει εἰς γενεὰν καὶ γενεάν.

20. Διατί θέλεις μᾶς λησμονήσει διαπαντός; θέλεις μᾶς ἐγκαταλείψει εἰς μακρότητα ἡμερῶν;

21. Ἐπίστρεψον ἡμᾶς, Κύριε, πρὸς Σέ, καὶ θέλομεν ἐπιστραφῆ· ἀνανέωσον τὰς ἡμέρας ἡμῶν ὡς τὸ πρότερον.

22. Διατί ἀπέρριψας ἡμᾶς ὁλοτελῶς; ὠργίσθης ἐναντίον ἡμῶν ἕως σφόδρα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Λόγος τοῦ Σεμουέλ.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν, ἢ μᾶλλον τὴν ψαλμῳδίαν καὶ τοῦ Ε'. τούτου Κεφαλαίου τῶν Θρήνων τοῦ Ἱερεμίου, (ὅπερ παρεθέσαμεν ἐνταῦθα ὁλόκληρον) ἐψάλη, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἰσαάκ, τό :

«Λὲ Χιέλε τεσοιγκάθι κλπ.»
Τῷ Θεῷ μου ἡ ψυχή μου·

καὶ ἔπειτα ὁ Σεμουὲλ ἀνῆλθε τὸν ἄμβωνα τῆς Ἰουδαϊκῆς Συναγωγῆς, καὶ λαβὼν ὡς θέμα τὸν 7ον στίχον τοῦ Ε'. Κεφαλαίου τῶν Θρήνων τοῦ Ἱερεμίου :

«Οἱ Πατέρες ἡμῶν ἡμάρτησαν· ἐκεῖνοι δὲν ὑπάρχουσι, καὶ ἡμεῖς φέρομεν τὰς ἀνομίας αὐτῶν».

Ὡμίλησεν ὡς ἑξῆς :

«Πατέρες καὶ ἀδελφοί, βὲ κὸλ Γισραέλ, καὶ πᾶς ὁ Ἰσραήλ ! Ἐθρηνήσαμεν καὶ θρηνοῦμεν μετὰ τοῦ Προφήτου Ἱερεμίου τὴν δυστυχίαν τοῦ Ἔθνους ἡμῶν, τὴν καταστροφὴν τῆς Σιών, τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ, τὴν διαρπαγὴν τῶν ἱερῶν, τὴν ἀτίμωσιν τῶν παρθένων, τὴν σκλαβιὰν τῶν νέων ! Φεῦ ! Φεῦ ! Οἴμοι ! ἀγαπητὴ Σιών ! Οἴμοι ! λαὲ τοῦ Ἰσραήλ ! (Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἐνταῦθα, εἶπεν ὁ Ἰσαάκ, ἀνελύθη εἰς δάκρυα, ὠλόλυζε καὶ ἐθρήνει πραγματικῶς. Ἠκούσθησαν ὀλολυγμοὶ μεταξὺ τοῦ πλήθους, καὶ ὁ λαὸς ἔκλαιεν).

Ὁ Σεμουὲλ ἐξηκολούθησεν :

« Ἐνηστεύσαμεν, ἀδελφοί, καὶ νηστεύομεν κατ' ἔτος· ἐθρηνήσαμεν καὶ θρηνοῦμεν πάντοτε. Τί τὸ ὄφελος ; Ὁ Ἀδοναγὶ δὲν μᾶς ἀκούει ! Διατί ; Ποῖον μέγα ἐμπόδιον ὑπάρχει μεταξὺ ἡμῶν καὶ τοῦ Παντοδυνάμου, ὅπερ ἐμποδίζει νὰ ἀκούωνται αἱ προσευχαί μας, νὰ λαμβάνωνται ὑπ'ὄψιν αἱ νηστεῖαι, τὰ δάκρυα, οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ θρῆνοί μας ; Φεῦ ! ἀδελφοί μου, τὸ λέγει καθαρὰ ὁ προφήτης : «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἡμάρτησαν· ἐκεῖνοι δὲν ὑπάρχουσι, καὶ ἡμεῖς φέρομεν τὰς ἀνομίας αὐτῶν». Ἀλλ' ἐφαρμόζεται τοῦτο εἰς ἡμᾶς ; Ὄχι ! ὄχι ! Αὐτὸ τὸ λέγει ὁ Ἱερεμίας διὰ τὴν Βαβυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λώνειον αἰχμαλωσίαν. Ἀλλ' ἡ αἰχμαλωσία τῆς Βαβυλῶνος πόσα ἔτη διήρκεσεν;

— Ἑβδομήκοντα περίπου ἔτη! ἀνέκραξε τὸ πλῆθος.

— Ναί! Ἑβδομήκοντα ἔτη. Ἀλλὰ διὰ ποίαν ἁμαρτίαν ἐτιμωρήθησαν ἑβδομήκοντα ἔτη;

— Διότι ὑπῆρξαν ἀσεβεῖς. Διότι ἠρνήθησαν τὸν ἀληθῆ Θεόν, καὶ ἐλάτρευσαν τὰ γλυπτά, τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἀνέκραξεν ὁ λαός.

— Ναί! ἐτιμωρήθησαν διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν, εἶπεν ὁ Σεμουέλ. Καὶ ὑπάρχει, ἀδελφοί, μεγαλειτέρα ἁμαρτία ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν;

— Ὄχι! ὄχι! ἀνέκραξαν οἱ Ἰουδαῖοι.

— Λοιπόν, εἶπεν ὁ Σεμουέλ, διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν ἐτιμώρησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἑβδομήκοντα ἔτη εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Ἀλλὰ σᾶς ἐρωτῶ, ποία εἶναι ἡ ἁμαρτία ἐκείνη, ἡ μεγαλειτέρα, ἡ βαρυτέρα ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἐτιμώρησε καὶ ἐβασάνισε τὸ Ἔθνος ἡμῶν ἐπὶ τόσα ἔτη; Ποῦ εἶναι ἡ ἱερωσύνη μας; Ποῦ εἶναι αἱ θυσίαι μας; Ποῦ εἶναι τὸ κόλες-κοδεσίμι, τὸ ἅγιον τῶν Ἁγίων; Φεῦ! Διὰ ποίαν λοιπὸν ἁμαρτίαν, βαρυτέραν καὶ ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν, τιμωρούμεθα 1800 περίπου ἔτη; Ἀποκρίθητε. . . .

Τὸ πλῆθος ἐσίγα· ἐπεκράτει σιγὴ βαθυτάτη. Τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῇ Συναγωγῇ Ἰουδαίων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην.

Ὁ Σεμουὲλ ἐξηκολούθησε:

— «Δὲν ἀποκρίνεσθε λοιπόν; Διατί δὲν ἀποκρίνεσθε εἰς τὴν ἐρώτησίν μου ταύτην, ὅπως ἀπεκρίθητε εἰς τὰς ἄλλας; Καλῶς. Δὲν δύνασθε νὰ ἀποκριθῆτε. Θὰ ἀπαντήσωμεν ἔπειτα εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην. Τώρα σᾶς ἀνοίγω τὸν προφήτην Ἡσαΐαν, διὰ νὰ ἐννοήσητε καλλίτερον. Ὁ προφήτης Ἡσαΐας διὰ ποῖον ὁμιλεῖ εἰς τὸ ΝΓ'. Κεφάλαιον; Διὰ ποῖον λέγει τὰ ἑξῆς; Ἀκούσατε, παρακαλῶ!

Καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνέγνω:

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

2. «Διότι ἀνέβη ἐνώπιον αὐτοῦ ὡς τρυφερὸν φυτόν, καὶ ὡς ῥίζα ἀπὸ ξηρᾶς γῆς· δὲν ἔχει εἶδος, οὐδὲ κάλλος· καὶ εἴδομεν Αὐτόν· καὶ δὲν εἶχεν ὡραιότητα, ὥστε νὰ ἐπιθυμῶμεν Αὐτόν.

3. Καταπεφρονημένος καὶ ἀπερριμμένος ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· ἄνθρωπος θλίψεων καὶ δόκιμος ἀσθενείας· καὶ ὡς ἄνθρωπος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀποστρέφει τις τὸ πρόσωπον, κατεφρονήθη, καὶ ὡς οὐδὲν ἐλογίσθημεν Αὐτόν.

4. Αὐτὸς τῳόντι τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἐβάστασε, καὶ τὰς θλίψεις ἡμῶν ἐπεφορτίσθη· ἡμεῖς δὲ ἐνομίσαμεν αὐτὸν τετραυματισμένον, πεπληγωμένον ὑπὸ Θεοῦ, καὶ τεταλαιπωρημένον.

Ὁ λαὸς ἤκουε ταῦτα μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ βαθυτάτης σιωπῆς.

Ὁ Σεμουὲλ ἐξηκολούθησεν :

5. Ἀλλ' Αὐτὸς ἐτραυματίσθη διὰ τὰς παραβάσεις ἡμῶν, ἐταλαιπωρήθη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν· ἡ τιμωρία, ἥτις ἔφερε τὴν εἰρήνην ἡμῶν, ἦτο ἀπ' Αὐτόν· καὶ διὰ τῶν πληγῶν Αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν.

6. Πάντες ἡμεῖς ἐπλανήθημεν ὡς πρόβατα· ἐστράφημεν ἕκαστος εἰς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ· καὶ ὁ Κύριος ἔθεσεν ἐπ' Αὐτὸν τὴν ἀνομίαν πάντων ἡμῶν.

7. Αὐτὸς ἦτο κατατεθλιμμένος καὶ καταβασανισμένος, ἀλλὰ δὲν ἤνοιξε τὸ στόμα Αὐτοῦ. Ἐφέρθη ὡς ἀρνίον ἐπὶ σφαγήν, καὶ ὡς πρόβατον ἔμπροσθεν τοῦ κείροντος αὐτὸ ἄφωνον, οὕτω δὲν ἤνοιξε τὸ στόμα Αὐτοῦ.

8. Ἀπὸ καταθλίψεως καὶ κρίσεως ἀνηρπάγη· τὴν δὲ γενεὰν Αὐτοῦ τίς θέλει διηγηθῇ ; διότι ἐξηκώθη ἀπὸ τῆς γῆς τῶν ζώντων. Διὰ τὰς παραβάσεις τοῦ λαοῦ μου ἐτραυματίσθη.

9. Καὶ ὁ τάφος Αὐτοῦ διωρίσθη μετὰ τῶν κακούργων· πλὴν εἰς τὸν θάνατον Αὐτοῦ ἐστάθη μετὰ τοῦ πλουσίου. . . .

— Ποῖος, ἀδελφοί μου, ποῖος ἀνέκραξεν ἐνθουσιῶν ὁ Σεμουέλ, ποῖος εἶναι οὗτος, περὶ τοῦ ὁποίου προφητεύει ταῦτα ὁ προφήτης Ἡσαΐας ; Ποῖον εἶναι το πρόσωπον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὑποφέρει ὅλα ταῦτα τὰ βασανιστήρια ;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ ! ἀνέκραξαν οἱ ἐν τῇ Συναγωγῇ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὁ λαός.

— Ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων λέγετε ; ἠρώτησεν ὁ Σεμουέλ.

— Ναί, ἀπήντησε τὸ πλῆθος. Οὕτως ἐξηγοῦσι καὶ ἑρμηνεύουσι τὸν προφήτην ὅλοι οἱ Ῥαββινίμ.

— Τότε τί θέλει νὰ σημάνῃ ἡ φράσις τοῦ Ἡσαΐου : «Διὰ τὰς παραβάσεις τοῦ λαοῦ μου ἐταυματίσθη » ; Ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς παραβάσεις τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ ; Αὐτὸ εἶναι ἀκατανόητον !

Οἱ Ἰουδαῖοι ἐσιώπων.

— Εἴπετέ μοι, ἐξηκολούθησεν ὁ Σεμουέλ, εἴπετέ μοι, ἀδελφοί μου: διατί ὑποφέρει καὶ βασανίζεται ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ ;

— Διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, ἀνέκραξαν ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι.

— Καὶ ὅμως σᾶς διαψεύδει ὁ Ἡσαΐας. Διότι μᾶς βεβαιοῖ εἰς τὸν θον στίχον τοῦ ΝΓ'.Κεφαλαίου, ὅτι τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ «δὲν ἔκαμεν ἀνομίαν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ». Ἂν, ὅπως λέγουσιν οἱ Ῥαββῖνοι, τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον «ἐβάστασε τὰς ἀσθενείας ἡμῶν, καὶ ἐπεφορτίσθη τὰς θλίψεις ἡμῶν», ἦναι ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, ὁ ὁποῖος, καθὼς εἴπετε πρὸ ὀλίγου, ὑποφέρει διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, πῶς λέγει ὁ Προφήτης, ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο «δὲν ἔκαμεν ἀνομίαν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ » ; Πῶς εἶνε δυνατὸν ὁ αὐτὸς λαὸς νὰ ἦναι καὶ ἁμαρτωλὸς καὶ ἀναμάρτητος ; Τί λέγετε ἀδελφοί ; εἶνε λογικὴ ἡ ἐξήγησις τῶν Ῥαββίνων ; Πιστεύετε σεῖς, ὅτι διὰ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν προφητεύει ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὁ Προφήτης Ἡσαΐας ;

Θόρυβος ἐν τῇ Συναγωγῇ. Οἱ Ἰουδαῖοι εἰς 2 μερίδας.

Τότε ἐπῆλθε σύγχυσις εἰς τὴν Συναγωγήν. Διηρέθησαν κατὰ τὰς γνώμας οἱ Ἰουδαῖοι. Οἱ μὲν ἔκραζον :

— Εἶναι σοφοὶ οἱ Ῥαββινίμ ! εἶναι χαχαμίμ !

— Ἐδῶ ἀπατῶνται ! ἔκραζον ἄλλοι ἐχέφρονες Ἰουδαῖοι. Ἐδῶ δὲν ἐνόησαν τὸν Προφήτην. Πῶς συμβιβάζεται νὰ βασανίζηται

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ ἔθνος ἡμῶν διὰ τὰς ἁμαρτίας του, καὶ ὅμως νὰ μὴ ἔχῃ πράξει ἀνομίαν, οὐδὲ νὰ ἔχῃ εὑρεθῇ δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ; Αὐτὴ ἡ ἐξήγησις δὲν εἶναι λογική, εἶναι τραγελαφική!

Οἱ πρῶτοι, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριζον τὴν γνώμην τῶν Ῥαββίνων, ἦσαν ἀμαθεῖς, ἀπαίδευτοι καὶ φανατικοὶ παντοπῶλαι, ἔμποροι καὶ ἀχθοφόροι.

Οἱ δεύτεροι, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθουν τὴν λογικήν, καὶ κατέκρινον τὴν γνώμην τῶν Ῥαββίνων, ἦσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, νέοι μεμορφωμένοι, σπουδάσαντες εἰς διαφόρους σχολάς.

Ὁ Σεμουὲλ ἀποδεικνύων, ὅτι ὁ Μασσίαχ εἶνε ὁ Χριστός.

Ἀφοῦ εἴδομεν ὁ Σεμουὲλ καὶ ἐγώ, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὡμίλησεν εἰς τὴν καρδίαν πολλῶν Ἰουδαίων ἐκ τῶν ὄντων ἐν τῇ Συναγωγῇ, ὅτι ὁ ἐπουράνιος Πατὴρ προσείλκυεν ἤδη πολλοὺς εἰς τὴν χάριν τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ, ἐδοξάσαμεν τὸν Θεόν, καὶ ἐνεθαρρύνθημεν ἀρκετά.

— Μὴ φιλονεικεῖτε, ἀδελφοί, ἀνέκραξε τότε ὁ Σεμουέλ. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ἥλιος. Ὅσον καὶ ἂν καλυφθῇ ὑπὸ τῶν νεφῶν, ὅσον καὶ ἂν νομίσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι ἐσκοτίσθη καὶ ἐχάθη ὁ ἥλιος, τὰ νέφη θᾶττον ἢ βράδιον θὰ παρέλθωσι, καὶ ὁ ἥλιος θὰ λάμψῃ ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ δόξῃ καὶ τῇ λαμπρότητι. Τοιαύτη εἶνε καὶ ἡ ἀλήθεια! Ἀπορῶ δέ, μέ τινας ἀπὸ σᾶς, ἀδελφοί, οἱ ὁποῖοι θέλετε νὰ σκεπάσητε τὴν ἀλήθειαν, ὅπως τὰ νέφη σκεπάζουσι τὸν ἥλιον, συγχαίρω δὲ ἀπὸ καρδίας τοὺς καλοὺς καὶ πεφωτισμένους Ἰσραηλίτας ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀγαπῶσι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην!

Διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Σεμουὲλ ἐκέρδισε μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς πεφωτισμένους νέους Ἰσραηλίτας, παρώργισεν ὅμως τοὺς ἀμαθεῖς καὶ φανατικούς, οἵτινες ὑψώσαντες τὰς χεῖρας, ἐξήτησαν παρ' ἐμοῦ τὴν ἐξήγησιν τῶν στίχων τοῦ Ἡσαΐου, ἐλπίζοντες ὅτι ἤθελον συνταχθῇ μὲ τὴν γνώμην αὐτῶν, καὶ ὅτι θὰ ἤθελον δικαιολογήσει τοὺς Ῥαββίνους. Ἀλλ' ἄνθρακες ὁ θησαυρὸς αὐτῶν! Διότι ἐγώ, σηκωθεὶς καὶ σείσας διὰ τῆς χειρός, ἵνα σιωπήσωσιν, εἶπον τὰ ἑξῆς:

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Ἀδελφοί ! Ὁ Ἡσαΐας ἀναφέρει οὐχὶ περὶ λαοῦ, ἀλλὰ περὶ προσώπου, ὅπερ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ. Ὁ Ἡσαΐας προφητεύει περὶ προσώπου ἀναμαρτήτου, ὅπερ πάσχει καὶ ὑποφέρει διὰ τὰς ἁμαρτίας ἄλλων, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἔκαμεν ἁμαρτίαν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ. Δὲν προφητεύει περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος, ὡς ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος, ὡς ὁμολογοῦμεν ὅλοι, εἶναι ἁμαρτωλός, καὶ ὑποφέρει διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ. . . .

— Καὶ ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτὸ τὸ πρόσωπον τὸ ἀναμάρτητον ; ἠρώτησαν μὲ προφανῆ δυσαρέσκειαν οἱ φανατικοὶ Ἰουδαῖοι.

— Ὁ Μασσίαχ ! ἀνεκράξαμεν ἀμφότεροι, ὁ Σεμουὲλ καὶ ἐγώ.

— Ποῖος Μασσίαχ ; ἐφώναξαν ἐν θυμῷ οἱ Ἰουδαῖοι.

— Ἐκεῖνος, εἶπεν ὁ Σεμουὲλ, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν αὐτὸν Προφήτην Ἡσαΐαν ἐγεννήθη ἐκ τῆς παρθένου, ὠνομάσθη Ἐλ-Γκιμπόρ, καὶ Ἰμμανουὲλ, ἐβασανίσθη μεταξὺ δύο κακούργων, ὅπως λέγει ὁ αὐτὸς Προφήτης, ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ Του, καὶ εἰς τὸν θάνατον Αὐτοῦ ἐστάθη πλούσιος, καὶ τώρα «μεσιτεύει ὑπὲρ τῶν ἀνόμων», ὑπὲρ ἐκείνων δηλ., ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἔπαθε, καὶ οἱ ὁποῖοι ἐν τούτοις δὲν θέλουσι νὰ Τὸν γνωρίσωσιν ὡς Σωτῆρα καὶ Λυτρωτήν των, καὶ νὰ Τὸν δεχθῶσιν ὡς Κύριόν των. . . .

— Ἐγεννήθη ὁ Μασσίαχ ; ἐφώναξαν οἱ φανατικοὶ Ἰουδαῖοι, ἀφροὺς ἐκβάλλοντες ἐκ τοῦ στόματος.

— Τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία, καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῶν ἀληθῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. . . .

Τίνα τὰ ἀληθῆ τέκνα τοῦ Θεοῦ. Σύγκρουσις. Ἡ παῦσις τοῦ Τσιφοὺτ Πατιροντέ.

— Ποῖα εἶναι ταῦτα ; ἐφώναξαν λυσσωδῶς.

— Οἱ Χριστιανοί, ἀνέκραξεν ὁ Σεμουὲλ.

Θεέ μου ! τί θόρυβος ! τί ἁλαλαγμός, τί φωναὶ ἦσαν ἐκεῖναι ! Ὅλη ἡ Συναγωγὴ εἶχε μεταβληθῆ εἰς πολυκύμαντον θάλασσαν. Οἱ φανατικοὶ Ἰουδαῖοι, δεικνύοντες τοὺς γρόνθους αὐτῶν, καὶ

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προχωροῦντες νὰ κτυπήσωσι τὸν Σεμουὲλ καὶ ἐμέ, ὠρύοντο μανιωδῶς ἀνακράζοντες :

— Κάτω ! Κάτω ! Θάνατος εἰς τοὺς γιαβανίμ ! θάνατος εἰς τοὺς γκογίμ ! Θάνατος εἰς τοὺς ἀπίστους! . . . .

Ἀλλ' εὗρισκον πρὸ αὐτῶν γρόνθους ἰσχυροτέρους.

Ὑπερήσπιζον ἡμᾶς οἱ μεμορφωμένοι νέοι Ἰσραηλῖται, οἵτινες εἶχον λάβει τὸ μέρος ἡμῶν, καὶ οἵτινες ἀνέκραζον :

—Πίσω ! πίσω! Δολοφόνοι ! Οἱ ὅμοιοί σας πατέρες σας ἔχυσαν τὸ αἷμα τῶν Προφητῶν καὶ τοῦ Μασσίαχ, τοῦ ἀληθινοῦ Μασσίαχ, ὅστις ἦλθε νὰ σώσῃ ἡμᾶς . . . . Ζήτω ὁ Μασσίαχ ! Εἴμεθα ἀληθινὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ. . . . .

Ὑπῆρχον ἐντὸς τῆς Συναγωγῆς δύο φοβερὰ ἀντίπαλα στρατόπεδα, λυσσῶντα, ὠργισμένα, μανιωδῶς θεωροῦντα ἄλληλα, ἔχοντα τὰς χεῖρας ἐσχηματισμένας εἰς ἐπικινδύνους γρόνθους, καὶ ἕτοιμα νὰ κατασπαραχθῶσι, τὸ μὲν κατά, τὸ δὲ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ.

Ἐγὼ καὶ ὁ Σεμουὲλ ἐκαθήμεθα εἰς τὰς θέσεις μας, ἀκίνητοι, ἀκλόνητοι, πλήρεις θάρρους, ὅπερ παρεῖχεν ἡμῖν ὁ Κύριος, ἀκούοντες τὰς φωνὰς καὶ τὴν ταραχήν, εὐχαριστούμενοι, διότι τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τῆς Συναγωγῆς, τὸ εὐπαίδευτον, τὸ νοῆμον, τὸ πεπολιτισμένον μέρος αὐτῆς εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν Χριστόν, εἶχε πιστεύσει τοὺς Προφήτας, εἶχεν ἀσπασθῇ τὸ ἀθάνατον Εὐαγγέλιον τῆς ζωῆς, εἶχεν ἑλκυσθῇ τόσον εὐκόλως εἰς τὴν ἀλήθειαν. Πλὴν τὰ πράγματα θὰ ἤθελον λάβει διαστάσεις φοβερὰς, θὰ ἤθελον ἔχει ἐπακόλουθα τραγικά, θὰ ἤθελον ἔχει συνεπείας αἱματηρὰς καὶ φρικώδεις, ἕνεκα τῆς μεγίστης ἐξάψεως τῶν πνευμάτων καὶ τοῦ φανατισμοῦ, ἂν μὴ ἐγκαίρως εἰδοποιεῖτο ἡ ἐξουσία. Πράγματι, μετ' ὀλίγον ἡ Συναγωγὴ ἐπληρώθη ἀστυνομικῶν κλητήρων καὶ στρατιωτῶν, οἵτινες μὲ τὴν ἐφ' ὅπλων λόγχην ἐστάθησαν μεταξὺ τῶν διαμαχομένων μερῶν.

Αἱ φωναὶ τότε ἔπαυσαν, καὶ μόνον τὰ βλέμματα ἐξετόξευον ἀπειλὰς θανάτου.

Ὁ Ἀξιωματικὸς τοῦ λόχου τότε εὐγενὴς καὶ πεπαιδευμένος Ῥωμοῦνος, Βοκορέσκος καλούμενος, ἠρώτησεν αὐστηρῶς :

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Τί συμβαίνει ; Πρὸς τί αὐτὸς ὁ καυγάς ; Διατί αὐτὴ ἡ ταραχή ; Σεῖς ἤλθετε ἐδῶ νὰ προσευχηθῆτε. Διατί αὐτὸ τὸ Τσιφοὺτ—πατιρντί ; . . . . .

Τότε προχωρήσας εἰς τὸ μέσον τῶν στρατιωτῶν ὁ φανατικὸς Ἰουδαῖος παντοπώλης, πελώριος τὸ ἀνάστημα, Χαγὶμ Βαμβανὰ καλούμενος, ἀφοῦ ἔκαμεν ἐδαφιαίαν ὑπόκλισιν καὶ μέγαν τεμενὰ πρὸς τὸν ἀξιωματικόν, εἶπε μὲ θρηνώδη φωνήν :

— Κύριε πολυχρονεμένε καὶ πολυτιμημένε ! Ἤλθομεν ἐδῶ νὰ προσευχηθῶμεν κατὰ τὴν συνήθειαν καὶ τὰ ἔθιμα τῆς θρησκείας μας, καὶ αὐτοί, ποῦ κάθηνται ἐκεῖ (καὶ ἔδειξε τὸν Σεμουέλ, καὶ ἐμέ), ἐνῶ εἶναι ἰδικοί μας χαχάμηδες, καὶ πληρώνονται ἀπὸ ἡμᾶς νὰ μᾶς ὁδηγοῦν σύμφωνα μὲ τὸ ἀϊνί μας καὶ μὲ τὴν πίστιν μας, σήμερον ἐνῶ μᾶς ἐξήγουν τοὺς Νεβιΐμ, μᾶς εἶπον πῶς ἦλθεν ὁ Μασσίαχ, καὶ θέλουν νὰ μᾶς κάμουν Χριστιανούς . . . .

— Ἔτσι ! ἔτσι εἶναι ἐφώναζεν ὅλον τὸ πλῆθος τῶν φανατικῶν Ἰουδαίων. Τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν λέγει ὁ Χαγὶμ Βαμβανά, Σινιόρ.

— Σὲ παρακαλοῦμεν, Σινιόρ, νὰ τοὺς συλλάβῃς, νὰ τοὺς δέσῃς, νὰ τοὺς φυλακίσῃς, διότι καὶ πολλοὺς ἄλλους ἠπάτησαν καὶ παρέσυραν. Νά ! ὅλους αὐτοὺς (καὶ ἔδειξεν ἀφρίζοντας τοὺς μεμορφωμένους Ἰσραηλίτας), ὅλους αὐτοὺς τοὺς παρέσυραν καὶ τοὺς ἔχουν μὲ τὸ μέρος των! . . .

— Οὐδεὶς μᾶς παρέσυρεν ! ἐφώναξαν οἱ πεπαιδευμένοι νέοι Ἰσραηλῖται. Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ παρασυρθῶμεν ἀπὸ κανένα. Ἡμεῖς μόνοι ἐγνωρίσαμεν τὴν ἀλήθειαν ἐκ τῶν Προφητῶν καὶ ἠκολουθήσαμεν αὐτήν. Ἡμεῖς δὲν ἀπαιτοῦμεν, Σινιόρ, νὰ δέσῃς καὶ νὰ φυλακίσῃς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι δὲν πιστεύουσιν, ὅπως πιστεύομεν ἡμεῖς, καὶ οἱ ὁποῖοι φωνάζουσιν ἐναντίον ἡμῶν. Ἂς πιστεύωσιν αὐτοί, ὅπως θέλουσιν· ἀλλ' ἂς ἀφήσωσι καὶ ἡμᾶς νὰ πιστεύωμεν, ὅπως θέλομεν. Τὴν πίστιν ἑκάστου θὰ κρίνῃ ὁ Θεός

— Σωστὸν καὶ φρόνιμον αὐτό, εἶπεν ὁ Ἀξιωματικός. Σεῖς ὡμιλήσατε πολὺ φρονιμώτερα ἀπὸ αὐτοὺς ἐδῶ (καὶ ἔδειξε τοὺς φανατικοὺς Ἰουδαίους).

Τότε ὁ Ἀξιωματικὸς στραφεὶς πρὸς ἐμέ, ἠρώτησεν:

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Εἶσαι Χαχὰμ εἰς αὐτὴν τὴν Συναγωγήν ;

— Μάλιστα, Σινιόρ, εἶπον ἐγερθείς.

— Τί συνέβη ἐδῶ;

— Σινιόρ ! Σύμφωνα μὲ τὸ ἀϊνί μας, (τὴν πίστιν μας), σήμερον ἐγὼ καὶ αὐτὸς ὁ Χαχὰμ (καὶ ἔδειξα τὸν Σεμουὲλ) ἐξηγοῦμεν καὶ ἑρμηνεύομεν εἰς τὸν λαὸν τὸ Τωραὶ (Παλαιὰν Διαθήκην),καὶ τοὺς Νεβιὶμ (τοὺς Προφήτας). Οἱ Προφῆται ἐπροφήτευσαν, ὅτι θὰ ἔλθῃ ἕνας μέγας Μασσίαχ,ὁ ὁποῖος θὰ ἐλευθερώσῃ τὸν κόσμον.Οἱ Ἑβραῖοι λέγουσιν, ὅτι δὲν ἦλθεν, ἀλλὰ τὸν περιμένουσι νὰ ἔλθῃ. Οἱ Χριστιανοὶ λέγουσιν ὅτι ἦλθεν. Ἡμεῖς ὡς Χαχάμηδες, ἐξετάσαντες καλῶς τοὺς Προφήτας, καὶ βλέποντες, ὅτι ὅσα εἶπον οἱ Προφῆται περὶ τοῦ Μασσίαχ ἔγειναν, ἐπιστεύσαμεν ὅτι ἦλθε, καὶ τοιαύτην ἐξήγησιν τῶν Προφητῶν ἐκάμαμεν εἰς αὐτούς.

Ὁ Ἀξιωματικὸς τότε στραφεὶς μετ' ὀργῆς πρὸς τοὺς φανατικοὺς Ἰουδαίους :

— Σεῖς, εἶπεν, ἀμέσως εἰς τὰς οἰκίας Σας, καὶ νὰ παύσητε τὸ Τσιφοὺτ-πατιρντί. Ὅλοι, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, ἀνεχώρησαν.

Ἡ Συναγωγὴ ἐκενώθη.

Ὁ ὑπηρέτης τῆς Συναγωγῆς ἔκλεισε τὰ θύρας αὐτῆς.

Τὶ ἔγραφον αἱ ἐφημερίδες τοῦ Βουκουρεστίου.

Τὴν ἐπομένην ὅλαι αἱ ἐφημερίδες τοῦ Βουκουρεστίου ἀνέφερον τὰ ἑξῆς :

«Γεγονὸς ἄξιον ἀναγραφῆς συνέβη χθὲς ἐν τῇ Συναγωγῇ τοῦ Μ. Χ. Δύο πεφωτισμένοι καὶ εἰλικρινεῖς Ῥαββῖνοι. ἑρμηνεύοντες τὸ ΝΓ' Κεφάλαιον τοῦ προφήτου Ἡσαΐου, καὶ ἀντιπαραβάλλοντες τοὺς λόγους τοῦ Προφήτου πρὸς τὴν Ἱστορίαν καὶ τὰ συμβάντα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσιν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὃν πιστεύουσιν οἱ Χριστιανοί, εἶναι ὁ ἀληθὴς Μεσσίας, ὃν προανήγγειλε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ τῶν Προφητῶν. Ἐγένοντο πεφωτισμέναι συζητήσεις καὶ ἔρευναι τῶν Προφητῶν καὶ ἐν γένει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῇ Συναγωγῇ, καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἐν

τῇ Συναγωγῇ περφωτισμένων καὶ πιπαιδευμένων Ἰσραηλιτῶν ἠκολούθησε τὴν γνώμην τῶν Ῥαββίνων αὐτοῦ. Ὑπῆρχον ὅμως ἐν τῇ Συναγωγῇ πολλοὶ ἄξεστοι καὶ ἀμαθεῖς Ἰουδαῖοι, οἵτινες, μένεα πνέοντες, ἤθελον νὰ ἐπιτεθῶσι καὶ ρονεύσωσι τοὺς πιστεύσαντας εἰς τὸν Χριστόν. Εὐτυχῶς ὁ προϊστάμενος τῆς Ἀστυνομίας κ. Βοκορέσκος, μαθὼν ἔσπευσε μετὰ δυνάμεως, καὶ προῦλαβε τὴν αἱματοχυσίαν. Διαβλέπομεν ἐν τῷ γεγονότι τούτῳ τὸν δάκτυλον τῆς Θείας Προνοίας. Τί ἐγένετο μετὰ ταῦτα, μαθόντες θέλομεν ἀναγράψει εἰς ἕτερον ἡμῶν φύλλον, πρὸς εἴδησιν τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν. οὓς θέλομεν ἔχει ἐνημέρους τοῦ γεγονότος κλπ.»

Ταῦτα ἔγραφον αἱ Ἑλληνικαὶ Ἐφημερίδες. Τὰ αὐτὰ περίπου ἔγραψαν καὶ αἱ Ἀρμενικαί, Γαλλλικαὶ καὶ Ἀγγλικαὶ Ἐφημερίδες.

Αἱ Ἰουδαϊκαὶ ἐφημερίδες ἐτήρησαν ἀπόλυτον σιγὴν ἐπὶ τοῦ γεγονότος.

— Τί συνέβη μετὰ ταῦτα; θὰ ἐρωτήσητε.

—Βεβαίως, εἴπομεν ἐγὼ καὶ ὁ ἀσκητής, τί συνέβη μετὰ ταῦτα;

Ὁ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Σεμουὲλ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Ἡ βάπτισίς των. Ἡ ἵδρυσις τῆς ἐξ Ἰουδαίων Ἐκκλησίας. Ἱστόρησις τῶν κατ' αὐτήν.

— Ἰδού, τί συνέβη, ἐξηκολούθησε διηγούμενος ὁ Παπᾶ-Ἰωάννης, ὁ πρώην Ῥαββῖνος Ἰσαάκ. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐγὼ καὶ ὁ Σεμουὲλ ἀνεχωρήσαμεν ἀπ' ἐδῶ, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν πλησιεστάτην παραθαλασσίαν πόλιν, καὶ ἐπέβημεν ἐπὶ αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου.

Μετὰ πλοῦν εὐχάριστον καὶ μὲ καρδίαν πλήρη θείας χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἐφθάσαμεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἣν μετ' εὐχαριστήσεως μεγίστης ἐπανείδομεν.

Τὴν ἐπομένην τῆς ἀφίξεώς μας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐβαδίσαμεν κατ' εὐθεῖαν εἰς Φανάριον, καὶ ἐπεσκέφθημεν τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἠσπάσθημεν εὐλαβῶς τὴν δεξιὰν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Ἐπλήσθη χαρᾶς ὁ ἅγιος Ἱεράρχης, μαθὼν τὰ συμβάντα ἐν τῇ Συναγωγῇ.

Ἐξετάσας ἡμᾶς μετὰ προσοχῆς, εὗρε γνωρίζοντας τὴν Πίστιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πολὺ ἐστηριγμένους ἐν αὐτῇ. Μᾶς ὠνόμασεν Ὁμολογητὰς αὐτῆς. Εἶπεν, ὅτι μετὰ τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα εἶνε φανερὰ ἀπόδειξις τῆς εἰλικρινείας τῆς Πίστεως καὶ μετὰ τὴν ἀκριβῆ ἐξέτασιν ἡμῶν, ἂν γνωρίζωμεν ἀρκούντως τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας, θεωρεῖ περιττὸν τὸν χρόνον τὸν ὡρισμένον πρὸς κατηχησιν τῶν ἐπιστρεφόντων.

Μετὰ προηγουμένην δὲ νηστείαν καὶ προσευχὴν ἐβαπτίσθημεν, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, καὶ κατεγράφημεν εἰς τὸν κατάλογον τῶν μελῶν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπερίγραπτος ἦτο ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἀγαλλίασις ἡμῶν, διότι ἠξιώθημεν νὰ φέρωμεν «τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα . . . Ἐνώπιον τοῦ ὁποίου πᾶν γόνυ κάμπτεται ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογεῖται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ πατρός» (1). Αὐτὸς ὁ Πατριάρχης ἐχαρίσατο ἡμῖν τὰ χριστιανικὰ ὀνόματα, ὀνομάσας ἐμὲ μὲν Ἰωάννην, τὸν δὲ Σεμουέλ, Συνέσιον.

Ἔπειτα, ἐπειδὴ καὶ πολλοὶ Ἰουδαῖοι μεμορφωμένοι ἠκολούθησαν ἡμᾶς, πιστεύσαντες εἰς τὸν Χριστόν, ὁ Πατριάρχης παρέσχεν ὅλα τὰ μέσα, καὶ μᾶς συνεβούλευσε νὰ ἱδρύσωμεν ἐνταῦθα τὴν ΕΞ ΙΟΥΔΑΙΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ. (2)

Προσεκάλεσεν ἔπειτα πολλοὺς ἀπὸ τοὺς πιστεύσαντας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, καὶ διὰ πολλῶν πατρικῶν λόγων ἐνεθάρρυνε καὶ

---

(1) Φιλιππησίους, Β'. 10—12.

(2) . . . Φαίνεται, ὅτι ἡ ἐν Ῥουμανίᾳ ἐξ Ἰουδαίων Ἐκκλησία ηὔξησε πολὺ μέχρι τῆς σήμερον. Ὁ «Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως-Ἀθηνῶν» ὑπὸ χρονολογίαν 27 Φεβρουαρίου 1901 γράφει τὰ ἑξῆς: «Ἡ Ὀρθοδοξία ἔχαμεν ἐν Ῥουμανίᾳ πολλὰς κατατκήσεις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Κατὰ τὴν στατιστικὴν τὴν ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως Βουκουρεστίου προσῆλθον εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν 2621 Ἰσραηλῖται . . . . .

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προὔτρεψεν αὐτοὺς νὰ μελετῶσι τὰς Ἁγίας Γραφὰς μετὰ προσευχῆς καὶ προσοχῆς, μετ' εἰλικρινείας καὶ ἁπλότητος καρδίας, καὶ νὰ ἐμμένωσι σταθεροὶ εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν. Συνεβούλευσε δὲ ἐμὲ καὶ τὸν Σεμουὲλ νὰ δεχθῶμεν, ἂν θεωρῶμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἱκανοὺς πρὸς τοῦτο τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν τῆς Ἱερωσύνης ἀξίωμα, καὶ νὰ γείνωμεν οἱ πνευματικοὶ ὁδηγοὶ καὶ Ποιμένες τοῦ νέου Ἰσραήλ.

Ἐπειδὴ ἕνεκα συνηθείας, καὶ οὐχὶ διότι νομίζομεν αὐτὰ ἀκάθαρτα, δὲν τρώγομεν ὅσα φαγητὰ ἀπαγορεύει ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος, καὶ τοῦτο, διότι παιδιόθεν ἐσυνειθίσαμεν εἰς τοῦτο, ὁ Πατριάρχης ἀφῆκεν ἡμᾶς ἐλευθέρους νὰ τρώγωμεν ὅσα δέχεται ὁ στόμαχος ἡμῶν, καὶ ὅσα δὲν βλάπτουν τὴν ὑγείαν ἡμῶν, ἂν καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν πιστευσάντων μεμορφωμένων νέων Ἰσραηλιτῶν, συνείθισαν ἤδη καὶ τρώγουσιν ἐξ ὅλων, ὅσα τρώγουσιν οἱ Χριστιανοί, καὶ ὡς πρὸς τὴν λατρείαν ἐπέτρεψεν ἡμῖν ὁ ἅγιος Πατριάρχης νὰ ἔχωμεν ἰδιάζοντά τινα Ἰουδαϊκὸν τύπον, π.χ. ἐπιγραφὰς πολλὰς καὶ τὰς ὀνομασίας τῶν ἁγίων εἴς τε τὴν ἑβραϊκὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ὡσαύτως ἐπέτρεψε, μὲ προέτρεψε μάλιστα καὶ μετέφρασα τὴν Ἱερὰν Λειτουργίαν, καὶ πολλὰ μέρη τῆς Ἱερᾶς Ἀκολουθίας εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσαν. Ὥστε ψάλλομεν καὶ προσευχόμεθα εἰς τὴν ἑβραϊκὴν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα καὶ τὰ ἰδιάζοντα Ἰουδαϊκὰ ἔθιμα, ὅσα δηλαδὴ εἶναι ἐναντία εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ἐλευθερίαν, ὑπενθυμίζουσιν εἰς ἡμᾶς τὴν καταγωγὴν ἡμῶν, τὸ ἔθνος ἡμῶν, ὅπερ ἐπίστευσεν εἰς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ, τὰς ῥηθείσας διὰ στόματος τῶν ἁγίων αὐτοῦ Προφητῶν, καὶ ἐδέχθη τὸν Μασσίαχ, τὸν Σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν τοῦ Κόσμου. Ἐλπίζομεν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου, καὶ πεποίθαμεν, ὅτι ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα, καὶ ὁ ἰδιάζων ἑβραϊκὸς τύπος τῆς χριστιανικῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας θέλουσι προσελκύσει εὐκολώτερον εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν πολλοὺς ὁμοεθνεῖς ἡμῶν καὶ ὁμοφύλους. Τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου προοδεύει. Εἴμεθα ἐν ὅλῳ ἑκατὸν εἴκοσιν οἰκογένειαι Ἰουδαϊκαὶ πιστεύσασαι εἰς τὸν Χριστόν. Ἐργαζόμεθα καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι ἡ μικρὰ ἡμῶν ζύμη θέλει ζυμώσει ὁλόκληρον τὸ φύραμα τοῦ ἔθνους ἡμῶν.

Μεταβολὴ τρόπων καὶ βίου.

Πρὸ πάντων προσπαθοῦμεν διὰ καλῆς διαγωγῆς καὶ εὐγενῶν τρόπων νὰ φέρωμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν τοὺς ὁμοφύλους ἡμῶν. Εἰς τὸ ἐμπόριόν μας εἴμεθα τίμιοι, εἰλικρινεῖς, χρηστοί, ἄδολοι, καὶ οὐδέποτε ψευδόμεθα. Τοῦτο βλέποντες πολλοὶ συγγενεῖς ἡμῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον πιστεύσει, ἀναγκάζονται νὰ ὁμολογήσωσι τὴν δύναμιν τῆς πίστεως ἡμῶν, τῆς εὐαγγελικῆς πίστεως, ἥτις μετέβαλε τὴν καρδίαν ἡμῶν, ἐξύψωσε τὸ φρόνημα, ἡγίασε τὰ αἰσθήματα, καὶ ἐντελῶς διέπλασε καὶ ἀνεμόρφωσεν.

Ἐνῷ πρότερον ἐπράττομέν τινες ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὸ ἐμπόριον ἀδικίας, ψευδόμενοι, ἀπατῶντες, ἀθεμίτως κερδίζοντες, ὁρκιζόμενοι, τώρα εἴμεθα ἄλλοι ἄνθρωποι, καὶ πράττομεν τὰ ἐναντία τῶν πρότερον.

Ἰουδαῖοι ἐπισκεπτόμενοι τοὺς χριστιανισθέντας συγγενεῖς των.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι οἱ συγγενεῖς ἡμῶν κατ' ἀρχὰς ἐμίσουν ἡμᾶς θανασίμως. Ἀλλ' ἡ πραότης ἡμῶν, ἡ γλυκύτης ἡμῶν, ἡ εἰλικρίνεια ἡμῶν, ἡ ἀδελφικὴ ἡμῶν ἀγάπη κατεπράϋναν, ἐξημέρωσαν, ἐμαλάκωσαν αὐτούς. Ἤδη πολλοὶ μᾶς ἐπισκέπτονται.

Προχθὲς ἦλθον δύο Ἰουδαῖοι, ὁπωσοῦν μεμορφωμένοι ἐκ Γαλαζίου, συγγενεῖς τοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Εὗρον τὸν συγγενῆ των, ἐπίτροπον ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Περιειργάσθησαν τὰ πάντα. Τοῖς ἤρεσαν αἱ ἑβραϊκαὶ ἐπιγραφαί. Ἠρώτησαν τὸν ἐπίτροπον :

Ἡ δρᾶσις καὶ ὁ Κανονισμὸς τῆς ἐξ Ἰουδαίων Ἐκκλησίας.

— Τί ἀναγινώσκετε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν σας ; ποίας προσευχὰς λέγετε ;

— Ὅ,τι ἀναγινώσκετε καὶ σεῖς εἰς τὴν Συναγωγήν.

— Ποίας προσευχάς ;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

—Τοὺς τεελὶν τοῦ Δαβὶδ (τοὺς ψαλμούς).

—Καὶ ποῖα ἀναγνώσματα ;

—Ἐκ τοῦ Τωρά, Νεβὶιμ οὐκεθωβίμ, καὶ ἐκ τῆς Μπερὶθ Χαδεσά....

—Ὥστε ἔχετε περισσότερον σεῖς τὴν Μπερὶθ Χαδεσά ;

—Ναί, διότι ἄνευ τῆς Μπερὶθ Χαδεσά, Τωρά, Νεβιὶμ οὐκεθωβίμ εἶναι ἀκατάληπτον. Εἰς τὴν Μπερὶθ Χαδεσὰ εὑρίσκομεν ὅλας τὰς εὐλογίας, ὅσας ὁ Ἀδοναγὶ Ἐλοχένου Τσεβαὼθ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Πατέρα ἡμῶν Ἀβραάμ, καὶ εἰς τὸ σπέρμα αὐτοῦ, ὅτι θὰ αὐξήσῃ αὐτὸ καὶ θὰ τὸ πληθύνῃ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὡς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης. Ἡμεῖς, οἱ πιστοὶ χριστιανοί, εἴμεθα τὰ ἀληθῆ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, διότι ἡμεῖς εἴμεθα τὸ πλῆθος.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἐσκέφθησαν ἐπὶ πολύ, καὶ ἠρώτησαν :

—Ὥστε σεῖς οἱ Ἰουδαῖοι-Χριστιανοὶ κατὰ τί διαφέρετε ἀπὸ ἡμᾶς ;

—Μόνον, διότι ἐδέχθημεν τὸν ἀληθινὸν Μασσίαχ, τὸν ὁποῖον προεῖπον οἱ Προφῆται· ἔχομεν ὅμως τὸ Τωρά, τοὺς Νεβιὶμ, τὰ κεθωβίμ, ἔχομεν ὡς προσευχὰς τοὺς Τεελίν . . .

—Μὰ τὴν ἀλήθειαν! εἶπον οἱ δύο νέοι, τυφλώττει τὸ ἔθνος ἡμῶν ἐπιμένον εἰς τὸ μῖσος κατὰ τοῦ Μασσίαχ. Ἡμεῖς θὰ ἐπανέλθωμεν, καὶ ἐλπίζομεν νὰ γείνωμεν ἀδελφοὶ καὶ εἰς τὴν πίστιν. . . .

Πρὸ πάντων προσπαθοῦμεν καὶ καταγινόμεθα εἰς τὴν κατήχησιν καὶ τὴν χριστιανικὴν διάπλασιν τῆς νεολαίας.

Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν γίνεται κάτι τι, ὅπερ εἴθε νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ γενικευθῇ εἰς ὅλας τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας !

Ἀπὸ τῆς 8ης μέχρι τῆς 10ης ὥρας π. μ. ἑκάστης Κυριακῆς ἔχομεν τὴν Κατήχησιν τῶν Παίδων.

Ἐγὼ καὶ ὁ Σεμουὲλ κατηχοῦμεν διδάσκοντες τοὺς Παῖδας.

Ἡ πρεσβυτέρα Ῥεβέκκα καὶ ἡ Διακόνισσα Ῥαχηλ ἢ Ῥόδη κατηχοῦσι τὰ κοράσια.

Τὰ ἄρρενα καὶ τὰ θήλεα ὑποχρεοῦνται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ τῶν γονέων αὐτῶν νὰ μελετῶσι καὶ μανθάνωσι καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα δύο Κεφάλαια ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ δύο ἐκ τῆς Καινῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Διαθήκης, καὶ ὑποχρεοῦνται νὰ ἐξετάζωνται ταῦτα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καθ' ἑκάστην Κυριακὴν πρὸ τῆς Θείας Λειτουργίας. Πρὸ πάντων προσπαθοῦμεν νὰ καταστήσωμεν αὐτὰ ἱκανὰ νὰ κατανοῶσι τὸ πνεῦμα τῶν ἁγίων Γραφῶν, νὰ ἀγαπῶσι τὸν Χριστόν, τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην, νὰ μὴ λυπῶσι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, νὰ ζῶσιν ἁγίως καὶ ἐναρέτως, νὰ μὴ ψεύδωνται ποτε, νὰ μὴ ἀγαπῶσι τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν ἐπίδειξιν, νὰ ἀγαπῶσι τὴν ἐργασίαν, νὰ ἦναι φιλόστοργα πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῶν καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους.

—Ἐάν παῖς τις ἢ κοράσιον ἦναι ἀμελὴς ἢ δὲν ἀγαπῶσι τὴν Ἁγίαν Γραφήν, δὲν κρίνομεν αὐτὸ ἄξιον τῶν ἀχράντων μυστηρίων, καὶ ἐπειδὴ ἕνεκα τούτου οἱ γονεῖς λυποῦνται καὶ προσβάλλονται, προσπαθοῦσι νὰ καταστήσωσι τὰ τέκνα αὐτῶν ἄξια τῆς Θείας Κοινωνίας. Ὥστε καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ γονεῖς ἐργάζονται ὑπὲρ τῆς ἐν Χριστῷ ἀνατροφῆς καὶ διαπλάσεως τῶν παίδων.

Διὰ τὴν τοιαύτην ἀνατροφήν, κατήχησιν καὶ διδασκαλίαν τῶν τέκνων ἡμῶν, ἀρρένων τε καὶ θηλέων, ὑπάρχουσιν εἰδικὰ ἄρθρα τοῦ κανονισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλα ἄρθρα προβλέποντα περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν.

Ἔχομεν εἶδος ἐπιτροπῆς ἐκ γερόντων σεβασμίων, οἱ ὁποῖοι ἐξετάζουσι καὶ πληροφοροῦνται περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἔν τε τῷ οἴκῳ, ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ πανταχοῦ.

Ἐὰν γείνῃ γνωστὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐπισήμως καὶ ἀληθῶς, ὅτι μέλος τι τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν δὲν ζῇ χριστιανικῶς, δηλ. δὲν ἔχει οἰκογενειακὴν λατρείαν καὶ προσευχὴν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ του, δὲν μελετᾷ καὶ δὲν ἀναπτύσσει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ τῆς οἰκογενείας του, δὲν συμβουλεύει τὴν σύζυγόν του, τὰ τέκνα του, τοὺς ἀδελφούς του, τοὺς ὑπηρέτας του νὰ ζῶσι χριστιανικῶς ἢ ὡς ἔμπορος ψεύδεται καὶ ἀπατᾷ καὶ κερδίζει μὲ βλάβην τοῦ πλησίον, ἢ ὡς ὑπάλληλος δὲν ἐκπληροῖ εὐόρκως καὶ εὐσυνειδήτως τὸ καθῆκόν του, ἢ συνειθίζει νὰ ψεύδηται, ἢ ὑποπίπτει εἰς οἱανδήποτε παράβασιν μιᾶς ἢ πολλῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ἐάν, λέγω, ἡ Ἐκκλησία

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πληροφορηθῇ τοῦτο, προσκαλεῖται ὁ τοιοῦτος ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ κατὰ πρῶτον συμβουλεύουσιν αὐτὸν νὰ ἀλλάξῃ διαγωγήν, καὶ νὰ ζῇ χριστιανικῶς, ἂν θέλῃ νὰ ἦναι χριστιανός, καὶ νὰ θεωρῆται ἀδελφὸς ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν. Ἂν ὅμως ὁ τοιοῦτος ἐπιμένῃ εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ εἰς τὸν ἄτακτον βίον, τότε ἡ Ἐκκλησία δὲν θεωρεῖ πλέον αὐτὸν μέλος της, καὶ ἐπιτρέπει μὲν εἰς αὐτὸν νὰ ἀκούῃ τὰς Ἁγίας Γραφὰς καὶ τὴν ἑρμηνείαν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτῶν, ἀλλ' οὐδόλως ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸν νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, οὐδεὶς δ' ἀδελφὸς δίδει εἰς αὐτὸν τὴν δεξιάν του, οὔτε ἔχει σχέσεις ἢ ἐμπορεύεται μετ' αὐτοῦ, μέχρις οὗ ὁ ἀποπλανηθεὶς ἀδελφός, μετανοήσας, ἀφήσῃ τὴν ἁμαρτίαν, μισήσῃ τὸ κακόν, διορθώσῃ τὸν ἄτακτον βίον του, καὶ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν. Τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ διὰ τὰς γυναῖκας ἐκείνας, περὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι πληροφορίαι, ὅτι οἱ τρόποι των, ἡ ἐνδυμασία των, τὰ βλέμματά των προξενοῦσι σκάνδαλον καὶ σύρουσιν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἢ ὅτι ἀγαπῶσι τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν ἐπίδειξιν, ἢ δὲν εἶναι φίλανδροι, φιλότεκνοι, καὶ οἰκοκυραί.

Ἡ Ἐκκλησία πληροφορεῖται καλῶς περὶ ὅλων τῶν μελῶν αὐτῆς.

Ὁ κανονισμὸς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν συνετάχθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἁγίων Γραφῶν καὶ τῆς συνηθείας καὶ πράξεως τῆς ἀρχαίας Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἅγιος Παῦλος τὰ αὐτὰ παραγγέλλει εἰς τὴν Α'. πρὸς Κορινθίους ἐπιστολήν του, Κεφάλ. Ε'. στίχον 9 καὶ ἑφεξῆς :

— «Ἔγραψα ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις· καὶ οὐ πάντως τοῖς πόρνοις τοῦ κόσμου τούτου, ἢ τοῖς πλεονέκταις, ἢ ἅρπαξιν, ἢ εἰδωλολάτραις. . . . . νυνὶ δὲ ἔγραψα ὑμῖν μὴ συναναμίγνυσθαι, ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος (δηλ. χριστιανὸς) ἢ πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, ἢ λοίδορος, ἢ μέθυσος, ἢ ἅρπαξ· τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν . . . καὶ ἐξαρεῖτε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν».

Ταῦτα εἶπεν εἰς ἡμᾶς ὁ Ἰσαὰκ ἢ Παπᾶ-Ἰωάννης περὶ τοῦ κανονισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ἣν διώκει καὶ ἐκυβέρνα ὡς ἀληθὴς πνευ-

ματικὸς Πατήρ, παρέχων ἑαυτὸν κάλλιστον ὑπόδειγμα καὶ πρότυπον χριστιανικοῦ καὶ ἁγίου βίου.

Καὶ ὁ Διάκονος πρώην Σεμουὲλ καὶ ἤδη Συνέσιος, γενόμενος χριστιανός, παρεῖχεν ἑαυτὸν ὑπόδειγμα ἁγίου βίου καὶ χριστιανικῆς ζωῆς.

Τόσην δύναμιν ἔχει τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων!

Καὶ ἡ πρεσβυτέρα Ῥεβέκκα, καὶ Διακόνισσα Ῥαχὴλ ἢ Ῥόδη, γνωρίζουσαι κατὰ βάθος τὰς ἁγίας Γραφάς, καὶ οὖσαι φύσει εὔγλωττοι καὶ εὐφραδεῖς, ἀνέπτυσσον καὶ ἡρμήνευον ταύτας πάντοτε μέν, ἀλλ' ἰδίως κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν εἰς ὅλας τὰς γυναῖκας καὶ τὰ κοράσια τῆς ἐνορίας.

Ὁ Ἀσκητὴς καὶ ἐγὼ ἐδοξάσαμεν εὐχαριστήσαντες ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας τὸν Πανάγαθον Θεόν, διότι ηὐδόκησε καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τῆς γενικῆς παραλυσίας καὶ διαφθορᾶς νὰ ἀναδείξῃ καὶ ἐπαναφέρῃ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους, καθ' οὓς μόνον ἅγιοι ἀπετέλουν τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν.

Καὶ τοιοῦτος ἀληθῶς εἶναι ὁ προορισμὸς τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας· νὰ καταστήσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἁγίους, καὶ τοιούτους, ὥστε νὰ ἦναι ἀληθεῖς ὑπήκοοι τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ βασιλεύῃ ὁ Θεὸς καὶ τὸ θέλημα Αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς. Τοιοῦτος εἶναι ὁ προορισμὸς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τούτου ἕνεκα καλεῖται ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.

Ἡ ἀναχώρησις. Ἡ προσευχή. Ἡ ἐπιστροφή. Νέαι κατακτήσεις τῆς ἐξ Ἰουδαίων Ἐκκλησίας· Χαῖρε Ἰσαάκ!

Ἐφιλοξενήθημεν μετὰ τοῦ Ἀσκητοῦ ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἑβδομάδα ἐν τῇ Ἀβραμιαίᾳ οἰκίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Ἰσαὰκ ἢ Παπᾶ-Ἰωάννου ἐν Βουκουρεστίῳ, τῇ πρωτευούσῃ τῆς Ῥουμανίας. Καὶ ὁ μὲν Ἀσκητής, εὐχαριστῶν τὸν Θεόν, ἐφ οἷς εἶδε καὶ ἤκουσεν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Σκήτην αὐτοῦ, ὠφεληθεὶς ἐν πολλοῖς ἐκ τῆς μετὰ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ Σεμουὲλ σχέσεως καὶ συζητήσεως.

Ἐγὼ δέ, ἐπειγόμενος νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν Πατρίδα τοσούτῳ

μᾶλλον, καθ' ὅσον προσήγγιζεν ἤδη ὁ καιρὸς τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων, καὶ τὸ καθῆκον μὲ προσεκάλει εἰς τὸ Γυμνάσιόν μου, ἀπεχαιρέτισα δακρύων δακρύοντας τὸν Ἰσαάκ, τὸν Σεμουέλ, τὰς οἰκογενείας αὐτῶν, καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς ἐξ Ἰουδαίων Ἐκκλησίας, οἵτινές με συνώδευσαν ἐπ' ἀρκετὸν διάστημα μετ' ἐνδείξεων ἀληθοῦς ἀγάπης καὶ συμπαθείας.

Ὁ Ἰσαάκ, πρὶν ἢ ἀποχαιρετίσωμεν αὐτόν, ἔκαμε βραχεῖαν, πλὴν θερμὴν προσευχὴν ὑπὲρ τῆς αἰσίας κατευοδώσεώς μου εἰς τὴν οἰκογένειάν μου, καὶ ὑπὲρ τῆς ὑγείας καὶ εὐδαιμονίας τῆς οἰκογενείας μου, καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ἀγαπώντων τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην.

Ἐπλήρωσέ με δώρων διὰ τὰ τέκνα μου, καὶ παρεκάλεσέ με νὰ διατηρῆται ζωηρὰ ἡ ἀλληλογραφία μας.

Πράγματι· μόλις ἀφικόμενος εἰς τὴν ἀγαπητήν μοι Πατρίδα, τῷ ἔγραψα. Εἶχον δὲ προχθὲς ἐπιστολὴν κοινῶς γραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τῆς Ῥεβέκκας, καὶ τοῦ Σεμουὲλ καὶ τῆς Ῥαχὴλ ἢ Ῥόδης, δι' ἧς μ' ἐπληροφόρουν, ὅτι οἱ δύο νεαροὶ Ἰσραηλῖται, οἱ συγγενεῖς τοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἐκκλησίας, Συμεὼν καὶ Γιοσὲφ καλούμενοι, προσῆλθον μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἡμῶν, εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς εὐαγγελικῆς πίστεως, καὶ ὅτι πρόκειται νὰ βαπτισθῶσι κατὰ τὸ μέγα Σάββατον τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς τοῦ ἔτους τούτου, κατηχούμενοι πρότερον.

Περὶ τοῦ βαπτίσματος τούτων, ὡς καὶ περὶ τῆς ἐν Χριστῷ προόδου τῆς Ἐκκλησίας του ὁ Ἰσαὰκ γράφει ἐν τῇ ἐπιστολῇ του, ὅτι θέλει μᾶς πληροφορεῖ πάντοτε.

Ἰσαάκ! ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ φίλε, χαῖρε!

Ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως! «Κακοπάθησον, ἔργον ποίησον εὐαγγελιστοῦ, τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον» καὶ θέλεις ποτὲ μετὰ θάρρους εἴπει, ὡς ὁ ὁμοεθνής σου Παῦλος: «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος Κριτής» (Β'. Τιμόθ. Δ'. 5-9). Γένοιτο!

ΤΕΛΟΣ

ΚΑΙ ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ ΠΑΝΤΩΝ ΕΝΕΚΕΝ.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α'.

	Σελὶς
Ὁ Ἐμανουὴλ-Ἰμανουέλ.	5
Συνάντησις μετὰ τοῦ Ἰσαὰκ ἐν Κορίνθῳ. Φιλοξενία αὐτοῦ.	7
Οἰκογενειακὴ λατρεία. Τὸ Θ' Κεφ. τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου. Ὁ Ἔλ Γκιμπόρ.	9
Ποῖον τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Προφήτης Ἡσαΐας. Ὄχι ὁ Μαχὲρ-σαλὰλ-χὰς-βάζ, ἀλλ' ὁ Ἐμανουήλ .	9
Τί σημαίνει ἅλμά. Καὶ ὅτι ἡ ἅλμὰ τοῦ Ἡσαΐου δὲν εἶνε ἡ γυνή του ἡ προφήτισσα, ἀλλ' ἡ Παρθένος Μήτηρ τοῦ Ἐμμανουὴλ	11
Πῶς μετέφρασαν οἱ ἑβδομήκοντα τὴν λέξιν ἅλμά . .	12
Ρεβέκκα, ἡ σύζυγος τοῦ Πατριάρχου Ἰσαὰκ διαψεύδουσα Ῥαββίνους	13
Ὅπου καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσέως διαψεύδει τοὺς Ῥαββίνους	14
Καὶ ἄλλα ἀκόμη πειστήρια περὶ τοῦ ὅτι ἅλμὰ εἶνε ἡ Παρθένος	15

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὰ ὄμματα τοῦ Ἰσαὰκ διανοίγονται καὶ ἐπικαλεῖται τὸν Ἐμμανουήλ . . . . . Σελὶς 16
Ἀναχώρησις τοῦ Ἰσαάκ 18

ΜΕΡΟΣ Β'.

Ἡ σιωπὴ τοῦ Ἰσαάκ 19
Ὅπου τέλος ἔρχεται ἐπιστολή 19
Σκέψεις καὶ αἰσθήματα ἐν ταξειδίῳ 20
Πάλη ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Ἰσαάκ. Νίκη συνειδήσεως καὶ προσευχῆς 22
Δρᾶμα ἐν οἴκῳ. Χριστιανικὴ ὁμολογία τοῦ Ἰσαάκ . . 23
Ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, καὶ διὰ ποῖον αἷμα ταλαιπωροῦνται οἱ Ἰουδαῖοι 26
Ἀποπεράτωσις τῆς χριστιανικῆς ὁμολογίας τοῦ Ἰσαάκ. Ἡφαιστείου ἔκκρηξις. Λύσσα καὶ γρονθοκοπήματα κατ' αὐτοῦ. Ὅπου ἡ μήτηρ του τὸν καταρᾶται . 28
Ὁ Ἰσαὰκ ἐγκαταλείπει ἐν νυκτὶ ψυχρᾷ τὸν πατρικὸν οἶκον καὶ φιλοξενεῖται εἰς τὸν οἶκον Χριστιανοῦ ἱερέως . 30
Ὁ Ἰσαὰκ ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς πατρίδος του . . . 31

ΜΕΡΟΣ Γ'.

Μακρὰ καὶ πάλιν σιωπὴ τοῦ Ἰσαάκ. Ἀπορίαι ἀνησυχίαι καὶ εἰκασίαι 32
Φῶς ἐν σκότει. Δευτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Ἰσαάκ . . . 34
Φόβοι τοῦ Ἰσαὰκ μετὰ τὴν ἐκ τῆς πατρίδος του ἀναχώρησιν. Ὁ Ῥαββῖνος Σεμουέλ 35
Ὅπου ὁ σινιὸρ Δαβὶδ Βεμβενίστα λύει τὴν ἀπορίαν καὶ φέρει τὴν ἡσυχίαν. Χαρακτηρισμὸς τοῦ Ῥιμπῆ Σεμουέλ 36
Παράκλησις τοῦ Ἀρχιρραββίνου Ἀβραμίκου πρὸς τὸν Σεμουέλ, ὅπως προσπαθήσῃ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν Ἰσαὰκ εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν 37

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Ῥαββῖνος Σεμουὲλ παρὰ τῷ Ἰσαάκ. Ἀπρόοπτος ἐρώτησις τοῦ Ῥιμπῆ Σεμουέλ . . . . . Σελὶς 38
Ναί, εἶμαι χριστιανός 38
Ἰουδαϊσμὸς καὶ Χριστιανισμός. Οἱ πρῶτοι Ἰουδαῖοι Χριστιανοὶ καὶ ὁ προφητικὸς λόγος 39
Ἔναρξις συζητήσεως 40
Τὸ Τωρά, Νεβιὶμ, οὐκεθωβίμ, ἀρχαιότατον βιβλίον. Καὶ τὸ σωζόμενον ἑβραϊκὸν κείμενον εἶναι γνησιώτατον . 41
Μπαρὰ ἢ Μπαρὰ Ἐλωὶμ τί σημαίνει 42
Ναασὲ Ἀδὰμ Μπετσαλμένου τί δηλοῖ 43
Ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι κατ' εἰκόνα τῶν ἀγγέλων. Παράδοξος συνδυασμὸς ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ 43
Ὅπου οἱ Ῥαββῖνοι ἀπατῶνται καὶ ψεύδονται. Τὸ φῶς τῆς Μπεριθ Χαδεσά 44
Τὸ Τωρὰ καὶ ἡ Μπεριθ Χαδεσὰ περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος . 44
Καὶ ὁ Δαβὶδ περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος 45
Ρούαχ Ἐλωὶμ τί δηλοῖ Τὸ Μπερεσὶθ περὶ τοῦ Πνεύματος 46
Μιμμένου τί δηλοῖ. Καὶ αἱ θεολογικαὶ αὐτοῦ περὶ Τριάδος συνέπειαι. 46
Καὶ ὁ Ἀβραὰμ περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Βλέπει τρεῖς καὶ ὀνομάζει ἕνα 47
Αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ εἰς ποίους ἐφαρμόζονται. Ποῖα τὰ ἔθνη, ὧν πατὴρ ὁ Ἀβραάμ . 48
Ὁ Ἡσαΐας περὶ Χριστοῦ 49
Ὁ προφήτης Μιχαίας περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ . 50
Τί σημαίνει ἡ φράσις, «τοῦ ὁποίου αἱ ἔξοδοι εἶναι ἀπ' ἀρχῆς, ἀπὸ ἡμερῶν αἰῶνος» 51
Ὅτι ἐπικατάρατος, ὅστις ἐλπίζει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ ὅτι ὁ Μασσίαχ δὲν ἦτο ἁπλοῦς ἄνθρωπος . . . 52
Τὸ δοθὲν σημεῖον διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ . . 53
Πῶς ἐννοητέον τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ» . . . 53
Οἱ Προφῆται καὶ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ . . . 54

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὅτι τὸ Ταλμοὺδ καὶ οἱ σύγχρονοι τοῦ Χριστοῦ Ῥαββῖνοι παραδέχονται καὶ ὁμολογοῦσι τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ. Ποῦ σοφιστικῶς ἀποδίδουσι τὰ θαύματα ταῦτα . . . . . Σελὶς 56
Πῶς ἀναιρεῖται ἡ σοφιστεία τῶν Ῥαββίνων . . . 57
Ὁ ἀποδοκιμασθεὶς λίθος. Τί λέγει ὁ Χριστὸς περὶ τοῦ λίθου τούτου 59
Τί λέγει περὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου ὁ Δαβίδ. . . . 60
Τί λέγει ὁ Ἡσαΐας περὶ τοῦ λίθου τούτου. . . 61
Ὁ Πέτρος περὶ τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου . . . 61
Καὶ τοῦ Παύλου ἡ μαρτυρία περὶ τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου. 62
Ἡ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὁμολογία τοῦ Συμεὼν ἐν τῷ ναῷ. 63
Τὸ Β'. κεφ. τοῦ Προφήτου Δανιὴλ, καὶ τὸ ἐνύπνιον τοῦ Ναβουχοδονόσορος 64
Ὁ Δανιὴλ ἀφηγούμενος τὸ ἐνύπνιον τοῦ Ναβουχοδονόσορος Εἰκὼν παράδοξος. Κεφαλὴ χρυσῆ. Στῆθος καὶ βραχίονες ἐξ ἀργύρου. Κοιλία καὶ μηροὶ ἐκ χαλκοῦ. Κνῆμαι σιδηραῖ. Πόδες μέρος μὲν ἐκ σιδήρου, μέρος δὲ ἐκ πηλοῦ. Ὁ ἀχειρότμητος λίθος. Ἡ σύντριψις τῆς εἰκόνος, ἡ ἑρμηνεία τοῦ ἐνυπνίου. Αἱ τέσσαρες βασιλεῖαι 66
Ἐπιστροφὴ τοῦ Ῥιμπῆ Σεμουὲλ εἰς τὸν Χριστόν . 69
Τὸ ΝΓ'. Κεφάλαιον τοῦ Ἡσαΐου περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τοῦ Σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος . . 70
Τί λέγει χίλια ἔτη π. Χ. ὁ Δαβὶδ περὶ τῶν παθῶν τοῦ Μασσίαχ 71
Προφῆται καὶ Ἀπόστολοι περὶ τοῦ Μεσσίαχ . . 72
Ὅπου ὁ Σεμουὲλ ἀποκαλεῖ σοφιστὰς καὶ ἀπατεῶνας τοὺς Ῥαββίνους . . . . . .
Ἡ πρὸ μιᾶς βεβαιώσεως τοῦ Ἡσαΐου ἀμηχανία τοῦ καθηγητοῦ Ῥιμπῆ Σαμπεθάϋ. 74
Ἡ ἀληθὴς ἑρμηνεία τοῦ ΝΓ'. Κεφαλαίου τοῦ Ἡσαΐου . 75

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ ἐπὶ σφαγὴν ἀχθὲν ἀρνίον τὸ μὴ ἀνοῖγον τὸ στόμα του, καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Ἀβυσσινίας Σελὶς 76
Ὁ Ἡσαΐας καὶ ὁ Ματθαῖος περὶ τῶν παθῶν τοῦ Ἰησοῦ 77
Πῶς ὁ Ἰησοῦς ἐστάθη πλούσιος εἰς τὸν θάνατόν του . 79
Ἡ μάκρυνσις τῶν ἡμερῶν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐπὶ τοῦ θανάτου κυριαρχία του. Ἡ ὑπὲρ τῶν ἀνόμων μεσιτεία του. Καὶ ὅτι μόνον δι' αὐτοῦ ἡ σωτηρία. . . . 80
Αἱ ἐκ τοῦ ΝΓ'. Κεφαλαίου τοῦ Ἡσαΐου ἐντυπώσεις τοῦ Σεμουὲλ 82
Πῶς βλέπει τὸν Χριστὸν ὁ Δανιὴλ, καὶ περὶ τοῦ αἰωνίου τῆς βασιλείας τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου . . . 82
Ὅτι ὁ Δανιὴλ προσδιορίζει σαφέστατα τὸν χρόνον τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ 84
Ὅτι ὁ Δανιὴλ ὀνομάζει τὸν Μασσίαχ Υἱὸν ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ Υἱὸν Θεοῦ 85
Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρός, σῴζων τὸν Σεδράχ, Μισὰχ καὶ Ἀβδεναγώ 85
Ὅτι ὁ Μασσίαχ δὲν ἠδύνατο νὰ ἦνε ἁπλοῦς ἄνθρωπος. Ὁ Ψευδομασσίαχ Σαββῆ Σαμπεθὰν ἐν Θεσσαλονίκῃ . 86
Προφητεία τοῦ Χριστοῦ περὶ ψευδοχρίστων . . . 87
Προφητεία τοῦ Μαϋσέως περὶ τοῦ Χριστοῦ . . . 88
Ὁ Β' Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ περὶ τοῦ Χριστοῦ . . . 89
Οἱ ἀπόστολοι ἑρμηνεύοντες τοὺς πρώτους στίχους τοῦ Β' Ψαλμοῦ 89
Πῶς ἑρμηνεύει ὁ Παῦλος «τὸ Υἱός μου εἶ σύ» . . 90
Τί σημαίνει ἡ φράσις «αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου», ἑρμηνεία τῆς φράσεως ταύτης ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. 91
Ὅτι ὁ Μελχισεδὲκ ἀνώτερος τοῦ Ἀβραάμ, καὶ πῶς ὁ Ἰησοῦς εἶνε Ἀρχιερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ 93
Ἡ θυσία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ αἰώνιος Ἀρχιερωσύνη του . 95
Ἡ πρώτη Βασιλειῶν περὶ τοῦ αἰωνίου ἱερέως. . . 96

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σελὶς

Ὁ Προφήτης Ἱερεμίας περὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης . . 97
Ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Παῦλος περὶ τῆς καινῆς καὶ ἀνωτέρας διαθήκης 97
Ὁ Προφήτης Ἄγγαῖος περὶ τῆς δόξης τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ 98
Ἡ Γένεσις προφητεύουσα περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μασσίαχ. 99
Ἡ πρώτη ἐπαγγελία περὶ τοῦ Μασσίαχ διδομένη μετὰ τὴν πτῶσιν εὐθὺς ἐν τῷ παραδείσῳ . . . 99
Ὁ Προφήτης Μαλαχίας περὶ τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου . 100
Ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἠλιοὺ τοῦ προφήτου ἐννοεῖται ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης 101
Ὁ Ἡσαΐας περὶ τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου . . . 102
Ὁ Ἡσαΐας καὶ ὁ Δαβὶδ περὶ τῶν συμβάντων κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Μασσίαχ 103
Ὁ Δαβὶδ καὶ ἡ Μπερὶθ Χαδεσὰ περὶ τῆς φυλῆς, ἐξ ἧς ὁ Μασσίαχ 104
Ὁ Μωϋσῆς περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς Προφήτου . . . 105
Τὸ Δευτερονόμιον περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς διδασκάλου . . 105
Ὁ Προφήτης Ζαχαρίας περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς Σωτῆρος. . 106
Δαβὶδ καὶ Παῦλος περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς ἱερέως . . 106
Ὁ Ἱερεμίας καὶ ὁ Ζαχαρίας περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς Κριτοῦ. καὶ βασιλέως 106
Ὁ Δαβὶδ περὶ τοῦ προδότου Ἰούδα 106
Ὁ Προφήτης Ζαχαρίας περὶ τῶν τριάκοντα ἀργυρίων . 108
Ἠλί, Ἠλί, λαμὰ σαβαχθανί; Προφητεία περὶ τούτου παρὰ τῷ Δαβὶδ 109
Ὁ Ζαχαρίας καὶ ὁ Δαβὶδ περὶ τῆς ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ. 109
Προφητεία τοῦ Ζαχαρίου καὶ τοῦ Ἡσαΐου περὶ τῆς ἐξόδου τῶν ἀποστόλων εἰς τὸ κήρυγμα 110
Ἡ θυσία τοῦ Ἰσαὰκ τύπος τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ . . 111
Ὁ Ἰωνᾶς τύπος τῆς ταφῆς καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ 114

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σελὶς

Ὁ Ἀμνὸς τοῦ Πάσχα τύπος τοῦ Χριστοῦ , . . 114
Ὁ μόσχος ὁ κατακαιόμενος ἔξω τῆς παρεμβολῆς τύπος Χριστοῦ 116
Ὁ ἀποπομπαῖος τράγος καὶ ὁ χαλκοῦς ὄφις τύποι τοῦ Χριστοῦ 117
Ὅπου ὁ Ῥαββῖνος Σεμουὲλ ἐνθαρρύνεται περὶ τῆς σωτηρίας του καὶ ὁμολογεῖ Μεσσίαν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν 119
Δύο ῥαββῖνοι Χριστιανοὶ συσκεπτόμενοι νὰ κηρύξουν τὸν Χριστὸν εἰς τὸ ἔθνος των 120

ΜΕΡΟΣ Δ'.

Πυρσὸς μέλλων νὰ καταυγάσῃ πολλούς . . . 124
Νέα σιγὴ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ νέαι ἀνησυχίαι περὶ αὐτοῦ . 125
Ταξείδιον εἰς Κωνσταντινούπολιν 127
Ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ Χάλκης μετὰ εἴκοσιν ἔτη. Ἀναμνήσεις. Ἠλίας Ταναλίδης, Ἀλέξανδρος Χαντζερῆς, Γρηγόριος Φωτεινός . . . 127
Παρὰ τῷ ἀσκητῇ Γρηγεντίῳ 130
Ἡ φαιδρότης τοῦ ἀσκητοῦ. Ὁ Ἰωάννης. Ἡ διὰ τὴν αὔριον ἔκπληξις 131
Τὸ ὄνειρον. Ψαλμῳδία καθ' ὕπνους. Ἡ ῥοδίζουσα αὐγή 132
Ὅπου ὑπάρχει ὁ Ἰσαάκ 134
Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἰσαάκ 135
Ἡ λειτουργία. Ἡ ἀναγνώρισις καὶ ὁ ἐναγκαλισμός. Ὁ Ἰσαὰκ Χριστιανὸς ἱερεύς. Ὁ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος λόγος του. Ποτέ! Ποτέ! 137
Τὸ τέλος τῆς λειτουργίας 142
Ὁ διάκονος Συνέσιος ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ Ἰσαάκ. Εἰκόνες, ἄνθη, Σταυρός. Ἡ Ῥεβέκκα. Ἡ πρώην

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σελὶς

Ῥαχήλ, νῦν δὲ διακόνισσα Ῥόδη 143
Πῶς ἔγειναν χριστιαναὶ ἡ Ῥεβέκκα καὶ ἡ Ῥαχήλ . . 145
Ἡ ἑορτὴ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων καὶ οἱ θρῆνοι τοῦ Ἱερεμίου 147
Λόγος τοῦ Σεμουέλ. 149
Θόρυβος ἐν τῇ Συναγωγῇ. Οἱ Ἰουδαῖοι εἰς δύο μερίδας . 152
Ὁ Σεμουὲλ ἀποδεικνύων, ὅτι ὁ Μασσίαχ εἶνε ὁ Χριστός . 153
Τίνα τὰ ἀληθῆ τέκνα τοῦ Θεοῦ. Σύγκρουσις. Ἡ παῦσις τοῦ Τσιφοὺτ Πατιρντί. 154
Τὶ ἔγραφον αἱ ἐφημερίδες τοῦ Βουκουρεστίου . . . 157
Ὁ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Σεμουὲλ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Ἡ βάπτισίς των. Ἡ ἵδρυσις τῆς ἐξ Ἰουδαίων Ἐκκλησίας. Ἱστόρησις τῶν κατ' αὐτήν. 158
Μεταβολὴ τρόπων καὶ βίου 161
Ἰουδαῖοι ἐπισκεπτόμενοι τοὺς χριστιανισθέντας συγγενεῖς των 161
Ἡ δρᾶσις καὶ ὁ Κανονισμὸς τῆς ἐξ Ἰουδαίων Ἐκκλησίας 171
Ἡ ἀναχώρησις. Ἡ προσευχή. Ἡ ἐπιστροφή. Νέαι κατακτήσεις τῆς ἐξ Ἰουδαίων Ἐκκλησίας. Χαῖρε Ἰσαάκ 165

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΑΝΑΠΛΑΣΕΩΣ,,

64—ΟΔΟΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥ—64

	Ἐσωτ. Δρ.	Ἐξωτ. Φρ.
Τὸ κατὰ Ματθαῖον Ἅγιον Εὐαγγέλιον ἁπλόδετον.	1.20	1.—
» » » » χρυσόδετον	3.—	3.—
Σειρὰ «Ἀναπλάσεως» 1888—1900	45.—	40.—
Μεμονωμένα σώματα τῆς «Ἀναπλάσεως» τῶν ἐτῶν 1888, 1889, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98	2.50	2.50
Μεμονωμένα σώματα «Ἀναπλάσεως» 1899 καὶ 1900	6.—	6.—
Σώματα «Ἀναπλάσεως» τοῦ 1890 καὶ 1894 δὲν παραχωροῦνται μεμονωμένως εἰ μὴ εἰς σειρὰς ὁλοκλήρους		
Ἅπαντα Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου κατὰ μετάφρασιν Μιχαὴλ καὶ Νικολάου Γαλανοῦ ἕκαστος τόμος	10.—	10.—
Ἑρμηνεία τῶν Κυριακῶν Εὐαγγελίων καὶ τῶν ἐπισήμων ἑορτῶν ὑπὸ Μιχ. Ι. Γαλανοῦ (τόμοι δύο)	6.—	5.—
Ὁμιλίαι εἰς τὸ «Πάτερ ἡμῶν», ὑπὸ Μιχ. Ι. Γαλανοῦ	0.60	0.60
Κοινωνικαὶ Μελέται «Περὶ ἔρωτος», ὑπὸ Μιχ. Ι. Γαλανοῦ	0.60	0.60
Χριστιανικοὶ λόγοι, ὑπὸ Μιχ. Ι. Γαλανοῦ	0.80	0.80
Μελέτη περὶ τῆς Ἀνθρωπίνης Φύσεως, ὑπὸ Μιχ. Ι. Γαλανοῦ	0.60	0.60
Περιοδικὸν «Ἀγάπη» ἐτῶν πέντε (1893—1897)	25.—	25.—
Ψυχολογικαὶ Μελέται ὑπὸ Ι. Σκαλτσούνη	4.—	4.—
Θρησκεία καὶ Ἐπιστήμη »	3.—	3.—
Περὶ γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου »	3.—	3.—
Ἀληθὴς Θρησκεία ὑπὸ Ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν	2.50	2.50
Ἔλεγχος ψευδεπιγραφικῶν ὑπὸ Π. Δουληγέρη ἀρχιμ.	2.50	2.50
Λεξικὸν Ἁγίων Γραφῶν	10.—	10.—
Ὀρθόδοξος Κατήχησις ὑπὸ Μητροπ. Πενταπόλεως	3.—	3.—
Χριστολογία » » »	3.50	3.50
Ποιμαντικὴ » » »	3.—	3.—
Ὀρθόδοξος Κατήχησις ὑπὸ Ἀρχιεπισκόπου Σπάρτης	2.—	2.—
Εὑρετήριον Ἐκκλησ. Διδαχῶν » »	2.—	2.—
Ἡμερολόγιον Ἱεροσολύμων	5.—	5.—
Ὁδηγὸς Ἱεροσολύμων	4.—	4.—
Αἱ 7 Οἰκουμ. Σύνοδοι καὶ τὰ Ἱερὰ Μυστήρια	3.—	3.—
Δεκάλογος Ἰγνατίου Μοσχάκη	5.—	5.—
Εὐαγγελικὸς Νόμος ὑπὸ Τιμοθ. Ἀναστασίου, ἀρχιμανδρίτου	2.50	2.50
Σωφρονιστήριον Ἀθέρωφ » » »	1.—	1.—
Μελέται Θρησκευτικαὶ Μαυροκορδάτου (τόμοι πέντε)	12.—	12.—
Περὶ Συνεχοῦς Μεταλήψεως	1.—	1.—

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Θεῖον καὶ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον μετὰ κεφαλαίων ἐρυθρῶν γραμμάτων ὅμοιον τῶν ἐν Ἐκκλησίαις ἀναγινωσκομένων· σχ. μικρὸν	5.—	5.—
Παλαιὰ Διαθήκη μετ' εἰκόνων· ἔκδοσις Ἀθηνῶν· ἄδετος	12.—	12.—
» » » » » » δεμένη	15.—	15.—
Καινὴ Διαθήκη » » » » ἄδετος	5.—	5.—
» » » » » » δεμένη	7.—	7.—
Παρακλητικὴ	8.50	8.—
Ὡρολόγιον τὸ Μέγα μετ' εἰκόνων· ἔκδοσις Ἀθηνῶν	4.50	4.50
Ἐγκόλπιον Λειτουργικὸν δεμένον	1.—	1.—
» » ἄδετον	0.50	0.50
Ὁ Θεὸς ἐν τῇ Φύσει Φλαμαριῶνος	4.—	4.—
Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Σωκράτους τοῦ Σχολαστικοῦ ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ **Migne**· ἄδετος	2.—	2.—
Ὁ Βίος τοῦ Κ. ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Εὐαγγελίου	4.—	4.—
Ἡ Καινὴ Διαθήκη· σχῆμα μικρὸν· δεμένη	2.50	2.50
Ὁ Νόμος καὶ αἱ Δέκα ἐντολαὶ Σ. Φιλαρέτου δεμένος	1.—	1.—
Συναξαριστὴ 10 μηνῶν (Μαρτίου—Δεκεμβρίου) ἄδετοι	30.—	30.—
Ὁμ. σύντομοι Νικοδ. Ἁγιορείτου (τόμ. 3 δεδεμ. εἰς ἕν)	15.—	15.—
Κλίμαξ· κείμενον καὶ μετάφρασις	12.—	12.—
» κείμενον μόνον	5.—	5.—
Διδασκαλία Πάτερ ἡμῶν, ὑπὸ Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου	3.—	3.—
Ἐγχειρίδιον Νικοδήμου Ἁγιορείτου	3.—	3.—
Μηνιαῖα Ἐκκλησίας δεμένα	55.—	50.—
Τυπικὸν Ἐκκλησίας δεμένον	3.50	3.50
Εὐχολόγιον τὸ Μέγα δεμένον	7.50	7.—
Ἀπόστολος Ἐκκλησίας δεμένος	2.—	2.—
Ἁγιασματάριον δεμένον	1.50	1.50
Ἐξομολογητάριον ἄδετον	1.50	1.50
Τριῴδιον δεμένον	12.—	11.—
Εὐαγγέλιον (σχῆμα μικρὸν) δεμένον	1.—	1.—
Ἱερὰ Σύνοψις Μεγάλη δεμένη.	2.—	2.—
» » Μικρὰ »	0.90	0.90
Εὐαγγέλιον τὸ Μέγα τῆς Ἐκκλησίας δεμένον	10.—	9.—
Θησαυρὸς Δαμασκηνοῦ δεμένος	2.80	2.50
Ψαλτήριον τὸ Μέγα δεμένον	1.80	1.50
Πνευματικὴ Τράπεζα ἄδετος	2.—	2.—
Λειτουργία Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου	1.—	1.—
Ὁ Βίος τῆς Παναγίας,	4.—	4.—

Σημ. — Τὰ ἀνωτέρω ἀποστέλλονται ἐλεύθερα ταχυδρομικῶν τελῶν ἐπὶ τῇ προκαταβολῇ τοῦ ἀντιτίμου των.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας